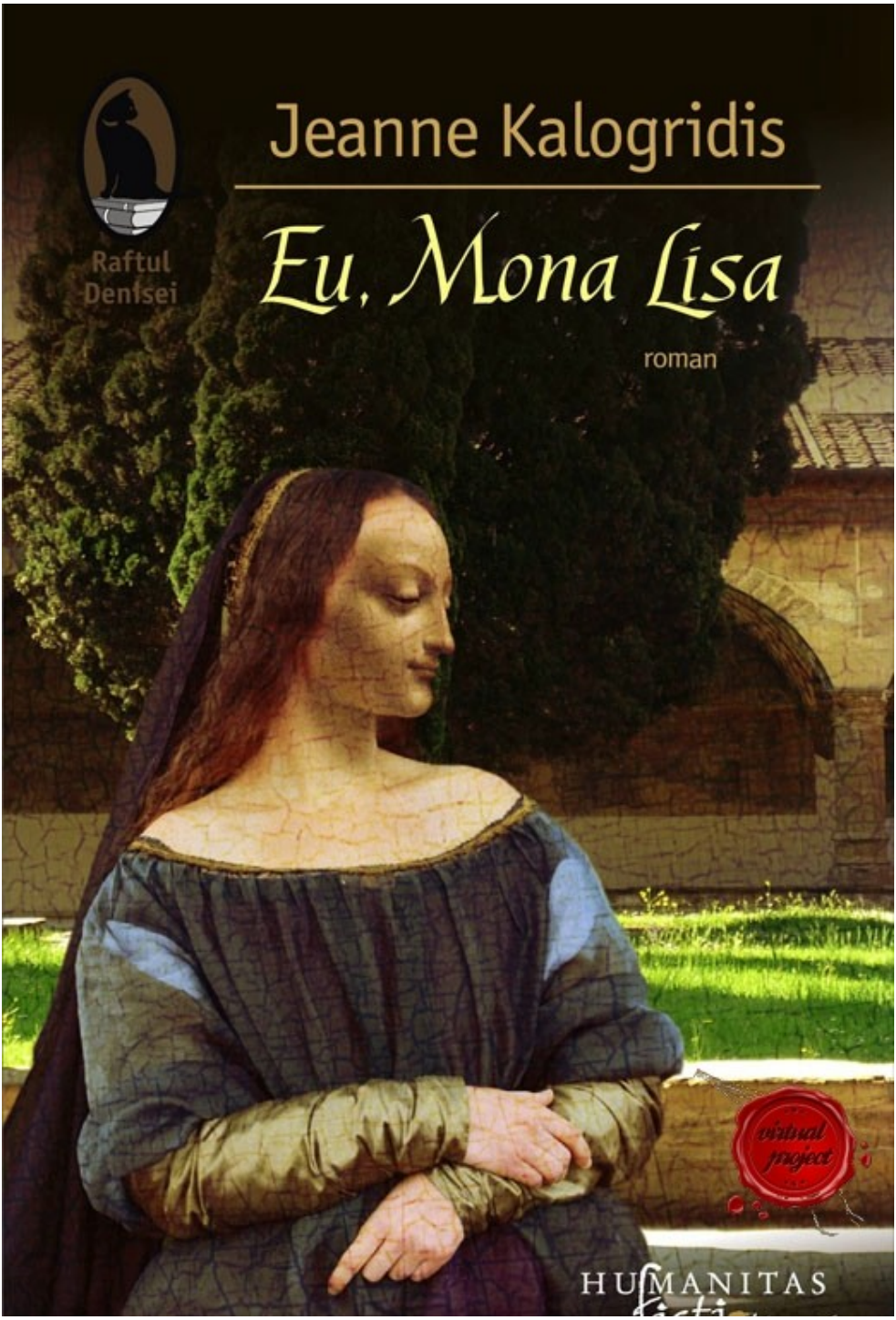
Raftul Denisei
Jeanne Kalogridis
Eu, Mona Lisa
roman
virtual project
HUMANITAS

JEANNE KALOGRIDIS

EU, MONA LISA

ORIGINAL: I, MONA LISA (2006)

Traducere din engleză de
CARMEN SĂNDULESCU și MARIAN BRĂTESCU

virtual-project.eu

HUMANITAS
fiction

2012

„Jeanne Kalogridis a țesut o somptuoasă tapiserie în care se împletesc caracterele puternice, efervescența artistică, ambiția politică și exaltarea religioasă caracteristice Peninsulei Italice în secolul al XV-lea.“
Library Journal

„O poveste inteligentă despre pasiuni mistuitoare și intrigi politice.” Publishers Weekly

„Succesiunea plină de dramatism a faptelor istorice îi oferă cititorului o captivantă experiență a lecturii.”
Philippa Gregory

Lui George, pentru totdeauna

Mulțumiri

Le sunt nespus de îndatorată următorilor oameni:

Soțului meu, care nu numai că a supraviețuit cancerului, chimioterapiei și complicațiilor din ultimul an, dar, mult mai impresionant, a supraviețuit cu voioșie și îngăduință scrierii acestui roman;

Strălucirilor mei agenți, Russell Galen și Danny Baror, care au supraviețuit amândoi faptului de a mă avea drept clientă de peste douăzeci de ani;

Prietenelor mele, Kathleen O'Malley și Anne Moroz, care au parcurs acest manuscris dificil și și-au oferit cu gentilețe comentariile; și, cel mai mult:

Editorilor mei, Charles Spicer, de la St. Martins Press și Emma Coode de la Harper Collins UK, amândoi niște profesioniști desăvârșiți, dăruiri cu o răbdare infinită. Charlie și Emma au făcut, fiecare în parte, eforturi extraordinare ca eu să pot petrece mai mult timp alături de soțul meu, ca să-l îngrijesc în timpul bolii. Ca rezultat, cartea a venit îngrozitor de târziu. Mi-aș dori să găsesc cuvinte care să exprime profunda mea recunoștință pentru bunătatea lor și regretul că au fost solicitați la limită ca să citească manuscrisul pentru tipar. Vreau să le spun:

Mulțumesc, Charlie. Mulțumesc, Emma.

Lucruri ce s-au petrecut cu mulți ani în urmă adesea ne par vii și mai aproape de prezent, iar multe lucruri care s-au petrecut de curând ne par la fel de îndepărtate ca zilele tinereții.

Leonardo da Vinci, *Codex Atlanticus, fol. 29 v-a*

PROLOG

Lisa

IUNIE 1490

Numele meu e Lisa di Antonio Gherardini, deși prietenilor le sunt cunoscută, simplu, drept Madonna Lisa, iar celor din plebe, drept Monna Lisa.

Înfățișarea mea a fost așternută pe lemn, cu ulei de in fiert și cu pigmenți scoși din pământ sau zdrobiți din pietre semiprețioase și aplicați cu pensule făcute din pene de păsări și din blana mătăsoasă a animalelor.

Am văzut portretul. Nu seamănă cu mine. Mă uit la el și văd în schimb chipul mamei și pe cel al tatălui meu. Le aud glasurile. Le simt dragostea și durerea și sunt martoră, din nou, la crima care i-a legat; crima care i-a legat de mine.

Fiindcă povestea mea începe nu cu o naștere, ci cu o crimă comisă cu un an înainte să mă nasc.

Mi-a fost dezvăluită prima oară la o întâlnire cu astrologul, cu două săptămâni înainte de ziua mea de naștere, pe care mi-o serbam pe 15 iunie. Mama m-a anunțat că voi putea să-mi aleg darul. Și-a închipuit că voi cere o rochie nouă, fiindcă nicăieri nu era lumea mai dornică să se împăuneze cu straie bogate decât în Florența mea natală. Tata era unul dintre cei mai bogați negustori de lână din oraș și legăturile sale de afaceri îmi permiteau să-mi aleg mătăsuri somptuoase, brocarturi, catifele și blănuri.

Însă nu-mi doream o rochie. Fusesem de curând la nunta unchiului meu Lauro și a tinerei sale mirese, Giovanna Maria. În timpul serbării de după aceea, bunica mea remarcase acră:

— Fericirea asta nu poate dura. Ea e Săgetător cu ascendent în Taur. Lauro e Aries, Berbec. Se vor bate tot timpul cap în cap.

— Mamă… îi reproșase blând mama mea.

— Dacă tu și Antonio ați fi dat atenție unor astfel de lucruri… Bunica se oprise brusc în fața privirii tăioase a mamei.

Eram curioasă. Părinții mei se iubeau, dar nu fuseseră niciodată fericiți. Și mi-am dat seama că nu discutaseră niciodată cu mine despre astrele mele.

Când am întrebat-o pe mama, am descoperit că nu mi se făcuse niciodată astrograma. Asta m-a șocat. Familiile florentine înstărite îi consultau adesea pe astrologi în chestiuni importante, iar nou-născuților li se trasa întotdeauna astrograma. Iar eu eram o creatură rară: copil unic, purtătoare a speranțelor familiei mele.

Și, copil unic fiind, știam prea bine ce putere am, așa că m-am miorlăit și am implorat, până când mama, fără tragere de inimă, s-a învoit.

De-aș fi știut ce avea să urmeze, n-aș fi stăruit atâta.

Pentru că mama nu era în siguranță dacă se aventura pe afară, nu ne-am dus noi acasă la astrolog, ci l-am chemat pe el la noi acasă.

De la o fereastră a coridorului de lângă dormitorul meu, am urmărit cum trăsura poleită a astrologului, cu portiera împodobită cu blazonul familiei acestuia, trăgea în curtea din spatele casei noastre. Doi servitori eleganți l-au întâmpinat când a coborât din trăsură, îmbrăcat într-un *farsetto*, o haină bărbătească mulată pe corp, pe care unii o purtau în loc de tunică. Materialul era un tartan de un violet catifelat, iar deasupra purta o pelerină fără mâneci, din brocart, de o nuanță mai închisă a aceleiași culori. Era un om slab, cu pieptul supt, cu o postură și niște mișcări imperioase.

Zalumma, sclava mamei, a înaintat, să-l întâmpine. Zalumma era o doamnă de companie îmbrăcată foarte elegant în acea zi. Îi era devotată mamei, a cărei blândețe inspira loialitate și care-și trata sclava ca pe o prietenă îndrăgită. Zalumma era cercheză, din munții înalți din Răsăritul misterios. Oamenii din neamul ei erau renumiți pentru frumusețea lor, iar Zalumma – înaltă ca un bărbat, cu părul și sprâncenele negre și chipul mai alb ca marmura – nu făcea excepție. Buclele subțiri ale părului ei erau făcute nu de fierul încins, ci de Dumnezeu, fiind invidiate de toate femeile florentine. Uneori, murmura pentru sine pe limba ei, care nu suna ca nici o altă limbă auzită de mine vreodată. Ea o numea *adîghabze.*

Zalumma a făcut o reverență, apoi l-a condus înăuntru, să se întâlnească cu mama. Aceasta avusese emoții toată dimineața,

pentru că astrologul era cel mai renumit din oraș, desigur, și, când astrologul personal al Papei se îmbolnăvise, fusese consultat chiar de Sanctitatea Sa. Eu nu trebuia să mă arăt. Această primă întâlnire era de afaceri și eu i-aș fi deranjat.

Am ieșit din camera mea și am pășit încet pe casa scării, încercând să văd ce se petrecea la două etaje mai jos. Zidurile de piatră erau groase și mama închisese ușa camerei de primire. Nu distingeam nici măcar voci înăbușite.

Întâlnirea n-a durat mult. Mama a deschis ușa și a chemat-o pe Zalumma; i-am auzit pașii grăbiți pe marmură, apoi, o voce de bărbat.

M-am retras de pe scări și m-am repezit iar la fereastra de unde vedeam trăsura astrologului.

Zalumma l-a însoțit la ieșirea din casă, apoi, după ce a aruncat o privire în jur, i-a dat un obiect mic, poate o pungă. El a refuzat la început, dar Zalumma i-a vorbit deschis și stăruitor. După un moment de nehotărâre, el a băgat obiectul în buzunar, apoi s-a urcat în trăsură și a plecat.

Am presupus că ea îl plătise pentru o consultație, deși mă miram ca un om așa de important să-i citească astrele unei sclave. Sau poate că mama uitase, pur și simplu, să-l plătească.

Întorcându-se să intre în casă, Zalumma și-a ridicat privirea din întâmplare și a întâlnit-o pe a mea. Roșind fiindcă fusesem prinsă trăgând cu ochiul, m-am retras.

Mă așteptam ca Zalumma, căreia îi plăcea să mă necăjească atunci când făceam pozne, să aducă vorba despre asta mai târziu, dar ea a păstrat tăcerea asupra subiectului.

II

Trei zile mai târziu, astrologul s-a întors. Din nou, m-am uitat pe fereastra de la ultimul cat al casei cum coboară din trăsură și cum îl întâmpină Zalumma. Eram nerăbdătoare, mama fusese de acord să mă cheme la momentul potrivit. Am bănuit că avea nevoie de timp, ca să îndulcească veștile rele.

De data asta, astrologul își etala bogăția cu ajutorul unei tunici de damasc galben strălucitor, tivită cu blană de jder. Înainte să intre în casă, s-a oprit să vorbească ferit cu Zalumma; ea și-a pus o mână la gură, ca și cum ar fi fost uluită de ceea ce-i

spusese el. El a întrebat-o ceva. Ea a clătinat din cap, apoi i-a pus o mână pe braț, ca și cum i-ar fi cerut ceva. El i-a dat un sul de hârtii, apoi s-a smucit, supărat, și a intrat cu pași mari în *palazzo.* Agitată, ea și-a băgat sulul de hârtie într-un buzunar ascuns în faldurile fustei și l-a urmat.

Am plecat de la fereastră și am rămas să ascult din capul scărilor, emoționată de întâlnire și nerăbdătoare să fiu chemată.

În mai puțin de un sfert de oră, am tresărit puternic când, jos, s-a deschis o ușă cu atâta forță, încât s-a trântit de perete. Am alergat la fereastră: astrologul se îndrepta, neînsoțit, spre trăsura lui.

Mi-am ridicat fustele și am țâșnit în jos pe scări în cea mai mare grabă, fericită că nu m-am întâlnit nici cu Zalumma, nici cu mama. Cu răsuflarea tăiată, am ajuns la trăsură chiar când astrologul îi dădea vizitiului semnalul de plecare.

Mi-am pus mâna pe lemnul lustruit al portierei și l-am privit pe omul dinăuntru.

— Vă rog, opriți-vă! am spus.

El i-a făcut semn vizitiului să-și țină caii și s-a încruntat spre mine cu acreală; dar privirea lui trăda și o compasiune curioasă.

— Deci tu ești fiica.

— Da.

M-a măsurat cu atenție.

— Nu vreau să fiu părtaș la o înșelăciune. Înțelegi?

— Nu.

— Hmm… Văd că nu înțelegi. A făcut o pauză și și-a ales cuvintele cu grijă: Mama ta, Madonna Lucrezia, a spus că tu ești cea care mi-a solicitat serviciile. E adevărat?

— Așa este.

Am roșit, neștiind dacă recunoașterea mea nu avea să-l înfurie și mai tare.

— Atunci, meriți să afli măcar o parte a adevărului – fiindcă nu-l vei afla niciodată pe tot în casa asta. Tonul îi devenise sincer și sumbru: Astrograma ta e neobișnuită – unii ar spune că e tulburătoare. Eu îmi iau arta foarte în serios și-mi folosesc și intuiția, iar amândouă îmi spun că ești prinsă într-un ciclu de violențe, vărsare de sânge și minciuni. Ceea ce alții au început tu trebuie să sfârșești.

Am tresărit. Când mi-am regăsit glasul, am spus hotărâtă:

— Nu vreau să am nimic de-a face cu astfel de lucruri.

— Ești semn de foc împătrit, a spus el. Ești un temperament fierbinte, un cuptor în care trebuie făurită sabia dreptății. În stelele tale, am văzut un act de violență, unul care ți-e trecut și viitor.

— Dar n-aș face niciodată nimic rău!

— Dumnezeu a rânduit astfel. El are planurile Lui cu destinul tău.

Voiam să-l întreb mai multe, dar astrologul a strigat către vizitiu și cei doi frumoși cai negri au pornit să tragă trăsura.

Tulburată, m-am îndreptat spre casă. Întâmplător, mi-am ridicat privirea și am văzut-o pe Zalumma privindu-mă de la fereastra catului de sus.

Până m-am întors în cameră, plecase. Am așteptat încă o jumătate de oră acolo, până când m-a chemat mama.

Încă mai stătea jos, în sala mare, unde-l primise pe astrolog. A zâmbit când am intrat, părând să nu știe de întâlnirea mea cu astrologul, în mână, ținea un teanc de hârtii.

— Vino, stai lângă mine, a spus ea veselă. Îți voi povesti despre astrele tale. Ar fi trebuit să-ți facem astrograma cu mult timp în urmă, așa că am hotărât că meriți totuși și o rochie nouă. Tatăl tău te va duce azi în oraș, să alegeți materialul; dar nu trebuie să-i spui nimic despre asta. Altfel, ne va crede prea cheltuitoare.

M-am așezat țeapănă, cu spatele drept și cu mâinile încrucișate în poală.

— Uită-te aici. Mama își întinse hârtiile în poală și își puse degetul pe scrisul elegant al astrologului. Ești în Gemeni, desigur, semn de aer. Ai ascendentul în Pești, ceea ce înseamnă apă. Luna e în Berbec, semn de foc. Și ai multe semne de pământ în astrogramă, ceea ce te face extrem de echilibrată. Asta arată un viitor foarte prosper.

În timp ce vorbea, simțeam cum crește furia în mine. Își petrecuse ultima jumătate de oră pregătindu-se și încropind o falsă bucurie. Astrologul avea dreptate, nu mă puteam aștepta să găsesc adevărul aici.

— Vei avea o viață bună și îndelungată, avere și mulți copii, urmă mama. Nu trebuie să-ți faci griji în privința celui cu care te vei mărita, pentru că ești atât de dăruită în toate zodiile, încât…

I-am retezat vorba.

— Nu, am spus. Sunt semn de foc împătrit. Viața mea va fi marcată de trădare și vărsare de sânge.

Mama s-a ridicat brusc, iar hârtiile din poala ei au alunecat și s-au împrăștiat pe podea.

— Zalumma! șuieră ea, cu ochii aprinși de o furie pe care nu i-o mai văzusem până atunci. A vorbit cu tine?

— Am vorbit eu însămi cu astrologul.

Asta a liniștit-o imediat și chipul ei a devenit neclintit. Precaută, m-a întrebat:

— Ce altceva ți-a mai spus?

— Doar ceea ce am zis.

— Nimic altceva?

— Nimic.

Părând secătuită de puteri dintr-odată, căzu din nou în scaunul ei.

Nu m-am gândit nici o clipă că buna și grijulia mea mamă dorise numai să mă apere de veștile rele. Am sărit în picioare.

— Tot ce mi-ai spus e o minciună. Ce alte minciuni mi-ai mai spus?

Era o cruzime să spun așa ceva. Mi-a aruncat o privire rănită. Însă eu m-am întors și am lăsat-o șezând acolo, cu mâna apăsată pe inimă.

Am înțeles curând după aceea că mama și Zalumma se certaseră cumplit. Întotdeauna se înțeleseseră foarte bine, însă, după a doua vizită a astrologului, mama devenea rece ori de câte ori intra Zalumma în încăpere. Nu voia să întâlnească privirea roabei ei și nici nu schimba mai mult de două vorbe cu ea. La rândul ei, Zalumma era ursuză și tăcută. Au trecut câteva săptămâni până să redevină prietene.

Mama nu mi-a mai vorbit niciodată despre astrele mele. Mă gândeam adesea să-i cer Zalummei să găsească hârtiile pe care i le dăduse astrologul mamei, ca să citesc eu însămi adevărul

despre destinul meu. Dar, de fiecare dată, un sentiment de groază mă oprea. Deja știam mai mult decât mi-aș fi dorit.

Aveau să treacă aproape doi ani până să aflu despre crima de care eram legată într-un mod ciudat.

PARTEA ÎNTÂI
26 aprilie 1478

III

În sobra și masiva catedrală Santa Maria del Fiore, Bernardo Bandini Baroncelli stătea în picioare, în fața altarului, și se lupta să-și stăpânească tremurul mâinilor. Nu putea, desigur, așa cum nu putea să ascundă, în fața Domnului, întunericul din inima sa. Își împreună mâinile, în gestul rugăciunii, și le ridică la buze. Cu glas nesigur, vorbi în șoaptă, rugându-se pentru reușita planului sumbru în care se trezise încurcat, rugându-se și pentru iertare, dacă acesta reușea.

— Sunt un om bun, își îndreptă Baroncelli gândurile spre Atotputernicul. Întotdeauna am dorit binele altora. Cum de m-am trezit aici?

Nu veni nici un răspuns. Baroncelli își aținti privirile asupra altarului, lucrat din lemn închis la culoare și din aur. Prin vitraliile din cupolă, lumina dimineții cernea raze aurii, reflectate de intarsiile aurite și în care străluceau fire de praf. Cu siguranță, Dumnezeu era aici, dar Baroncelli nu simțea nici o prezență divină, doar propria sa nefericire.

— Iartă-mă, Doamne, pe mine, cel mai umil păcătos, murmură el. Rugăciunea sa șoptită se amesteca printre sutele de glasuri înăbușite din cavernoasa biserică Santa Maria del Fiore. Sanctuarul era unul dintre cele mai mari din lume și era construit în forma unei cruci latine. La intersecția brațelor, se afla cea mai mare realizare a arhitectului Brunelleschi: *Il Duomo.* Uluitor prin dimensiunile sale, Domul nu avea nici un suport vizibil. Putând fi văzută din orice punct al orașului, maiestuoasa cupolă portocalie de cărămidă domina linia orizontului și, ca și crinul, devenise un simbol al Florenței. Era atât de înaltă, încât, atunci când o văzuse prima oară, Baroncelli își zisese că atinge, cu siguranță, Poarta Raiului.

Baroncelli se zbătea pe un tărâm mult mai jos în dimineața aceasta. Deși planul fusese făcut destul de simplu, acum, că sosise ziua strălucitor de dureroasă, era copleșit de presimțiri negre și de regret. Acest ultim sentiment îi marcase întotdeauna viața. Născut într-una din cele mai bogate și mai respectate familii din oraș, își risipise averea și se înglodase în datorii la o vârstă înaintată. Își petrecuse viața fiind bancher și nu știa să

facă nimic altceva. Singura lui scăpare era să-și mute soția și copiii în Napoli și să implore sprijin financiar de la unul dintre verii lui bogați – lucru pe care apriga lui soție, Giovanna, nu l-ar fi îngăduit niciodată – sau să-și ofere serviciile uneia dintre cele două mari și prestigioase familii de bancheri din Florența: Medici sau Pazzi.

La început, se dusese la cei mai puternici, la Medici. Ei îl refuzaseră, jignire pe care încă o mai resimțea. Însă rivalii lor, Pazzi, îl primiseră în rândurile lor; de aceea se afla azi în primul rând al mulțimii de credincioși, alături de patronul său, Francesco de Pazzi. Împreună cu unchiul său, cavalerul Messer Iacopo, Francesco conducea afacerea internațională a familiei sale. Era un om scund, cu nasul și bărbia ascuțite și cu ochi apropiați sub niște sprâncene negre și prea mari; alături de înaltul și demnul Baroncelli, semăna cu un pitic urât. Baroncelli ajunsese să-l displacă pe Francesco mai mult decât pe Medici, pentru că omul se lăsa pradă unor crize de nervi și-și șfichiuia adesea angajatul cu o limbă otrăvită, amintindu-i lui Baroncelli de falimentul său în cuvinte usturătoare.

Ca să asigure bunăstarea familiei sale, Baroncelli era obligat să zâmbească atunci când cei din familia Pazzi, atât Messer Iacopo, cât și tânărul Francesco, îl insultau și-l tratau ca pe un inferior, când, de fapt, el provenea dintr-o familie cu un prestigiu egal, dacă nu chiar mai mare. Așa că, atunci când s-a pus problema complotului, Baroncelli avusese de ales: ori risca să-și piardă capul, mărturisind totul familiei Medici, ori îi lăsa pe cei din familia Pazzi să-l oblige să le devină complice și obținea o slujbă în noul guvern.

Acum, când îi cerea iertare Domnului în picioare, simți răsuflarea caldă a unui tovarăș de conspirație pe umărul său drept. Omul care se ruga chiar în spatele lui purta rasa din pânză de sac a penitenților.

La stânga lui Baroncelli, Francesco se agită și se uită spre dreapta, pe lângă angajatul său. Baroncelli îi urmări privirea. Se oprise asupra lui Lorenzo de Medici, care, la 29 de ani, era conducătorul *de facto* al Florenței. Teoretic, Florența era guvernată de Signoria, un consiliu format din cinci priori și din șeful statului, gonfalonier al justiției. Acești oameni erau aleși

dintre cele mai notabile familii florentine. Teoretic, alegerile erau corecte, dar cei mai mulți aleși îi erau loiali lui Lorenzo și gonfalonierul era sub controlul lui.

Francesco de Pazzi era urât, dar Lorenzo era și mai urât. Mai înalt decât mulți alții și musculos, corpul său frumos era dezavantajat de una dintre cele mai urâte fețe din Florența. Nasul lui, lung și ascuțit, cu vârful ridicat în sus și cârnit într-o parte, avea șaua turtită, ceea ce-l lăsase pe Lorenzo cu o voce ciudat de nazală. Falca îi era atât de mare, încât, atunci când intra într-o încăpere, bărbia ajungea cu un deget înaintea lui. Profilul său hidos era încadrat de un păr sârmos.

Lorenzo stătea în picioare, așteptând să înceapă slujba, încadrat de o parte de prietenul și angajatul său loial, Francesco Nori, și, de cealaltă parte, de arhiepiscopul de Pisa, Francesco Salviati. În ciuda neajunsurilor fizionomiei sale, Lorenzo emana demnitate și siguranță. În ochii săi întunecați, ușor bulbucați, strălucea o viclenie neobișnuită. Chiar și înconjurat de dușmani, Lorenzo părea în largul său. Salviati, rudă cu Pazzi, nu-i era prieten, deși el și Lorenzo se salutau ca atare; fratele Medici mai mare luptase împotriva numirii lui Salviati ca arhiepiscop de Pisa, cerându-i Papei Sixtus să numească un susținător al familiei Medici. Papa se făcuse că nu aude cererea lui Lorenzo și apoi, rupând o tradiție ce exista de generații, îi concediase pe Medici ca bancheri papali, înlocuindu-i cu Pazzi, o insultă și mai cruntă pentru Lorenzo.

Însă astăzi Lorenzo îl primise pe însuși nepotul Papei, pe cardinalul Riario de San Giorgio, în vârstă de șaptesprezece ani, ca pe un oaspete de onoare. După slujba din dom, Lorenzo avea să-l conducă pe tânărul cardinal la un festin, la palatul Medici, urmat de un tur al faimoasei colecții de artă Medici. Între timp, stătea atent lângă Riario și Salviati, dând din cap când aceștia vorbeau în șoaptă.

Zâmbesc chiar și în timp ce-și ascut săbiile, se gândi Baroncelli.

Îmbrăcat fără ostentație, într-o tunică simplă, de mătase gri-albăstrui, Lorenzo nu îi observase pe cei doi preoți în sutane negre, la două rânduri în spatele lui. Preceptorul casei Pazzi era un tânăr pe care Baroncelli îl cunoștea doar drept Stefano; un

bărbat ceva mai în vârstă, Antonio da Volterra, stătea alături de el. Baroncelli întâlnise privirea lui da Volterra când intraseră în biserică și întorsese imediat capul; ochii preotului erau plini de aceeași ură mocnită pe care Baroncelli o văzuse în cei ai penitentului. Da Volterra, prezent la toate întâlnirile secrete, vorbise cu vehemență împotriva „iubirii de tot ceea ce e păgân" manifestată de Medici, spunând că acea familie „ne-a ruinat orașul" cu arta ei decadentă.

Ca și tovarășii lui conspiratori, Baroncelli știa că nu va avea loc nici festinul, nici turul. Evenimentele ce aveau să se petreacă în curând vor schimba pentru totdeauna fața Florenței.

În spatele lui, penitentul cu glugă își trecu greutatea de pe un picior pe altul, apoi lăsă să-i scape un suspin ale cărui sunete doar Baroncelli le putea înțelege. Cuvintele îi erau înăbușite de mantia trasă peste față, ca să-i ascundă trăsăturile. Baroncelli nu fusese de acord să i se permită acestui om să ia parte la asasinat. De ce să aibă încredere în el? Cu cât mai puțini erau implicați, cu atât mai bine… Dar Francesco, ca întotdeauna, trecuse peste cuvântul lui.

— Unde e Giuliano? șoptise penitentul.

Giuliano de Medici, fratele mai mic, era pe atât de frumos pe cât era Lorenzo de urât. Răsfățatul Florenței, după cum fusese numit, era atât de chipeș, se spunea, încât suspinau în urma lui și bărbații, și femeile. Nu era suficient să fie prezent un singur frate în catedrală. Era nevoie de amândoi, altfel, întreaga operațiunea trebuia anulată.

Baroncelli privi peste umăr, spre chipul umbrit al complicelui său cu glugă, și nu răspunse. Nu-i plăcea penitentul, omul dăduse un ton de sfântă fervoare religioasă întregii acțiuni, atât de contagios, încât până și prozaicul Francesco începuse să creadă că înfăptuiau voia lui Dumnezeu astăzi.

Baroncelli știa că Dumnezeu nu avea nimic de-a face cu asta, că era doar un gest născut din gelozie și ambiție.

Lângă el, Francesco de Pazzi șuieră:

— Ce e? Ce-a spus?

Baroncelli se aplecă în jos, ca să șoptească în urechea minusculului său patron:

— Unde e Giuliano?

Urmări cum Francesco se străduia să-și șteargă expresia uluită de pe chipul său de nevăstuică. Baroncelli îi împărtășea neliniștea. Slujba avea să înceapă în curând, acum, că Lorenzo și oaspetele său, cardinalul, erau la locurile lor; dacă Giuliano nu apărea curând, întregul plan avea să se transforme într-un dezastru. Riscul era prea mare, miza era prea mare; prea multe suflete erau implicate în complot, ceea ce lăsa prea multe limbi slobode. Chiar în acel moment, Messer Iacopo aștepta, împreună cu o mică armată de cincizeci de mercenari perugieni, semnalul clopotului bisericii. Când acesta bătea, el avea să preia controlul asupra palatului guvernamental și să mobilizeze poporul împotriva lui Lorenzo.

Penitentul se înghesui tot mai în față, până când ajunse aproape în rând cu Baroncelli; apoi își înălță capul, ca să privească în sus, spre cupola masivă și ametitor de înaltă care se ridica chiar deasupra marelui altar. Gluga din pânză de sac alunecă ușor pe spate, dezvelindu-i profilul. Pentru o clipă, buzele i se întredeschiseră, iar fruntea și gura i se strâmbară într-o schimă de ură atât de puternică, încât Baroncelli se retrase de lângă el.

Treptat, asprimea din privirea penitentului se domoli; expresia sa se transformă treptat într-una extatică, de parcă l-ar fi văzut pe Dumnezeu însuși, nu marmura netedă a tavanului boltit. Francesco observă și stărui cu privirea asupra penitentului, de parcă acesta ar fi fost un oracol gata să se pronunțe.

Iar acesta pronunță:

— E încă în pat.

Apoi, revenind la realitate, bărbatul își trase gluga, pentru a-și ascunde iarăși trăsăturile.

Francesco îl prinse pe Baroncelli de cot și-i șuieră din nou:

— Trebuie să mergem imediat la palatul Medici!

Zâmbind, Francesco îl ghidă pe Baroncelli la dreapta, îndepărtându-se de Lorenzo de Medici, care nu era atent, pe lângă câțiva florentini de vază, ce alcătuiau primul rând de credincioși. N-au folosit ușa dinspre nord, care dădea în Via de Servi, deoarece ieșirea lor ar fi atras cu siguranță atenția lui Lorenzo.

În schimb, cei doi au folosit culoarul exterior, care străbătea toată lungimea sanctuarului, trecând pe lângă coloanele de piatră maronie, groase cât patru oameni, legate între ele de arce albe, ce încadrau ferestre lungi, cu vitralii. Expresia lui Francesco era blândă, în timp ce întâlnea un cunoscut după altul, în primele câteva rânduri, pe care-i saluta înclinând ușor capul în trecere. Baroncelli, ametit, făcea tot posibilul să murmure câte un salut către cei pe care-i cunoștea, dar Francesco îl împingea atât de repede din urmă, încât abia mai putea să-și tragă răsuflarea.

Sute de chipuri, sute de trupuri. Goală, catedrala ar fi părut infinit de vastă; plină până la refuz, în această duminică, a cincea după Paști, părea strâmtă, aglomerată și lipsită de aer. Fiecare chip care se întorcea spre Baroncelli părea plin de suspiciune.

Primul grup de credincioși pe lângă care trecură era alcătuit din cei mai bogați oameni din Florența, cocoșați sub greutatea aurului și a bijuteriilor, a brocarturilor tivite cu blană și a catifelelor. Mirosul bărbaților, de apă de rozmarin și lavandă, se contopea cu mireasma mai vaporoasă, feminină, de esență de trandafiri, toate plutind deasupra izului de fum și de tămâie care venea dinspre altar.

Papucii de catifea ai lui Francesco fosneau rapid pe marmură; expresia lui deveni mai severă când trecu pe lângă aristocrație. Aroma de lavandă se înteți atunci când cei doi bărbați trecură pe lângă rânduri de bărbați și femei îmbrăcați în mătăsuri și țesături fine de lână, împodobite ici cu aur, colo cu argint, ba chiar cu sclipirea unui diamant. Fără să zâmbească, Francesco înclină capul o dată sau de două ori către niște asociați de afaceri. Baroncelli respira greu; vârtejul de chipuri de oameni – martori, cu toții – îl speria.

Însă Francesco nu încetinea. Când trecură pe lângă negustorii din clasa de mijloc, pe lângă fierari și brutari, pe lângă artiști, cu ucenicii lor, mirosul ierburilor aromatice lăsă locul celui de sudoare, iar țesăturile fine, țesăturilor mai grosolane de lână și mătase.

Sărmanii stăteau în ultimele rânduri, în spate: dărăcitorii de lână, incapabili să-și stăpânească tușea, și boiangiii, cu mâinile

lor înnegrite de vopsele. Erau îmbrăcați în haine de lână și de in zdrențuite, parfumate cu sudoare și mizerie. Francesco și Baroncelli își astupară gura și nasul.

În cele din urmă, reușiră să iasă pe ușile mari, larg deschise. Baroncelli trase adânc aer în piept.

— N-avem timp de lașități! se stropși Francesco și-l trase în stradă, dincolo de brațele ca niște clești ale cerșetorilor înșirați cu picioarele încrucișate pe treptele bisericii, pe lângă clopotnița înaltă și zveltă din stânga lor.

Își croită drum prin marea piață deschisă, pe lângă baptisteriul octogonal al Sf. Ioan, ce părea insignifiant pe lângă dom. Tentația de a alerga era mare, dar prea periculoasă, deși înaintau într-un ritm care îl făcea pe Baroncelli să gâfâie, în ciuda faptului că avea picioarele de două ori mai lungi decât cele ale patronului său. După penumbra din dom, lumina soarelui părea prea dură. Era o zi de primăvară fantastic de luminoasă, fără nori; cu toate astea, lui Baroncelli i se părea sumbră.

Au luat-o spre nord, pe Via Larga, numită uneori și „strada familiei Medici“. Era imposibil să calci pe gresia ei tocită și să nu simți strânsoarea de fier a lui Lorenzo asupra orașului. Strada lată era mărginită de palatele susținătorilor lui: al lui Michelozzo, arhitectul familiei, al lui Angelo Poliziano, poet și protejat. Mai jos, ascunse vederii, se aflau biserica și mănăstirea San Marco. Bunicul lui Lorenzo, Cosimo, reconstruise catedrala aflată în ruine și fondase faimoasa bibliotecă a mănăstirii; în schimb, călugării dominicani îl venerau și-i ofereau propria sa chilie pentru momentele în care se dedica meditației.

Cosimo cumpărase chiar și grădinile din apropierea mănăstirii, iar Lorenzo le transformase într-o grădină a sculpturii, un teren de încercare pentru tinerii arhitecți și artiști.

Baroncelli și complicele său conspirator se apropiată de intersecția cu Via de Gori, unde cupola vechii catedrale a Florenței, San Lorenzo, domina orizontul la apus. Căzuse în ruină, dar Cosimo, cu ajutorul lui Michelozzo și Brunelleschi, îi redase grandoarea. Acolo îi odihneau acum oasele, mormântul lui de marmură fiind așezat chiar în fața altarului.

În fine, cei doi ajunseră la destinație, *palazzo*-ul Medici, masiv și cenușiu, sumbru și sever ca o fortăreață. Arhitectul, Michelozzo, primise instrucțiuni stricte să nu decoreze clădirea, ca să nu stârnească bănuiala că familia Medici s-ar considera mai presus de cetățenii obișnuiți. Însă clădirea era impunătoare și-așa, potrivită pentru primirea regilor și prinților; regele Carol VII al Franței cinase în sala mare.

Baroncelli se gândi că locuința semăna cu actualul proprietar: parterul era făcut din piatră tăiată neregulat, rustică, primul etaj, din cărămizi egale, iar etajul al doilea era lucrat din piatră perfect șlefuită, fiind terminat cu o cornișă ieșită în afară. Fața pe care o arăta Lorenzo lumii era la fel de bine șlefuită, dar fundația lui, inima sa, era aspră și îndeajuns de rece ca să-i îngăduie să facă orice, pentru a menține controlul asupra orașului.

Le luase doar patru minute să ajungă la palatul Medici, care domina colțul Via Larga cu Via Gori. Aceste patru minute trecuseră de parcă ar fi fost tot atâtea ore; aceste patru minute trecuseră atât de repede, încât Baroncelli nici nu-și mai amintea să fi pășit pe stradă.

La colțul sudic al clădirii, cel mai apropiat de dom, se afla *loggia.* Era adăpostită de intemperii, însă cele care o fereau de stradă erau galeriile largi. Aici, cetățenii Florenței erau liberi să se întâlnească cu alții și să discute, adesea chiar și cu Lorenzo sau cu Giuliano; multe afaceri se purtau sub tavanul ei de piatră.

În această dimineață de duminică, majoritatea oamenilor erau la slujbă; doar doi bărbați adăstau în *loggia,* discutând cu glas scăzut. Unul din ei, purtând o manta demnă de un negustor sau poate chiar de un bancher al familiei Medici, se întoarse să se încrunte spre Baroncelli, care înclină capul, neliniștit la gândul că ar putea fi văzut și ținut minte.

După alți câțiva pași, cei doi conspiratori se opriră la ușile grele, de aramă, ale intrării principale a palatului de pe Via Larga. Francesco lovi cu hotărâre în metal; eforturile sale fură răsplătite, în sfârșit, de apariția unui slujitor care-i conduse în curtea magnifică.

Astfel începu chinul așteptării, în timp ce era chemat Giuliano. Dacă Baroncelli n-ar fi fost prins în ghearele fricii, poate că s-ar fi bucurat de împrejurimi. În fiecare colț al curții, se afla câte o coloană mare de piatră, legată de celelalte printr-un arc grațios. Deasupra fiecărui arc, se afla câte o friză decorată cu medalioane cu teme păgâne, ce alternau cu blazonul familiei Medici.

Faimoasele *palle* sau bile erau dispuse într-un mod ce semăna suspect de mult cu o coroană. Dacă ascultai povestea spusă de Lorenzo, ele reprezentau adânciturile din scutul unuia dintre cavalerii lui Carol cel Mare, bravul Averardo, care se luptase cu un uriaș înspăimântător și îl învinsese. Atât de impresionat fusese Carol cel Mare, încât îi permisese lui Averardo să-și creeze blazonul pornind de la scutul lovit. Familia Medici își afirma descendența din viteazul cavaler și familia purta acest blazon de secole. Strigătul: *Palle! Palle! Palle!* era folosit pentru a-i atrage pe oameni de partea familiei Medici. Despre Cosimo cel Bătrân se spunea chiar că decorase până și toaletele călugărilor cu bilele sale.

Baroncelli lăsă privirea să-i treacă de la un medalion la altul. Unul o înfățișa pe zeița Atena apărând orașul ce-i purta numele; un altul îl amintea pe înaripatul Icar ridicându-se spre cer.

În sfârșit, își lăsă privirea să cadă asupra piesei centrale a grădinii, David sculptat în bronz al lui Donatello. Sculptura i se păruse dintotdeauna efeminată lui Baroncelli. De sub pălăria ciobănească, de pai, a lui David, se revărsau bucle lungi; trupul său gol nu avea o musculatură masculină.

În această zi, Baroncelli fu impresionat de statuie într-un mod cu totul diferit. Văzu răceala din ochii lui David, așa cum privea băiatul, în jos, spre capul tăiat al lui Goliat; remarcă ascuțișul săbiei din mâna dreaptă a lui David.

Ce rol să joc azi? se întrebă Baroncelli. Pe al lui David, sau pe al lui Goliat?

Alături de el, Francesco de Pazzi măsura pardoseala cu pasul, cu mâinile încleștate la spate și fixând cu ochii săi mici marmura lustruită. Giuliano ar face bine să apară curând, reflectă Baroncelli, altfel Francesco va începe să vorbească de unul singur.

Însă Giuliano nu apăru. Slujitorul, un tânăr atrăgător, la fel de bine uns ca toate piesele mașinăriei Medici, se întoarse cu o expresie de compătimire exersată.

— *Signori,* iertați-mă. Îmi pare foarte rău să vă spun că stăpânul meu e indispus și că nu poate primi companie.

Francesco abia reuși să-și înlocuiască la timp spaima cu jovialitate.

— Te rog, explică-i lui Ser Giuliano că e o problemă extrem de urgentă. Coborî tonul, ca și cum ar fi împărtășit o taină: Prânzul de azi e dat în onoarea tânărului cardinal Riario, vezi tu, iar el e tare dezamăgit că Giuliano nu va fi de față. Cardinalul e la Dom acum, cu Ser Lorenzo, și întreabă de stăpânul tău. Din cauza asta, a fost amânată și slujba și mă tem că de nu va veni Ser Giuliano cu noi acum, cardinalul se va supăra. N-am vrea să-i spună unchiului său, Papa, când se va întoarce la Roma, că…

Slujitorul înclină grațios capul, arborând o mină ușor preocupată, însă Baroncelli simțea că nu era prea convins că ar trebui să-și mai deranjeze stăpânul. Francesco simțea clar același lucru, pentru că deveni mai insistent.

— Am venit din partea lui Ser Lorenzo, care-l imploră pe fratele său să vină, și încă repede, pentru că așteptăm cu toții…

Tânărul le dădu de înțeles că a priceput urgența, împungând aerul cu bărbia.

— Desigur. Îi voi transmite stăpânului meu tot ce mi-ați spus.

Când flăcăul se întoarse, Baroncelli îi aruncă o privire lungă patronului său, minunându-se de talentul acestuia în materie de duplicitate.

Curând, răsunară niște pași pe treptele de marmură ce coborau în grădină și Giuliano de Medici se ivi în fața lor. Dacă trăsăturile fratelui său erau imperfecte, ale lui Giuliano erau fără cusur. Nasul, deși proeminent, era drept și frumos rotunjit la vârf, iar falca sa era puternică și dreaptă; ochii lui, mari și căprui cu nuanțe aurii, erau încadrați de gene lungi, invidiate de toate femeile din Florența. Buzele delicate și bine conturate ascundeau un șir de dinți ca mărgăritarele, iar părul îi era bogat și ondulat, pieptănat cu cărare pe mijloc și dat spre spate, ca să i se vadă mai bine chipul frumos.

La douăzeci și patru de ani, viața era bună pentru Giuliano; era tânăr, energic, avea un chip frumos și o voce plăcută. Însă, cu firea lui blajină și simțitoare, nu făcea niciodată pe cineva să se simtă stânjenit. Purtarea veselă și generoasă îl făcea iubit de cetățenii Florenței. Deși poate că nu dovedea priceperea fratelui său într-ale politicii, era suficient de deștept încât să-și folosească celelalte calități pentru a obține sprijinul oamenilor. Dacă Lorenzo ar fi murit, Giuliano nu ar fi avut nici o problemă să preia frâiele puterii.

În ultimele săptămâni, Baroncelli încercase din greu să-l disprețuiască și nu reușise.

În această dimineață, lumina slabă care începuse să zugrăvească bazele coloanelor arăta că gloria lui Giuliano era mult împuținată. Părul nu-i fusese pieptănat, hainele erau îmbrăcate în grabă, iar ochii îi erau injectați. Pentru prima oară de când își amintea Baroncelli, Giuliano nu zâmbea. Se mișca încet, ca un om apăsat de o armură grea.

Icar, își spuse Baroncelli. S-a înălțat prea mult și acum s-a prăbușit, pârjolit, pe pământ.

Giuliano vorbi, iar glasul său, melodios de obicei, era acum răgușit.

— Ziua bună, domnilor. Înțeleg că pe cardinalul Riario l-a jignit absența mea de la slujbă.

Baroncelli avu o senzație stranie în piept, ca un zbucium al inimii. Giuliano arăta ca un animal resemnat în fața măcelarului. *Știe. N-are cum să știe. Și totuși... știe...*

— Ne pare rău că te deranjăm, spuse Francesco de Pazzi, cu mâinile împreunate într-un gest de scuză. Am venit aici la rugămintea lui Ser Lorenzo...

Giuliano lăsă să-i scape un oftat scurt.

— Înțeleg. Dumnezeu știe că trebuie să avem grijă să-l mulțumim pe Lorenzo.

O sclipire a firii sale adevărate se arătă din nou și el adăugă cu o preocupare aparent sinceră:

— Sper doar că nu e prea târziu să-l asigur pe cardinal că-l țin la cea mai înaltă cinste.

— Da, spuse Baroncelli încet. Să sperăm că nu e prea târziu. Mesa a început deja.

— Să mergem, atunci, spuse Giuliano. Le făcu semn să se îndrepte spre ieșire. Când ridică brațul, Baroncelli observă că Giuliano se îmbrăcase într-o așa o grabă, încât nu purta nici sabie la șold.

Ieșiră toți trei în lumina dimineții.

Bărbatul încruntat care aștepta în *loggia* ridică privirea când trecu Giuliano.

— Ser Giuliano, îl strigă el. Am o vorbă cu domnia ta, e foarte important.

Giuliano ridică privirea și fu clar că-l recunoscuse.

— Cardinalul! îl zori Francesco, apoi se adresă el însuși bărbatului. Bunule domn, Ser Giuliano întârzie la o întâlnire importantă și te roagă să-l înțelegi.

Și, cu aceasta, îl luă pe Giuliano de braț și îl trase după el, pe Via Larga.

Baroncelli îi urma. Se minuna că, deși era încă îngrozit, mâinile nu-i mai tremurau, iar inima și respirația nu-l mai supărau. Într-adevăr, el și Francesco glumeau și râdeau și jucau rolul a doi prieteni care încercau să-l înveselească pe al treilea. Giuliano zâmbea, dar rămânea în urmă, așa că cei doi conspiratori își făcuseră un joc din a-l trage și a-l împinge cu rândul.

— Nu trebuie să-l lăsăm pe cardinal să aștepte! repetase Baroncelli de cel puțin trei ori.

— Rogu-te, bunule Giuliano, zise Francesco, prinzându-l pe tânărul său cumnat de mânecă. Ce s-a întâmplat de te face să oftezi așa? Doar nu ți-a fost furată inima de vreo neisprăvită de fătucă?

Giuliano coborî privirea și clătină din cap, nu ca răspuns, ci mai degrabă ca un semn că nu voia să vorbească despre asta. Francesco nu stărui. Însă nu slăbi ritmul deloc și, în câteva minute, soseau la intrarea principală în dom.

Baroncelli se opri puțin în loc. Gândul că Giuliano se mișca încet, ca împovărat, nu-i dădea pace. Îl prinse pe tânărul Medici și-l îmbrățișă strâns.

— Dragă prietene, zise el. Mă mâhnește să te văd nefericit. Ce trebuie să facem ca să te înveselim?

Giuliano se strădui din nou să zâmbească puțin și să clatine iar din cap.

— Nimic, bunule Bernardo. Nimic.

Și îl urmă pe Francesco în catedrală.

Baroncelli, între timp, mai scăpase de o grijă: Giuliano nu purta nici o platoșă pe sub tunică.

IV

În acea dimineață târzie de aprilie, Giuliano avea de luat o hotărâre grea. Trebuia să frângă inima unuia dintre cei doi oameni pe care-i iubea cel mai mult pe lume. Una dintre inimi era a fratelui său, Lorenzo; cealaltă era inima unei femei.

Deși era tânăr, Giuliano avusese multe iubite. Fosta sa amantă, Simonetta Cattaneo, soția lui Marco Vespucci, fusese considerată cea mai frumoasă femeie din Florența, până la moartea ei, cu doi ani în urmă. O alesese pe Simonetta pentru frumusețea ei. Avea un trup subțire și piele albă, cu valuri de păr auriu care-i cădea până la șolduri. Era atât de frumoasă, încât o purtaseră până la mormânt cu chipul dezvelit. Din respect pentru soțul ei și pentru familie, Giuliano urmărise totul de la distanță, dar plânsese alături de ei.

Chiar și așa, nu îi fusese niciodată credincios. Le făcuse curte și altor femei și, uneori, se bucurase de talentele târfelor.

Acum, pentru prima oară în viața lui, Giuliano își dorea o singură femeie: pe Anna. Era frumoasă, desigur, însă inteligența ei era cea care-l vrăjise, bucuria ei de a trăi și măreția sufletului ei. Ajunsese s-o cunoască treptat, prin conversații la banchete și petreceri. Ea nu cochetase niciodată, nu încercase niciodată să-l câștige; adevărul era că făcuse tot posibilul să-l descurajeze. Dar nici una dintre zecile de femei florentine care râvneau și suspinau după afecțiunea lui nu se compara cu ea. Simonetta fusese fierbinte; Anna avea un suflet de poetă, de sfântă.

Bunătatea ei îl făcea pe Giuliano să-și vadă viața de până atunci ca fiind respingătoare. Le abandonase pe toate celelalte femei și căuta doar compania Annei, tânjea s-o mulțumească doar pe ea. Numai când o vedea, îi venea să-i ceară iertare pentru toate păcatele sale trupești din trecut. Tânjea după îndurarea ei mai mult decât după a lui Dumnezeu.

Și a părut un miracol când, în sfârșit, ea i-a mărturisit sentimentele ei: că Dumnezeu îi crease unul pentru altul și că era una dintre cele mai crude glume ale Lui faptul că ea era deja dată altui bărbat.

Oricât de mare ar fi fost dragostea Annei pentru el, dragostea ei pentru puritate era și mai mare. Aparținea altuia, pe care refuza să-l trădeze. Își recunoștea sentimentele pentru Giuliano, dar, când el o încolțise singură, în timpul carnavalului, acasă la fratele lui, și o implorase, ea îl respinsese. *Datorie,* spusese ea. Vorbise ca Lorenzo, care stăruise întotdeauna ca fratele lui să găsească o partidă avantajoasă și să se căsătorească cu o femeie care să aducă și mai mult prestigiu familiei.

Giuliano, obișnuit să aibă tot ce își dorea, încercase să negocieze. O rugase să vină cel puțin acasă la el, în taină, doar ca să audă ce avea de spus. Ea a ezitat, dar, în final, a acceptat. Se întâlniseră o singură dată, în *appartamento*-ul de la parter al palatului Medici. Ea acceptase îmbrățișările și sărutul lui, dar nu voise să meargă mai departe. El o implorase să părăsească Florența, să fugă împreună cu el, dar ea refuzase.

— Știe. Vocea ei era cuprinsă de neliniște. Înțelegi? Știe, și nu pot îndura să-l rănesc și mai mult.

Giuliano era un bărbat hotărât. Nici Dumnezeu, nici regulile nu-l opreau, odată ce-și punea ceva în minte. Pentru Anna, era în stare să renunțe la o căsătorie respectabilă; pentru Anna, era în stare să îndure pedeapsa Bisericii, chiar și excomunicarea și perspectiva damnării.

Așa că își alcătuise o argumentație puternică. Ea urma să plece cu el la Roma, ca să locuiască într-o vilă a familiei. Medici aveau legături cu Papa; avea să-i obțină o anulare a căsătoriei. Avea să se căsătorească cu ea. Avea să-i dăruiască copii.

Ea se arătase tulburată, își dusese mâinile la gură. El o privise în ochi și văzuse nefericirea din ei, dar și o licărire de speranță.

— Nu știu, nu știu, spusese ea, iar el o lăsase să se întoarcă la soțul ei, ca să ia o hotărâre.

A doua zi, se dusese la Lorenzo.

Se trezise devreme și nu mai putuse să adoarmă. Era încă întuneric, mai erau două ore până la răsăritul soarelui, dar nu

fusese surprins să vadă lumină în anticamera fratelui său. Lorenzo stătea la birou, cu obrazul sprijinit în pumn, privind încruntat o scrisoare pe care o ținea aproape de lampă.

Într-o zi obișnuită, Lorenzo ar fi ridicat privirea, și-ar fi alungat încruntarea și ar fi zâmbit, ca să rostească un cuvânt de salut; în ziua aceea însă, părea să fie în toane deosebit de rele. Nu se auzi nici un salut; Lorenzo îi aruncă o privire scurtă, apoi privi din nou scrisoarea. Conținutul ei părea să fie cauza stării sale proaste.

Lorenzo putea fi îngrozitor de încăpățânat uneori, preocupat de aparențe, rece și calculat când era vorba de politică și, uneori, tiranic când era vorba de felul în care trebuia să se poarte Giuliano și cu cine putea să fie văzut. Dar putea să fie și îngăduitor, generos și sensibil la dorințele fratelui său. Deși Giuliano nu-și dorise niciodată puterea, Lorenzo îi împărtășea întotdeauna informațiile, întotdeauna discuta cu el urmările politice ale fiecărui eveniment din oraș. Era clar că Lorenzo își iubea fratele și ar fi împărțit bucuros conducerea orașului cu el dacă Giuliano ar fi arătat vreun interes.

Fusese destul de greu pentru Lorenzo să-și piardă tatăl și să fie obligat să preia puterea atât de tânăr. E drept, avea talent pentru asta, dar Giuliano vedea că îl și uza. După nouă ani, pe frunte i se întipăriseră cute iar sub ochi i se adunaseră cearcănele.

O parte a lui Lorenzo se bucura de putere și era încântată de creșterea influenței familiei. Banca Medici avea sucursale în Roma, în Bruges, în majoritatea orașelor mari din Europa. Și totuși, Lorenzo era adesea epuizat de efortul de a juca rolul de *gran maestro*. Uneori, se plângea:

— Nici măcar un suflet din orașul ăsta nu se căsătorește fără binecuvântarea mea.

Era foarte adevărat. Și, chiar în săptămâna aceea, primise o scrisoare de la o congregație din Toscana, care-i solicita sfatul. Preoții bisericii aprobaseră realizarea statuii unui sfânt; doi sculptori concurau pentru contract. N-ar vrea marele Lorenzo să-și spună părerea? Astfel de misive se adunau în teancuri mari, în fiecare zi. Lorenzo se trezea înainte de ivirea zorilor și le răspundea personal. Se agita în legătură cu Florența așa cum

face tatăl când e vorba de un copil năzdrăvan și își petrecea fiecare clipă de trezie devotat scopului de a spori prosperitatea orașului și interesele familiei Medici.

Însă era conștient că nimeni nu-l iubea decât pentru favorurile pe care le acorda. Numai Giuliano își adora fratele cu adevărat pentru ceea ce era. Numai Giuliano încerca să-l facă pe Lorenzo să-și mai uite grijile și numai Giuliano îl putea face să râdă. Pentru asta, Lorenzo îl iubea.

De urmările acestei iubiri se temea Giuliano.

Acum, uitându-se la fratele său preocupat, Giuliano se îndreptă de spate și-și drese glasul.

— Plec, spuse el cam tare, la Roma.

Lorenzo își ridică sprâncenele și privirea, dar trupul nu i se mișcă.

— De plăcere, sau cu afaceri de care ar trebui să știu și eu?

— Plec cu o femeie.

Lorenzo oftă și încruntarea îi mai slăbi.

— Distrează-te, atunci, și gândește-te la mine, care sufăr aici.

— Plec cu Madonna Anna, spuse Giuliano.

Lorenzo ridică brusc capul la auzul numelui.

— Glumești.

O spuse amuzat, dar, privindu-l pe Giuliano, deveni neîncrezător.

— Cred că glumești. Vocea îi deveni o șoaptă: E o nebunie... Giuliano, e dintr-o familie bună. Și e căsătorită.

Giuliano nu se intimidă.

— O iubesc. Nu vreau să trăiesc fără ea. I-am cerut să meargă cu mine la Roma, să locuim acolo.

Lorenzo făcu ochii mari, scrisoarea îi alunecă din mână și căzu pe podea, dar el n-o ridică.

— Giuliano... Inimile noastre ne mai înșală din când în când. Ești copleșit de o emoție; crede-mă, înțeleg. Dar va trece. Dă-ți două săptămâni, să te mai gândești.

Tonul patern al lui Lorenzo nu făcu decât să întărească hotărârea lui Giuliano.

— Am aranjat deja pentru o trăsură și un surugiu și am trimis un mesaj servitorilor de la vila din Roma, să se pregătească pentru venirea noastră. Trebuie să obținem o anulare a

căsătoriei, spuse el. N-o spun în glumă. Vreau să mă căsătoresc cu Anna. Vreau să-mi nască copiii.

Lorenzo se lăsă pe spate în scaunul său și îl privi atent pe fratele lui. Când fu convins că spusese cuvintele serios, Lorenzo lăsă să-i scape un hohot de râs.

— O anulare? Ca favor din partea bunului nostru prieten Papa Sixt, presupun? Ar prefera să ne vadă alungați din Italia. Se împinse cu scaunul de lângă birou, se înălță și întinse mâna spre fratele său, vorbindu-i pe un ton mai blând: Asta e o copilărie, Giuliano. Înțeleg că e o femeie minunată, dar… E căsătorită de atâția ani. Chiar dacă aș pute*a să* obțin o anulare, asta ar provoca un scandal. Florența n-ar putea accepta niciodată așa ceva.

Mâna lui Lorenzo era aproape pe umărul lui, dar Giuliano se retrase din calea atingerii împăciuitoare.

— Nu-mi pasă ce acceptă sau nu acceptă Florența. Vom rămâne la Roma, dacă trebuie.

Lorenzo oftă adânc, de frustrare.

— Nu vei obține nici o anulare de la Sixt. Așa că renunță la visuri. Dacă nu poți trăi fără ea, ia-o, dar, pentru numele lui Dumnezeu, fă-o discret.

Giuliano luă foc.

— Cum poți vorbi despre ea așa? O cunoști pe Anna, știi că nu s-ar coborî la adulter. Și, dacă n-o pot avea, nu voi avea nici o altă femeie. Poți să pui capăt tuturor petițoriilor tale chiar acum. Dacă nu mă pot căsători cu ea…

Chiar în timp ce vorbea, simțea cum argumentele lui pălesc. Ochii lui Lorenzo erau plini de o lumină stranie – furioasă și cumplită, vecină cu nebunia –, o lumină care-l făcea pe Giuliano să creadă că fratele său era capabil de fapte malefice. Văzuse rareori lumina aceasta în ochii lui Lorenzo – niciodată nu fusese îndreptată împotriva lui –, și asta-l făcu să înghețe.

— Ce-o să faci? O să refuzi să te căsătorești cu oricine? Lorenzo clătină din cap vehement, iar glasul i se ridică mai puternic: Ai o datorie, o obligație față de familie. Crezi că poți pleca la Roma pentru un capriciu, să transmiți sângele nostru unei grămezi de bastarzi? Să ne pătezi pe toți cu o

excomunicare? Fiindcă asta se va întâmpla cu amândoi, știi! Sixt nu are chef să fie generos cu noi.

Giuliano nu spuse nimic, simțea că obrajii și ceafa îi ard. Nu se așteptase la mai puțin, deși sperase la mai mult.

Lorenzo continuă, iar mâna care se întinsese către fratele său deveni un uriaș deget acuzator.

— Ai idee ce se va întâmpla cu Anna? Cum îi vor spune oamenii? E o femeie bună. Chiar vrei s-o distrugi? O vei duce la Roma și te vei sătura de ea. Vei vrea să te întorci acasă, în Florența. Și ea cu ce se va alege?

Lui Giuliano îi jucau pe limbă cuvinte furioase. Voia să spună că Lorenzo se căsătorise cu o femeie cicălitoare, dar el, Giuliano, ar prefera să moară decât să trăiască într-o asemenea tristețe lipsită de dragoste, că nu s-ar înjosi niciodată să odrăslească copii cu o femeie pe care o disprețuia. Însă rămase tăcut, era el destul de nefericit. Nu avea rost să-l facă și pe Lorenzo să sufere din pricina adevărului.

Lorenzo lăsă să-i scape un mârâit dezgustat.

— N-o vei face niciodată. Îți vei veni în fire.

Giuliano îl privi lung.

— Te iubesc, Lorenzo, zise el liniștit. Dar plec.

Se întoarse și se îndreptă spre ușă.

— Pleacă cu ea, îl amenință fratele lui, și poți să uiți că-ți sunt frate. Să nu crezi că glumesc, Giuliano. Nu voi mai vrea să mai am de-a face cu tine. Pleacă cu ea și nu mă vei mai vedea niciodată.

Giuliano se uită înapoi, peste umăr, la Lorenzo, și, deodată, i se făcu frică. El și fratele lui nu glumeau niciodată când discutau treburi importante și nici unul dintre ei nu putea fi clintit odată ce lua o hotărâre.

— Te rog, nu mă pune să aleg.

Fălcile lui Lorenzo erau strânse, privirea, rece.

— Va trebui s-o faci.

Mai târziu, în seara aceea, Giuliano așteptase în apartamentul de la parter al lui Lorenzo până când venise clipa să se vadă cu Anna. Își petrecuse toată ziua gândindu-se la ce spusese

Lorenzo despre viitorul Annei. Pentru prima oară, se gândi la cum va fi viața Annei dacă Papa refuza să le acorde o anulare.

Ea avea să cunoască dezonoarea și oprobriul, va fi nevoită să-și abandoneze familia, prietenii, orașul natal. Copiii ei vor fi numiți bastarzi și li se va nega dreptul de moștenire ca Medici.

Fusese egoist. Se gândise doar la el. Vorbise prea ușor despre anulare, sperând că o va face să vină cu el. Și, până în acel moment, nu se gândise că ea ar putea să-i respingă oferta; era ceva prea dureros.

Acum își dădea seama că asta l-ar salva de la o alegere imposibilă.

Însă, când se duse s-o întâmpine la ușă și-i văzu chipul în lumina aurie, își dădu seama că alegerea lui fusese făcută cu mult timp în urmă, în clipa în care îșidăruise inima Annei. Ochii ei, pielea ei, chipul și brațele ei emanau bucurie; chiar și în amurgul plin de umbre, ea strălucea. Mișcările ei, care fuseseră cândva îngreunate de nefericire, erau acum ușoare. Înclinarea capului, dat pe spate ca să-l privească, zâmbetul care îi înflorea pe buze, grația sprințară cu care își ridică fustele și se repezi spre el îi transmiseră răspunsul ei mai limpede decât vorbele.

Prezența ei îi insufla atâta speranță, încât se repezi la ea și o îmbrățișă. În acea clipă, Giuliano își dădu seama că nu-i putea refuza nimic, că nici unul dintre ei nu putea scăpa de roata ce fusese pusă în mișcare. Iar lacrimile care amenințau să-i curgă nu izvorau din bucurie, erau lacrimi de durere, pentru Lorenzo.

Anna și el rămaseră împreună mai puțin de o oră. Vorbiră puțin – atât cât Giuliano să-i transmită o oră și un loc. Nu era nevoie de alte schimburi de cuvinte.

Iar când fu iar plecată – luând cu ea lumina și încrederea lui Giuliano – el se retrase în camerele lui și ceru vin. Îl bău stând pe pat și își aminti o întâmplare din copilăria lui.

La vârsta de șase ani, plecase cu Lorenzo și cu două din surorile sale mai mari, Nannina și Bianca, la un picnic pe malurile râului Arno. Însoțiți de o sclavă cercheză, călătoriseră cu trăsura peste Ponte Vecchio, podul construit cu un mileniu înainte, de romani. Naninna fusese captivată de atelierele aurarilor care mărgineau podul. Fiindcă urma să se mărite în curând, era atrasă de lucrurile femeiești.

Lorenzo fusese neliniștit și sumbru. Abia începuse să preia responsabilitățile familiei Medici în anul care trecuse, începuse să primească scrisori care-i cereau patronajul, iar tatăl lor, Piero, deja își trimisese fiul cel mare la Milano și la Roma, în călătorii cu scop politic. Era un băiat neatrăgător, cu ochi mari, dar depărtați, cu o mandibulă proeminentă și cu un păr moale și castaniu, care-i cădea într-un breton corect tuns peste fruntea palidă și îngustă; dar inteligența care-i strălucea în ochi îl făcea atrăgător într-un mod ciudat.

Se îndreptaseră spre satul Santo Spirito. Giuliano își amintea niște copaci înalți și o pajiște cu iarbă înaltă, care cobora spre râul liniștit. Acolo, sclava întinsese un cearceaf pe jos și scosese mâncarea pentru copii. Era primăvara târziu, o vreme caldă, cu câțiva nori leneși, deși cu o zi în urmă plouase. Râul Arno părea făcut din argint viu când îl lumina soarele, și din plumb, când nu-l lumina.

Purtarea ursuză a lui Lorenzo din acea zi îl întristase pe Giuliano. I se părea că tatăl lor era prea dornic să-l transforme pe Lorenzo într-un adult înainte de vreme. Așa că, pentru a-l face să râdă, Giuliano alergase spre malul râului și tropăise prin apă, împroșcând, complet îmbrăcat.

Năzbâtiile lui dăduseră roade. Lorenzo îl urmase, râzând, cu tot cu tunică, mantie și pantofi. Naninna, Bianca și sclava țipau pe mal. Lorenzo nu le ascultase. Era un înotător puternic și, curând, se îndepărtase destul de mult de mal, apoi se scufundase sub apă.

Giuliano îl urmase timid, dar, fiind mai mic, rămăsese în urmă. Se uitase cum Lorenzo luase o gură mare de aer și dispăruse sub suprafața cenușie. Când nu reapăruse imediat, Giuliano călcase apa și râsese, așteptându-se ca fratele lui să înoate pe sub el și să-l prindă în orice clipă de picior.

Secundele treceau. Râsul lui Giuliano se transformase în tăcere, apoi în teamă – apoi începuse să-și strige fratele. Pe mal, femeile – care nu puteau intra în apă din cauza fustelor grele – începuseră să țipe, speriate.

Giuliano era doar un copil. Nu își depășise încă teama de scufundare, însă dragostea pentru fratele lui îl făcuse să tragă

aer în piept și să se scufunde. Tăcerea din adâncuri îl uluise. Își deschisese ochii și privise în direcția unde fusese Lorenzo.

Râul era mâlos de la ploile din ajun, iar pe Giuliano îl usturau ochii, în timp ce căuta. Nu vedea decât o formă neregulată la distanță, adânc, sub apă. Nu era o formă umană – nu era Lorenzo – însă era tot ce se vedea și instinctul îi spunea să se apropie de ea. Ieșise la suprafață, trăsese mai mult aer în piept și se silise să se scufunde din nou.

Acolo, la o adâncime cât trei oameni înalți unul peste altul, se aflau crengile strâmbe ale unui copac căzut. Pe Giuliano îl ardeau plămânii, însă sentimentul că Lorenzo e pe aproape îl făcuse să înoate prin apa tăcută. Cu o ultimă zvâcnire dureroasă, ajunsese la ramurile scufundate și își trecuse o mână peste suprafața alunecoasă a trunchiului.

Deodată, deveni foarte amețit și auzea un zgomot în urechi, închise ochii și deschise gura, căutând aer. Aer nu exista, așa că înghiți apa murdară a râului Arno. O vomită imediat, apoi, reflexul îl sili să înghită și mai multă.

Giuliano se îneca.

Deși era un copil, înțelegea că murea. Această înțelegere îl făcu să deschidă ochii, să vadă o ultimă imagine a pământului, pentru a o lua cu el în Rai.

În clipa aceea, un nor se mișcă deasupra, permițând unei raze de soare să străpungă râul ca o suliță, atât de adânc, încât făcu mâlul suspendat în apă să strălucească și lumină zona din fața ochilor lui Giuliano.

Privind spre el, la o distanță de o lungime de braț, se afla Lorenzo, care se îneca. Tunica și mantia i se agățaseră de o creangă răzleață și el se înfășurase în ele, într-un efort nebunesc de a se elibera.

Amândoi frații ar fi trebuit să moară atunci. Însă Giuliano s-a rugat, cu nevinovăția sa de copil: „Doamne, lasă-mă să-mi salvez fratele.

Apoi îi descurcase hainele încurcate de pe creangă.

Lorenzo, eliberat, îl prinsese pe Giuliano de mâini și ieșiseră amândoi la suprafață.

Din acel moment, amintirile lui Giuliano deveneau neclare. Își amintea doar frânturi: el, vomitând pe iarba de pe mal, în timp

ce sclava îl bătea pe spate, Lorenzo, ud și tremurând, învelit în cearșaful de picnic, voci care strigau: „Frate, vorbește cu mine!“ Lorenzo, în trăsură, în drum spre casă, furios, luptându-se cu lacrimile: „Să nu-ți mai riști niciodată viața pentru mine! Era să mori! Tata nu m-ar fi iertat niciodată…!“ Însă mesajul nerostit se auzea mult mai clar: Lorenzo nu s-ar fi iertat niciodată pe sine însuși.

Rememorând incidentul, Giuliano înghiți vinul fără să-i simtă gustul. Și-ar fi dat bucuros viața ca să-l salveze pe Lorenzo – la fel de ușor cum și Lorenzo s-ar fi sacrificat ca să-și salveze fratele mai mic. Lui Giuliano i se părea o batjocură faptul că Dumnezeu îi dăduse un astfel de dar ca dragostea Annei, doar ca să-i ceară să-l rănească pe omul pe care-l iubea cel mai mult.

Giuliano stătu ore întregi, privind cum se adâncește întunericul nopții și apoi se dizolvă în cenușiu, odată cu sosirea zorilor și a zilei în care urma să plece la Roma. Stătuse așa până la sosirea insistenților săi vizitatori, Francesco de Pazzi și Bernardo Baroncelli. Nu-și putea imagina de ce-i păsa cu atâta patimă cardinalului vizitator de prezența lui Giuliano la slujbă, însă, dacă Lorenzo îi ceruse să vină, trebuia s-o facă.

Spera că, poate, Lorenzo s-a răzgândit, că furia i-a dispărut.

Giuliano se adună și, ca un bun frate, veni, așa cum fusese rugat.

V

Baroncelli șovăi la ușa catedralei. Putea să fugă din calea sorții înainte să se dea alarma, să alerge acasă, la moșia lui, să urce pe cal și să se îndrepte spre orice regat în care nici conspiratorii, nici victimele lor nu aveau influență. Pazzi erau puternici și insistenți, l-ar fi vânat – dar nu aveau nici relațiile și nici tenacitatea familiei Medici.

Mergând înainte, Francesco se întoarse și-l îmboldi pe Baroncelli cu o privire asasină. Giuliano, încă abătut de o durere personală, nu le dădu atenție și, flancat de Baroncelli, îl urmă pe Francesco înăuntru. Baroncelli simți că tocmai trecuse pragul dintre rațiune și nebunie.

Înăuntru, aerul încețoșat de fum duhnea a tămâie și a sudoare. Interiorul enorm al sanctuarului era întunecat, mai puțin zona din jurul altarului, care sclipea în lumina dimineții târzii ce se strecura prin ferestrele lungi și arcuite ale cupolei.

Francesco se îndreptă spre altar, urmat îndeaproape de Giuliano și de Baroncelli. Baroncelli ar fi putut să meargă și cu ochii închiși și și-ar fi găsit drumul după miros, măsurând duhoarea săracilor și a clasei muncitoare, parfumul de lavandă al negustorilor și cel de trandafiri al bogătașilor.

Înainte de a-l zări pe preot, Baroncelli îl auzi rostindu-și omilia. Când își dădu seama de asta, i se întețiră bătăile inimii; sosiseră la timp, fiindcă avea să urmeze în curând euharistia.

După drumul prin naos, Baroncelli și tovarășii săi sosiră la primul rând de bărbați. Murmurară scuze, în timp ce se strecurau spre locurile lor. Urmă un moment de confuzie, când Baroncelli încercă să treacă pe lângă Giuliano, ca să poată sta la dreapta lui, în poziția dictată de plan. Giuliano, care nu înțelegea intenția lui Baroncelli, se apropie mai mult de Francesco – iar acesta șopti apoi ceva la urechea tânărului. Giuliano dădu din cap și îi făcu loc lui Baroncelli; făcând asta, se lovi de umărul penitentului care aștepta în spatele lui.

Francesco de Pazzi și Baroncelli așteptară, cu răsuflarea tăiată, să vadă dacă Giuliano se va întoarce să-și ceară scuze – și dacă-l va recunoaște pe bărbat. Însă Giuliano rămase pierdut în nefericirea sa.

Baroncelli își lungi gâtul, să privească în lungul rândului, ca să vadă dacă Lorenzo observase; din fericire, fratele mai mare era ocupat să asculte comentariile șoptite de administratorul băncii familiei, Francesco Nori.

Baroncelli nu mai avea altceva de făcut decât să aștepte – și să pretindă că ascultă predica, încercând în același timp să-și împiedice mâna să bâjbâie după mânerul de la șoldul său.

Vorbele preotului păreau lipsite de noimă; Baroncelli se străduia să le înțeleagă. *Iertare,* intona prelatul. *Milostenie. Iubește-ți dușmanii; roagă-te pentru cei ce te asupresc.*

Mintea lui Baroncelli se agăță de aceste cuvinte. Lorenzo de Medici îl alesese el însuși pe preotul de duminica asta. Aflase

Lorenzo despre complot? Erau aceste cuvinte aparent inofensive un avertisment?

Baroncelli îi aruncă o privire lui Francesco de Pazzi. Nu părea să fi auzit vreun mesaj secret. Privea drept spre altar cu ochii larg deschiși, aprinși de teamă și de ură. Un mușchi al feței i se zbătea nebunește.

Predica se termină.

Părțile slujbei începură cu o repeziciune aproape comică: se cânta Crezul. Preoții cântară *Dominus Vobiscum* și *Oremus.* Cuminecătura fu sfințită cu rugăciunea *Suscipe sancte Pater.*

Baroncelli trase adânc aer în piept și se gândi că nu va fi în stare să-l mai expire. Ceremonia încetini brusc; în urechi, își auzea bubuitul disperat al inimii.

Diaconul se apropie de altar ca să umple potirul de aur cu vin; un al doilea diacon adăugă apă dintr-o carafă de cristal.

În cele din urmă, preotul luă potirul. Cu grijă, îl ridică spre cer, oferindu-l unui Christos răstignit și îndurerat, sculptat în lemn și suspendat deasupra altarului.

Privirea lui Baroncelli urmări cupa. O rază de lumină întâlni aurul și se reflectă orbitor pe metal.

Din nou, preotul intonă, cu o voce de tenor ce suna vag acuzatoare.

Offerimus tibi Domine...

Baroncelli se întoarse să-l privească pe mai tânărul Medici de lângă el. Expresia lui Giuliano era gravă, ținea ochii închiși. Mâna dreaptă îi era făcută pumn, cu mâna stângă deasupra și amândouă presate strâns pe buze. Ținea capul plecat, ca și cum era pregătit să întâmpine Moartea.

E o prostie, se gândi Baroncelli. Nu avea nici o dușmănie personală față de acest om; chiar îl plăcea pe Giuliano, care nu ceruse niciodată să se nască un Medici. Problema pe care o avea față de el era pur politică și cu siguranță nu atât de mare ca să justifice ceea ce era pe cale să facă.

Francesco de Pazzi îl înghionti zdravăn pe Baroncelli în coaste, transmițându-i foarte clar mesajul: *Semnalul a fost dat! Semnalul a fost dat!*

Baroncelli lăsă să-i scape un oftat neauzit și își scoase cuțitul cel mare din teacă.

VI

Cu o clipă mai înainte, Lorenzo de Medici vorbea cu cardinalul Raffaele Riario. Deși preotul își termina predica, bogații care dețineau puterea în Florența nu se sfiau să discute probleme legate de plăceri sau de afaceri – *sotto voce*— în timpul slujbei. Preoții se obișnuiseră de mult cu asta.

Riario, un băiat slăbănog, nu părea să aibă 17 ani și, cu toate că era student la Universitatea din Pisa, înscrierea sa acolo se datora clar înrudirii sale cu Papa Sixt, nu inteligenței sale.

„Nepotul”, așa-l numea Sixt. Era un eufemism cu care papii și cardinalii se refereau uneori la copiii lor bastarzi. Papa era un om foarte deștept, era limpede că îl făcuse pe acest băiat cu o femeie ce avea alte calități decât frumusețea sau inteligența.

Chiar și așa, Lorenzo era obligat să-l facă pe cardinal să se simtă bine în timpul vizitei la Florența. Riario ceruse în mod special să se întâlnească cu frații Medici și să i se ofere un tur al proprietăților lor și al colecției de artă; Lorenzo nu putea refuza. Acesta era așa-numitul nepot al Papei și, deși Lorenzo îndurase umilințe publice din partea lui Sixt, fiind chiar nevoit să-și țină gura când Medici fuseseră înlocuiți ca bancheri papali de către Pazzi, poate că acesta nu era decât un preambul. Poate că Sixt încerca să repare lucrurile și această ființă slăbănoagă era emisarul lui.

Lorenzo era nerăbdător să se întoarcă la palatul familiei, ca să-și dea seama dacă așa stăteau lucrurile; altminteri, vizita cardinalului avea să-l irite teribil. Ar fi fost încă o insultă.

Dar, în caz că nu era, Lorenzo ceruse să se servească un prânz magnific după slujbă, în onoarea cardinalului. Și, dacă se dovedea că tânărul Raffaele venise doar din dorința de a admira operele de artă ale familiei Medici, putea măcar să-i spună unchiului său că Lorenzo îl tratase regește. Asta putea servi drept o deschidere diplomatică pe care Lorenzo avea s-o folosească, pentru că era hotărât să smulgă cuferele papale din ghearele băncii Pazzi.

Astfel, Lorenzo se străduia să impresioneze, deși Francesco Salviati, arhiepiscop de Pisa, stătea cu un zâmbet prefăcut de cealaltă parte a lui Riario. Lorenzo nu avea nici o problemă personală cu Salviati, deși luptase mult și amarnic împotriva

numirii sale ca arhiepiscop. Fiind sub controlul Florenței, Pisa merita un episcop din spița Medici, iar Salviati era rudă cu Pazzi, care deja câștigau prea multe favoruri din partea Papei. Deși Medici și Pazzi se îmbrățișau în public ca prieteni, în arena afacerilor și a politicii nu existau adversari mai aprigi. Lorenzo îi scrisese lui Sixt o scrisoare, explicând de ce numirea unei rude a familiei Pazzi ca arhiepiscop de Pisa ar fi dezastruoasă pentru interesele papale și ale familiei Medici.

Sixt nu numai că nu răspunsese, dar, în cele din urmă, îi și concediase pe Medici ca bancheri ai săi.

Cei mai mulți ar fi considerat cererea papală ca Riario și Salviati să fie tratați ca oaspeți de onoare ca pe o palmă usturătoare pentru demnitatea familiei Medici. Însă Lorenzo, diplomat ca întotdeauna, îi primise cu brațele deschise. Și insistase ca dragul său prieten și președinte al Băncii Medici, Francesco Nori, să nu dea nici cea mai mică dovadă de jignire. Când sosiseră veștile că Pazzi fuseseră numiți bancheri papali, iar Medici fuseseră concediați, Nori spumegase. Lorenzo fusese obligat să-și calmeze angajatul, deși trebuia să-și țină în frâu propria furie, și nu mai adusese vorba despre problemă. Nu-și putea permite cheltuiala de energie, era deja prea ocupat să plănuiască cum să-l recâștige pe Sixt.

Așa că schimbase politețuri cu tânărul cardinal tot timpul slujbei și, de la distanță, le zâmbise în semn de salut celor din familia Pazzi, care veniseră cu toții. Cei mai mulți se adunaseră de cealaltă parte a catedralei, în afară de Guglielmo de Pazzi, care se lipise de arhiepiscop ca un scaiete. Lui Lorenzo îi plăcea sincer de Guglielmo. Îl știa de când era doar un băiat de 16 ani, când Guglielmo îl escortase la Napoli, ca să-l cunoască pe prințul încoronat Federigo. Bărbatul mai vârstnic îl tratase ca pe un fiu atunci și Lorenzo nu uitase asta niciodată. Guglielmo se căsătorise cu sora mai mare a lui Lorenzo, Bianca, întărindu-și poziția ca prieten al familiei Medici.

La începutul predicii, tânărul cardinal zâmbi într-un fel ciudat, grețos și șopti:

— Fratele dumneavoastră… unde vă e fratele? Am crezut că va veni la slujbă. Speram să-l cunosc.

Întrebarea îl luă pe Lorenzo prin surprindere. Deși Giuliano scosese niște sunete politicoase în legătură cu venirea la slujbă, ca să-l întâlnească pe cardinalul Riario, Lorenzo era sigur că nimeni, iar Giuliano cel mai puțin dintre toți, nu-i luase în serios promisiunea. Giuliano, cel mai faimos fustangiu din Florența, nu apărea la ceremoniile oficiale sau diplomatice decât dacă Lorenzo stăruia. (Or, n-o făcuse în acest caz.) Giuliano se declarase deja inapt să participe la dejunul oficial.

Fusese luat complet prin surprindere cu o zi în urmă, când Giuliano își anunțase dorința de a fugi la Roma cu o femeie măritată. Până în acel moment, Giuliano nu-și luase în serios nici o iubită; nu mai emisese niciodată o astfel de prostie și, cu siguranță, nu vorbise niciodată despre căsătorie. Fusese mereu de la sine înțeles că, atunci când avea să vină vremea, Lorenzo îi va alege mireasa și că Giuliano se va supune.

Însă Giuliano fusese foarte hotărât să-i obțină femeii anularea căsătoriei, o realizare care, în caz că venirea cardinalului Riario nu era un preambul papal, era mai presus de puterile lui Lorenzo.

Lorenzo se temea pentru fratele său mai mic. Giuliano era prea încrezător, prea dornic să vadă binele în alții, ca să-și dea seama că avea mulți dușmani – dușmani care îl urau doar pentru faptul că se născuse un Medici. Nu vedea, așa cum vedea Lorenzo, că vor folosi aventura sa cu Anna ca să-l sfâșie.

Giuliano, suflet blând, se gândea numai la dragoste. Lorenzo nu se bucurase să fie crud cu el. Și nu-l putea învinui pe Giuliano pentru părerea sa nobilă despre sexul slab. Uneori, tânjea și el după libertatea de care se bucura fratele lui. În dimineața asta, mai ales, Lorenzo îl invidia; ar fi zăcut și el în brațele unei femei frumoase, lăsându-l pe Giuliano să se descurce cu nepotul Papei – care încă se mai uita politicos la Lorenzo, așteptând să afle pe unde umbla neascultătorul lui frate.

Ar fi fost nepoliticos să-i spună cardinalului adevărul – că Giuliano nu intenționase niciodată să vină la slujbă sau să-l întâlnească pe Riario – așa că Lorenzo îi spuse o minciună politicoasă.

— Probabil că fratele meu a fost reținut. Va ajunge cu siguranță aici, în curând; știu că e nerăbdător s-o întâlnească pe Sfinția Voastră.

Riario clipi, iar buzele sale de fată se subțiată.

Aha, se gândi Lorenzo. Poate că interesul tânărului Raffaele era mai mult decât o diplomație de suprafață. Frumusețea lui Giuliano era legendară și stârnise pasiuni și printre bărbați, nu numai printre femei.

Guglielmo de Pazzi se înclină peste arhiepiscop și îl bătu încurajator pe umăr pe cardinal.

— Nu vă temeți, Sfinția Voastră. Va veni. Medici își tratează întotdeauna bine oaspeții.

Lorenzo îi zâmbi cu căldură; Guglielmo își coborî privirea fără s-o întâlnească pe a lui Lorenzo și dădu repede din cap, a recunoaștere, dar nu-i întoarse zâmbetul. Gestul părea ciudat, dar Lorenzo fu imediat distras de șoapta lui Francesco Nori.

— *Maestro,* fratele dumneavoastră tocmai a sosit.

— Singur?

Nori aruncă o privire rapidă spre stânga sa, către latura de nord a sacristiei.

— A venit cu Francesco de Pazzi și cu Bernardo Baroncelli. Nu-mi place ce se-ntâmplă.

Lorenzo se încruntă; dar nici nu-i păsa prea mult. Se salutase deja cu Francesco și cu Baroncelli când intrase în catedrală. Instinctele sale diplomatice însă puseră stăpânire pe el; își înclină capul spre Raffaele Riario și spuse încet:

— Vedeți, Sfinția Voastră? Fratele meu a venit.

De lângă el, cardinalul Riario se aplecă și se uită spre stânga, zărindu-l pe Giuliano. Îi adresă lui Lorenzo un zâmbet ciudat, tremurător, apoi, cu o smucite bruscă a capului, își ridică privirea din nou spre altar, unde preotul binecuvânta sfânta cuminecătură.

Mișcarea băiatului fu atât de ciudată, atât de nervoasă, încât Lorenzo simți o ușoară neliniște. Florența era întotdeauna plină de zvonuri, pe care, în majoritate, le ignora; însă Nori spusese de curând că Lorenzo era în pericol și că se plănuia un atac împotriva lui. Ca de obicei, Nori nu putea oferi detalii.

Ridicol, se încruntase Lorenzo. Vor exista întotdeauna zvonuri, însă noi suntem Medici. Papa însuși ne poate insulta, dar nici chiar el nu îndrăznește să ridice mâna împotriva noastră.

Acum simți un ghimpe de îndoială. Pe sub mantie, își pipăi mânerul săbiei și îl strânse bine.

Câteva secunde mai târziu, se auzi un strigăt din direcția în care privise Riario – un glas de bărbat, niște cuvinte de neînțeles, înverșunate. Imediat după aceea, clopotele din clopotnița lui Giotto începură să bată.

Lorenzo știu imediat că așa-zisele zvonuri ale lui Nori erau adevărate.

Primele două rânduri de bărbați se rupseră și scena deveni un dans stângaci de corpuri în mișcare. Ceva mai departe, o femeie țipă. Salviati dispăru; tânărul cardinal se aruncă spre altar și îngenunche, suspinând. Guglielmo de Pazzi, îngrozit, începu să-și frângă mâinile și să se vaite:

— Nu sunt trădător! Nu știam nimic despre asta! Nimic! Jur pe Dumnezeu, Lorenzo, sunt complet nevinovat!

Lorenzo nu văzu mâna care se întindea din spatele lui și i se așeză ușor pe umărul stâng – dar o simți ca pe un fulger. Cu grația și forța ce veneau în urma anilor de antrenament, se smulse din strânsoarea inamicului nevăzut, își trase sabia și se întoarse ca un vârtej.

În timpul mișcării bruște, o lamă ascuțită îl zgâriase chiar sub urechea dreaptă; gemu. Rămase însă în picioare și cu sabia în mână, gata să pareze alte atacuri.

Lorenzo se confrunta cu doi preoți: unul tremura în spatele unui scut mic, strângând cam fără inimă o sabie și aruncând priviri în spate, spre mulțimea care se înghesuia în jurul lui, majoritatea îndreptându-se spre ușile catedralei. Dar fu obligat să-și îndrepte atenția spre însoțitorul personal al lui Lorenzo, Marco, un bărbat musculos, care, deși nu era un spadasin priceput, compensa prin forță și entuziasm.

Al doilea preot – cu o privire sălbatică ațintită asupra lui Lorenzo – își ridică arma, pentru o a doua încercare.

Lorenzo pară o dată, de două ori. Tras la față, palid, neras, acest preot avea privirea cumplită și gura deschisă, schimonosită, a unui nebun. Avea și forța unuia și Lorenzo fu cât

pe ce să se încovoieze sub loviturile lui. Oțelul se ciocnea de oțel, răsunând din bolțile înalte ale catedralei acum aproape pustii. Cei doi luptători încrucișară săbiile, apăsând gardă la gardă cu o ferocitate care făcu mâna lui Lorenzo să tremure. Privi în ochii hotărâtului său inamic și tresări din cauza emoției pe care o citi în ei.

Așa cum stăteau amândoi, cu săbiile încrucișate, nefiind nici unul dispus să cedeze, Lorenzo aproape că strigă:

— De ce mă urăști atât?

Pusese întrebarea foarte sincer. Întotdeauna dorise doar binele Florenței și al cetățenilor ei. Nu înțelegea resentimentele celorlalți la rostirea numelui Medici.

— Pentru Dumnezeu, spuse preotul.

Chipul îi era doar la o lățime de palmă de cel al presupusei sale victime. Sudoarea îi curgea pe fruntea palidă, iar respirația îi era fierbinte pe obrazul lui Lorenzo. Avea nasul lung, îngust, aristocratic; probabil că provenea dintr-o familie veche și respectabilă.

— Pentru dragostea lui Dumnezeu!

Și își retrase arma atât de puternic, încât Lorenzo se clătină spre înainte, periculos de aproape de lamă.

VII

Mai devreme, când își trăsese cuțitul lung și îl ridicase deasupra capului, Baroncelli își amintise toate zecile de fraze pe care le pregătise pentru clipa asta; nici una nu-i veni pe buze și ceea ce strigă îi sună până și lui caraghios:

— Ține, trădătorule!

Clopotele bisericii tocmai începuseră să bată când Giuliano ridică privirea. La vederea cuțitului, făcu ochii mari, ușor surprins.

Cedând în cele din urmă nebuniei, Baroncelli nu șovăi. Lăsă lama să cadă.

Lorenzo se clătină, dezechilibrat, către adversarul său – și lăsă să-i scape un răcnet, dându-și seama că nu are timp să ridice sabia ca să pareze lovitura care venea.

Dar, înainte ca preotul cu priviri sălbatice să verse din nou sângele lui Lorenzo, Francesco Nori păși în fața patronului său, cu sabia trasă. Alți prieteni și susținători începură să-i înconjoare pe asasini. Lorenzo deveni vag conștient de prezența lui Angelo Poliziano, a bătrânului și grasului arhitect Michelozzo, a sculptorului de familie Verrocchio, a unui asociat de afaceri, Antonio Ridolfo, a mondenului Sigismondo della Stuffa. Această mulțime începu să-l împingă spre altar.

Lorenzo se împotrivea.

— Giuliano! strigă el. Frate, unde ești?

— Îl vom găsi și-l vom apăra. Acum, duceți-vă! ordonă Nori, indicând cu bărbia spre altar, acolo unde preoții, în panica lor, lăsaseră să cadă pocalul plin, pătând perdeaua altarului cu vin.

Lorenzo șovăi.

— Du-te! strigă din nou Nori. Ei vin încoace! Treci pe lângă ei, spre sacristia din nord!

Lorenzo habar nu avea cine erau „ei“, dar acționa. Strângând încă sabia în mână, sări peste balustrada joasă și sări în construcția octogonală de lemn care adăpostea corul. Băieții de cor țipară, împrăștiindu-se, cu sutanele albe fluturând ca aripile unor păsări speriate.

Urmat de protectorii săi, Lorenzo își croi drum printre băieții de cor care fugeau și se împletici spre marele altar. Fumul înecăcios de tămâie se amestecase cu mirosul vinului vărsat; două candelabre mari, grele, erau în flăcări. Preotul și asistenții săi îl înconjurau acum protector pe smiorcăitul Riario. Lorenzo clipi, privind către ei. Petele de lumină ale lumânărilor aprinse îl orbiră o clipă și, într-un moment de amețeală, își duse mâna la gât; o retrase plină de sânge.

Însă se forță, de dragul lui Giuliano, să nu leșine. Nu-și putea îngădui să fie slab până ce fratele său nu era în siguranță.

În același moment în care Lorenzo alerga spre nord, peste altar, Francesco de Pazzi și Bernardo Baroncelli, jos, își croiau drum spre sud, fără să-și dea seama că trec pe lângă ținta lor.

Lorenzo se opri din alergare, ca să se uite la ei.

Baroncelli deschidea drumul, agitând un cuțit lung și strigând ceva de neînțeles. Francesco șchiopăta foarte rău; avea coapsa însângerată, iar tunica îi era împroșcată cu roșu.

Lorenzo se strădui să vadă dincolo de cei care-l înconjurau, să privească dincolo de corpurile în mișcare de dedesubt, spre locul în care stătuse fratele lui, însă vederea îi era blocată.

— Giuliano! strigă el, cu toată puterea pe care o mai avea, rugându-se să fie auzit peste toată nebunia. Giuliano...! Unde ești? Frate, vorbește-mi!

Mulțimea se închise în jurul lui.

— E bine, spuse cineva, pe un ton atât de ciudat, încât nu reuși să-l liniștească.

Nu era bine ca Giuliano să lipsească. Din ziua morții tatălui lor, Lorenzo își îngrijise fratele cu o dragoste fraternă și paternă deopotrivă.

— Giuliano! strigă Lorenzo din nou. Giuliano!

— Nu e aici, răspunse o voce înăbușită.

Gândindu-se pentru o clipă că fratele său se dusese spre sud, să-l caute, Lorenzo se întoarse în direcția aceea, unde prietenii lui încă mai luptau cu asasinii. Preotul mai mic, cu scutul, fugise, dar nebunul rămăsese, deși pierdea bătălia cu Marco. Giuliano nu se vedea nicăieri.

Descurajat, Lorenzo începu să se întoarcă, dar sclipirea rapidă a oțelului în mișcare îi atrase privirea și îl obligă să se uite din nou în urmă.

Lama îi aparținea lui Bernardo Baroncelli. Cu o răutate de care Lorenzo nu l-ar fi crezut în stare, Baroncelli își repezi cuțitul lung în abdomenul lui Francesco Nori. Ochii lui Nori se măriră când se uită în jos și se văzu străpuns; gura sa formă un „o“ perfect în timp ce trupul cădea pe spate, alunecând din sabia lui Baroncelli.

Lorenzo lăsă să-i scape un suspin. Poliziano și della Stuffa îl luară de umeri și-l împinseră mai departe, prin altar, spre ușile înalte ale sacristiei.

— Luați-l pe Francesco! îi imploră el. Să-l ia cineva pe Francesco. E încă în viață, știu!

Încercă din nou să se întoarcă, să-și strige fratele, dar, de data asta, oamenii lui nu-l lăsară să le încetinească marșul neabătut spre sacristie. Lorenzo simți o durere în piept, o apăsare atât de mare, încât crezu că-i va crăpa inima.

Îl rănise pe Giuliano. Când Giuliano spusese: „Te iubesc, Lorenzo… Te rog, nu mă pune să aleg“, Lorenzo fusese crud. Îl respinsese, fără ajutor – dintre toate, singurul lucru pe care i-l datora cel mai mult lui Giuliano.

Cum putea să le explice celorlalți că n-ar putea niciodată să-și lase fratele mai mic în urmă? Cum să le explice responsabilitatea pe care o simțea față de Giuliano, care-și pierduse tatăl atât de tânăr și care căutase întotdeauna îndrumare la Lorenzo? Cum putea să le explice promisiunea pe care i-o făcuse tatălui lor pe patul de moarte? Erau cu toții prea preocupați de salvarea lui Lorenzo Magnificul, pe care-l considerau a fi cel mai mare om din Florența, însă se înșelau cu toții.

Lorenzo fu împins dincolo de ușile masive, grele, ale sacristiei. Acestea se trântiră, după ce cineva se aventură afară, să-l aducă pe rănitul Nori.

Înăuntru, camera fără ferestre mirosea a vin de împărtășanie și a praful îmbibat în veșmintele preoților. Lorenzo îi înșfacă pe fiecare dintre cei care-l împinseseră spre siguranță și le studie fețele, dar fu dezamăgit de fiecare dată. Cel mai mare om din Florența nu era acolo.

Se gândi la cuțitul lui Baroncelli și la sângele strălucitor de pe coapsa și tunica lui Francesco de Pazzi. Vru să se îndrepte spre uși ca să le deschidă și să-și salveze fratele. Dar della Stuffa îi ghici intenția și imediat blocă ieșirea cu trupul său. Bătrânul Michelozzo i se alătură, apoi, Antonio Ridolfo; greutatea celor trei bărbați ținu ușile închise bine. Lorenzo fu împins spre marginea exterioară a cadrului de alamă gravat. Era ceva sumbru în expresiile lor, o cunoaștere nespusă, imposibil de rostit, pe care Lorenzo nu putea și nu voia s-o priceapă.

Lovi alama rece până când îl dureră pumnii – apoi continuă să lovească până când începură să sângereze. Învățatul Angelo Poliziano se chinui să înfășoare o bucată de stofă de lână, sfâșiată din propria-i mantie, în jurul tăieturii sângerânde de pe gâtul lui Lorenzo. Lorenzo încercă să-l îndepărteze, dar Poliziano stărui, până ce rana fu legată strâns.

În tot acest timp, Lorenzo se frământase.

— Fratele meu! striga el ascuțit și nu voia să se lase clintit de cei care veneau să-l liniștească, nu voia să fie calmat sau alinat. Trebuie să mă duc să-l găsesc! Fratele meu! Unde e fratele meu...?

Cu câteva clipe în urmă, Giuliano privise uimit cum Baroncelli ridica deasupra capului cuțitul, cu vârful lamei îndreptat direct spre inima mai tânărului frate Medici.

Se întâmplase prea repede ca lui Giuliano să i se facă frică. Instinctiv, se trăsese înapoi și se lovise de un corp care se strivise atât de tare și de ferm de al lui, încât nu încăpea îndoială că proprietarul acestuia făcea parte din conspirație. Giuliano îi aruncă o privire omului din spatele său, îmbrăcat în robă de penitent, și suspină când simți arsura oțelului care-i pătrundea în spate, chiar sub coaste.

Fusese rănit foarte grav. Era înconjurat de asasini și pe cale să moară.

Aceste adevăruri nu-l supărau atât de mult pe cât îl supăra faptul că era prins în capcană și nu putea să-l avertizeze pe Lorenzo. Cu siguranță că fratele lui era următoarea țintă.

— Lorenzo, rosti el apăsat, în timp ce cuțitul lui Baroncelli coborî, în cele din urmă, fulgerând, cu lama care reflectă o sută de flăcărui ale lumânărilor de la altar.

Dar glasul îi fu acoperit de strigătul prostesc și speriat, al lui Baroncelli:

— Ține, trădătorule!

Lovitura îl nimeri pe Giuliano între cele două coaste de sus. Se auzi trosnetul surd al oaselor și urmă un al doilea spasm dureros, atât de puternic, încât îl lăsă fără suflare.

Chipul proaspăt bărbierit al lui Baroncelli, atât de aproape de cel al lui Giuliano, lucea de sudoare. Baroncelli gemu de efort când smulse cuțitul, care ieși cu un șuierat. Giuliano se luptă să tragă aer în piept, să strige din nou numele lui Lorenzo; îi ieși ceva mai slab decât o șoaptă.

În clipa aceea, privind cuțitul, pe când Baroncelli se pregătea să-i dea încă o lovitură, Giuliano fu transportat într-un alt loc, în alt timp: la râul Arno, cu mult timp în urmă, într-o primăvară târzie.

Își strigă fratele, dar nu vine nici un răspuns; Lorenzo a dispărut în apa tulbure. Pe Giuliano îl ustură ochii. Nu-și găsește forța și nici suflarea, dar știe ce trebuie să facă.

Doamne-Dumnezeule, se roagă el, cu sinceritatea unui copil. Lasă-mă să-mi salvez fratele.

Cu o forță pe care n-o are, se împinge înapoi, în penitent, făcându-l să-și calce pe tivul hainei și să cadă, încurcat în roba sa.

Giuliano e liber să fugă, să se îndepărteze de atacatorii săi – dar știe că ținta lor trebuie să fie Lorenzo.

Timpul încetinește, ca în ziua aceea, la Arno. În ciuda letargiei sale, Giuliano se silește să creeze o barieră între atacatori și Lorenzo. Dacă nu poate să strige, ca să-și avertizeze fratele, poate măcar să-i încetinească pe atacatori.

Aude glasul fratelui său:

— Giuliano! Frate, vorbește-mi!

Nu putea spune dacă se auzea din interiorul domului sau dacă era un ecou din copilărie, glasul unui copil de 11 ani care striga de pe malul unui râu. Vrea să-i spună fratelui lui să fugă, dar nu poate vorbi. Se luptă să tragă aer în piept și se îneacă cu un lichid cald.

Baroncelli încearcă să se strecoare pe lângă el, dar Giuliano se împleticește anume în calea lui. Francesco de Pazzi se înghesuie pe lângă complicele său conspirator. Vederea sângelui l-a stârnit; ochii lui mici și negri scânteiază, corpul lui vânos tremură de ură. Ridicând pumnalul – o lamă lungă, aproape la fel de subțire și de ascuțită ca a unui stilet – încearcă, și el, să treacă de victima lui Baroncelli, dar Giuliano nu vrea să-l lase să treacă.

Giuliano deschide gura. Ceea ce iese e un șuier chinuit, însă el vrea să strige: Nu vei ajunge niciodată la fratele meu. Voi muri, dar tu nu vei ridica mâna asupra lui Lorenzo.

Francesco mârâie ceva de neînțeles și lovește. Neînarmat, Giuliano ridică un braț drept pavăză; cuțitul îi străpunge palma și antebrațul. Pe lângă durerea din piept și din spate, aceste răni nu sunt mai rele decât înțepătura unei insecte. Făcând un pas spre Francesco, spre Baroncelli, îi împinge înapoi, dându-i timp lui Lorenzo să se retragă.

Francesco, omulețul malefic, dă drumul torentului de ură și dușmănie adunat de familia sa împotriva familiei Medici. Fiecare propoziție e punctată de încă o lovitură de pumnal.

— Fii de curve, asta sunteți toți! Tatăl tău a trădat încrederea tatălui meu…

Giuliano simte înțepătura mușcătoare în umăr, în braț. Nu-l mai poate ține ridicat; brațul îi cade moale pe lângă coapsa șiroind de sânge.

— Fratele tău a făcut totul ca să ne țină în afara Signoriei.

Răni și mai grele: din nou în piept, în gât, zeci de lovituri în tors. Francesco e un nebun. Mâna lui, lama lui îl lovesc pe Giuliano atât de iute, încât sunt învăluite într-o ceață roșie. Mișcările îi sunt atât de sălbatice și de neglijente, încât se înjunghie singur în coapsă, țipând când sângele i se amestecă cu al dușmanului său. Durerea îi sporește furia lui Francesco; lovește iar și iar.

— L-ați vorbit de rău pe Sanctitatea Sa.

— Ne-ați insultat familia.

— Ați jefuit orașul.

Giuliano se îneacă. O astfel de calomnie împotriva fratelui său i-ar fi stârnit furia, dar a ajuns să nu mai simtă nimic.

Apele din catedrală sunt mâloase din cauza sângelui; abia mai vede imaginile tremurătoare ale atacatorilor săi pe fundalul trupurilor încâlcite. Baroncelli și Francesco strigă amândoi. Giuliano le vede gurile căscate, vede sclipirea oțelului gol, împâclită de mâlosul Arno, dar nu aude nimic. În râu, totul e tăcut.

O suliță de lumină țâșnește prin ușa deschisă spre nord, către Via de Servi. Face un pas spre ea, căutându-l pe Lorenzo, dar curentul îl trage puternic acum. E atât de greu să mergi prin apa care se învârtejește…

Dincolo de punctul unde ar putea s-o ajungă, Anna cea cu părul ca pana corbului plânge, frângându-și mâinile, plângând copiii pe care i-ar fi putut avea; dragostea ei îl atrage. Însă Lorenzo e cel care îi locuiește inima în cele din urmă. Lorenzo, a cărui inimă se va frânge când își va găsi fratele mai mic. E cel mai mare regret al lui Giuliano.

— *Frate.*

Buzele lui Giuliano formează cuvântul în timp ce el se prăbușește în genunchi.

Lorenzo stă pe malul râului Arno, strângând o pătură în jurul umerilor lui. E ud leoarcă și tremură, dar e în viață.

Ușurat, Giuliano lasă să-i scape un ultim oftat – tot aerul care i-a mai rămas în plămâni – apoi se scufundă înainte și în jos, în jos, unde apele sunt mai adânci și întunecate.

VIII

26 aprilie 1478
Către priorii din Milano

Prea iluștrii mei domni,

Fratele meu, Giuliano, a fost asasinat și guvernul meu e în cel mai mare pericol. E timpul acum, domnii mei, să-l ajutați pe supusul vostru, Lorenzo. Trimiteți câți soldați puteți, cu toată iuțeala, ca ei să devină scutul și siguranța statului meu, ca întotdeauna.

Servitorul dumneavoastră,
Lorenzo de Medici

28 decembrie 1479

IX

Bernardo Baroncelli se îndrepta, în genunchi, într-o căruță mică, trasă de cai, spre sfârșitul său.

Înaintea lui, în vasta Piazza della Signoria, se ridica amenințător marele, implacabilul Palazzo, sediul guvernului Florenței și inima justiției sale. Încoronată de creneluri, fortăreața era un paralelipiped aproape fără ferestre, cu o clopotniță zveltă într-un colț. Cu numai o oră înainte de a fi dus la căruță, Baroncelli auzise clopotul bătând, grav și dureros, adunând martorii la spectacol.

În negura dimineții, fațada de piatră părea de un cenușiu decolorat pe fondul norilor întunecați. În fața clădirii, ridicându-se din mijlocul unei mulțimi pestrițe, formate din bogații și săracii Florenței, se aflau un eșafod ridicat în grabă și spânzurătoarea.

Vremea se răcise foarte mult, iar ultimele suflări ale lui Baroncelli pluteau în fața lui ca o ceață. Partea de sus a mantiei i se deschise, dar nu putu s-o încheie, pentru că mâinile îi erau legate la spate.

În acest fel, nesigur pe picioare și clătinându-se de fiecare dată când roțile întâlneau vreo piatră, Baroncelli ajunse în Piazza. Nu mai puțin de o mie de oameni se adunaseră să fie martorii sfârșitului său.

La marginea mulțimii, un băiețel, un *fanciulo,* zări căruța care se apropia și, într-un falset copilăresc, scoase strigătul familiei Medici: *Palle! Palle! Palle!*

Isteria se văluri prin mulțime. Curând, strigătul colectiv al acesteia tună în urechile lui Baroncelli.

— Palle! Palle! Palle!

Cineva din apropiere aruncă o piatră care se rostogoli pe pietrele de râu, lângă căruța scârțâitoare. După aceea, azvârliră doar cu blesteme. Signoria amplasase câteva gărzi călare ca să împiedice tulburările; Baroncelli era flancat de gardieni călare înarmați.

Asta era pentru a nu fi sfâșiat în bucăți înainte să fie executat cum se cuvine. Auzise povestirile despre soarta crâncenă a tovarășilor săi conspiratori: cum fuseseră împinși mercenarii

perugieni, angajați de Pazzi, din turnul înalt al lui Pallazo della Signoria, cum căzuseră în mulțimea care aștepta jos și care-i hăcuise în bucăți cu cuțite și lopeți.

Până și bătrânul Iacopo de Pazzi, care, în timpul vieții, fusese respectat, nu scăpase de mânia Florenței. La sunetul clopotului din clopotnița lui Giotto, urcase pe cal și încercase să-i adune pe cetățeni cu strigătul: *Popolo e liberta.* Era un strigăt de adunare, pentru a răsturna guvernul momentului – în cazul de față, guvernul Medici.

Însă populația răspunsese cu strigătul: *Palle! Palle! Palle!*

În ciuda păcatului său, i se acordase dreptul la o înmormântare cum se cuvine după execuție – cu ștreangul încă în jurul gâtului. Însă orașul fusese atât de plin de ură în acele zile cumplite, încât nu se odihnise în pace prea mult; Signoria hotărâse că ar fi mai bine să-l îngroape din nou, în afara zidurilor orașului, în pământ nesfințit.

Francesco de Pazzi și ceilalți fuseseră judecați rapid; doar Guglielmo de Pazzi fusese cruțat, în urma pledoariei disperate a Biancăi de Medici în fața fratelui ei, Lorenzo.

Dintre adevărații conspiratori numai Baroncelli scăpase – ascunzându-se în clopotnița domului, în care aerul încă mai vibra de dangătul clopotului. Când calea fusese liberă, fugise călare – fără să spună un cuvânt familiei – spre est, în Senigallia, pe coastă. De acolo, plecase pe mare, spre Constantinopol. Regele Ferrante și rudele napolitane ale lui Baroncelli îi trimiseseră suficiente fonduri cât să ducă o viață de dezmăț. Baroncelli își făcuse amante din sclavele pe care le cumpărase, cufundându-se în plăceri, încercând să îngroape toate amintirile crimelor pe care le comisese.

Însă visele sale erau bântuite mai ales de imaginea lui Giuliano, înghețată în momentul în care ridicase privirea spre lama sclipitoare. Buclele negre ale tânărului erau răvășite, ochii inocenți erau larg deschiși, expresia ușor uimită de brusca apariție a Morții.

Baroncelli avusese mai bine de un an la dispoziție în care să se gândească dacă orașul ar fi prosperat prin înlăturarea familiei Medici și înlocuirea ei cu Iacopo și Francesco de Pazzi? Lorenzo era echilibrat, precaut; Francesco era coleric, impulsiv. Ar fi

devenit repede tiran. Lorenzo era suficient de înțelept încât să cultive dragostea poporului, dovadă și dimensiunile mulțimii care se adunase acum în piață; Francesco ar fi fost prea arogant ca să-i pese.

Lorenzo era, mai mult decât orice, insistent. În cele din urmă, Constantinopolul n-a fost prea departe pentru el. Odată ce agenții săi l-au localizat pe Baroncelli, Lorenzo a trimis sultanului un emisar încărcat cu aur și bijuterii. Astfel a fost pecetluită soarta lui Baroncelli.

Toți criminalii au fost spânzurați în afara porților orașului, apoi au fost băgați grabnic în pământ nesfințit. Baroncelli avea să fie îngropat în aceeași groapă ca și ei, dar, din cauza gravității nelegiuirii sale, execuția sa urma să aibă loc în cea mai cunoscută arenă a Florenței.

Acum, în timp ce căruța duruia pe lângă mulțime, spre eșafod, Baroncelli lăsă să-i scape un geamăt. Teama îl cuprinse mai chinuitor decât orice durere; îi era cumplit de frig, înfiorător de cald, avea o senzație amețitoare de scufundare. Credea că o să leșine, însă pierderea cunoștinței întârzia, cu cruzime.

— Curaj, *Signore,* spuse *nero*-ul*.* Dumnezeu e alături de domnia ta.

Nero-ul, consolatorul său, mergea alături de căruță. Era un cetățean florentin pe nume Lauro, membru laic al Compagnia di Santa Maria della Croce, cunoscută și drept Compagnia de Neri – Compania celor Negri – deoarece membrii ei purtau toți robe negre și glugi. Scopul Companiei era să ofere consolare și milă celor nevoiași – inclusiv sufletelor chinuite ale condamnaților la moarte.

Lauro rămăsese alături de el din clipa în care sosise în Florența. Avusese grijă ca Baroncelli să fie tratat corect, să i se permită haine bune și hrană, să i se permită să trimită scrisori celor dragi (Giovanna nu răspunsese niciodată rugăminții sale de a o vedea). Lauro ascultase cu bunătate recunoașterea înlăcrimată și plină de regrete a lui Baroncelli și rămăsese în celulă, să se roage pentru el. Consolatorul îi implorase pe Fecioară, pe Christos, pe Dumnezeu și pe Sfântul Ioan, ocrotitorul Florenței, să-i aducă alinare lui Baroncelli, să-i acorde iertarea, să-i primească sufletul în Purgatoriu și, de acolo, în Rai.

Baroncelli nu i se alăturase în rugăciune; Dumnezeu, considera el, ar fi luat-o ca pe un afront personal.

Acum, consolatorul cu glugă neagră mergea alături de el, rostind cu voce tare ceva – un psalm, un imn ori o rugăciune, care plutea în aer ca un abur alb – însă, din cauza zgomotului făcut de mulțime, Baroncelli nu distingea cuvintele. O singură expresie îi bubuia în urechi și pulsa în ritmul inimii sale.

Palle! Palle! Palle!

Căruța se opri în fața treptelor care duceau la spânzurătoare. Consolatorul strecură un braț pe sub brațul legat al lui Baroncelli și-l ajută cu greu să coboare pe lespezile reci de piatră. Greutatea terorii îl doborî în genunchi pe tremurătorul Baroncelli. Consolatorul îngenunche lângă el și-i șopti la ureche:

— Nu-ți fie teamă. Sufletul tău va urca drept spre Rai. Dintre toți oamenii, tu nu ai nevoie de iertare; ceea ce ai făcut a fost lucrarea lui Dumnezeu însuși, nu o crimă. Sunt mulți dintre noi care te numesc erou, frate. Ai făcut primul pas spre curățarea Florenței de un mare rău.

Glasul lui Baroncelli tremura, așa că abia-și putea înțelege propriile cuvinte:

— De Lorenzo?

— De desfrâu. De păgânism. De dorința de artă profană.

Cu dinții clănțănind, Baroncelli îl privi pătrunzător.

— Dacă tu… dacă și alții… cred asta, atunci, de ce nu m-ați salvat până acum? Salvează-mă!

— Nu îndrăznim să ne facem cunoscuți. Sunt multe de făcut înainte ca Florența, înainte ca Italia, înainte ca lumea să fie pregătită pentru noi.

— Ești nebun, răsuflă Baroncelli.

Consolatorul zâmbi.

— Suntem nebunii lui Dumnezeu.

Îl ajută pe Baroncelli să se ridice în picioare; înfuriat, Baroncelli se smuci, îndepărtându-se de el, și se împletici singur pe treptele de lemn.

Pe eșafod, călăul, un bărbat tânăr și subțire a cărui față era acoperită de o mască, stătea între Baroncelli și lațul care-l aștepta.

— În fața lui Dumnezeu, îi spuse călăul lui Baroncelli, te rog să mă ierți pentru fapta pe care trebuie s-o săvârșesc.

Lui Baroncelli i se uscă gura. Însă tonul lui fu uimitor de calm: – Te iert.

Călăul lăsă să-i scape un suspin de ușurare; poate că fuseseră alți condamnați mai dornici să-și lase sângele să-i păteze mâinile. Îl luă pe Baroncelli de braț, de la cot, și îl conduse spre un loc anume de pe platformă, lângă știreang.

— Aici.

Glasul îi era ciudat de blând. Și scoase din mantia sa o batistă albă.

Cu o clipă înainte să fie legat la ochi, Baroncelli privi mulțimea. Aproape de rândul din față era Giovanna, cu copiii. Era prea departe ca Baroncelli să fie sigur, dar i se păru că plânsese.

Lorenzo de Medici nu se vedea nicăieri, dar Baroncelli nu avea nici o îndoială că privea. Privea de la vreun balcon ascuns sau de la vreo fereastră; poate chiar din Pallazo della Signoria.

Dedesubt, la picioarele eșafodului, stătea consolatorul, cu o expresie senină și parcă mulțumită. Într-o clipă de epifanie, Baroncelli își dădu seama că Francesco de Pazzi, Messer Iacopo, arhiepiscopul Salviati – toți fuseseră niște proști, micile lor ambiții serviseră ca piese ale unui plan mai mare, unul care-l umplea de o spaimă aproape la fel de mare ca și apropiata sa moarte.

Călăul legă batista la ochii lui Baroncelli, apoi îi petrecu lațul peste bărbie și i-l strânse în jurul gâtului.

Înainte ca trapa de dedesubtul lui să cadă, Baroncelli rosti două cuvinte, adresate sieși:

— Ține, trădătorule!

X

În clipa în care trupul lui Baroncelli încetă să mai tresalte, un tânăr artist din fața mulțimii se apucă de lucru. Cadavrul avea să stea în piață zile întregi, până ce descompunerea avea să-l facă să cadă din laț. Însă artistul nu putea aștepta; voia să surprindă imaginea cât încă mai avea un ecou de viață. În afară de asta, tineri huligani, *giovani,* aveau să se amuze în curând,

aruncând cu pietre în el, iar ploaia iminentă avea să-l facă să se umfle.

Desena pe o hârtie întinsă pe o planșă din lemn de plop, ca să aibă o suprafață tare, pe care să lucreze. Tăiase fulgii de pe pana sa de scris, fiindcă o folosea încontinuu și orice asperitate de pe ea îi irita degetele lungi; tăiase el însuși penița, dându-i un vârf fin, ascuțit, și o înmuia absent într-o călimară cu cerneală ferogalică brună, prinsă bine de cingătoare. Fiindcă nu putea să deseneze cum trebuie cu mănuși, îl dureau mâinile de frig, dar nu dădu atenție durerii. Nu dădu atenție nici tristeții care amenința să-l cuprindă – fiindcă vederea lui Baroncelli îi trezea amintiri dureroase – și se concentră în schimb asupra subiectului din fața lui.

În ciuda tuturor încercărilor de a-și masca adevăratele sentimente, toți oamenii și le dezvăluiau prin semne subtile în expresie, postură și voce. Regretul lui Baroncelli era evident. Chiar și în moarte, ochii îi erau plecați, ca și cum ar fi contemplat Iadul. Capul îi era înclinat, iar colțurile buzelor sale subțiri erau trase în jos de vinovăție. Era un om copleșit de dezgustul de sine.

Artistul se strădui să nu cedeze urii, deși avea motive pentru a-l disprețui pe Baroncelli. Însă ura era împotriva principiilor sale, așa că – asemenea degetelor și inimii sale care-l dureau – o ignoră și își continuă munca. Găsea de asemenea că pedeapsa cu moartea nu e dreaptă – nici măcar când era executat un asasin ca Baroncelli.

Așa cum îi era obiceiul, făcu însemnări pe marginea paginii, ca să-și amintească de culorile și texturile implicate, fiindcă era o ocazie excelentă ca schița să devină o pictură. Scria de la dreapta la stânga, literele fiind o imagine în oglindă a scrisului convențional. Cu ani în urmă, pe când era elev în atelierul lui Andrea Verrocchio, alți artiști îl acuzaseră că e ascuns, pentru că, atunci când le arătase schițele sale, nu-i putuseră înțelege notițele. Însă el scria așa pentru că îi era mult mai ușor; confidențialitatea pe care i-o oferea era doar un folos în plus.

Tichie mică maro. Pana scârțâia pe hârtie. *Vestă neagră de serj, flanelă de lână căptușită, capă albastră, tivită cu blană de vulpe, guler de catifea stropit cu roșu și negru, Bernardo*

Bandino Baroncelli, jambiere negre. Baroncelli își aruncase papucii din picioare în spasmele morții; era înfățișat cu picioarele goale.

Artistul se încruntă la numele de familie al lui Baroncelli. Era autodidact, încă se mai lupta să-și învingă dialectul rustic din Vinci și scrierea pe litere îi dădea de furcă. Nu conta. Lorenzo de Medici, *Il Magnifico,* era interesat de imagine, nu de cuvinte.

Făcu rapid o schiță mică în josul paginii, arătând capul lui Baroncelli dintr-un unghi care-i arăta mai bine trăsăturile atinse de tristețe. Mulțumit de munca sa, își începu adevărata muncă, aceea de a înregistra fețele din mulțime. Cei din primele rânduri – nobilimea și negustorii mai bogați – tocmai începeau să plece, tăcuți și sobri. *Populo minuto,* oamenii de rând și nevoiașii, rămaseră în urmă, să se distreze, aruncând spre cadavru ocări și pietre.

Artistul privi cu atenție cât mai mulți oameni cu putință în timp ce aceștia părăseau piața. Avea două motive. Unul, de fațadă, era acela că studia chipurile. Cei care-l cunoșteau erau obișnuiți cu privirile lui stăruitoare.

Motivul ascuns era rezultatul unei întâlniri dintre el și Lorenzo de Medici. Căuta un chip anume – unul pe care-l văzuse cu douăzeci de luni în urmă, deși doar pentru câteva fracțiuni de secundă. Chiar și cu talentul său de a-și aminti fizionomiile, memoria îi era încețoșată – însă inima îi era hotărâtă să reușească. De data asta, era decis să nu lase emoțiile să-l copleșească.

— Leonardo!

Sunetul propriului său nume îl sperie pe artist; tresări involuntar și, din reflex, puse dopul călimării cu cerneală, să nu se verse.

Un vechi prieten din atelierul lui Verrocchio era pe cale să plece din piață și se îndrepta spre el.

— Sandro, zise Leonardo, când prietenul lui se află, în sfârșit, în fața sa. Arăți ca un prior.

Sandro Botticelli zâmbi. La treizeci și cinci de ani, era cu câțiva ani mai mare decât Leonardo, în floarea vârstei și a carierei. Era, într-adevăr, îmbrăcat elegant, cu o pelerină stacojie, tivită cu blană; o tichie neagră de catifea îi acoperea cea mai mare

parte a părului auriu, lung până la bărbie, mai scurt decât era la modă. Ca și Leonardo, era proaspăt bărbierit. Ochii verzi erau închiși pe jumătate, plini de insolența care-l caracterizase întotdeauna. Chiar și așa, lui Leonardo îi plăcea de el; avea un mare talent și o inimă bună. În anul care trecuse, Sandro primise câteva comenzi grase de la Medici și Tornabuoni, între care marea pictură *Primavera,* ce urma să devină în curând un dar de nuntă de la Lorenzo pentru vărul lui.

Sandro privi schița lui Leonardo cu un umor viclean.

— Așa deci. Încerci să-mi furi slujba, după cum văd.

Se referea la fresca pictată nu cu mult timp în urmă pe o fațadă din apropiere de Palazzo della Signoria, parțial vizibilă în spatele eșafodului, acum, că mulțimea începea să se răărească. Primise o comandă de la Lorenzo în zilele acelea teribile, ce urmaseră morții lui Giuliano: să înfățișeze pe fiecare dintre conspiratorii Pazzi așa cum atârnau în streang. Imaginile în mărime naturală inspirau, ca atare, teroarea pe care intenționau s-o provoace. Era acolo Francesco de Pazzi complet gol, cu coapsa rănită plină de sânge; era acolo și Salviati, în odăjdiile sale de arhiepiscop. Cei doi morți erau înfățișați întorși spre privitor – eficient, deși nu era o ilustrare exactă a faptelor. Ca și Botticelli, Leonardo fusese în Piazza della Signoria în clipa în care Francesco, târât din patul său, fusese împins de la cea mai de sus fereastră arcuită din Palazzo, spânzurat chiar de clădire, ca să-l vadă toți. O clipă mai târziu, urmase Salviati și, în clipa morții sale, se întorsese spre tovarășul său de conspirație și – fie dintr-un spasm involuntar, fie într-un ultim acces de furie – își înfipsese dinții în umărul lui Francesco de Pazzi. Era o imagine bizară, atât de tulburătoare, încât chiar și Leonardo, copleșit de emoție, uitase s-o noteze în caietul lui. Chipurile altor bărbați executați, inclusiv cea a lui Messer Iacopo, erau aproape terminate, însă lipsea un ucigaș: Baroncelli. Botticelli luase probabil și el notițe în dimineața asta, intenționând să termine fresca. Însă, la vederea schiței lui Leonardo, ridică din umeri.

— Nu contează, spuse el nepăsător. Fiind suficient de bogat ca să mă îmbrac ca un prior, pot, cu siguranță să las un sărac ca tine să termine treaba. Am lucruri mult mai mari de realizat.

Leonardo, îmbrăcat cu o tunică de artizan, lungă până la genunchi, din pânză de in uzată, și cu o mantie cenușie de lână, își băgă schița la subraț și făcu o plecăciune adâncă, exagerată.

— Ești prea bun, domnul meu. Acum, du-te. Tu ești un cârpaci plătit, iar eu sunt un artist adevărat, care are multe de făcut, până să înceapă ploaia.

El și Sandro se despărțiră zâmbind și cu o scurtă îmbrățișare, iar Leonardo se întoarse imediat la studierea mulțimii. Era întotdeauna fericit să-l vadă pe Sandro, însă întreruperea îl enervase. Erau prea multe în joc; băgă mâna absent în punga de la centură și pipăi un medalion de aur de mărimea unui florin. Pe față, în relief, era scris: „Doliu public”. Dedesubt, Baroncelli își ridica deasupra capului cuțitul cel lung, în timp ce Giuliano privea spre lamă cu surprindere. În spatele lui Baroncelli se afla Francesco de Pazzi, cu pumnalul pregătit. Leonardo făcuse schița, redând scena cât mai exact posibil, deși, spre lămurirea privitorului, Giuliano era prezentat stând față în față cu Baroncelli. Verrocchio făcuse matrița după schița lui Leonardo.

La două zile după asasinat, Leonardo îi trimisese o scrisoare lui Lorenzo de Medici.

Stăpâne Lorenzo, trebuie să vă vorbesc în particular despre un lucru de cea mai mare importanță.

Nu urmase nici un răspuns: Lorenzo, copleșit de durere, se ascundea în reședința Medici, care devenise o fortăreață înconjurată de zeci de oameni înarmați. Nu primea vizitatori; scrisorile care-i cereau părerea sau favorurile se adunau grămadă, nedeschise.

După o săptămână fără răspuns, Leonardo împrumută un florin de aur și se duse la ușa fortăreței Medici. Îl mitui pe unul dintre paznici să ducă imediat o altă scrisoare, în timp ce el aștepta în *loggia,* privind cum ploaia răpăia pe străzile pietruite.

Stăpâne Lorenzo, nu vin nici să vă cer favoruri, nici să vă vorbesc despre afaceri. Am informații legate de moartea fratelui vostru, doar pentru urechile voastre.

Câteva minute mai târziu, a fost primit, după ce a fost percheziționat temeinic să nu aibă arme – o prostie, din moment

ce nu avusese niciodată o armă și nici nu avea idee cum s-o folosească.

Palid și lipsit de viață într-o tunică neagră, simplă, Lorenzo, cu gâtul încă bandajat, îl primi pe Leonardo în biroul său, înconjurat de lucrări de artă de o frumusețe uluitoare. Privi în sus, spre Leonardo, cu ochii încețoșați de vinovăție și durere – deși nici ei nu-i puteau ascunde interesul pentru ceea ce avea de spus artistul.

În dimineața zilei de 26 aprilie, Leonardo stătuse la câteva rânduri distantă de altar, în catedrala Santa Maria del Fiore. Avea întrebări pentru Lorenzo, în legătură cu un proiect comun pe care-l primiseră, el și fostul său profesor, Andrea Verrocchio, ca să sculpteze un bust al lui Giuliano, și sperase să-l prindă pe *Il Magnifico* după slujbă. Leonardo participa la slujbă doar când avea afaceri de făcut; găsea natura mult mai demnă de venerație decât o catedrală făcută de mâna omului. Era în relații foarte bune cu familia Medici. În ultimii câțiva ani, stătuse luni întregi în casa lui Lorenzo, ca unul dintre mulții artiști aflați în serviciul familiei.

Spre surprinderea lui Leonardo, în dimineața aceea, Giuliano sosise la slujbă târziu, răvășit și escortat de Francesco de Pazzi și de angajatul acestuia.

Leonardo găsea la fel de frumoși și bărbații, și femeile și la fel de demni de dragostea sa, însă alesese să ducă o viață care nu-i oferea reciprocitate. Un artist nu putea permite furtunilor dragostei să-i întrerupă munca. Cel mai mult se ferea de femei, căci nevoile unei soții și ale copiilor i-ar fi făcut studiile – asupra artelor, lumii și locuitorilor ei – imposibile. Nu voia să ajungă ca maestrul său, Verrocchio, să-și irosească talentul, să accepte orice lucrare, fie că era vorba de crearea de măști pentru carnaval sau de aurirea papucilor unei doamne, ca să-și hrănească familia flămândă. Nu avea niciodată timp să experimenteze, să observe, să-și îmbunătățească tehnicile.

Ser Antonio, bunicul lui Leonardo, îi explicase pentru prima oară acest concept. Antonio își iubise foarte mult nepotul, deși era copilul din flori al unei servitoare. Când Leonardo a crescut, doar bunicul a observat talentul băiatului și i-a dat un caiet cu hârtie și cărbune. Când Leonardo avea șapte ani, stătea în iarba

rece, cu un stil cu vârf de argint și cu o tablă de scândură negeluită, studiind cum trecea vântul prin frunzele unei livezi de măslini. Ser Antonio – mereu ocupat, cu umerii drepți și privirea ageră, în ciuda celor optzeci și opt de ani – se oprise în picioare, lângă el, și privea împreună cu el copacii sclipitori.

Brusc și fără nici un avertisment, spuse:

— Nu da nici o atenție obiceiului, băiatul meu. Am avut jumătate din talentul tău – da, am fost și eu bun la desen și dornic, ca și tine, să înțeleg cum funcționează lumea naturii –, însă l-am ascultat pe tatăl meu. Înainte să vin la fermă, i-am fost ucenic, ca notar. Asta suntem noi – o familie de notari. Unul m-a odrăslit pe mine, iar eu am odrăslit un altul, pe tatăl tău. Ce am dat noi lumii? Contracte și cambii și semnături pe documente care se vor transforma în pulbere.

Nu am renunțat la toate visurile mele; chiar și când îmi învățam meseria, desenam pe ascuns. Priveam păsările și râurile și mă întrebam cum funcționează. Dar apoi, am întâlnit-o pe bunica ta, Lucia, și m-am îndrăgostit. A fost cel mai rău lucru care se putea întâmpla, fiindcă am abandonat arta și știința și m-am căsătorit cu ea. Apoi, au venit copiii și n-am mai avut timp să privesc copacii. Lucia mi-a găsit mâzgăliturile și le-a aruncat pe foc.

Dar Dumnezeu ni te-a dat pe tine – cu mintea și ochii și mâinile tale uimitoare. Ai o datorie să nu le abandonezi. Promite-mi că nu vei face nici o greșeală; promite-mi că nu vei lăsa niciodată inima să te îndrume.

Tânărul Leonardo promisese.

Dar, când devenise protejatul familiei Medici și membru al cercului ei de intimi, fusese atras de fratele mai tânăr al lui Lorenzo. Giuliano putea fi adorat la infinit. Nu era vorba doar de înfățișarea uimitoare a bărbatului – Leonardo era el însuși foarte atrăgător, numit adesea „frumosul“ de către prietenii săi –, ci de bunătatea sufletului său.

Leonardo ținuse acest lucru pentru sine. Nu voia să-l facă pe Giuliano, mare iubitor de femei, să se simtă stânjenit; nici nu voia să-l scandalizeze pe Lorenzo, gazda și patronul său.

Când Giuliano apăruse în dom, Leonardo – aflat la doar două rânduri în spatele lui, căci făcuse tot posibilul să fie aproape de

Lorenzo, ca să-l poată aborda mai ușor – nu-și mai luase ochii de la el. Observase comportamentul abătut al lui Giuliano; nu simțise nici milă, nici atracție, ci doar o revărsare de gelozie cruntă.

Cu o seară în urmă, artistul dorise să vorbească despre comandă cu Lorenzo.

O luase pe Via de Gori, pe lângă biserica San Lorenzo. *Palazzo* Medici se afla drept înainte, la stânga lui, așa că intră pe străzile care duceau spre el.

Era în amurg. Spre vest, se aflau turnul înalt și îngust de la Palazzo della Signoria și marea cupolă curbată a Domului, întunecată pe fundalul unui cer coraliu, ce se stingea treptat în culoarea lavandei, apoi în cenușiu. Având în vedere ora, străzile nu erau aglomerate și Leonardo se opri, pierdut în frumusețea împrejurimilor. Privi cum venea o trăsură spre el și se bucură de siluetele limpezi ale cailor, cu corpurile lor negre, pe fundalul cerului strălucitor, cu soarele în spatele lor, care înghițea orice detaliu. Apusul era ora lui preferată, fiindcă lumina care se stingea dădea formelor și culorilor o delicatețe, un fel de mister calm pe care soarele amiezii îl ardea.

Se pierdu tot mai mult în jocul de umbre al corpurilor cailor, în jocul mușchilor de sub pielea lor, în atitudinea vioaie a capetelor lor ridicate – atât de mult, încât, atunci când ajunseră tropotind la el, trebui să se adune și să se ferească repede din calea lor. Traversă prin fața lor și se trezi stând pe latura sudică a palatului Medici; destinația sa, aflată la mai puțin de un minut distanță, era Via Larga.

La mică distanță, în fața lui, vizitiul trăsurii opri caii; portiera se deschise. Leonardo adăstă puțin și văzu cum din ea coboară o femeie tânără. Amurgul îi transforma albeața deosebită a pielii într-un cenușiu de porumbiță, iar ochii și părul îi erau de un negru nedefinit. Simplitatea rochiei și a vălului, chipul plecat în jos o identificau ca fiind o servitoare a unei familii bogate. Se vedea un scop în felul în care mergea și faptul că se furișa, în postura ei, după cum îi fugeau privirile dintr-o parte în alta. Se grăbi spre intrarea laterală a clădirii și bătu stăruitor.

O pauză, apoi ușa se deschise cu un scârțâit prelung, susținut. Servitoarea se întoarse la trăsură și făcu semne insistente cuiva aflat înăuntru.

O a doua femeie apăru din trăsură și se îndreptă grațioasă, grăbită, spre ușa deschisă.

Leonardo îi spuse numele cu voce tare, fără să vrea. Era o prietenă a familiei Medici, venea des la *palazzo,* vorbise cu ea de câteva ori. Chiar și înainte de a o vedea bine, îi recunoscuse mișcările, linia umerilor, felul în care capul i se rotea atunci când se întorsese să-l privească.

El făcu un pas și putu, în cele din urmă, să-i zărească fața.

Nasul ei era lung și drept, cu vârful rotunjit în jos, cu nările dilatate; fruntea îi era largă și foarte înaltă. Avea bărbia ascuțită, însă obrajii erau grațios rotunjiți.

Fusese întotdeauna frumoasă, însă acum penumbra îndulcea totul, dând trăsăturilor ei o calitate obsedantă, pe care n-o avuseseră înainte. Părea să se topească în aer, era imposibil să spui unde se terminau umbrele și unde începea ea. Chipul ei luminos, decolteul, mâinile păreau să plutească suspendate în pădurea întunecată formată de rochia și părul ei. Expresia îi era una de bucurie mascată; ochii ei dețineau secrete sublime, buzele ei schițau un surâs complice.

În clipa aceea, era mai mult decât umană: era divină.

El întinse mâna, gata să creadă că ar putea trece prin ea, ca printr-o fantomă.

Ea se retrase și el văzu, chiar și în penumbră, flacăra strălucitoare a fricii în ochii ei, în întredeschiderea buzelor; nu voia să fie descoperită.

De-ar fi avut o pană, i-ar fi șters cu ea linia adâncă dintre sprâncene și i-ar fi reînviat aerul de mister.

Îi murmură numele din nou, de data asta ca pe o întrebare, însă privirea ei se întorsese deja spre ușa întredeschisă. Leonardo o urmă și zări un alt chip cunoscut: al lui Giuliano. Trupul lui era ascuns în întregime în umbră; nu-l văzu pe Leonardo, doar pe femeie.

Iar ea îl văzu pe Giuliano și înflori.

În clipa aceea, Leonardo înțelese și întoarse obrazul, copleșit de amărăciune, când ușa se închise în urma lor.

Nu se mai duse să-l vadă pe Lorenzo în seara aceea. Se duse acasă, în micul său apartament, și dormi prost. Privea tavanul și vedea trăsăturile ce luminau blând ale femeii care apăruse din întuneric.

În dimineața următoare, privindu-l pe Giuliano în Dom, Leonardo întârzie cu gândul asupra pasiunii sale nefericite. Își amintea, iar și iar, clipa dureroasă în care văzuse privirile schimbate între Giuliano și femeie, când își dăduse seama că inima lui Giuliano îi aparținea ei, iar a ei îi aparținea lui; și se blestemă pe sine fiindcă era slab în fața unui sentiment atât de prostesc ca gelozia.

Fusese atât de prins de reveria sa, încât tresări la o mișcare din fața lui. O siluetă în robă făcu un pas înainte cu o clipă înainte ca Giuliano să se întoarcă și să se uite în spatele lui, ca apoi să lase să-i scape un oftat ascuțit.

Urmase strigătul aspru al lui Baroncelli. Leonardo privise sclipirea lamei ridicate. Cât ar dura o răsuflare, enoriașii speriați se împrăștiaseră, trăgându-l pe artist înapoi, odată cu valul de trupuri. El se izbise, luptându-se în van să ajungă la Giuliano, cu gândul să-l apere de alte atacuri, dar nu reușise nici să-și mențină poziția.

În agitația nebunească, Leonardo nu văzuse cum lama lui Baroncelli intrase în carnea lui Giuliano. Însă Leonardo văzuse atacul lui Francesco – pumnalul mușcând iar și iar din carnea lui Giuliano, așa cum avea să muște, la rândul lui, arhiepiscopul Salviati din umărul lui Francesco de Pazzi.

În clipa în care înțelesese ce se întâmplă, Leonardo dăduse drumul unui strigăt puternic – nearticulat, amenințător, îngrozit – către atacatori. În sfârșit, mulțimea dispăruse, în sfârșit, nu mai stătea nimeni între el și asasini. Alergase spre ei, în timp ce Francesco, încă țipând, pleca mai departe. Era prea târziu să-l mai apere pe Giuliano. Leonardo căzu în genunchi alături de bărbatul prăbușit. Acesta zăcea pe jumătate ghemuit într-o parte, cu gura încă mișcându-i-se; sângele îi făcea spume la gură și i se revărsa din răni.

Leonardo apăsă cu o mână pe cea mai gravă dintre ele, pe gaura cea mare din pieptul lui Giuliano. Auzea șuieratul slab,

gâlgâit, al plămânilor victimei, în timp ce se luptau să elimine sângele și să tragă aer. Însă eforturile lui Leonardo de a stăvili curgerea sângelui erau zadarnice.

Fiecare rană de pe fața tunicii verde deschis a lui Giuliano elibera câte un șuvoi de sânge. Șiroaiele se despărțeau și apoi se reuneau, creând o dantelărie pe corpul tânărului, până când, în final, se uneau în balta întunecată ce creștea tot mai mult pe pardoseala de marmură.

— Giuliano, suspinase Leonardo, cu lacrimile curgându-i pe obraji, la vederea unei suferințe atât de mari, la vederea frumuseții atât de mutilate.

Giuliano nu-l auzea. Era dincolo de auz, dincolo de văz; ochii săi pe jumătate deschiși deja priveau spre lumea cealaltă. Când Leonardo se aplecă asupra lui, vomă mult sânge strălucitor, înspumat; membrele îi tresăriră scurt, apoi ochii i se măriră. Apoi muri.

Acum, stând în fața lui Lorenzo, Leonardo nu spuse nimic despre ultimele suferințe ale lui Giuliano, fiindcă astfel de amănunte n-ar fi făcut decât să sporească durerea lui *Il Magnifico.* Leonardo nu vorbi despre Baroncelli, nici despre Francesco de Pazzi. În schimb, vorbi despre un al treilea om, unul care încă nu fusese găsit.

Leonardo își aminti că văzuse, la periferia câmpului său vizual, o siluetă în robă care păși înainte, la dreapta lui Giuliano, și credea că acest bărbat fusese cel care dăduse prima lovitură. Când Giuliano încercase să se îndepărteze de Baroncelli, această siluetă stătuse pe loc, împingând tare victima din spate, ca s-o prindă în capcană. Mulțimea îi blocase vederea lui Leonardo în mare parte, în acel moment. Necunoscutul dispăruse pentru scurt timp, poate căzuse, dar se ridicase repede în picioare. Nici nu se clintise când Francesco lovise sălbatic cu pumnalul, însă rămăsese ferm pe loc, până când Francesco și Baroncelli plecaseră.

După ce Giuliano murise, Leonardo ridicase privirea și-l văzuse pe bărbat îndreptându-se repede către ușa care dădea spre piață. Se întorsese la un moment dat să se uite în urmă, să se asigure că victima sa murise.

— Asasinule! strigase artistul. Stai!

Era atâta forță în vocea sa, încât conspiratorul se oprise din mers și se uitase repede peste umăr.

Leonardo îi reținuse imaginea cu un ochi antrenat, de artist. Bărbatul purta îmbrăcăminte de penitent, din pânză de sac, iar fața sa proaspăt rasă îi era parțial umbrită de o glugă. Doar jumătatea din buza de jos și bărbia îi erau vizibile.

Aproape de coapsă, mâna sa strângea un stilet însângerat.

După ce fugise, Leonardo răsturnase încet cadavrul lui Giuliano pe o parte și descoperise rana – mică, dar foarte adâncă – în mijlocul spatelui.

Aceste lucruri i le relată lui Lorenzo. Însă nu recunoscu ceea ce știa în adâncul sufletului său torturat: că el, Leonardo, era răspunzător pentru moartea lui Giuliano.

Vinovăția sa nu era irațională. Era produsul unei îndelungate meditații asupra evenimentelor care se petrecuseră. Dacă el, artistul, n-ar fi fost atât de copleșit de sentimentele de iubire și suferință și gelozie, Giuliano ar fi putut să trăiască.

Obiceiul lui Leonardo era să studieze mulțimile – fețe, corpuri, posturi – și, de aici, obținea de obicei foarte multe informații. Puteai afla aproape la fel de multe de la spatele un om, ca și de la fața lui. Dacă artistul n-ar fi fost atât de absorbit de gândurile despre Giuliano și despre femeie, ar fi observat cu siguranță tensiunea deosebită a posturii penitentului, fiindcă bărbatul se aflase aproape drept în fața lui. Poate că ar fi observat ceva deosebit în atitudinea lui Baroncelli sau a lui Francesco de Pazzi, care așteptau lângă Giuliano. Ar fi simțit neliniștea celor trei bărbați și ar fi înțeles că Giuliano era în mare primejdie.

Dacă ar fi fost atent, ar fi văzut cum duce penitentul mâna, pe furiș, către stilet; ar fi zărit că mâna lui Baroncelli se încorda pe mânerul săbiei.

Și ar fi fost timp să facă un singur pas înainte. Să ajungă la brațul penitentului. Să se pună între Giuliano și Baroncelli.

În schimb, pasiunea sa îl redusese la un privitor nătâng, transformat într-un neajutorat de mulțimea care fugea, cuprinsă de panică. Și asta îl costase pe Giuliano viața.

Își plecă fruntea sub greutatea acestei vinovății, apoi o ridică din nou și privi în ochii plini de durere și de nerăbdare ai lui *Il Magnifico.*

— Sunt sigur că acest om era deghizat, stăpâne.

Lorenzo era nedumerit.

— De unde știi asta?

— Din postura lui. Penitenții se autoflagelează și poartă cămăși din păr pe sub robe. Se cocoșează, se crispează și se mișcă foarte încet, din cauza durerii, de fiecare dată când cămașa le atinge pielea. Acest om se mișca liber, postura lui era dreaptă și sigură. Însă mușchii îi erau încordați, din cauza tulburării. Mai cred și că era nobil, având în vedere demnitatea și eleganța ținutei sale.

Privirea lui Lorenzo era pătrunzătoare.

— Ai dedus toate astea din mișcările unui om, ale unui bărbat îmbrăcat într-o robă?

Leonardo îi înfruntă privirea fără să clipească. Îi judeca pe toți oamenii la fel; cei puternici nu-l intimidau.

— N-aș fi venit dacă n-aș fi făcut-o.

— Atunci, vei fi agentul meu. Mă vei ajuta să-l găsesc pe acest om.

Așa că, în anul care trecuse, Leonardo fusese chemat de câteva ori în închisoarea din subsolul din Palazzo della Signoria, ca să examineze cu atenție buzele și bărbiile și posturile unor nefericiți. Nici una nu se potrivea cu ale penitentului din catedrală.

În seara de dinaintea execuției lui Baroncelli, Lorenzo, numit acum *Il Magnifico,* trimisese două gărzi să-l aducă pe Leonardo în reședința din Via Larga.

Lorenzo se schimbase foarte puțin fizic – cu excepția cicatricei palide de pe gât. Dacă rana sa nevăzută se vindecase la fel, în această zi și-o redeschisese, proaspătă și sângerândă.

Și Leonardo se lupta sub povara tristeții și a vinovăției. Dacă n-ar fi fost atât de abătut, și-ar fi îngăduit să se desfete cu trăsăturile unice ale lui *Il Magnifico,* mai ales cu nasul lui. Puntea nasului se ridica scurt, chiar dintre sprâncene, apoi se lățea și dispărea abrupt, de parcă Dumnezeu ar fi strivit-o cu degetul Lui mare. Însă nasul se ridica din nou, uimitor de lung abătându-se

spre stânga. Forma lui îi făcea vocea aspră și nazală și producea și alte efecte ciudate. De când îl cunoștea Leonardo, Lorenzo nu stătuse niciodată în faimoasa sa grădină, ca să ridice o floare și să-i simtă mireasma. Nu admirase niciodată o femeie pentru parfumul ei și nici nu lua seama la vreun alt miros, fie el agreabil sau dezagreabil; chiar părea luat prin surprindere când cineva o făcea. Era limpede: Lorenzo nu avea simțul mirosului.

În seara aceea, *Il Magnifico* purta o tunică de lână de un albastru adânc; gulerul și manșetele aveau pe margini blană albă de hermină. Era un învingător nefericit în seara asta, însă părea mai degrabă tulburat decât triumfător.

— Cred că știi de ce te-am chemat, spuse el.

— Da. Trebuie să mă duc mâine în piață, ca să-l caut pe cel de-al treilea bărbat. Leonardo șovăi; și el era tulburat. Am nevoie de asigurarea dumneavoastră mai întâi.

— Cere-mi și-ți voi da. Acum, îl am pe Baroncelli; nu-mi voi găsi liniștea până când nu e găsit și al treilea asasin.

— Baroncelli urmează să moară și se zvonește că a fost torturat fără milă.

Lorenzo îl întrerupse iute.

— Dintr-un motiv foarte întemeiat. El a fost cea mai bună speranță a mea de a-l găsi pe omul care mi-a ucis fratele. Însă a insistat că nu-l cunoștea; dacă-l cunoștea, va lua secretul în iad cu el.

Îndârjirea din tonul lui *Il Magnifico* îl făcu pe Leonardo să se oprească.

— Ser Lorenzo, dacă-l găsesc pe al treilea asasin, nu-l pot preda cu conștiința împăcată, ca să fie omorât.

Lorenzo avu o tresărire, de parcă ar fi fost lovit în plină față; ridică tonul, plin de indignare.

— Ai lăsa să scape un complice la asasinarea fratelui meu?

— Nu. Glasul lui Leonardo tremură ușor. L-am stimat pe fratele vostru mai mult decât pe oricare alt om.

— Știu, răspunse Lorenzo încet, într-un fel care spunea că *știa* întregul adevăr. De aceea știu și că, dintre toți oamenii, tu îmi ești cel mai bun aliat.

Adunându-se, Leonardo înclină capul, apoi îl ridică din nou.

— Aș vrea să văd un astfel de om adus în fața justiției, lipsit de libertate, condamnat să muncească pentru binele altora, forțat să-și petreacă restul vieții gândindu-se la crima sa.

— Un astfel de idealism e admirabil, răspunse Lorenzo încordat. Făcu o pauză: Sunt un om rezonabil – și, ca și tine, cinstit. Dacă sunt de acord că acest complice, în caz că-l găsești, nu va fi ucis, ci închis, te vei duce în piață să-l găsești?

— Mă voi duce. Și, dacă nu reușesc mâine, nu mă voi opri până când nu va fi găsit.

Lorenzo dădu din cap, mulțumit. Privi într-o parte, spre o pictură flamandă de o delicatețe fermecătoare de pe peretele său.

— Trebuie să știi că acest om… Se opri și apoi continuă: Asta merge mai departe decât uciderea fratelui meu, Leonardo. Ei vor să ne distrugă.

— Să vă distrugă pe dumneavoastră și pe familia dumneavoastră?

Lorenzo se întoarse din nou spre el.

— Pe tine. Pe mine. Pe Botticelli. Verrocchio. Perugino. Ghirlandaio. Tot ce reprezintă Florența. Leonardo deschise gura să întrebe: *Cine? Cine vrea să facă asta?.,* dar *Il Magnifico* ridică o mână, oprindu-i vorbele.

— Du-te mâine în piață. Găsește-l pe al treilea bărbat. Vreau să-l interoghez personal.

Căzură de acord ca Lorenzo să-i plătească lui Leonardo o sumă pentru o „comandă”, schița cu Baroncelli spânzurat, cu posibilitatea ca o astfel de schiță să devină un portret. Astfel, Leonardo putea răspunde sincer că se afla în Piazza della Signoria pentru că Lorenzo de Medici voia un desen; nu se pricepea să mintă.

Stând în piață, în dimineața rece de decembrie a morții lui Baroncelli, privind cu atenție la chipul fiecărui bărbat care trecea, se gândi la cuvintele lui *Il Magnifico.*

Ei vor să ne distrugă…

PARTEA A DOUA

Lisa

XI

Îmi voi aminti mereu ziua în care mama mi-a spus povestea uciderii lui Giuliano de Medici.

Era într-o zi de decembrie, la treisprezece ani și jumătate după ce se întâmplase, iar eu aveam 12 ani. Pentru prima dată în viața mea, am stat cu capul dat pe spate în marele Dom, minunându-mă de grandoarea cupolei lui Brunelleschi, în timp ce mama, cu mâinile împreunate pentru rugăciune, îmi șoptea povestea înfiorătoare.

În timpul săptămânii, după slujba de dimineață, catedrala era aproape pustie, cu excepția unei văduve care plângea cu sughițuri în genunchi, chiar lângă intrare, și a unui preot care înlocuia lumânările sfeșnicului de pe altar. Ne opriserăm chiar în fața altarului înalt, unde avuseseră loc evenimentele asasinatului. Îmi plăceau poveștile de aventuri și încercam să mi-l închipui pe tânărul Lorenzo de Medici, cu spada scoasă, sărind în strană și alergând pe lângă preoți, ca să scape.

M-am întors să mă uit la mama mea, Lucrezia, și am tras-o de mâneca de brocart. Era brunetă, cu ochii negri și cu pielea atât de frumoasă, încât uneori eram invidioasă, dar ea părea să nu-și dea seama de înfățișarea ei uimitoare. Se plângea de părul ei prea drept și de nuanța măslinie a tenului ei. Nu conta că avea osatură fină și mâini, picioare și dantură încântătoare. Eu eram mare pentru vârsta mea, eram deja mai solidă decât ea, cu bucle castanii terne și aspre și pielea pătată de necazurile vârstei.

— Ce s-a întâmplat după ce a scăpat Lorenzo? am șuierat. Ce s-a ales de Giuliano?

Ochii mamei se umpluseră de lacrimi. După cum spunea adesea tatăl meu, o încercau adesea emoții profunde.

— A murit din cauza rănilor groaznice. Toată Florența a înnebunit, toți cereau sânge. Și executarea conspiratorilor.

Amintirea a făcut-o să se cutremure.

Zalumma, care stătea de cealaltă parte a ei, s-a aplecat și s-a încruntat la mine amenințător.

— N-a încercat nimeni să-l ajute pe Giuliano? am întrebat. Sau era deja mort? Eu m-aș fi dus măcar să văd dacă mai trăia.

— Sstt, m-a admonestat Zalumma. Nu vezi că o întristează?

Mama nu se simțea bine și agitația îi înrăutățea starea.

— Ea mi-a spus povestea, am răspuns. Nu i-am cerut eu.

— Liniște! a poruncit Zalumma. Eram încăpățânată, dar ea era și mai și. A luat-o pe mama de braț și, pe un ton mai cald, a spus: Madonna, e timpul să mergem. Trebuie să ajungem acasă înainte să vi se descopere absența.

Se referea la tatăl meu, care își petrecuse ziua ca de obicei, ocupându-se de afacerile sale. Ar fi fost șocat să se întoarcă și să-și găsească soția plecată. Era prima dată în mulți ani când ea îndrăznise să se aventureze atât de departe și să stea atât de mult timp.

Plănuisem în secret această ieșire de ceva timp. Nu văzusem niciodată Domul, deși crescusem uitându-mă la cupola lui măreață de cărămidă de pe partea cealaltă a râului Arno, din casa noastră de pe Via Maggio. Toată viața mersesem la biserica Santo Spirito din apropiere și mi se păruse grandioasă, cu coloanele sale clasice din interior și cu arcele din *pietra serena,* o piatră fină, de un cenușiu deschis. Și altarul nostru principal se afla sub o cupolă proiectată de Brunelleschi. Crezusem că Santo Spirito, cu cele treizeci și opt de altare laterale ale sale, era extraordinară până când am stat în marele Dom. Cupola întrecea orice închipuire. Privind-o, înțelegeam de ce oamenii se fereau să stea sub ea după ce a fost construită. De asemenea, înțelegeam de ce unii dintre cei ce auziseră țipetele în ziua uciderii lui Giuliano se repeziseră afară, crezând că Domul se prăbușea în cele din urmă.

Era magic ca o structură atât de măreață să se înalțe în aer fără o susținere vizibilă.

Mama mă adusese în Piața Domului nu doar pentru a mă minuna de cupolă, ci și pentru a-mi potoli setea de artă. Mama era de familie bună și cu o educație aleasă, iubea poezia, pe care o citea în italiană și în latină (mă învățase și pe mine aceste limbi). Suferise mult timp că boala ei o împiedicase să-mi împărtășească frumusețile orașului.

Așa că, atunci când s-a ivit prilejul, am luat o trăsură spre est și am traversat Ponte Vecchio către centrul Florenței.

Ar fi fost mai simplu să mergem direct pe Via Maggio până la cel mai apropiat pod, Ponte Santa Trinita, dar asta m-ar fi lipsit de o încântare. Ponte Vecchio era mărginit de *botteghe* ale aurarilor și ale artiștilor. Fiecare *bottega* dădea direct în stradă și expunea în față, la vedere, creația proprietarului. Toate trei purtam cele mai bune mantii îmblănite ale noastre, pentru a ne apăra de aerul rece, și Zalumma o învelise pe mama cu câteva pături groase de lână. Dar eu eram prea entuziasmată ca să simt frigul; scoteam capul din trăsură pentru a mă uita la plăcuțe de aur, la statuete, la centuri, la brățări și la măștile de carnaval. Priveam busturile sculptate în marmură ale florentinilor bogați sau portretele aflate în lucru. Mama spunea că, în trecut, pe pod stăteau tăbăcarii și vopsitorii care își vărsau vopselele urât mirositoare direct în Arno. Familia Medici obiectase și acum râul era mai curat decât fusese vreodată, iar tăbăcarii și vopsitorii lucrau în zone desemnate ale orașului.

În drumul nostru spre Dom, trăsura s-a oprit în piața cea mare din fața fortăreței impresionante cunoscută ca Palazzo della Signoria, unde se întâlneau priorii din Florența. Pe zidul proeminent al unei clădiri alăturate, se afla o pictură murală grotescă, ce înfățișă oameni spânzurați. Nu știam despre ei decât că erau cunoscuți drept conspiratorii Pazzi și că erau răi. Unul dintre conspiratori, un bărbat scund dezbrăcat, se uita cu ochi mari și cu privirea goală la mine, ceea ce m-a speriat. Dar cel mai tare mă intriga portretul ultimului spânzurat. Silueta lui se deosebea de a celorlalți, era înfățișat mai delicat, mai precis. Umbrele sale subtile evocau suferința și remușcarea unui suflet chinuit. Și nu părea să plutească, cum păreau ceilalți, ci avea o umbră. Simțeam că aș putea băga mâna prin zid, pentru a atinge trupul care se răcea al lui Baroncelli.

M-am întors spre mama. Mă urmărea cu atenție, deși n-a spus nimic despre pictură și nici despre motivul pentru care opriserăm acolo. Era prima dată când stăteam mai mult în piață, prima dată când am putut să-i privesc pe spânzurați de aproape.

— Ultimul a fost pictat de alt artist, am spus.

— De Leonardo da Vinci, a spus ea. Uimitor, nu-i așa? E ca Dumnezeu, insuflă viață pietrei.

A dat din cap, mulțumită de judecata mea, și i-a făcut semn vizitiului să meargă mai departe.

Ne-am îndreptat spre nord, spre Piața Domului.

Înainte de a intra în catedrală, examinasem panourile în basorelief făcute de Ghiberti pe ușile baptisteriului octogonal din apropiere. Aici, lângă intrarea pentru public de pe latura sudică a clădirii, scene din viața lui Ioan Botezătorul, ocrotitorul Florenței, acopereau zidurile. Dar ce mă interesa cu adevărat era Ușa Paradisului de pe latura nordică. Acolo, în bronzul aurit, Vechiul Testament prindea viață în detalii dramatice. M-am ridicat pe vârfuri pentru a atinge curbura largă a aripii unui înger care-i vestea lui Avraam că Dumnezeu îl voia jertfit pe Isaac, m-am aplecat pentru a mă minuna de Moise care primea tablele din mâna lui Dumnezeu. Cel mai mult tânjeam să ating capetele și grebenele puternice ale boilor ce arau un câmp, pe metalul panoului cel mai de sus. Știam că vârfurile coarnelor ar fi fost ascuțite și reci, dar erau prea sus ca să pot ajunge la ele. M-am mulțumit să mângâi numeroasele capete mici de profeți și sibile care decorau ușile ca niște ghirlande. Bronzul frigea precum gheața.

Interiorul baptisteriului nu mi s-a părut la fel de frumos. Un singur lucru mi-a atras atenția: statuia impresionantă, din lemn închis la culoare, a Mariei Magdalena, sculptată de Donatello. Era o reprezentare fantomatică, spectrală a seducătoarei: în vârstă acum, părul îi era atât de lung și de răvășit, încât era înveșmântată în păr așa cum Sfântul Ioan se înveșmântase în piei de animale. Obrajii îi erau supți și trăsăturile asprite de anii de vinovăție și remușcare. Ceva din resemnarea ei îmi amintea de mama.

Toate trei am intrat apoi în Dom și, când am ajuns în fața altarului, mama a început imediat să vorbească despre crima care avusese loc acolo cu aproape paisprezece ani în urmă. Am avut la dispoziție doar câteva clipe pentru a admira măreția uluitoare a cupolei, înainte ca Zalumma să se îngrijoreze și să-i spună mamei că era timpul să plecăm.

— Cred că ai dreptate, a încuviințat mama fără tragere de inimă. Dar mai întâi trebuie să vorbesc cu fiica mea între patru ochi.

Asta a nemulțumit-o pe sclavă. S-a încruntat, dar rangul ei o sili să spună:

— Desigur, Madonna.

Așa că s-a retras, dar nu departe.

Când mama s-a convins că Zalumma nu se uita, a scos din sân un obiect mic și strălucitor. O monedă, m-am gândit, dar, după ce mi l-a apăsat în palmă, am văzut că era un medalion de aur, gravat cu cuvintele DOLIU PUBLIC. Sub litere, doi bărbați cu cuțite se pregăteau să atace o victimă speriată. În ciuda dimensiunilor reduse, imaginea era detaliată, surprinsă cu o delicatețe demnă de Ghiberti.

— Păstrează-l, spuse mama, dar să fie secretul nostru.

Am privit darul ei lacomă și curioasă.

— Era într-adevăr atât de chipeș?

— Da, e o reproducere destul de fidelă și de rară. A fost creată de același artist care l-a pictat pe Baroncelli.

L-am băgat imediat la cingătoare. Mama și cu mine împărtășeam dragostea pentru asemenea mărunțișuri și pentru artă, deși tatăl meu nu era de acord să am asemenea lucruri. Ca negustor, muncise din greu pentru averea sa și ura să o vadă risipită pe orice lucru inutil. Dar eu eram încântată, tânjeam după asemenea lucruri.

— Zalumma, spuse mama, sunt gata de plecare.

Zalumma a venit imediat să ne ia și a apucat-o din nou pe mama de braț. Dar, când mama a început să se îndepărteze de altar, s-a oprit.

— Lumânările… a murmurat ea. Au luat foc acoperămintele altarului? Arde ceva…

Pe chipul Zalummei s-a citit teama, dar și-a revenit imediat și a spus calm, de parcă ar fi fost cel mai firesc lucru din lume:

— Întindeți-vă, Madonna. Aici, pe jos. Totul va fi bine.

— Se repetă totul, spuse mama pe un ton ciudat, pe care ajunsesem să-l urăsc.

— Întindeți-vă! porunci Zalumma sever, de parcă i-ar fi vorbit unui copil.

Mama nu păru s-o audă și, când Zalumma o trase de mâini, încercând s-o silească să se întindă, se împotrivi.

— Se repetă totul, spuse mama repede, înnebunită. Nu vedeți că se întâmplă din nou? Aici, în acest loc sfânt.

Mi-am folosit greutatea alături de Zalumma și, împreună, ne-am luptat să o culcăm pe mama, dar era ca și cum încercam să culcăm un munte nemișcat, care tremura însă.

Brațele mamei s-au ridicat țepene.

— Aici e o crimă, gânduri criminale! țipă ea. Comploturi peste comploturi din nou!

Țipătul ei deveni un mormăit când căzu.

Zalumma și cu mine o țineam, să nu se lovească.

Mama se zbătea pe podeaua rece a catedralei, cu mantia ei albastră desfăcută și cu fustele argintii în jurul ei. Zalumma stătea peste ea, iar eu i-am pus batista între dinți, apoi i-am ținut capul.

Exact la țanc. Mama și-a dat ochii negri peste cap, apoi au început spasmele. Capul, trunchiul, membrele, toate au început să tremure.

Cumva, Zalumma a reușit să se țină de ea, ridicându-se și coborând odată cu spasmele, șoptind aspru în limba ei barbară, iar cuvintele ciudate erau rostite atât de repede, încât am știut că făceau parte dintr-o rugăciune. Și eu am început să mă rog, fără să mă gândesc, într-o limbă la fel de veche: *Ave Maria, Mater Dei, ora pro nobis pecatoribus, nunc et in hora mortis nostrae...*

M-am concentrat asupra batistei de pânză din gura mamei – pe dinții ei care clămpăneau și pe micile pete de sânge de pe batistă – și pe capul care tresărea și pe care-l țineam bine în poală, așa că m-am speriat când un necunoscut de lângă noi a început să se roage tare, tot în latină.

Am ridicat privirea și l-am văzut pe preotul cu robă neagră care îngrijise altarul. Când o stropea pe mama cu lichid dintr-o sticluță, când făcea semnul crucii asupra ei în timp ce se ruga.

În cele din urmă, a venit clipa în care mama a gemut dureros și a rămas nemișcată, iar pleoapele i s-au închis.

Lângă mine, preotul, un tânăr roșcat, cu fața ciupită de vărsat, s-a ridicat.

— E ca femeia din care Isus i-a alungat pe cei nouă demoni, a spus el autoritar. E posedată.

Deși epuizată și clătinându-se de efort, Zalumma s-a ridicat în picioare, fiind cu o palmă mai înaltă decât preotul, și s-a uitat urât la el.

— E o boală, a spus ea, despre care nu știi nimic.

Tânărul preot s-a făcut mic și a spus:

— E Diavolul.

M-am uitat de la chipul preotului la expresia severă a Zalummei. Eram matură pentru vârsta mea și știam ce înseamnă responsabilitatea: numărul tot mai mare de crize al mamei mă obligase să joc rolul de stăpână a casei de multe ori, fiind gazdă pentru oaspeți și însoțindu-l pe tata, în locul ei, la sindrofii. În ultimii trei ani, mersesem cu Zalumma la piață, în locul mamei. Dar eram neștiutoare în cele lumești și în cele bisericești. Nu știam încă dacă Dumnezeu o pedepsea pentru vreun păcat din trecut și dacă crizele ei aveau într-adevăr o origine malefică. Știam doar că o iubeam, îmi era milă de ea și nu-mi plăcea aerul preotului.

Obrajii palizi ai Zalummei s-au înroșit. O cunoșteam bine: îi venise în minte o replică șfichiuitoare, dar și-a înghițit-o. Avea nevoie de preot.

Purtarea ei a devenit mieroasă.

— Sunt o biată roabă care n-are dreptul să contrazică un om învățat, părinte. Trebuie s-o ducem pe stăpâna mea la trăsură. Ne ajutați?

Preotul a privit-o bănuitor, dar n-o putea refuza. Așa că am alergat afară, să-l caut pe vizitiu. Când a adus trăsura în fața catedralei, el și preotul au dus-o pe mama la trăsură.

Obosită, a dormit cu capul în poala Zalummei, în timp ce eu îi țineam picioarele. Ne-am dus direct acasă pe Ponte Santa Trinita, un pod simplu, de piatră, pe care nu erau prăvălii.

Palatul nostru de pe Via Maggio nu era nici mare, nici opulent, deși tata și-ar fi permis să-l decoreze mai mult. Fusese construit cu un secol în urmă de stră-străbunicul lui din *pietra serena,* piatră cenușie scumpă. Tata nu făcuse adăugiri, nu pusese sculpturi și nici nu înlocuise podelele simple și uzate sau ușile zgâriate. Evita ornamentele inutile. Am intrat în curte, apoi, Zalumma și vizitiul au luat-o pe mama din trăsură.

Spre groaza noastră, tatăl meu, Antonio, stătea și ne privea din *loggia.*

XII

Tata se întorsese devreme. Îmbrăcat cu obișnuitul lui *farsetto* închis la culoare, mantie purpurie și ciorapi negri, stătea cu brațele încrucișate la intrarea în loggia, ca să ne vadă când veneam. Era un bărbat cu trăsături aspre, cu păr castaniu-auriu care se închidea spre creștetul capului, un nas subțire și coroiat și sprâncene foarte stufoase deasupra ochilor de un chihlimbariu deschis. Disprețul pentru modă i se citea pe chip: purta barbă și mustață într-o epocă în care bărbații se rădeau sau purtau doar un barbișon aranjat.

Cu toate astea, nimeni nu știa mai multe decât el despre stilurile și tendințele florentine ale vremii. Tatăl meu avea o *bottega.* În cartierul Santa Croce, lângă vechea Ghildă a Lânii, Arte della Lana. Era specializat în aducerea celor mai fine țesături de lână pentru cele mai bogate familii din oraș. Se ducea adesea la reședința familiei Medici, pe Via Larga, cu trăsura plină de țesături vopsite cu *chermisi,* cea mai scumpă vopsea, făcută din cochilii uscate de insecte, din care se obținea cel mai frumos roșu stacojiu, și cu *alessandrino,* un albastru scump și frumos.

Uneori, mergeam cu tata și așteptam în trăsură în timp ce el se întâlnea cu cei mai importanți clienți ai săi în reședințele lor. Îmi plăceau aceste plimbări și lui părea să-i placă să-mi împărtășească secretele afacerii sale, vorbindu-mi ca unui egal. Uneori, mă simțeam vinovată că nu eram un fiu care să poată prelua afacerea familiei. Eram singura lui moștenitoare, o fată. Dumnezeu nu-i privise cu ochi buni pe părinții mei și era de la sine înțeles că mama și atacurile ei erau de vină.

Și, acum, nu puteam ascunde că escapada noastră secretă tocmai o făcuse să aibă un alt atac.

Tata era un bărbat stăpânit, dar anumite lucruri îl iritau, iar starea mamei era unul dintre ele, și-i puteau provoca o furie incontrolabilă. Pe când mă furișam din trăsură pentru a merge

în spatele Zalummei și al celorlalți, am citit în ochii lui primejdia și mi-am ferit vinovată privirea.

Pentru moment, dragostea pentru mama i-a copleșit furia tatei. A alergat spre noi și i-a luat locul Zalummei, apucând-o pe mama cu blândețe. El și vizitiul au purtat-o împreună spre casă și, în timp ce făceau asta, s-a uitat peste umăr la Zalumma și la mine. Nu a ridicat vocea, pentru a nu o tulbura pe mama, care era pe jumătate trează, dar îi simțeam furia în voce gata să izbucnească.

— Voi, femeile, o veți ajuta să se culce, apoi vom sta de vorbă.

Era cum nu se poate mai rău. Dacă mama nu ar fi suferit o criză, am fi putut spune că fusese închisă în casă prea multă vreme și că merita o ieșire. Dar eram copleșită de un sentiment de vină pentru tot ce se întâmplase și eram gata să mă supun unei binemeritate mustrări. Mama mă dusese în oraș pentru că-i plăcea compania mea și voia să-mi arate comorile orașului. Tata nu s-ar fi deranjat niciodată să facă asta, el disprețuia Domul, numindu-l „prost conceput” și spunea că biserica noastră Santo Spirito era suficient de bună pentru noi.

Tata a dus-o pe mama sus, în patul ei. Am închis obloanele, ca să nu intre lumina soarelui, apoi, am ajutat-o pe Zalumma să o dezbrace până la *camicia* brodată, din mătase albă, care era atât de fină și subțire, încât abia putea fi numită veșmânt. Apoi am ieșit în liniște și am închis ușa după noi.

Tata ne aștepta. Avea din nou brațele încrucișate la piept, obrajii săi ușor pistruiați erau roșii și privirea lui ar fi făcut să se ofilească și cel mai proaspăt trandafir.

Zalumma nu s-a speriat. L-a privit direct, curtenitor, dar nu servil, și a așteptat ca el să vorbească primul.

Vocea lui era gravă, dar ușor tremurată.

— Știai care e primejdia. Știai și, cu toate astea, ai lăsat-o să iasă din casă. Ce fel de loialitate e asta? Ce facem dacă moare?

Vocea Zalummei era calmă și purtarea ei, respectuoasă.

— Nu va muri, Ser Antonio, criza a trecut și ea doarme. Dar aveți dreptate, e vina mea. Fără ajutorul meu, n-ar fi ieșit.

— O să te vând! O să te vând și o să cumpăr o roabă mai responsabilă!

Zalumma și-a coborât pleoapele și și-a înfrânat vorbele. Îmi închipuiam care ar fi fost acestea: *Sunt sclava stăpânei, din casa tatălui ei; am fost a ei înainte de a da ochii cu dumneavoastră și numai ea mă poate vinde.* Dar n-a spus nimic. Știam cu toții că tata o iubea pe mama și că mama o iubea pe Zalumma. N-ar fi vândut-o niciodată.

— Du-te, spuse tata. Du-te jos.

Zalumma a șovăit o clipă, nu voia să o lase pe mama singură, dar stăpânul poruncise. A trecut pe lângă noi, cu fustele măturând podeaua de piatră. Tata și cu mine am rămas singuri.

Mi-am ridicat bărbia, sfidătoare. Așa mă născusem, tata și cu mine aveam aceeași fire.

— *Tu* ai fost de vină, spuse el și obrajii i se înroșiră și mai tare. Tu, cu ideile tale. Mama ta a făcut asta ca să-ți facă pe plac.

— Da, eu am fost de vină. Și vocea mea tremura, dar m-am străduit să mă liniștesc: Mama a vrut să-mi facă pe plac. Crezi că mă bucur că a avut o criză? A mai ieșit și altă dată, fără alte neajunsuri. Crezi că am vrut să se întâmple asta?

A clătinat din cap.

— O fată atât de tânără și atât de lipsită de respect! Ascultă-mă: vei sta acasă, lângă mama ta, toată săptămâna. Nu te vei duce la slujbă sau la piață. *Știi* cât de gravă a fost fapta ta? Nu *știi* cât de speriat am fost când am venit acasă și n-am găsit-o? Nu-ți e deloc rușine că ai făcut-o să sufere atât de tare pe mama ta? Sau nu-ți pasă deloc de viața ei?

Ridicase treptat vocea, așa că acum țipa.

— *Sigur* că… am început să spun, dar m-am întrerupt când ușa mamei s-a deschis și ea a apărut în prag.

Și tata, și eu am tresărit și ne-am întors să ne uităm la ea. Arăta ca o fantomă, se ținea de clanță să nu cadă. Zalumma îi despletise părul și acesta i se revărsa întunecat pe umeri, pe piept, până la brâu. Nu purta decât *camicia* vălurită, cu mânecile ei lungi și bufante.

Vorba nu-i era decât o șoaptă, dar emoția din glas se distingea clar.

— Las-o în pace. A fost numai ideea mea. Dacă vrei să țipi, țipă la mine.

— Nu trebuia să te scoli, am spus, dar cuvintele mele au fost acoperite de vocea furioasă a tatei.

— Cum ai putut să faci asta, când știi că e primejdios? De ce trebuie să mă sperii în halul ăsta, Lucrezia? Ai fi putut să mori!

Mama l-a privit cu un aer rătăcit.

— Sunt sătulă. Sătulă de casa asta, de viața asta. Nu-mi pasă dacă mor. Vreau să ies din casă, ca toată lumea. Vreau să trăiesc ca o femeie oarecare.

Ar fi spus mai multe, dar tata a întrerupt-o:

— Dumnezeu să te ierte că vorbești atât de ușor despre moarte. E voia Lui că trăiești așa, judecata Lui. Ar trebui să te resemnezi.

Nu o auzisem niciodată pe mama mea cea blândă vorbind pe un ton plin de venin și n-o văzusem zâmbind disprețuitor. Dar, în ziua aceea, le-a făcut pe amândouă:

— Nu-l sfida pe Dumnezeu, Antonio, când amândoi știm adevărul în legătură cu asta.

El s-a repezit orbește s-o lovească, iar ea s-a ferit.

M-am mișcat la fel de repede. L-am lovit pe tata în umeri, forțându-l să plece de lângă ea.

— Cum îndrăznești? am țipat. Cum *îndrăznești?.* Ea e blândă și bună, nu ca tine!

Ochii lui străluceau de furie. M-a lovit cu dosul mâinii și am căzut, uimită să mă pomenesc pe podea.

A ieșit repede din cameră, în timp ce eu căutam ceva cu care să arunc după el, dar nu aveam decât pelerina în jurul umerilor, un dar de la el, din lână grea, colorată cu albastru *alessandrino.*

Am făcut-o ghem în pumni și am aruncat-o, dar a căzut în tăcere pe jos la o distanță mai mică de un braț – un gest inutil.

Atunci mi-am revenit, am alergat în camera mamei și am găsit-o îngenuncheată lângă pat. Am ajutat-o să urce în pat, am învelit-o cu o pătură și am ținut-o de mână, în timp ce ea plângea încet, din nou pe jumătate adormită.

— Șștt, i-am spus. N-am vrut. Și ne vom cere iertare.

A întins mâna orbește, căutând-o pe a mea, iar eu i-am strâns-o.

— Se repetă totul, a gemut ea și ochii i s-au închis în sfârșit. Se repetă totul…

— Taci, am spus, și dormi.

XIII

Am stat lângă mama tot restul zilei. Când soarele a început să apună, am aprins o lumânare și am rămas. A venit o servitoare să-mi spună că tata îmi ceruse să cobor și să iau cina cu el, dar am refuzat. Nu voiam să mă împac cu el încă.

Dar, stând și privind-o pe mama la lumina lumânării, am simțit că aveam remușcări. Nu eram mai presus de tata: din dragoste și din dorința de a o apăra, îmi lăsasem furia să mă domine. Când tata ridicase mâna, amenințând-o pe mama, deși nu credeam că o va lovi, îl lovisem eu pe el și nu o dată, ci de mai multe ori. Și asta deși știam că cearta noastră i-a frânt inima mamei.

Eram o fiică rea. Una dintre cele mai rele, pentru că eram răzbunătoare și unelteam împotriva celor care-i răneau pe cei pe care eu îi iubeam. Când aveam zece ani, aveam o nouă servitoare, Evangelia, o femeie îndesată, cu peri negri în bărbie și o față roșie, lătăreață. Când a asistat pentru prima dată la o criză a mamei, a declarat, ca și preotul de la Dom, că mama era posedată de Diavol și că avea nevoie de rugăciuni.

Vorba asta nu mi-ar fi trezit ura, ci doar antipatia. După cum am spus, încă nu știam dacă acest lucru era adevărat, dar știam că asemenea cuvinte o stânjeneau pe mama și o făceau să sufere. Dar Evangelia nu a lăsat lucrurile așa. De câte ori era în aceeași cameră cu mama, își făcea cruce și făcea semnul pentru a evita deochiul: două degete în V, îndreptate în afară, în dreptul ochilor. A început să poarte o amuletă într-un săculeț, la gât, apoi, a făcut ceva de neiertat: a lăsat o altă amuletă pe clanța de la ușa mamei. Era pentru a o ține pe mama închisă în cameră. Când alți servitori au mărturisit adevărul, mama a plâns. Dar era prea bună și prea rușinată ca să-i spună ceva Evangeliei.

Însă eu nu aveam să îngădui pe cineva care o făcea pe mama să plângă. Am intrat pe furiș în camera mamei și am luat cel mai frumos inel al ei, cu un rubin mare într-o montură delicată de aur, care era cadou de nuntă de la tata.

L-am ascuns printre lucrurile Evangeliei și am așteptat. S-a întâmplat ceea ce era de așteptat: inelul a fost găsit. Tata a dat-o afară imediat pe Evangelia.

La început, m-am simțit mulțumită, se făcuse dreptate și mama nu avea să mai plângă de rușine. Dar, după câteva zile, am început să am mustrări de conștiință. Aproape toată Florența știa de presupusa faptă a Evangeliei, iar ea era văduvă, cu o fetiță mică. Nici o familie nu ar fi angajat-o. Cum avea să supraviețuiască?

Mi-am mărturisit păcatul preotului și lui Dumnezeu. Nici unul nu mi-a adus alinare. În cele din urmă, m-am dus la mama și i-am spus adevărul, printre lacrimi. A fost aspră și mi-a spus imediat ceea ce știam deja, că distrusesem viața unei femei. Spre ușurarea mea, nu i-a spus tot adevărul tatei, ci doar că se făcuse o greșeală îngrozitoare. L-a implorat să o găsească pe Evangelia și s-o aducă înapoi, ca să-și recapete onoarea.

Dar eforturile tatei au fost zadarnice. Evangelia plecase deja din Florența, pentru că nu putuse să-și găsească de lucru.

De atunci, am trăit cu această vinovăție. Cum stăteam și o priveam în noaptea aceea pe mama care dormea, mi-am amintit toate izbucnirile de furie din copilăria mea, toate actele de răzbunare pe care le înfăptuisem. Erau multe și m-am rugat la Dumnezeu, la Dumnezeu care o iubea pe mama și nu voia ca ea să aibă crize, să mă scape de firea mea îngrozitoare. Ochii mi s-au umplut cu lacrimi: știam că tata și cu mine îi spoream mamei suferința de câte ori ne certam.

Când prima lacrimă mi-a curs pe obraz, mama s-a mișcat în somn și a murmurat ceva. Am atins-o ușor pe braț:

— Sunt aici.

În clipa în care am rostit cuvintele, ușa s-a deschis încet. Am ridicat privirea și am văzut-o pe Zalumma cu un pocal în mână. Își scosese boneta și eșarfa și își împletise părul zburlit, dar câteva bucle scăpaseră.

— I-am adus un leac, a spus încet. Când mama ta se va trezi, asta o va ajuta să doarmă toată noaptea.

Am dat din cap și am încercat să-mi șterg lacrimile, sperând că Zalumma nu va băga de seamă, în timp ce punea pocalul lângă patul mamei.

Desigur că ea vedea totul, deși era cu spatele la mine când am făcut asta. S-a întors spre mine și mi-a spus încet:

— Nu trebuie să plângi.

— Dar e vina mea.

Zalumma izbucni:

— Nu e vina ta. N-a fost niciodată vina ta. A oftat amar în timp ce privea în jos, la stăpâna ei adormită: Ce a spus preotul din Dom…

M-am aplecat în față, nerăbdătoare să-i aflu părerea.

— Da?

— E o răutate, înțelegi? Mama ta e cea mai bună creștină pe care o cunosc.

A făcut o pauză.

— Când eram foarte mică…

— Când trăiai în munți?

— Da, când trăiam în munți, aveam un frate. Era mai mult decât un frate, era geamănul meu.

Amintirea o făcu să zâmbească cu drag.

— Era încăpățânat și neastâmpărat, îi scotea mamei peri albi. Iar eu îl ajutam mereu.

Zâmbetul slab și pieziș a dispărut:.

— Într-o zi, a urcat într-un copac foarte înalt. Voia să ajungă la cer, spunea. L-am urmat cât de sus am putut, dar a urcat atât de sus, încât mi s-a făcut frică și m-am oprit. S-a cățărat pe o creangă…

Vocea i-a șovăit, apoi, a reluat calmă:

— A mers prea departe. Și a căzut.

M-am îndreptat în scaun, îngrozită.

— A murit?

— Am crezut că a murit, și-a spart capul și a sângerat foarte tare, pe tot șorțul meu. Când și-a mai revenit și a putut merge, am ieșit afară, să ne jucăm. Dar a căzut și a început să tremure la fel ca mama ta. După aceea, n-a putut vorbi o vreme și a dormit. Apoi, a fost din nou bine, până când s-a întâmplat din nou.

— Ca mama. Am făcut o pauză. Atacurile au… Ele au… El a…?

— Dacă l-au ucis crizele? Nu. Nu știu ce s-a întâmplat cu el după ce am fost despărțiți. Zalumma m-a privit, încercând să

vadă dacă înțelesesem subiectul poveștii ei: Fratele meu nu a avut crize înainte de a se lovi la cap. Atacurile au venit după lovitură. Au fost provocate de lovitură.

— Deci… mama s-a lovit la cap?

Zalumma și-a ferit puțin privirea – poate că-mi spunea doar o poveste, pentru a mă liniști –, dar a dat din cap.

— Cred că da. Tu crezi că Dumnezeu a împins un băiețel din copac, pentru a-l pedepsi pentru păcatele lui? Sau crezi că a fost posedat de Diavol, care l-a făcut să sară?

— Nu, sigur că nu.

— Sunt oameni care te-ar contrazice. Dar știam ce suflet avea fratele meu, știu și ce suflet are mama ta și știu că Dumnezeu nu ar fi atât de crud și nici nu l-ar lăsa pe Diavol să se cuibărească în asemenea suflete curate.

În clipa în care Zalumma a spus asta, îndoielile mi s-au spulberat, în ciuda a ceea ce spuseseră Evangelia și preotul, mama nu era posedată de demoni. Asista zilnic la slujbă în capela noastră privată, se ruga tot timpul și avea în camera ei un altar închinat Fecioarei Florii, floarea fiind crinul, simbolul renașterii și al Florenței. Era milostivă și nu vorbea de rău pe nimeni. Pentru mine, era la fel de sfântă ca orice sfânt. M-am simțit ușurată.

Dar un lucru mă frământa încă.

Aici e o crimă, gânduri criminale. Comploturi peste comploturi din nou.

Nu puteam să uit ce-mi spusese astrologul cu doi ani în urmă: că eram înconjurată de minciună și condamnată să duc la bun sfârșit o faptă sângeroasă începută de alții.

Totul se repetă.

— Lucrurile ciudate pe care le spune mama… am spus. Și fratele tău făcea asta?

Trăsăturile fine ca de porțelan ale Zalummei i-au reflectat șovăiala. În cele din urmă, s-a hotărât să spună adevărul.

— Nu. Vorbea de asemenea lucruri înainte să înceapă crizele, de când era mică. Ea… ea vede și știe lucruri care nouă, celorlalți, ne sunt ascunse. Multe dintre lucrurile pe care le-a spus s-au întâmplat. Cred că Dumnezeu a atins-o, i-a dat un dar.

Crimă și gânduri criminale. De data asta, nu voiam să cred ce-mi spusese Zalumma, așa că am ales să cred că, în acest caz, era superstițioasă.

— Mulțumesc, i-am spus. Nu voi uita ce mi-ai zis.

A zâmbit și s-a aplecat să mă ia cu brațul pe după umeri.

— Gata cu veghea. E rândul meu acum. Du-te și mănâncă ceva.

Am privit nesigură la mama, pe lângă ea. Încă simțeam vina pentru ce se întâmplase în dimineața aceea.

— Du-te, spuse Zalumma. Stau eu cu ea acum.

M-am ridicat și le-am lăsat, dar nu m-am dus s-o caut pe bucătăreasă. Am coborât, vrând să mă duc să mă rog. Am ieșit în curtea din spate, în grădină. În cealaltă parte a curții, într-o mică clădire separată, era capela noastră. Noaptea era foarte rece, cerul era înnorat și fără lună, dar aveam o lampă, ca să nu mă împiedic în fuste sau de o piatră.

Am deschis ușa grea, de lemn, a capelei și m-am strecurat înăuntru. Interiorul era întunecat și mohorât, luminat doar de candelele ce pâlpâiau în fața micilor picturi ale sfinților protectori ai familiei noastre: Ioan Botezătorul, îmbrăcat în straie de lână, în cinstea Florenței, Fecioara Crinului, Santa Maria del Fiore, preferata mamei mele, după care fusese numit Domul, și Sfântul Anton, care-l purtase pe pruncul Isus în brațe și după care fusese numit tata.

Cele mai multe capele private ale familiilor florentine erau decorate cu picturi murale mari, înfățișându-i adesea pe membrii familiei ca sfinți sau madone. Capelei noastre îi lipseau asemenea decorațiuni, în afară de picturile celor trei sfinți. Cea mai mare podoabă a noastră era suspendată deasupra altarului: o statuie mare de lemn a lui Christos crucificat; expresia lui era la fel de chinuită și de tristă ca aceea a Mariei Magdalena în vârstă, care se căia, din baptisteriul Domului.

Când am intrat, am auzit un geamăt ușor, grav. Când am ridicat lampa în direcția zgomotului, am văzut o siluetă întunecată îngenuncheată la grilajul altarului. Tata se ruga din toată inima, cu fruntea pe încheieturile mâinilor împreunate.

Am îngenuncheat lângă el. S-a întors spre mine și lacrimile adunate în ochii săi chihlimbarii au sclipit în lumina lămpii.

— Fiica mea, iartă-mă, a spus.

— Nu, am zis eu, tu trebuie să mă ierți. Te-am lovit.

— Și eu te-am lovit. Tu nu voiai decât să-ți aperi mama. Asta voiam și eu, dar m-am pomenit făcând taman pe dos. Sunt mai în vârstă și ar trebui să fiu mai înțelept. A privit în sus la Christosul cel chinuit: După atâția ani, ar fi trebuit să învăț să mă stăpânesc…

Voiam să-l liniștesc. Am pus o mână pe brațul lui și am spus încet:

— Deci am moștenit firea iute de la tine.

A oftat și și-a trecut blând buricul degetului mare peste obrazul meu.

— Biet copil, nu e vina ta.

Încă îngenuncheați, ne-am îmbrățișat. În clipa aceea, medalionul uitat a ales să-mi alunece de la cingătoare. S-a lovit de podeaua de marmură, a descris un cerc perfect, apoi, a căzut pe o parte.

Tata s-a întins după monedă, a ridicat-o și a privit-o, apoi și-a îngustat ochii și și-a ferit puțin fața, de parcă ar fi fost gata să fie pălmuit. Apoi a spus:

— Vezi, la asta dă naștere furia. La acte de violență.

— Da, am spus eu, nerăbdătoare să închei conversația, pentru a reveni la plăcutul sentiment al împăcării. Mama mi-a povestit despre crima care a avut loc în Dom. A fost un lucru îngrozitor.

— A fost. Nu există nici o scuză pentru crimă. Asemenea violențe sunt fapte abominabile înaintea lui Dumnezeu.

Medalionul de aur, pe care-l ținea tot sus, a lucit în lumina palidă.

— Ți-a spus și care a fost reversul?

Am încercat să înțeleg, dar n-am reușit. La început, am crezut că se referea la monedă.

— Reversul?

— Lorenzo. Dragostea lui pentru fratele ucis l-a făcut să înnebunească în zilele care au urmat. Optzeci de oameni în cinci zile. Câțiva erau vinovați, dar cei mai mulți doar aveau nenorocul de a se înrudi cu cine nu trebuia. Au fost torturați fără milă, sfâșiați în patru, iar trupurile lor sfâșiate și însângerate au

fost aruncate pe ferestrele Signoriei. Și ce i-au făcut cadavrului bietului Messer Iacopo…

S-a cutremurat, prea îngrozit de amintire pentru a continua.

— Și totul în zadar, căci nici un râu de sânge nu-l putea învia pe Giuliano. A deschis ochii și s-a uitat la mine: Ai o latură răzbunătoare, copilă. Ascultă ce-ți spun. Răzbunarea nu aduce nimic bun. Roagă-te ca Dumnezeu să te elibereze de ea. Mi-a pus medalionul rece în palmă. De fiecare dată când îl vei privi, să-ți amintești ce ți-am spus.

Mi-am coborât privirea și i-am primit supusă vorbele în timp ce mâna mi s-a închis repede peste comoară.

— Îmi voi aminti.

Spre ușurarea mea, în sfârșit, s-a ridicat și eu i-am urmat exemplul.

— Ai mâncat? l-am întrebat.

A dat din cap că nu.

— Atunci, s-o găsim pe bucătăreasă.

Pe drumul de ieșire, tata a luat lampa și a oftat.

— Domnul să ne ajute, fiica mea. Dumnezeu să ne ajute să nu ne lăsăm din nou pradă furiei.

— Amin, am spus.

XIV

În noaptea aceea, înainte ca Zalumma să se ducă la culcare, am căutat-o și am convins-o să vină în cămăruța mea. Am închis ușa după noi, apoi am sărit în pat și mi-am cuprins genunchii cu brațele.

Și alte șuvițe zburlite și sârmoase îi ieșiseră din cozi și scânteiau în lumina lumânării din mâna ei, care îi dădea feței o încântătoare strălucire stranie și pâlpâitoare, perfectă pentru povestea îngrozitoare pe care voiam s-o aud.

— Spune-mi despre Messer Iacopo, am încercat eu s-o conving. Tata spune că i-au profanat cadavrul. Știu că l-au executat, dar vreau să aflu amănuntele.

Zalumma s-a împotrivit. De obicei, îi plăcea să povestească asemenea lucruri, dar acesta era un subiect care se vedea că o tulbură.

— E o poveste îngrozitoare pentru un copil.

— Toți oamenii mari o știu și, dacă nu mi-o spui, o s-o rog pe mama.

— Nu, spuse ea atât de repede, încât răsuflarea ei aproape că stinse flacăra. Să nu îndrăznești să o superi cu așa ceva. Încruntându-se, a pus lumânarea pe noptiera mea. Ce vrei să știi?

— Ce i-au făcut cadavrului lui Messer Iacopo… și de ce. Nu el l-a înjunghiat pe Giuliano… așa că de ce l-au ucis?

S-a așezat pe marginea patului meu și a oftat.

— Aceste întrebări au mai multe răspunsuri. Bătrânul Iacopo de Pazzi era patriarhul clanului Pazzi. Era un om învățat și foarte respectat de toată lumea. Era cavaler și de aceea îi spuneau „Messer”. Nu el a început complotul pentru uciderea fraților Medici. Cred că a fost convins să i se alăture când a fost limpede că ceilalți aveau să continue cu sau fără el.

— Mama ta ți-a spus că, atunci când l-au omorât pe Giuliano, au tras clopotele din campanila de lângă Dom?

— Da.

— Acela a fost semnalul pentru Messer Iacopo să călărească până în Piazza della Signoria și să strige *„Popolo e liberta!*”, îndemnându-i pe oameni să se ridice împotriva familiei Medici. Tocmise aproape o sută de soldați perugieni care să-l ajute să cucerească Palazzo della Signoria și credea că cetățenii îl vor ajuta. Dar lucrurile nu au mers așa cum plănuise. Priorii au aruncat cu pietre în el și în armata lui de la ferestre, iar oamenii s-au întors împotriva lui, strigând *„Palle! Palle!*”

Când a fost prins, l-au spânzurat la o fereastră, aceeași fereastră unde-i spânzuraseră și pe Francesco de Pazzi, și pe Salviati. Datorită rangului său și datorită respectului pe care i-l purtau oamenii, a fost primul căruia i s-a îngăduit să-și mărturisească păcatele și să primească ultima împărtășanie. Mai târziu, a fost îngropat în mormântul familiei sale, la Santa Croce.

Dar s-a născut un zvon cum că, înainte de a muri, Iacopo își vânduse sufletul Diavolului. Călugării de la Santa Croce s-au speriat și au dezgropat cadavrul, pentru a-l reîngropa în afara zidurilor orașului, în pământ nesfințit. Apoi, niște *giovani* au

dezgropat corpul la trei săptămâni de la moartea lui Messer Iacopo.

Fusese îngropat cu lațul în jurul gâtului și tinerii i-au târât cadavrul de funie prin tot orașul. Zalumma a închis ochii și a clătinat din cap, amintindu-și. L-au batjocorit zile întregi, de parcă trupul său era o marionetă. L-au dus la reședința lui și l-au izbit cu capul de ușă, pretinzând că cerea să intre. Eu…

A șovăit și a deschis ochii, dar nu m-a văzut.

— L-am văzut pe el și pe *giovani* când mă întorceam de la piață într-o zi. Sprijiniseră cadavrul de o fântână și vorbeau cu el. „Bună ziua, Messer Iacopo!“, „Treceți, vă rog, Messer Iacopo“, „Ce vă face familia azi, Messer Iacopo?“ Apoi, au lovit cadavrul cu pietre. Scotea sunete îngrozitoare, bufnituri înfundate. Plouase timp de patru zile când fusese îngropat și era foarte umflat. În ziua când fusese spânzurat, purtase o frumoasă tunică violet. Tunica putrezise și era acoperită acum cu o mâzgă negru-verzuie, iar fața și mâinile lui erau albe ca burta unui pește. Gura îi era căscată și limba umflată îi ieșea din gură. Avea un ochi închis și unul deschis, acoperit cu o pojghiță cenușie, și ochiul acela părea că se uita fix la mine. Părea să ceară ajutor de dincolo de mormânt.

M-am rugat pentru sufletul lui atunci, deși tuturor le era frică să spună vreo vorbă bună despre Pazzi. *Giovani* s-au mai jucat cu corpul câteva zile, apoi s-au săturat de el și l-au aruncat în Arno. La Pisa a fost văzut plutind spre mare.

Zalumma a tăcut o vreme, apoi s-a uitat la mine:

— Trebuie să înțelegi, Lorenzo a făcut multe lucruri bune pentru oraș. Dar a menținut vie ura oamenilor pentru Pazzi. Nu mă îndoiesc că cel puțin unul dintre *giovani* a primit un florin sau doi de la Lorenzo însuși. Răzbunarea lui n-a cunoscut margini și, pentru asta, Dumnezeu îl va face să plătească într-o zi.

A doua zi, pentru a-și cere scuze, tata m-a luat cu el în caleașcă pentru a livra cele mai bune țesături de lână ale sale la *palazzo* Medici, de pe Via Larga. Am intrat pe porțile mari de fier. Ca întotdeauna, am rămas în trăsură, în timp ce servitorii

priponeau caii, iar tata a intrat pe ușa laterală, însoțit de servitorii familiei Medici, încărcați cu mărfurile lui.

A stat înăuntru mai mult decât de obicei, aproape trei sferturi de oră. Mi-am pierdut răbdarea, după ce studiasem fațada clădirii și-mi secătuisem mintea gândindu-mă ce s-ar putea afla în spatele ei.

În cele din urmă, gărzile de la intrarea laterală s-au dat la o parte și tata a ieșit. Dar, în loc să se întoarcă la trăsură, a pășit într-o parte și a așteptat. Un careu de gărzi cu săbii lungi l-a urmat pe ușă. O clipă mai târziu, a ieșit un singur om, sprijinindu-se cu putere de brațul musculos al altuia. Avea un picior desculț și înfășurat chiar deasupra gleznei în cea mai moale lână pieptănată, din care se făceau păturile nou-născuților.

Era pământiu la față și ușor încovoiat, clipind în soarele puternic. S-a uitat la tata, care i-a atras atenția spre trăsura noastră.

M-am aplecat în față pe scaun. Bărbatul, lipsit de frumusețe, cu un nas mare și coroiat și cu falca de jos strâmbă, a privit către mine. După ce i-a spus ceva tovarășului său, s-a apropiat, strâmbându-se de durere la fiecare pas, abia putând să-și susțină greutatea pe piciorul beteag. Dar a continuat până când a ajuns la o distanță cât doi oameni de mine. Chiar și atunci, a trebuit să-și întindă gâtul în față, pentru a mă vedea.

Ne-am privit netulburați o clipă lungă. M-a țintuit cu privirea și ochii i s-au umplut de o emoție ascunsă, pe care nu o înțelegeam. Aerul dintre noi părea să vibreze, de parcă tocmai lovise fulgerul. Mă *cunoștea,* deși nu ne întâlniserăm niciodată.

Apoi, bărbatul a dat din cap spre tata și s-a retras în fortăreața sa. Tata a urcat în trăsură și s-a așezat lângă mine fără un cuvânt, ca și cum nu se întâmplase nimic neobișnuit. Cât despre mine, n-am rostit nici un cuvânt, eram amuțită.

Tocmai îl întâlnisem pentru prima dată pe Lorenzo de Medici.

XV

Anul Nou a adus străzi acoperite de gheață și un frig cumplit. În ciuda vremii, tata a abandonat parohia noastră Santo Spirito și a început să traverseze Arno, pentru a participa zilnic la slujbă la catedrala San Marco, cunoscută ca biserica familiei Medici. Bătrânul Cosimo cheltuise mult pentru reconstrucția ei și își păstrase o chilie acolo, pe care a vizitat-o mai des spre sfârșitul vieții.

Noul paroh, Fra Girolamo Savonarola, începuse să predice acolo. Fra Girolamo, cum îi spuneau oamenii, venise la Florența de la Ferrara cu mai puțin de doi ani în urmă. Un prieten apropiat al lui Lorenzo de Medici, contele Giovanni Pico, fusese foarte impresionat de învățăturile lui Savonarola și îl implorase pe Lorenzo să trimită după călugăr. Lorenzo fusese de acord.

Dar, când Fra Girolamo a preluat controlul asupra mănăstirii dominicane, s-a întors împotriva gazdei sale. Nu conta că banii familiei Medici salvaseră San Marco de la uitare; Fra Girolamo l-a atacat pe Lorenzo – nu direct, ci indirect. Paradele organizate de Medici au fost declarate păcătoase, antichitățile păgâne colecționate asiduu de Lorenzo erau o blasfemie, bogăția și puterea de care se bucurau el și familia lui erau un afront adus Domnului, singurul care era îndreptățit să dețină puterea lumească. Din aceste motive, Fra Girolamo nu a respectat obiceiul urmat de toți noii parohi de la San Marco: a refuzat să-și prezinte omagiile lui Lorenzo, binefăcătorul mănăstirii.

O asemenea purtare le plăcea dușmanilor familiei Medici și celor săraci și invidioși. Dar tata era vrăjit de profețiile lui Savonarola referitoare la Apocalipsa care urma să vină în curând.

Ca mulți florentini, tata era un om sincer, care se străduia să-l înțeleagă și să-l mulțumească pe Dumnezeu. Fiind un om educat, avea cunoștință de un eveniment astrologic care avusese loc cu câțiva ani în urmă: conjuncția lui Jupiter cu Saturn. Toți fuseseră de acord că marca un eveniment de seamă. Unii spuneau că vestea venirea Antihristului (despre care mulți credeau că era sultanul turc Mahomed al II-lea, care cucerise Constantinopolul și care acum amenința toată creștinătatea), iar alții că vestea o purificare spirituală în sânul Bisericii.

Savonarola credea că prezicea și una, și alta. Tata s-a întors într-o dimineață, după slujbă, cu răsuflarea tăiată; Fra Girolamo recunoscuse în timpul predicii că Dumnezeu îi vorbise direct.

— A spus că Biserica va fi mai întâi pedepsită, apoi purificată și va renaște, a spus tata, cu fața strălucind de o lumină ciudată. Trăim sfârșitul vremurilor.

Era hotărât să mă ia cu el duminica următoare, ca să-l aud pe călugăr predicând. Și a implorat-o pe mama să ne însoțească.

— E dăruit de Dumnezeu, Lucrezia. Îți jur, dacă l-ai asculta cu urechile tale, viața ți s-ar schimba pentru totdeauna. E un om sfânt și, dacă-l convingem să se roage pentru tine…

Mama nu i-ar fi refuzat nimic soțului ei, dar de data asta s-a împotrivit. Era prea frig și mulțimea o agita prea tare. Dacă avea să se ducă la slujbă, avea să meargă la Santo Spirito, biserica noastră, care era aproape și unde Dumnezeu îi va auzi rugăciunile la fel cum i le auzea și pe ale lui Fra Girolamo.

— Și apoi, a spus ea, puteți să-l ascultați și să-mi spuneți și mie după aceea ce a spus.

Tata a fost dezamăgit și cred că și supărat, deși nu a arătat-o față de mama. Era încredințat că, dacă mama s-ar duce să-l asculte pe Fra Girolamo, starea ei s-ar îmbunătăți.

A doua zi a venit la noi un vizitator: contele Giovanni Pico din Mirandola, chiar cel care îl convinsese pe Lorenzo de Medici să-l aducă pe Savonarola la Florența.

Contele Pico era un om inteligent și sensibil, un învățat care-i cunoștea pe clasici, dar care cunoștea și Cabala ebraică. Era și el chipeș, cu păr blond și ochi cenușii, limpezi. Părinții mei l-au primit bine – la urma urmei, făcea parte din cercul intim al familiei Medici și îl cunoștea pe Savonarola. Mi s-a îngăduit să fiu de față, în timp ce Zalumma se învârtea pe acolo, poruncindu-le altor servitori și asigurându-se că pocalul contelui Pico era plin cu cel mai bun vin al nostru. Ne-am adunat în sala cea mare, unde mama se întâlnise cu astrologul. Pico stătea lângă tata, chiar în fața mamei și a mea. Afară, cerul era acoperit de nori plumburii care amenințau să aducă ploaia, aerul era rece și foarte umed – era o zi de iarnă florentină. Dar focul din șemineu răspândea în încăpere căldură și o strălucire

portocalie care făcea chipul palid al mamei să strălucească și era reflectată de părul auriu al lui Pico.

Ce m-a frapat cel mai mult la Ser Giovanni, cum voia să i se spună, era căldura lui și faptul că nu era deloc plin de sine. Vorbea cu părinții mei și chiar cu mine de parcă eram egalii săi, ca și cum ne era recunoscător pentru curtoazia cu care-l primiserăm.

Am crezut că a venit strict din motive de socializare. Ca apropiat al lui Lorenzo de Medici, Ser Giovanni se întâlnise cu tata de mai multe ori când tata venise să-și vândă lâneturile. Conversația a început cu sănătatea lui *Il Magnifico.* În ultimul timp, aceasta fusese precară; ca și tatăl său, Piero *il Gottoso,* Lorenzo suferea îngrozitor de gută. Durerea lui fusese în ultima vreme atât de mare, încât nu putuse să se dea jos din pat sau să primească vizitatori.

— Mă rog pentru el, oftă Ser Giovanni. E greu să asiști la suferința sa. Dar cred că se va întrema. Cei trei fii ai săi îi dau putere, mai ales cel mic, Giuliano, care își petrece tot timpul pe care-l poate răpi studiilor pentru a sta lângă tatăl său. E însuflețitor să vezi un asemenea devotament la o persoană atât de tânără.

— Aud că Lorenzo e la fel de hotărât să câștige o pălărie de cardinal pentru al doilea fiu al său, spuse tatăl meu, cu o ușoară urmă de dezaprobare în voce.

Își tot mângâia barba cu buricul degetului mare și cu încheietura degetului, un obicei pe care îl avea doar când era nervos.

— Da, Giovanni. Pico zâmbi scurt și șters. E tizul meu.

Îi văzusem pe amândoi fiii. Giuliano era chipeș, dar Giovanni arăta ca un cârnat îndesat, cu picioare subțiri. Fratele cel mai mare, Piero, semăna cu mama lui și era crescut ca succesor al tatălui său, deși umbla zvonul că e nătâng și deci nepotrivit.

Pico șovăi. Pe chip i se citea frământarea.

— Da, Lorenzo ține foarte mult la asta… deși, desigur, Giovanni e mult prea tânăr pentru a fi luat în considerare pentru titlul de cardinal. Pentru asta ar fi nevoie de o… reinterpretare a legii canonice.

— Lorenzo se pricepe la reinterpretări, spuse tata abrupt.

Până și eu auzisem destule despre acest subiect ca să știu cât de supărați erau majoritatea florentinilor; Lorenzo sporise taxele, ca să plătească pentru titlul de cardinal al lui Giovanni. Tata deveni brusc glumeț:

— Spune-i Madonnei Lucrezia ce a spus despre băieții săi.

— A! Pico își coborî puțin fața, în timp ce buzele i se arcuiră ușor în sus. Trebuie să înțelegeți că nu le spune asta în față, desigur. Ține prea mult la ei ca să le arate vreo urmă de răutate. Așa cum se vede că țineți și dumneavoastră la fiica dumneavoastră, Madonna.

N-am înțeles de ce mama a roșit. Fusese neobișnuit de tăcută până atunci, deși era limpede cucerită de conte, ca noi toți.

Pico n-a părut să-i observe tulburarea.

— Lorenzo spune mereu: fiul meu cel mare e neghiob, cel mijlociu e deștept, iar cel mic e bun.

Zâmbetul mamei era încordat, a dat din cap, apoi, a spus:

— Mă bucur că tânărul Giuliano e o mângâiere pentru tatăl lui. Îmi pare rău să aud de boala lui Ser Lorenzo.

Pico oftă din nou, de data asta ușor abătut.

— E greu să-l vezi așa, Madonna. Mai ales de când, sunt sigur că soțul dumneavoastră v-a spus de asta, sunt adeptul învățăturilor lui Fra Girolamo.

— Savonarola, spuse mama încet, mohorându-se la pomenirea numelui.

Messer Giovanni a continuat să vorbească de parcă n-ar fi auzit.

— L-am implorat pe Lorenzo de câteva ori să trimită după Fra Girolamo, dar *Il Magnifico* e supărat că a fost respins de noul paroh de la San Marco. Cred cu adevărat, Madonna Lucrezia, că, dacă lui Fra Girolamo i s-ar îngădui să-l atingă pe Lorenzo și să se roage pentru el, *Il Magnifico* ar fi vindecat imediat.

Mama și-a întors fața, și Pico a devenit tot mai înfocat.

— O, scumpă Madonna, nu vă feriți de adevăr. L-am văzut pe Fra Girolamo făcând miracole. În viața mea nu am văzut pe altcineva mai devotat lui Dumnezeu sau mai sincer. Iertați-mă că vorbesc așa deschis, dar am văzut cu toții preoți care se însoțesc cu femei, mâncăi sau beți și care sunt corupți de alte lucruri lumești. Dar rugăciunile lui Fra Girolamo sunt puternice,

deoarece purtarea lui e cuviincioasă. Trăiește în sărăcie, ține post, își ispășește păcatele cu biciul. Când nu predică sau nu-i ajută pe săraci, se roagă în genunchi. Și Dumnezeu îi vorbește, Madonna. Dumnezeu îi trimite viziuni.

Pe măsură ce vorbea, chipul lui Ser Giovanni se înflăcăra tot mai tare, iar ochii păreau să-i strălucească mai tare decât focul. S-a aplecat în față și a luat-o pe mama de mână cu mare blândețe și cu o grijă care nu trăda nici o urmă de necuviință. Tata s-a apropiat și el de ea. Era limpede că-l adusese pe Pico acolo doar pentru acest scop.

— Iertați-mi îndrăzneala, dar soțul dumneavoastră mi-a spus că sunteți suferindă, Madonna Lucrezia. Nu pot îndura să știu că o persoană atât de tânără și de bună nu poate avea o viață firească, mai ales când știu, cu certitudine, că rugăciunile lui Fra Girolamo vă pot vindeca.

Mama era umilită și furioasă și nu se putea uita la Pico. Cu toată puterea emoțiilor ei, răspunse măsurat:

— Și alți oameni sfinți s-au rugat la Dumnezeu pentru mine. Și eu, și soțul meu ne-am rugat și suntem buni creștini, dar Dumnezeu n-a crezut de cuviință să mă vindece. În cele din urmă, s-a silit să se uite la Pico. Dar, dacă sunteți atât de sigur de puterea rugăciunilor lui Fra Girolamo, de ce nu-l rugați să se roage pentru mine de departe?

Messer Giovanni se sculase de pe scaun și se lăsase într-un genunchi în fața mamei, implorând-o. Și-a coborât vocea, încât a trebuit să mă aplec și eu înainte, pentru a deslușI ce spunea în trosnetele focului.

— Madonna, fără îndoială că ați auzit profeția despre *Papa angelico.*

Toată lumea din Franța și din Italia cunoștea profeția veche de secole despre Papa angelic, un papă ales nu de cardinali, ci de Dumnezeu, care avea să vină să purifice Biserica de corupție și să o unească, cu puțin timp înainte de a doua venire a lui Christos.

Mama dădu scurt din cap.

— E Fra Girolamo, sunt convins de asta în sufletul meu. Nu e un om obișnuit. Madonna, ce ați putea păți, dacă ați veni să-l ascultați o dată? O să aranjez să vă întâlnească în particular

după slujbă chiar duminica asta, dacă vreți. Gândiți-vă, prin mâinile lui Fra Girolamo, Dumnezeu vă va vindeca. Nu mai trebuie să fiți o prizonieră în casa asta. Doar să veniți, Madonna…

Mama s-a uitat la tata. La început, cu reproș, pentru că o pusese într-o situație stânjenitoare, dar mustrarea i-a dispărut din priviri când i-a văzut chipul.

Nu era nimic prefăcut în expresia tatălui meu, nimic care să trădeze mulțumirea. Ca și chipul lui Pico, și al tatei strălucea, nu din cauză că reflecta lumina focului sau inspirația divină, ci pentru că se citea pe el cea mai pură și mai disperată iubire pe care o văzusem vreodată.

Mai mult decât farmecul cuceritor al lui Pico, acest lucru a făcut-o să încuviințeze. Când i-a răspuns în cele din urmă contelui, privea la tata, și toată durerea și dragostea pe care le ținuse ascunse în suflet i se citeau acum pe chip. Ochii îi străluceau din pricina lacrimilor, care i s-au revărsat pe obraji când a vorbit.

— Doar o dată, i-a spus tatei, nu lui Pico, ce stătea în genunchi. Doar o dată.

XVI

Cerul acelei duminici era albastru, luminat de un soare prea palid ca să poată îmblânzi frigul mușcător. Pelerina cea mai groasă pe care-o aveam, făcută din lână stacojie tivită cu blană de iepure, nu reușea să-mi țină de cald cum se cuvine; gerul îmi înțepa ochii și mă făcea să lăcrimez. Mama stătea în trăsură, nepăsătoare, așezată între mine și Zalumma; negrul părului și al ochilor ei contrasta cu albul capei de hermină care-i acoperea rochia de catifea verde-smarald. Așezat în fața noastră, tata îi arunca soației sale priviri pline de grijă, dornic să capete vreun semn de încurajare sau de afecțiune, dar ea se uita pe lângă el, ca și cum nici n-ar fi știut că era de față. Zalumma îl pironea pe tata cu privirea, parcă nici nu s-ar fi sinchisit să ascundă indignarea pe care-o simțea.

Contele Pico ne însoțea și își dădea toată silința să abată atenția tatălui meu și a mea prin tot felul de vorbe plăcute, dar era cu neputință să uiți de umilirea, tăioasă și amară ca vremea

de afară, la care era supusă mama. Totul fusese aranjat pentru o întâlnire în particular cu Fra Girolamo, imediat după slujbă, ca el să-și așeze mâinile peste ea și să se roage pentru ea.

Când ne apropiam de intrarea în biserica San Marco, am rămas cu gura căscată. Nu edificiul îmi stârnea uimirea amestecată cu teamă – era o construcție simplă din piatră, fără ornamente, zidită cam în același stil ca și parohia noastră, Santo Spirito –, ci numărul mare de oameni care, neputând să-și găsească loc în interiorul sanctuarului, se înghesuiau unii într-alții la ușă, pe scări și până în *piazza..*

Dacă n-ar fi fost contele Pico, n-am fi reușit nicicum să intrăm. Coborând din trăsură, și-a ridicat vocea și, pe loc, trei călugări dominicani vânjoși au venit spre noi și ne-au condus înăuntru. Păreau să aibă un efect magic asupra mulțimii: toți se topeau în calea lor ca ceara la flacăra lumânării. M-am trezit stând între mama și tata nu departe de amvon și de altarul principal, sub care Cosimo de Medici își dormea somnul de veci.

Dacă-l comparai cu Domul, interiorul de la San Marco era așezat și oarecare, cu niște colonade de piatră lipsită de culoare și un altar simplu. Și totuși, atmosfera dinăuntrul sanctuarului era înfierbântată: în ciuda gerului aspru, femeile își făceau vânt cu evantaiul și șușoteau, agitate. Bărbații băteau din picioare – dar nu de frig, ci din pricina nerăbdării –, iar rugăciunile călugărilor erau întretăiate de suspine. Mă simțeam ca în plin carnaval, înaintea unui duel cavaleresc mult așteptat.

Corul a-nceput să cânte și s-a pornit procesiunea.

Credincioșii și-au întors privirile pierdute către alai. În față erau tinerii acoliți, unul dintre ei ducea crucea, iar un altul cădelnița, umplând aerul cu mireasmă de tămâie. După ei venea diaconul și-apoi preotul însuși.

Ultimul era Fra Girolamo, semn sigur că lui i se acorda cea mai mare onoare. La vederea lui, oamenii s-au pornit să strige:

— Fra Girolamo! Roagă-te pentru mine! Dumnezeu să te binecuvânteze, Frate!

Cel mai tare răzbătea strigătul: *Babbo! Babbo!* cuvântul duios pe care-l folosesc doar copilașii atunci când strigă după tatăl lor.

Stăteam în vârful picioarelor și-mi întindeam gâtul cât puteam ca să-l zăresc cât de cât. N-am prins decât imaginea părelnică a

unui veșmânt călugăresc, maroniu și cam destrămat, în care părea că s-a pierdut o siluetă firavă; gluga îi acoperea capul; își ținea fruntea plecată. Mândria nu se număra printre păcatele lui, am hotărât eu.

După care, intimidat, călugărul s-a ghemuit lângă acoliți. Abia atunci s-a potolit mulțimea. Totuși, pe măsură ce se desfășura serviciul divin, neliniștea părea să crească din nou. În clipa în care corul a intonat *Gloria in excelsis,* oamenii au reînceput să dea semne că nu mai aveau stare. Au fost psalmodiate Epistolele – s-a dat glas Gradualului; iar în timp ce preotul citea din Evanghelie, oamenii murmurau fără contenire – vorbeau cu ei înșiși, cu ceilalți, cu Dumnezeu.

Și cu Fra Girolamo. Aveai senzația că asculți zumzăit de insectele sau fojgăit de vietăți într-o noapte de vară – un zgomot puternic și neinteligibil.

În clipa când s-a urcat în amvon, asupra sanctuarului s-a coborât o liniște adâncă, atât de adâncă, încât am auzit roțile de lemn ale unei trăsuri lovind pietrele de pe Via Larga.

Deasupra noastră, deasupra osemintelor lui Cosimo, stătea un om micuț și uscățiv, cu obraji scofâlciți, cu ochi mari, întunecați și ușor holbați. Își lăsase gluga pe umeri, dezvelind creștetul încoronat de bucle negre, aspre.

Era mai urât decât cel pe care-l denigra cu înverșunare, Lorenzo de Medici. Avea o frunte joasă și teșită. Dacă te uitai la nasul lui, aveai impresia că cineva îi strivise fața; șaua nasului îi țâșnea direct dintre sprâncene, după care cădea abrupt în unghi drept. Avea dinții de jos strâmbi și ieșiți în afară, drept care buza de jos era împinsă mult în față.

Un profet mai puțin potrivit nu se pomenise încă. Și totuși, nici că se putea o mai mare diferență între bărbatul sfios pe care-l zărisem în timpul procesiunii și cel care urcase la amvon. Statura noului Savonarola, acest *Papa angelico* mult lăudat, crescuse ca prin farmec; în ochi îi ardea flacăra certitudinii, iar mâinile osoase se lipiseră de marginea amvonului cu o autoritate divină. Era un om transfigurat prin acțiunea unei puteri care-l depășea, o putere ce radia dinspre trupul lui firav și vibra în aerul rece care ne înconjura. Pentru prima oară de când intrasem în biserică, am uitat că mi-era frig. Chiar și dinspre

mama, care rămăsese supusă, înfrântă și tăcută în tot timpul slujbei, s-a auzit o șoaptă de uimire.

De partea cealaltă a tatălui meu, contele și-a împreunat mâinile într-un gest implorator și a strigat:

— Fra Girolamo, binecuvântează-ne și ne vom vindeca!

Am aruncat o privire spre chipul lui ridicat către amvon: era scăldat în lumina devoțiunii. Și am văzut lacrimile care i-au apărut brusc în ochi. Am înțeles dintr-odată de ce Zalumma îi numise, în batjocură, pe Savonarola și pe adepții lui, *piagnoni* – plângăcioșii.

Dar emoția care ne prinsese pe toți în vârtejul ei era nesfârșită, adevărată, de nedomolit.

Bărbați și femei deopotrivă stăteau cu mâinile întinse, cu palmele desfăcute într-un gest de implorare.

Iar Fra Girolamo era gata. Privirea lui părea să-i cuprindă pe toți; s-ar fi zis că ne vedea acolo, pe fiecare în parte, și că adeverește valurile de iubire îndreptate spre el. Apoi, cu mâini ușor tremurătoare din pricina emoției înfrânate, a făcut semnul crucii deasupra mulțimii – și, odată cu gestul lui, suspine de fericire s-au îndreptat spre cer și, în fine, sanctuarul și-a recăpătat pacea.

Savonarola a închis ochii, și-a adunat toată forța interioară și a început să cuvânte.

— Predica de astăzi pornește de la capitolul 20 din Ieremia.

Vocea lui, care răsuna cu putere sub cupola arcuită, era surprinzător de ascuțită și nazală. Și-a clătinat capul cu mâhnire și privirea i s-a lăsat în jos, ca sub povara rușinii.

— În fiecare zi sunt o pricină de râs, toată lumea își bate joc de mine… Căci ori de câte ori vorbesc, trebuie să strig: „Silnicie și împilare!“ Chipul i s-a ridicat către înalt, de parcă s-ar fi uitat drept la Dumnezeu: Dar… iată că în inima mea este ca un foc mistuitor, închis în oasele mele. Caut să-l opresc, dar nu pot…

După care și-a aruncat ochii spre noi.

— Locuitori ai Florenței! Deși unii își bat joc de mine, nu mai pot să tăinuiesc cuvântul Domnului. El mi-a grăit și vorbele Lui ard în mine cu atâta putere, încât trebuie să le rostesc sau să mă las mistuit de focul lor. Luați aminte la cuvântul Domnului: Chibzuiți bine, voi cei bogați, căci, vai, năpasta are să se abată

asupra voastră! Orașul acesta nu va mai fi numit Florența, ci Vizuina Hoției, a Desfrâului și a Vărsării de Sânge. Atunci veți fi cu toții sărmani și nenorociți... Se apropie vremuri cum nu s-au mai văzut și auzit.

Pe măsură ce înainta, vocea i se adâncea și căpăta mai multă putere. Aerul vibra la unison cu vorbele lui tunătoare; și tremura sub imperiul unei prezențe care ar fi putut prea bine să fie însuși Dumnezeu.

— O, voi, desfrânaților, voi, sodomiților, voi, cei care îndrăgiți spurcăciunea! Copiii vă vor fi smulși cu multă cruzime, târâți pe străzi și mutilați. Sângele lor va umple albia râului Arno, dar Dumnezeu nu va lua aminte la strigătele lor deznădăjduite!

Am tresărit când o femeie din spatele nostru a slobozit un urlet plin de suferință. Între zidurile bisericii răsuna ecoul suspinelor sfâșietoare. Copleșit de remușcări, propriul meu tată își îngropase fața în mâini și plângea, cot la cot cu Pico.

Mama însă își îndreptase spinarea și se încordase; brusc m-a apucat de braț cu un aer protector și, clipind iute sub imperiul mâniei, și-a ridicat sfidător bărbia spre chipul lui Fra Girolamo.

— Cum îndrăznește! a spus ea, cu privirile ațintite asupra călugărului, care făcuse o pauză ca să dea cuvintelor răgaz să se așeze.

Mama vorbise îndeajuns de tare încât să se facă auzită peste mulțimea care bocea.

-— Dumnezeu aude strigătele copiilor nevinovați! Cum poate să spună asemenea lucruri îngrozitoare?

La fel de iute cum mă înșfăcase mama de braț, tot atât de repede a apucat-o Zalumma pe mama de braț.

— Gata, Madonna. Ar trebui să te liniștești...

Și s-a aplecat spre ea să-i șoptească direct la ureche. Mama a clătinat din cap cu indignare și mi-a înconjurat umerii cu brațul. M-a strâns cu putere lângă ea de parcă aș fi fost un copilaș. Zalumma nu a mai acordat nici urmă de atenție predicatorului sau cetei sale de *piagnoni.* Privirea ei intensă s-a ațintit asupra stăpânei. Și eu începeam să mă îngrijorez: simțeam respirația agitată a mamei, mișcarea iute a pieptului ei, încordarea din brațul care mă strângea.

— Nu e bine ce face, șoptea ea răgușit. Nu e bine deloc...

Atâta lume din biserică plângea sau gemea, vorbind șoptit cu Fra Girolamo și cu Dumnezeu, încât nici măcar tata nu băgase de seamă ce se întâmpla cu mama; predicatorul îi captivase mult prea mult și pe el, și pe Contele Pico.

— O, Dumnezeule! a răcnit Fra Girolamo. Și-a apăsat fruntea în palme, a slobozit un suspin amar și-apoi și-a ridicat fața brăzdată de lacrimi către Cer: Doamne, eu nu sunt decât un biet călugăr. Nu am cerut să mi Te arăți; nu am tânjit să vorbesc în numele Tău sau să am parte de viziuni. Dar mă supun cu smerenie voiei Tale. În numele tău, sunt gata să îndur ca Ieremia chinurile la care cei cu sufletul necurat îi supun pe profeții Tăi.

Și-a lăsat privirea asupra noastră, iar ochii și vocea i s-au umplut brusc de tandrețe.

— Plâng… Plâng ca și voi pentru copilași, deplâng soarta Florenței și nenorocirile care o așteaptă. Dar oare cât mai putem să trăim în păcat? Cât mai putem să-l mâniem pe Dumnezeu până să-l silim să slobozească asupra noastră urgia Sa binemeritată? Ca un tată iubitor ce se află, nu vrea să ridice Mâna asupra noastră. Dar când copiii Lui continuă să-L îndurereze rătăcind pe căile cele greșite, când Îl batjocoresc, El trebuie să împartă fiecăruia pedeapsă aspră, spre binele lor.

Femei, uitați-vă la voi: la giuvaierurile scânteietoare care vă atârnă greu în jurul gâtului și la urechi. Dacă vreuna dintre voi – măcar *una* dintre voi – și-ar da seama că a păcătuit prin deșertăciune și s-ar căi, gândiți-vă câți dintre săraci ar avea parte de hrană!

Uitați-vă la valurile de mătase, la brocarturi și catifele, la firele neprețuite de aur care vă împodobesc trupurile. Dacă măcar una dintre voi s-ar îmbrăca simplu ca să facă voia Domnului, gândiți-vă câți oameni ar fi salvați de la înfometare!

Și voi, bărbaților, cu preacurvia, cu sodomia, cu lăcomia și cu bețiile voastre. Dacă v-ați găsi bucuria numai în brațele soațelor voastre, împărăția lui Dumnezeu ar număra mai mulți copii. Dacă ați împărți celor săraci jumătate din bucatele de la masa voastră, n-ar mai fi suflare de om înfometat în Florența. Dacă v-ați lepăda de ispita vinului, n-ar mai fi scandaluri și vărsare de sânge în oraș.

Voi, cei înstăriți, iubitori de artă și colecționari de deșertăciuni: cât de mult îl mâniați înălțând omul la locul de cinste și glorie ce se cuvine doar Divinității. Voi, care faceți paradă dezgustătoare de bogăție, în vreme ce unii pier din lipsa căldurii sau a unui codru de pâine! Lepădați-vă de bunurile cele lumești și căutați să aflați comoara cea nepieritoare.

Dumnezeule Atotputernic! Întoarce inimile noastre de la fața păcatului! Cruță-ne de chinurile care se vor abate fără doar și poate asupra celor care calcă în picioare legile Tale!

Am aruncat o privire spre mama. Se uita cu ochi plini de mânie nu la Savonarola, ci undeva mult în spatele lui, dincolo de zidurile de piatră de la San Marco.

— Mamă, am zis eu, dar ea nu mă auzea. Am căutat să scap din îmbrățișarea ei, dar m-a apucat atât de strâns, încât am țipat de durere. Devenise ca o stană de piatră, iar eu eram prinsă în strânsoarea ei. Zalumma a recunoscut pe loc toate semnele și s-a apucat să-i vorbească blajin și iute: o îndemna să-mi dea drumul și să se întindă puțin, îi spunea că totul are să fie bine.

— *Aceasta* este judecata Domnului! a răcnit mama, și strigătul ei a avut atâta forță încât degeaba m-am luptat să-mi pun mâinile la urechi.

Fra Girolamo a auzit. Și cei adunați în preajma noastră au auzit. Și-au îndreptat privirile spre mama și spre mine, în așteptare. Tata și Pico se uitau la noi și li se citea groaza în ochi.

Zalumma și-a pus brațele pe umerii mamei și a încercat să o tragă în jos, dar era de neclintit ca o stâncă. Vocea i s-a adâncit dintr-odată și a căpătat un timbru pe care nu i-l cunoșteam.

— Ascultați ce vă spun! cuvintele răsunau cu atâta autoritate încât toate suspinele au încetat: în flăcări are să se perpelească până când au să-i cadă mădularele, unul câte unul, până în Iad! Cinci bărbați descăpățânați au să-l tragă în adâncuri!

XVII

Mama a căzut peste mine, cu toată greutatea. M-am ciocnit de tata în timp ce mă prăbușeam și eu. Înainte de a atinge marmura rece și necruțătoare, l-am zărit pe Pico trăgându-l

înapoi pe tata. Am căzut pe o parte și m-am lovit la cap, la umăr și la coapsă.

În fața mea se întretăiau crâmpeie fulgerătoare: catifele verzi și blănuri albe de hermină, tivuri de fuste și cizme bărbătești. În urechi îmi sunau șoapte, exclamații și strigătele Zalummei.

Mama zăcea peste mine, într-o parte. Dădea din picioare, umerii i se mișcau și-mi împungeau coastele. În același timp, dinții îi clănțăneau. Răsuflarea ei îmi șuiera în ureche: era un zgomot care mă înspăimânta. Ar fi trebuit să o țin de cap, să mă asigur că nu-și înghite limba sau nu-și provoacă vreun alt neajuns.

Vorbele Zalummei au început să se deslușească.

— Luați-o de mâini! Scoateți-o afară de aici!

Niște mâini puternice m-au apucat de încheieturi și mi-au ridicat brațele deasupra capului. Am fost rostogolită pe spate. Capul mamei mi-a căzut pe piept; am auzit șuieratul prelung și-apoi clămpănitul sălbatic, când dinții s-au pocnit. Continua să mă lovească cu pumnii și picioarele; la un moment dat, a măturat cu o mână pe sub bărbia mea și m-a zgâriat.

De undeva de la picioarele mele, Zalumma a zbierat:

— Scoateți-o de *acolo!*

Dintr-odată, tata și-a revenit în simțiri. Cu o forță aproape supraomenească, m-a apucat de brațele întinse și m-a smuls de sub trupul zbuciumat al mamei. Mișcarea a avut darul să-mi provoace un val de durere cumplită în coaste.

Din clipa când m-am eliberat, am fost pe loc uitată. Nu am făcut nici un semn de mulțumire pentru ajutorul dat de tata; în schimb, m-am lăsat în genunchi și m-am întors spre trupul zguduit de durere al mamei. Zalumma se și târâse lângă ea și își folosea greutatea propriului corp ca să țintuiască la pământ picioarele stăpânei sale.

Am reușit să găsesc marginea îmblănită a capei pe care o purta mama și să i-o îndes între dinții care scrâșneau. Numai că era prea târziu. Își mușcase limba. Era mânjită de sânge pe buze și pe dinți, pe obraji și pe bărbie; hermina albă care-i încadra fața era stropită cu pete stacojii.

Deși îi țineam capul cu putere, se zbătea cu atâta violență, încât, până la urmă, capișonul i-a căzut și s-a prins sub ea.

Degetele mi s-au împletit în pletele ei negre și mătăsoase; buclele pe care Zalumma le aranjase cu multă grijă de dimineață se desfăcuseră și tot părul era o masă de șuvițe încâlcite.

— E Diavolul însuși. L-am recunoscut imediat, era preotul de la Santa Maria del Fiore. La fel a făcut și altă dată, la Dom. Am văzut-o eu. E posedată; diavolul din ea nu poate să-și țină capul sus în Casa Domnului.

În jurul nostru, oamenii au prins a murmura și, încet-încet, totul s-a transformat într-un zumzăit tot mai puternic până când, de deasupra noastră, s-a auzit strigătul lui Savonarola:

— Liniște!

Toți ochii s-au întors spre el. Era încruntat și tot chipul purta semnele unei indignări tunătoare, stârnite de un asemenea spectacol. Preotul cu păr roșu s-a retras imediat și s-a făcut nevăzut în mulțime; ceilalți s-au îndreptat în liniște spre locurile lor, cu un aer supus.

— Cel Rău nici nu-și poate dori mai mult decât să întrerupă Cuvântul Domnului! a exclamat Fra Girolamo. Nu trebuie să-l lăsăm! Dumnezeu va birui.

Ar fi continuat, dar tata s-a apropiat de amvon. Cu privirea ațintită asupra monahului, a făcut un gest spre soața lui chinuită și s-a pornit să implore:

— Fra Girolamo, îndură-te de ea și ajut-o! Adu-i vindecarea chiar acum!

Eu continuam să țin capul mamei, dar, ca toți ceilalți, îl urmăream cu privirea pe priorul de la San Marco și nici nu cutezam să respir.

Încruntarea îi dispăruse; în ochi i s-a citit preț de o clipă o oarecare nesiguranță, după care și-a redobândit autoritatea.

— Dumnezeu are s-o ajute, nu eu. Vom continua predica. Vom celebra Mesa. În timp ce tata își lăsa capul în jos, cu mâhnire, Fra Girolamo a făcut un semn către contele Pico și către doi călugări dominicani din congregație. Aveți grijă de ea, le-a spus apoi cu voce joasă. Duceți-o în sacristie și lăsați-o acolo până vin eu.

După care, ridicându-și vocea, a reînceput să predice:

— Odrasle ale Domnului, asemenea fapte purtătoare de profeții negre vor spori, până când toți cei din cetatea noastră se vor căi și-și vor întoarce inimile către Dumnezeu; de nu, ne va lovi o urgie cum nu s-a mai văzut pe fața pământului…

De aici încolo, n-am mai auzit decât zgomotul predicii, nu și sensul ei, pentru că doi călugări în rasă maronie au apărut lângă mama. Pico a preluat frâiele.

— Fra Domenico, a zis el adresându-se celui mai voinic, care avea un cap mare, pătrat și niște ochi de neghiob. Am să le spun eu femeilor să se dea deoparte. După care, o ridici pe Madonna Lucrezia – și a făcut un semn spre mama, care era tot în plină zbatere – și o duci de aici. Fra Marciano, te rog să-l ajuți dacă e nevoie.

Nici Zalumma, nici eu nu ne-am clintit.

— Mama nu trebuie luată de aici – s-ar putea să-i facă și mai rău, am spus eu.

Fra Domenico mi-a ascultat vorbele în tăcere; și-apoi, cu mișcări calme și conștiente, a îndepărtat brațele protectoare ale Zalummei și a apucat-o pe mama de mijloc.

A săltat-o fără nici un efort, împingând-o pe Zalumma, care a căzut pe spate. Zadarnic m-am agățat cu mâinile de mama, în timp ce capul ei, cu șuvițele de păr atârnând de-a valma, s-a desprins din poala mea. Domenico s-a tras doar un pic la vederea picioarelor care se zbuciumau spasmodic, după care a aruncat-o pe un umăr, cam cum și-ar căra un brutar sacul de făină. Picioarele mamei îl loveau peste piept, în timp ce brațele îl pocneau în spate, dar nu părea să simtă nimic.

— Oprește-te! a zbierat Zalumma la călugăr. Arăta aproape la fel de înfricoșător ca și stăpâna ei. Șalul de sub bonetă se strâmbase, lăsând la vedere vârtejul câtorva cârlionți; mai rău, primise o lovitură în ochi și umflătura se și vedea, iar pleoapa era pe jumătate închisă. Pometele de sub ochiul lovit căpătase o tentă sângerie și lucioasă; promitea să se transforme într-o vânătaie de toată frumusețea.

— Las-o în pace! am strigat după Fra Domenico. M-am luptat să mă ridic, dar cei din apropiere îmi călcau peste marginile fustelor și-atunci am căzut la loc.

— Dați-i voie să se ridice! a comandat o voce masculină de deasupra mea. Și oamenii s-au dat la o parte și au făcut puțin loc liber. Un braț puternic s-a întins și m-a tras în sus. M-am ridicat, respirând cu greutate, și m-am trezit privind în ochii unui străin – un bărbat înalt și subțire, îmbrăcat în straiele elegante ale celor numiți *Buonomini,* cei doisprezece aleși o dată la fiecare două luni ca să le fie sfătuitori celor opt membri ai Signoriei. Mi-a întors privirea cu o stăruință ciudată, ca un semn intens de recunoaștere, deși nu ne mai întâlniserăm până atunci.

M-am îndepărtat de el pe loc și m-am luat după Domenico, care își croia de-acum drum prin mulțime. Uitând complet că se afla în Casa Domnului, tata făcea pași grăbiți în urma lui Domenico, cerându-i să fie blând cu mama.

Însoțitorul lui Domenico, Fra Marciano ne-a oferit mie și Zalummei câte un braț, drept sprijin. Într-o tăcere furioasă, Zalumma l-a refuzat, deși șchiopăta, iar eu i-am împins brațul. Totuși, pe chipul lui Fra Marciano continua să se vadă aceeași grijă binevoitoare. Era mai în vârstă și firav, părul i se rărise; în ochi i se citea o bunătate calmă.

— Fiți fără teamă, mi-a spus, la un moment dat. Doamna este cu adevărat în mâinile lui Dumnezeu; nimic rău nu i se poate întâmpla pentru că El n-are să îngăduie.

Eu n-am dat nici un răspuns. Am continuat să merg după Fra Domenico și povara pe care o ducea, în tăcere ca și ceilalți. Până când am ajuns la sacristie.

Era o încăpere mică, mult mai friguroasă decât sanctuarul, care adunase căldura sutelor de trupuri omenești; îmi vedeam aburul răsuflării. Fra Domenico a dus-o pe mama în singurul loc cu putință: o masă îngustă de lemn, pe care tata apucase să o acopere cu moliciunea capei ei cu blană. Imediat ce călugărul a întins-o pe masă, tata l-a împins cât colo, cu o putere care m-a luat prin surprindere. Gâfâind, cei doi bărbați s-au privit în ochi cu ură feroce; o clipă, m-am gândit că erau pe punctul să se ia la bătaie.

Până la urmă, Domenico și-a ferit privirea. Și-a lăsat ochii în jos, s-a răsucit și s-a îndepărtat cu un mers stângaci. Fra

Marciano a rămas lângă noi. Avea aerul că ar vrea să ne ofere mângâiere.

La un moment dat, criza mamei a încetat. Acum, zăcea acolo, fără vlagă și fără mișcare. Tata și-a scos mantia de culoare stacojie și i-a acoperit trupul cu ea. Contele Pico i-a pus o mână pe umăr.

Tata a încercat să se tragă într-o parte.

— Cum a putut Dumnezeu să îngăduie una ca asta? Vocea lui avea un ton amar. Și cum e cu putință ca Fra Girolamo să o lase pe mâna unei brute?

Pico a răspuns încetișor, deși vocea îi căpătase accente bizare de duritate.

— Fra Domenico stă mereu în preajma lui Fra Girolamo; cum știi prea bine, Antonio. Poate că Dumnezeu a îngăduit ca Madonna Lucrezia să treacă printr-o încercare atât de nedemnă tocmai pentru ca să o poată înălța și mai mult. Vindecarea ei are să fie o mărturie miraculoasă. Întărește-te în credință. Crede în atotputernicia lui Dumnezeu. Nu ne-a adus atât de departe doar ca să ne înșele speranțele.

— Mă rog să fie așa cum spui, a zis tata. Și-a dus mâinile la față și și-a acoperit ochii cu palmele: O văd așa și simt că nu pot să suport. Când are să afle ce s-a întâmplat... s-ar putea ca rușinea să fie prea mult pentru ea.

Și-a luat mâinile de pe ochi și a rămas cu privirea pironită asupra mamei. Cufundată în somnul ei letargic, era atât de palidă, încât trăsăturile păreau să-i fi fost făcute din ceară – stropită și mânjită cu sânge închegat. Cu un gest blând, tata a dat deoparte o buclă care căzuse peste fruntea mamei; chiar atunci, s-a întâmplat să-mi arunc ochii spre Zalumma, care era chiar în fața lui, de partea cealaltă.

Ura deschisă care i se citea pe față m-a uluit. Un sclav nu are dreptul să se poarte așa, dar eu tot am înțeles-o. O iubea pe mama cu o dragoste de soră și-l disprețuia pe tata. Totuși, până în acel moment, își ținuse în frâu sentimentele pe care le avea față de el.

M-am simțit tulburată. Cu ceva vreme în urmă, pusesem capăt frământărilor legate de cauza crizelor pe care le făcea mama. Povestea pe care mi-o spusese Zalumma despre fratele ei și

felul cum se lovise el la cap mă convinsese că boala mamei mele avea cauze naturale. Acum, după cuvintele cumplite pe care le rostise la adresa lui Savonarola, nu mai eram atât de sigură. Era cu putință ca un suflet atât de bun și de pios ca al mamei mele să devină unealta Celui Rău?

Vreme de un sfert de ceas, am așteptat acolo, nefericiți, în sacristia neîncălzită. M-am înfășurat strâns în pelerină, dar fără nici un folos. Sudorile care mă trecuseră din pricina eforturilor anterioare îmi răceau tot trupul; respirația mi se condensa și îngheța pe suprafața lânii. Biata mama, în toropeala ei, era scuturată de înfiorarea frigului, în ciuda mantiei care o învelea și a capei îmblănite pe care zăcea.

În cele din urmă, ușa s-a deschis cu un scârțâit. Ne-am răsucit: în prag apăruse Savonarola, umăr la umăr cu masivul Fra Domenico și părând mult mai pirpiriu decât se arătase în amvon.

Tata a făcut un pas spre mama și a pus o mână pe brațul ei. Avea o expresie dură; i s-a adresat lui Savonarola, dar cu ochii ațintiți asupra lui Fra Domenico.

— Nu avem nevoie de *el.* A făcut un semn către Domenico.

— El este mâna mea dreaptă, a răspuns Fra Girolamo. Dacă el nu intră cu mine, nici eu nu intru.

Tata a clipit și și-a plecat privirea, învins. Cei doi călugări se pregăteau să intre; Domenico avea o expresie prudentă.

Chiar din spatele lor a apărut brusc în ușa încă deschisă preotul de la Dom, omul cu păr roșu și cu fața ciupită de vărsat.

— Cu siguranță Dumnezeu te-a adus aici la Florența, Fra Girolamo! a exclamat el cu fața înflorită într-o expresie adoratoare. În fiecare zi, întorci oameni fără număr spre curățenia căinței. Sfinția Ta ești salvarea întregii cetăți!

Fra Girolamo s-a căznit să nu se lase doborât de asemenea cuvinte măgulitoare. Își întorsese puțin fața și privirea, făcând eforturi sincere să-și păstreze smerenia, dar era limpede că vorbele îi făceau plăcere. Cu vocea lui subțire și nazală, și-a rostit replica:

— Domnul este cel care va salva Florența, nu eu. Păstrați-vă devoțiunea pentru Dumnezeu, nu o risipiți asupra unui om,

oricine ar fi el. După care s-a oprit și a adăugat: Acum am altă treabă.

Ultimele cuvinte erau menite să-l îndepărteze pe preot, care se așezase exact la intrarea în sacristie blocând drumul, de parcă n-ar fi vrut să-l lase pe monah să treacă mai departe atâta vreme cât nu avea garanția unei binecuvântări. Numai că, în loc să plece, tânărul și-a întors ochii spre interiorul sacristiei.

— A, uite-o pe femeia muncită de mulți diavoli!

Fra Girolamo i-a aruncat o privire ascuțită.

— Să-l lăsăm pe Domnul să judece cauzele suferinței ei.

După care s-a uitat cu înțeles la Fra Domenico, care părea să manifeste o oarecare simpatie față de preot; fără voie, călugărul cel uriaș a făcut un pas către ușă.

Preotul s-a strecurat cu grație pe lângă dominican și a pătruns în încăpere înainte să poată fi oprit.

— Dar ai spus chiar Sfinția Ta, Fra Girolamo: Cel Rău a încercat să abată atenția oamenilor ca să nu mai asculte mesajul pe care ți l-a trimis Dumnezeu. Nimeni n-ar fi putut să rostească vorbele pe care le-am auzit de la ea, dacă Diavolul însuși nu s-ar afla în spate. În ochii lui palizi ardea focul unei convingeri neliniștitoare. La fel a făcut și la Dom – a strigat cuvinte pe care numai Diavolul putea să i le pună cu forța pe buze.

Fra Domenico asculta, cu un aer vrăjit. Chiar și blajinul Fra Marciano s-a îndepărtat de grupul nostru ca să-l audă mai bine pe carismaticul preot.

— E adevărul adevărat, Babbo, i-a spus Domenico superiorului său. Prezența Sfinției Tale are darul să-i provoace pe diavoli. Cât de mânioși trebuie să fie pe Sfinția Ta! Cât de înfricoșați! Iată ocazia să arătăm adevărata putere a lui Dumnezeu!

Stingherit din pricina cursului pe care-l luase conversația, Savonarola a trecut pe lângă Domenico și preotul cel roșcat și s-a așezat lângă mama, fix în fața locului în care stăteau tata și Pico.

— E adevărat? l-a întrebat Fra Girolamo pe tata, cu o voce liniștită. A mai avut o asemenea criză în Dom și, înainte de ea, a rostit cuvinte stranii?

Într-o tăcere prudentă, tata s-a uitat la mine și la Zalumma. Zalumma și-a ridicat privirea cu îndrăzneală provocatoare. De-

acum capul îi era descoperit și sălbăticia părului ei negru-albăstrui părea coroana de șerpi a Meduzei.

— Nu, a mințit ea. A mai avut crize din cauza unei lovituri la cap, dar nu e nici urmă de Diavol în ea.

Savonarola s-a apropiat de capul mamei și și-a așezat cu blândețe mâinile pe umerii ei. Orice urmă de timiditate se evaporase în clipa când a spus încrezător:

— Să ne rugăm în tăcere.

Toți ne-am supus, plecându-ne capetele; eu îndrăzneam să mai strecor câte o privire furișă pe sub pleoapele pe jumătate închise. Preotul și Domenico au înaintat câțiva pași, după ce călugărul a închis în urma lui ușa de bronz. Amândoi s-au grăbit să se așeze lângă Fra Girolamo. S-au împins până au ajuns pe partea dreaptă a trupului mamei, cât mai aproape cu putință de obiectul adorației lor; mișcarea lor ne-a silit pe Zalumma și pe mine să ne deplasăm, până când ne-am trezit pe undeva prin dreptul picioarelor mamei.

Tata – cu ochii tiviți de roșeață – și-a înclinat fruntea, dar își ținea ochii larg deschiși, iar privirea lor continua să fie mai curând fioroasă și vigilentă. Se ținea pe partea stângă a mamei, cu Pico lângă el.

După o pauză lungă, sprâncenele lui Savonarola s-au mișcat a încruntare.

— Dumnezeu mi-a vorbit. Un păcat neispășit a cauzat boala acestei femei – un păcat pe care l-a ținut prea mult timp în ea, bine îngropat, și i-a atins sufletul. Am să mă rog ca Dumnezeu să-i deschidă inima și să-i ridice povara păcatului, ca să fie izbăvită de orice ispitire a celui rău. Și-a ridicat fața și, coborându-și vocea, l-a întrebat pe tata: Ai cunoștință, domnule, de vreun păcat mare pe care să nu-l fi vrut mărturisit?

Tata s-a uitat spre el cu o surprindere autentică; brusc, a fost copleșit de o asemenea emoție încât n-a mai fost în stare să spună o vorbă. N-a reușit decât să scoată un suspin plin de neliniște.

Pico s-a întors spre el.

— Antonio, prietene, trebuie să-ți pui nădejdea în Fra Girolamo. Dumnezeu ne-a adus aici cu un scop. Și totul e spre binele Madonnei Lucrezia.

— E cineva lipsit de credință? Vrea cineva să plece de aici? Fra Girolamo ne-a privit cu intensitate pe fiecare.

— Am să mă rog alături de Sfinția Ta! a spus preotul, cu entuziasm.

Savonarola s-a uitat spre el cu aerul că-l previne.

— Cei care doresc pot să-și pună mâinile deasupra ei, alături de mine, și să urmeze în liniște rugăciunea pe care o fac.

— Rugați-vă doar să fie ferită de orice rău, a spus tata cu repeziciune. Rugați-vă doar ca Dumnezeu să-i aducă vindecarea!

Savonarola i-a aruncat o privire care l-a amuțit pe loc. Preotul și Fra Domenico și-au așezat iute palmele pe brațele mamei și pe talie; tata și-a lăsat mâna peste brațul ei drept și Pico a făcut la fel. Zalumma și cu mine n-am mai avut ce să facem decât să ne punem palmele pe gleznele mamei.

Micul monah și-a ridicat mâinile, a strâns umerii mamei cu mai multă fermitate și-apoi a închis ochii.

— O, Doamne! a exclamat el, cu vocea tunătoare pe care o auzisem în timpul predicii, în fața ta stă o femeie, o biată păcătoasă…

Sub puterea mâinilor lui, mama a prins să se miște. Pleoapele au început să-i tresară. Și a șoptit, cu voce răgușită:

— Antonio?

Tata a luat-o de mână și i-a vorbit încetișor:

— Sunt aici lângă tine, Lucrezia. Totul are să fie bine. Fra Girolamo se roagă pentru însănătoșirea ta. Stai liniștită și pune-ți credința în Domnul.

Cât au vorbit ei, călugărul a continuat să se roage.

— Văd întunecime adânc îngropată aici, o cale pe care poate să pătrundă Satana. Doamne! I-a lăsat trupul pradă hoției, l-a smuls de la ea…

Ochii mamei s-au mărit de frică. Deși era toropită, simțea degetele lui Savonarola încleștându-se pe umerii ei; se mișca fără vlagă, ca și cum ar fi vrut să se scuture de toate mâinile care o țineau locului.

— Antonio! Ce spune el acolo? Ce s-a întâmplat?

Chiar atunci, preotul – care începuse să tremure sub imperiul fervorii – a strigat:

— Diavolii o chinuie, o, Doamne!

— Da! a tunat și Domenico, cu voce adâncă. Diavolii, Doamne!

— Opriți-vă, a șoptit mama.

Zalumma a intervenit, iar cuvintele ei tăioase și rapide îi erau adresate mai ales preotului, dar și lui Savonarola. Între timp, se împingea în spatele mare și lat al lui Domenico, încercând să ajungă la stăpâna ei.

— Opriți-vă! O înspăimântați! Trebuie să stea liniștită!

— Totul are să fie bine, Lucrezia, spunea tata. Totul are să fie bine.

Savonarola nu-i acorda atenție nici unuia; el dialoga sincer doar cu Dumnezeu.

— O, Doamne! Nimeni n-o poate salva în afară de Tine. Nici eu nu sunt demn să stau în fața Ta, dar Te implor cu toată smerenia: Salveaz-o din caznele păcatului. Vindec-o…

Preotul cu fața ciupită de vărsat, pierdut în vârtejul propriei frenezii, a continuat rugăciunea ca și cum totul ar fi venit de la el.

— Elibereaz-o din ghearele Satanei! Ascultă-mă bine, Diavole! Nu eu, ci Dumnezeu îți dă poruncă – pleacă de la femeia aceasta! În numele lui Isus Christos, fugi din trupul ei și elibereaz-o!

Împins de zelul preacucernic din vorbele preotului, Fra Domenico s-a aplecat și a înșfăcat zdravăn brațele mamei. Împroșcând stropi de salivă, i-a strigat chiar în dreptul feței:

— Piei de aici, Diavole, în numele lui Isus Christos!

Mama a exclamat cu voce slăbită:

— Ajută-mă, Antonio, pentru numele lui Dumnezeu…

În același timp, tata s-a prins cu mâinile de încheieturile groase ale lui Fra Domenico, urlând:

— Ia mâinile de pe ea! Las-o în pace!

Vocea lui Savonarola s-a ridicat cu asprime, ca o dojană severă la adresa preotului, a lui Domenico și a tatei.

— Cerem de la Tine iertarea păcatelor, vindecarea. Doar atunci, Doamne, își va slăbi cel Rău strânsoarea în care o ține.

— Opriți-vă imediat! a poruncit Zalumma, acoperind rugăciunile întretăiate. Chiar nu vedeți ce-i faceți?

Trupul mamei a devenit rigid. Fălcile au început să i se miște, picioarele au prins să lovească în masa de lemn. Capul i se smucea dintr-o parte în alta; sângele din limba rănită a țâșnit împroșcându-i pe bărbați.

Zalumma și cu mine am încercat să ne preluăm locurile dictate de situațiile urgente, dar călugării și preotul nu mi-au dat voie să mă apropii de capul mamei.

M-am așezat, alături de Zalumma, peste picioarele mamei – dar Fra Domenico ne-a împins cât colo cu o mișcare puternică a brațului, fără să ne arunce nici o singură privire. Tata s-a aplecat peste mama și și-a strecurat brațul sub umărul ei.

— Uite cum se arată Diavolul! a croncănit Domenico pe un ton triumfător și s-a pornit pe râs. Piei! Aici nu ai nici o putere!

— Să ne rugăm lui Dumnezeu! a tunat vocea lui Fra Girolamo. O, Doamne, ne rugăm pentru ca această femeie să fie eliberată de păcat, de influența Celui Rău. Cerem de la Tine vindecarea ei. Dacă există vreun obstacol, dezvăluie-l chiar acum, Doamne!

— Piei Satană, a continuat preotul, cu aceeași putere și fervoare, îndepărtează-te de aici, în numele Tatălui!

Cu trăsăturile grosolane luminate de o convingere înfricoșătoare, Fra Domenico era prins în focul încrucișat al rugăciunilor venite dinspre prior și dinspre tânărul preot. Preluând cuvintele superiorului său, a început și el să strige:

— Dezvăluie-l chiar acum, o, Doamne! Piei Satană, în numele Fiului!

Pe când îi ieșeau vorbele din gură, trupul mamei s-a săltat iar și spasmul a fost atât de violent încât bărbații au scăpat-o din mână. S-a instalat o tăcere ciudată; preotul și Savonarola au tresărit și s-au oprit din rugăciune. Drept răspuns, Domenico și-a lăsat palmele masive în jos, cu toată forța, și le-a așezat peste inima mamei.

— Piei, în numele Sfântului Duh!

În liniștea neașteptată, am auzit un sunet slab dar cumplit: un pocnet pe care învelișul de carne l-a înăbușit. Era sunet de oase sfărâmate: coșul pieptului mamei se făcuse zob. Am început să țip, fără să fiu conștientă de zbieretele Zalummei și de urletul furios al tatălui meu.

Ochii mamei au ieșit din orbite. Sângele a țâșnit de undeva din lăuntrul ei și s-a pornit să curgă pe la colțurile gurii și să-i intre în urechi. A vrut să tușească și a inhalat numai sânge. Au urmat zgomotele înfiorătoare ale unei ființe care se sufoca: căuta cu disperare aer și dădea doar de lichid. Mama se îneca.

Tata s-a luptat să-l îndepărteze pe Domenico de mama, apoi s-a așezat iar lângă ea. Fără nici un gând, m-am aruncat asupra trupului masiv al călugărului și am început să-l bat cu pumnii, vag conștientă că și Zalumma îl lovea cât putea.

Venindu-mi în simțiri, m-am tras lângă mama. M-am aplecat până când umerii mi-au atins masa, mi-am tras fața lângă fața mamei, aproape de unde stătea și tata. Zalumma era și ea cu mine, își ținea umărul lipit de umărul meu.

Călugării o abandonaseră. Fra Girolamo își îndepărtase mâinile și se uita la ea, cu o expresie de sinceră nedumerire și tristețe; preotul se retrăsese înfricoșat și își făcea întruna semnul crucii. Pico stătea la o oarecare distanță, încercând să găsească rostul acestui deznodământ cumplit.

Doar tata rămăsese lângă mama.

— Lucrezia! a prins el să strige. O, Doamne, spune ceva, Lucrezia!

Dar mama nu mai avea putere. Mâinile și picioarele i se mișcau tot mai slab, până s-au oprit de tot. Chipul îi căpătase culoarea pieptului de porumbel. Sângele îi bolborosea pe buze când încerca să tragă aer în piept. Am căutat să-i fiu de ajutor în singurul fel pe care-l știam: mi-am lăsat fața și mai aproape de fața ei și i-am spus că o iubesc și că totul are să se termine cu bine.

Am văzut cum flacăra groazei i se stingea în ochi, odată cu viața însăși, și am fost martoră a clipei în care privirea ei a devenit opacă.

XVIII

Fără să-mi pese de sânge, mi-am pus capul pe pieptul mamei. Zalumma își lipise buzele de mâna ei; tata își apăsa obrazul peste obrazul ei. Toți trei am jelit-o o bucată de vreme; și-apoi m-a cuprins un val de furie. Mi-am ridicat fața udată de lacrimi

și m-am întors să-l înfrunt pe Domenico. Dar n-am apucat să deschid gura și să-l acuz, pentru că tata s-a pornit să urle, cu o voce sfărâmătoare și crudă.

— Tu ai omorât-o! s-a năpustit asupra lui Domenico, mâinile i se transformaseră în gheare și se îndreptau spre gâtul gros al bărbatului. Tu ai omorât-o și o să plătești cu spânzurătoarea!

Chipul călugărului s-a întunecat; și-a ridicat brațul să se apere. Pico și preotul cu păr roșu s-au aruncat amândoi asupra tatălui meu și abia-abia au reușit să-l țină locului.

Am strigat la unison cu Zalumma, dând glas disperării noastre clocotitoare.

— Ucigașule!

Savonarola nu s-a amestecat. După ce preotul și Pico l-au mai domolit pe tata, Fra Girolamo s-a postat în fața lui Domenico, care s-a făcut mic.

— Dumnezeu să mă ierte, a îngăimat el. Nu sunt în stare să fac rău cu bună știință; a fost un accident, un accident cumplit… O, te rog să mă crezi!

Și, din spatele meu, s-a auzit vocea tatei, adâncă și ucigătoare.

— N-a fost nici un accident. Ai avut în gând să o omori…

— Ia ascultați, a intervenit Pico cu un ton hotărât. *A fost* un accident și nimic mai mult. Și Fra Girolamo și Fra Domenico au venit aici cu gând de la Dumnezeu, dornici să o vindece.

Savonarola a făcut un pas în față și avea din nou aerul plin de încredere al celui care urcase treptele amvonului.

— Iată cuvintele pe care mi le-a dat Domnul. Madonna Lucrezia a fost eliberată de chinuri. În ceasul morții, s-a căit pentru toate păcatele și-acum sufletul ei se află în Purgatoriu. Veseliți-vă la gândul că sufletul ei va fi curând în ceata Domnului.

Spusele lui au rupt în două inima tatălui meu.

— E adevărat, a șoptit el. Dar nu e mai puțin adevărat că Domenico a omorât-o.

Fra Girolamo era de neoprit.

— Ce s-a petrecut aici a fost din voia lui Dumnezeu. Fra Domenico n-a fost decât un simplu instrument. Femeilor! Uscați-vă lacrimile! Bucurați-vă că stăpâna voastră va fi curând în Ceruri.

Cu o privire înveninată, Zalumma a scuipat înspre el și-apoi s-a întors la suferința ei.

— Dumnezeu îi cunoaște pe cei vinovați, i-am răspuns eu. Dumnezeu știe ce crimă s-a comis aici și nici unul dintre cuvintele voastre frumoase n-are cum să o ascundă vreodată vederii Lui. Și știu că are să aibă grijă ca și Fra Girolamo, și Fra Domenico să își primească judecata, în clipa de El aleasă. După care am adăugat: Dacă vreți să faceți ceva ca să vă mai spălați din păcat, găsiți o cale să o ducem cu bine la trăsură.

— Se poate aranja, a spus Savonarola. Apoi, am să mă rog la Dumnezeu să te ierte pentru cuvintele pline de ură. Cu timpul, vei ajunge să accepți ce s-a petrecut aici. Dar mai înainte de orice, o să ne rugăm pentru Madonna Lucrezia și să cerem ca șederea ei în Purgatoriu să fie de scurtă durată. Pe urmă, am să aduc un preot – aici mi s-a părut că l-a nesocotit anume pe cel care se afla printre noi – să o ungă cu mir. Ni se adresa tuturor, dar privirea îi era îndreptată spre tata, care continua să stea acolo sfidător, imun la toate încercările lui Pico de a-l alina. Să îngenunchem, a mai zis el.

Pico, preotul și cei doi călugări s-au supus. Zalumma și cu mine am rămas lângă mama.

Tata a rămas în picioare, puternic, greoi, dintr-o bucată.

— El a omorât-o.

— El a fost Mâna lui Dumnezeu, a contracarat Savonarola. Dumnezeu a răspuns rugăciunilor noastre luând-o la el pe Lucrezia dumitale; curând, ea va fi alături de El, departe de orice chinuri. E o adevărată binecuvântare față de viața pe care o ducea… un deznodământ mai bun chiar decât o vindecare aici, pe Pământ. Ar trebui să te arăți recunoscător. A făcut o pauză și-apoi a poruncit din nou: îngenunchează, îngenunchează și roagă-te cu noi pentru ca sufletul soației dumitale să ajungă în Paradis.

Tata a slobozit un suspin care era, în același timp, și un răcnet. A rămas în picioare și și-a pironit ochii asupra lui Domenico; i se citea iadul în priviri.

Domenico a îngenuncheat lângă superiorul său, apoi și-a deschis ochii și a răspuns privirii tatălui meu. Conștiința clară a izbândei i se citea pe chip. Avea o expresie de satisfacție

malefică, în care Dumnezeu și pioșenia nu aveau nici cel mai mic amestec; o străfulgerare de inteligență calculată i-a luminat ochii – și era în ea o infinită ticăloșie rece care m-a lăsat fără suflare.

Uitându-se la tata, Fra Domenico și-a înclinat capul aproape imperceptibil spre masa pe care zăcea mama; după care, încet și cu bună știință, și-a înclinat capul spre mine.

Tata a văzut totul și s-a tras înapoi.

— Îngenunchează, a murmurat Domenico, asemeni unui ecou.

Pieptul tatei s-a ridicat în sus și s-a lăsat cu atâta putere încât am crezut că o să plesnească. Pe urmă, acoperindu-și fața cu mâinile, s-a lăsat în genunchi alături de Pico.

Domenico a surâs și a închis ochii.

Dar eu nu voiam să mă plec. Zalumma nu voia să se plece. Nu am înțeles ce anume se întâmplase între masivul călugăr și tata; știam doar că tata se lăsase călcat în picioare.

Agățându-mă de trupul mamei, am simțit că niciodată nu l-am disprețuit atât de mult ca atunci. Nu puteam să spun pe cine uram mai cu foc în acea clipă: pe Dumnezeu, pe Savonarola, pe Fra Domenico sau pe tata, așa că m-am hotărât să-i urăsc pe toți.

XIX

După ce preotul de la San Marco i-a administrat ultimele taine, mama a fost dusă în trăsura noastră. De-acum mulțimea se împrăștiase în mare parte – dar chiar și doborâtă de durere am observat că străinul cu trăsături ascuțite care mă ajutase să mă ridic stătea pe treptele bisericii, cu ochii la noi.

Ne-am întors acasă, trecând peste Ponte Santa Trinita. Înfășurată în hermina stropită cu sânge și în catifeaua de culoarea smaraldului, mama zăcea inertă în brațele tatei. El n-a vrut să lase pe nimeni altcineva să se atingă de ea. Pico a ținut morțiș să vină și el cu noi. Prezența lui era o jignire, după părerea mea, dar trebuie să recunosc că disperarea lui Ser Giovanni era reală. Întâmplările zilei păreau să-l fi distrus de-a binelea.

Tata însă nu-i arunca nici o singură privire și stătea țeapăn lângă el, ca nu cumva să li se atingă picioarele sau coatele, din greșeală. Cu glas scăzut se ruga sacadat pentru sufletul mamei, alternând între *Ave Maria* și *Tatăl nostru.* Când glasul lui Pico i s-a alăturat, a șovăit – de parcă n-ar fi fost deloc dispus să accepte rugăciunile prietenului său – după care s-a îmbunat și a continuat.

Nefiind în stare să suport priveliștea pe care o aveam în fața ochilor, m-am uitat pe fereastra trăsurii. Văzute din exterior, San Marco, Via Larga – toate păreau neschimbate, și asta era o insultă. Oamenii pășeau cu grijă pe străzile înghețate, căutând să-și apere fețele de frig, dar nu se vedea nici un semn de doliu, nici urmă de respect față de atotputernicia Morții.

Tata îmi stârnea și milă, și furie. În același timp, eram copleșită de simțul răspunderii, și din acest gând au pornit toate acțiunile mele odată ce am ajuns în sfârșit acasă. Când trăsura s-a oprit în spatele casei, am fost prima care s-a ridicat.

— Ser Giovanni, m-am adresat eu contelui Pico, de parcă amândoi am fi fost oameni în toată firea și el mi-ar fi fost egal, trebuie găsit un gropar chiar astăzi și aranjat totul cu el și cu un preot, pentru mâine. Și-ar fi dorit să fie îngropată la Santo Spirito. Vreți să fiți atât de amabil…

Nici n-am terminat bine și Pico mi-a răspuns, cu toată solemnitatea.

— Aș fi onorat, Madonna Lisa. Între timp… s-a întors către tata, care continua să țină trupul mamei în brațe. Să o ducem înăuntru.

— Sus, în odăile ei, am zis eu. Zalumma, du-te înainte și acoperă-i patul, ca să nu se murdărească. Trimite-i pe servitori să aducă apă și prosoape.

Tata și-a strâns soața moartă la piept.

— Am să o duc eu singur.

— Haide, a spus Pico împăciuitor. O să ai nevoie de ajutor, măcar când trebuie să cobori din trăsură.

Tata și-a păstrat aerul distant față de Pico, a continuat să se uite pe lângă el, dar a dat din cap. Bărbații au ridicat-o pe mama din trăsură; iar în clipa când a fost eliberată, tata a preluat-o din mâinile lui Pico.

— Acum o duc eu.

Nu era nimic de făcut cu tata, așa încât Pico s-a îndreptat spre Santo Spirito, iar Zalumma a pornit în goană spre casă.

Eu mergeam cu câțiva pași în fața tatei, care murmura frenetic: *Ave Maria, gratia plena Dominus tecum, benedicta tu…* Dumnezeule Atotputernic, fie ca sufletul ei să se înalțe cât mai repede la Tine. E un adevărat iad ce simt acuma și eu am pus totul la cale, de la început…

Nebunia îi dădea forță. A intrat în casă fără să-și piardă vreo clipă ritmul și a urcat dintr-o suflare treptele înalte și înguste.

Sus, în fața odăilor mamei, în dreptul ușii deschise, aștepta Zalumma, cu ochii înroșiți dar străduindu-se să-și țină firea.

— Apa pentru îmbăiere e pe drum, a zis ea, și am pregătit patul.

Cu o grijă nesfârșită, tata a așezat trupul mamei pe pat, care era acoperit cu mai multe bucăți de pânză veche.

— Trebuie să scoatem asta.

Am întins mâna spre frumoasa capă de catifea verde, cu bordura ei de hermină plină de sânge scorojit, întunecat. Zalumma m-a ajutat să o trag de sub trupul mamei. Când am terminat, tata a căzut în genunchi, s-a prins de mâna soației sale și a sărutat-o.

De jos au început să răzbată strigătele de jale ale celorlalți servitori: tocmai le spusese vizitiul ce se întâmplase. Curând am primit apa și prosoapele.

— Acum, trebuie să pleci, i-am spus tatălui meu care continua să stea în genunchi. Trebuie să o spălăm.

A clătinat din cap, agățându-se cu hotărâre de soața lui.

— Trebuie să ne rugăm pentru ea. Să ne rugăm până când Dumnezeu ne trimite un semn că ea e în Ceruri și nu mai are parte de suferință. *Adveniat regnum tuum.* Vie împărăția Ta.

— Prea destule s-au tras de la rugăciuni astăzi! Pleacă!

Ochii Zalummei erau plini de o furie oarbă.

M-am așezat între ei.

— Tată, dacă dorești, poți să te rogi într-o altă odaie. I-am desprins încetișor mâna din mâna mamei, după care l-am apucat zdravăn și l-am ajutat să se ridice.

— N-are să dureze mult, i-am spus. L-am condus până afară și am închis ușa în urma lui, cu toată hotărârea.

Apoi m-am întors cu fața spre pat. Și-atunci am văzut-o pe Zalumma, care se uita la stăpâna ei și i-am citit în ochi durerea amestecată cu iubirea cea mai curată. În clipa următoare, ne agățam una de cealaltă, plângând în hohote.

— Cum se poate una ca asta? am spus eu, respirând anevoie, în timp ce-mi țineam bărbia pe umărul ei. Cum a putut Dumnezeu să înfăptuiască un asemenea lucru cumplit?

— Dumnezeu le dă oamenilor puterea de a alege să facă bine sau să facă rău, a șoptit Zalumma. Prea adesea, ei aleg răul.

O iubisem pe mama mai mult decât orice altceva pe lume; cât despre tata, câtă va fi fost dragostea pe care-o simțeam pentru el, era de-acum mânjită.

Acum mai rămânea Zalumma, doar Zalumma. Mama și nevoia de a-i purta de grijă ne ținuseră mereu unite; de-aici înainte, trebuia să ne găsim un alt scop.

Zalumma m-a bătut ușor pe spate, blândă ca și cum ar fi avut de-a face cu un copilaș.

— Gata, gata, a zis ea suspinând.

M-am retras și mi-am venit în fire.

— Uită-te la tine, am spus eu într-un acces de glumă total nepotrivit, cu ochii la coroana sălbatică a părului și la dârele maro-roșcate de pe fața ei. Ai putea să-l bagi în sperieți și pe cel mai puternic dintre eroi.

— Nici dumneata nu ești departe, a răspuns Zalumma, cu un zâmbet slab. Mai bine ne spălăm pe mâini, înainte de orice, și pe urmă trebuie să ne grăbim. Fața i s-a întunecat pentru că se lupta cu lacrimile: O să înceapă să înțepenească.

Fiecare s-a așezat de o parte a patului și ne-am apucat de treabă. Mai întâi am desfăcut șireturile mânecilor extravagante de brocart, brodate cu fir de aur; după aceea, am scos veșmântul greu de deasupra, care era tot din catifea verde. Urma rochia bine strânsă pe corp, *gamurra,* iar la sfârșit, pătată și împroșcată, era *camicia,* lenjeria de mătase ivorie.

Am dat totul jos de pe ea, până a rămas în pielea goală. După care, Zalumma i-a extras din deget inelul de smarald și mi l-a

înmânat solemn. Cerceii și colierele trebuiau îndepărtate; nici o podoabă nu era permisă.

Din respect, Zalumma mi-a întins unul dintre prosoape și m-a lăsat pe mine să duc la capăt sarcina de a curăța sângele de pe fața învinețită a mamei. Am tot înmuiat prosopul în lighean până când apa a devenit pâcloasă.

Zalumma a băgat de seamă.

— Am să mai aduc niște apă, a zis ea. Pentru că, deși eu eram aproape gata cu fața mamei și Zalumma cu mâinile ei, încă mai era sânge pe gât și pe piept.

Când ea a ieșit, am scos din comodă cea mai bună *camicia* de lână albă a mamei și un văl de pânză de aceeași culoare – așa erau legile și, după ele, nu puteam să o îmbrăcăm decât cu straie simple, de culoare albă; nu era îngăduit nici un alt material în afară de lână obișnuită și de pânză. I-am găsit pieptenele și m-am apucat să-i netezesc părul, cum m-am priceput. Era încâlcit ca vai de el, dar am procedat cu maximă blândețe, trecând cu pieptenele peste vârfuri, mai întâi, și-apoi înaintând cu grijă spre rădăcini. Din plete venea miros de apă de trandafiri și de fier încins.

Pe când îi descurcam firele, i-am ținut capul în căușul palmei, ca să pot ajunge la cârlionții de pe ceafă. La un moment dat, în timp ce îi mișcăm capul încetișor și-i treceam pieptenele peste scalp, am simțit că dinții lui se lasă și-apoi se ridică ușor.

Senzația a fost destul de ciudată, așa că m-am oprit, am lăsat jos pieptenele și, cu degete ușor tremurânde, am descoperit o adâncitură, între tâmplă și urechea stângă. Am dat la o parte pletele și am găsit crestătura și cicatricea.

Mama insistase mereu ca numai Zalummei să-i fie îngăduit să-i aranjeze părul; nici unei alte servitoare. Nici măcar eu nu avusesem voie să mă ating de el.

Chiar atunci s-a întors Zalumma, pășind cu grijă ca să nu verse apa curată. Văzând uluirea care mi se citea pe față, ochii i s-au deschis larg. A pus ligheanul pe masa de noapte a mamei și a închis ușa.

— Are o rană la cap, am spus eu ridicând tonul din pricina emoției. O rană și o cicatrice.

Am urmărit-o cu privirea cât timp a stors două prosoape după ce le muiase; pe urmă, a venit spre mine să-mi întindă unul dintre ele.

— Tu știai foarte bine. Ai știut de la început. De ce nu mi-ai spus, pur și simplu? Ai făcut doar o aluzie – dar tu știai că rana există.

Mâna care ținea prosopul l-a lăsat să atârne, fără vlagă; și-a plecat fruntea în jos, copleșită. Când în sfârșit, și-a ridicat-o la loc, i se citea în ochi o hotărâre plină de amărăciune. A deschis gura să spună ceva, dar înainte să apuce să scoată vreo vorbă, s-au auzit bătăi în ușă.

Tata a deschis, fără să fie invitat; când și-a zărit soția moartă întinsă pe pat, a tresărit și și-a ferit privirea.

— Vă rog, a spus el, lăsați-mă să mă rog pentru ea aici. Vreau să fiu lângă ea acum, înainte să fie dusă de-aici pentru totdeauna.

Zalumma s-a răsucit spre el, cu pumnii strânși de parcă s-ar fi pregătit să-l lovească.

— Cum îndrăznești! a spus ea clocotind. Cum îndrăznești, când știi că dumneata ești de vină pentru tot!

— Zalumma, am prevenit-o eu. Tata a făcut un gest greșit și prostesc ducând-o la Savonarola, dar el credea într-un rezultat fericit.

— E adevărat! a șuierat ea. A dus până la sfârșit ceva ce a început de multă vreme. Pleacă de aici – pleacă imediat și lasă-ne să ne îngrijim de ea!

Tata s-a retras și a închis ușa după el, fără să scoată un cuvânt.

Zalumma a rămas cu fața la ușă. Era încordată și tremura din tot corpul. I-am pus o mână pe umăr, dar s-a scuturat și s-a rotit spre mine. Ani lungi de resentimente reprimate s-au pornit de-a rostogolul în cuvinte.

— El a lovit-o! Înțelegi? El a lovit-o și, cât timp a fost ea în viață, am fost oprită cu legământ să nu spun nimic!

XX

M-am simțit ca Sfântul Sebastian – străpuns de o sută de săgeți, rănit de moarte. N-am putut să dau nici un răspuns.

Tot ce-am putut face a fost să mă mișc greoi, în tăcere. Zalumma și cu mine am terminat de spălat trupul mamei, apoi am pus pe ea *camicia* de lână și am fixat peste părul neîmpletit, lăsat în voia lui, vălul de pânză.

Am ieșit din cameră și, în cuvinte pe care nu mi le mai amintesc, am trimis servitorii să se ducă să ia trupul neînsuflețit.

În timp ce mama era înmormântată în cimitir, tata proclama sus și tare că Savonarola avea dreptate, *Adveniat regnum tuum,* sfârșitul lumii era aproape; un lucru bun, de vreme ce însemna că el o va regăsi curând pe iubita lui Lucrezia.

Mai târziu, când se lăsase seara, tata a venit să-mi vorbească. Eram singură în odaia mamei – ceva mă împinsese spre hotărârea ciudată de a dormi în patul ei – când s-a auzit o bătaie la ușă

— Intră, am spus eu.

Mă așteptam să fie Zalumma care să mă îndemne din nou să bag ceva în gură.

În loc de Zalumma, l-am văzut pe tata stând în pragul ușii, îmbrăcat în *mantello,* aceeași mantie largă și neagră pe care-o avusese de dimineață. Era sfios, nesigur pe el.

— Zalumma, a zis el. Era destul de mânioasă… Ți-a mai spus și altceva? Despre mine și despre mama ta?

I-am aruncat o privire lungă și disprețuitoare.

— A vorbit destul.

— Destul? Neliniștea din ochii lui mi-a întețit ura.

— Destul, am adăugat, încât să-mi doresc să nu mă fi născut niciodată dintr-un tată ca dumneata.

Și-a ridicat bărbia și a început să clipească des.

— Acum ești tot ce mi-a rămas, a șoptit el cu voce răgușită. Singurul motiv pentru care mai respir.

Replica mea plină de cruzime părea să-i fi răspuns la întrebarea pentru care venise, pentru că s-a întors și a plecat în grabă.

Am avut un somn chinuit în noaptea aceea, am tot visat-o pe mama – se făcea că făcuserăm o mare greșeală, că ea nu

murise câtuși de puțin, că Fra Domenico nu-i provocase moartea. Pe când eram adâncită într-un asemenea vis, m-am trezit; dar nu din pricina emoțiilor, ci pentru că se auzeau mișcări prin încăpere. Mi-am ridicat capul și am zărit în întuneric silueta înaltă și familiară a Zalummei. Înainta spre culcușul de pe podea pe care dormea de obicei, ca să fie lângă mama, în cele din urmă, și-a dat seama că eram trează și mă uitam la ea:

— Acum sunt sclava ta, a zis ea, și cu asta și-a luat în primire locul de pe podea și s-a pregătit de somn.

XXI

Era multă tristețe la noi în casă. Deși Zalumma și cu mine ajunseserăm acum de nedespărțit, tot timpul eram ocupate cu treburi domestice. Eu îmi vedeam de rutina proprie: mersul la piață în zilele cenușii ale iernii, în locul mamei, cumpăratul cărnii de la măcelar și alte asemenea drumuri scurte necesare bunului mers al tuturor rotițelor unei gospodării. Eram mereu însoțită de Zalumma și de vizitiu, dar nu era nimeni să mă instruiască și eu trebuia să iau toate hotărârile.

Îl ocoleam pe tata cât de mult puteam. Când mâncam împreună, mesele erau neplăcute. De multe ori, rămânea seara în oraș, zicând că avea de lucru, și cinam de una singură. Deși îmi doream să fiu iubitoare și iertătoare ca mama, nu reușeam să-mi ascund resentimentele; nu reușeam să fiu bună. Nici măcar o dată nu mi-a trecut prin cap să-mi cer iertare pentru vorbele pline de răutate pe care i le aruncasem, pentru că erau și acum adevărate.

Se agăța, în nenorocirea lui, de învățăturile lui Savonarola. Repeta adesea argumentul major al călugărului cum că sfârșitul lumii era aproape, pentru că numai un asemenea eveniment – sau moartea – l-ar fi putut aduce mai aproape de iubita lui Lucrezia. Presupun că nu avea de ales, trebuia să creadă că Dumnezeu îi luase soția ca să o cruțe de suferință; altfel, s-ar fi văzut obligat să accepte o parte mai mare din vina legată de moartea ei. Altfel, s-ar fi văzut silit să-i socotească pe Savonarola și pe bruta de Domenico ucigași.

De două ori pe zi, se ducea la slujbă la San Marco, iar Giovanni Pico îi era mereu alături.

Pico devenise un oaspete obișnuit al casei. De la o vreme, tata și cu el se îmbrăcau la fel – cu haine simple și negre care ar fi putut fi luate drept straie preoțești, dacă făceai abstracție de croiala fină și de materialul excelent. Deși tata îl trata pe conte cu o deosebită ospitalitate – se asigura că primește, de la bucătărie, cele mai bune bucate și cel mai grozav vin – se simțea în el o anume reticență față de Pico, un fel de răceală care nu existase înainte de moartea mamei.

La cină, tata avea obiceiul să repete spusele lui Fra Girolamo. Se chinuia să găsească cele mai potrivite cuvinte, să evoce cât mai exact emoțiile menite să aducă iertarea în inima mea și imboldul de a mă duce cu el la San Marco. Nu reacționam niciodată la afirmațiile lui, ci îmi vedeam de mâncarea care mi-era pusă în față.

De două ori pe zi, fie ploaie, fie soare, mergeam pe jos cu Zalumma la Santo Spirito, biserica de lângă noi. Nu din dorința de a fi pioasă – îi purtam și acum o mare pică lui Dumnezeu –, ci pentru că voiam să fiu aproape de mama. Santo Spirito fusese locul ei preferat de refugiu. Îngenuncheam în biserica rece și rămâneam cu ochii la crucifixul de lemn – Christos răstignit pe cruce. Expresia care se vedea pe chipul lui nu era de suferință, ci de pace adâncă. Speram ca mama să se împărtășească și ea din pacea aceea.

Și așa s-au scurs trei săptămâni amărâte. Și-apoi, într-o seară, după o cină de una singură pentru că tata întârziase, în ușa odăii mele s-a auzit un ciocănit.

Aveam în față exemplarul scump din Dante care fusese al mamei și încercam să hotărăsc în care cerc al Paradisul și-ar stabili Fra Girolamo însuși locul; sau în care cerc al Infernului l-aș consemna eu.

Zalumma era cu mine în odaie. Jelise ea în sinea ei cum putuse, ascunzându-și lacrimile, numai că ea o cunoștea pe mama de mult mai multă vreme decât mine. Mi se-ntâmpla să mă scol noaptea, după vreun vis tulburător, și o vedeam stând în picioare, nemișcată, pe întuneric. Ziua îmi era devotată total, cu patimă. În seara când s-a auzit ciocănitul în ușă, își mijea

ochii lângă lampa cu ulei pe care o împărțeam, împodobind cu broderie sofisticată o batistă pentru *cassone,* cufărul meu de zestre.

— Intră, am spus eu fără chef.

Recunoscusem bătaia în ușă și conversația nu mă atrăgea deloc.

Tata a deschis ușa pe jumătate. Pe umeri îi atârna și-acum mantia groasă și nu-și scosese boneta. S-a sprijinit de tocul ușii și, cu un ton obosit, a zis:

— În camera mare sunt țesături. I-am rugat pe servitori să le întindă. Erau prea multe ca să le aduc aici, sus.

Și a dat să plece, ca și cum atâta explicație era de-ajuns.

— Țesături?

Întrebarea mea l-a făcut să se oprească.

— Alege ce-ți dorești și-am să aduc un croitor. E timpul să-ți faci o rochie nouă. Să n-ai nici o grijă în ce privește cheltuiala. Trebuie să fie cât se poate de elegantă.

Zalumma – care, de la moartea mamei, se străduise și ea din răsputeri să-l ignore pe tata – s-a întrerupt din cusut și a aruncat o privire rapidă spre ușă.

— De ce?

Nu-mi trecea prin cap ce îl îndemnase la una ca asta, în afară de vreo dorință bruscă de a-mi recâștiga afecțiunea. Numai că o asemenea purtare era la antipodul învățăturilor lui Savonarola: monahul privea cu încruntare orice paradă de eleganță.

Tata a oftat. Întrebarea l-a nemulțumit; a răspuns parcă fără să vrea:

— Urmează să participi la o serbare, în palatul lui Lorenzo de Medici.

Il Magnifico – ținta precisă a tuturor predicilor lui Savonarola împotriva bogăției și a exceselor. Preț de o clipă, am rămas înlemnită și n-am avut replică.

El s-a întors și a plecat, coborând în grabă scările, și oricât am strigat după el n-a mai venit înapoi.

În noaptea cu pricina, Zalumma și cu mine am coborât, dar, ca să vedem mai bine darul tatei, ne-am întors dimineața, când aveam lumină.

În camera de primire, împăturite cu grijă și orânduite într-o explozie amețitoare erau vrafuri de țesături florentine, dintre cele care-ți tăiau respirația. Tata părea să sfideze legile care limitau luxul în oraș. Nu se vedeau deloc culorile sumbre care s-ar fi potrivit odraslei unuia dintre *piagnoni* lui Savonarola. Erau țesături albastre ca ochii de păun, albastru-violete, de culoarea turcoazului și a șofranului, de un verde viu sau de culoarea trandafirilor. Alături de ele, nuanțe delicate pe care oamenii le botezaseră cu nume speciale: „floare de piersic, „pletele lui Apollo“, „safir roz“. Pentru *camici,* se găseau mătăsuri albe, ușoare ca aerul, unele brodate cu fir de argint, altele cu aur. Alături se vedea un vas cu perle neșlefuite, pe care le puteai adăuga când totul era gata. Erau damascuri strălucitoare, brocarturi grele, catifele gofrate, catifele cu fir gros, dar și din cele ușoare de mătase, cu fir de aur și argint. Mi-au rămas ochii pe *cangiante,* o mătase fină, moarată, foșnitoare ca taftaua.

Când o țineai în dreptul luminii, părea să aibă reflexe de un roșu intens; și totuși, dacă o mișcai încetișor, culoarea se schimba în verde smarald.

Zalumma și cu mine ne-am purtat ca niște copii cărora tocmai li se dăduse un castron plin de dulciuri: am făcut tot ce ne-a trecut prin cap, am desfăcut țesăturile și le-am pus una lângă alta, pe rând, ca să ne imaginăm mai bine rezultatul final. Le-am pus peste un umăr și de-a curmezișul corpului, după care m-am privit îndelung în oglinda mamei să văd care dintre culori îmi venea cel mai bine. Zalumma își spunea deschis părerea despre fiecare. Am și râs pe înfundate, pentru prima dată după săptămâni întregi.

Dintr-odată m-a lovit un gând, întunecându-mi dispoziția. Nu reușisem să înțeleg de ce tatăl meu cel plin de pioșenie îmi îngăduia să iau parte la un banchet în palatul Medici. Mai întâi că trecuse prea puțin timp de la moartea mamei ca să pot fi văzută într-o ținută de petrecere. Mai apoi, în virtutea devotamentului pe care i-l purta lui Savonarola, el devenise dușman al familiei Medici (firește, afacerile nu aveau nici o legătură cu sufletul, deci continua să le vândă mărfuri). Nu exista decât o singură explicație pentru dorința lui de a-și trimite fata în veșmânt de gală să-l întâlnească pe *Il Magnifico* în

cazul florentinilor înstăriți, Lorenzo era mijlocitorul neoficial al tuturor căsătoriilor. Nici o odraslă din clasele de sus nu îndrăznea să se căsătorească fără aprobarea lui și cele mai multe familii preferau ca Lorenzo să facă alegerea. Urma să fiu studiată cu de-amănuntul, cam ca un vițel înainte de tăiere. Numai că, de obicei, miresele erau trecute de cincisprezece primăveri.

Prezența mea în casă era ca un reproș la adresa tatei, o neîncetată aducere-aminte a felului în care distrusese el viața mamei.

— Nici nu am împlinit treisprezece ani, am spus eu lăsând țesătura fermecată să-mi cadă grămadă în poală. Și totuși, el abia așteaptă să scape de mine.

Zalumma a pus deoparte un văl de catifea gofrată și l-a netezit cu mâna, după care s-a uitat drept la mine.

— Chiar *ești* prea tânără, a zis ea. Dar Ser Lorenzo e foarte bolnav de la o vreme. Poate că tata dorește să-i ceară sfatul acum, cât *Il Magnifico* se mai află încă printre noi.

— Și de ce să vrea tata părerea lui, în afară de cazul în care i-a venit ideea să scape de mine dându-mă repede după cineva? am replicat eu. Altfel de ce ar accepta sfaturile venite de la un Medici? De ce să nu aștepte și să mă vadă măritată cu unul dintre *piagnoni?*

Zalumma s-a tras aproape de un damasc somptuos, verde-palid, și l-a ridicat. Soarele poleia suprafața lucioasă, netedă a materialului, scoțând la iveală jocul de ghirlande ascuns în țesătură.

— Ai putea să refuzi, a zis ea. Și să mai aștepți câțiva ani, cum spuneai, după care să te măriți cu unul dintre plângăcioșii lui Savonarola. Sau... a adăugat ea, înclinându-și chipul drăgălaș ca să mă vadă mai bine... poți să-l lași pe *Il Magnifico* să facă alegerea. Dacă eu aș fi mireasa, aș prefera varianta a doua, cu siguranță.

Am întors ideea pe toate părțile și am renunțat la *cangiante.* E drept că schimbarea de nuanțe avea darul să intrige, dar țesătura era prea rigidă, iar roșul și verdele prea intense pentru tenul meu. M-am ridicat, am luat damascul din mâna Zalummei

și l-am așezat lângă o catifea gofrată verde-albăstruie, cu un model satinat de frunze, încrustat în plușul gros.

— Pentru corsaj și fuste îl vreau pe ăsta, cu bordură din damasc. Și pentru mâneci, brocartul cu verde și violet.

Rochia a fost gata într-o săptămână, după care mi s-a spus să aștept. Sănătatea lui *Il Magnifico* era din ce în ce mai șubredă și nu se știa sigur când sau chiar dacă întâlnirea va mai avea loc. Aveam un sentiment ciudat de ușurare. Deși nu-mi făcea plăcere să trăiesc sub acoperișul tatălui meu, ideea de a pleca atât de curând să locuiesc cu un străin îmi surâdea și mai puțin. Și, cu toate că traiul în odăile mamei îmi stârnea amintiri dureroase, îmi și aducea o mângâiere ciudată.

A mai trecut o săptămână. Într-o seară, la cină, tata a fost din cale-afară de tăcut. Deși repeta adesea spusele călugărului cum că Dumnezeu o luase pe mama la ceruri în marea lui bunătate, și în noaptea aceea ochii îi trădau nesiguranța și vinovăția.

Nu mă simțeam în stare să mă uit la el prea multă vreme; am terminat repede de mâncat. Când m-am scuzat și am dat să mă ridic de la masă, el m-a întrerupt.

— Ai fost chemată la *Il Magnifico.* Tonul era tăios: Mâine, spre seară, trebuie să te duc pe Via Larga, la *palazzo.*

XXII

Nu aveam voie să spun nimic nici unui servitor, în afară de Zalumma, a precizat tata. Nici măcar vizitiul nu trebuia să știe. Tata are să mă ducă el însuși, în trăsura pe care o păstra pentru afaceri.

Ziua următoare m-a găsit copleșită de neliniște. Urma să fiu etalată, calitățile și defectele mele aveau să fie observate și viitorul avea să-mi fie hotărât în funcție de ele. Mă așteptam să fiu studiată și criticată de Lorenzo și, probabil, de un grup de femei de rang înalt, alese cu grijă. Aflând apoi că Zalummei nu-i era îngăduit să mă însoțească, nervii mei au fost și mai zgâlțâiți.

Croită cu meșteșug ca să sugereze forme femeiești acolo unde nu existau, rochia era de departe cea mai somptuoasă pe care o purtasem vreodată. Fustele de deasupra, cu o trenă scurtă, erau din catifea verde-albastră cu un model de viță sălbatică; corsajul era din aceeași catifea, cu aplicații din damascul de un verde

palid al Zalummei. Talia înaltă era prinsă într-o cingătoare din argint delicat. Mânecile erau despicate și cădeau foarte bine. Fuseseră făcute din brocart, iar țesătura avea ape turcoaz, verzi și purpurii, cu fire de argint curat. Zalumma mi-a tras *camicia* prin despicături și a înfoiat-o, așa cum dicta moda; alesesem o mătase albă ca pânza de păianjen, înspicată cu fire de argint.

Părul îmi dădea bătaie de cap. Purtam o tichie din brocart împodobită cu perle neșlefuite și, devreme ce eram nemăritată, puteam să-mi las pletele în voie, pe umeri. Numai că șuvițele vălurite erau în neorânduială și trebuiau îmblânzite. Cu un vătrai încins, Zalumma s-a chinuit să-l ineleze dându-i o formă cât mai elegantă, dar părul nu voia să stea cu una cu două. Mai mult, efortul Zalummei parcă nu făcea decât să sporească dezordinea.

Cum era un sfârșit de februarie, mi-am pus haina fără mâneci din brocart, cu aplicații groase din damasc și cu hermină albă. Era descheiată la mijloc ca să lase la vedere întreaga splendoare a rochiei. La gât purtam colierul de perle neșlefuite al mamei, cu un pandantiv mare de acvamarin. Fusese potrivit să cadă puțin deasupra corsajului, așa că îi simțeam răceala pe piele.

În cele din urmă, Zalumma m-a dus în fața unei oglinzi în care te puteai vedea de sus până jos. Am tras aer în piept cu uimire. Niciodată nu mă văzusem într-o postură atât de grațioasă; niciodată nu semănasem atât de mult cu mama. M-a condus jos, unde mă aștepta tata, și atunci am văzut că era cât pe ce să-l podidească lacrimile.

M-am așezat lângă tata în trăsură, cum făceam de atâtea ori când îl însoțeam în vizitele de afaceri, spre casele nobililor. Îmi pusesem o pelerină de lână albastră ca să ascund toaleta rafinată și să nu încalc legile care restricționau luxul.

Tata mâna trăsura, cu un aer mohorât și reticent; se uita în jur, cu ochi slăbiți, la peisajul de iarnă, și soarele strălucitor al după-amiezii îl făcea să clipească des. Era îmbrăcat în ținuta lui obișnuită – tunică simplă de lână neagră și o pereche de colanți uzați, peste care pusese o mantie neagră – care nu se potrivea câtuși de puțin cu întrunirea la care eram invitați.

Aerul după-amiezii avea o răcoare plăcută, împletită cu miresmele fumului care se ridica din coșurile fără număr. Am înaintat de-a lungul râului Arno, am trecut peste Ponte Vecchio, unde cele mai multe prăvălii erau încă deschise. Mi-a venit în minte exuberanța care mă cuprinsese la ultima traversare a vechiului pod, alături de Zalumma și de mama; cu ce încântare mă uitam la creațiile artiștilor și ale meșterilor fierari. Acum, stăteam lângă tata și nu mă simțeam în stare să găsesc în mine nici o fărâmă de bucurie.

După ce am ieșit de pe pod și am ajuns la Via Larga, mi-am dat seama că – dacă voiam cu adevărat să dau glas întrebării care mă frământa – trebuia să acționez repede, pentru că nu mai era mult până la destinație.

— Fra Girolamo îi condamnă pe frații Medici, am spus eu. De ce mă duci la Lorenzo?

Tata s-a uitat în jur și și-a frecat bărbia.

— Din pricina unei promisiuni. Pe care am făcut-o cu mult timp în urmă.

Prin urmare, poate că Zalumma avea dreptate. Poate că mama ceruse ca soțul fetei ei să fie ales de cel mai înțelept dintre pețitorii orașului, iar tata – pe când încă se simțea vrăjit de soția lui, și nu de Savonarola – fusese de acord. Iar acum, știind că sănătatea lui Lorenzo se șubrezise simțitor, tata se arăta prevăzător și mă ducea la alegerea ginerelui cu mult înainte de a fi cazul.

La puțină vreme, tata a oprit trăsura în fața porții de la intrarea palatului unde locuia Lorenzo. Un bărbat înarmat a deschis poarta de fier și am înaintat cu trăsura până în apropierea grajdurilor. Așteptam ca tata să se ridice și să mă ajute să cobor din trăsură, după care să-mi dea brațul și să mă însoțească în palat. Era prima dată, în mulți ani de zile, când mă simțeam recunoscătoare pentru că se afla acolo.

Numai că el a făcut ceva surprinzător.

— Așteaptă, a zis el și a întins un braț autoritar, când eu am dat să mă scol. Stai aici.

Am rămas acolo până când, la câteva minute, s-au deschis ușile laterale ale palatului și un bărbat – urmat de două gărzi – a

păşit afară, încet, cu mare grijă, sprijinit într-o minunăţie de toiag de lemn încrustat cu aur.

Trecuseră câteva luni de când nu-l mai văzusem pe Lorenzo şi, între timp, îmbătrânise; deşi nu avea decât puţin peste patruzeci de ani, părea cu mult mai în vârstă. Pielea i se îngălbenise şi se lăsase. Un singur semn mai vorbea despre tinereţea lui relativă: părul, de un negru pur, fără nici o şuviţă sură.

Totuşi, chiar şi sprijinit în toiag, se mişca cu graţie şi demnitate, cu aerul stăpân de sine al celui care nu s-a îndoit niciodată de propria importanţă. A întors privirea uitându-se la una dintre gărzi şi a dat din cap; bărbatul căruia i se adresase gestul s-a grăbit să înainteze şi mi-a oferit braţul. L-am luat şi i-am dat voie să mă ajute să cobor.

Tata a venit în urma noastră şi s-a plecat în faţa gazdei care se apropia.

— Domnul fie cu dumneavoastră, Ser Antonio, a spus *Il Magnifico* când a ajuns în dreptul nostru.

— Şi cu domnia voastră, Ser Lorenzo, a răspuns tata.

— Aşa, deci ea este Lisa noastră.

— Da, chiar ea.

— Madonna Lisa, a spus Lorenzo şi s-a înclinat puţin, ţeapăn. Iertare că nu pot să fac plecăciunea cuvenită în faţa unei tinere atât de frumoase.

— Ser Lorenzo, am făcut reverenţa completă, după tipic, deşi mă simţeam obosită.

Tata mi s-a adresat cu voce înceată şi vorbe iuţi.

— Lisa, te las în grija lui Ser Lorenzo. Eu am să mă duc aici, în capelă, pentru slujba de seară. Când eşti gata, am să vin să te iau.

— Tată, dar... am început eu; n-am apucat să spun mai mult, pentru că el se şi aplecase din nou în faţa lui Ser Lorenzo şi-apoi pornise în urma uneia dintre gărzi, spre interiorul palatului.

M-am trezit abandonată. Atunci am înţeles intenţia tatei: nimeni în afara celor direct implicaţi n-avea să ştie vreodată că el mă adusese aici. Chiar şi cei care ne văzuseră intrând pe poartă urmau să creadă că venise pur şi simplu de dragul

afacerilor – să aducă lâneturi la palatul lui Ser Lorenzo, cum făcuse dintotdeauna – iar fata lui îl însoțea.

Cuprinsă de panică, mi-am întors privirea spre *Il Magnifico.*

Zâmbea cu înțelegere. Avea niște ochi uimitori; în clipa aceea, se citea în ei un duh de blândețe și alinare îndreptat spre mine, dar în profunzime strălucea agerimea și o sensibilitate care-ți tăia respirația.

— Să nu-ți fie teamă, tânără Madonna, a spus el cu o voce slabă și nazală. Din motive de natură personală și religioasă, tatăl dumitale nu are cum să se simtă bine în adunările noastre; e mai bine să-l cruțăm de o asemenea obligație, nu crezi?

Apoi, mi-a oferit brațul liber și eu mi-am îndoit cotul în așa fel încât să-l prind ușurel cu mâna de încheietură. Mâinile îi erau noduroase, cu degetele atât de răsucite și chircite, încât abia reușea să strângă toiagul. Bănuiam că trecuseră ani buni de când nu mai ținuse în mână un condei.

Am pornit-o. Simțeam că folosea bastonul ca să se lase pe el cu aproape toată greutatea corpului, drept care m-am străduit să-i fiu mai degrabă un ajutor decât o piedică.

— Da, am spus eu cam prostește, pentru că mintea parcă-și luase zborul. Lui nu i-au plăcut niciodată ieșirile în societate; de fapt, nici nu-mi amintesc care a fost ultima la care să fi luat parte.

— Mă tem că o să trebuiască să mă suporți pe mine drept escortă, în seara de azi, a zis el în timp ce ne îndreptam spre intrare. Și îmi pare sincer rău. Toate tinerele de măritat care au intrat în casa mea au fost destul de emoționate, dar cel puțin celelalte au avut mângâierea să-și știe familia aproape.

— Adică mamele și surorile, am adăugat eu gândindu-mă la cea pe care o pierdusem.

El a încuviințat din cap și a spus cu blândețe:

— Nădăjduiesc, dragă Lisa, că nu te simți din cale-afară de stânjenită.

— Sunt îngrozită, am răspuns eu cu destulă sinceritate, după care propria mea candoare m-a făcut să roșesc.

El și-a ridicat fața spre soarele care scăpăta și a început să râdă:

— Îmi place că ești cinstită și vorbești deschis, Madonna. Are să-ți meargă mai bine decât multor altora.

Am trecut pe lângă mai multe gărzi înarmate și am pătruns într-un coridor vast cu podele de marmură șlefuită și cu vitrine în care se vedeau arme și armuri vechi de secole. De acolo, am ajuns într-un alt coridor, cu pereții plini de picturi în rame aurite.

— I-am transmis tatălui dumitale condoleanțe pentru moartea mamei, a spus Ser Lorenzo. Aș vrea să le exprim acum și în fața dumitale. Madonna Lucrezia era o femeie minunată, înzestrată cu mare frumusețe și inteligență; nimeni n-avea un suflet mai nobil.

L-am privit pieziș.

— O cunoșteau?

A surâs slab.

— Am cunoscut-o pe vremea când era tânără și sănătoasă.

N-a spus mai mult, pentru că ajunseserăm la capătul coridorului, în dreptul unor uși înalte, arcuite. Doi servitori, câte unul de fiecare parte, le-au deschis pe loc.

Mă așteptam la o încăpere de proporții moderate, cu cel mult o duzină de doamne din nobilimea florentină. Mi s-a arătat ceva cu totul diferit.

Încăperea ar fi putut găzdui cu ușurință mai bine de o sută de persoane. Era vastă ca un sanctuar și cu un tavan foarte înalt. Deși soarele încă se anina de cer, la apus, înăuntru ardeau torțe și candelabre de toate felurile. În ciuda dimensiunilor, în sală era destul de cald, dată fiind prezența a trei cămine mari, în care focul trosnea vârtos. Și aici se zăreau armuri și arme, busturi de marmură așezate pe socluri, tapiserii care te lăsau cu gura căscată – una dintre ele cu blazonul familiei Medici, cu vestitele bile în albastru și auriu, culorile Florenței. Picturi cu tematici păgâne acopereau pereții; tot ce nu era în umbră era împodobit de ghirlande cu panglici, decorat cu măști sofisticate, parcă în cinstea carnavalului.

De-a lungul pereților erau trase mese lungi de banchet – încărcate cu miel fript, purcei și toate felurile de orătănii pe care ți le puteai închipui, dar și cu nuci, fructe, pâine, brânză și zaharicale. Totuși, era clar că n-avea să fie o cină cu etichetă; belșugul de bucate era la dispoziția oricăruia dintre oaspeți în

orice clipă. Servitorii erau gata să-ți pună la dispoziție farfurii și cuțite sau pocale și carafe pline de vin. Oaspeții își luau ce le dorea inima, după care se puneau pe vorbit sau se așezau pe unul dintre scaunele grupate în locurile cele mai potrivite.

Eu eram ultima venită. S-ar fi zis că vinul cursese în valuri de ceva vreme, pentru că discuțiile erau animate și cam zgomotoase, făcând concurență muzicienilor. Mă simțeam prea copleșită ca să pot număra ca lumea, dar aveam impresia că încăperea găzduia cel puțin treizeci de persoane.

Iar eu eram singura femeie.

Mă așteptam ca orice discuție să înceteze, cum se întâmpla de obicei când o fată era prețăluită în vederea căsătoriei. Mă așteptam ca toți bărbații să se întoarcă, iar Lorenzo să anunțe că am sosit. Mă așteptam să fiu examinată cu mare atenție.

Numai că Lorenzo nu a spus nimic și, în timp ce intram în încăpere, bărbații – împărțiți în grupuri mici, în unele se râdea, în unele se dezbătea aprins, iar în altele se spuneau povești – nici măcar nu și-au ridicat privirile spre noi.

Mă tot uitam cu atenție în mulțime, crezând că am să descopăr în cele din urmă și un chip de femeie – poate pe al nurorii lui Lorenzo, Madonna Alfonsina –, dar nu era nici urmă de ea. Aveam în față un banchet masculin și n-am avut cum să nu mă întreb: oare printre cei de față se afla și viitorul meu soț?

— Ei sunt prietenii mei. Lorenzo și-a ridicat vocea ca să acopere zgomotul. E ceva timp de când mi-a fost cu neputință să mă bucur de compania lor. Cum e vremea carnavalului, m-am gândit că un mic divertisment le-ar prinde bine. Și-a înclinat capul și mi-a adresat un zâmbet: Sper că și dumitale.

Nu am spus nu când el a făcut semn către un servitor, care a adus un pocal – din aurul cel mai fin, ornat cu un lapis lazuli de un albastru atât de închis cum nu mai văzusem. În el era vin îndoit cu apă și mi s-a părut mai delicios decât orice băusem eu până atunci. Pocalul era plin ochi.

— E cam mult vin aici, am remarcat eu, după care m-am certat amarnic în gând.

Pe fața lui s-a așternut o expresie șireată și șăgalnică.

— S-ar putea să ai nevoie de el.

Aici nu aveam nici o îndoială.

— Nu beți deloc?

A clătinat din cap și zâmbetul lui a devenit galeș.

— Mă tem că vremea când mă lăsam în voia poftelor a apus de multișor. Uită-te la ei – și-a ridicat ochii și, cu vârful bărbiei lui ascuțite, mi-a arătat un grup restrâns așezat în centrul încăperii. Aș vrea să te prezint unora dintre prietenii mei cei mai dragi.

Am luat repede o înghițitură de vin. Prin urmare, până la urmă tot eram supusă judecății – și urmau să o facă unii dintre cei mai apropiați familiei Medici. Hotărâtă, mi-am potrivit pe buze un mic zâmbet rezervat și am pornit-o la brațul gazdei.

Il Magnifico a înaintat către un grup de patru bărbați, dintre care trei erau așezați, iar celălalt stătea în picioare lângă o masă pe care se odihneau farfurii cu mâncare și pocale cu vin. Bărbatul aflat în picioare, lansat acum într-un adevărat discurs, arăta ca un om în preajma vârstei de cincizeci de ani. În părul blond se întrezăreau șuvițe cenușii, avea un trup cărnos, iar pe fața rasă se citea buhăiala provocată de băutură. Chiar și așa, era clar că fusese destul de chipeș în tinerețe, pentru că avea buze pline, senzuale și ochi minunați, cu pleoape grele. Se cunoștea că este bogat: sub o mantie de culoarea cerului, ale cărei falduri cădeau elegant, purta un *farsetto* de catifea safirie. Într-o mână ținea o farfurie micuță, plină ochi; în cealaltă, copănelul unei prepelițe fripte, pe care îl ridicase ca și cum ar fi avut darul auzului și i s-ar fi adresat.

— Vai și iar vai, scumpă orătanie, zicea el batjocoritor, ce tragic pentru tine că prietenul nostru aici de față nu te-a putut salva – și ce întâmplare că, în schimb, pe mine ți-a fost dat să mă cunoști mai întâi!

Un flăcău de vreo optsprezece ani, cu păr negru și ochi păcurii, se ținea mai într-o parte. Fruntea înaltă și boltită părea să se sprijine cu greu pe niște maxilare atât de mici, încât s-ar fi zis că omul își pierduse toți dinții; nu-l ajuta nici faptul că avea ochi bulbucați și nici aerul rezervat, posomorât. Își ținea strâns pocalul cu vin și lua câte o înghițitură, în timp ce bărbații de lângă el se bucurau de o conversație amicală. Cel de-al doilea era un om în vârstă, zbârcit și chel; mai avea doar câteva smocuri de păr care se zăreau pe la tâmple. Iar al treilea…

Ah, al treilea. Era, „prietenul despre care vorbea cuvântătorul și mi s-a părut a fi undeva între treizeci și patruzeci de ani – sau poate fără vârstă, pentru că hainele și înfățișarea lui erau ieșite din modă; s-ar fi potrivit mai curând cu Grecia antică sau cu Roma. Purta o tunică lungă până la genunchi, dintr-un material simplu, trandafiriu, aparent neatins de mâna croitorului. Părul, de un castaniu palid, cu fire aurii și argintii, cădea în valuri perfecte până aproape de talie, iar barba, la fel de vălurită, era tot atât de lungă. În ciuda ținutei lui bizare, pur și simplu nu se afla, în toată încăperea, ceva mai frumos. Avea dinți albi și egali, nas îngust și drept, iar ochii... Dacă Lorenzo avea strălucire, omul acela era ca soarele. În ochi i se citea o sensibilitate deosebită, o agerime de brici.

M-am rugat în sinea mea: *Dumnezeul meu, dacă trebuie să am parte de un bărbat din Florența – unul dintre câteva mii – dă Doamne să fie el.*

Lorenzo a rămas undeva în spate, suficient de departe încât să nu-i oblige pe cei patru să-și întrerupă discuția ca să ia notă de prezența lui. În clipa în care primul bărbat termina de vorbit, bătrânul, care stătea pe scaun chiar lângă frumosul meu filozof, s-a încruntat spre el și l-a întrebat:

— Înseamnă că e adevărat ce se spune? Că te duci la piață să cumperi păsări ținute în colivie și pe urmă le dai drumul?

Filozoful meu a zâmbit larg și fermecător. Omul care stătea în picioare a răspuns în locul lui.

— Chiar eu l-am însoțit de mai multe ori în asemenea ocazii, a spus el. După care și-a vârât în gură copanul fript și a extras osul, golit de orice urmă de carne. Și, în timp ce mesteca, a adăugat cu voce înfundată: Și așa face de când era un flăcăiandru.

Bătrânul s-a uitat lung la filozof, parcă nu-i venea a crede.

— Deci dumneata nu mănânci *deloc* carne?

Omul meu a răspuns simplu, fără să se scuze sau să emită sentințe.

— Nu, domnule. N-am mâncat niciodată de când sunt om în toată firea.

Bătrânul s-a tras înapoi.

— Ce idee revoltătoare! Și cum se face că, totuși, ai supraviețuit?

— Mi-am folosit mintea, dar și așa abia am scos-o la capăt, dragul meu Marsilo. Plus supa, pâinea, brânza, fructele și vinul bun.

Și-a ridicat pocalul și a băut.

— Dar asta are să-ți scurteze viața, fără doar și poate! a insistat Marsilo, sincer alarmat. Omului îi trebuie carne, altfel n-are putere!

Filozoful meu a pus pocalul pe masă și s-a aplecat în față, dornic să convingă.

— Să ne luptăm ca să stabilim de partea cui e adevărul? Poate că nu chiar dumneata, Marsilo, dată fiind vârsta dumitale venerabilă, dar Sandro al nostru are să-ți țină bucuros locul. Și-a aruncat privirea în sus spre burta respectabilă a mâncătorului de prepelițe. E limpede că el și-a luat partea leului din carnea care se găsește la Florența – mai mult, abia și-a adjudecat o bucată. Sandro! Dă-ți jos mantia! Să începem odată și să lăsăm experiența directă să hotărască!

Bătrânul s-a pornit pe râs în fața unei idei atât de nebunești; Sandro a răspuns, cu un aer plictisit-zeflemitor:

— Ar fi o întrecere necinstită. Ai călătorit toată noaptea de la Milano până aici ca să vii să-l vezi pe Lorenzo, așa că ești obosit. Sunt prea milos ca să profit de pe urma unui prieten vechi – care-ar pierde lupta chiar dac-ar fi cât se poate de odihnit.

S-a făcut o pauză. Lorenzo a prins ocazia și a pășit în față, cu mine cu tot, sprijinită de brațul lui.

— Domnilor.

S-au răsucit. Toți, mai puțin frumosul filozof, au tresărit când au văzut o fată în mijlocul lor.

— Este aici o tânără doamnă pe care trebuie să o cunoașteți. Lorenzo s-a dat un pas înapoi, desprinzându-se de brațul meu și făcând un gest spre mine de parcă aș fi fost un trofeu: V-o prezint pe Madonna Lisa di Antonio Gherardini, fiica negustorului de țesături.

Mâncătorul de prepelițe a pus jos farfuria, și-a așezat o mână pe piept și s-a plecat cu tot dichisul.

— Sandro Botticelli, un biet pictor. Sunt încântat să vă cunosc, Madonna.

— Iar el este dragul meu prieten Marsilo Ficino, a spus Lorenzo arătând spre domnul cel vârstnic care, date fiind vârsta și neputințele sale, nu s-a ridicat. Ficino m-a salutat dând din cap fără nici un interes. Marsilo al nostru conduce Academia din Florența și tot el este ilustrul tălmăcitor al celebrei *Corpus Hermeticum,* așa încât se bucură de respectul nostru, al tuturor.

— Este o mare onoare, domnilor, le-am spus celor doi bărbați sperând că marele Botticelli n-are să ia seama la tremurul din vocea mea. Artistul își pusese deja numele pe două capodopere: *Primavent,* desigur, și *Nașterea lui Venus.* Ambele luminau pereții vilei pe care Lorenzo o avea la Castello.

— Tânărul aici de față – Lorenzo și-a coborât vocea și a surâs ușor în direcția adolescentului cu păr negru și aer încruntat care abia-abia dacă voia să se uite spre noi – este talentatul Michelangelo, care locuiește în casa noastră. Poate ai auzit de el.

— Am auzit, am zis eu, cu o îndrăzneală care parcă sporea în fața timidității cumplite a tânărului. Mă duc să mă rog la biserica Santo Spirito, unde se află și un foarte frumos crucifix de lemn făcut de mâna lui. L-am admirat mereu.

Michelangelo și-a plecat fața și a clipit – poate în semn de răspuns sau poate nu, dar eu așa am luat gestul, iar ceilalți păreau să-l găsească normal.

S-a ridicat și filozoful meu. Era subțire, drept și înalt – ca și chipul, trupul era perfect proporțional. Când îi căzuseră prima dată ochii pe mine, se trăsese puțin înapoi, ca și cum s-ar fi simțit tulburat. Pe măsură ce stânjeneala se topea, în locul ei se instala o melancolie ciudată și tandră.

— Eu sunt Leonardo, a spus el încet, și vin din orășelul numit Vinci.

XXIII

Mi-am înăbușit o exclamație de surpriză. Mi-am amintit momentele în care mama și cu mine rămăseserăm cu ochii la cel mai nou portret de pe zidul din Piazza della Signoria – cel al

ucigașului Bernardo Baroncelli – rod al unei mâini mult mai sigure și mai elegante. Îl aveam în față pe autor.

— Domnule – am spus eu și vocea mi s-a cam poticnit – mă simt onorată să cunosc un mare artist. Cu coada ochiului, l-am văzut pe Botticelli împingându-l pe Leonardo cu cotul, pasămite în semn de gelozie.

Mi-a luat mâna și a studiat-o cu atâta intensitate, încât mi s-au aprins obrajii; în privirea lui vedeam mai mult decât admirația unui artist. Am citit acolo o apreciere profundă, amestecată cu un fel de afecțiune pe care nu o câștigasem prin nimic.

— Și eu mă simt onorat să cunosc o adevărată operă de artă care-a prins viață. S-a înclinat și și-a lipit buzele de mâna mea; avea o barbă la fel de moale ca părul de copil.

Te rog, am repetat eu în gând, *fă să fie el alesul.*

— Credeam că acum sunteți legat de orașul Milano, am spus eu întrebându-mă cum de se afla acolo.

— Ce e drept, ducele Milanului este patronul meu, a răspuns el curtenitor eliberându-mi mâna. Deși cariera mi-am construit-o în întregime prin bunăvoința lui *Il Magnifico.*

— E un adevărat geniu, Leonardo al nostru, a exclamat sec Botticelli. La Milano pictează, sculptează, schițează planuri pentru tot felul de palate magnifice, conduce șantiere pentru viitoare diguri, cântă la lăută și din voce... După care, s-a întors cu fața spre vechiul lui amic. Spune-mi, e ceva ce nu f*ac*i pentru duce?

Tonul întrebării era evident echivoc. Bătrânul Ficino a lăsat să-i scape o umbră de râs înfundat, dar s-a controlat imediat de parcă atunci și-ar fi amintit de prezența lui Lorenzo și a mea. Lorenzo a îndreptat spre cei doi bărbați o privire discretă de atenționare.

— Cam până aici se întinde priceperea mea, a răspuns blând Leonardo. Deși e drept că mi-am pus în gând să schimb direcția de mers a soarelui.

Au urmat hohote de râs – care au pornit din toate piepturile mai puțin dinspre Michelangelo, care s-a ghemuit și mai aproape de pocal, de parcă zgomotul l-ar fi speriat.

— Dacă e cineva în stare să facă una ca asta, dumneata ești acela, a spus Ficino pe un ton caustic.

— Bunul meu Leonardo, a intervenit Lorenzo reluându-și brusc aerul serios. Mi-aș dori ca Madonna Lisa să viziteze curtea – numai că am nevoie de puțină odihnă și a venit vremea să mă desfăt cu una dintre poțiunile cumplite pe care mi le-a prescris doctorul. Vrei să fii atât de amabil?

— Nici nu-mi pot imagina o misiune mai încântătoare.

Artistul mi-a oferit brațul. L-am luat și, cu toate că-mi pierise tot curajul, n-aveam de gând să mă dau de gol. Era oare un semn că *Il Magnifico* îl considera drept un bun candidat la mâna mea? Perspectiva traiului alături de acest străin fermecător, talentat și celebru – chiar și în îndepărtatul Milano, la curtea ducelui Ludovico Sforza – părea plăcută. Cu toate că eram prea tânără.

— Atunci, am să mă retrag pentru câteva clipe. Lorenzo ne-a salutat, cu o plecăciune scurtă și țeapănă.

— E cât se poate de necinstit ca doar unul dintre noi să aibă plăcerea de a vă însoți, a zis Botticelli urmărindu-l cu privirea.

Leonardo și cu mine am salutat, la rândul nostru. După care, artistul m-a condus spre niște uși îndepărtate. Când ne-am apropiat, servitorii din cele două laturi le-au deschis.

În timp ce treceam peste prag, Leonardo a spus:

— Nu trebuie să ai emoții, Lisa. Ești o femeie inteligentă și sensibilă; te afli printre oameni de seama dumitale, cu nimic mai buni decât dumneata.

— E amabil din partea dumneavoastră, domnule, dar nu mă pot lăuda cu nici un talent. Nu știu decât să admir frumusețea creată de alții.

— Să ai ochi pentru frumusețe este un adevărat dar. Ser Lorenzo a fost fericit cu un astfel de talent.

Aerul de afară era rece, dar în jur ardeau câteva torțe mari, iar în mijlocul unui cerc format din pietre puse unele peste altele, se vedea un foc.

— Pot să-ți ofer mantia mea, Madonna? Și-a întors spre mine chipul cu trăsături perfecte; lumina soarelui care apunea îi scălda pielea într-o nuanță care te ducea cu gândul la corali.

M-am uitat la haina cu pricina: era din lână subțire și închisă la culoare, uzată și peticită. Am zâmbit.

— Mi-e bine, mulțumesc.

— Atunci, să îți arăt ce este de văzut. Și m-a dus către foc. În apropiere, pe un piedestal înalt, era o statuie de bronz înfățișând un tânăr gol, cu un păr lung și cârlionțat care-i ieșea de sub o pălărie cam cum poartă ciobanii. Avea un trup neted, cu rotunjimi ca de femeie. Stătea cu o mână rezemată cochet de șold; cealaltă mână era fixată pe mânerul unei spade, al cărei vârf ascuțit se odihnea pe sol. La picioarele lui zăcea grotesc capul retezat al unui uriaș.

M-am apropiat; lumina focului arunca sclipiri pe metalul întunecat.

— E David? am întrebat. Arată ca o fată! Mi-am dus mâna la buze, stânjenită: vorbise gura fără mine. Cine eram eu să judec o asemenea capodoperă?

— Da, a murmurat ghidul meu, dus pe gânduri.

M-am uitat spre el și am descoperit că fusese tot timpul cu ochii la mine, de parcă nu mai văzuse în viața lui vreo femeie.

— David, al marelui Donatello. După o pauză lungă și de care nici nu părea să-și dea seama, și-a revenit și a spus: E mereu aici. De fapt, a stat de strajă în curtea asta de pe vremea când Lorenzo era băietan. Dar și alte lucruri au fost aduse aici pentru bucuria ochilor dumitale.

Pentru bucuria ochilor mei! Am cântărit cuvintele și am decis că Leonardo le spusese din dorința de a flata.

Ne-am apropiat de două busturi; fiecare era așezat pe propriul soclu și erau atât de tocite, încât n-am putut să-mi dau seama din ce piatră erau făcute.

— După cum arată, sunt destul de vechi.

— Chiar așa este, Madonna. Unul este bustul lui Caesar Augustus, celălalt al generalului Agrippa și sunt din vremea Romei antice.

Am întins un deget să ating opera numită *Augustus.* Să traversezi Ponte Vecchio, podul construit de romani cu atâta timp în urmă, era un lucru obișnuit – dar ideea de a vedea o operă de artă, creată după chipul unui om mort de mai bine de

o mie de ani, mi-a stârnit o teamă respectuoasă. Însoțitorul meu mi-a eliberat brațul și m-a lăsat să studiez totul în voie.

— Lorenzo are gustul antichităților, a spus el. În casa lui găsești cea mai mare colecție de artă din lume, fie artă modernă, fie antică.

M-am apropiat de un alt bust, făcut tot din piatră albă, al unui om mai vârstnic, cu un nas rotund și noduros și o barbă amplă, deși nu atât de impresionantă ca a lui Leonardo.

— Și aici cine este?

— Platon.

Am simțit iar nevoia să ating piatra cu delicatețe, să-i simt răceala sub degete și să mi-l imaginez pe omul real, plin de clocotul vieții, pe care îl reprezenta. Mai era o statuie din vremea noastră – îl înfățișa pe Hercule. Robust, cu mușchi puternici – așa era prezentat presupusul ctitor al Florenței. La un moment dat, am uitat de mine într-atâta încât am lăsat din mână pocalul și gestul mi-a ieșit din minte cu totul. Cu tot entuziasmul meu, simțeam cum mi se face din ce în ce mai frig; tocmai eram pe punctul să cer să fiu dusă înapoi în casă, când privirea mi-a căzut pe un alt bust – în mărime naturală. Era făcut din teracotă și plasat într-un colț al curții. Era bustul unui om modern, cu trăsături puternice și frumoase, un bărbat în floarea vârstei. Ochii mari erau larg deschiși și pe buze îi juca un fel de început de surâs, de parcă tocmai ar fi zărit un prieten drag. Mi-a căzut cu tronc de la bun început.

— Are un aer cunoscut. M-am încruntat străduindu-mă să-mi aduc aminte cu exactitate unde îl mai văzusem.

— N-ai avut cum să-l întâlnești, a replicat Leonardo; și, cu toate că își păstra tonul curtenitor, am sesizat în el prezența unei emoții adânci, întunecate. A murit înainte de nașterea dumitale. E Giuliano de Medici, fratele asasinat al lui Lorenzo.

— Pare atât de plin de viață!

— Așa și era, a răspuns însoțitorul meu și, în sfârșit, în voce i-a răzbătut durerea.

— Înseamnă că l-ați cunoscut?

— Da. Am ajuns să-l cunosc bine în perioada când eram un obișnuit al casei Medici. Nu s-a născut pe lume om cu un suflet mai bun.

— Se cunoaște și după sculptură. M-am întors cu fața spre Leonardo. Cine a fost artistul?

— Maestrul meu, Verrocchio, a început-o pe timpul când Giuliano era încă în viață. Eu am terminat-o, după moartea lui.

Leonardo s-a oprit și s-a afundat într-un nor de tristețe îndepărtată, dar apoi s-a silit să alunge amintirea. Cu mișcări aproape automate, a scos niște tablete și o pană care stăteau atârnate de centura ascunsă sub faldurile mantiei. Tonul i s-a schimbat și a devenit mai animat.

— Ai vrea să-mi faci o favoare, Madonna? Să-mi permiți să-ți schițez portretul așa cum stai aici și te uiți la bust?

Am fost șocată, copleșită de ideea că marele artist din Vinci binevoiește să schițeze chipul *meu* – eu care eram doar fiica oarecare a unui negustor de țesături. Nici nu găseam cuvinte să răspund. Leonardo n-a băgat de seamă nimic.

— Stai acolo, Lisa. Ai putea să te muți puțin mai la dreapta?... Doar... acolo. Da. Acum, ridică-ți ochii spre mine și liniștește-te. Gândește-te la Augustus și Agrippa și la senzația pe care-ai avut-o când le-ai atins fețele. Așa, închide ochii, inspiră adânc și lasă aerul să iasă încetișor. Nu, pe mine nu trebuie să mă vezi, eu nu exist. Uită-te la bustul lui Giuliano și amintește-ți ce-ai simțit când ai dat cu ochii de el, la început de tot.

Am încercat să fac ce mi se spunea, cu toate că emoțiile nu mă lăsau deloc să fac abstracție de chipul lui Leonardo – și mai ales de ochii imenși și arzători care alergau când în sus și când în jos, de la mine la schița lui și înapoi. De câte ori se atingea de hârtie, pana scârțâia puternic.

La un moment dat, a părut să ezite, cu pana bine strânsă între degete. Brusc, parcă artistul din fața mea n-a mai existat și a rămas doar un om care se uita la mine cu un anume dor amestecat cu mâhnire. După care s-a scuturat hotărât și a revenit la ce avea de făcut; pana a prins să scârțâie și mai cu foc.

Soarele dispăruse după linia orizontului, lăsând în urmă o trenă cenușie. Totul se estompa și se întuneca; torțele își sporiseră strălucirea.

— *Respiră,* m-a îndemnat artistul și, cu o tresărire, am realizat că îmi oprisem respirația.

Era greu, dar am găsit undeva în mine puterea să mă înseninez, să scap de spaimă. M-am gândit la surâsul lui Giuliano și la bunăvoința pe care, fără doar și poate, i-o arătase artistului care-i ceruse să pozeze pentru el.

Și când în fine uitasem cu totul de mine, am început să rătăcesc cu privirea dincolo de umerii lui Leonardo, spre fereastra sălii de primire unde ne așteptau festivitățile. Tapiseriile grele care o acopereau fuseseră trase și am văzut un bărbat stând acolo cu ochii la noi și cu spatele luminat de strălucirea încăperii.

Deși își ținea fața în umbră, l-am recunoscut pe privitor după silueta aplecată și ținuta chinuită: era Lorenzo de Medici.

XXIV

Curând după aceea, ne-am întors la banchet. Leonardo n-a avut răgazul să facă decât ceea ce el numea *un cartone* – o schiță sumară, în cerneală, a trăsăturilor mele generale. M-am simțit dezamăgită; în naivitatea mea, mă așteptasem cumva să mă pună față în față cu un portret în toată regula, după doar câteva minute. Da, semăna cu mine fără doar și poate, deși splendoarea rochiei și toca de mare finețe nu erau deloc puse în valoare.

În acel moment, s-a apropiat de noi *Il Magnifico* venind din cealaltă parte a sălii, însoțit de un băiat cu un an sau poate doi mai mare decât mine și de un tânăr care trebuie să fi avut douăzeci de ani. În pofida durerilor și a toiagului, Lorenzo se mișca cu o rapiditate surprinzătoare și, când a ajuns în dreptul meu, mi-a luat mâna și a strâns-o cu atâta căldură încât am tresărit.

— Draga mea Lisa, a zis el, nădăjduiesc că ai apreciat cele câteva opere din curte.

— Foarte mult, într-adevăr.

— Totuși, ele sunt mai nimic pe lângă ce urmează să vezi mai departe. S-a răsucit spre tinerii de lângă el. Mai întâi, dă-mi voie să ți-i prezint pe fiii mei. El este cel mai mare, Piero.

Cu o plictiseală insolentă care-o depășea de departe pe cea a lui Botticelli, Piero a oftat încetișor și s-a înclinat. Înalt și cu

umeri lați, moștenise aroganța și firea neplăcută a răposatei sale mame și nici urmă din istețimea și farmecul tatălui. Toată lumea din Florența știa că el era succesorul ales al lui Lorenzo și toți deplângeau această stare de lucruri.

— Iar el el este cel mai tânăr, Giuliano.

I se potrivea numele. Nu aducea aproape deloc cu tatăl său: pe lângă trăsăturile regulate, nasul drept și dinții asemenea, avea aceiași ochi mari, scrutători ca și unchiul său dus dintre noi. Totuși, la fel ca propriul tată, își ținea capul sus, cu o anumită grație.

— Madonna Lisa, e o plăcere deosebită, a spus el. A procedat precum Leonardo, s-a înclinat adânc și mi-a sărutat mâna. Când și-a ridicat fruntea, a rămas cu ochii la mine și a continuat să-mi țină mâna cu atâta stăruință încât mi-am plecat privirea, stânjenită.

Mi s-a părut că Lorenzo i-a aruncat mezinului o căutătură de avertisment, înainte de a continua.

— Giovanni, al doilea dintre băieții mei, nu a putut să participe la festivități. Băieți, mergeți și faceți tot posibilul ca dragul nostru Leonardo să fie bine hrănit și îngrijit, mai cu seamă că vine de la drum lung. Cât despre tine, tânără Madonna... A așteptat până s-au depărtat băieții și-abia apoi a continuat: M-aș simți cât se poate de onorat dacă ai fi de acord să-ți arăt operele de artă din odăile mele.

Nu era nici urmă de șagă în vocea lui; era pur și simplu un gest de curtoazie. Și totuși, m-a lăsat de-a dreptul năucită. Nu mă trăgeam dintr-un neam atât de bun încât să pot aspira la căsătoria cu mezinul lui (Piero era deja însurat cu o tânără din familia Orsini, Madonna Alfonsina); prin urmare, dincolo de expresia unei înalte curtoazii, nu înțelegeam rostul prezentării. În plus, dacă era să fiu prețăluită de eventualii miri – și, în mod special de Leonardo, după cum speram eu – de ce urma să fiu iar îndepărtată de grup?

Poate că agerul *Il Magnifico* dorea să-mi examineze defectele și atuurile mai îndeaproape. În ciuda stării de confuzie, mă simțeam în al nouălea cer. Nici în visele mele nu-mi trecuse prin cap că am să trăiesc clipa în care să pot vedea celebrele colecții Medici.

— Aș fi mai mult decât încântată, domnule, am răspuns cu deplină sinceritate.

Mi-a strâns mâinile cu degetele lui vătămate, de parcă aș fi fost propria lui fiică; se întâmplase ceva cât timp fusese absent din grupul nostru și, orice ar fi fost acel ceva, îi răscolise sentimentele, deși se căznea din răsputeri să le ascundă în fața mea.

L-am luat iarăși de braț și am plecat din sală, ne-am dus înapoi de-a lungul coridoarelor căptușite cu picturi și sculpturi, și-apoi în sus pe niște scări. Mersul îi provoca dureri și respira anevoie, dar și-a încleștat dinții și a reușit să păstreze un ritm lent, cumpănit; și-a vârât bastonul sub braț și s-a sprijinit cu tot corpul de balustradă, în timp ce eu mă țineam strâns de celălalt braț, încercând să-i ofer tot ajutorul de care eram în stare.

În cele din urmă, am ajuns sus. Lorenzo a suspinat din rărunchi și a stat locului o clipă, ca să-și adune puterile.

— Trebuie să ai răbdare cu mine. Vorbele erau rostite într-o suflare precipitată. În ultima vreme am avut puține ocazii să-mi folosesc mâinile și picioarele. Dar, cu fiecare efort, simt cum își recapătă forța.

— Bineînțeles, am murmurat eu și am așteptat până și-a regăsit suflul. Atunci m-a condus spre o ușă mare de lemn – străjuită, ca întotdeauna, de un servitor care a deschis-o la apropierea noastră.

— Aici este biroul meu, a spus el în timp ce intram.

Cum aș putea să descriu o asemenea cameră? Construcția în sine nu avea nimic remarcabil. Era de dimensiuni modeste, avea patru pereți și tavanul jos – ca spațiu nu părea la fel de impresionantă ca sala de primire din casa propriului meu tată, sunt sigură. Și totuși, indiferent unde îmi fixam atenția – pe vreun colț de perete, pe podeaua de marmură cu intarsii, pe un raft sau un piedestal – ochii îmi cădeau pe o piatră prețioasă, pe luciul unei antichități, pe splendoarea incredibilă a unei creații ieșite din mâinile unuia dintre marii artiști ai lumii.

Mă luase cu amețeală văzând atâta frumusețe adunată într-un singur loc. Am trecut pe lângă două vase de argilă care-mi ajungeau până la umăr, pictate cu modele orientale de mare

efect. Lorenzo mi le-a semnalat printr-o înclinare oarecare a capului.

— Un dar din partea sultanului Qa'it-Bey, a spus el. Și-apoi a făcut semn spre perete. Portretul vechiului meu prieten Galeazzo Maria Sforza – duce de Milano – pictat pe vremea când era în viață și Ludovico nu-i luase încă locul. Acolo e un tablou de Uccello și del Pollaiuolo – una dintre picturile mele preferate. (Erau nume pe care le cunoștea orice florentin bine educat, dar puțini aveau marele noroc să se afle față în față cu operele lor.) Și-acolo este una de Fra Angelico.

Fra Angelico: faimosul călugăr dominican care pictase fresce înălțătoare pe zidurile mănăstirii San Marco – și chiar în chiliile fraților – la solicitarea lui Cosimo de Medici. În timp ce studiam pictura, nu m-am putut stăpâni să nu mă întreb dacă Savonarola ar fi fost de acord cu o asemenea risipă de podoabă inutilă. Sfântul Sebastian, cel care ne ocrotește de ciumă, era înfățișat în agonia morții; privirea senină i se ridica spre ceruri chiar în clipa în care, legat de un copac, se frângea – săgeți nenumărate îi străpunseseră tot trupul, ba chiar și fruntea.

Nici nu începusem să mă îmbib de frumusețea atâtor minunății când Lorenzo mi-a solicitat din nou atenția. M-a condus spre o masă lungă care conținea „o parte din colecția mea de monede și pietre"după spusele lui. O lampă fusese atârnată pe perete chiar deasupra ei și lumina care scăpăra pe metalul lucios și pe pietrele prețioase le făcea să devină de-a dreptul orbitoare. Erau poate cam două sute de piese puse la vedere. Nu-mi trecuse prin cap că s-ar putea să existe, undeva în lumea largă, o asemenea avuție și cu atât mai puțin într-un singur loc, aici la Florența.

— Acolo sunt piese de pe vremea Cezarilor, a zis el arătând spre un șir de monede roase, patinate, multe dintre ele cu un contur neregulat. Altele vin din Constantinopole și din Orient. Uită-te. A ridicat cu stângăcie un rubin mare cam cât jumătate din pumnul lui și mi l-a întins, după care s-a pornit pe râs când a văzut că nu mă arătam dornică să-l iau. Fără nici o frică, copilă dragă; nu are dinți. Ține-l în dreptul luminii, așa, și uită-te după imperfecțiuni – crăpături sau bule minuscule în structura pietrei. N-ai să găsești nici una.

Am făcut cum mi s-a spus – căutând să nu tremur la gândul că strângeam între degete o avere mai mare decât tot ce deținea întreaga mea familie – și am examinat-o la lumina lămpii, care acum scălda aerul într-o nuanță de un roșu intens.

— E minunată.

El a dat din cap, încântat, în timp ce-i dădeam piatra înapoi.

— Avem și multe medalioane, făcute după desenul celor mai buni artiști ai noștri. Uite unul creat, cu mulți ani în urmă, de însuși Leonardo al nostru. E o piesă rară, au fost turnate puține exemplare. A așezat rubinul la locul lui, fără nici un fel de precauții, după care, cu un aer mult mai plin de respect, a întins mâna spre un medalion de aur. O umbră de melancolie i s-a așternut pe chip.

Am luat medalionul și am citit inscripția de pe el: doliu public. Și uite-l pe Giuliano, ridicându-și zadarnic mâinile ca să se apere de tăișul armelor mânuite de ucigașii lui. În timp ce-i apreciam frumusețea, m-am cutremurat în sinea mea aducându-mi aminte de povestea Zalummei despre cadavrul lui Messer Iacopo. *Optzeci de oameni în cinci zile,* zisese tata. Era cu putință ca omul acesta să fi fost capabil de asemenea crime?

— Te rog să îl iei, ți-l dăruiesc, a spus el.

— Am unul la fel, am răspuns eu – și pe loc m-am simțit rușinată că venisem cu un răspuns negândit la o ofertă incredibil de generoasă. Mi l-a dat mama.

Îmi studiase reacția cu mare atenție; la cuvintele mele, privirea i se ascuțise și mai mult, după care se îmblânzise încet, încet.

— Sigur, a zis el. Uitasem că le-am oferit prietenilor câteva dintre ele.

Mi-a dat în schimb un medalion, cu un portret al bunicului său Cosimo și cu blazonul familiei Medici. Era făcut de un alt artist, foarte priceput, dar căruia îi lipsea delicatețea mâinilor lui Leonardo. Chiar și așa, mă simțeam pur și simplu uluită și copleșită de generozitatea lui *Il Magnifico.*

Pe urmă, deși s-ar fi zis că l-a ajuns oboseala, a insistat să-mi arate o altă colecție, una de camee de calcedoniu – în culori care mergeau de la albul cel mai străveziu până la cenușiul cel mai întunecat – și o alta, cu pietre de carneol care sclipeau în ape roșii și portocalii. Cele mai multe erau măiastru incrustate în

piatră, iar unele aveau intarsii în aur executate de celebrul Ghiberti.

Erau expuse și tot felul de pocale – tăiate în piatră scumpă, împodobite cu geme și suflate cu argint și aur. Numai că de-acum Lorenzo era aproape la capătul puterilor, drept care nu mi-a mai atras atenția asupra nici unei piese. În schimb, m-a condus spre un piedestal pe care se afla o farfurie de mare finețe – puțin mai mare decât cea pe care o foloseam eu la cină.

— Farfuria e tot din calcedoniu, deși cupa în sine e roșcat-maronie, mi-a explicat el într-o șoaptă răgușită. Deasupra, pe fundalul întunecat, se vedea o camee albă ca laptele în care erau incrustate câteva siluete din timpuri străvechi.

— E o raritate și cea mai mare dintre comorile mele. Uite-l pe Osiris ținând cornul abundenței și cea care e așezată acolo e Isis, soția lui. Fiul lor, Horus, ară Pământul. S-a oprit și în voce i s-a strecurat mândria: Cupa a fost folosită de regii și reginele din Egipt în timpul ritualurilor. Însăși Cleopatra a băut din ea. După ce Octavian a înfrânt-o, cupa s-a rătăcit o vreme, după care a apărut iar, la Constantinopole. De-acolo, a ajuns la curtea din Neapole a regelui Alfonso. În cele din urmă, a luat drumul Romei și așa am achiziționat-o eu. Mi-a citit în ochi dorința înăbușită cu stângăcie și a zâmbit: Te rog. Poți să pui mâna pe ea.

Așa am și făcut și am rămas uimită de perfecțiunea ei, care sfida trecerea timpului. Era atât de veche, dar, înainte să ascult vorbele lui Lorenzo, am presupus că văd tot o creație florentină. Marginile erau reci și de o netezime fără cusur. Am surâs și mi-am întors privirea spre Ser Lorenzo; atunci mi-am dat seama că el pe mine mă studia, cu mare bucurie și duioșie; nu se uita la cupă.

Extazul meu a fost curmat de zgomotul unor pași. M-am răsucit și l-am văzut pe Giovanni Pico. Avea în mână un pocal plin cu o licoare de culoare închisă. A fost la fel de surprins să mă vadă pe cât am fost și eu să-l văd pe el. Prinsă pe picior greșit, am dat înapoi. El a zâmbit politicos; eu n-am fost în stare.

— Ca să vezi, e chiar fiica lui Antonio Gherardini, a remarcat el. Mă îndoiesc că-și amintește numele meu. Ce mai faci, draga mea?

Lorenzo s-a uitat la el cu un aer extenuat.

— Prin urmare, o cunoști pe Madonna Lisa, Giovanni.

— Sunt un apropiat al lui Antonio, a recunoscut Pico și m-a tratat cu o simplă înclinare a capului.

Nu era politicos, dar n-am ripostat. Nu-l mai văzusem pe contele Pico de la înmormântarea mamei mele. Deși mai apoi venise adesea să-l viziteze pe tata, eu refuzasem să-l primesc și rămăsesem închisă în odaia mea. În ciuda purtării curtenitoare de acum, știa cu siguranță că îl urăsc. Expresia pe care și-o luase era bine studiată, dar nu putea să-și ascundă în întregime curiozitatea față de prezența mea. Deși era la el acasă în reședința Medici, se pare că nici nu era inclus în festivitățile serii, nici nu i se împărtășise motivul lor.

— A cam trecut ora la care trebuia să iei poțiunea prescrisă de medic. Mi s-a adresat zâmbind: Gazda noastră e adesea prea ocupată să îndeplinească dorințele celorlalți ca să mai lase vreun gând și pentru propria bună stare.

Lorenzo a schițat un început de grimasă.

— Ser Giovanni a fost unul dintre cei mai îndrăgiți oaspeți ai casei noastre, vreme de mulți ani. Nu suntem de acord în toate privințele… dar rămânem prieteni.

— Am să te convertesc eu până la urmă, a replicat Pico pe un ton binevoitor. Și totuși, în aer plutea un soi de crispare, ca și cum actuala alianță dintre ei era născută mai ales cu gândul la păstrarea convenienței și din dorința fiecăruia de a-l ține pe celălalt sub ochi.

— Iertare că v-am întrerupt conversația. Vă rog, Madonna Lisa, Ser Lorenzo, continuați. Am să aștept răbdător până încheiați. Dar ai grijă, dragă Lorenzo, să nu-ți neglijezi sănătatea.

Lorenzo a remarcat mirarea care s-a citit pe fața mea când a fost pomenită poțiunea. La urma urmelor, ne lăsase singuri în curte pe Leonardo și pe mine, spunând că se duce să o ia.

— Am fost reținut… cu alte probleme, a murmurat el, în așa fel încât să-l aud numai eu.

— Ați fost cât se poate de amabil, Ser Lorenzo, am zis eu neștiind cum să plec mai repede de acolo, pentru că apropierea lui Pico îmi tăiase tot curajul; amintirea morții mamei era încă

atât de vie. Dar cred că v-ar prinde bine puțină odihnă. Cu permisiunea dumneavoastră, aș vrea să mă retrag.

Poate că sesizase deznădejdea din vocea mea – sau poate că se simțea extenuat – pentru că nu a protestat deloc.

— Lasă aici poțiunea, i-a spus el lui Pico. Du-te și asigură-te că trăsura lui Ser Antonio este gata pregătită și spune-i că fiica lui urmează să vină curând. Îl găsești în capelă. Pe urmă, caută-l pe Piero și trimite-l la mine.

Mi s-a luat o piatră de pe inimă în clipa când Pico a plecat. Imediat după, *Il Magnifico* a zis:

— Prezența lui Ser Giovanni te supără.

M-am uitat în jos la podeaua sclipitoare de marmură.

— Era de față când a murit mama.

— Da, mi-amintesc că a spus ceva despre asta. Nimic nu este mai amar decât pierderea celor pe care-i iubim cel mai mult. O moarte prematură, pornită din urzeli ale răului, provoacă cel mai cumplit soi de durere. Și lesne întoarce inima către ură. M-am lăsat cu totul pradă dorinței de răzbunare când mi-a murit fratele. Ce-am făcut atunci s-a întors acum să mă bântuie.

S-a oprit și a rămas cu ochii pe locul unde stătuse Pico.

— Ser Giovanni este un om al extremelor. Nu se află om mai instruit ca el, și totuși inima lui îi aparține acum monahului Girolamo. Lumea a pierdut în persoana lui un filozof, unul dintre cei mai mari. Ai auzit vreodată de teoria lui – a sincretismului?

Am clătinat din cap.

— Avansează ideea că toate filozofiile și toate religiile conțin în ele sâmburele adevărului – și toate conțin greșeli. Giovanni al nostru a susținut că fiecare dintre ele ar trebui examinată, ca să fie găsite adevărurile comune și să fie eliminate neajunsurile. În fața unei asemenea idei, Papa a sugerat că Giovanni ar trebui pus pe rug. A venit aici acum doi ani, ca să se bucure de protecția mea. Iar acum își oferă sprijinul unui om care ar vrea să mă vadă doborât.

Fața i s-a înnourat dintr-odată. A lăsat să-i scape un suspin adânc.

— Copilă dragă, trebuie să fiu lipsit de politețe și să-ți cer să mă așez în prezența ta. Seara m-a stors de puteri mai mult decât credeam.

L-am ajutat să ajungă la scaun. Acum, nemaifiind în stare să păstreze aparența unei însănătoșiri relative, s-a lăsat greu pe brațul meu. S-a așezat, cu un mic geamăt, sub tabloul cu moartea Sfântului Sebastian și s-a sprijinit de perete. A închis ochii. În umbra pe care-o arunca făclia, părea de două ori mai bătrân decât era. L-am întrebat speriată:

— Să aduc poțiunea?

A zâmbit subțire, după care a deschis ochii și m-a privit cu afecțiune.

— Nu, dar poți să-i dai mâna unui om bătrân, ca să-l alini până vine Piero?

— Bineînțeles. M-am apropiat și m-am aplecat puțin ca să-i prind mâna într-a mea. Era rece și atât de subțiată încât simțeai imediat oasele răsucite.

Și am rămas așa, în liniște până când *Il Magnifico* a întrebat cu voce înceată:

— Dacă te chem aici, ai să vii din nou, Lisa?

— Bineînțeles, am repetat eu, deși nu-mi închipuiam de ce să vrea una ca asta.

— L-ai impresionat din cale-afară pe Leonardo al nostru, a zis el. Mărturisesc că am văzut când ți-a schițat portretul, acolo, în curte. Am să-i dau o comandă să îți facă portretul, când are un răgaz și se poate elibera de îndatoririle pe care le are la curtea din Milano. Ți-ar face plăcere?

De uimire, am rămas fără glas. Primul meu gând s-a dus către tata. O asemenea onoare i-ar ridica mult prestigiul și i-ar spori afacerile, dar mă îndoiam că ar putea să încline balanța în fața devotamentului față de Savonarola și învățăturile lui. I-ar consolida relația cu familia Medici într-un fel care ar stârni categoric dezaprobarea noilor lui prieteni.

Dar acum nu era momentul să dau glas unor asemenea îndoieli. Când mi-a revenit graiul, am spus:

— Ar fi mai mult decât o plăcere, *maestro.* Simpla idee mă umple de entuziasm.

— Bine, a răspuns el și a dat scurt din cap, cu un aer hotărât. E ca și făcut.

Nu am mai vorbit deloc până când ușa a fost deschisă din nou și s-a arătat fiul lui Lorenzo.

— Giuliano, a zis el și tonul i-a trădat iritarea. Eu am trimis după fratele tău. Unde e Piero?

— Nu se simte prea bine, a răspuns Giuliano pe loc. Avea obrajii împurpurați, de parcă ar fi venit în goană la auzul chemării; când m-a văzut acolo, fața i s-a luminat puțin. Nu ți-e bine, tată? (S-a uitat de jur împrejur și a zărit imediat poțiunea neatinsă.) A trecut ora când trebuia să bei ce ți-a prescris doctorul. Îți aduc imediat cupa.

Lorenzo mi-a lăsat mâna și a făcut un gest ca și cum ar fi alungat cuvintele lui Giuliano.

— Mezinul meu, mi-a spus el și accentul afectuos din voce era de neconfundat, se grăbește să-mi îndeplinească dorințele cu aceeași râvnă cu care fiul cel mai mare se grăbește să nu le bage în seamă.

Giuliano a zâmbit; ceva din expresia lui mi-a readus în minte bustul de teracotă din curte.

— Îmi pare rău că nu te pot însoți până la trăsură, când te reîntâlnești cu tatăl tău, a continuat Lorenzo, dar Giuliano e un tânăr cu simțul răspunderii și îți garantez că va veghea să ajungi până acolo în deplină siguranță. M-a luat iar de mână și m-a strâns cu o forță remarcabilă pentru un om atât de atins de umbra bolii: Domnul să fie cu dumneata, draga mea.

— Și cu dumneavoastră, domnule. Vă mulțumesc că ați avut bunătatea să mă invitați în casa dumneavoastră. Și pentru că aveți de gând să comandați portretul…

Ne-am desprins unul de altul cam fără voie. Mă încerca o tristețe ciudată pe când mă prindeam de brațul tânărului Giuliano și ne îndepărtam de tatăl lui, un om urât și vulnerabil, înconjurat de bogăția și frumusețea multor secole.

XXV

Pe coridor, Giuliano și cu mine am trecut pe lângă alte sculpturi, portrete și vase delicate de porțelan care-mi ajungeau până la talie, scăldate în sclipirea lumânărilor din candelabrele elegante de bronz, argint și aur. Mergeam învăluiți într-o tăcere stânjenitoare. Mâna care se sprijinea de antebrațul lui era încordată, iar el se uita fix în față și se mișca cu o demnitate

firească, mai potrivită cuiva cu zece ani mai în vârstă. Ca și stăpânul casei lui, era îmbrăcat în culori întunecate și avea o tunică simplă, din lâna cea mai fină pe care-o vindea tatăl meu.

— Îmi pare rău că boala tatălui meu ți-a întrerupt vizita, Madonna Lisa.

— Te rog să nu îți ceri scuze, am răspuns eu. Mie îmi pare rău că starea sănătății lui Ser Lorenzo e încă sub semnul întrebării.

În lumina pâlpâitoare, chipul lui Giuliano a căpătat o expresie solemnă.

— Tata nu face deloc caz în fața oaspeților, dar s-a simțit atât de rău în ultimele luni, încât toți am crezut că era pe moarte. E încă foarte slăbit; doctorii i-au spus să nu cheme nici un musafir, dar el era foarte hotărât să-și vadă iar prietenii. Pe Leonardo voia mai ales să-l revadă. Și, cu toate că nu mi-a spus, presupun că dorea să te întâlnească în ideea unui aranjament matrimonial viitor?

— Da, am spus eu. Când a pomenit numele artistului de fel din Vinci – care făcuse un efort deosebit să ajungă la această adunare – speranțele mi-au renăscut. Dar ce-mi spui despre tatăl dumitale e îngrozitor. De unde vine răul?

— De la inimă. Giuliano a ridicat din umeri cu un aer frustrat. Cel puțin așa susțin doctorii, dar am impresia că știu mult mai puține decât sunt dispuși să recunoască. Suferă de gută de când îl știu – și câteodată e atât de cumplit, încât țipă de durere și când se atinge de așternuturi. Și îl dor oasele. Dar, de la o vreme, e chinuit de multe alte suferințe diferite și doctorul nu pare să-i poată ușura nici una dintre ele. E slăbit; nu poate să mănânce; e neliniștit și are dureri. Tânărul a clătinat din cap și s-a oprit din mers. Starea lui mă îngrijorează foarte mult. Are patruzeci și trei de ani, dar pare să fie un om bătrân. Când eram mic, avea atâta putere; fugea cu noi, copiii, și se juca ca și cum am fi fost toți de o seamă. Îi plăcea să mă ridice pe șaua calului și călăream împreună…

I s-a frânt vocea; s-a oprit puțin ca să-și vină în fire.

— Îmi pare nespus de rău. Abia îmi pierdusem mama: înțelegeam prea bine spaima care pusese stăpânire pe băiat. Dar se simte mai bine decât înainte, nu?

— Da… a dat el repede din cap fără să se uite la mine.

— Atunci, are să se însănătoșească în continuare. Nu trebuie să vă pierdeți speranța.

Și-a revenit dintr-odată.

— Iertare, Madonna! Ai venit aici ca oaspete al nostru și eu m-am apucat să mă plâng. N-ar trebui să te tulbur cu asemenea griji…

— Dar eu chiar vreau să știu. Ser Lorenzo s-a purtat cu o asemenea bunătate: îmi arăta colecțiile, deși se simțea din cale-afară de obosit.

Giuliano a zâmbit cu melancolie.

— Așa face tata. Adoră să colecționeze lucruri frumoase, dar nici unul nu-i aduce vreo bucurie adevărată atâta timp cât nu le poate arăta altor persoane și nu se împărtășește din încântarea lor. I-am auzit pe unii spunând că se poate purta cu cruzime când vine vorba despre afaceri sau politică, dar eu nu am văzut în el decât bunătate. S-a oprit și a schimbat tonul: Vizita ți-a fost pe plac, Madonna?

— Foarte mult.

— Știu că tata ar vrea să meargă mai departe și să împartă cu dumneata bucuria de a vedea toată colecția. Îmi dai voie să-l întreb dacă te-ai putea întoarce să vedeți mai multe? Am putea aranja să vizitezi și vila noastră de la Castello. Acolo sunt multe picturi uimitoare și grădini foarte frumoase.

— Mi-ar plăcea foarte mult.

Deși un asemenea gând m-a făcut să mă simt grabnic fericită, răspunsul era mai degrabă șovăielnic. Mă îndoiam că tata mi-ar acorda o nouă șansă de a vizita familia Medici. Încă mă întrebam îngrijorată dacă va lua în considerare ideea de a-i permite unui artist – chiar și unuia atât de renumit ca Leonardo – să intre în casa noastră.

Când mi-a auzit răspunsul, Giuliano a surâs.

— Ar fi minunat, Madonna Lisa! Și, cum tata nu se simte bine, poate mi-ar îngădui mie să-ți fiu însoțitor.

Am știut atunci că i se aprinseseră călcâiele și m-am simțit tulburată. Fără doar și poate, Lorenzo nu mă invitase aici în calitate de mireasă pentru fiul său – mai erau câțiva ani buni până ca Giuliano să ajungă la vârsta când se căsătorește un bărbat. Și, când avea să se căsătorească, mireasa urma să fie

odrasla uneia dintre cele mai nobile familii ale Italiei, desigur. În nici un caz n-ar putea să fie fiica unui negustor de lâneturi.

N-am găsit răspunsul cuvenit. Din fericire, ajunseserăm deja în dreptul intrării laterale a clădirii. Acolo nu se vedea nici un servitor; îmi amintesc vag că, pe partea cealaltă, erau oameni care stăteau de gardă, în frig. Giuliano s-a oprit.

-— Vă las aici doar o clipă, Madonna, ca să mă asigur că tatăl dumneavoastră vă așteaptă. Și mă întorc să vă escortez până la el.

Pe neașteptate, s-a aplecat în față cedând unui impuls de moment și m-a sărutat pe obraz. După care a și dispărut, la fel de repede.

Am fost bucuroasă că a plecat și că nu existase nici un martor. Judecând după fierbințeala feței și a gâtului, sigur mă făcusem roșie de tot, cam cum e culoarea carminului.

Mă simțeam sfâșiată. Eram în fața unui băiat plăcut și arătos – o partidă cu mult peste așteptările mele – și totuși, nu m-am putut opri să nu reacționez cu oarecare frivolitate la sărutul lui. În același timp, gândul m-a îndemnat să-mi aduc aminte că fusesem fascinată de Leonardo. Era mai sigur să-mi îndrept speranțele de căsătorie într-acolo. Deși artistul era rodul unei legături nelegitime cu o servitoare, tatăl lui se număra printre cei mai cunoscuți notari din Florența. Provenea dintr-o familie bună, cu o bogăție și un prestigiu care o puneau cam pe aceeași treaptă pe care se afla familia tatălui meu.

Când Giuliano s-a întors, eram încă prea rușinată ca să-i pot întâlni privirea. M-a condus afară în noaptea rece, pe lângă gărzile cu săbiile lipite de coapse, și m-a ajutat să urc în trăsură fără să facă nici un gest care să amintească de sărut, dar când m-am instalat lângă tata, n-a spus decât atât:

— Noapte bună, Madonna. Noapte bună, Ser Antonio. Domnul să fie cu voi.

— Și cu voi, am răspuns eu.

Pe când trăsura înainta pe Via Larga, tata avea un aer distant, neliniștit; s-ar fi zis că rugăciunea și meditația nu prea reușiseră să-l mângâie sau să-i ușureze chinul de a fi trebuit să-și lase singurul copil pe mâna dușmanului personal al lui Savonarola. Când a vorbit, nu s-a uitat deloc spre mine.

— Cum a fost? a întrebat el cu un ton cam sec. Ce au făcut, te-au dus să te arate femeilor?

— Nu era nici o femeie acolo. Doar bărbați.

— Bărbați? A întors capul și m-a privit.

— Prieteni de-ai lui *Il Magnifico.* Nu voiam să dezvălui prea multe, dar curiozitatea nu-mi dădea pace. Mulți artiști. Era și Leonardo da Vinci.

Știam prea bine că nu era cazul să pomenesc ceva despre portretul pe care urma să-l comande Lorenzo. Aveam să las astfel de negocieri pe seama unora care erau mai diplomați decât mine. Am tăcut o vreme, apoi am întrebat:

— El are nevastă?

— Leonardo? Cu gândurile aiurea, tata s-a încruntat scrutând drumul în lumina săracă. Nu. E unul dintre cei mai faimoși sodomiți pe care-i avem. Cu mulți ani în urmă, a fost chemat în judecată; după aceea, plângerea a fost retrasă, dar se știe că trăiește de o bună bucată de vreme cu „ucenicul” lui, tânărul Salai, care e și iubitul lui.

Avea o voce egală, fără inflexiuni – lucru ciudat, dată fiind purtarea lui dezaprobatoare față de asemenea bărbați.

Apoi tata mi-a pus întrebările care erau de așteptat: Cine mai fusese acolo? Lăsase Ser Lorenzo să se vadă în vreun fel care credea el că ar putea fi bărbatul potrivit? Ce altceva mai făcusem cât am stat acolo, înăuntru?

Am dat răspunsuri seci și din ce în ce mai concise. Nu părea să-și fi dat seama că vorbele fără ocolișuri pe care le spusese despre Leonardo mă duruseră. În cele din urmă a căzut în mutenie, pierdut într-un soi de reverie nefericită și am mers așa, fără nici o vorbă, prin orașul rece și întunecat. În timp ce treceam peste podul Santa Trinita, acum pustiu, mi-am strâns bine pe lângă mine haina tivită cu blană.

XXVI

Săptămâna următoare mi-am petrecut-o cu o dorință nouă: să-l întâlnesc pe tata la cină, cu gândul că poate primise vorbă de la Lorenzo. Încă nu-mi revenisem de pe urma veștii că Leonardo prefera bărbații. O parte din mine spera că tata se înșelase sau

poate mă mintea ca să descurajeze orice intenție de a mă căsători cu un artist, de vreme ce el credea că asemenea bărbați nu pot fi soți pe care să te bizui.

Eu știam ce știam: văzusem în ochii artistului lumina care se naște din atracție.

Între timp, am primit un scurt răvaș din partea așa-zisului sodomit. Mi-a fost strecurat fără știrea tatei. Când am rupt pecetea, au ieșit la iveală alte două bucăți de hârtie care-au alunecat pe podea.

Salutări din Milano, Madonna Lisa.

Bunul nostru Lorenzo mi-a comandat să-ți fac un portret. Nu cred că există ceva care să-mi facă mai multă plăcere: frumusețea dumitale se roagă să fie imortalizată. De îndată ce-mi îndeplinesc anumite obligații față de venerabilul duce Ludovico, am să vin la Florența pregătit să rămân mai multă vreme. Am pus alături niște prime schițe pe care le-am făcut, în speranța să te bucuri de ele. Una dintre ele este făcută mai cu atenție, după desenul pe care l-am schițat atunci, în palatul Medici. Pe cealaltă am copiat-o după propriile mele tăblițe și stârnește un interes special printre apropiații familiei Medici.

Abia aștept să încep să lucrez la portret și cuvintele nu pot reda nerăbdarea mea la gândul revederii.

Bunul vostru prieten,

Leonardo

Am recuperat hârtiile de pe podea și le-am examinat cu reverență. Abia acum am înțeles pe deplin de ce Leonoardo fusese cel solicitat să termine sculptura cu chipul lui Giuliano de Medici, după moartea acestuia. Era uimitor cât de bine își amintise trăsăturile mele. Pornind de la desenul grabnic făcut în cerneală pe când ne aflam în curte, realizase – în creion delicat cu vârf de argint, pe fundalul crem al hârtiei – o imagine remarcabilă a chipului meu, a gâtului și umerilor – care părea mai adevărată, mai sacră și mai profundă decât orice reflecție pe care-o puteam vedea în oglindă. Nu eram surprinsă în postura pe care o ceruse, ci mai curând în clipa imediat anterioară, când fusesem cu ochii ațintiți pe bustul de teracotă

al lui Giuliano, după care mă întorsesem să mă uit peste umăr. Fața și numai ea, în semiprofil, era conturată cu claritate și umbrele de rigoare erau marcate cu grijă. Părul și umerii erau doar sugerate prin câteva linii. În spatele capului se ghicea vag o structură care-ar fi putut să fie, la fel de bine, o plasă de păr sau un nimb. Pleoapele, vârful bărbiei și zona de sub ochi ieșeau în evidență datorită folosirii atente a plumbului alb.

Colțurile buzelor se arcuiau ușurel: nu era un zâmbet, ci promisiunea unui zâmbet. Era o reflecție a bunătății pe care o văzusem în ochii lui Giuliano, cel dus dintre noi; putea foarte bine să fie imaginea unui înger.

Orbită, am rămas cu ochii la desen mai multă vreme și abia pe urmă mi-am îndreptat atenția spre cealaltă pagină.

Era o schiță făcută oarecum la iuțeală, în tușe mai aspre. Și îmi stârnea amintiri. Mai văzusem undeva imaginea și mi-a luat ceva timp până să-mi aduc aminte că o remarcasem pe zidul de lângă Palatul Signoriei, când eram cu mama.

Înfățișa un om care atârna în streang, cu fața în jos, cu mâinile legate la spate. Deasupra ei, artistul scrisese: *Execuția lui Bernardo Baroncelli.*

Era o imagine înspăimântătoare, cu totul nepotrivită pentru a fi trimisă unei tinere; nu-mi imaginam ce-l împinsese pe Leonardo să o facă. Ce legătură avea Baroncelli cu mine?

Iar scrisoarea în sine nu făcea decât să-mi sporească starea de confuzie. *Cuvintele nu pot reda nerăbdarea mea la gândul revederii... Făc*ea aluzie la iubire? Atunci de ce semnase răvașul cu o formulă obișnuită, bunu*l vostru prieten. Pri*eten și nimic mai mult. În același timp, scrisoarea mă umplea de entuziasm: comanda lui Lorenzo era deci reală, nu doar o vorbă în vânt menită să măgulească.

Drept care, în fiecare noapte îl așteptam pe tata, disperată să aud măcar o vorbă despre portret sau, și mai important, vreo aluzie la invitația de a vizita Castello.

Și în fiecare noapte mă aștepta o nouă dezamăgire. Tata nu pomenea nimic și mormăia un răspuns negativ ori de câte ori îndrăzneam să-l întreb dacă primise, de la Ser Lorenzo, vreo veste despre o posibilă căsătorie.

Totuși, după o asemenea cină descurajatoare, în timp ce mă retrăgeam spre odaia mea, mi-a ieșit în cale Zalumma, cu lampa într-o mână. A intrat și a închis ușa în urma noastră.

— Nu mă-ntreba cum a ajuns la mine; cu cât știi mai puțin cu atât e mai bine, a zis ea și a scos din corsaj o scrisoare sigilată. Am apucat-o repede, cu gândul că era de la Leonardo. Ceara purta urma blazonului Medici, *Palle,* dar conținutul nu era nici pe departe cel așteptat. La lumina lămpii pe care o ținea Zalumma, am citit:

Mult stimată Madonna Lisa,

Iartă-mi libertatea pe care mi-am permis-o în timpul vizitei pe care ai făcut-o la palatul tatălui meu; și iart-o și pe cea pe care mi-o iau acum scriind această scrisoare. Sunt prea îndrăzneț, știu bine, dar curajul îmi vine din dorința de a te revedea.

Tata e grav bolnav. Chiar și așa, mi-a îngăduit să te însoțesc într-o vizită la vila din Castello, cu o escortă aleasă de el și una aleasă de tatăl dumitale. Astăzi, fratele meu Piero îi scrie lui Ser Antonio o scrisoare prin care-i cere să îți dea voie să ne însoțești.

Mă bucur mult de pe acum la gândul să te întâlnesc încă o dată. Până atunci, rămân

Sluga dumitale umilă,

Giuliano de Medici

XXVII

În cele câteva zile care au urmat, mi-am alungat din minte orice gând despre Leonardo da Vinci – deși, în adâncul meu, îmi puneam întrebări în legătură cu schița care-l înfățișa pe Bernardo Baroncelli. În schimb, ca o fetișcană zăpăcită ce eram, m-am gândit numai la clipa în care Giuliano se aplecase spre mine și mă sărutase pe obraz. În vis, am văzut și *Primavera,* tablourile lui Botticelli. Tot ce știam despre ele era din descrieri; acum, încercam să-mi imaginez cum ar arăta pe pereții de la Castello. Ba chiar m-am străduit să-mi închipui cam cum ar putea să apară propriul meu portret, dacă s-ar afla lângă ele. Tânjeam să mă scald din nou în frumusețe, cum făcusem sub

îndrumarea lui Lorenzo. Noaptea stăteam în pat și, pentru întâia oară de la moartea mamei, eram copleșită de gânduri care mă scoteau din casa tatălui meu și din noianul de nefericiri.

De la o vreme, afacerile tatălui meu înfloriseră, așa că se întorcea acasă și mai târziu decât de obicei. Mă învățasem să mă retrag fără să mai vorbesc cu el până dimineața. Adesea venea acasă însoțit de Giovanni Pico; stăteau și beau vin tăifăsuind și nebăgând în seamă cina.

Numai că acum hotărârea mea era deosebită: așteptam neclintită, ignorând bolboroselile stomacului. Stăteam ore întregi la masă până când venea și el. Nu-i puneam nici o întrebare; îmi vedeam de treabă și mâncam. Și în fiecare asemenea noapte eram sigură că urma măcar să pomenească o vorbă despre invitația lui Lorenzo. Am făcut la fel timp de patru seri, până când n-am mai putut răbda.

Am rugat-o pe bucătăreasă să păstreze supa caldă, după care m-am așezat la masa pusă. Și am stat acolo vreme de trei ceasuri, poate și mai bine, până când lumânările s-au consumat aproape cu totul, iar foamea mi s-a întețit în asemenea măsură, încât mă gândeam să-i spun bucătăresei să-mi aducă de mâncare.

În sfârșit, a intrat și tata – fără contele Pico, slavă Domnului. La lumina lumânărilor, părea ros de oboseală și cu ținuta în neorânduială. De la moartea soției, nu-și mai făcuse timp să-și aranjeze barba în care se ghiceau fire aurii. Ici colo, părul i se încrețea neelegant, iar mustața, care se lungise peste măsură, îi atingea buza de jos.

Văzându-mă acolo, s-a arătat dezamăgit, dar nu surprins.

— Vino aici și așează-te, am spus eu cu un gest, după care m-am dus să-i spun bucătăresei să aducă mâncarea. Când m-am întors, se așezase dar nu se ostenise să-și scoată mantia, deși focul din cămin făcea destulă căldură.

Am păstrat tăcerea în timp ce bucătăreasa a venit mai întâi cu *minestra,* supa, și a pus-o în fața noastră. După plecarea ei, am lăsat să treacă puțin timp ca să-i dau răgaz tatei să-și savureze cina și-apoi am întrebat – străduindu-mă zadarnic să-mi ascund agitația:

— Ai primit de curând o scrisoare în care este vorba despre mine?

A lăsat din mână lingura, încetișor, și s-a uitat la mine peste masă, în ochii lui de culoarea ambrei nu se citea nimic. N-a dat nici un răspuns.

— De la Lorenzo de Medici, am insistat eu. Sau poate de la Piero?

— Da, am primit o scrisoare, a spus el și a mai luat o lingură de supă.

Îi făcea plăcere să mă chinuie? M-am văzut silită să întreb:

— Și răspunsul dumitale?

S-a oprit, cu ochii la bol, după care – cu o furie stăpânită care m-a făcut să tresar – a trântit lingura de masă.

— N-are să existe nici un fel de răspuns, a zis el. Mi-am ținut promisiunea față de mama ta: am să-l las pe Lorenzo să fie petitorul tău. Dar ar face bine să aleagă un om cu frica lui Dumnezeu – dacă mai are de trăit și apucă să ia o hotărâre.

Mânia lui a stârnit-o pe a mea.

— De ce nu pot să mă duc? Ce rău poate fi în asta? Nu vezi cât sunt de nefericită? E singurul lucru care poate să-mi aducă alinare.

— N-ai să mai pui niciodată piciorul în casa familiei Medici. Ochii îi scăpărau de furie. Vremea lor se apropie de sfârșit. Dumnezeu îi va doborî; și va fi crâncenă căderea lor. Desfată-te cu amintirea comorilor de frumusețe care ți-au fost arătate, căci curând vor pieri toate și va rămâne doar cenușa.

M-am gândit că repetă ca papagalul spusele noului său erou salvator, drept care nu le-am băgat în seamă. Dar am întrebat pe un ton ridicat.

— De unde știi că mi-au fost arătate comori? De unde știi?

A ignorat întrebarea.

— Din respect pentru durerea ta și din dragoste, am avut răbdare cu tine. Dar mă tem pentru sufletul tău. Mâine ai să vii cu mine să asculți predica lui Savonarola. Și ai să te rogi lui Dumnezeu să-ți întoarcă gândul de la lucrurile lumești spre cele sfinte. Și ai să te rogi să fii iertată pentru mânia față de Fra Girolamo.

Mi-am încleștat pumnii. I-am ridicat pe masă, înveninată la gândul că o lume strălucitoare și frumoasă – în care domneau arta și familia Medici, în care exista Leonardo și exista șansa ca mâinile lui delicate și pricepute să-mi zugrăvească propriul chip – urma să-mi fie refuzată.

— *Dumneata* ar trebui să te rogi lui Dumnezeu pentru iertare. Dumneata ești cel care a provocat boala propriei soții; și tot dumneata ești cel care-a condus-o către moarte. Dumneata ești cel care acum s-a aliat cu ucigașii ei și închide ochii la vinovăția lor ca să-și ostoiască propria vinovăție.

S-a ridicat cu o asemenea iuțeală încât scaunul din spatele lui a scârțâit cu putere pe podeaua de piatră. I s-au umplut ochii de lacrimi furioase; mâna dreaptă tremura din cauza efortului. Se lupta să o țină pe lângă corp. Nu voia să o ridice ca să dea în cea care-l scosese atât de tare din fire.

— Nu știi nimic... Nu știi nimic. Tot ce-ți cer este din iubire pentru tine! Dumnezeu să te ierte.

— Dumnezeu să te ierte pe *dumneata.,* am răspuns.

M-am sculat pe pe scaun, m-am întors brusc cu spatele la el, în învolburarea fustelor. Am plecat din cameră înaintea lui, dar asta nu mi-a oferit decât o slabă mulțumire.

Târziu în noapte, în timp ce stăteam în pat și ascultam respirația Zalummei și bolboroselile stomacului meu, m-am scufundat în propria mea de dezamăgire. Faptul că nu-l vedeam pe Giuliano mă făcea să-mi doresc cu și mai multă ardoare să-l întâlnesc din nou.

În clipele acelea, fie îmi plângeam de milă, fie întorceam pe toate părțile cuvintele tatei. Presupusese el pur și simplu că *Il Magnifico* n-avea cum să reziste tentației de a-i arăta unui oaspete nou – fie el și o tânără lipsită de orice importanță – lucrurile extraordinare pe care le adăpostea biroul său? Sau se ascundea mai mult de-atât în spatele cuvintelor?

Am avut o noapte agitată. Abia când cerul zilei a început să se lumineze m-am trezit de tot, cu mintea limpede și cu o imagine clară în fața ochilor.

Îl vedeam în gând pe Giovanni Pico, învești mântat în negru din cap până-n picioare, ținând cu grijă în căușul palmelor poțiunea prescrisă de doctor.

XXVIII

În dimineața următoare, în timp ce Zalumma mă ajuta să mă îmbrac pentru mersul la piață, s-a auzit o bătaie în ușă.

— Lisa, a strigat tata. Grăbește-te! Vizitiul e gata să ne ducă la biserică.

Prin urmare, avea de gând să pună în practică amenințarea. Inima a început să-mi bată cu putere. Curioasă, Zalumma s-a încruntat la mine.

— Vrea să mă ducă să-l ascult pe Savonarola, am spus eu într-o șoaptă exasperată. N-am de gând să mă duc, martor mi-e Dumnezeu!

Zalumma, care era nesmintit de partea mea, s-a oprit din ce făcea – tocmai îmi prindea mânecile – și a strigat.

— S-a trezit târziu și o să fie gata în câteva clipe, Ser Antonio. Puteți să vă întoarceți puțin mai târziu?

— Nu pot, a răspuns tata, cu tonul unuia care nu se dă bătut. Am să stau aici până iese din odaie. Spune-i să se grăbească; trebuie să plecăm cât mai repede.

Zalumma s-a uitat la mine și-a dus un deget la buze – după care s-a mișcat în vârful picioarelor până în dreptul unui scaun și mi-a făcut semn să o ajut. Împreună l-am ridicat iute și l-am dus în dreptul ușii. Ea l-a așezat în așa fel încât să blocheze intrarea și-apoi a tras ușor zăvorul.

Pe urmă, cu aerul că n-am făcut nimic rău, m-am întors unde eram și Zalumma și-a continuat operațiunea.

După o pauză lungă, tata a început din nou să bată cu pumnii în lemnul ușii.

— Lisa? Nu mai pot să aștept. Zalumma, trimite-o afară.

Stăteam față în față cu Zalumma și amândouă aveam ochii larg deschiși și privirea gravă. Tăcerea prelungită care a urmat a fost întreruptă de zgomotul încercării de a intra în odaie, după care s-au auzit bombăneli și alți pumni în ușă.

— Îndrăznești să mă sfidezi! Cum crezi că ai să poți da ochii cu Dumnezeu când nesocotești ce-ți spune propriul tată, care nu-ți vrea altceva decât binele?

Pe buze mi se urcau vorbe grele, dar am strâns din dinți și mi-am ținut gura.

— Răspunde-mi, Lisa! Când a văzut că nu primește nici un răspuns, a strigat iar: Și-acum ce-ar trebui să fac? Să aduc toporul?

Dar eu tot nu voiam să deschid gura, deși temperamentul mă îmboldea. S-a făcut liniște, și-apoi l-am auzit plângând.

— Nu înțelegi? Nu fac nimic din cruzime, copila mea. Tot ce fac e din iubire pentru tine. Pentru tine! E chiar atât de cumplit gândul să te duci să-l asculți pe Fra Girolamo, când știi că asta mi-ar fi pe plac?

Avea un ton atât de jalnic încât m-am simțit aproape mișcată, dar tot n-am scos nici o vorbă.

— Vine sfârșitul lumii, a continuat tata cu același ton. Sfârșitul lumii; și Dumnezeu se va arăta ca să ne judece. S-a oprit și a lăsat să-i scape un suspin din adâncul inimii: Eu simt că se apropie sfârșitul… Te rog, Lisa, nu pot să te pierd și pe tine…

Mi-am plecat fruntea și mi-am ținut respirația. În sfârșit, l-am auzit îndepărtându-se; și-apoi am ascultat pașii care coborau scările. Am așteptat o vreme, pentru că ne temeam de o înșelătorie. Până la urmă, i-am făcut semn Zalummei să lase drum liber. Ceea ce a și făcut, iar după ce și-a aruncat ochii dincolo de ușă ca să confirme absența tatei, m-a chemat prin semne în dreptul ferestrei.

Dedesubt, se vedea tata apropiindu-se de trăsură de unul singur. Vizitiul îl aștepta.

Senzația de triumf a fost de scurtă durată; știam că nu aveam cum să mă ascund de el pe vecie.

În seara cu pricina, n-am coborât la cină. Zalumma mi-a strecurat o farfurie pe furiș, dar nu prea aveam poftă și abia dacă m-am atins de ceva.

Mai târziu s-a auzit o bătaie în ușă, cum era de așteptat. Tata a încercat din nou să intre, dar eu trăsesem zăvorul. De data asta, n-a mai strigat; a stat în fața ușii un timp, după care a suspinat din rărunchi, cu resemnare, și s-a retras.

Și așa s-a întâmplat vreme de peste două săptămâni. Am început să-mi iau mesele în odaie și mă aventuram să ies doar atunci când știam că tata era plecat. Adesea o trimiteam pe Zalumma la piață, în locul meu. După o vreme, a încetat să mai vină la ușă, dar – neîncrezătoare – am continuat să stau încuiată

în cameră. Când se ducea la slujba religioasă, mă strecuram și eu la Santo Spirito: ajungeam târziu și mă rugam în grabă, ca să pot pleca înainte de sfârșitul liturghiei.

Ca și mama, devenisem prizonieră în propria mea casă.

Au trecut trei săptămâni. A început Postul Paștelui și zelul tatălui meu a sporit. Se posta tot mai des în fața ușii mele și-mi vorbea despre pericolele desertăciunii, ale lăcomiei și bogăției, despre relele pe care le aduc carnavalul și toate festivitățile care au loc în timp ce săracii mor de foame. Mă implora să mă duc cu el la biserică. Atâta lume se aduna să-l asculte pe înfocatul Savonarola al Florenței – unii băteau drumul special venind din satele înconjurătoare, pentru că i se dusese faima – încât se mutase din biserica San Marco în masivul sanctuar San Lorenzo, biserica în care se odihneau oasele răposatului Giuliano. Chiar și așa, spunea tata, clădirea nu-i putea adăposti pe toți credincioșii; se revărsau pe treptele de la intrare și în stradă. Inimile florentinilor se întorceau spre Dumnezeu.

Eu păstram tăcerea, apărată de lemnul masiv care stătea între noi. Câteodată îmi puneam mâinile la urechi încercând să înăbuș sunetul vocii lui.

Viața mea devenise atât de neplăcută, încât a început să mă cuprindă disperarea. Singura mea șansă de scăpare era căsătoria, dar renunțasem la orice speranță dinspre da Vinci, iar Giuliano era de neatins, din cauza poziției sociale înalte pe care o deținea. Între timp, Lorenzo – singurul căruia îi stătea în putere să rostească numele unui mire convenabil – era prea bolnav ca să poată vorbi.

Și totuși, am simțit că îmi crește inima când, într-o zi, Zalumma s-a întors zâmbitoare de la piață și mi-a strecurat în mâini o altă scrisoare cu pecetea Medici pe ea.

Draga mea Madonna Lisa,

Sunt foarte dezamăgit că tatăl dumitale nu a dat încă nici un răspuns scrisorii noastre în care îi ceream să-ți îngăduie să vizitezi Castello, împreună cu noi. Nu pot decât să presupun că nu este vorba despre o scăpare, ci despre un refuz tacit.

Iartă-mă că nu am putut scrie mai devreme. Tata a fost atât de bolnav încât încep să-mi pierd orice speranță. Pietrele prețioase

păstrate în vin pe care i le-au administrat doctorii s-au dovedit fără efect. Din pricina stării proaste a sănătății lui, nu am vrut să-l tulbur. În schimb, am vorbit cu Piero, fratele meu mai mare, care a fost de acord să-i scrie lui Ser Antonio o altă scrisoare, în numele meu. Îi va da de înțeles tatălui dumitale că, dacă o vizită la Castello i se pare necuvenită, s-ar putea învoi să vin eu în casa voastră – în prezența tatălui dumitale și a fratelui meu, desigur.

Dacă nici această idee nu va fi primită bine, trebuie să pun o întrebare: există în oraș vreun spațiu public în care să ne putem întâlni din întâmplare?

Îmi cer iertare pentru lipsa de sfială. Vine din dorința disperată de a te vedea din nou. Până atunci, rămân

Umilul dumitale servitor,

Giuliano de Medici

Am rămas pe gânduri o vreme, cu scrisoarea în poală. Prima alegere era piața, evident. Mă duceam des acolo, deci nimănui nu avea să-i pară ciudat. Totuși, puteam să mă întâlnesc pe-acolo cu vreun vecin sau cu un prieten de familie, cu soția sau servitorul vreunui bărbat care-l cunoștea pe tata. Era un spațiu aglomerat – dar nu atât de aglomerat încât să pot scăpa de ochii ageri ai vizitiului nostru – și era plin de cunoscuți. Întâlnirea dintre o tânără și unul dintre fiii familiei Medici n-ar fi trecut neobservată. Nu mai era nici un alt loc unde vizitiul să mă fi dus des. Dacă îi ceream să mă ducă într-un loc neobișnuit, sigur îi povestea totul tatei.

Zalumma se ținea în preajma mea, măcinată de curiozitate, totuși, buna-creștere îi dicta tăcerea. Aștepta să vadă cât anume eram dornică să-i împărtășesc.

— Cât ar dura – am întrebat, în cele din urmă – până să ajungă răspunsul la Ser Giuliano?

— Ar fi în mâinile sale până mâine.

M-a fericit cu un zâmbet tainic. Îi povestisem totul despre vizita din palatul Medici: despre bunătatea și sănătatea șubredă a lui Ser Lorenzo, despre îndrăzneala tânărului Giuliano, despre frumusețea și rafinamentul lui Leonardo. Ca și mine, știa că nu mă pot mărita cu Giuliano, dar cred că o parte din ea se desfăta

atunci când regulile bunei-cuviințe erau călcate în picioare. Poate că și ea era pradă unei speranțe nebunești: se gândea că, nu se știe cum, imposibilul ar putea să se întâmple.

— Adu-mi o pană și hârtie, am spus și, când le-am avut, am scris un răspuns. Imediat ce l-am împăturit și l-am sigilat, i l-am dat Zalummei.

După care m-am ridicat, am tras zăvorul de la ușă și m-am dus jos să-l caut pe tata.

XXIX

Tata m-a îmbrățișat când i-am spus că am hotărât să mă duc cu el la biserică.

— Două zile, i-am spus. Dă-mi doar două zile ca să mă rog și să mă pregătesc sufletește; pe urmă, vin cu dumneata.

În ziua următoare, întocmai cum promisese Zalumma, scrisoarea i-a fost înmânată lui Giuliano; Giuliano l-a lăsat pe mesagerul necunoscut să aștepte și a așternut chiar atunci un răspuns pe hârtie. Seara, în siguranța odăii mele, l-am citit și răscitit până când Zalumma a stăruit să sting totuși lumânarea.

Deși plouase neîncetat în ajun, seara celei de-a doua zile era frumoasă, atât cât se putea spera pentru un început de aprilie. Când ne îndreptam spre biserica San Lorenzo, soarele atârna în josul cerului și o briză răcoroasă părea să țină piept căldurii care venea de la el.

Tata nu exagerase în privința numărului de oameni care se duceau să asculte predicile călugărului. Mulțimea acoperea treptele bisericii și se revărsa spre *piazza.* Și totuși, în ciuda adunării impresionante de oameni, nu se simțea în aer pic de entuziasm, nu era nici urmă de vioiciune sau de bucurie. Totul era tăcut ca la înmormântare și liniștea nu era tulburată decât de suspine și de rugăciuni rostite în șoaptă. Toate persoanele erau învești mântate în culori închise. Nu se zărea nici o femeie care să facă paradă de straie strălucitoare, nici o sclipire de aur sau de pietre scumpe. Părea că un cârd mare de corbi smeriți s-a lăsat pe pământ.

Nu aveam cum să ne facem loc prin mulțime ca să auzim. Preț de o clipă, am simțit că mă îmbolnăvesc de frică: oare tata voia să stăm afară în *piazza?* Dacă se întâmpla așa, totul era pierdut.

Dar, în timp ce tata mă ajuta să cobor din trăsură, și-a făcut apariția Giovanni Pico; era clar că ne așteptase. Când am dat cu ochii de el, am simțit iar că tresar.

Tata l-a îmbrățișat pe Pico, dar îl cunoșteam îndeajuns ca să îmi dau seama că entuziasmul lui era mimat. În zâmbetul lui stăruia doar o urmă de răceală, care a dispărut aproape imediat când s-a tras înapoi – puțin cam prea repede.

Cu brațul pe umerii tatei, contele s-a întors și ne-a condus spre intrarea în biserică. Mulțimea s-a dat la o parte din fața lui; cei mai mulți l-au recunoscut și s-au înclinat, știind de legătura strânsă pe care o avea cu Fra Girolamo. S-a strecurat cu ușurință în sanctuar, conducându-l pe tata care mă luase de braț și mă trăgea după el. Zalumma se ținea în urma noastră.

Ultima oară când îl ascultasem pe Savonarola, biserica San Marco fusese plină, dar aici, la San Lorenzo, oamenii renunțaseră la orice fel de amabilități și convenințe sociale și stăteau înghesuiți unul în celălalt, umăr lângă umăr: abia aveau loc să-și ridice brațele ca să se închine. Deși era o noapte răcoroasă, în biserică se simțea căldura pe care o degaja numărul mare de trupuri; aerul era închis – încărcat de zgomotul respirațiilor, al suspinelor, al rugăciunii – și mirosea a sudoare.

Pico ne-a dus spre partea din față a bisericii, unde masivul Domenico ne păstrase un loc. Mi-am întors repede fața, ca nici el, nici ceilalți să nu poată citi ura din privirea mea.

Greoi, călugărul a trecut apoi pe lângă noi, adresându-i câteva vorbe doar lui Pico și-apoi s-a făcut nevăzut în mulțime. Abia atunci m-am uitat în jurul meu – și am remarcat chipul aparte și familiar al unui tânăr deșirat și taciturn. Mi-a trebuit o clipă și-apoi mi-am amintit unde îl mai văzusem: la *palazzo* Medici, șezând în tăcere lângă Botticelli și Leonardo da Vinci. Era Michelangelo, sculptorul.

A început slujba. Serviciul divin a fost scurt, subțiat până la os, în semn de recunoaștere a faptului că oamenii nu veniseră acolo să se împărtășească din Sfintele Taine; veniseră să-l asculte pe Savonarola.

Și el era gata. Imaginea călugărului urât și mititel care s-a prins de marginile amvonului m-a străpuns și mai dureros decât prezența lui Pico sau chiar a lui Domenico, ucigașul.

Când predicatorul a deschis gura și sunetul de rașpel al vocii lui a umplut catedrala, nu mi-am putut opri lacrima care s-a rostogolit pe obraji. Zalumma a văzut-o și m-a strâns tare de mână. Și tata a văzut-o; poate a crezut că tristețea mea izvora din căință. La urma urmelor, mulți dintre ascultători – mai ales femei, dar și câțiva bărbați – începuseră să plângă de la prima propoziție rostită de Savonarola.

Cu greu mă puteam concentra să-i înțeleg cuvintele; n-am prins decât frânturi din predică:

Mi s-a arătat Maica Sfântă și așa mi-a grăit...

Prăpădul Domnului se apropie... Dacă nu te lepezi de sodomie, o, cetate a Florenței, de spurcăciunea bărbatului care iubește un alt bărbat, Domnul te va nimici. Dacă nu te lepezi de iubirea față de bogății, bijuterii și comori deșarte, în vreme ce săracii plâng după o bucată de pâine, Domnul te va nimici. Dacă nu te lepezi de arta și podoabele care preamăresc păgânătatea și nu dau slava cuvenită lui Christos, Domnul te va nimici. Dacă nu te lepezi de puterea lumească, Domnul te va nimici.

M-am dus cu gândul la Leonardo care, de-acum, trebuie să fi avut înțelepciunea de a se întoarce la Milano. M-am dus cu gândul la Lorenzo, care era silit să rămână, deși inimile oamenilor din Florența erau înveninate împotriva lui. M-am dus cu gândul la fratele lui, Giuliano, ale cărui rămășițe pământești odihneau aici și m-am întrebat dacă nu cumva se îngrozea ascultând totul din Cer.

Nenorocirea are să se abată asupra ta, cetate a Florenței; răsplata se apropie. A venit vremea. A venit vremea.

M-am răsucit și am șoptit ceva la urechea Zalummei. Mi-am ridicat mâna la frunte și m-am clătinat, ca și cum aș fi fost cuprinsă de amețeală. Nu mă prefăceam întru totul.

Ea s-a arătat îngrijorată. S-a înclinat spre tata și a spus:

— Se simte rău, Ser Antonio. Mă tem că s-ar putea să leșine. Din cauza înghesuielii. Cu îngăduința dumitale, am s-o duc afară să ia puțin aer.

Tata a dat din cap și ne-a făcut semn să plecăm, scurt și nerăbdător; ochii lui larg deschiși și strălucitori nu erau îndreptați spre noi, ci spre omul din amvon.

Pico era și el atât de captivat de spusele lui Fra Girolamo, încât nu ne-a dat nici o atenție. M-am întors și am constatat că în spatele meu stătea un bărbat înalt și subțire, cu o bărbie lungă și ascuțită. Chipul lui trezea amintirea unor clipe neplăcute, deși nu știam de unde să-l iau.

Zalumma și cu mine ne-am croit anevoie drum prin bariera de trupuri covârșite de pocăință – mai întâi până în dreptul ușilor larg deschise, pe trepte și-apoi prin mulțimea din *piazza,* care se tot străduia să se apropie cât mai mult de biserică, sperând să prindă un cuvânt sau să vadă preț de o secundă chipul marelui profet.

Când ne-am eliberat, mi-am rotit privirea căutându-l pe vizitiu. Nu părea să fie nicăieri – spre ușurarea mea. Am dat din cap spre Zalumma și am pornit grăbite spre grădina bisericii, ascunsă în spatele pereților înalți și a porții.

Înăuntru – dincolo de pietrele memoriale și de o potecă mărginită de țepii tufelor de trandafiri despuiate de flori – stăteau doi bărbați îmbrăcați în pelerine. Se țineau sub ramurile unui copac înmugurit – unul era înalt, iar celălalt de înălțime medie. Lumina începea să scadă, dar când cel mai scund și-a dat jos gluga, l-am recunoscut pe loc.

— Giuliano!

M-am avântat spre el și el spre mine. Însoțitorii noștri – al lui era încruntat și purta o ditamai sabie – au rămas cu doi pași în spate.

Mi-a luat mâna – de data aceasta, cu o oarecare stângăcie – și s-a plecat să o sărute. Avea degete lungi și subțiri, cum trebuie să fi fost și ale tatălui său înainte ca vârsta și boala să le deformeze. Ne-am uitat lung unul la celălalt și ne-a pierit graiul. Avea obrajii împurpurați și umeziți de lacrimi.

După ce s-a luptat să-și vină iar în fire, a spus:

— Tata e atât de bolnav încât abia mai poate să vorbească; astăzi, nici nu m-a recunoscut. Doctorii sunt îngrijorați. Am plecat de lângă el cu mare teamă.

L-am strâns tare de mână.

— Îmi pare rău. Cât se poate de rău… dar a mai fost foarte bolnav și a reușit să-și revină. Am să mă rog pentru el, am să mă rog să-l ajute Dumnezeu să se vindece.

A făcut un semn cu bărbia spre biserică.

— E adevărat ce se spune? Că Savonarola predică împotriva lui? Că spune vorbe grele?

— Nu i-a rostit niciodată numele. Dar îi condamnă pe cei care au bogății și putere și comori de artă.

Giuliano și-a plecat fața; părul castaniu și cârlionțat, care-i ajungea până la bărbie, s-a lăsat în față.

— De ce îl urăște pe tata? Acum, când suferă atât de mult… Nici nu mai suport să-i aud gemetele. De ce-ar vrea cineva să distrugă tot ce-a făcut familia mea pentru Florența? Toată frumusețea, filozofia, picturile și sculpturile… Tata e un om bun. A fost totdeauna foarte darnic cu săracii… Și-a ridicat fața și m-a privit: Dumneata nu crezi asemenea lucruri, nu-i așa, Madonna? Sau ai devenit una dintre *piagnoni*?

— Bineînțeles că nu! M-am simțit atât de jignită de o asemenea presupunere încât tonul meu mânios l-a lămurit pe loc. Nici n-aș fi călcat pe aici, dacă n-ar fi apărut șansa să te întâlnesc. Îl disprețuiesc pe Fra Girolamo.

Umerii i s-au lăsat ușor, semn că s-a liniștit la auzul vorbelor mele.

— Mă bucur… Lisa – pot să vorbesc atât de direct? Am dat din cap și el a continuat: Îmi pare rău, Lisa, că durerea mea apasă asupra întâlnirii noastre. Pentru că am venit să-ți vorbesc despre un lucru care ar putea să ți se pară revoltător…

Am tras aer în piept și mi-am ținut răsuflarea.

— Seara când ai venit să ne vizitezi nu-mi iese din minte. Numai la dumneata îmi stă gândul, Lisa, la nimic altceva. Deși sunt prea tânăr, deși s-ar putea ca tata să aibă obiecții, nu-mi doresc nimic mai mult…

Brusc, l-a copleșit rușinea. Și-a lăsat ochii în jos, căutând cuvintele potrivite. În ce mă privește, abia dacă puteam să-mi cred urechilor, deși visasem adesea un asemenea moment.

Mă ținea și acum de mână; am simțit cum își sporește strânsoarea până când carnea și oasele mele au început să protesteze. În sfârșit, și-a ridicat privirea spre mine și a reînceput să vorbească; cuvintele se îmbulzeau la gura lui.

— Te iubesc – nici nu pot să dorm noaptea, e îngrozitor. Nu vreau să trăiesc fără dumneata. Aș vrea să te iau de soție. Sunt tânăr, dar știu ce vreau. Am purtat pe umeri mai multe responsabilități decât majoritatea tinerilor de vârsta mea. Tata și-ar dori o alianță strategică, sunt convins, dar, când are să-i fie mai bine, n-am nici o îndoială că pot să-mi susțin cauza în fața lui. Va trebui să așteptăm un an, poate doi, dar…

Până la urmă, n-a mai avut suflu, a tras adânc aer în piept și, cu ochi lucitori – dar acum nu din pricina lacrimilor, ci de frică – a întrebat:

— Sigur, mai întâi trebuie să știu ce simți.

Fără să stau pe gânduri, am răspuns:

— Nu-mi doresc nimic mai mult.

Zâmbetul lui a fost orbitor.

— Și în privința sentimentelor?…

— Sunt întocmai ca ale dumitale. Numai că tata n-ar fi niciodată de acord, am spus eu încet. El face parte dintre *piagnoni.*

Îl cuprinsese un entuziasm fără margini.

— Am putea să cădem la o înțelegere cu el. Dacă n-am cere zestre… Dacă i-am da suficienți bani ca să nu mai fie nevoit să muncească niciodată… L-am cunoscut pe Ser Antonio. S-a purtat întotdeauna cu tot respectul și pare un om cu minte. Tata e prea bolnav ca să se poată gândi la situația noastră… dar am să mă adresez fratelui meu mai mare, Piero. Cu el pot să discut. Până se pune tata pe picioare, logodna va fi gata anunțată. Mi-a făcut întotdeauna pe plac și nu va fi altfel nici acum.

Vorbea cu o asemenea încredere, încât m-am lăsat și eu convinsă.

— E cu putință?

— Mai mult, a răspuns el. E ca și făcut: am eu grijă. N-am să renunț până nu reușesc. Vorbesc cu Piero diseară și mă țin după el și mâine, dacă e nevoie. Și tot mâine am să-ți aduc vestea succesului meu. Unde și când să ne întâlnim?

— Aici. Nu-mi venea în minte un loc mai bun. La aceeași oră.

— Atunci, pe mâine seară.

Brusc, m-a sărutat pe gură; luată prin surprindere, am dat puțin înapoi – dar aș fi mincinoasă dacă n-aș recunoaște că am răspuns cu aceeași ardoare.

Pentru însoțitorii noștri, sărutul a fost semnalul care i-a făcut să sară și să ne despartă. Giuliano a fost condus către o trăsură care aștepta, în timp ce Zalumma m-a zorit înapoi în biserică.

I-am șoptit Zalummei.

— Sunt eu nebună, sau chiar e cu putință?

Cu mâna pe umărul meu, mă îmboldea înainte. Privea cu atenție spre mulțime.

— Nimic nu e cu neputință, a zis ea.

Acum, chiar că nu mai eram stăpână pe propriile picioare. Nu mai era nevoie să mă prefac.

XXX

N-am închis un ochi în noaptea aceea, știind bine că probabil nici Giuliano nu-și găsea somnul în patul lui de pe cealaltă parte a râului Arno. Am lăsat deoparte orice urmă de supărare pricinuită de vestea că Leonardo avea o slăbiciune pentru bărbați; mi-am zis în sinea mea că mă privise cu atâta admirație doar în calitate de artist care evaluează un posibil subiect de tablou și atât. Scrisese *prieten* și nu avusese nici un fel de alte gânduri.

Dar Giuliano… frumos, inteligent, iubitor de artă și tânăr, ca și mine… nici în vis nu putea să-mi apară un soț mai bun. Iar dragostea pe care mi-o purta mă făcea să-l iubesc, la rândul meu. Totuși, nu-mi puteam închipui nici o ofertă – gen aur, bijuterii, case – care l-ar fi putut convinge pe tata să mă dea după un Medici.

În noaptea aceea, m-am rugat lui Dumnezeu pentru sănătatea lui Ser Lorenzo: să se înzdrăvenească și să-i îngăduie lui Giuliano să mă ia de soție. M-am rugat să îmblânzească inima

tatei și să facă în așa fel încât o asemenea cununie să fie posibilă. Și m-am mai rugat ca portretul pe care-l comandase *Il Magnifico* să devină realitate.

Chiar înainte de ivirea zorilor, când întunericul abia începea să bată în cenușiu, am făcut o descoperire foarte neplăcută: străinul care mă salutase în sanctuar era bărbatul care stătuse în spatele meu la San Marco și mă ajutase să mă ridic, în ziua când murise mama.

În dimineața cu pricina, tata a fost încântat când a auzit că aveam de gând să vin din nou la San Lorenzo. Eram obosită, lipsa de somn își spunea cuvântul și, din cauza nervozității, n-am putut să mănânc mare lucru în acea zi. Paloarea urma să-mi ofere o scuză bună, speram eu, ca să mă pot strecura afară din biserică și de-acolo, în grădină.

Era 6 aprilie. Îmi amintesc data cu precizie din pricina a ceea ce avea să se întâmple.

Dimineața fusese senină, dar apusul de soare găsise cerul acoperit de nori cu o culoare din ce în ce mai plumburie; vântul purta cu el mirosul ploii care stătea să vină. De n-aș fi fost atât de disperată să-l văd pe Giuliano, iar tata atât de disperat să asculte învățăturile profetului, am fi putut prea bine să rămânem acasă ca să ne ferim din calea potopului iminent.

Rândurile credincioșilor care stăteau în afara bisericii crescuseră; păreau să fie și mai mulți decât cei pe care-i văzusem cu o seară înainte. Amenințarea vremii urâte nu avea darul să-i descurajeze câtuși de puțin.

Și din nou am fost obligată să dau ochii cu Pico, care ne-a salutat cu obișnuita-i curtoazie mieroasă, și-apoi cu Fra Domenico, care ne-a ținut locul de lângă amvon, după care a dispărut. Din cauza agitației, nu-mi prea amintesc mare lucru din slujba religioasă sau din predică; dar cuvintele de început ale lui Fra Girolamo au fost rostite cu atâta forță încât n-am să le uit niciodată.

— *Ecce gladius Domini super terram cito et velociter!* a strigat el cu atâta vehemență încât mulți dintre cei care-l ascultau s-au speriat. Privește sabia lui Dumnezeu, cum se abate repede și sigur asupra Pământului!

Și brusc s-a lăsat liniștea printre credincioși. Singurul sunet care se auzea în catedrala impunătoare era cel al proclamațiilor răgușite ale lui Savonarola.

Dumnezeu i se arătase și îi vorbise, susținea Fra Girolamo. În noaptea care trecuse căutase să scrie o predică despre Lazăr cel înviat din morți, dar nu găsea deloc cuvintele potrivite – până când Dumnezeu însuși i le-a spus, cu glas limpede, profetului său.

Răbdarea lui Dumnezeu a fost pusă la grea încercare; El nu mai putea să-și *stăpânească mânia.* Ziua Judecății a venit, este chiar *aici* și de-acum nimic nu mai putea s-o oprească. Doar cei credincioși vor fi cruțați. Vorbea cu atâta convingere încât a trebuit să mă lupt cu mine ca să nu mă las înfricoșată.

Aerul era închis și călduț. Am închis ochii și m-am clătinat; am simțit brusc că, dacă nu mă eliberam din mulțime, riscam să mi se facă rău de tot. M-am prins de brațul Zalummei cu o hotărâre disperată. Ea era oricum în așteptarea semnalului meu, dar, văzând cât de sincer era chinul care mi se citea pe față, s-a alarmat.

— Îi este rău, i-a spus ea tatei, dar el era cu desăvârșire fascinat de profet, ca de obicei, și n-a auzit nimic. Drept care Zalumma m-a împins prin baricada de trupuri până afară, în răcoarea înserării.

Cuvintele predicii lui Savonarola erau șoptite din om în om până când își croiau drum în afara bisericii, pe trepte, de unde un țăran le striga cu glas puternic, în beneficiul celor adunați acolo.

Căiește-te, o, tu, cetate a Florenței! Mamelor, a venit timpul să plângeți pentru copiii voștri!

Norii negri și amenințători dădeau înserării întunecimea unei nopți. Vântul rece care bătea dinspre Arno aducea cu el un miros sălciu.

Libertatea de mișcare și aerul curat m-au înviorat cât de cât și eram încă foarte nerăbdătoare să aud ce vești îmi aducea Giuliano. Ne-am îndreptat spre grădina bisericii; am împins poarta. Înăuntru era întuneric și se zăreau siluetele și mai întunecate ale arborilor; cu fiecare rafală de vânt, ramurile lor se chirceau risipindu-și floarea.

Dar Giuliano nu venise.

Nu venise *încă,* mi-am zis eu cu hotărâre și ridicând vocea ca să acopăr șuieratul vântului, i-am spus Zalummei:

— Așteptăm aici.

Și m-am pornit să aștept, cu privirea lipită de poarta deschisă, de parcă mă străduiam să-i materializez pe Giuliano și păzitorul lui din umbra deasă. Zalumma nu-mi împărtășea speranțele. Își întorsese chipul spre cerul fără stele; era atentă doar la furtuna care se apropia. De la o oarecare distanță, s-a auzit vocea unui bărbat plutind pe aripile vântului.

Iată înseși cuvintele Domnului. Eu nu sunt decât un mesager nevrednic; nu știu de ce m-a ales Dumnezeu. Nu luați în seamă slăbiciunile mele, o, voi oameni ai Florenței, și umpleți-vă inimile de vocea Lui, a Celui care vă spune să luați aminte.

Am stat în așteptare cât am cutezat de mult. Eu aș mai fi stat, dar Zalumma m-a bătut pe umăr.

— A sosit timpul. Altfel, tatăl dumitale ar putea să miroasă ceva.

M-am încăpățânat până ce m-a luat de cot și m-a tras spre poartă. Ne-am îndreptat iar spre biserică; gâtul și pieptul mă dureau din pricina emoțiilor înăbușite. În ciuda vremii rău prevestitoare, mulțimea de pe trepte și din piazza nu se subțiase. Mulți aprinseseră torțe și rândurile fremătătoare de oameni semănau cu un soi de șarpe mare și strălucitor.

Nici Zalumma, nici eu nu am avut tăria să ne croim drum înapoi spre locul de unde veniserăm; îndemnurile ei cum că mulțimea ar trebui să-i facă loc unei femei de rang au fost întâmpinate cu hohote disprețuitoare.

M-am răsucit, cu gândul să mă întorc în grădină, dar Zalumma m-a prins de braț.

— Rămâi aici, m-a îndemnat ea grabnic. Nu auzi? Nu mai repetă nimeni cuvintele predicii. Slujba e aproape pe sfârșite; tatăl dumitale are să iasă curând. Și, cu voce mai înceată, a adăugat: Dacă ar fi avut cum să vină, ar fi fost acolo.

Mi-am întors fața și am tresărit la zgomotul apropiat al unui tunet. Din mulțime se auzeau neîncetat murmure.

Un bătrân a zbierat:

— Spune adevărul. Judecata lui Dumnezeu se abate asupra noastră *chiar acum!*

M-am simțit cuprinsă de o spaimă inexplicabilă.

Când tata a reușit să iasă din biserică, urmat îndeaproape de contele Pico, nu m-a certat deloc, așa cum mă așteptasem. Ba dimpotrivă, s-a purtat cu blândețe. În timp ce mă ajuta să mă urc în trăsură, mi-a spus:

— Știu că, în ultima vreme, nu ți-a fost bine și mai știu cât de greu îți vine să-l vezi pe Fra Girolamo... Dar inima are să se vindece cu timpul. Crede-mă, a mai zis el și vocea îi tremura de emoție. Mama ta îți zâmbește duios din Ceruri chiar acum.

Am ajuns acasă cu doar câteva clipe înainte de izbucnirea furtunii.

Noaptea, m-am trezit brusc în zgomotul asurzitor al tunetelor, iar fulgerele erau atât de puternice, încât primele săgeți le-am întrezărit și cu ochii închiși. Furtuna era prea violentă ca să se poată dormi, drept care Zalumma și cu mine ne-am dus la fereastră și am rămas cu privirile dincolo de râul Arno, la spectacolul descărcărilor orbitoare care luminau tot cerul.

Când în sfârșit s-a potolit și ne-am întors fiecare în patul ei, am căzut într-un somn adânc plin de coșmaruri.

XXXI

În dimineața următoare ne-am dus la piață. Eram cu mințile aiurea, mă simțeam abătută la gândul că poate Giuliano se răzgândise, că poate tatăl lui sau Piero îl convinseseră în sfârșit ce prostie ar fi fost să se căsătorească cu cineva fără rang.

Totuși, doar mergând cu trăsura, și tot am simțit că în oraș se petrecuse ceva de mare importanță. În *botteghe* cei mai mulți meșteșugari nici nu-și puseseră mărfurile la vedere; în prăvăliile care erau deschise, proprietarii stăteau laolaltă cu clienții, cufundați în discuții serioase. Pe drumurile cele mai circulate, oamenii se adunau grupuri-grupuri șușotind.

Prima oprire a fost la măcelar. Era un om mai în vârstă, butucănos. Chelise atât de mult încât scalpul rozaliu strălucea în

lumina soarelui. Bunica îi fusese clientă și apoi mama. Lucra cot la cot cu fiul cel mai mic, un puști al cărui păr auriu se rărise de pe acum în creștet.

Astăzi, zâmbetul măcelarului și buna lui dispoziție se evaporaseră. S-a aplecat în față cu un aer sumbru; m-am gândit atunci că murise cineva.

— Ați auzit ce s-a-ntâmplat, Monna Lisa? a zis el înainte să apuc să întreb ceva. Ați aflat despre Santa Maria del Fiore?

Am clătinat din cap.

— Domul?

— S-a prăbușit, a spus el cu gravitate. Dumnezeu și-a aruncat spre el tunetele și domul cel uriaș a fost pus la pământ, în sfârșit. Și-a făcut cruce.

Am tras aer în piept cu spaimă. Ce îngrozitor: din frumusețe de Dom n-au rămas decât pietrele…

— Dar eu l-am văzut, când treceam peste pod, a zis Zalumma cu dispreț. E în picioare. Dacă s-ar fi prăbușit, am fi observat amândouă că lipsește. Uitați-vă! a continuat ea arătând într-acolo. Se poate zări și de-aici!

Măcelarul era categoric.

— Partea centrală. A căzut partea centrală. Ce vedeți e doar cochilia. Dacă nu mă credeți, mergeți să vă convingeți. Eu știu totul de la niște oameni care au fost chiar acolo.

Fiul lui, care despica o căpățână de miel ca să-i scoată creierul, ne-a auzit discutând și a strigat peste umăr.

— Unii spun că de vină e Lorenzo de Medici. Că el are un inel vrăjit în care ține închis un spirit și că spiritul a scăpat cumva noaptea trecută și s-a pornit pe distrugeri.

Tatăl lui a pufnit pe nas și a clătinat din cap.

— Superstiții! Totuși… trebuie să recunosc, întâmplarea te face să te gândești la predicile lui Savonarola. Eu nu am fost adeptul lui, dar s-ar putea ca diseară să mă duc la San Lorenzo ca să aud ce are de spus.

Zdruncinată până în măduva oaselor, am luat spata și rinichii de miel, lăsând creierul pentru un alt client. Ar fi trebuit să urmeze brutarul, dar i-am povestit vizitiului nostru despre catastrofă. Și, cu toate că-i era credincios tatei și nici în ruptul capului nu m-ar fi dus decât în locurile care îmi erau îngăduite, l-

am convins lesne să ne repeadă până la Piazza del Duomo, să vedem distrugerile cu ochii noștri.

Drumurile care duceau la Santa Maria del Fiore erau înțesate, dar cu cât ne apropiam mai mult de catedrală, cu atât mai liniștite ne simțeam. Domul de cărămidă roșie se ridica vizibil pe fundalul cerului florentin.

— Zvonuri prostești! a bombănit Zalumma. Aiureli bolnave stârnite de nebunul acela.

Nebun, mi-am zis eu. Era un cuvânt care-l descria perfect pe Fra Girolamo, dar unul pe care n-aș fi cutezat să-l folosesc în propria mea casă… și, având în vedere devoțiunea adepților săi, unul pe care nu era sănătos să-l rostești nici pe stradă.

Piazza era plină de trăsuri și de oameni veniți pe jos să vadă distrugerile.

Nu erau la scara spuselor măcelarului, dar fulgerul lovise candelabrul de aramă din vârful cupolei înalte și îl arsese la suprafață. Și fusese afectată structura. Două nișe se prăvăliseră la pământ, una crăpase cupola, iar cealaltă lăsase o gaură mare în acoperișul unei case din apropiere. Căzuseră și bucăți de marmură, care se rostogoliseră în partea de vest a sanctuarului și zăceau pe jos. Oameni veniți pe jos se îngrămădiseră în jurul fiecăreia dintre ele, păstrând o distanță respectuoasă; un copil a întins mâna să atingă una dintre pietre, dar mama lui l-a smucit repede înapoi, de parcă marmura însăși se afla cumva sub blestem.

Un bătrân cu părul alb și-a întins brațul spre apus, către Via Larga.

— Ați văzut? a răcnit el, părând să se adreseze tuturor. S-au rostogolit în direcția palatului Medici. Domnul l-a avertizat pe *Il Magnifico* să se lepede de căile cele ticăloșite, dar nu-Și mai poate stăpâni sfânta mânie!

M-am întors la vizitiu, care stătea și acum pe capră, minunându-se de ceea ce i se arăta în fața ochilor.

— Am văzut destul. Du-ne înapoi acasă, repede.

M-am băgat în pat și i-am trimis vorbă tatei că sunt bolnavă și n-am să pot asista la slujba de seară, alături de el. Mi-am

petrecut ziua cu pricina și pe cea de după în așteptarea unei scrisori de la Giuliano, dar scrisoarea n-a sosit.

La cererea tatei, am coborât la o cină târzie. La început am crezut că vrea să mă roage să mă duc cu el la slujbă în dimineața următoare, drept care am fost posacă și m-am străduit să par cât mai amărâtă cu putință. De fapt, el venise să-mi dea niște vești uluitoare.

— Leii din palatul Signoriei, a început el. Știam despre ce era vorba, bineînțeles; fuseseră un dar oferit de Lorenzo. Cei doi lei erau ținuți în cuști și etalați drept simboluri ale puterii florentine. După atâta vreme, unul l-a sfâșiat pe celălalt. Sunt tot felul de semne, Lisa. Prevestiri de rău augur.

Era seara zilei de opt aprilie. Mi-am scos hainele de zi și m-am așezat în pat, dar ochii nu mi se închideau deloc; m-am învârtit de pe-o parte pe alta până când am trezit-o pe Zalumma, care a bombănit ceva de neînțeles.

Când am auzit zgomotul unei trăsuri care s-a oprit brusc la noi la *palazzo,* în partea din spate, mi-am tras repede o *camicia* și m-am grăbit spre coridor să mă uit pe fereastră. Vizitiul cobora deja; nu prea puteam să disting altceva decât siluetele cailor și mișcările unui bărbat sub flacăra unei făclii pe care o ținea deasupra capului. Umerii încordați ai vizitiului, pasul lui grăbit, toate vorbeau despre un mesaj urgent și tragic.

S-a dus către *loggia.* M-am îndreptat iute spre capul scărilor, cu urechile la pândă. Omul a început să bată cu pumnii în ușă strigând numele tatei. A urmat o oarecare harababură, s-au auzit zgomote de pași amestecați dinspre odăile servitorilor adormiri și, până la urmă, vizitiul a fost primit înăuntru.

După o vreme, am auzit vocea aspră a tatei și răspunsul prea slab ca să-l pot desluși al vizitiului.

Până se răsune pe scări pașii tatei – cu mersul grăbit al cuiva care fusese trezit brusc din somn – eu mă și înfășurasem în *mantello.* Nu-mi aprinsesem nici o lumânare, drept care a făcut ochii mari când m-a văzut. Flacăra lumânării pe care-o ținea în mână arunca o lumină cadaverică peste chipul lui.

— Așa, deci ești trează. Ai auzit?

— Nu.

— Îmbracă-te, cât mai repede. Ia-ți și pelerina, cea cu glugă.

Nedumerită, m-am întors în cameră și am trezit-o pe Zalumma. Era adormită și nu înțelegea nimic din explicațiile mele, dar m-a ajutat să-mi pun o rochie.

M-am dus jos, unde aștepta tata cu lumină cu tot.

— Orice îți spune… a început el, după care s-a întrerupt, pradă unei emoții pe care n-o înțelegeam. Când și-a revenit, a repetat: Orice îți spune, ești fiica mea și te iubesc.

XXXII

Nu am răspuns, pentru că n-aveam idee ce-aș fi putut să răspund. M-a dus afară; am trecut prin *loggia* și am ajuns la o trăsură care se afla în așteptare, cu vizitiul pregătit. La vederea blazonului *Palle* de pe portieră, m-am oprit o clipă din mers. Giuliano? Dar era cu neputință – tata nu m-ar fi dat niciodată de bunăvoie.

Tata m-a ajutat să urc în trăsură, a închis portiera și, prin fereastra deschisă, m-a luat de mână. Nu părea sigur dacă să mă însoțească sau nu. În cele din urmă, a spus:

— Ai grijă. Încearcă să nu fii văzută sau să vorbești cu ceilalți. Nu spune nimănui ce urmează să vezi sau să auzi.

După care s-a dat înapoi și i-a făcut semn vizitiului să o ia din loc.

Ora târzie îmi tocise ascuțimea minții – dar, pe când trăsura sălta caldarâmul de pe Ponte Vecchio, mi-am dat seama că fusesem chemată.

Drumul a durat mai mult decât mă așteptam. Nu ne îndreptam spre *palazzo* Medici, mergeam undeva în afara orașului. A fost o oră bună de mers pe drumuri de țară. În sfârșit, am trecut pe lângă un șir de copaci ca niște umbre negre și am ajuns pe o alee cu prundiș. A mai trecut o vreme până când vizitiul a oprit caii, între o grădină pătrată, îngrijită și fațada unei case.

Deși orele erau înaintate, la toate ferestrele se vedea auriul luminilor; o casă în care nimeni nu dormea.

Bărbații care păzeau intrarea în vilă își părăsiseră posturile și stăteau prin preajmă, pe lângă torțele aprinse în aer liber, vorbind cu glas scăzut. În timp ce vizitiul mă ajuta să cobor, unul dintre ei și-a strâns degetele peste puntea nasului, chiar

sub sprâncene, și-a început să plângă în hohote. Ceilalți l-au potolit, iar un altul dintre ei s-a grăbit să-mi iasă în întâmpinare.

Înăuntru, o servitoare tânără aștepta în holul impozant – un decor de o frumusețe ametitoare.

— Cum se simte? am întrebat, în timp ce o urmam, în pas săltat, de-a lungul coridorului.

— E pe moarte, Madonna. Doctorii nu se așteaptă să trăiască până dimineață.

Vestea m-a săgetat, îmi simțeam inima bolnavă când mă gândeam la Giuliano și la familia lui. Operele de artă pe lângă care am trecut – picturi vibrând în culori vii, sculpturi delicate, suflate cu aur – păreau crude.

Am ajuns în dreptul camerei de dormit a lui Lorenzo, dar ușa era închisă. Ca și cea din palatul de pe Via Larga, anticamera era plină de giuvaieruri, pocale și gravuri în aur. În cameră stătea soția lui Piero, Madonna Alfonsina; stătea într-o rână, era gravidă și deloc plăcută înfățișării în ciuda buclelor ei arămii. Nu purta decât o simplă *camicia* și își aruncase un șal peste umeri. Lângă ea se afla Michelangelo, care-și ținea capul în palme și nici ochii nu și i-a ridicat când am intrat.

Alfonsina, în schimb, mi-a aruncat cea mai înveninată dintre priviri când mi-am făcut reverența și m-am prezentat. Și-a întors fața cu dispreț.

Era clar că își asumase rolul de stăpână a casei și părea mai curând agitată decât copleșită de jale. Avea ochii uscați și plini de mânie, lăsând impresia că deranjul pe care i-l provoca socrul ei o enerva foarte tare.

Marsilo Ficino, bătrânul filozof, stătea la ușă pe post de mesager, din câte se părea.

— Madonna Lisa, a zis el cu voce blândă, și se vedea că se luptă să-și stăpânească lacrimile. Sunt bucuros să te revăd și trist că trebuie să se întâmple în asemenea împrejurări.

A întins mâna să-mi ia brațul și să mă conducă în refugiul lui Lorenzo – dar orice mișcare s-a oprit la auzul unor strigăte care răsunau pe coridor și se apropiau de noi, însoțite de sunetul unor pași rapizi. M-am răsucit și l-am văzut pe Giovanni Pico conducându-l pe Savonarola în direcția noastră; în urma lor veneau Piero și Giovanni de Medici.

Obrajii lui Piero erau roșii și brăzdați de lacrimi.

— Ne-ai trădat aducându-l aici! striga el. De ce nu începi pur și simplu să dai în noi, să ne scuipi acum, când trecem prin cea mai cumplită durere? Ar fi niște fapte mai blânde!

În același timp, vocea lui Giovanni tuna:

— Să nu te faci că nu ne iei în seamă! îndepărtează-te de el sau chem imediat gărzile!

Pico și Savonarola se apropiau de Ser Marsilo și de ușa închisă, când brusc Alfonsina s-a ridicat, fără să-i pese de șalul care-i alunecase de pe umeri, și l-a plesnit pe Pico cu o asemenea forță încât contele a făcut un pas înapoi.

— Trădătorule! a țipat ea. Îți bați joc de noi aducând maimuța asta sub acoperișul nostru într-o asemenea clipă? Ieșiți de-aici! Ieșiți de-aici, amândoi!

Michelangelo s-a uitat la toată scena cu ochi neajutorați de copil; nici nu s-a repezit să o apere pe Alfonsina, nici n-a rostit vreo vorbă în favoarea profetului său. Marsilo și-a frânt mâinile și a murmurat:

— Madonna, trebuie să te ferești de orice agitație…

Pico s-a simțit încolțit în fața unei asemenea rezistențe; s-ar fi zis că se aștepta la o reacție mai blândă.

— Nu doresc să produc nici o durere în familie, Madonna Alfonsina – dar trebuie să fac ce-mi dictează Dumnezeu.

Savonarola păstra tăcerea; doar postura lui rigidă arăta că se simțea nelalocul lui.

Ușa camerei s-a deschis; toată lumea s-a întors de parcă ar fi așteptat spusele unui oracol.

În prag stătea Giuliano al meu, încruntat.

— Faceți liniște! Părea mai în etate decât atunci când ne întâlnirăm ultima oară. Nu avea nici cincisprezece ani împliniți și, în timp ce pielea și părul purtau toată strălucirea tinereții, ochii și postura erau ale unei ființe apăsate de multe griji. Ce se întâmplă?

Chiar în timp ce-și rostea întrebarea, ochii i-au căzut asupra lui Savonarola. În priviri a pâlpâit un licăr slab și rapid de dispreț, dar a adoptat imediat o ținută foarte atentă. În ton i s-a strecurat blândețea plină de grijă.

— Am o rugăminte către toți. Nu uitați că tata încă ne poate auzi. Avem o răspundere față de el – el care s-a considerat responsabil pentru noi toți – să facem în așa fel încât ultimele lui clipe să fie cât mai liniștite și mai senine cu putință. Să nu-i mai oferim motive de descurajare.

Uitându-se la fel de urât la Pico și la tovarășul lui, Alfonsina și-a cules șalul de pe jos și l-a aruncat înapoi pe umeri.

Giuliano a observat totul.

— Piero, i-a spus el fratelui mai mare cu un ton aproape oarecare, soția ta n-a mâncat nimic toată ziua. Poți să o însoțești și să ai grijă să primească ceva de mâncare? Tata s-ar simți fericit să știe că e bine îngrijită…

Mânia lui Piero s-a domolit. A dat din cap și a luat-o de umeri pe Alfonsina. Ea și-a ridicat cu drag privirea spre el; era clar că îl iubea și el simțea la fel. Am remarcat schimbarea ușoară de pe chipul lui Giuliano, când s-a uitat la ei: era emoționat, încântat și cât se poate de ușurat că cei doi urmau să aibă grijă unul de celălalt.

După care i s-a adresat celuilalt frate, cardinalul:

— Frate drag, ai terminat cu toate pregătirile?

Corpolent și cu hainele cam șifonate, Giovanni a clătinat din cap. Ca și Giuliano, nici el nu plânsese; stăpânirea de sine pe care o avea părea mai curând să pornească dintr-un fel de a fi rezervat decât din dorința de a-i cruța pe cei din jur.

— Nu am pus la punct chiar toate detaliile serviciului religios. Îmi scapă imnul de început… în tonul lui s-a simțit o urmă de exasperare.

Tata n-a făcut o treabă prea bună când a ales doar fragmentul din Evanghelie și un imn. La asemenea lucruri trebuie să te gândești dinainte cu luare aminte, pentru că lasă o impresie de durată asupra mulțimilor.

Cuvintele lui Giuliano erau sincere.

— Avem încredere că, dintre toate persoanele, vei fi cel care să facă cea mai bună alegere, chiar dacă timpul e scurt. Poate că rugăciunea va fi de ajutor. A suspinat. Dragii mei frați, mergeți și faceți tot ce puteți. Știți că, în clipa când starea tatei se înrăutățește, trimitem imediat după voi. Și-acum am să mă ocup de oaspeții neașteptați.

Alfonsina și cei doi frați au trecut pe lângă Pico și Savonarola cu un aer disprețuitor. Când s-au îndepărtat îndeajuns încât să nu mai poată auzi, Giuliano a zis încetișor, de parcă i s-ar fi adresat unui copil mult iubit:

— Frate Michelangelo. Ai mâncat ceva?

Fruntea grea s-a ridicat. Ochi negri și chinuiți s-au pironit asupra celui care întreba.

— Nu vreau. Nu pot. Nu atâta timp cât el suferă.

— Ți-ai simți inima mai ușoară dacă te-ai ruga?

Tânărul sculptor a clătinat din cap.

— Sunt acolo unde-mi doresc să fiu. Eu nu sunt ca ceilalți, Giuliano. Nu trebuie să-ți faci griji din pricina mea.

Și, ca să-și întărească spusele, s-a ridicat și și-a strâns mâinile una într-alta, luptându-se să pară stăpân pe sine. Colțul gurii lui Giuliano s-a strâns cu afecțiune și o urmă clară de scepticism, dar l-a lăsat în pace pe artist.

Apoi, s-a întors spre Pico și călugăr:

— Domnilor, vă rog să luați loc. Am să mă consult cu tata să văd dacă își poate aduna puterile ca să vă primească. Dar mai întâi trebuie să vorbesc cu un prieten. A făcut o pauză. Bunul meu Marsilo, vrei să te ocupi de trebuințele lui Ser Giovanni și Fra Girolamo? Au venit de departe și poate au nevoie de mâncare sau de băutură.

În cele din urmă, m-a luat de braț și m-a condus peste prag, după care a închis ușa în urma lui. A fost o clipă, înainte să pășim în cameră, când ne-am uitat unul la celălalt de parcă am fi fost doar noi doi – totuși nu se simțea nici urmă de bucurie între noi. Părea să fie amorțit, avea ochii plini de încordare.

— A fost frumos din partea dumitale să vii când te-a chemat tata, a spus el de parcă schimba politeți cu cineva străin. Trebuie să-mi cer scuze că nu am avut cum să ajung la întâlnirea din grădină…

— Nici măcar să nu pomenești despre ea, am spus eu. Îmi pare rău, cât se poate de rău. Tatăl dumitale e un om bun și dumneata ești la fel.

Am vrut să-l iau de mână. El s-a tras și se vedea că se luptă cu emoțiile care se nășteau în el.

— Nu pot... I s-a frânt vocea. Acum trebuie să fiu tare și orice dovadă de blândețe face lucrurile mai rele... O fac pentru tata, înțelegi?

— Înțeleg. Dar de ce a trimis după mine?

Întrebarea a părut să-l nedumerească pe Giuliano.

— Te place. Așa e felul lui. Și... știi doar că l-a crescut pe Michelangelo ca pe propriul fiu, nu? Într-o bună zi, l-a întâlnit pe un pământ de-al nostru: stătea acolo și lucra la schița unui păun. Tata a văzut imediat talentul pe care-l avea în față. Sigur vede în tine ceva care merită pus în valoare.

M-a condus spre locul unde se afla Lorenzo, sprijinit pe mai multe perne, într-un pat mare acoperit cu blană și cuverturi de catifea. Privirea îi era încețoșată. M-a privit cu ochi goi în timp ce mă apropiam de pat. În încăpere plutea un miros fetid.

Pe un scaun, la mică distanță, stătea un alt bărbat. În dreptul lui era o măsuță pe care se vedeau un pocal, mai multe geme, un mojar și un pistil.

— Doctorul tatălui meu, a zis Giuliano și a arătat spre el. Pier Leone, Madonna Lisa Gherardini.

Doctorul a dat scurt din cap, fără să scoată o vorbă. Chipul îi era apatic, ca și întreg trupul – covârșit de neputința care i se citea în ochi.

— Ceilalți... a hârâit vocea lui Lorenzo. Atunci mi-am dat seama că nu mai vedea atât de bine încât să știe cine sunt. Giuliano s-a grăbit să se așeze pe scaunul de lângă pat.

— Toți sunt bine, tată, a zis Giuliano cu voce veselă. Nu trebuie să-ți faci griji din cauza lor. Piero a dus-o pe Alfonsina să-i dea ceva de mâncare. Giovanni se ocupă de pregătirile pentru slujbă. Și Michelangelo... S-a oprit ca să scornească o minciună pioasă: Se roagă în capelă.

Lorenzo a murmurat ceva.

— Da, l-am văzut chiar acum, a mai spus Giuliano. Rugăciunea i-a făcut foarte bine. Nu trebuie să-ți faci griji.

— Băiat bun, a cârâit Lorenzo. Orbecăind și cu mare efort, a reușit să ridice nițel o mână; fiul lui s-a prins de ea și s-a aplecat atât de mult încât umerii aproape că li se atingeau. Băiatul meu cel bun... și pe tine cine te alină?

— Eu sunt ca tine, tată, a replicat Giuliano, cu umor. M-am născut fără să am nevoie de alinare. Și-a ridicat vocea ușor: Dar să știi că ai un oaspete. Lisa di Antonio Gherardini. Ai trimis după ea.

M-am apropiat până când șoldul mi s-a lipit de marginea patului.

— Zestrea, a spus bărbatul din pat; respirația lui mirosea a mormânt.

— Da, tată.

Fața lui Giuliano abia dacă era la un deget distanță de cea a tatălui său. A zâmbit, iar Lorenzo, care abia reușea să-i deslușească chipul, a schițat și el un zâmbet.

— La fel ca fratele meu. Atât de bun.

— Dar nu pe cât de bun ești dumneata, tată. Nici pe departe atât de bun. Giuliano a făcut o pauză și-apoi s-a întors cu fața spre mine și a spus, cu aceeași voce limpede, ca să se facă auzit de Lorenzo: Tata dorește să îți spună că a făcut cele cuvenite pentru zestrea ta.

Lorenzo a horcăit: se lupta să respire. Giuliano și doctorul s-au grăbit amândoi să-l aplece puțin în față, ceea ce a părut să-i ușureze chinul. Când și-a revenit, a făcut un semn către fiul său și i-a șoptit câteva cuvinte pe care n-am reușit să le descifrez; Giuliano a râs ușurel.

— Un prinț, a zis el. Și, în ciuda inimii ușoare pe care o afișa, i-a cam pierit vocea când s-a uitat spre mine și mi-a spus: Destui bani încât să te căsătorești cu un prinț, dacă dorești.

Am zâmbit cu gândul că Lorenzo m-ar putea vedea, dar privirea mi-era ațintită asupra lui Giuliano.

— Atunci, înseamnă că n-ați ales bărbatul?

Lorenzo n-a auzit, dar fiul lui știa deja răspunsul.

— Nu l-a ales. Mi-a încredințat mie însărcinarea.

M-am lipit de pat și m-am tras mai aproape de omul care stătea să moară. Am ridicat vocea:

— Ser Lorenzo. Mă auziți?

Pleoapele i s-au mișcat; a șoptit ceva repede, cu limba îngreunată, lipită de gura uscată. N-am reușit să-mi dau seama ce spusese. Giuliano și-a ridicat ochii.

— Te aude.

Cu îndrăzneală, am întins mâna spre mâna lui. Era lipsită de viață și deformată până la hidoșenie, aproape ca o gheară, totuși am apropiat-o de buze cu sinceră afecțiune și considerație. A fost conștient de gestul meu. Ochii lui s-au umplut de tandrețe.

— Ați fost atât de bun cu mine, fata unui negustor de stofe; ați fost atât de generos cu atâția oameni. Frumusețea, arta pe care ne-ați dăruit-o tuturor, Ser Lorenzo – sunt datorii pe care n-avem cum să le plătim niciodată…

Ochii i s-au umplut de lacrimi; de pe buze i-a scăpat un geamăt.

Nu știam dacă era un semn de durere sau de emoție și m-am uitat spre Giuliano în caz că era nevoie de intervenția doctorului; el a clătinat din cap.

— Ce pot să fac ca să-mi arăt recunoștința? am stăruit eu. În ce fel, cât de mic, aș putea să vă ușurez suferința?

Lorenzo iar a șoptit ceva, dar acum am ghicit cuvintele din mișcarea buzelor, înainte ca fiul lui să le repete.

— Roagă-te…

— Așa am să fac. Am să mă rog pentru dumneavoastră în fiecare zi a vieții mele. M-am oprit și l-am strâns de mână, înainte să-i dau drumul. Doar să îmi spuneți pentru ce mi-ați arătat atâta bunăvoință.

S-a căznit mult să rostească vorbele clar, ca să le pot auzi direct de pe buzele lui și nu prin intermediar.

— Pentru că te iubesc, copila mea.

Vorbele m-au făcut să tresar. Mi-am zis că poate, în agonia morții, Ser Lorenzo delira, era pradă unor emoții puternice și nu prea își dădea bine seama ce spune. În același timp, mi s-au părut adevărate. Mă simțisem apropiată de Ser Lorenzo din prima clipă în care îl văzusem. Recunoscusem pe loc în persoana lui un prieten drag. Drept care am răspuns, cu deplină onestitate:

— Și eu vă iubesc.

La care Giuliano și-a întors fața, ca tatăl lui să nu-și dea seama cât se lupta să nu-și piardă stăpânirea. Lorenzo, cu chipul luminat de adorația cea mai curată, a încercat să-l bată pe braț:

— Adu-i puțină mângâiere…

— Așa am să fac, am spus tare.

După care a rostit ceva care n-avea nici o noimă.

— Întreabă-l pe Leonardo…

A tras iute aer în piept și a lăsat mâna să-i cadă, de parcă efortul l-ar fi sleit. Privea dincolo de mine la ceva sau cineva care nouă ne era invizibil; pe urmă, și-a strâns pleoapele și tristețea i-a schimonosit fața. Vocea îi era tot o șoaptă, însă agitația îi dădea o oarecare forță, așa încât am înțeles fiecare cuvânt.

— Al treilea om. Am dat greș… Cum să mă duc așa? Acum, poate Leonardo; el și cu fata…

Delirul unui om care stă să moară, mi-am zis eu, dar Giuliano s-a întors brusc spre tatăl lui, cu ochii îngustați. El a înțeles foarte bine ce voia să spună Lorenzo și ce a înțeles l-a tulburat.

— Nu-ți face griji în privința asta, tată. Nu-ți face griji. Mă ocup eu de tot.

Lorenzo a îngăimat un răspuns pe jumătate înăbușit. În sinea mea am hotărât că spusese: *Cum pot să mă duc la el când am dat greș?* Picioarele i s-au mișcat ușor sub cuverturi.

Giuliano și-a ridicat privirea spre mine.

— E mai bine să-l lăsăm să se odihnească puțin.

— Rămâneți cu bine, Ser Lorenzo, am zis eu cu voce tare.

N-a părut să mă audă. Capul i se legăna pe pernă; ochii lui erau și-acum fixați undeva în trecut.

Mi-am îndreptat spatele și am plecat de lângă pat. Giuliano m-a însoțit și împreună ne-am îndreptat spre ușă și spre micul intrând care ne oferea o oarecare intimitate.

Nu știam cum se cădea să-mi iau rămas-bun de la el. Voiam să-i spun că, până în acea clipă, fusesem doar o fetișcană prostuță care se lăsase dusă de valul unei pasiuni stârnite de farmecul lui ca om de lume și de scrisorile pe care mi le scrisese, o fetișcană care crezuse că s-a îndrăgostit pentru simplul fapt că tânjea după o viață plină de frumusețe și de artă, eliberată de chinul pe care-l trăia sub acoperișul tatălui ei.

Voiam să-i spun că abia acum se bucura cu adevărat de iubirea mea – o iubire la fel de reală ca sentimentele pe care le-aș fi avut pentru un frate, sânge din sângele meu. În plus, eram

uluită și recunoscătoare că o persoană capabilă de atâta compasiune și atâta forță mă alesese pe mine.

Nu i-am spus nimic de teamă să nu-i provoc plânsul, dar n-am putut să rezist să nu-l îmbrățișez înainte de plecare; mânați de afecțiune sinceră și durere, ne-am strâns tare în brațe fără să scoatem o vorbă.

A deschis ușa și m-a dat în grija lui Marsilo Ficino, după care a închis-o din nou. Am fost condusă până la trăsură. Era o noapte senină și răcoroasă. M-am aplecat pe fereastră și m-am uitat la stele, prea mâhnită ca să pot lăcrima.

Când m-am întors acasă, tata stătea în holul mare de la intrare, în dreptul căminului. Focul arunca un roșu de coral peste chipul lui chinuit. Am trecut pe lângă el și a sărit în picioare. S-a apropiat de mine și toată fața lui era un mare semn de întrebare.

— Mi-a lăsat o zestre mare, am spus scurt.

S-a uitat la mine cu priviri atente, scormonitoare.

— A mai spus și altceva?

Am șovăit, dar m-am hotărât să fiu sinceră.

— Că mă iubește. Și că Giuliano e un om bun. Începuse să aiureze și a mai spus câteva lucruri care n-aveau nici o noimă. Atâta.

În ochii lui se citea o tristețe fără sfârșit. Și-a plecat capul. *E îndurerat,* am înțeles eu. *Suferă...*

Și-a ridicat fruntea dintr-odată.

— Cine mai era acolo? Te-a văzut cineva?

— Lorenzo, Giuliano, Piero, soția lui și Giovanni... și Michelangelo. M-am dat puțin înapoi. Nu mă simțeam deloc în stare să povestesc evenimentele serii. M-am gândit mai bine și am adăugat: Pico l-a adus pe Savonarola. Familia a fost foarte afectată.

— Pico! a zis el și, înainte de a se putea controla, a întrebat: Era și Domenico acolo?

— Nu. Te rog, am să-ți spun totul altă dată. Eram la capătul puterilor. Mi-am ridicat fustele și am urcat scările, fără să-mi pese că tata stătea în spatele meu, urmărind fiecare pas pe care-l făceam.

În odaia mea, Zalumma dormea adânc. Ca să n-o trezesc, am preferat să rămân îmbrăcată și m-am aplecat peste pervaz, cu ochii numai la stele. Știam că luceau și peste vila de la Careggi și simțeam cumva că, dacă mă uitam la ele, rămâneam legată de cei care stăteau de veghe acolo.

Cred că stăteam așa de vreo oră, când o lumină a izbucnit sus pe cer, apoi a străbătut spațiul întunecat al nopții lăsând în urmă o fâșie strălucitoare care s-a stins curând.

Am reauzit vocea tatei. *Prevestiri. Semne rele.*

Așa îmbrăcată cum eram, m-am întins în pat, dar n-am adormit. Cerul abia prindea să se lumineze când am auzit dangătul clopotelor.

XXXIII

Trupul neînsuflețit al lui Lorenzo a fost depus în biserica unde fusese înmormântat și fratele său. Toată suflarea Florenței a venit să-i aducă un ultim omagiu, chiar și cei care se arătaseră până de curând de acord cu ideile lui Savonarola, cum că *Il Magnifico* era un păcătos și un păgân, iar Dumnezeu avea să îl doboare, fără doar și poate.

Și tatăl meu a vărsat lacrimi.

— Lorenzo a fost un om violent în tinerețe și a făcut multe fapte rele, a zis el. Dar a devenit mult mai bun odată cu vârsta.

Giovanni Pico a venit în vizită să discute despre plecarea lui Lorenzo dintre noi, de parcă orice știri pe care i le-aș fi adus eu tatei erau prea puțin importante. Nu eram singura care văzuse cometa, în noaptea aceea; servitorii de la Careggi erau și ei martori.

— Pe patul de moarte, Ser Lorenzo l-a primit pe Savonarola și prezența monahului i-a adus o mare mângâiere, a explicat Pico, ștergându-și ochii și abia legând cuvintele, după nenumăratele pahare cu vin pe care i le oferise tata. (Am fost surprinsă văzând că trecerea la cele veșnice a lui Lorenzo îi producea o suferință atât de amară.) Sunt convins că s-a căit cu adevărat de toate păcatele, pentru că l-am văzut sărutând crucea de mai multe ori și rugându-se alături de Fra Girolamo.

În ziua aceea, Savonarola nu și-a ținut predica. Iar oamenii care până mai ieri se îmbulziseră pe treptele bisericii San

Lorenzo ca să-l asculte pe profetul Florenței așteptau acum răbdători să îl vadă pentru ultima oară pe cel mai mare dintre ocrotitorii cetății. Cu toată trecerea de care se bucura Pico, ne-am văzut nevoiți să stăm ore întregi în picioare, laolaltă cu ceilalți.

Am pătruns în biserică puțin după ora prânzului. Trupul lui Lorenzo era lângă altar, într-un simplu sicriu de lemn pus pe un piedestal. Fusese înveșmântat într-o robă simplă de pânză albă, iar mâinile – cu degetele întinse și aranjate atent ca să nu pară atât de rău deformate – îi erau așezate deasupra inimii. Ochii fuseseră închiși, buzele păreau să fi încremenit într-un surâs. Scăpase de orice suferință, nu se mai simțea covârșit de povara atâtor răspunderi.

Mi-am ridicat privirea și l-am văzut pe Giuliano la mică distanță de sicriu, între fratele lui Piero și un străjer. În spatele lor se vedea chipul palid și descompus al lui Michelangelo și, lângă el, era artistul de la Vinci, cu un aer neobișnuit, de o severitate solemnă.

Vederea lui Leonardo nu mi-a adus nici o bucurie, nici o speranță: nu mă gândeam decât la Giuliano și m-am uitat la el până când privirile ni s-au întâlnit. Era secătuit de atâta plâns și-acum nu mai avea puterea să lăcrimeze. Își păstra o expresie stăpânită, dar i se citea suferința chiar și în înclinarea umerilor.

Când m-a văzut, i s-a aprins o lumină în priviri. Ar fi fost nepotrivit să vorbim sau chiar să arătăm vreun semn de recunoaștere – dar, în acea singură clipă, am aflat tot ce doream să știu. Era exact așa cum îmi închipuisem: nu vorbiserăm mult despre faptul că tatăl lui îi încredințase lui sarcina de a-mi alege un soț, dar el nu uitase.

Nu trebuia decât să am răbdare.

În dimineața următoare, m-am dus ca de obicei cu Zalumma la Santo Spirito. Când s-a încheiat slujba și am pășit afară sub razele soarelui primăvăratic, Zalumma a rărit pasul și a rămas undeva în spatele celor care se îndepărtau.

— Mă întreb, a zis ea, dacă mi se îngăduie să o văd pe mama dumitale.

Nu am răspuns pe loc. Rana mea era încă prea proaspătă ca să mă pot duce, fără șovăială, la locul unde era îngropată mama.

— Fie cum dorești, am spus eu. Eu am să rămân aici, pe trepte.

— Nu vrei să vii? a întrebat Zalumma, cu o privire melancolică pe care nu i-o prea știam.

M-am întors într-o parte și mi-am lăsat ochii să alunece peste crengile unduitoare ale arinilor. Abia când i-am auzit pașii îndepărtându-se m-am liniștit.

Nu a trecut mai mult de o clipă de când stăteam acolo, încălzindu-mă la soare și străduindu-mă să nu mă gândesc la mama, și mi-a ajuns la urechi, din imediata apropiere, o discuție serioasă. O voce era a Zalummei; cealaltă, era vocea unui bărbat și îmi suna oarecum cunoscut.

M-am răsucit. La preț de nici un minut distanță de mine, printre cripte și pietre funerare, statui și tufe de trandafiri, Zalumma stătea de vorbă cu Leonardo. Îl vedeam din profil, ținea în mână o tăbliță de lemn. De sub boneta roșie, părul îi cădea în valuri până mai jos de umeri; își scurtase barba. Probabil că mi-a simțit privirea, căci s-a întors și a zâmbit larg, după care a făcut o plecăciune.

Am schițat o reverență scurtă și am rămas locului în timp ce el se apropia. Zalumma mergea pe lângă el, cu un aer de complicitate. Știuse că avea să-l găsească acolo.

— Madonna Lisa, a spus el în cele din urmă. Deși zâmbea, avea un aer grav, pentru că Florența se afla încă sub doliu. Iertare că vin să te deranjez într-un moment nepotrivit.

— Nu este nici o supărare, am răspuns. Sunt bucuroasă de întâlnire.

— Și eu la fel. Am plecat pe loc de la Milano când am auzit că *Il Magnifico* are clipele numărate, dar am ajuns prea târziu, din nefericire. Stau la *palazzo* Medici și am aflat că s-ar putea să te găsesc astăzi aici. Sper că nu e un gest prea necugetat din partea mea, dată fiind situația atât de tristă… Mă întrebam dacă n-aș putea să te conving să îmi pozezi.

Am deschis gura fără să mă gândesc la ce spuneam.

— Bine, dar Ser Lorenzo s-a dus dintre noi. Nu mai există nici o comandă.

A răspuns repede și hotărât.

— Mi-am primit deja plata.

Am suspinat.

— Nu cred că tata ar fi de acord. El crede că arta e o prostie. Este unul dintre adepții lui Savonarola.

— E aici cu dumneata?

M-am uitat la tăblița din mâna lui. Îi adăugase hârtie nouă; o pungă mare stătea atârnată de centura artistului. Mi-am dus mâna la păr și am coborât-o spre rochie.

— Aveți de gând să mă desenați așa cum sunt *acum?*

Întrebarea l-a amuzat și i s-au încrețit colțurile ochilor.

— Ești desăvârșită așa cum te afli.

M-am speriat un pic.

— Nu pot să stau multă vreme. Se știe că vin pentru slujbă, după care mă întorc acasă. Dacă întârzii, servitorii încep să se întrebe pe unde am umblat și pot să-i spună ceva tatei când se întoarce.

— Ai venit să te reculegi la mormântul mamei dumitale, a spus Zalumma cu voce tare.

I-am aruncat o privire.

Leonardo scosese deja ceva din punga de la brâu: o bucată de cărbune ars legată de un bețigaș curățat cu nisip.

— Știu că ți-am trimis o copie; am avut schița pe care-am făcut-o seara, în curtea palatului Medici și de-acolo am pornit. Dar sunt nemulțumit de ea.

— Nemulțumit!

— Evident, seamănă cu dumneata, dar eu vreau… ceva mai mult de-atât. Nu mă pricep prea bine să o spun, dar dacă ai avea încredere în mine, pur și simplu… și ai sta acolo doar câteva minute, nu mai mult. Nu doresc câtuși de puțin să îți duc necazuri. Servitoarea dumitale aici de față are să țină seama la timpul scurs.

M-am învoit. M-a condus undeva în apropierea bisericii, până în dreptul unui pietroi rotund care se afla la umbra unui stejar. Acolo m-am așezat. El m-a rugat să mă întorc ușor și să-mi arunc iarăși privirea peste umăr, încât fața să fie în semiprofil.

A apucat cărbunele – făcut, după cum mi-a explicat, dintr-o crenguță de salcie pe care o arsese în cuptor până se înnegrise

– și a început să deseneze cu iuțeală. Contururile au apărut primele.

După un minut, două de tăcere, am întrebat:

— Cum se face că v-ați amintit toate trăsăturile mele cu asemenea ușurință – după ce m-ați văzut doar o dată? Schița din seara aceea era foarte vagă. În schimb, desenul pe care mi l-ați trimis… acolo se vedea că v-ați amintit și cel mai mic amănunt.

A rămas atent la desen și mi-a răspuns oarecum nepăsător.

— Memoria poate fi educată. Dacă vreau să-mi amintesc un chip, îl studiez cu mare atenție. Și noaptea, când stau în pat, îmi apar în fața ochilor toate trăsăturile, una câte una.

— Eu n-aș reuși niciodată să mi le amintesc așa bine!

— De fapt, e simplu. Gândește-te la nasuri: există doar zece tipuri de profil.

— Zece tipuri! am zis eu râzând scurt. La care el și-a ridicat o sprânceană, iar eu mi-am înăbușit pe loc zâmbetul și m-am străduit să rămân cu fața destinsă, cum fusesem înainte.

— Zece tipuri de profil: drept, ascuțit, acvilin, turtit, rotund, adunat, unele cu un gheb deasupra liniei de mijloc, altele cu un gheb sub linie. Dacă îți întipărești toate tipurile în memorie, atunci îți faci un depozit la care poți apela și care te ajută să-ți amintești.

— Uluitor.

— Apoi, desigur, nasurile sunt de *unsprezece* tipuri diferite, dacă le privești din față. Egale de sus până jos sau groase la mijloc, groase la rădăcină sau groase la capăt… dar te plictisesc.

— Deloc. Și nările?

— Ele sunt o categorie aparte, Madonna.

M-am luptat să-mi înăbuș dorința de a râde. După o vreme, am adus vorba despre ceva mai interesant:

— Stați la palatul Medici. Înseamnă că sunteți cu adevărat un apropiat al familiei.

— Atât cât poate fi cineva din afară.

— Mă întrebam cum… cum o duc fiii?

— Giovanni e bine, ca de obicei. El nu s-ar simți afectat nici dacă ar veni sfârșitul lumii. Piero… cred că Piero și-a dat seama

în sfârșit de gravitatea situației în care se află. Lumea din jur i-a tot vorbit, de ani de zile, despre responsabilitatea care ar urma să-i revină la moartea tatălui său. De-acum abia totul a devenit real și în ochii lui.

— Și Giuliano? am întrebat eu, cam prea repede. A băgat de seamă, și-a plecat puțin privirea și a zâmbit ușor, cu tristețe.

— Giuliano suferă. Nimeni nu i-a fost mai drag lui Lorenzo decât el.

— E un om foarte bun.

Chipul artistului s-a îndulcit; s-a oprit, cărbunele din mâna lui s-a îndepărtat ușor de hârtie.

— Așa este, a zis el. A fost mulțumit când a aflat că vreau să onorez comanda.

— Adevărat?

A zâmbit văzându-mi izbucnirea de bucurie.

— Da. Cred că-ți apreciază prietenia în mod deosebit.

M-am îmbujorat, amuțită.

— Perfect! a zis el; cărbunele a prins să zboare peste foaie. Rămâi așa…

Am rămas ferecată într-o tăcere plină de emoții. El s-a uitat la mine și a desenat repede, după care s-a uitat iarăși lung la mine… Vreun gând tulburător l-a făcut să roșească și să-și plece privirile. Și-a ațintit ochii asupra desenului, dar era clar că nu-l vedea.

Și totuși ceva văzuse el. În mine văzuse acel ceva și îl recunoscuse. Parcă s-ar fi dat o luptă în sufletul lui. S-a uitat într-o parte, de teamă ca ochii să nu-i dezvăluie gândul tainic. Până la urmă, și-a recâștigat stăpânirea de sine și a continuat să deseneze până când Zalumma a spus:

— A venit vremea.

M-am ridicat și mi-am scuturat fustele de praf.

— Când ne mai vedem?

— Nu știu, a răspuns el. Mâine trebuie să mă întorc la Milano. Poate că până la viitoarea întâlnire am să pot face o schiță care să mă mulțumească. Dacă se întâmplă așa, am s-o transfer pe șevalet, ca să pot începe pictura. Acum, când Lorenzo s-a dus… pentru fiii lui vin timpuri grele. Dacă lucrurile se înrăutățesc, s-ar

putea ca prietenia cu familia Medici să nu mai fie un avantaj. În cazul în care te gândești la o căsătorie…

Se simțea stânjenit pentru că spusese prea mult; s-a oprit.

M-am tras înapoi și m-am încruntat; simțeam că îmi ard obrajii. De ce spunea una ca asta? Credea că mă interesează Giuliano pentru vreun câștig personal sau prestigiu?

— Trebuie să plec, am spus și m-am pregătit să-mi văd de drum.

M-a oprit un gând. M-am răsucit iar spre el și l-am întrebat:

— De ce doriți să-mi pictați portretul?

Acum era el cel care dădea semne de neliniște.

— Credeam că am răspuns la întrebare.

— Nu banii sunt motivul. Și-atunci care este?

A deschis gura să spună ceva și a închis-o la loc. Când s-a hotărât în sfârșit să vorbească, a zis:

— Poate că o fac pentru Giuliano. Poate că o fac pentru mine.

Iubita mea Lisa,

Îți scriu din două motive. Mai întâi, ca să-ți dau de veste că am de gând să-l implor pe fratele meu Piero să-mi îngăduie să-i cer tatălui tău mâna dumitale. Va trebui să așteptăm să treacă doliul, firește.

Iar acum pot să-ți cer așa cum se cade să mă ierți că nu am apărut la locul și la momentul convenit. Știu cât de mult trebuie să te fi durut și poate chiar te-ai gândit că nu mai țin la dumneata. Nu este deloc adevărat, ba dimpotrivă.

Mai apoi, trebuie neapărat să-ți mulțumesc. Cuvintele pe care i le-ai spus tatei – despre tot binele pe care l-a făcut orașului și oamenilor lui – au fost înțelepte și pline de compasiune. Și i-au mers la inimă. O fiică nu s-ar fi purtat cu mai multă dulceață și n-ar fi reușit să-i aducă mai multă mângâiere.

Sunt atât de puțini cei care au înțeles adevăratele sentimente ale tatei, deși el s-a gândit doar la ceilalți, în ultimele clipe. Când și-a dat seama că era pe moarte, i-a chemat alături pe cei mai buni prieteni și a făcut tot ce i-a stat în putință ca să le aducă mângâiere, în loc să-i lase pe ei să-l aline.

Mai mult, a fost atât de îngăduitor încât a primit ca Giovanni Pico să-l aducă pe Savonarola în camera lui. Dumnezeu să mă

ierte, dar nu mă pot împiedica să-l urăsc pe călugărul acela care l-a ponegrit tot timpul pe tata pentru lucrurile bune pe care le-a făcut. A fost patronul atâtor și atâtor artiști, a sprijinit Academia Platoniciană, i-a distrat pe cei săraci cu serbări și spectacole de circ – toate au fost tratate drept păgâne și, din pricina lor, tata urma să ardă în focul iadului dacă nu s-ar fi căit. Dacă aș fi știut că asemenea vorbe avea monahul de gând să spună, nu l-aș fi lăsat să intre în cameră.

Omul acela micuț și urât repeta la nesfârșit șirul acuzațiilor lui, implorându-l pe tata: Căiește-te pentru tot sângele pe care l-ai vărsat!

Drept răspuns, tata și-a întors fața la perete. Doar la stăruința mea și a mai multe gărzi am reușit să-l îndepărtăm pe monah. Cum a putut să fie atât de crud și să-l numească pe tata ucigaș – tata, care n-a recurs niciodată la vreo armă decât dacă trebuia să se apere?

După care Fra Girolamo s-a întors către mine și a spus: Ar fi înțelept din partea dumitale dacă te-ai căi și ai cădea în genunchi, pentru că trufia dumitale și a fraților dumitale oricum are să vă aducă acolo, curând.

Chiar atunci m-a chemat tata, așa că m-am grăbit să vin lângă el. Aiura. A pus una și aceeași întrebare de nu știu câte ori. Te rog, a zis. Te rog, te rog mult să-mi spui unde este el? I-am spus că nu înțeleg despre cine vorbește, dar dacă îmi spune numele, imediat îl aduc la el. La care el a scos un geamăt și a spus: Ah, Giuliano, după atâția ani, n-am reușit să-mi țin cuvântul!

La scurtă vreme, starea lui s-a înrăutățit și doctorii au încercat să-i dea o altă poțiune, pe care n-a putut să o înghită. A dormit puțin și somnul îi era agitat, după care s-a trezit și mai slăbit decât înainte. M-a strigat de mai multe ori, dar degeaba îl țineam de mână și încercam să-l alin: nu-i mai aduceam mângâiere. Pe urmă, a devenit foarte tăcut și am auzit cum se lupta să tragă aer în piept. Părea că se aștepta să audă ceva.

După o vreme, se pare că a și auzit, pentru că a zâmbit și a spus în șoaptă, cu mare bucurie: Giuliano... ești chiar tu. Slavă Domnului că ai ajuns la liman.

Puțin mai târziu, și-a dat duhul.

De un timp, mă tulbură foarte mult o bănuială. Nu-mi dă pace. Am ajuns să cred că leacurile prescrise de doctor în ultimele luni ale vieții tatălui meu i-au făcut mult rău.

Crede-mă că asemenea gânduri nu sunt născute doar de suferință; bănuiesc că a existat o conspirație menită să grăbească moartea tatei – sau poate chiar să o provoace. Suspiciunile mi-au fost întărite de un lucru: pe doctorul personal al tatei, Pier Leone, l-au găsit înecat într-o fântână la două zile după moartea tatei. Se spune că a fost sinucidere, moartea pacientului său l-ar fi descurajat peste măsură.

Signoria s-a adunat pentru un vot special care să-i îngăduie fratelui meu Piero să preia funcția tatei, deși nu are decât douăzeci de ani. Acum, e agitat din cale-afară și nesigur, drept care nu pot să-l tulbur și mai mult vorbind despre căsătorie. Deocamdată. Trebuie să-i fiu sprijin în asemenea clipe, nu să-l tulbur.

Sufăr și mai mult când știu că nu am putut să-ți vorbesc la înmormântarea tatei și că nu am reușit să te văd în seara aceea, la San Lorenzo.

Ar fi înțelept să distrugi scrisoarea de față; dacă avem dușmani, nu mi-aș dori niciodată ca dumneata să devii ținta lor.

Vreau să știi că am să te iubesc mereu. Vreau să știi că am să vorbesc cu Piero în primul moment prielnic.

Al dumitale pentru totdeauna,

Giuliano

XXXIV

În următoarele câteva luni, pe când primăvara lăsa locul verii, viața mea s-a transformat într-un lung chin al așteptării. N-aveam nici o veste de la Leonardo, n-am primit nici o scrisoare și nici o schiță ieșită din comun de la Milano. Și mai rău încă, Giuliano nu mai trimisese nici o vorbă.

Între timp, fratele lui maif mare stârnea o grămadă de bârfe în oraș. Atenția lui Piero se îndrepta mai mult spre distracții și femei decât spre diplomație și politică. De mult se tot spunea că lipsa de discernământ și trufia lui Piero îl aduceau adesea la disperare și pe tatăl lui.

Mai ales trufia. S-a dovedit că Lorenzo avusese dreptate. La doar câteva luni după moartea lui *Il Magnifico,* Piero a reușit să-i îndepărteze pe doi dintre cei mai apropiați sfătuitori ai tatălui său și să strice relațiile cu cei mai mulți dintre membrii Signoriei. Faptul că mama lui, Clarice, făcuse parte din nobilul și puternicul clan Orsini, care se socoteau a fi neam de prinți, nu era deloc de ajutor; cum nu era nici căsătoria lui Piero cu Alfonsina Orsini din Neapole. Era considerat un intrus – doar o treime florentin și două treimi os domnesc.

Savonarola s-a folosit cu iscusință de asemenea idei în predicile sale, stârnindu-i pe cei săraci împotriva celor care-i împilau, deși avea grijă să nu rostească niciodată numele lui Piero. Ura față de Medici a început să crească. Era prima dată când oamenii vorbeau pe față împotriva familiei, pe străzi și chiar în palate impunătoare.

Cât despre mine, în nefericirea mea, nici o scuză nu mă mai ajuta să evit predicile lui Fra Girolamo. Le înduram, sperând ca supunerea mea să îmblânzească inima tatei și să-l îndemne poate să-l primească pe Giuliano ca pețitor. Prin urmare, mă pomeneam de două ori pe zi în biserica San Lorenzo, ascultându-l pe micul dominican înflăcărat. Către sfârșitul lunii iulie, când a murit Papa Inocențiu, Savonarola a proclamat sfârșitul lui drept un alt semn al mâniei lui Dumnezeu. La jumătatea lui august, când un nou Papă s-a suit pe tronul Sfântului Petru, chipul lui Savonarola s-a făcut roșu de mânie. Cardinalul Rodrigo Borgia, acum Papa Alexandru al VI-lea, a cutezat să se instaleze la Vatican cu tot cu cei trei copii nelegitimi pe care-i avea: Cesare, Lucrezia și Jofre. Și, spre deosebire de cei mai mulți cardinali și papi din trecut, el nu vorbea despre ei numindu-i nepoate și nepoți; insista ca ei să fie recunoscuți drept odraslele lui. Se mai zvonea că în palatul papal apăreau femei ușoare, aveau loc orgii și beții. Dovadă că mânia lui Dumnezeu avea să se abată cât de curând.

Zalumma era mereu lângă mine, în biserică; pe față îi plutea o expresie visătoare. Era limpede că nu medita la vorbele profetului, cum s-ar fi putut crede. Știam că se afla în cu totul altă parte, poate în munții pe care-i iubea atâta și pe care-i părăsise când era fată. Și eu rătăceam prin alte locuri. Ochii

minții plăsmuiau în fața mea vila de la Castello și minunățiile adăpostite în ea; alteori, revedeam vizita pe care o făcusem în biroul lui *Il Magnifico* și-mi aminteam strălucirea impresionantă a unui rubin sau netezimea fără cusur a cupei de calcedoniu din care băuse Cleopatra.

Reveriile mă ajutau să rezist până la sfârșit, când Savonarola termina de vorbit; mă ajutau să rezist în fiecare seară, când cinam cu tata și Giovanni Pico, care bea mult prea mult vin și, de multe ori, sfârșea prin a se porni pe plâns. Atunci, tata îl ducea la el în birou și stăteau de vorbă, în liniște, până în toiul nopții.

A venit toamna, pe urmă iarna și pe urmă Anul Nou. Zalumma mi-a strecurat o scrisoare cu sigiliul Medici, pe care l-am rupt nerăbdătoare, cu un amestec de bucurie sălbatică și disperare.

Madonna Lisa, așa începea scrisoarea și, odată cu cele două cuvinte atât de distante, orice speranță s-a prăbușit.

Mintea mea nu mai știe ce să născocească. Piero nu vrea cu nici un chip să-mi îngăduie să mă căsătoresc cu dumneata. Respinge ideea; îmi caută o mireasă care să întărească rangul familiei și să-i asigure lui o poziție mai puternică, în calitate de urmaș al tatei. Lui nu-i stă mintea decât la politică, nu la dragoste. Fratele meu Giovanni, cardinalul, a hotărât că trebuie să mă căsătoresc cu cineva din familia Orsini și nici nu vrea să audă de altceva.

Dar eu nu am să primesc. Îți spun asemenea lucruri nu pentru că aș vrea să te descurajez, ci mai curând ca să-ți explic tăcerea îndelungată și să te asigur că sunt mâhnit, dar foarte hotărât. Nu am de gând să-mi unesc destinul cu al nimănui altcuiva. Faptul că nu am avut cum să te văd nu mi-a stins dorul; dimpotrivă, l-a întețit. Nu mă gândesc zi și noapte decât la dumneata și la o cale care ar putea să ne aducă împreună. Mă străduiesc trup și suflet să găsesc această cale.

Am să fiu lângă dumneata curând, iubirea mea. Pune-ți credința în cuvintele mele,

Giuliano

Am dat drumul scrisorii și am izbucnit într-un plâns nestăpânit. Nu aveam nici un pic de credință – nu credeam în bunătatea lui Dumnezeu, în învățăturile necruțătoare ale lui Savonarola, nu credeam că Giuliano va scăpa de rigorile datoriei și ale statutului social. Nu eram altceva decât fiica unui negustor de țesături, față de care Lorenzo manifestase un interes neînsemnat, care trezise în Giuliano sentimente neghioabe de iubire – sentimente care se vor stinge cu timpul, fără doar și poate.

Mi-am dorit să las flacăra lămpii să mistuie scrisoarea, să o rup în mii de bucățele, să le arunc cât pot de sus și să mă uit cum se așternpe podea ca un strat de praf.

Înnebunită, am împăturit scrisoarea cu grijă și am ascuns-o în locul unde țineam și alte comori: medalionul lui Giuliano și cel cu chipul lui Cosimo și blazonul Medici; desenul pe care mi-l făcuse Leonardo și scrisoarea de la el; și scrisorile lui Giuliano, între care și cea pe care mă rugase să o ard.

XXXV

1493 – anul de după moartea lui Lorenzo, primul an plin al domniei lui Piero – a fost sumbru pentru mine. Mi s-au pornit sângerările lunare și am făcut tot ce mi-a stat în putință să mă ascund de tata, mituind o spălătoreasă ca s-o fac să nu-i pomenească tatei despre pânzeturile pătate. Chiar și așa, tata a început să se gândească să mă mărite, își ținuse cuvântul față de mama, zicea el; nu era vina lui că Lorenzo murise înainte să-și spună părerea. Firește că nu-mi putea încredința soarta unui neghiob ca Piero, care arătase cam câți bani făcea ca pețitor al Florenței – oblăduise câteva căsătorii care stârniseră dezaprobare printre vechile familii. Nu, tata se gândea la un bărbat distins, care să fie bine văzut în societatea florentină, dar să fie, în același timp, un om al lui Dumnezeu. Când va veni vremea, urma să-i îngăduie să mă curteze.

Din fericire, eram încă foarte tânără, iar ideile despre căsătorie ale tatălui meu erau doar simple vorbe. În ciuda supărării dintre noi, știam că tata mă iubea și că îi era cumplit de dor de mama. Eram singura ființă care-l lega de ea și deci nu se grăbea deloc să se despartă de mine.

În același an, legenda despre *Papa angelico* – acel papă care urma să fie ales de însuși Dumnezeu, nu de om – s-a contopit cu o altă poveste, mai veche, care proclama venirea unui al doilea Carol cel Mare. El avea să readucă Biserica la vechea ei curățenie, după care avea să unească toată creștinătatea sub conducerea spirituală a acestui *Papa angelico.*

Faptul că regele francez se numea Carol sau că își pleca urechea la asemenea legende și le lua în serios nu ajuta câtuși de puțin. Nici faptul că pusese ochii pe Neapole și hotărâse că principatul de la malul mării îi aparținea de drept. La urma urmelor, fusese smuls de sub stăpânirea francezilor, cu numai o generație înainte, de către tatăl bătrânului rege Ferrante, Alfonso cel Mărinimos. Orașul găzduia și acum baroni devotați Franței, care ar fi fost gata să-și pună armele în serviciul adevăratului lor cârmuitor, Carol.

Savonarola profita de pe urma unor asemenea idei și le împletea cu viziunea lui religioasă. Era îndeajuns de iscusit încât să nu spună deslușit cum că el însuși ar fi fost viitorul papă angelic, dar începuse să susțină că regele Carol va fi spada răzbunătoare a Domnului. Carol va trece Italia prin foc și pară și o va îngenunchea spre căință, iar credincioșii ar trebui să-l întâmpine cu brațele deschise.

Poate că Fra Girolamo și cei mai devotați dintre adepții său erau dornici să vadă un rege străin invadând Italia, dar toți cei pe care-i cunoșteam își pierdeau cumpătul când auzeau asemenea vorbe. Ne apăsa pe toți sentimentul că se adună peste noi nori grei, prevestitori de soartă rea. Către sfârșitul anului, toată lumea din Florența înțelesese că regele Carol plănuia să invadeze Neapole în luna iunie a următorului an.

— O, Doamne! a strigat profetul, în timpul unei predici din perioada postului. Te-ai purtat cu noi ca un părinte mânios. Ne-ai alungat din preajma Ta. Grăbește dreapta pedeapsă, grăbește pârjolul, ca să putem să fim una cu Tine cât mai curând!

A vorbit despre o arcă pe care cei care se căiau se puteau sui ca să își afle adăpost de furia care avea să vină. Și-a încheiat

predica spunând: *Cito! Cito!* Iute! Iute!, cuvinte care îi îndemnau pe credincioși să-și caute refugiul până nu era prea târziu.

Dar, odată cu sfârșitul unui alt an, primăvara lui 1494 a adus cu ea speranțe noi – pentru mine, cel puțin. Mult timp după ce renunțasem la visul de a-l revedea pe Giuliano, Zalumma mi-a așezat în poală o altă scrisoare cu sigiliul Medici pe ea.

Lisa mea cea mai iubită,

Poate că acum ai să crezi că sunt un om care își ține cuvântul. Nu am renunțat și iată roadele: fratele meu Piero mi-a îngăduit în sfârșit să îți cer mâna. Inima mea se bucură nespus; pământul a devenit pentru mine un adevărat rai.

Sper că lunga mea tăcere nu te-a făcut să te îndoiești de sentimentele pe care le am pentru dumneata și mă rog la Dumnezeu ca sentimentele dumitale să nu se fi schimbat. Buna credință mă îndeamnă să te avertizez, totuși: nouă, celor din familia Medici, ne-au ajuns la urechi murmurele de nemulțumire la adresa noastră și acuzațiile nedrepte la adresa lui Piero. Prețuirea oamenilor s-a transformat în dușmănie; iar dacă tatăl dumitale și dumneata veți considera cererea mea în căsătorie drept acceptabilă, e bine să știi că intri într-o familie a cărei influență se află în declin. Piero se declară încrezător și spune că totul va fi bine, dar eu mă tem că lucrurile ar putea lua o altă întorsătură. A primit o scrisoare de la ambasadorii lui Carol: se cere ca armata franceză să poată trece nestingherită prin Toscana, se cer arme și soldați. Piero este de părere că nu poate da un răspuns limpede; legăturile de familie îl obligă să-i ajute pe cei din Neapole, iar Papa Alexandru a emis o bulă prin care l-a proclamat pe Alfonso de Calabria drept rege al acestui ținut sudic. Sanctitatea Sa a amenințat cu retragerea prerogativelor de cardinal ale fratelui nostru Giovanni dacă Piero nu reușește să apere orașul de înaintarea lui Carol.

Pe de altă parte, tuturor membrilor Signoriei li se cere, prin lege, să jure că nu vor ridica niciodată armele împotriva Franței, iar Florența s-a bazat dintotdeauna pe comerțul cu ea. Drept care fratele meu cel mai mare se găsește pus într-o situație fără ieșire. Nici sfaturile care se bat cap în cap ale consilierilor nu au

cum să-l ajute. Arată-le oamenilor că lucrurile stau așa cum ar trebui să stea, îi spune unul dintre ei. Și-atunci fratele meu dă cu piciorul într-o minge în plină stradă, se joacă sub ochii cetățenilor, ca să le dea impresia că viața își urmează cursul firesc. Care este rezultatul? Oamenii spun că nu e bun de nimic, îl numesc Zuccone, cap de dovleac.

Nu mă pot împiedica să cred că este victima unor eforturi de a discredita și a distruge casa noastră.

Gândește-te bine la toate înainte de a-mi scrie, iubirea mea, și trimite-mi răspunsul dumitale. Dă-mi de știre dacă sentimentele dumitale pentru mine s-au schimbat. Și, dacă îmi trimiți vorbă, am să vin! Imediat ce îmi este îngăduit să-l vizitez pe tatăl dumitale, am să îți scriu ziua și ora.

Număr clipele până când am să ajung să te văd din nou. Fericirea mea stă acum în mâinile dumitale.

Fie că e da, fie că e ba, rămân
Al dumitale pentru totdeauna,
Giuliano

Scrisoarea mi-a căzut din mâini. Mi-am prins obrajii îmbujorați în palme. Firește că Zalumma stătea chiar lângă mine, nerăbdătoare să afle ce conținea scrisoarea.

Mi-am ridicat ochii spre ea. Chipul parcă îmi încremenise de atâta adâncă uluială, vocea avea un ton aproape alb.

— Vine aici să îmi ceară mâna.

A făcut și ea ochi mari și ne-am uitat una la alta câteva clipe bune; după care, fiecare s-a apucat de umerii celeilalte și ne-am pus pe chicotit precum copiii.

XXXVI

I-am scris imediat lui Giuliano. Aveam speranțe atât de mari, încât n-am vrut să-mi amintesc insultele tatei la adresa familiei Medici sau amenințarea lui cum că mă da va după un om cu frica lui Dumnezeu. Dimpotrivă, m-am agățat de promisiunea lui Giuliano: că va găsi el calea prin care să se ajungă la o înțelegere. La urma urmelor, era fiul lui *Il Magnifico,* expert în diplomație și în arta compromisului. Aveam încredere că el putea să facă imposibilul. Și, pentru că eu nu mă pricepeam la

diplomație – mai ales când venea vorba despre tata –, mi-am ținut gura și nu i-am spus nimic despre gândurile lui Giuliano.

A început Postul Paștelui. În prima zi de vineri, Savonarola a urcat în amvon. Ne-a spus că un „nou Cyrus“ se pregătea să treacă Alpii – nu era regele persan din vremurile vechi, ci era Carol, care trebuia să treacă pe acolo în marșul său către Italia, firește.

Dacă mai înainte oamenii îl priveau pe Fra Girolamo cu o venerație amestecată cu spaimă, acum îl socoteau un semizeu, pentru că – în mințile lor – el era cel care prezisese, cu doi ani înainte, „necazuri cu Franța” – o vorbă des folosită.

— Dumnezeu îl călăuzește, proclama Savonarolo vorbind despre acest nou Cyrus. În fața lui fortărețele vor cădea și nici o armată nu-i va putea ține piept. Iar cel care conduce Florența se va purta ca un om care și-a băut mințile, făcând pe dos față de cum ar trebui. După ce îl criticase pe Piero, predicatorul și-a îndreptat săgețile către Papa Borgia: Tu, biserică a lui Christos, ești pricina pentru care s-a ridicat furtuna! Și iarăși a vorbit despre Arcă, unde dreptcredincioșii își puteau găsi refugiul în fața potopului care va veni. Și-a încheiat predica cu același strigăt: *Cito! Cito!* Iute! Iute!

Între timp, regele Carol și-a mutat curtea de la Paris la Lyon, mai în sud – prea aproape de Toscana. Toți locuitorii din Florența au devenit neliniștiți; cei care până atunci își băteau joc de Fra Girolamo au început și ei să-i asculte vorbele.

Cu vreo câteva săptămâni înainte de Paște, într-o dimineață cenușie și înnorată, Zalumma și cu mine ne-am întors de la piață destul de repede. O burniță ușoară îmi umezea fața și părul. Cu ceva vreme înainte, tata anunțase că, în timpul postului, urma să renunțe nu doar la carne, ci și la pește. Cum eram obligați cu toții să ținem pasul cu pioșenia lui, nu a mai fost nevoie să ne oprim nici la măcelar, nici la vânzătorul de pește.

În timp ce trăsura noastră dădea colțul să ajungă în spatele casei, am zărit o caleașcă având blazonul Medici pe portiere. Nu era acolo de mult: superbii cai albi încă respirau zgomotos de pe

urma drumului. Vizitiul se afla la locul lui și ne-a zâmbit prietenos, în semn de salut.

— Dumnezeu să ne aibă în pază! a șoptit Zalumma.

M-am dat jos și i-am poruncit vizitiului nostru să ducă mâncarea la bucătărie. Mă mâniasem pe tata: aranjase o întâlnire cu cel care mi-era curtezan când eu eram plecată. În același timp, chiar simplul fapt că-l primise pe Giuliano mă surprindea. Se reaprindea în mine speranța că alesul meu era în stare să-și convingă nu doar fratele, ci și pe tata.

Mânia mi s-a transformat în groază când mi-am dat seama cum arăt. Ca să-l potolesc pe tata, începusem să mă îmbrac în haine neatrăgătoare, de culoare închisă, ba chiar mă supusesem ideii învechite de a purta topaze, pietre despre care se spunea că ar domoli focul lui Eros și le-ar ajuta pe fecioare să-și păstreze castitatea. În ziua cu pricina, alesesem o rochie cu guler înalt din lână maronie, care se potrivea bine cu topazele din colier. Arătam întocmai ca o *piagnona* plină de cucernicie. Vălul ușor de culoare neagră nu reușise să-mi ferească părul de umezeală și o mulțime de cârlionți ieșiseră la iveală.

Am luat-o pe Zalumma de mână.

— Trebuie să faci cumva. Trebuie să auzi ce vorbesc! Du-te!

N-a avut nevoie de alte îndemnuri. S-a pornit pe loc, aproape în fugă, în timp ce eu mă îndreptam mai încet, cu puțina demnitate de care mă mai simțeam în stare, spre casă.

Ușa dinspre camera de primire era deschisă, încă o dovadă că nimeni nu se aștepta să ajung înapoi atât de repede.

Am auzit vocea liniștită și serioasă a tatălui meu și m-am simțit ușurată; mă așteptam să fie plină de ostilitate. Când treceam pe lângă ușa deschisă, și-a ridicat privirile.

Dacă aș fi fost dăruită cu mai mult sânge rece, aș fi putut să merg mai departe, dar m-am oprit să mă uit la Giuliano. Din respect pentru tata, alesese o ținută de om cu vederi conservatoare – haine de lână albastră fără nici o podoabă și o mantie de un albastru atât de închis, încât bătea în negru. Ochii mei nu-l mai văzuseră de luni bune: din dimineața înmormântării tatălui său. Crescuse. Era mai înalt, avea fața mai netedă și mai colțuroasă, umerii mai fermi și spatele mai lat. Mi

s-a luat o piatră de pe inimă când am văzut că tata îl primise cum se cuvenea: ceruse vin și mâncare.

Giuliano m-a privit și el atent; strălucirea care i se vedea pe față mi-a tăiat răsuflarea.

— Lisa, a spus tata. Preț de o clipă, m-am gândit că poate mă poftește să intru, dar el a zis: Du-te la tine în odaie.

Am urcat scările, amorțită. Am auzit vocea Zalummei: întreba dacă Ser Antonio mai dorește vin. Știam că ea are să-mi servească drept ochi și urechi, dar era prea puțin. M-am instalat în odaia mea de odihnă, dar nu mă puteam liniști, așa încât mi-am luat inima în dinți și am ieșit pe coridor. Nu auzeam ce se petrecea acolo jos – vocile erau prea potolite ca să pot deslușì ceva – drept care, neajutorată, mi-am lipit privirile de fereastră și m-am uitat la vizitiu și la cai.

Vocile potolite erau un semn bun, am zis eu în sinea mea. Giuliano, un diplomat înnăscut, a descoperit cum să-l aducă pe tata pe calea cea bună.

M-am chinuit timp de câteva minute, până când în sfârșit l-am văzut pe Giuliano ieșind din *loggia* și traversând curtea, în drum spre trăsură.

Am deschis larg fereastra și i-am strigat numele.

S-a răsucit și s-a uitat spre mine. Distanța era prea mare și ne împiedica să stăm de vorbă, dar am aflat tot ce voiam să știu dintr-o privire.

Era foarte amărât. Totuși, a ridicat o mână spre mine, de parcă ar fi vrut să mă atingă, și-apoi și-a apăsat palma peste inimă.

Atunci am făcut un lucru de nemărturisit: mi-am ridicat fustele cât de sus am putut și am luat-o la goană pe scări, fără să țin cont că aș putea să cad, hotărâtă să-l opresc pe Giuliano, să mă sui cu el în trăsură și să pornesc departe de casa în care mă născusem.

Aș fi putut să reușesc – dar tata a ieșit chiar atunci din camera în care îl primise pe oaspete și, dându-și seama încotro mă îndreptam, s-a așezat în fața ușii și mi-a tăiat calea.

Am ridicat mâinile gata să-l lovesc – sau poate doar să-l împing din drum. M-a apucat de încheieturi.

— Lisa, ai înnebunit?

— Dă-mi drumul! am strigat eu cu atât mai chinuită cu cât auzeam trăsura lui Giuliano huruind spre poartă.

— Cum se face că știi despre ce e vorba? I s-a schimbat vocea: de la uimire trecuse la mânie. Cum se face că știi de ce a venit? Ce te-a făcut să crezi că a fost altceva decât o problemă de afaceri? Și cum de ai ajuns să fii îndrăgostită de el în asemenea măsură? M-ai mințit, ai ținut totul în ascuns. Tu înțelegi cât de primejdios poate fi jocul tău?

— Cum ai putut să-l respingi, când ai văzut cât de mult ne iubim? Dumneata ai iubit-o pe mama – cum te-ai fi simțit dacă ai fi cerut-o și ai fi fost refuzat? Dacă tatăl ei te-ar fi respins? Nu-ți pasă deloc de fericirea mea!

În loc să-și ridice vocea, cum făcusem eu, el a coborât tonul.

— Dimpotrivă, a zis el. De fericirea ta îmi pasă cel mai mult – și e motivul pentru care l-am respins. După care, cu o izbucnire de nerăbdare, m-a întrebat: Când mergi pe stradă, nu auzi cât de nemulțumiți sunt oamenii? Familia Medici a atras asupra sa mânia lui Dumnezeu și pe cea a oamenilor. Dacă eu mi-aș da fata unuia dintre ei aș pune-o singur în calea primejdiei. Nu mai e mult până la venirea regelui Franței și brațul lui aduce prăpădul Domnului; ce se va alege atunci de Piero și de frații lui? Mergi cu mine de două ori pe zi la slujbă. Cum se face că nu ai auzit tot ce a spus Savonarola?

— Fra Girolamo nu știe nimic, am răspuns eu cu aprindere. Giuliano e un om bun, dintr-o familie de oameni buni și am să mă mărit cu el, într-o bună zi!

Cu o asemenea iuțeală a ridicat mâna să mă lovească peste față încât nici n-am apucat să văd; în clipa următoare, îmi apăsam palma pe locul dureros.

— Dumnezeu să mă ierte, a zis el, la fel de surprins de ceea ce făcuse ca și mine. Dumnezeu să mă ierte, dar prea mă zgândări. Cum poți să vorbești despre căsătoria cu unul din familia Medici? Nu ai auzit ce spune profetul despre ei? Nu ai auzit ce vorbesc oamenii?

— Am auzit. Nu-mi pasă ce gândiți, dumneata, Fra Girolamo sau oamenii.

— Mă îngrozești. Țin la tine și de aici spaima mea. Mi-e teamă pentru tine. De câte ori trebuie să spun unul și același lucru? Ai

apucat-o pe o cale plină de primejdii, Lisa. Calea sigură e cea despre care vorbește Fra Girolamo. Calea sigură e calea bisericii. După care a scos un suspin cutremurător: Am să mă rog pentru tine, copilă. Ce altceva aș putea să fac?

— Roagă-te pentru amândoi, am răspuns cu dușmănie.

M-am răsucit și am pornit în grabă pe scări în sus.

XXXVII

Zalumma nu reușise să asculte toată discuția dintre tata și Giuliano, dar auzise îndeajuns ca să știe că tata refuzase oferta care i se făcuse – o bucată de pământ și zece mii de florini. Când, în cele din urmă, Giuliano a întrebat ce fel de ofertă i-ar fi surâs tatei și ce-i stătea în putință să facă pentru a-și dovedi bunele intenții, tata a răspuns.

— Ser Giuliano, știți că sunt unul dintre discipolii lui Fra Girolamo.

— Da, a recunoscut Giuliano.

— Atunci, înțelegeți de ce vă refuz cererea; înțelegeți și de ce nu am de gând să cedez niciodată. După care tata se ridicase și spusese că discuția s-a încheiat.

Mărturisirile Zalummei nu se încheiau aici.

— Numai că, a zis ea, m-am uitat la privirea lui Giuliano și la felul cum își încleștase fălcile. E ca unchiul lui: n-are să renunțe niciodată. Niciodată.

Toată primăvara și vara am nutrit speranțe. Eram sigură că urma să primesc vorbă de la Giuliano.

Într-adevăr, când vărul de-al treilea al lui Piero a pus la cale un complot împotriva lui – fiind dornic să-și primească recompensa de la francezi – mi-am zis că mai rău de atât nu se putea întâmpla. Iar când Piero a evitat greșeala făcută de tatăl lui cu cei din familia Pazzi și i-a pedepsit pe conspiratori cu arest la domiciliu – o dovadă de generozitate menită să-i potolească pe detractori – m-am simțit foarte ușurată. Oamenii n-aveau de ce să-l mai critice pe Piero de aici înainte, desigur.

Numai că Florența era schimbătoare și crudă. La urma urmelor, îi exilase pe Petrarca și pe Dante, cei pe care acum îi proslăvea

drept fiii ei cei mai vrednici. Piero s-a dovedit un om slab, nevolnic – așa s-a spus.

Alături de tata și de contele Pico – peste care se așeza tot mai mult un aer de suferință – am ascultat predica de Paște a lui Savonarola. Se străduise pe cât îi stătea în putință să dea glas cuvintelor lui Dumnezeu, a zis el. Acum era ultima dată: n-avea să mai rostească o altă predică până când Domnul nu-i poruncea iar să urce în amvon. Mi-am adunat puterile ca să nu zâmbesc, ușurată.

Fie ca toată lumea să se îndrepte cât poate de repede spre adăpostul Arcei lui Dumnezeu, a mai spus. Noe vă cheamă acolo chiar astăzi. Ușa este larg deschisă, dar va veni vremea când se va închide și mulți se vor căi că nu au intrat la timp.

N-aveam nici cea mai mică intenție să intru și nici să mă scufund în căință. Dimpotrivă, mă bucura gândul că urma să fiu cruțată de sentințele lui Fra Girolamo. Mă duceam și acum, de două ori pe zi – însoțită de Zalumma și de tata, dar fără Pico cel mieros, slavă Domnului – la slujba de la Santo Spirito; unde era îngropată mama, unde amintirea ei îmi aducea tihnă, unde Dumnezeu era un tată drept și iubitor, mult mai dornic să salveze suflete și să-i mângâie pe cei bolnavi decât să-i chinuie pe cei păcătoși.

Nu-mi trebuia nici un Dumnezeu ca să am parte de chinuri; inima mea mi le oferea cu prisosință. Într-una dintre seri, după cină, închisă în odaia mea, am așternut pe hârtie un singur rând. Cu pana pe care o folosise mama. După ce am semnat scrisoarea, am împăturit hârtia de două ori, cu grijă, și am sigilat-o cu ceară roșie.

I-am încredințat-o Zalummei.

S-a așezat în fața mea cu brațele încrucișate peste piept. Era înspăimântătoare, cum stătea acolo, cu părul ei negru zbârlit care îi încadra fața palidă.

— Nu mai e chiar așa de ușor, a zis ea. Tatăl dumitale îmi supraveghează orice mișcare.

— Atunci, se poate duce altcineva la palatul Medici. Nu-mi pasă cum faci; doar să ai grijă să ajungă.

— Mai întâi, trebuie să-mi spui ce ai scris.

Dacă ar fi fost vorba despre oricine altcineva în afară de Zalumma, care o îngrijise pe mama cu atâta devotament, atentă la toate semnele bolii ei, care fusese alături de mine la moartea ei, i-aș fi amintit pe loc că, pentru o sclavă, dădea semne de obrăznicie primejdioasă. Am oftat și-apoi am rostit cuvintele care-mi răpiseră somnul atâtor și atâtor nopți.

— Sunt gata să vin la dumneata; nu-mi trebuie decât un semn și un prilej!

Era ceva mai mult decât scandalos; fără încuviințarea tatălui, nici nu se punea problema unei căsătorii în toată regula. Riscam să fiu condamnată nu doar de societate, ci și de Giuliano.

Stăteam acolo, cu un aer obosit, și așteptam să înceapă tirada Zalummei.

Dar am așteptat degeaba. M-a privit îndelung, în liniște. După care a spus încet, dar cât se poate de hotărât:

— Am să plec cu dumneata, se-nțelege.

A luat scrisoarea și a vârât-o în sân. M-am întins și i-am strâns mâna cu putere. Nici una nu a zâmbit: conspirația noastră era o problemă mult prea serioasă. Dacă tata refuza să-și dea consimțământul, rangul n-ar fi fost cu nimic mai bun decât cel al unei metrese.

Mult iubita mea Lisa,

Scrisoarea dumitale m-a mișcat atât de mult încât îmi vine să plâng. Mă simt copleșit de smerenie acum când știu că, de dragul meu, ești gata să riști oprobriul. Și mă simt îndemnat să fac mai mult ca să devin vrednic de o ființă ca dumneata.

Dar nu îți pot îngădui să vii la mine acum.

Să nu crezi cumva, nici măcar pentru o clipă, că am de gând să renunț la dumneata sau la dragostea noastră; ești în fiecare gând al meu. Însă, cum sunt sigur că îți dai seama, faptul că-mi scrii e în sine o primejdie. Și un asemenea gând mă neliniștește încă și mai mult decât despărțirea pe care trebuie să o îndurăm.

Fără îndoială că ai auzit despre încercarea de a-l înlătura pe Piero, pusă la cale de verii noștri Lorenzo și Giovanni. Și, între timp, situația noastră s-a înrăutățit și mai mult. Chiar astăzi Piero a primit o scrisoare de la ambasadorii noștri la Lyon. Carol

i-a alungat de la curte; acum sunt în drum spre Toscana. Și bancherii noștri au fost puși pe drumuri.

A scăzut oare focul iubirii mele? Niciodată. Dar nu pot să îndur gândul că te-ai putea așeza de bunăvoie în calea primejdiei. Ai răbdare, iubirea mea. Lasă timpul să treacă, să se așeze cumva treburile cu regele Carol. Îngăduie-mi un răgaz să caut un mijloc de a-l domoli pe tatăl dumitale, pentru că nu pot să-ți cer să vii la mine în împrejurări atât de nefericite – cu toate că, așa cum spuneam, faptul că dumneata ai fi gata să o faci mă mișcă până în adâncul sufletului. Ești o femeie puternică; tata ar fi foarte mândru de dumneata.

Când am să fiu încredințat că ești în siguranță, am să trimit după dumneata.

Până atunci, rămân
Al dumitale pentru totdeauna,
Giuliano

Nu am răspuns și nici n-aș fi putut. La ce-ar fi folosit să dau glas durerii, ba chiar mâniei pe care mi-o stârnise fiindcă nu mă chemase la el de îndată? Ce legătură avea iubirea noastră cu politica?

Ultima parte a verii a fost tristă. Vremea s-a schimbat și a devenit apăsătoare. Au murit o grămadă de pești. Îi zăreai plutind pe apele râului Arno, le vedeai carnea putrezită lucind argintat în lumina soarelui. Duhoarea s-a strecurat în tot orașul. Credincioșii spuneau că este mirosul Morții, care se apropie în marș, traversând munții. În ciuda tăcerii profetului, tot mai mulți dintre locuitori, unii chiar și din rândurile nobilimii, se supuneau învățăturilor sale și renunțau la hainele elegante. Pete de negru, de gri, de albastru și maro închis colorau străzile. Duse erau nuanțele mândre desprinse parcă din coada păunului – de albastru și verde și violet –, dusă era veselia șofranului și bogăția roșului aprins.

Urcați pe Arcă… cito, cito!

Peste tot domnea frica. Oamenii se simțeau pierduți în lipsa lui Savonarola, care le spunea ce gândește Dumnezeu, și-atunci își schimbau între ei șoapte îngrozite, povestind despre tot felul de prevestiri și semne rele: despre niște nori, văzuți pe cerul

orașului Arezzo, care păreau aidoma unor războinici călare, cu săbiile ridicate deasupra capetelor; despre un călugăr de la Santa Maria Novella care a fost copleșit, chiar în timpul slujbei, de o viziune – un taur aprins ca focul își izbea coarnele de zidul bisericii; despre o furtună cumplită, la Puglia – întunericul pe care l-a adus a fost brusc săgetat de un fulger orbitor a cărui lumină a dezvăluit nu doar unul, ci trei sori atârnați pe cer.

Tata părea să fi uitat de cererea în căsătorie a lui Giuliano și de ideea unui soț dintre adepții lui Savonarola. Părea mai tulburat decât de obicei și cu mintea aiurea. După spusele Zalummei, cei din familia Medici refuzau să-și mai cumpere lâneturile de la el, punând capăt unei înțelegeri care dura încă de pe vremea lui Cosimo de Medici și a străbunicului meu. Afacerile mergeau prost: deși stofa de lână era preferata celor mai avuți dintre *piagnoni,* tata nu-și mai putea vinde țesăturile în culori vii; îi era tot mai greu să le vândă și pe cele în culori mohorâte, pentru că oamenii nu se înghesuiau să cheltuiască bani pe haine în vremuri atât de nesigure.

Dar mai erau și alte lucruri care-l neliniștea și pe acelea nu le puteam ghici. Se ducea dis-de-dimineață la slujba de la Santo Spirito, apoi la prăvălie și nu se mai întorcea acasă până seara. Eram convinsă că mergea și la slujba de seară, fie la Dom, fie la San Marco, și probabil că se întâlnea acolo cu prietenul lui Pico. Totuși, nu spunea nimic despre ce făcea, venea acasă târziu și lua cina cu Ser Giovanni, fără să-i mai pese dacă eram acolo să îi întâmpin sau nu.

Până în luna august, regele Carol își și mobilizase trupele și trecuse Alpii; Cyrus cel atotcuceritor își începuse marșul spre Toscana. *Ce are de gând să facă Piero de Medici ca să ne vină în ajutor?* întrebau oamenii. Tata pufnea dezaprobator.

— Se distrează făcând sport și umblând cu tot felul de femei; se joacă în timp ce Roma arde, la fel ca Nero.

Isteria colectivă s-a întețit în septembrie: mercenarii care li s-au alăturat francezilor au făcut ravagii cumplite în Rapallo, oraș de pe coastă, la sud de Torino și Milano. Soldații aceștia nu semănau deloc cu *condottieri* italieni, care jefuiau fără restricții și călcau recoltele sub copitele cailor, în schimb cruțau viețile oamenilor. Nu, săbiile plătite cu simbrie erau ale cumpliților

elvețieni, pentru care bogățiile nu erau de ajuns: ei tânjeau după sânge. Și îl vărsau omorând orice suflet care le ieșea în cale. Străpungeau cu sulița bebeluși care sugeau la sânul mamei; jupuiau de vii femei cu burta la gură. Retezau capete, mâini și picioare. Rapallo se transformase într-un cimitir sinistru de rămășițe umane neîngropate, în plină descompunere, care zăceau unele peste altele în lumina soarelui.

Iar noi, toți cei din Florența, eram înnebuniți; chiar și tata, care așteptase cândva cu multă nerăbdare sfârșitul lumii, era înfricoșat. Oamenii căutau un sprijin, un cuvânt de mângâiere, dar nu de la Piero de Medici, nici de la membrii Signoriei, ci de la omul care ținea de-acum în palmă inima întregului oraș: Savonarola, monahul de la San Marco. Glasul mulțimii s-a ridicat cu atâta stăruință încât el a renunțat la tăcerea pe care și-o impusese și a fost de acord să țină o predică sub cupola marelui Dom, de Sfântul Matei.

Știind că va veni lume câtă frunză și iarbă, am ajuns la marginea pieței Domului în zori, când soarele abia se ridica pe cer, iar lumina era încă cenușie. Cerul era acoperit de nori roșietici, prevestitori de ploaie.

Când am ajuns, treptele bisericii, grădina și chiar întregul spațiu pătrat din jur erau deja neîncăpătoare pentru numărul mare de oameni; vizitiul nostru nici n-a putut să intre cu trăsura în piață. Am fost nevoiți, Zalumma, tata și cu mine, să coborâm și să ne croim drum pe jos.

Iubirea față de aproapele nu se vedea prin preajmă. Tata, bărbat dăruit cu un trup puternic, se împingea fără pic de curtoazie în oamenii din fața lui, deschizând un culoar, doar atât cât să avem loc noi două, care-l urmam îndeaproape.

Ne-a luat aproape un ceas să ajungem în biserică. Aici, odată tata recunoscut, am fost tratați ca niște adevărați demnitari. Niște călugări dominicani ne-au însoțit tot restul drumului până în partea din față a lăcașului, într-un loc cu vedere directă la amvon. Deși se adunase atât de multă lume, băncile din interiorul bisericii erau așezate ca de obicei și ni se rezervaseră locuri.

Iar acolo ne aștepta Giovanni Pico. Am fost uluită de înfățișarea lui. În ultimele luni, venise la noi în casă aproape în fiecare

noapte, dar eu nu coborâsem nici măcar atât cât mi-ar fi trebuit ca să-i arunc o privire. Am constatat că îmbătrânise mai mult decât te-ai fi așteptat, se scofâlcise, iar pielea îi căpătase o paloare cenușie. Sprijinindu-se cu nădejde în toiag, a încercat să se ridice când ne-a văzut, dar picioarele îi tremurau atât de rău, încât a trebuit să renunțe. Tata s-a așezat lângă el și s-au pornit cu repeziciune pe vorbit, cu voce scăzută. În timp ce mă uitam la ei, am întrezărit în spatele lor o siluetă cunoscută: Michelangelo. Îmbrăcat cum era, în haine negre, cât se poate de simple, era limpede că intrase în rândurile plângăcioșilor. Austeritatea veșmintelor îi scotea și mai mult în evidență negrul adânc al ochilor, al părului, bolta pronunțată a frunții palide și îngustimea bărbiei. Când a dat cu ochii de mine, și-a lăsat fața în jos, stânjenit.

N-aș putea să spun cât am așteptat până să înceapă slujba; știu doar că a trecut mult și că, în tot acest timp, m-am rugat pentru Giuliano; mi-era mult mai teamă pentru viața lui decât pentru propria mea viață.

În cele din urmă a început procesiunea. Mirosul de tămâie s-a răspândit în aer. Congregația, corul, ba chiar și preotul – toți păreau buimaci. Am trecut cu chiu, cu vai prin toate etapele ritualului, murmurând răspunsurile fără să le auzim, fără să ne gândim la înțelesul lor. Nu ne gândeam decât la apariția profetului.

Chiar și mie – ființă păcătoasă, iubitoare a familiei Medici și admiratoare a artei lor păgâne – mi s-a părut greu chinul așteptării. Când, în sfârșit, a urcat treptele amvonului, eu – ca și Pico, ca și tata și Zalumma – ca și orice alt suflet din catedrală, inclusiv preotul, n-am îndrăznit nici să respir. Tăcerea care s-a așternut în acea secundă părea cu neputință, date fiind cele peste o mie de suflete care stăteau înghesuite în sanctuar, plus alte câteva mii care se aflau pe trepte și în piață. Când Savonarola și-a aruncat ochii asupra adunării, nu s-a auzit altceva decât bubuitul îndepărtat al unui tunet.

După lunile petrecute în post și recluziune, Fra Girolamo căpătase o paloare înfiorătoare și era tras la față. Acum nu mai avea aerul omului care știa că are dreptatea de partea sa, în ochi nu i se citea nici urmă de încredere, ci doar agitație și

mâhnire. Îi tremura buza de jos, de parcă s-ar fi căznit să-și stăpânească lacrimile. Își ținea umerii în jos, iar mâinile i se agățau de marginea amvonului cu disperare, ca și cum ar fi dus în spate o povară.

Oricare ar fi fost cuvintele care îi stăteau pe buze, ele îl striveau sub greutatea lor cumplită. Și-a trecut degetele osoase prin cârlionții negri și încâlciți, după care și-a strâns mâinile cu putere și a slobozit un geamăt.

Liniștea care s-a lăsat apoi îți străpungea urechile. Ultima dată, profetul ne spusese povestea lui Noe, ne îndemnase din nou să urcăm în Arca Domnului ca să ne punem la adăpost de potopul care avea să vină. Ce are să mai spună acum?

În cele din urmă, a deschis gura și, cu o voce atât de înfiorătoare încât părea un țipăt sfâșietor, a rostit:

— *Ecce ego adducam diluvii aquas super terram.* Iată, aduc potop de apă asupra pământului!

În vastitatea lăcașului au început să răsune strigăte. În fața noastră și în laterale, bărbați și femei laolaltă leșinau și alunecau de pe bănci pe podea. Zalumma m-a apucat de mână și m-a strâns cu forță, ca să-mi provoace durere, să mă aducă înapoi în firea mea; parcă ar fi vrut să-mi spună *Nu te lăsa prinsă. Nu lua parte la toată nebunia asta.*

În dreapta mea, tata și Pico s-au pus pe jelit – tata lăcrima în liniște, iar Pico plângea în hohote apăsate, sfâșietoare. Nu erau singurii; în scurtă vreme, aerul s-a umplut de bocete și de invocări ale lui Dumnezeu.

Nici măcar profetul nu s-a mai putut stăpâni. Și-a acoperit chipul urât cu mâinile și a început să plângă; durerea îi scutura tot trupul.

A trecut o vreme până când Fra Girolamo și cei care îl ascultau au reușit să-și revină; ce a spus după aceea nu-mi mai amintesc. Știu doar că, pentru prima oară, m-am gândit atunci că orașul Florența pe care îl știam eu ar putea să dispară – și, odată cu el, Giuliano.

XXXVIII

În noaptea aceea, când am reușit în fine să adorm, m-am visat în bazilica San Marco, lângă altar, acolo unde era îngropat Cosimo. Lăcașul era atât de înțesat, oamenii își doreau cu atâta ardoare să-l asculte pe profet, încât mă simțeam strivită între trupurile lor transpirate și încinse: până într-atât încât abia mai puteam să trag aer în piept.

Mi-am dat seama că greutatea care mă împingea dinspre partea stângă era trupul lui Fra Domenico. Am încercat să mă trag deoparte, cu o mișcare plină de ură și dezgust, dar niște forme fără chip s-au împins iar în mine, m-au ținut de mâini și de picioare, m-au țintuit locului.

— Dă-i drumul! am strigat eu, fără să-mi dau seama că vorbesc atât de tare și fără să înțeleg ce spun. Abia după ce am rostit vorbele l-am văzut pe Giuliano al meu, aruncat de-a curmezișul peste spatele lat al trupeșului călugăr. Capul îi atârna până aproape de genunchii lui Domenico, deci chipul îi era ascuns.

Copleșită de trupurile care mă striveau și de teroare, am strigat iar la Fra Domenico:

— Dă-i drumul!

Dar călugărul cel masiv părea și surd, și mut. Se uita înainte, spre amvon. Brusc, Giuliano – stând tot așa cu fața în jos, cu părul atârnând și obrajii încinși – și-a întors privirea spre mine.

— Totul se repetă, Lisa, nu înțelegi? Mi-a zâmbit, căutând să mă liniștească și a spus iar: totul se repetă.

M-am trezit cuprinsă de panică. Zalumma stătea lângă mine și bătea în lemnul patului. Se pare că strigasem în somn.

De atunci încolo, m-am simțit ca apostolul Pavel pe drumul Damascului: îmi căzuseră solzii de pe ochi și nu mai puteam să pretind că nu văd. Situația lui Giuliano și a familiei sale atârna de un fir de păr. Florența se clătina pe marginea unei prăpăstii și nu puteam să mă aștept la împrejurări mai sigure. Era foarte posibil ca ele să nu se arate niciodată.

Răsăritul soarelui mi-a oferit lumină: am scris altă scrisoare.

Numește un loc și un moment – sau nu răspunde nimic dacă nu mă vrei. Oricum ar fi, am să vin la dumneata cât de curând.

De data aceasta, n-aveam să-i spun nici măcar Zalummei ce conținea scrisoarea.

S-a scurs o săptămână. Tata, care era încântat să-mi arate toate neajunsurile lui Piero, avea noutăți: în oraș sosise un trimis al lui Carol care apăruse în fața Signoriei și ceruse ca regele francez să fie lăsat să treacă nestingherit prin Florența. Dorea un răspuns imediat, căci regele urma să sosească foarte curând.

Signoria nu putea da nici un fel de răspuns, pentru că membrii ei erau obligați să obțină de la Piero un da sau un ba, înainte de orice; iar Piero, prins și-acum între sfaturile pe care le primea, nu a putut să răspundă pe loc.

Trimisul a plecat, fierbând de indignare și chiar a doua zi toți negustorii florentini au fost alungați din Franța. Multe prăvălii de pe Via

Maggio, care depindeau în mare măsură de afacerile cu Franța, au fost închise imediat.

— Oamenii nu mai au cu ce să-și hrănească familiile, zicea tata. E drept, de când afacerea lui fusese afectată, ne văzuserăm siliți să trăim cu mai puțin. Renunțaserăm de mult la carne. Lucrătorii lui – cei care tăiau firele, dărăcitorii și pieptănătorii, filatorii și boiangiii – începeau să fie încolțiți de foame.

Și totul era din vina lui Piero de Medici. Ca să preîntâmpine o revoltă, el dublase numărul gărzilor care păzeau sediul guvernului, Palazzo della Signoria, ca și numărul celor care apărau propria lui casă.

Am ascultat cu răbdare cuvintele grele ale tatei; am luat cunoștință de mârâielile servitorilor din jurul nostru și am tăcut.

Până și Zalumma s-a uitat cu înțeles către mine și mi-a spus:

— În zilele de astăzi, nu e deloc bine să fii prietenul familiei Medici.

Mie nu îmi păsa. Îmi făcusem planul și curând avea să vină și vremea să-l pun în aplicare.

XXXIX

Către sfârșitul lui octombrie, Piero – care se hotărâse în sfârșit să nu-i mai bage în seamă pe sfătuitori – a pornit călare spre nord, cale de trei zile, însoțit doar de câțiva prieteni. Ținta lui

era fortăreața de la Sarzana, unde regele Carol își instalase tabăra. Inspirându-se dintr-o faptă a tatălui său – care, de unul singur, îi ieșise cândva în cale regelui Ferrante și, punând la bătaie tot farmecul său, evitase un război cu Neapole – Piero spera ca gestul lui plin de cutezanță să poată salva Florența de soarta pe care o avusese Rapallo.

Odată Piero plecat, Signoria s-a simțit liberă să-și exprime pe față opoziția. Șapte emisari au mers pe urmele lui Piero, cu gândul de a-l ajunge din urmă și de a sta cu ochii pe cea mai mică mișcare pe care o făcea. Fuseseră instruiți să-i spună regelui Carol că, orice ar spune Piero, Florența îi aștepta cu bucurie pe francezi.

Până la 4 noiembrie, fiecare locuitor aflase că, fără să fi fost ademenit în vreun fel, Piero îi cedase lui Carol fortărețele de la Sarzana, Pietrasanta și Sarzanella. Tata era furibund.

— O sută de ani! a tunat el și a dat cu pumnul în masă atât de tare, încât au zdrăngănit vasele. Atâta ne-a luat să cucerim pământurile astea și el le-a pierdut într-o singură zi!

Membrii Signoriei erau la fel de mânioși. În cursul aceleiași cine, am aflat că se hotărâseră să trimită spre Pisa un grup restrâns care să-l întâmpine pe Carol. Piero nu trebuia să se numere printre acești trimiși – dar Fra Girolamo, da.

Asemenea vești erau atât de neliniștitoare încât mă lua cu amețeală, dar hotărârea mea era de neclintit, iar planurile mele de neschimbat.

În ziua de 8 noiembrie, am plecat cu trăsura de una singură, lăsând-o pe Zalumma acasă, chipurile fiindcă nu se simțea bine.

Fiind sâmbătă dimineața, ca orice bun florentin, tata se dusese la băile publice.

Ca să treacă peste Arno, vizitiul a luat-o pe Ponte Vecchio. Unele *botteghe* erau închise din pricina restricțiilor impuse de francezi, dar erau încă destule prăvălii care-și scoseseră la vedere mărfurile, în ciuda pericolului de asediu asupra orașului. Podul roia de trecători, călăreți și trăsuri.

În cele din urmă, am ajuns la piață – nu era chiar atât de multă lume acolo, dar forfoteala se întindea până spre cele patru colțuri, fiecare marcat de o biserică. Domul de cărămidă

portocalie al lui Brunelleschi se înălța spre cer, alături de turnul palatului Signoriei. Neveste însoțite de servitori, bărbați în căutarea unui bărbier se învârteau de colo până colo. Mă îmbrăcasem într-o rochie simplă, închisă la culoare, iar la gât purtam topazul. În corsaj ascunsesem medaliile de aur, ca să-mi poarte noroc. Țineam în mână coșul pe care îl purta mai mereu Zalumma – deși, cu acea ocazie, așternusem o pânză pe fundul lui.

I-am văzut pe bărbieri, cu briciurile lor sclipitoare și holurile cu lipitori, pe spițeri cu prafurile și unsorile lor, pe negustorii de zarzavaturi și fructe cântându-și mărfurile fragede, uite-l pe brutar și coșurile lui cu pâine aburindă, bine mirositoare…

Și, puțin mai departe, se vedea dugheana măcelarului, cu iepuri jupuiți și găini jumulite de pene, atârnând cu susul în jos.

Nicicând nu mi s-a părut atât de straniu un loc care-mi era bine cunoscut.

Înainte de plecare, i-am spus într-o doară vizitiului că urma să trec pe la măcelar astăzi, deși nu mai cumpăraserăm nimic de la el de săptămâni întregi. Aveam nevoie de oase pentru supă, am zis eu.

I-am cerut să mă aștepte lângă dughenele negustorilor de verdețuri și fructe. Vizitiul a oprit caii și nici măcar nu s-a uitat spre mine când coboram din trăsură și mă îndreptam spre măcelar.

De fapt, totul a fost atât de simplu – atât de iute, de ușor, de înspăimântător. Măcelarul era un om bun, un om al lui Dumnezeu, dar vremurile erau grele și nesigure. S-a lăsat cumpărat, deși bănuia cam care era sursa pungii pline cu florini de aur.

Când mă apropiam, el tocmai râdea cu o femeie tânără pe care o întâlnisem adesea în piață, deși nu fuseserăm niciodată prezentate una alteia. Avea un chip dulce, iar acum se roșise și își dusese mâna la gură încercând să ascundă lipsa unui dinte din față.

Când a dat cu ochii de mine, zâmbetul măcelarului a pierit; s-a apucat să împacheteze grăbit, într-o pânză, o coadă groasă și roșie de bou.

— *Buon appetito,* Monna Beatrice; fie ca bucata asta de carne să-l țină pe soțul dumneavoastră sănătos și în putere. Dumnezeu să vă ocrotească! S-a răsucit apoi spre cealaltă femeie care își aștepta rândul: Monna Cecilia, iertare, am o treabă urgentă, dar Raffaele se ocupă imediat de dumneavoastră…

În timp ce fiul lui lăsa deoparte satârul și se apropia să preia clienta, măcelarul s-a grăbit să spună, mai tare decât era cazul:

— Monna Lisa. În spate sunt bucăți de carne tocmai bună de prăjit. Aveți de unde alege. Veniți cu mine…

M-a condus îndărătul unei draperii, pe care mâinile lăsaseră în timp o mulțime de pete maronii, și am ajuns în partea din spate a dughenei. Din fericire, lumina era atât de firavă încât n-am văzut carcasele care atârnau în jur, în schimb auzeam piuitul puilor închiși în cuști. Mirosul de sânge și de măruntaie era atât de puternic încât mi-am astupat nasul.

Până la ieșire era puțin de mers. În lumina soarelui, pe pietrele calde ale pavajului lucea sângele care se scurgea din dreptul dughenei; se îmbibase și pe poalele fustelor mele. Dar spaima m-a părăsit curând, pentru că, la câțiva pași mai încolo, aștepta o altă trăsură – numai că era neagră și lipsită de orice fel de blazon. Dar l-am recunoscut pe vizitiu – care mi-a zâmbit iarăși în semn de salut.

Acei câțiva pași păreau imposibil de dus până la capăt, interminabili. Eram sigură că aveam să mă împiedic și să cad. Totuși, am reușit să ajung până la trăsură. Portiera s-a deschis și, printr-un miracol, m-am trezit înăuntru: stăteam lângă Giuliano, iar coșul rămăsese pe jos, la picioarele mele.

Vizitiul a îndemnat caii. Roțile au scârțâit și am pornit-o la drum, departe de măcelar, departe de vizitiul care mă aștepta, departe de tata și de casa mea.

Giuliano era minunat, desăvârșit și ireal ca o pictură. Purta un *farsetto* de mire, din catifea gofrată de culoarea carminului, brodată cu fir de aur, și prinsă la gât cu o piatră mare de rubin. S-a uitat la mine cu ochi mari de uimire – aveam părul lipsit de orice podoabă și voalul negru transparent, rochia de un maro posomorât, mânjită de sânge pe poale – ca la o apariție nemaivăzută.

Am început să vorbesc în grabă, pe nerăsuflate; nu-mi puteam stăpâni tremurul din voce.

— Am adus rochia, firește. Am să trimit pe cineva să-mi aducă sclava, după ce se termină totul. E acasă și îmi strânge lucrurile... Vorbeam și în cap îmi răsunau gândurile: *Lisa, ești nebună. Acum apare tatăl tău și pune capăt întregii povești. Sau se întoarce Piero și te azvârle afară din palat.*

Eram gata să trăncănesc mai departe, dar el m-a apucat de mâini și m-a sărutat.

O trăire nouă a pus stăpânire pe mine, o căldură în pântece, gata să mă topească. Topazul, pus în sfârșit la încercare, a dat înapoi. Am răspuns cu aceeași ardoare și am ajuns la *palazzo* cu părul și hainele în dezordine.

XL

Dacă viața mea ar fi fost la fel ca a altor fete, căsătoria ar fi fost pusă la punct de un *sensale,* un mijlocitor, cel mai probabil Lorenzo însuși. Tata ar fi plătit cel puțin cinci mii de florini și ar fi consemnat suma în registrul de stare civilă al orașului, pentru că altfel cununia n-ar mai fi avut loc.

După anunțarea logodnei, viitorul meu mire ar fi oferit un prânz și, în timpul lui, de față cu prietenii și familia, mi-ar fi dăruit un inel.

În ziua nunții, aș fi purtat o rochie strălucitoare, după un model făcut chiar de Giuliano, cum cerea obiceiul. M-aș fi urcat pe un cal alb și, urmată pe jos de femeile din familia mea, aș fi traversat călare Ponta Santa Trinita și aș fi luat-o pe Via Larga, până la reședința Medici. În fața noii mele case ar fi fost întinsă o ghirlandă de flori și n-aș fi îndrăznit să trec peste ea până n-ar fi venit viitorul meu soț să rupă lanțul.

De acolo, am fi mers la biserică. După ceremonie, m-aș fi întors pe jos la casa tatălui meu și aș fi dormit de una singură. Abia în ziua următoare, după festin, s-ar fi consumat căsătoria.

Pentru mine însă, n-avea să fie nici un *sensale;* Lorenzo murise și mi-era cu neputință să mai aflu vreodată care credea el că ar fi fost bărbatul cel mai potrivit pentru mine. Nu aveam decât hotărârea de neclintit și dorul, ale lui Giuliano și ale mele.

Cât despre zestre, Lorenzo și nu tata o plătise de mult – deși Giuliano, prin relațiile pe care le avea la Signorie înregistrase toată suma sub numele lui Antonio di Gherardini. Eram convinsă că, în momentul în care tata avea să descopere înșelăciunea, avea să ceară ștergerea sumei din registru.

Rochia era făcută după un model ales de mine și o purtasem cu trei ani înainte când vizitasem palatul Medici; o rochie cu fuste din catifea gofrată de un verde-albastru intens, cu un model satinat de frunze și un corsaj în care aceeași catifea se combina cu un damasc de un verde palid. Crescusem între timp, iar Zalumma și cu mine făcuserăm tot felul de modificări febrile, în mare taină: lungiserăm fusta și mânecile, lățisem corsajul cât să poată intra în el corpul unei femei, nu al unei fetițe.

Nu călăream pe un cal alb, nici o femeie din familie nu mă însoțea – nici măcar Zalumma, care ar fi știut cel mai bine cum să mă liniștească. O servitoare pe nume Laura, o femeie blândă poate cu doi ani mai mare decât mine, m-a ajutat să mă îmbrac într-unul dintre dormitoarele neocupate – sub un portret din tinerețe care înfățișa chipul acru al Claricei de Medici. Avea pe ea un șorț și o rochie atât de mohorâtă încât eu păream fastuoasă. Am ținut morțiș să păstrez medaliile de aur ale lui Lorenzo lângă inima mea.

În timp ce servitoarea trăgea de *camicia* prin despicătura mânecilor și se uita atent ca să fie sigură că ambele părți sunt la fel de înfoiate, ochii mi s-au oprit pe chipul doamnei Clarice.

— Aici erau odăile ei?

Laura și-a ridicat privirea spre portret, cu sclipirea șugubeață a cuiva care știa ce știa.

— Da, Madonna. Acum sunt ale Madonnei Alfonsina. E plecată la Poggio a Caiano de câteva zile. Bănuiesc că Ser Giuliano nu are să-i dea de veste despre dumneavoastră decât atunci când se întoarce.

Am tremurat; puteam să-mi închipui reacția ei.

— Și ceilalți?

— Știți că Ser Piero s-a dus la Sarzana… Când am dat din cap că da, a continuat: Nu trebuie să vă faceți griji dinspre partea lui; el privește lucrurile cu bunăvoință. Dar mai este și Eminența Sa Ser Giovanni, cardinalul. S-a dus să ia parte la slujbă și mai

are și întâlniri de afaceri. El nu știe nimic. Nu cred că Ser Giuliano are de gând să-l anunțe dacă nu e nevoie.

A pus mâna pe o perie elegantă – din cele ale viitoarei mele cumnate, după cum am presupus.

— Să-l periem, nu?

Am dat din cap. Dacă aș fi încercat vreo coafură mai sofisticată în dimineața aceea, tata sau servitorii ar fi băgat de seamă – așa că am procedat ca de obicei: mi-am lăsat pletele pe umeri, cum îi stă bine unei tinere necăsătorite. Pe urmă, Laura mi-a pus pe cap toca de brocart pe care o adusesem cu mine. La urmă, mi-am pus colierul de perle neșlefuite al mamei cu pandantivul mare de acvamarin.

Când am pus mâna pe el, mi-a venit greu să nu mă gândesc la mama și la căsătoria ei nesăbuită, la nefericirea în care trăise și murise.

Laura și-a așezat ușor mâna peste cotul meu.

— Nu se cade să fiți tristă în asemenea clipe! Madonna, vă căsătoriți cu bărbatul care are cea mai nobilă inimă și cea mai iscusită minte din toată Toscana. Trăim vremuri grele, dar, câtă vreme sunteți lângă Ser Giuliano, nu aveți de ce să vă temeți. Ia priviți, ca să aveți idee ce au să vadă ochii soțului dumneavoastră, când vă duceți spre el. Nu se află pe lumea asta ceva mai plăcut privirii.

Și mi-a dat o oglindă magnifică, din aur masiv bătut cu diamante.

I-am înapoiat oglinda, după ce-am aruncat o privire iute, nemulțumită. Îmi trecuse prin minte că nuanțele rochiei mele se bat cap în cap cu auriul și roșul de carmin al hainelor lui Giuliano.

Crezând că totul era gata, am dat să mă îndrept spre ușă, dar Laura s-a grăbit să spună:

— Nu, ținuta nu este completă!

S-a apropiat de un scrin și a scos din el un voal lung – de un alb transparent ca pânza de păianjen, brodat în fir de aur, cu unicorni și grădini de vis. Mi l-a pus pe cap cu solemnitate, acoperindu-mi fața; tot ce era în jur a devenit brusc neclar și scânteietor.

— Madonna Clarice l-a purtat când s-a căsătorit cu Ser Lorenzo, a zis ea, și Alfonsina când s-a căsătorit cu Piero. Giuliano a avut mare grijă și l-a dus la preot să-l sfințească din nou, pentru dumneavoastră. Laura a zâmbit: Acum e gata totul.

M-a condus spre catul de jos, unde era capela privată a familiei Medici. Mă așteptam să găsesc pe cineva șezând în fața ușii, dar coridorul era pustiu. Am simțit că mi se face rău, atât eram de îngrijorată văzând una ca asta.

Cuprinsă de panică, m-am întors spre Laura.

— Zalumma, am îngăimat eu. Sclava mea... ar fi trebuit să ajungă până acum, cu lucrurile mele. Giuliano trebuia să trimită o trăsură să o ia.

— Să mă duc să aflu ce s-a întâmplat cu ea, Madonna?

— Te rog, am spus eu.

Hotărârea mea era luată și urma să merg până la capăt, dar absența Zalummei mă tulbura mult. Contasem pe faptul că avea să fie lângă mine, la nunta mea, așa cum fusese și lângă mama, la nunta ei.

Laura s-a dus să întrebe ce și cum. După câteva clipe, când s-a întors, veștile nu erau cele pe care mi le doream.

— Aici n-a ajuns nici o vorbă, Madonna. Trăsura încă nu s-a întors.

Mi-am cuprins tâmplele în palme.

— Nu pot să aștept până vine.

— Atunci, dați-mi voie să vă fiu eu însoțitoare, a zis Laura cu voce liniștitoare și plină de bun-simț. Nu e nimeni în toată reședința care să fie mai bun cu mine decât Ser Giuliano; aș fi foarte onorată să am grijă de mireasa lui.

Am tras aer în piept și am dat din cap. Situația cerea ca nunta să aibă loc cât mai repede cu putință, înainte ca totul să iasă la iveală.

Laura a deschis ușa capelei și l-am văzut pe Giuliano, alături de preot, așteptând în fața altarului. Lângă ei stătea sculptorul Michelangelo – o surpriză, de vreme ce umbla vorba că se certase cu Piero și că plecase, încă de luna trecută, la Veneția. Prezența lui m-a tulburat. Faptul că Pico era primit în sânul familiei Medici mi se părea suficient de rău. Iar acum, iată un altul dintre aleșii lui Savonarola chiar aici, la propria mea nuntă.

Neliniștea mea s-a spulberat după o singură privire în direcția mirelui. Giuliano s-a uitat lung la mine, cu bucurie, cu dor și cu frică. Până și mâinile preotului, care țineau o cărticică, tremurau. Văzând spaima care-i stăpânea, propriile mele temeri s-au risipit.

Pe aripile acestei stări de liniște încăpățânate, am început să păşesc spre altar – în timp ce Laura îmi ducea trena – și mi-am îngăduit, totodată, să mă îmbăt de frumusețea magnifică a capelei. Un panou al altarului înfățișa cu mare delicatețe Adorația Pruncului. Peretele perpendicular din stânga mea purta o altă frescă, zugrăvită într-un stil mai robust și plin de culoare: cei Trei Magi pornind în căutarea Pruncului.

Unul dintre magi era tânăr, îmbrăcat după moda florentină și călărea pe un cal alb, gătit cu un valtrap roșu-auriu. Am recunoscut fețele celor care veneau după el călare: bătrânul Piero de Medici și fiii lui, Lorenzo – neplăcut vederii, chiar și sub imperiul tinereții idealizate – și chipeșul Giuliano. Lorenzo își ațintise privirile spre Prunc, dar fratele lui era cu fața către privitor și se uita stăruitor undeva în depărtări, cu solemnitate care nu-i era în fire.

Nu mi-a venit deloc bine când am recunoscut, într-un colț al peretelui, obrazul fermecător al lui Giovanni Pico.

Deși era aproape miezul zilei, în capelă era întuneric. Erau aprinse o mulțime de lumânări și lumina lor făcea să scânteieze foița de aur de pe pereți și scotea în evidență culorile uimitoare: rozul și coralul, turcoazul și verdele de pe aripile îngerilor și din penajul păsărilor, roșul și auriul veșmintelor, albul și albastrul amețitor al cerului, verdele adânc al dealurilor și copacilor.

— Opriți-vă, Madonna, mi-a șoptit Laura.

Smulsă din contemplarea frescei, m-am uitat de jur împrejur, buimacă. Abia când preotul a făcut un gest, m-am uitat în jos și am văzut ghirlanda de trandafiri uscați și flori sălbatice întinsă pe podeaua capelei.

Giuliano a îngenuncheat și a rupt ghirlanda în două cu o mișcare atent chibzuită. Nimeni altul n-ar fi putut să mă câștige mai deplin. S-a ridicat, m-a luat de mână și m-a tras încetișor lângă el, în fața altarului.

În ciuda emoțiilor și a tinereții, Giuliano era stăpân pe sine; s-a întors spre Michelangelo cu aerul sigur al bărbatului care a avut ceva răspunderi de purtat.

— Inelul, a spus el.

Michelangelo i-a întins inelul lui Giuliano. Exista, în conspirația dintre ei, un firesc care m-a făcut să cred că fuseseră prieteni apropiați, aproape ca frații pentru o vreme, devotați acelorași cauze, împărtășind aceleași secrete. Și acest gând m-a tulburat.

Giuliano mi-a luat mâna și mi-a strecurat inelul în deget. Inelul fusese făcut după toate rigorile privitoare la verighete: era o fâșie subțire din aur simplu, fără nici o podoabă. Mai era și larg, drept care Giuliano m-a făcut să-mi strâng degetele pumn ca să fie sigur că nu alunecă, după care mi-a șoptit la ureche:

— Ai mâinile și mai fine decât credeam. O să-l dăm la ajustat, ca să fie pe măsură.

A dat din cap către preot și ceremonia a pornit.

Nu-mi amintesc nici un singur cuvânt, ci doar faptul că Giuliano i-a răspuns preotului cu o voce puternică, în timp ce eu a trebuit să-mi dreg glasul și să repet vorbele ca să mă pot face auzită. Am îngenuncheat în fața altarului de lemn la care Cosimo, Piero, Lorenzo și Giuliano cel de dinainte își spuseseră rugăciunile. M-am rugat nu numai pentru fericire în căsătorie, dar și pentru soțul meu și familia lui. M-am rugat să fie cu toții la adăpost de primejdii.

Și-apoi totul s-a încheiat. Eram căsătorită – în împrejurări ciudate și nesigure –, căsătorită cel puțin în ochii lui Dumnezeu, dacă nu și în cei ai tatei și ai Florenței.

XLI

Mica noastră petrecere de nuntă s-a mutat în anticamera apartamentului lui Lorenzo, acolo unde, cu trei ani în urmă, *Il magnifico* mă încurajase să ating cupa Cleopatrei. Acea comoară a Antichității dispăruse, la fel cum dispăruseră și aproape toate vitrinele cu monede, geme și statuete din aur. Mai rămăsese doar o casetă cu gravuri și camee, iar vinul fusese turnat în pocale incrustate în pietre semiprețioase, cu intarsii din aur.

Într-un colț al încăperii, doi muzicieni cântau la lăută. Pe o masă, în jurul căreia se încolăceau ghirlande de flori, erau vase cu smochine și brânză, migdale și prăjituri. Deși Laura mi-a adus o farfurie, n-am putut să mănânc nimic, în schimb am băut vin neîndoit cu apă pentru prima dată în viața mea.

Am rugat-o iarăși pe Laura să întrebe dacă Zalumma venise sau nu. A plecat și m-a lăsat acolo, la cea mai nestrălucitoare petrecere cu putință: eram doar trei, soțul meu, Michelangelo și cu mine. Preotul plecase mai devreme.

Cu stângăcie, după ce Giuliano îi dăduse un ghiont, Michelangelo și-a ridicat pocalul – din care nu băuse deloc până atunci – și a spus:

— În cinstea miresei și a mirelui. Fie ca Dumnezeu să vă dăruiască o sută de fii sănătoși!

Preț de o clipă, sculptorul mi-a adresat un zâmbet timid. A luat o înghițitură și a pus pocalul jos. Am băut și eu o înghițitură zdravănă.

Vinul m-a înțepat la limbă și mi-a pus sângele în mișcare.

— E timpul să îmi iau la revedere de la fericita pereche, a zis Michelangelo, după care s-a înclinat și a luat-o din loc, dornic să scape cât mai curând.

În clipa când a dispărut, m-am întors spre Giuliano.

— Mă tem de el.

— De Michelangelo? Glumești! Proaspătul meu soț zâmbea; reușise să-și recâștige stăpânirea de sine și făcea tot ce putea ca să pară în largul lui. Am fost crescuți împreună, ca frații!

— Tocmai de aceea îmi fac griji, am spus eu. Primejdia la adresa ta e cu atât mai mare. Știi bine că tata mă silește – mă silea – să fiu de față la predicile lui Fra Girolamo. Și l-am văzut pe sculptor acolo aproape de fiecare dată. Și el face parte dintre *piagnoni.*

Giuliano și-a plecat privirea; pe față i s-a așternut o expresie gânditoare.

— E unul dintre *piagnoni,* a zis el cu o voce ciudată. Dă-mi voie să-ți pun o întrebare: dacă te-ai simți amenințată de către *piagnoni,* care crezi că ar fi cea mai bună cale de apărare?

— Gărzile, am răspuns eu. Băusem mai mult vin ca de obicei, iar neliniștea îmi tulbura mințile.

Giuliano a surâs.

— Da, sigur că te poți bizui pe gărzi. Dar nu e mai bine să știi ce plănuiește dușmanul? Și poate să găsești o cale de a întoarce planurile în favoarea ta?

— Atunci, am început eu, vrând să fac o afirmație necugetată, *Michelangelo e spionul vostru.* Noroc că s-a auzit o bătaie în ușă înainte să apuc să rostesc vorbele.

Sperasem să fie Laura cu vești despre sosirea Zalummei – dar era un servitor, cu un aer încurcat.

— Iertare, Ser Giuliano. A venit un oaspete. E nevoie de prezența dumneavoastră chiar acum…

Soțul meu s-a încruntat.

— Cine este? Am poruncit să nu…

— E tatăl doamnei, domnule.

— Tata? am reușit eu să îngaim.

Giuliano a dat din cap uitându-se la servitor, după care m-a luat pe după umeri ca să-mi alunge spaima.

— Fii pe pace, Lisa. M-am așteptat la asta și sunt gata să stau de vorbă cu el. Am să-i dau toate asigurările și, când se liniștește, am să trimit după dumneata.

Apoi, pe un ton calm, i-a spus servitorului să rămână cu mine până la întoarcerea Laurei; după care urma să o am pe ea alături. Giuliano m-a sărutat încetișor pe obraz și a ieșit.

N-aveam altceva de făcut decât să mă învârt prin încăpere. Am ridicat pocalul minunat de calcedoniu și am luat o ultimă înghițitură de vin, apoi l-am pus la loc. Nici un fel de licoare, fie ea cât de tare și de multă, nu era în stare să-mi alunge frica. Pe deasupra, mă simțeam și mânioasă – mânioasă pentru că soarta mea nu depindea de mine, ci era mai curând prilej de discuție între bărbați; ei hotărau totul.

Mă plimbam în sus și în jos și marginile fustelor foșneau încet la atingerea marmurei cu intarsii. N-aș putea să spun de câte ori străbătusem încăperea de la un capăt la celălalt când ușa s-a deschis din nou.

A intrat Laura. Servitorul a plecat și ea a rămas. În clipa în care am rămas singure, am întrebat-o:

— Zalumma nu a venit, nu-i așa?

S-a uitat spre mine deloc dornică să dea un răspuns:

— Nu. Vizitiul nostru a fost trimis înapoi fără ea. Iertare că nu v-am spus mai devreme, Madonna. Am aflat totul înainte de ceremonie – dar ar fi fost o cruzime să vă pricinuiesc o asemenea supărare chiar atunci.

Vestea m-a lovit din plin. Îl iubeam pe Giuliano și nu voiam să-l părăsesc – dar nu-mi puteam închipui cum mi-ar fi fost viața dacă tata o oprea pe Zalumma să vină la mine. Zalumma fusese de față la nașterea mea și era cea mai puternică legătură dintre mine și mama.

S-a scurs aproape un ceas. M-am așezat pe un scaun și Laura a rămas în picioare lângă mine, murmurând cuvinte de mângâiere.

N-am auzit nici unul dintre ele: eu vorbeam cu mine în gând. Acum trebuia să țin cont de sentimentele soțului meu. De dragul lui Giuliano, am să fiu stăpână pe mine, cu orice preț.

Gândurile mele pline de hotărâre au fost întrerupte de un zgomot puternic; ceva lovise obloanele de lemn ale ferestrei, care fuseseră trase.

Laura s-a grăbit într-acolo, dar s-a retras repede când s-a auzit o altă bufnitură puternică – un obiect se izbise în peretele de afară, chiar sub locul unde stăteam noi.

M-am ridicat și m-am strecurat chiar lângă ea, ca să pot arunca o privire în stradă.

Cu părul încă umed de la baie, tata stătea aplecat în mijlocul Viei Larga, gata să apuce altă piatră. Coborâse din trăsură și dăduse drumul hățurilor. Buimăcit, calul făcea câțiva pași înainte, pe urmă dădea înapoi; cel care mâna trăsura din spate a început să strige în gura mare:

— Hei, dumneata de colo! Dă-te la o parte! Dă-te la o parte! Nu se poate să-ți lași trăsura în mijlocul drumului!

Tata n-a dat semn că l-ar fi văzut sau auzit. Când să pună mâna pe piatră, una dintre gărzile palatului a răcnit:

— Pleacă de aici! Pleacă de aici până nu te arestez!

Mai mulți trecători – un membru al Signoriei, cocoțat pe cal, un servitor ducând un coș plin de pâine, o femeie jegoasă cu haine peticite, care-și mâna din urmă copiii la fel de jegoși și cu tălpile goale – se și opriseră locului și se holbau la scena în plină

desfășurare. Era miezul zilei de sâmbătă și pe toată lățimea străzii se vedeau trăsuri, trecători și călăreți.

— Atunci arestează-mă! a strigat tata. Atunci o să afle toată lumea că cei din familia Medici cred că pot fura orice își doresc – până și pe fiica unui biet om!

Chiar și de departe, vedeam urmele furiei pe chipul lui. Venise în goană aici, fără mantie și fără bonetă. Apucase piatra și se ridicase, gata să o azvârle. Omul de gardă a făcut un pas înainte, și-a ridicat sabia amenințător.

Eram cu două caturi deasupra lor. M-am aplecat pe fereastră.

— Opriți-vă amândoi!

Și străjerul, și tata au înghețat; și-au ridicat privirile spre mine. La fel au făcut și cei câțiva gură-cască. Tata și-a lăsat brațul în jos; la fel a făcut și omul de gardă cu sabia.

Habar n-aveam ce să spun.

— Sunt bine, am strigat eu. Mi se părea îngrozitor să trebuiască să vorbesc despre asemenea lucruri într-un asemenea fel. Zgomotul de pe stradă m-a silit să zbier cât mă ținea gura: Dacă mă iubești, te rog să consimți, tată.

Tata a lăsat piatra să cadă și și-a strâns brațele în jurul lui, de parcă ar fi încercat să țină în frâu suferința; după care și-a ridicat iar mâinile și le-a fluturat, uitându-se tot către mine.

— Ei au pus mâna pe tot, nu vezi? Vorbea cu voce aspră, ca un nebun. Au pus mâna pe tot și acum te vor și pe tine. Nu vreau – nu pot să-i las să te aibă.

— Te rog. M-am aplecat atât de mult pe fereastră încât Laura m-a prins de mijloc. Te rog, nu poți să-mi îngădui să fiu fericită?

-— Rămâi cu el, a strigat tata, și ăsta nu va fi pentru tine decât începutul suferințelor!

Nu era urmă de amenințare în ce spunea; din voce răzbătea doar durerea. Și-a întins mâna spre mine și a mângâiat încetișor aerul, de parcă m-ar fi atins pe obraz.

— Lisa! Lisa mea! Ce pot să-ți spun ca să mă fac auzit?

În dimineața aceea, când plecasem de acasă, îmi adunasem toată ura pe care o simțeam față de el ca să găsesc puterea de a fugi. Mi-am amintit felul în care, cu mult timp în urmă, o lovise pe mama; cum o silise să se ducă la Savonarola, de unde i se

trăsese moartea. Și, mai rău decât orice altceva, faptul că îi trădase memoria aliindu-se cu ucigașii ei.

Acum însă nu aveam în fața ochilor decât un biet om care își strigase păsurile în văzul și auzul lumii până când răgușise, lăsând deoparte orice rușine. Am revăzut iubirea de netăgăduit care se oglindea în ochii lui când o ruga pe mama să meargă la Fra Girolamo, în speranța că el i-ar putea aduce vindecarea. M-am gândit la suferința crâncenă pe care trebuie să o fi îndurat când și-a dat seama că rugămințile lui n-au făcut decât să-i aducă moartea.

— Te rog, a spus el tot cu mâna întinsă, de parcă ar fi putut cumva să mă atingă. Aici nu te pot apăra! Nu ești în siguranță. Nu ești în siguranță. Te rog, vino cu mine acasă.

— Nu pot, am răspuns și lacrimile mi-au căzut pe caldarâm. Știi că nu pot. Dă-mi binecuvântarea dumitale; atunci o să te putem primi și o să ne bucurăm împreună. E atât de simplu.

Și chiar mi se *părea* simplu. Tata nu avea altceva de făcut decât să se ridice, să intre în *palazzo,* să ne îmbrățișeze și-atunci viața mea ar fi fost întreagă.

— Tată, te rog. Intră în casă și vorbește cu soțul meu.

Și-a lăsat mâna în jos, înfrânt.

— Copilă… vino acasă.

— Nu pot, am repetat eu, cu o voce atât de răgușită și înceată încât nu m-a mai auzit bine. Dar a înțeles ce spusesem. A rămas locului o clipă, tăcut și zdrobit, apoi s-a urcat în trăsură. Durerea aprigă îi dezvelise dinții într-un rânjet; a mânat caii și s-a îndepărtat în galop.

XLII

Laura a închis obloanele, în timp ce eu mă ștergeam la ochi cu mâneca delicată de brocart.

M-am așezat, copleșită. Fusesem atât de fericită că aveam să-l văd pe Giuliano, de înspăimântată că evadarea mea putea să eșueze, încât uitasem că-l iubeam pe tata. Și că, în ciuda nemulțumirii poporului față de Piero, în ciuda învățăturilor lui Savonarola, el continua să mă iubească. Cumva ar fi trebuit să-mi dau seama că rănindu-l pe el îmi sfâșiam carnea.

Laura s-a ivit cu un pocal plin de vin; am clătinat din cap și m-am ridicat. Bietul Giuliano urma să sosească după o întâlnire cât se poate de supărătoare cu tatăl meu. Îi fusese oricum destul de greu să obțină acordul lui Piero și încă nu câștigase încuviințarea celuilalt frate, Giovanni. Dar lucrurile erau înfăptuite și nu-mi venea în gând decât fericirea de a fi în doi.

Am aruncat o privire spre chipul îngrijorat al Laurei.

— Unde e camera nupțială?

A fost oarecum luată prin surprindere. Afară era încă lumină, la urma urmelor.

— Aici, Madonna. Și a făcut un gest spre ușa care ducea la cameră.

— Dormitorul lui Lorenzo?

— Lui Ser Piero nu i-a fost deloc la îndemână să doarmă acolo. Soțul dumneavoastră era fiul preferat, știți, și cred că mutându-se în odăile tatălui său s-a simțit mai împăcat.

Am lăsat-o pe Laura să mă conducă în cameră. Era spațioasă, avea podeaua dintr-o marmură splendidă, deschisă la culoare, iar pereții erau acoperiți de picturi strălucitoare. Totuși, în comparație cu restul palatului, aici parcă plutea un oarecare spirit spartan. Ca și în anticameră, am rămas cu impresia că multe obiecte de valoare fuseseră îndepărtate și depozitate în altă parte.

Stafia lui Lorenzo nu era acolo. Petale uscate de trandafiri fuseseră presărate pe pat, umplând încăperea cu parfumul lor suav. Pe un birou din apropiere, un vas de sticlă cu vin de culoarea granatelor și două pocale lucrate în aur, cu incrustații complicate, alături de o farfurie cu migdale și fructe glasate.

— Ajută-mă să mă dezbrac, i-am spus Laurei. Dacă cererea mea a luat-o prin surprindere, și-a ținut bine firea. Mi-a scos toca și mânecile, mi-a desfăcut șireturile rochiei. M-am eliberat de greutatea veșmântului și am privit-o pe Laura cum îl împăturea frumos și îl punea bine, lângă celelalte lucruri ale mele, în dulapul lucios și negru care adăpostea hainele lui Giuliano.

Acum nu mai aveam pe mine decât *camicia,* suavă și curată ca pânza mătăsoasă țesută de păianjen. Zalumma făcuse tot ce-i

stătea în putință ca să mă pregătească pentru noaptea nunții, dar eu mă luptam și acum să nu mă las copleșită de emoții.

— Simt nevoia să rămân singură, am spus. Vrei să-i spui soțului meu că îl aștept aici?

Fără o vorbă a închis încet ușa în urma ei.

M-am apropiat de birouaș, am turnat puțin vin într-un pocal și am luat o înghițitură. Am savurat-o cu grijă; încercam să mă desfăt cu gustul lui delicios, ca într-un soi de anticipare a plăcerii și bucuriei pe care aveam să o simt întâmpinându-l pe Giuliano. Lângă carafă, se afla o punguliță de catifea. Am pus mâna pe ea și, pipăind am ghicit ce era: o bijuterie, darul ales de mire pentru mireasa lui. Am zâmbit.

Totuși, cum mă găseam în dreptul măsuței, n-am avut cum să nu observ că era acolo un obiect care nu se potrivea cu locul, de parcă cel care citea fusese brusc întrerupt și chemat de alte treburi. Sigiliul de ceară verde fusese rupt, drept care scrisoarea zăcea acolo pe jumătate desfăcută. Aș fi putut să n-o bag în seamă, dar o singură privire mi-a pus în fața ochilor un scris cunoscut. N-am putut să rezist: am lăsat din mână pocalul și am luat scrisoarea.

Nu purta nici o semnătură și nici nu reieșea de nicăieri cui anume îi era adresată.

Doriți să mă eliberați de orice obligație de a-l descoperi pe acel penitent – cel pe care tatăl dumneavoastră l-a numit al treilea om. Însă am obligația morală să-mi continui căutările, deși speranțele ca el să mai fie în viață sunt slabe.

Toate eforturile mele de a face ca Milano să treacă de partea dumneavoastră au dat greș. Am să vă spun adevărul despre moartea ducelui Gian Galeazzo: asasinii au fost trimiși chiar de unchiul lui, Ludovico Sforza, care – fără să se oprească măcar atât cât ar fi cerut doliul după moartea fratelui – s-a autoproclamat duce, trecând peste tânărul fiu al lui Gian Galeazzo, moștenitorul de drept. Cât timp este Ludovico la putere, Milano nu vă mai este prieten. Am aflat-o chiar din gura noului duce, care a ajuns să aibă deplină încredere în mine. A picurat numai otravă împotriva dumneavoastră în mintea lui

Carol și a ambasadorilor lui, iar acum se pregătește să vă trădeze, în speranța de a pune mâna pe și mai multă putere.

Neîncrederea lui față de Florența este urmarea ideilor pe care consilierii lui și anumiți asociați i le strecoară în minte cu răbdare, de ani de zile. Toate acestea, la care s-au adăugat roadele iscodelilor mele, m-au dus la concluzia de neclintit că Ludovico al nostru se află sub înrâurirea unor oameni care sunt mână în mână cu piagnoni.

Ultima frază m-a făcut să tresar și m-a umplut de nedumerire. *Piagnoni* erau creștini de bună-credință, sinceri, chiar dacă mult prea plini de râvnă. Ce e drept, Savonarola credea că regele Carol fusese ales de bunul Dumnezeu să pedepsească Italia pentru ticăloșia ei – dar de ce-ar vrea să-l influențeze pe ducele de Milano? Și cum era cu putință ca existența unor consilieri care să-l asmută pe Ludovico împotriva Florenței să-l ducă pe autor la asemenea concluzie: că *piagnoni* erau de fapt răspunzători?

Dar eram încă și mai nedumerită văzând scrisul – foarte personal, cu litere aproape perfect verticale, f-uri și l-uri lungi și înflorite, n-uri late și îngroșate. Și cu ortografia nesigură, pe alocuri. A mai trecut o clipă și atunci mi-am amintit unde mai văzusem acel scris.

Salutări din Milano, Madonna Lisa,

Bunul nostru Lorenzo mi-a comandat să-ți fac un portret...

XLIII

Am auzit cum se deschidea ușa, mi-am ridicat privirea și nu prea am reușit să duc până la sfârșit gestul de a pune scrisoarea la loc, înainte de intrarea lui Giuliano.

O singură privire încărcată de vinovăție mi-a spus despre el trei lucruri: mai întâi, că intrase în încăpere cu un zâmbet forțat, deci era limpede că avusese un schimb de cuvinte grele cu tata; mai apoi, că zâmbetul i-a pierit și a rămas cu gura căscată și ochii mari când a văzut că nu aveam pe mine decât cămașa: și,

în fine, că i-au picat ochii pe scrisoarea din mâna mea și-atunci celelalte emoții au pălit în fața neliniștii pline de grijă și a nemulțumirii de sine.

A luat scrisoarea și m-a întrebat blând, dar tulburat:

— Ai citit-o?

— De ce ar vrea *piagnoni* să-l influențeze pe Ludovico Sforza? Credeam că îi interesează mai ales Dumnezeu, nu politica.

În timp ce împăturea scrisoarea și o punea în birou, i-a apărut o cută în colțul gurii.

— Am fost nesăbuit când am lăsat-o aici, la vedere. De-a dreptul nesăbuit. E adevărat că m-au chemat repede și m-am gândit că o să am timp destul până ajungi în cameră…

— Recunosc scrisul lui Leonardo. Acum sunt soția dumitale și nu trebuie să-ți mai faci griji pentru tot ce știu sau nu știu. Sunt în stare să-mi țin gura.

— Nu asta mă supără, a început el. Ducele de Milano a fost dintotdeauna gata să sară în ajutorul familiei noastre, ne-a fost aliatul cel mai de preț. Când aveam nevoie de trupe în plus, știam că puteam conta pe el. Când unchiul meu Giuliano a fost asasinat, tata i-a scris ducelui cerându-i ajutorul și l-a primit neîntârziat. Iar acum… S-a uitat într-o parte și s-a încruntat ușor: Acum, nu ne mai bucurăm de sprijinul lui, tocmai când avem mai mare nevoie de el, a spus el și a suspinat ușor. Iar eu sunt cel care te-a amestecat în toate astea.

— Nu dumneata m-ai amestecat. Aș fi venit oricum, fie că spuneai da, fie că spuneai ba. Am făcut un semn cu bărbia către birouașul în care se afla scrisoarea. Dacă mă paște vreun pericol, acesta e doar urmarea a ceea ce sunt acum. Cu sau fără scrisoare.

— Știu, a recunoscut el, cu o undă de chin în glas. Am ajuns să-mi dau seama că, dacă vreau să te știu cu adevărat în siguranță, ar trebui să te pun sub protecția mea. A reușit chiar să zâmbească: Dumneata ești chiar mai încăpățânată decât mine. Măcar știu pe ce picior stai. Îți dai seama… adică sigur îți dai… că lucrurile s-ar putea înrăutăți. Am putea fi nevoiți să plecăm din Florența o vreme. Nu doar să mergem la una dintre vilele de la țară. Am și scos din oraș mai multe obiecte

neprețuite, ca să le știu păstrate la loc sigur… și mi-am pus deoparte lucrurile personale, dacă Doamne ferește…

S-a tras puțin înapoi și s-a uitat la mine cu ochii strălucitori ai lui Lorenzo, doar că ai lui aveau o anumită deschidere față de lume care lipsea din privirea tatălui său.

— Ne-am duce să stăm la Roma, unde Giovanni are mulți prieteni buni și ne-am bucura de protecția Papei. E cu totul altfel decât la Florența – mai cald și mai aglomerat…

— Nu-mi pasă, am spus eu încet.

Am făcut un pas spre el. Era cu un cap mai înalt decât mine și, cu lățimea pieptului, depășea distanța dintre umerii mei. Avea pe el tot acel *farsetto.* Bine croit, din catifea roșie și îl purta cu eleganța înnăscută a unui prinț. Frumusețea lui nu era clasică, precum cea a lui Leonardo, agentul lui secret. Avea buza de sus subțire și marcată de o cicatrice oblică, semn al unei lovituri din vremea copilăriei, iar bărbia îi era puțin ieșită în afară, amintind foarte vag de conturul deformat al feței lui Lorenzo. Puntea nasului îi era lată, iar vârful, ușor în vânt; avea sprâncene foarte groase și închise la culoare. Când zâmbea, făcea o gropiță în obrazul stâng. Am întins un deget și am atins gropița. A suspinat din rărunchi.

— Ești atât de frumoasă că nu-mi vine să cred, a spus el. Cu atât mai mult cu cât ai aerul că nici măcar nu-ți dai seama.

Mi-am pus brațele pe umerii lui.

— Avem nenumărate motive să ne facem griji: familia dumitale, tatăl meu, regele Carol, Signoria, ducele de Milano, Florența însăși. Dar acum nu putem să facem nimic în nici o privință. Putem doar să ne bucurăm că ne aflăm aici, doar noi doi, față în față.

N-a avut de ales: s-a aplecat și m-a sărutat. Acum nu ne-am mai zvârcolit, gâfâind unul în brațele celuilalt, cum făcuserăm în trăsură. Eram soț și soție și ne-am apropiat unul de celălalt cu seriozitate, cu gravitate. M-a așezat cu delicatețe pe pat și s-a lungit lângă mine ca să-și strecoare mâinile sub veșmântul de mătase și să le plimbe încetișor peste gâtul meu, peste sâni și peste pântec. Am început să tremur, și nu era doar din pricina agitației.

Am ridicat mâinile cu îndrăzneală și le-am lăsat să alunece peste umerii lui acoperiți de catifea, peste pieptul puternic și peste adâncitura din mijlocul lui. După care, pentru că voiam mai mult de atât, am început să caut pe bâjbâite, încercând să-l eliberez din *farsetto.*

S-a ridicat pe jumătate.

— Aici, a zis el arătând spre gulerul înalt al veșmântului.

Fără să stau pe gânduri, am dat din cap dojenitor.

— Ce te face să crezi că știu cum să scot hainele unui bărbat?

— Ai un tată…

— Și pe el îl îmbracă servitorii, nu eu…

A căpătat un aer de cățel spășit.

— Ca și pe mine.

Ne-am pornit amândoi pe râs.

Giuliano și-a aruncat privirea spre ușă.

— Nu, nici gând, am zis eu. Ai spus că sunt încăpățânată: lasă-mă să-ți mai dau o dovadă.

A fost greu, dar în cele din urmă, haina a cedat. Ca și Giuliano.

Când eram doar o copilă, am trăit o clipă de căldură pură, când am simțit că m-am deschis cu totul, că am fost una cu universul. Fusesem bolnavă, atât de grav încât cei din preajma mea vorbeau cu voci coborâte despre moarte. Îmi amintesc că îmi stătea pe piept o greutate înspăimântătoare, simțeam că mă înec, că nu mai am putere să respir.

Au adus vase și o albie de lemn. Au umplut-o cu apă aproape opărită și mama m-a scufundat în ea.

Când apa mi-a ajuns până la gât, aburul mi-a învăluit încetișor obrajii; preaplinul de căldură mi-a pătruns în oase. Mă uitam în jos spre carnea trupului care se înroșise și mă gândeam – cu mintea mea de copil – că are să se topească, are să se facă una cu apa caldă. Am închis ochii, fericită, și am simțit cum mi se dizolva pielea, până când n-a mai existat nimic altceva decât inima mea care bătea și apa. Orice urmă de greutate se împrăștiase în cele patru vânturi.

Eram vie. Puteam să respir.

În brațele lui Giuliano am simțit același lucru. Era căldură; era deschidere. Era contopire. Puteam să respir.

— Până la urmă Leonardo are să-mi facă portretul? am întrebat încet când ne-a învins oboseala. Eram dezbrăcați și stăteam întinși peste așternuturile fine și cuvertura stacojie. Se făcuse deja după-amiaza târziu și soarele care se pregătea de culcare își strecura lumina dulce-amăruie printre șipcile obloanelor.

Totul se petrecuse atât de firesc, încât eram surprinsă. Mă așteptasem să am nevoie de îndrumări, mă gândisem că o să fiu stângace, dar încrederea lui Giuliano și instinctele m-au călăuzit fără greș. După atâta efort, mi s-a făcut frig și, spre marea mea rușine, Giuliano a chemat un servitor să facă focul în cămin. M-am înfășurat și am stat așa locului până când a plecat servitorul. Abia atunci m-am lăsat înduplecată, cu vorbe dulci: am lăsat totul deoparte și m-am cuibărit în brațele lui Giuliano.

— Portretul tău? Giuliano a slobozit un suspin lung. Da, sigur că da. Tata i l-a cerut. Când vine vorba despre asemenea lucruri, Leonardo e groaznic, să știi. N-a terminat niciodată cele mai multe comenzi pentru care l-a plătit tata. Dar… a zis și mi-a zâmbit malițios. Am să-l somez. Am să-i pun tălpile pe jar. Am să-l leg cu lanțuri la el în atelier și n-am să-i dau drumul până nu e gata portretul. Chipul dumitale trebuie să fie cu mine mereu.

Am chicotit.

Giuliano a profitat ca să atace alt subiect.

— L-am pus pe unul dintre cei mai buni agenți ai noștri să-l viziteze pe Ser Antonio.

M-am crispat pe loc.

— Nu se poate discuta cu tata.

Giuliano mi-a atins ușor vârful nasului, de parcă ar fi încercat să-mi abată durerea.

— Știu. L-am întâlnit. Astăzi e mult prea supărat; se simte adânc jignit. Să-i dăm un răgaz. Omul meu are să aștepte câteva zile. Până atunci, o să-l supraveghem pe tatăl tău, ca să fim siguri că nu face vreun lucru necugetat.

Spioni, m-am gândit eu cu neliniște. Cineva avea să stea în preajma casei tatălui meu, cu ochii pe el, și avea să-i raporteze lui Giuliano tot ce făcea. Deși gândul mă supăra, îmi aducea ușurare în același timp. Cel puțin știam că tata n-avea cum să se arunce în râul Arno fără să intervină nimeni.

— Omul meu are o vârstă respectabilă, este un bun creștin și are să-l trateze cu mult respect pe Ser Antonio. Am dovedit lipsă de înțelepciune când am crezut că tatăl dumitale ar putea fi ademenit să te dea de acasă pentru bani sau pământ; este un om de caracter. Deși nu-i împărtășesc iubirea față de Fra Girolamo, îl înțeleg: vrea să fie sigur că te-ai căsătorit cu un bărbat onorabil și pios, că n-ai să-ți petreci zilele într-un lux deșănțat, ci ai să ți le dedici bunului Dumnezeu și soțului tău. Și să știi, Lisa, a mai spus Giuliano întorcându-și fața spre mine – capul meu se odihnea pe brațul lui, aproape de umăr –, eu cred în Dumnezeu și în nevoia omului de a-și păstra integritatea. Dacă tatăl dumitale ne cere să ne ducem să ascultăm predicile lui Fra Girolamo, așa am să fac.

Sinceritatea lui m-a mișcat, dar ultimele cuvinte m-au făcut să pufnesc.

— Atunci, ai să te duci de unul singur, am murmurat eu, deși cuvintele lui îmi umpleau inima de speranță. Dacă Giuliano se pleca într-atât încât să îndure până la capăt predicile dușmanului de moarte al familiei Medici, l-ar impresiona pe tata… și pe toți locuitorii Florenței.

Privirile mi-au poposit asupra celor trei panouri pictate care acopereau tot peretele din fața noastră. Mai devreme, din pricina agitației, nu observasem decât niște vagi pete de roșu, galben și negru. Abia acum mi-am dat seama că erau imagini dintr-o bătălie crâncenă aflată în plină desfășurare.

O lance ascuțită străpungea pieptul unui călăreț, ridicându-l cu totul din șa; oameni și cai de-a valma, morți sau în agonie, zăceau de jur împrejur, printre coifuri răsturnate și scuturi scăpate din mâini. Era o imagine cumplită, plină de haos și furie. Mi-am ridicat capul de pe brațul lui Giuliano și m-am încruntat.

— Aha, a zis Giuliano și a zâmbit. Uccello, *Bătălia de la San Romano,* locul unde Florența a învins Siena acum un veac.

— Dar e cât se poate de violentă. Trebuie să fi fost primul lucru pe care Lorenzo îl vedea dimineața și ultimul pe care îl vedea noaptea. De ce ar vrea cineva să aibă o privelițe atât de neliniștitoare în propria odaie de dormit?

Strălucind de entuziasm, Giuliano s-a ridicat din pat, așa gol cum era, și s-a îndreptat spre panoul central.

— Tatei îi plăcea mult, dar nu violența îl atrăgea pe el, ci atitudinea căpitanului, Niccolo da Tolentino. A fost un adevărat erou. Vezi? El e aici în mijloc, conduce atacul. Mi-a arătat un călăreț – singurul care mai avea coif – din prima linie; își îndrepta lancea spre inima adversarului. Este un om neînfricat. Deși are în față o armată numeroasă, crede în izbândă. Și uite aici un exemplu minunat: ceea ce pictorii numesc noua perspectivă. Uită-te – cu degetul mare și arătătorul a măsurat dimensiunile unuia dintre soldații căzuți – și vezi cât de mare este omul acesta dacă îl așezi lângă căpitan.

Am tresărit. Dimensiunile omului căzut erau abia cât o parte din trupul căpitanului.

— Ce mic este! am spus eu râzând. Dar, de fapt, este firesc: dacă te uiți la cineva care stă întins, trupul lui pare mai mic decât e în realitate. Și – uite mai departe. Vezi cât de mici sunt bărbații de acolo, ca să dea impresia că se află la mare distanță?

Giuliano a zâmbit, încântat.

— Dacă n-ai fi femeie, aș spune că ar trebui să te faci artist! Nu știam că ești atât de iscusită. Da, ai înțeles întocmai magia perspectivei. Uccello a fost printre primii care au folosit-o. Tata avea un simț artistic nemaipomenit și ochiul format. Piero și Giovanni nu au nici cea mai mică idee despre minunile de artă care se află în jurul lor. E mare păcat.

Am zâmbit și eu.

— Înțeleg că Ser Lorenzo te-a iubit din cale-afară dacă te-a învățat asemenea lucruri.

Mi-a fugit gândul la Lorenzo, suferind și împresurat de dușmani, hrănindu-și curajul din imaginea războinicului de mult dispărut.

Giuliano a dat din cap, cu un aer mai serios.

— Din toată familia, eu l-am înțeles cel mai bine. Și el m-a înțeles pe mine. Piero seamănă mai mult cu mama, iar Giovanni… S-a oprit și a râs scurt: Nu știu sigur cu cine anume seamănă el. Poate cu străbunicul nostru Cosimo. Știe să se pună în valoare cu dibăcie.

Amurgul aducea cu el primele semne ale înserării. De la focul din cămin, Giuliano a aprins două lumânări, după care a venit

înapoi în pat și s-a cuibărit lângă mine, suspinând ca după o oboseală foarte plăcută.

— De ce și-ar dori *piagnoni* să lucreze mână în mână cu ducele de Milano ca să-l alunge pe Piero de la putere?

Buna dispoziție i-a pierit. S-a sprijinit într-un umăr și s-a răsucit spre mine. Chipul îi era în penumbră.

— Nu știu de ce, a spus el. Dar știu sigur că își doresc prăbușirea familiei noastre. Tata a făcut multe lucruri lipsite de înțelepciune – unele chiar la marginea legii. A furat din fondul de zestre al orașului ca să cumpere titlul de cardinal pentru Giovanni, iar în tinerețe și-a tratat dușmanii fără nici un fel de milă. Era gata să facă orice ca să apere familia. Sunt mulți oameni, multe familii și grupuri care aveau destule motivele să-l urască. Însă el avea un dar: știa să se pună la adăpost, știa să-și facă aliați, învățase – mai ales în anii de maturitate – când să dea înapoi și să nu-i bage în seamă pe cei care îl amenințau sau îl vorbeau de rău. Giuliano a făcut o pauză. Piero și Giovanni… sunt amândoi inteligenți, fiecare în felul lui, dar nu sunt ca tata. Nu își dau seama câtă greutate are părerea oamenilor. Nu știu să îndeplinească rolul de conducători cu modestie. Iar Piero… primește de la sfătuitorii lui sugestii care se bat cap în cap și-atunci se simte depășit și nu mai face nimic. Eu i-am spus să se ducă la Sarzana – cum s-a dus tata înaintea regelui Ferrante, sperând să poată împiedica lupta. Numai că eu am vrut să-l însoțesc. Nu te mai lua după sfătuitorii lui, i-am spus. Ascultă de sfaturile mele. Dar el voia să arate că poate să facă totul de unul singur, fără ajutorul meu. Mă rog, tata n-a ascuns niciodată faptul că eu eram preferatul lui. Îi spunea mereu lui Piero să fie atent, atunci când avea să-și ia în primire rolul de conducător al familiei, și să nu facă nimic fără să se consulte cu mine. Iar Piero s-a simțit mereu gelos din pricina asta. Nu îl învinuiesc, dar… A clătinat din cap: A fost o greșeală să cedeze Sarzana și celelalte două fortărețe… îl cunosc pe Piero; nu știe la sfaturile cui să plece urechea, așa că nu mai ia în seamă pe nimeni și acționează de unul singur, sub imperiul emoțiilor. Drept care acum Signoria e furibundă și l-au trimis pe Fra Girolamo să stea de vorbă cu regele francez. Am să-i spun lui Piero cum cred că

ar fi cel mai bine să îndrepte lucrurile și trag nădejde ca măcar acum să mă asculte.

În glas i se simțea mâhnirea. Avea mintea ascuțită și iute a lui Lorenzo îmbinată cu firea dulce a unchiului după care fusese numit. O nepotrivire în ordinea nașterilor îl privase de statutul pentru care natura îl înzestrase – și, dintr-o asemenea pricină, totul se putea duce de râpă.

— Înțeleg că *piagnoni...* am zis eu încercând să-l aduc de unde pornisem. Savonarola are și țeluri politice? Își dorește Florența pentru el însuși… sau poate vrea să aibă și Milano?

S-a uitat la mine și s-a încruntat.

— E ceva mai complicat de atât. Am mai mulți agenți care se ocupă…

Unul dintre ei era Leonardo.

— Cât de încurcat. Am destul timp…

Am fost întrerupți de o bătaie la ușă și am auzit vocea unui bărbat. — Ser Giuliano?

— Da?

— Fratele dumneavoastră s-a întors de la Sarzana. Vă așteaptă în sufragerie.

— Spune-i că vin imediat.

Mă și ridicasem din pat și îmi trăgeam pe mine *camicia.* Giuliano s-a uitat la mine, după care și-a aruncat ochii spre colanții lui, care zăceau aruncați peste *farsetto* undeva în apropierea căminului, și s-a întors iar spre mine.

— Trimite vorbă Laurei și valetului meu, a strigat el, să vină să ne ajute.

XLIV

După ce ne-am îmbrăcat, Giuliano m-a condus în jos pe scări și am pornit să străbatem palatul vast și pustiu; pașii noștri răsunau pe marmura strălucitoare. Coridoarele erau și ele mai goale decât mi le aminteam: multe dintre operele de artă fuseseră îndepărtate.

— Poate că n-ar trebui să vin și eu, am șoptit eu apăsat, ținându-mă strâns de brațul lui. Piero vrea să discutați politică.

De fapt, mi-era teamă de el. Cu toate asigurările pe care mi le dăduse Giuliano, nu eram sigură că cel mai mare dintre frații

Medici arătase vreo urmă de entuziasm când își dăduse încuviințarea în privința căsătoriei. Avusesem deja o înfruntare dureroasă cu tata și nu simțeam nevoia să mai am una cu Piero.

Giuliano a părut să-mi citească gândurile.

— E adevărat, fratele meu nici n-a vrut să audă de căsătoria cu tine la început. Dar eu am stăruit. L-am convins că e bine din punct de vedere politic. La urma urmelor, oamenii se arătau nemulțumiți pentru că Piero este fiul unei descendente a familiei Orsini, plus că s-a și căsătorit cu cineva din același neam. I-am tot spus: Ai pus deja la cale o alianță serioasă cu nobilii Orsini – iar Giovanni e cardinal, ceea ce face ca Papa și Biserica să fie și ei aliații noștri. Acum a venit vremea să strângem legăturile cu oamenii obișnuiți, să arătăm că nu ne considerăm os domnesc, cum spune lumea. Până la urmă, m-a ascultat. E drept că Alfonsina și Giovanni sunt împotrivă – dar sunt sigur că ai să-i câștigi de partea noastră cu farmecul tău.

Ne-am oprit în fața unei uși înalte de lemn sculptat și lăcuit. Giuliano a deschis-o, apoi mi-a făcut semn să intru.

Căldura și lumina m-au întâmpinat pe loc. În căminul masiv de pe peretele din față ardea un foc zdravăn. Pe masa lungă, era un sfeșnic cu mai mult de douăsprezece lumânări; în aer se simțea mirosul de ceară încinsă. Pereții erau acoperiți cu fresce pe teme pastorale – Bachus cu ciorchinii lui de struguri, nimfe și satiri care se țineau de zburdălnicii în timp ce Pan cânta la nai…

În încăpere se aflau doi oameni. Unul era în dreptul focului și dădea din mâini, agitat. Era îmbrăcat ca un prinț, într-o tunică de catifea safirie brodată cu satin de culoarea purpurei. La gât purta un colan de aur greu de care atârna o piatră mare de ametist, iar diamantele de pe degete sclipeau în bătaia focului. Avea umeri lați, talie îngustă, iar colanții îi scoteau în evidență coapsele și pulpele puternice. Ți-era ușor să ți-l imaginezi pe străzile din Florența, dând cu piciorul în minge.

— Cum îndrăznesc să mă jignească în asemenea hal! perora el cu amărăciune. Cum îndrăznesc, când eu tocmai am salvat orașul! Ar fi trebuit să mă întâmpine ca pe un erou, și ei…

Și-a ridicat privirea, uitându-se chiorâș la noi pentru că-l sileam să se întrerupă.

Al doilea stătea la masă. Cu un aer impasibil, desprindea carnea de pe oasele unui fazan fript. Purta veșmântul roșu aprins al cardinalilor, o tichiuță roșie de mătase și un inel cu rubin. Când am intrat, și-a răsucit scaunul pe jumătate ca să se uite mai bine la noi. Degetele și buzele îi erau groase, capul mare și lat, iar pieptul și mai lat. A lăsat din mână furculița și cuțitul și s-a ridicat.

— Giuliano! Cine este ea? Era surprins, dar nu lipsit de politețe. Avea o voce adâncă și de o frumusețe care te vrăjea, în ciuda trăsăturilor urâte și a ochilor mici și suspicioși.

— Cine este? a zis și Piero, ca un ecou al vorbelor rostite de fratele său. Și s-a apropiat de lumina candelabrului, dând la iveală un chip care semăna izbitor cu al mamei sale: buze subțiri și bărbie moale.

— Cred că-ți amintești, Piero. Ea este soția mea, Madonna Lisa di Antonio Gherardini. Lisa, el este fratele meu, Piero di Lorenzo de Medici.

Răspunsul soțului meu l-a lăsat pe Giovanni cu gura căscată.

— Antonio, negustorul de țesături? Ți se pare o glumă bună?

— Te rog să n-o insulți pe soția mea, a răspuns Giuliano pe un ton amenințător. Gherardini sunt de neam bun. Piero și-a dat acordul cu ceva timp în urmă.

Piero a dat din mână nerăbdător.

— Așa e. Numai că nu este deloc momentul potrivit pentru o întâlnire cu tânăra doamnă, acum când suntem asaltați din toate părțile... S-a înclinat: Iertare, Madonna; avem de discutat probleme de familie. Giuliano, ne-o poți prezenta pe viitoarea ta soție mai târziu.

— Nu pleacă nicăieri, frate drag. Face parte din familie. Preotul ne-a cununat astăzi de dimineață.

Piero a scăpat un suspin de uluire. Giovanni a căzut la loc pe scaun și și-a dus mâna la piept. Apoi a vorbit cu acea voce melodioasă care, în ciuda agitației, era plăcută auzului.

— Trebuie să obținem o anulare. Nu poți să irosești sămânța Medici pe o femeie oarecare.

M-am făcut roșie. Mânia mi-a alungat orice urmă de frică.

Giuliano s-a pornit pe vorbit, cu o voce înfierbântată.

— Nu este o femeie oarecare. Este soția mea și rămâne aici, sub acoperișul soțului ei. Căsătoria s-a consumat și n-am de gând să tolerez nici un fel de discuție despre anulare. S-a întors către Piero: Cât despre problemele noastre – le știe, prin urmare rămâne aici. Și amândoi o să o îmbrățișați și o să-i urați bun venit în familie.

Giovanni s-a ridicat iar și m-a privit într-un fel curios. S-a apropiat și mi-a luat mâinile; palmele lui erau cărnoase și moi. A zâmbit și a spus:

— Am să te sărut Lisa, pentru că ești atât de frumoasă. După care a ridicat o sprânceană, și-a aruncat ochii pieziș spre Giuliano și a continuat: Dar ar fi simplu să aranjez...

— Nici nu vreau să aud, a spus Giuliano.

— Bine, atunci... a răspuns Giovanni, cu aerul diplomatului resemnat. Vino să stai lângă mine, Madonna Lisa. Vino și tu, Giuliano. E momentul banchetului vostru nupțial, nu? După consumarea căsătoriei, e nevoie de un banchet. Am să trimit după servitori. S-a ridicat și a tras de un lanț care atârna într-o firidă, după care s-a întors iar la masă și ne-a făcut semn să luăm loc.

Piero era prea agitat ca să-mi dea mâna sau să mă sărute. A rămas unde era, de partea cealaltă a mesei, în fața lui Giuliano, în timp ce eu m-am așezat lângă cardinal.

— Urările de bun venit trebuie să mai aștepte. Tocmai m-am întors de la Signoria. Le-am dat totul... ce mai vor acum? Am salvat Florența – cu un preț mic: câteva fortărețe și câțiva ducați...

— Câți?

Piero și-a coborât brusc vocea.

— Două sute de mii.

Giuliano nu a reacționat, ci doar s-a uitat lung la fratele lui mai mare; era limpede că știa dinainte.

Giovanni și-a izbit pocalul de masă cu atâta forță încât stropii de vin au sărit pe tăblie.

— Dumnezeule mare! a strigat el. Unde ți-era mintea? Nici nu era de mirare că Signoria nu vrea să stea de vorbă cu tine! Nici nu era de mirare că l-au trimis pe omul ăla care tot dă zor cu prostiile lui despre Judecata de Apoi – pe Savonarola – la Pisa.

Piero s-a răsucit spre el, gata de apărare.

— Savonarola? S-a dus la Pisa? Acum își bat joc de mine pe față! Tonul lui Giuliano trăda oboseală, frustrare.

— N-ai citit scrisoarea pe care ți-am trimis-o?

Încă o dată, Piero și-a ferit privirea.

— Nici nu-ți închipui cât de prins am fost, cât de ocupat... Nu puteți să mă învinuiți că am scăpat din vedere un amănunt.

— N-ai citit-o, a zis Giuliano calm. Dacă ai fi citit-o, ai fi aflat că membrii Signoriei au fost supărați când au auzit despre fortărețe și despre bani. Francezii râd de noi. Nu cred că se așteptau deloc să capete Sarzana și cu atât mai puțin Sarzanella, Pietrasanta, plus un munte de bani. Signoria are tot dreptul să fie furioasă. În scrisoare, îți ceream să te întorci aici ca să punem la punct o strategie prin care să îi convingem pe membri.

Piero și-a lăsat umerii în jos, dezumflat; nuanțele care țineau de negocieri și diplomație erau mai presus de înțelegerea lui. Totuși, a mai încercat să se apare, cu o zvâcnire de sfidare.

— Frățiorule drag, a spus el cu voce joasă, trebuia să mă duc la ei de unul singur. Trebuia să fac toate astea de unul singur, altfel cine m-ar mai respecta? Eu nu sunt tata…

-— Nici unul dintre noi nu este, a răspuns Giuliano cu blândețe. Dar toți trei împreună putem să ne ridicăm la înălțimea lui.

Orice discuție a încetat: tocmai intrase un servitor. Giovanni i-a spus să aducă vin și mâncare „pentru îndrăgostiții noștri”. Când omul a plecat, a reînceput și discuția.

Între timp, Piero își reînnoise indignarea.

— M-am oprit în dreptul palatului nostru când am intrat prima oară în oraș – nu sunt chiar complet netot. În fața *loggiei,* aștepta o mulțime de oameni; păreau dornici să afle ce vești am adus. Le-am adus vestea cea bună, le-am spus că am rezolvat problemele cu Carol. Și am făcut cum ai sugerat: am dat poruncă servitorilor să le arunce dulciuri și să le dea vin, exact cum a făcut tata când s-a întors, după negocierile cu regele Ferrante. Dar s-ar fi zis că nimeni nu avea chef de sărbătorit. Mi-au băut vinul și mi-au mâncat mâncarea, dar au continuat să se uite lung la mine, de parcă făcusem ceva greșit. Așa că m-am dus la palatul Signoriei.

Era obiceiul ca cei mai înalți demnitari ai Florenței să locuiască în palat cât timp erau în funcție; acolo își luau masa și chiar dormeau adesea.

— Știți ce au făcut? M-au alungat! Au trimis un servitor la ușă să-mi spună: Veniți mâine – acum e vremea cinei. I-am arătat eu ce cred! a mârâit Piero. Nu sunt chiar atât de netot. Știu că oamenii sunt nemulțumiți. N-am lăsat nimic la voia întâmplării. Am vorbit cu Paolo. Opt sute de soldați de-ai lui Orsini – cinci sute călare și trei sute pedeștri – se află la poarta San Gallo așteptând un semn de la mine, dacă se lasă cu necaz.

— Cine ți-a spus să faci una ca asta? Giuliano și-a strâns fața în mâini, cu uimire și mâhnire, după care și-a lăsat repede palmele în jos.

— Dovizi.

Ser Piero Dovizi era sfătuitorul cel mai apropiat al lui Piero.

— Am să-ți mai spun o dată: nu trebuie să te încrezi în Dovizi! Nu cred că are cele mai bune intenții. Nu-ți dai seama cum arată toate astea? Și Signoria, și poporul sunt deja furioși că ai hotărât fără să ceri acordul nimănui. Acum ai adus cu tine o armată. Ce îi împiedică să creadă că ai de gând să pui mâna pe toată puterea?

— N-aș face niciodată așa ceva!

— Ei nu știu asta. Dușmanii noștri se folosesc de orice prilej ca să hrănească lumea cu zvonuri. Trebuie să fim prudenți, să ne gândim la urmările pe care le-ar putea avea acțiunile noastre. Oricare dintre cei care locuiesc lângă poarta San Gallo – țăran sau din altă clasă – are să vadă acolo o armată. Ei știu că francezii se îndreaptă încoace – și îi văd pe soldați. Ce o să creadă? Giuliano a clătinat din cap. Știi ce le-a spus Savonarola în predica de săptămâna trecută, după ce toată lumea a aflat că francezii au prădat Fivizzano și au făcut multă vărsare de sânge nevinovat?

Mi l-am imaginat imediat pe Michelangelo stând liniștit în marea de oameni de la San Lorenzo, ascultând și memorând cu grijă tot ce se spunea.

— Le-a spus tuturor că el a prezis venirea lui Carol încă de acum doi ani, când spunea că sabia lui Dumnezeu se va coborî din ceruri și îi va zdrobi pe toți păcătoșii din Florența. Ne va

zdrobi pe *noi,* cu alte cuvinte, și pe toți cei care nu sunt de acord cu Fra Girolamo. Nu înțelegi că Savonarola joacă pe coarda spaimelor și răscolește îngrijorarea oamenilor privind un război între Florența și Franța? Și într-acolo are să se îndrepte gândul tuturor, dacă văd că soldații și-au făcut tabără la poarta orașului. De ce nu te sfătuiești cu mine când faci asemenea lucruri?

Piero și-a lăsat capul în jos, apoi a rămas cu ochii la foc; chipul i s-a destins, și-a pierdut orice urmă de aroganță și indignare.

— M-am străduit să fiu ce și-ar fi dorit tata să fiu. Dar, oricât m-aș strădui, dau greș. Am făcut cum mi-ai spus: am căutat să negociez condițiile trecerii prin oraș a regelui Carol – iar acum Alfonsina e atât de pornită pe mine, încât nici nu-mi vorbește. Am senzația că are de gând să rămână veșnic la Poggio a Caiano. Am fost silit să-l mint pe Paolo Orsini ca să obțin trupele lui; el nu are idee că am de gând să-l las pe Carol să treacă pe aici cu oamenii lui. Și, când totul are să ajungă la urechile Papei, și el are să ne deteste. Ce-ar trebui să fac?

— În primul rând, să-ți stăpânești firea, a răspuns Giuliano pe un ton ușurel. Să renunți la gesturile nerușinate. Haideți să ne sfătuim la noapte și să vedem cum ar fi mai bine să vorbești cu demnitarii orașului mâine. Și o să mergem toți trei la palatul Signoriei. Cât despre Alfonsina, familia Orsini și Papa – găsim mai târziu o cale să îi împăcăm. Soarta Florenței are prioritate.

— Cel puțin tu reușești să-ți păstrezi cumpătul, a zis Piero cu un glas melancolic, în semn de capitulare.

Chiar atunci a apărut o servitoare cu vin și pocale, iar în urma ei se înșirau alții. Aduceau farfurii pline cu carne, brânzeturi, dulciuri și tot felul de delicatese, care mai de care. Până la urmă, s-a așezat și Piero lângă noi, dar nu și-a putut învinge tulburarea și nici măcar n-a încercat să se alăture conversației noastre mai ușurele. Și eu am mâncat, dar, ca și Piero, eram frământată de griji și nu mi-am desprins ochii de pe chipul lui Giuliano.

În noaptea aceea, am stat de una singură în dormitorul lui Lorenzo în timp ce soțul meu punea la punct, cu frații lui, cum să-i convingă pe membrii Signoriei. Eram obosită mai mult decât

pot spune, pentru că nu închisesem un ochi în noaptea dinainte; și totuși, nu puteam să dorm. La durerea stârnită de scena cu tata, se adăuga lipsa Zalummei. Mi-era foarte dor de ea și mă înnebunea gândul că nu știam cum o pedepsise tata pentru vina de a fi participat la conspirație. Nu știam nici ce i s-ar putea întâmpla lui Giuliano, când se ducea cu fratele lui la Signorie – încă un motiv de îngrijorare. Mă hotărâsem de pe-acum să-l conving să nu se ducă – la naiba cu Florența – sau să-mi îngăduie să merg cu el. Simțeam o spaimă copilărească: mi-era că, dacă-l lăsam să se ducă, s-ar putea să nu-l mai văd niciodată.

Stăteam cuibărită în pat, cu ochii larg deschiși. Lampa era tot aprinsă, focul ardea în cămin, iar lumina arunca umbre mișcătoare pe pereți și de-a lungul picturii înfățișând bătălia de la San Romano. L-am privit îndelung pe căpitanul asediat, așa cum trebuie să fi făcut și Lorenzo vreme de ani buni.

Focul dădea căldură mare – servitorii casei Medici nu făceau economie de lemne – și am început să asud sub cuverturile de catifea și blană. M-am ridicat și m-am dus să deschid fereastra.

Afară se întindea cerul acoperit de nori; nu se vedea nici o stea. Aerul rece mirosea a ploaie. Am întins o mână și, când am retras-o, burnița o acoperise cu un strat umed.

— *Ecce ego adducam diluvii aquas super terram,* am șoptit fără să-mi dau seama de unde-mi veniseră cuvintele. *Iată, aduc potop de ape peste pământ.*

XLV

Giuliano s-a întors în cameră înaintea ivirii zorilor. Lampa continua să ardă și în lumina ei se vedeau ridurile fine pe care le avea în jurul ochilor – părea cu zece ani mai în vârstă. N-am scos o vorbă despre politică sau despre cum plănuiseră să le vorbească celor de la Signorie sau despre cum aș fi dorit eu ca el să nu se ducă acolo. În schimb, l-am luat în brațe și am făcut dragoste. Asta merita și de asta avea nevoie.

Era nouă noiembrie. Dimineața a adus cu ea un aer atât de întunecat încât ne-am trezit destul de târziu. Când am deschis

ochii îmi răsuna în minte vocea lui Lorenzo, vorbele lui pe patul morții:

Al treilea om. Am dat greș... Cum să mă duc așa? Acum poate Leonardo; el și cu fata...

După care m-a trecut un fior de spaimă, când mi-a revenit în minte scena cu tata; iar senzația a fost și mai și, când mi-am amintit că Giuliano promisese să-și însoțească fratele la întâlnirea de astăzi cu Signoria. După o clipă de buimăceală, mi-am dat seama că mă treziseră clopotele care-i chemau pe credincioși la slujba de duminică. Nu auzisem niciodată un cor de clopote care să bată cu atâta putere. Eram obișnuită cu clopotele de la Santo Spirito, dar aici, în mijlocul orașului, auzeam dangătele de la San Marco, San Lorenzo, Santa Maria del Fiore, toate aflate în apropiere.

Lângă mine, întins pe burtă, cu un braț azvârlit deasupra capului și celălalt întins pe lângă trup, Giuliano dormea, surd la chemarea clopotelor.

M-am ridicat încet din pat și mi-am întins mâna spre țesătura argintie a *camiciei.* Acum era împăturită și pusă cu grijă pe un scaun. Am început să tremur. Focul se stinsese și rămăsese doar jarul. Atentă să nu-l trezesc pe Giuliano, am ridicat o blană de pe pat și m-am înfășurat în ea.

Am deschis ușa care dădea spre anticameră, cu gândul să ies pe coridor și să strig după un servitor; m-a întâmpinat un val de căldură. În cămin sfârâia un foc sănătos și, chiar lângă ușă, tolănit pe un scaun, stătea un om de vreo treizeci de ani. Era cel mai înalt bărbat pe care-mi fusese dat să-l văd – aproape un uriaș, plin de mușchi și cu oase mari. O sabie vârâtă în teacă, cu mânerul strălucind în lumina portocalie a focului, îi atârna la șold. Un scut mare din piele stătea sprijinit de perete, lângă el.

În mâinile mari ținea o carte, deschisă pe la mijloc; când am deschis ușa, a închis-o repede, cu un aer vinovat. Ca mai toate fetele de negustor din Florența, eram suficient de școlită ca să recunosc *Paradisul* lui Dante. A pus cartea pe podea, lângă el, și s-a ridicat adresându-mi un zâmbet dezarmant. A trebuit să-mi las capul pe spate ca să mă uit la el.

— Bună dimineața, Madonna Lisa. Avea o voce gravă. Sper că ați dormit bine. Să trimit după un servitor? Cineva care să pună lemne pe foc?

— Am nevoie doar de Laura, dacă se poate, și îmi trebuie un lighean cu apă fierbinte. Soțul meu doarme încă, așa că aș vrea ca totul să se facă în liniște…

— Sigur. Omul s-a înclinat și l-am urmărit o clipă, cât s-a dus la ușa care dădea spre coridor. Dincolo de ea, erau alți doi oameni înarmați: s-au ridicat, iar el le-a dat ordine cu voce înceată.

M-am întors în cameră și am constatat că Giuliano se și trezise. L-am întâmpinat fericită, l-am sărutat, de parcă nici nu m-aș fi speriat îngrozitor văzând gărzile acolo.

Am asistat la slujbă în capela familiei, cu Michelangelo și alți câțiva apropiați. După care am luat masa târziu, în tihnă, cu Piero, Giovanni și Michelangelo – și iarăși am văzut bărbați înarmați postați în fața ușii. Când mergeam spre sufrageria familiei, Giuliano mi-a explicat că, în mod normal, frații își luau mesele alături de prieteni și de sfătuitori, dar astăzi preferau intimitatea. Nu m-am putut împiedica să gândesc că *siguranța* era un cuvânt mai potrivit decât *intimitatea,* de vreme ce coridoarele erau înțesate de gărzi.

Giovanni era de o politețe distantă și nu părea preocupat de apropiata întâlnire a fratelui mai mare cu Signoria; dacă încă mai nutrea planuri privind anularea căsătoriei lui Giuliano, le-a păstrat doar pentru el. Michelangelo și-a ținut ochii în farfurie și doar din când în când ne-a aruncat câte o privire timidă. Giuliano nu înflorise lucrurile cu nimic spunând că Lorenzo îl crescuse pe Michelangelo ca pe fiul lui. Într-adevăr, frații îl tratau ca pe un egal.

Piero era încruntat și se tot scărpina pe gât de parcă l-ar fi durut; era încordat. Giuliano era stăpânit și avea o purtare plăcută, menită să ne liniștească și pe mine, și pe Piero. Discuția a fost ușurică până în clipa când Giuliano a spus cu veselie:

— Norocul e de partea noastră. Astăzi, Antonio Loreno este *proposto.* Am dedus că Loreno se număra printre prieteni – un lucru bun, pentru că cel care avea rol de *proposto* era singurul membru care putea supune discuției o anumită problemă. Timp

de o zi, avea la el cheile de la turnul Signoriei, unde se aflau clopotele care îi chemau pe toți florentinii în piață.

— Loreno?

Piero și-a ridicat ochii din farfurie cu urme de speranță în privire. Giuliano a dat din cap.

— Are să facă în așa fel încât să intri, ca să te poți face ascultat de membrii Signoriei. A făcut o pauză: Care crezi că e cel mai bun moment? După-amiaza târziu? În timpul vesperelor. Măcar atunci nu au să-și găsească scuze cum că sunt prea ocupați cu treburi sau stau la masă.

Piero s-a gândit puțin, după care s-a grăbit să îmbrățișeze ideea de parcă ar fi fost a lui.

— Da. A dat din cap cu putere. Mergem în timpul vesperelor. Vreau să vii cu mine. Și să luăm cu noi cam douăzeci de oameni înarmați. Și… pe Dovizi.

Giuliano și-a dat ochii peste cap și a suspinat.

— Pe cine ai de gând să asculți? Pe mine, sau pe el? Ai uitat ce ți-am spus astă-noapte? Toate sfaturile pe care ți le-a dat ți-au atras nemulțumirea poporului. Ascultă ce îți spun, nu ne mai este prieten.

— Te ascult, a spus Piero cu o voce egală. Dar îl vreau acolo și pe Dovizi. De dragul aparențelor.

Giuliano n-a mai scos o vorbă, dar știam că era nemulțumit.

Pe negândite, Michelangelo a rupt tăcerea stânjenitoare cu un anunț cât se poate de nepotrivit, rostit cu un glas timid.

— Mâine plec la Veneția.

Nici unul dintre frați n-a comentat vestea în vreun fel.

Ziua a trecut prea repede. Giuliano a avut de rezolvat tot felul de treburi și s-a întâlnit cu agentul unei bănci – deși bănuiam că omul cu pricina i-a adus mai curând vești de natură politică decât financiară. Laura mi-a periat părul, după care l-a strâns pe ceafă într-un coc și l-a înfășurat într-unul din gingașele fileuri de aur ale Alfonsinei.

— La urma urmelor, a zis ea, sunteți o femeie măritată și nu se cade să vă lăsați pletele pe umeri ca fecioarele.

După care m-a dus să văd bucătăriile și interiorul palatului, inclusiv apartamentele în care locuiau soția lui Piero, Alfonsina,

și copiii lor. Apoi, mi-a arătat biblioteca, cu rafturile ei înalte din lemn sculptat pe care stăteau nenumărate tomuri legate în piele și suluri de pergament.

Mi-am ales o copie după cartea lui Petrarca – *Canzoniere* – unde erau mai bine de trei sute de sonete. Majoritatea celorlalte volume erau în greacă (care îmi era complet necunoscută) sau în latină (pe care nu o stăpâneam cum se cuvine). Am luat cu mine cărticica și m-am întors în dormitorul lui Lorenzo. I-am zâmbit cu blândețe bărbatului cu statură de Goliat care îmi purta de grijă – am intrat și m-am așezat pe un scaun, lângă focul care abia fusese ațâțat, gata să citesc.

Petrarca mi se păruse o alegere potrivită. Scria în grai toscan, deci nu era nevoie să mă obosesc prea mult, acum când șovăiam cu gândurile învălmășite, iar poezia lui de dragoste ar fi dat măsură întreagă bucuriei mele și motivului ei: Giuliano. Totuși, pe măsură ce întorceam paginile, nu găseam acolo decât chin. Sonet după sonet în care nu descopeream nimic despre frumusețea pasiunii, ci doar despre mâhnirea și suferința pe care ea le poate produce. Îl aveam în fața ochilor pe bietul Petrarca jelind moartea Laurei, femeia iubită care nu răspunsese niciodată sentimentelor lui:

… Candoarea frunții-n aur pur scăldată,
și zâmbetul străfulgerându-mi ceața
ca soarele când râde dimineața
un pumn sunt azi de pulbere uscată

Și eu trăiesc; trăiesc și-mi sorb otrava durerilor…

Am luat în derâdere lacrimile care s-au pornit să-mi curgă din ochi și le-am șters repede, certându-mă în gând. Nu mă numărasem niciodată printre cei pe care poezia îi face să plângă. Dar a urmat o altă strofă care m-a tulburat:

… de dragul ei m-apucă-n lacrimi zorii,
căci chiar de-n trup sunt una cu pământul,
mi-e doru-n piept sădit de sus, din stele.

De sus, din stele. Mi-am adus aminte de un lucru la care nu mă gândisem de multă vreme: întâlnirea cu astrologul și cuvintele usturătoare pe care i le spusesem mamei, care nu făcuse decât să încerce să mă cruțe de gânduri rele. Îmi răsuna în minte vocea astrologului: *în stelele dumitale am văzut un act de violență, unul care-ți este și trecut, și viitor.*

M-am gândit la mama care murise din pricina lui Savonarola și m-a cuprins o spaimă cum că Giuliano – viitorul meu – avea să fie următoarea lui victimă.

— Oprește-te, mi-am spus atunci cu voce tare, după care am aruncat o privire vinovată către ușă crezând că poate vorba mea ajunsese la urechile uriașului de pe partea cealaltă. Nu s-a auzit nici un glas, nici o mișcare. Am clătinat ușor din cap ca să-mi limpezesc mintea, m-am încruntat și m-am întors la carte. Eram hotărâtă să găsesc ceva plin de fericire, ceva luminos – ceva de bun augur, care să contracareze răul.

Am răsfoit iarăși paginile și am dat peste alte cuvinte, scrise în graiul toscan curgător al lui Petrarca.

Il successor di Carlo che la chioma
Co la corona del suo antiquo adorna,
Prese ba gia l'arme per fiaccar le corna
A Babilonia, e chi da lei si noma;

Urmașul Împăratului ce pleata
cu-a lui coroană astăzi și-o-ncununa
pornit-a Babilonia s-o răpună
și neamurile ce-i îngroașă gloata.

Am închis cartea, am pus-o jos și m-am dus în dreptul focului. Era o căldură teribilă; mi-am strâns brațele peste piept, tare de tot, ca să nu las frica să scape din mine. Toate se legau într-un fel anume: Leonardo, al treilea bărbat, moartea lui Lorenzo, *piagnoni...* și eu.

Când mi-am ridicat privirile, am dat iar peste *Bătălia de la San Romano,* cu steagurile ei viu colorate zburând pe aripile unui vânt imaginar. Căpitanul Tolentino arăta tot curajos și hotărât,

doar că acum părea foarte singur; s-ar fi zis că dușmanii aveau să-l copleșească în scurt timp.

Giuliano nu s-a întors decât după-amiaza târziu – mai era atât de puțin timp până la ceasul când trebuia să plece încât am chemat-o pe Laura și am trimis-o după el, ca să fiu sigură că vine să mă vadă înainte de a porni în misiune.

Nu mai purta pe chip masca veseliei; în ochi îi stăruia o privire serioasă, pe frunte i se vedea un început de încruntare. A venit însoțit de un valet, care l-a ajutat să pună pe el o tunică de un gri închis, fără nici un fel de podoabe.

Când valetul a ieșit, i-am spus firesc:

— Arăți ca un *piagnone.*

El nici n-a zâmbit.

— Va trebui să plec curând. Ți-a arătat Laura unde sunt odăile lui Giovanni?

— Da.

— Bun. A făcut o pauză. Știam că își alege cuvintele cu multă grijă: Dacă, din vreun motiv oarecare, Piero și cu mine suntem reținuți... dacă zăbovim sau dacă se întâmplă orice care să-ți producă îngrijorare, du-te imediat la Giovanni. El are să știe ce e de făcut.

Eu m-am făcut că nu-l iau în serios. Ca să-mi ascund neliniștea, mi-am luat un aer dezaprobator:

— Ce anume ar putea să-mi producă griji? Și de ce ar trebui să mă duc la Giovanni?

Buzele soțului meu s-au strâns ușor, semn că se hotărâse să fie sincer până la capăt.

— Lucrurile noastre sunt gata împachetate. Giovanni știe unde se află și știe unde să te ducă. Am hotărât un loc în care să ne întâlnim. Așa că, dacă suntem reținuți cumva...

— Vreau să merg cu tine. Nu pot să stau aici.

A râs ușor, un râs fără nici o urmă de veselie. Eram femeie, iar femeile nu aveau ce să caute la palatul Signoriei. Plus că îl cunoșteam prea bine pe Giuliano: știam că nu m-ar lăsa niciodată să-l însoțesc într-o misiune atât de primejdioasă.

— Lisa. M-a prins de umeri cu blândețe. Am ajuns la o înțelegere cu regele Carol; deși s-ar putea ca membrilor

Signoriei să nu le placă. M-am purtat prostește când l-am lăsat pe Piero să se ia în continuare după poveștele lui Dovizi – l-a încurajat să facă numai lucruri care au pus familia într-o lumină rea. N-ar fi trebuit să las lucrurile să ajungă până aici. Interesele noastre bancare mi-au luat o grămadă de timp și am lăsat prea mult din ceea ce ține de politică pe seama lui Piero. Chiar dacă lui Piero n-are să-i fie pe plac, de astăzi înainte am să mă implic mai mult. Dovizi nu va dormi sub acoperișul nostru la noapte. De acum încolo, Piero are să asculte doar de sfaturile mele.

S-a oprit și s-a uitat spre fereastră. Știam că aștepta sunetul clopotelor.

— Trebuie să pleci, nu-i așa?

Drept răspuns, mi-a prins obrajii în mâini.

— Te iubesc. M-a sărutat ușor. Și am să mă întorc repede, promit. Nu-ți face griji.

— Bine, am zis eu. Te las să pleci fără mine, dar cu o condiție.

— Care? a căutat să-și ia un glas jucăuș.

Legătura dintre scrisoarea lui Leonardo și cuvintele lui Lorenzo pe patul de moarte mă nedumerea și mă rodea. Mi-era teamă că ocazia de a afla adevărul se subția cu repeziciune.

— Să răspunzi la o întrebare. Cine e al treilea bărbat? Penitentul?

Și-a lăsat brațele să cadă pe lângă corp. Buzele i s-au întredeschis și m-a privit încruntat, de parcă i-ar fi pierit graiul.

— După atâta vreme… îți aduci aminte ce a spus tata? După care s-a adunat: Era pe moarte. Nu știa ce spune.

— Nu știi să minți. Ce a vrut să spună?

Giuliano s-a dat bătut.

— E cel care a reușit să scape, a spus el și chiar atunci s-au pornit clopotele.

Amândoi am tresărit, dar eu am ținut-o pe a mea. Timpul se scurgea cu iuțeală și dorința de a ști mă cuprinsese pe de-a-ntregul, de parcă și soarta lui și a mea depindeau de acel lucru.

— Cum adică să scape?

— I-au prins pe toți cei implicați în conspirația care a dus la uciderea unchiului meu. Un singur om a scăpat.

— Tatăl dumitale l-a văzut?

A clătinat din cap, nerăbdător, cu tot trupul pregătit de plecare.

— Leonardo, a zis el. Leonardo l-a văzut. Unchiul meu a murit în brațele lui. Trebuie să plec, Lisa. Sărută-mă.

Simțeam nevoia să plâng, atât eram de îngrijorată; n-am făcut decât să îl sărut.

— Gărzile sunt în fața ușii, a spus el repede, și au să te anunțe dacă este cazul să te duci la Giovanni. Stai aici. Laura are să-ți aducă ceva de mâncare.

A deschis ușa, a întors capul să se mai uite o dată la mine. Pe chipul luminat de flăcările focului îi strălucea tinerețea; ochii îi scânteiau de nerăbdare.

— Te iubesc.

— Te iubesc, am spus și eu.

A închis ușa. M-am dus la fereastră și am deschis-o, fără să-mi pese de frig. Norii se spărseseră în sfârșit și am zărit portocaliul de coral al soarelui în josul cerului. M-am aplecat puțin și am ascultat glasul clopotelor. După care, i-am văzut în fine pe Piero și Giuliano urcându-se pe cai; i-am urmărit plecând, însoțiți de vreo treizeci de alți bărbați.

— Leonardo, am zis cu voce tare, deși nu era nimeni care să mă audă. Știam că suntem cumva legați unul de celălalt și amândoi de năpasta care sigur avea să vină curând.

XLVI

Am ascultat armonia în cascadă a clopotelor care chemau la slujbă, până când ultimul dangăt s-a stins în aerul plin de vibrații. Simțeam că ar fi trebuit să cobor în capelă, unde Giovanni și Michelangelo asistau cu siguranță la vespere. Simțeam că ar trebui să îmi întorc gândurile spre Dumnezeul îndurător al mamei mele și să-l rog să-mi ocrotească soțul. Numai că, în clipa aceea, eram mult prea neliniștită ca să pot sta de vorbă cu Dumnezeu sau cu oricine altcineva. De fapt, eram mult prea neliniștită ca să-i pot da ascultare lui Giuliano și să rămân răbdătoare în odaia de dormit.

Eram îmbrăcată tot cu rochia de nuntă, de vreme ce Zalumma nu mai ajunsese deloc cu celelalte haine; pentru că se făcuse

răcoare, îmi pusesem pe deasupra și haina de brocart, tivită cu blană. Ceva m-a îndemnat să mă opresc și să-mi iau cele două medalioane de aur din birouaș, unde le pusese Laura în ajun când mă ajutase să mă dezbrac. Le-am dat drumul în buzunarul hainei de brocart și mi-am făcut apariția în anticameră.

Uriașul meu s-a ridicat.

— Aveți nevoie de ceva, Madonna Lisa?

— Nu. Mă duc doar până la bucătărie să-mi iau ceva de mâncare, am mințit eu cu voioșie și l-am fericit cu cel mai strălucitor zâmbet de care eram în stare.

Pe chip i-au apărut semne de tulburare.

— Dar Ser Giuliano a dat ordine…

Am zâmbit cu și mai multă convingere.

— Ca eu să nu plec din cameră. Știu. Dar a mai spus că, dacă îmi este foame, drumul până la bucătărie nu are cum să fie periculos. În plus, m-am plictisit de Petrarca și voiam să iau altă carte din bibliotecă.

— Putem să vă aducem noi mâncare – orice vă doriți. Și dacă ne spuneți ce carte…

— Ei, eu nu cunosc bine biblioteca. Nu știu ce carte să cer.

Mi-am schimbat tonul, ca să-mi pledez cauza.

— E o rugăminte. Și nu lipsesc decât un minut.

— Prea bine, a zis el, călcându-și pe inimă. Dar, cu tot respectul, vă rog să nu zăboviți. Ser Giuliano nu m-ar ierta niciodată dacă s-ar întoarce și eu n-aș putea să-i spun exact unde sunteți. M-a condus până la ușa anticamerei și s-a oprit să le dea instrucțiuni șoptite celor două gărzi care erau acolo. În timp ce înaintam pe coridor, l-am auzit pe unul dintre ei urmărindu-mă de la distanță.

Am coborât, trecând pe lângă alți oameni înarmați care făceau de gardă. N-aveam nici cea mai mică dorință să ajung la bucătărie, firește; nu voiam decât să-mi abat gândurile. Și m-am pornit să cutreier prin curte.

Era aproape așa cum îmi aminteam: acolo, în mijloc, se afla bronzul făcut de Donatello, un David lucios cu alură feminină. Lângă el, un bust din piatră al lui Platon. Dar multe dintre piesele antice dispăruseră și, mai cu seamă, dispăruse sculptura din teracotă care-l înfățișa pe Giuliano cel vârstnic.

Auzisem despre celebrele grădini Medici și știam că se întindeau dincolo de curte. Am trecut pe sub o arcadă din *pietra serena* care unea două coloane, am ajuns la o *loggia,* am ieșit din ea și am ajuns într-un loc în care clădirea dădea spre un alt spațiu deschis.

Aici am găsit o grădină după toate regulile artei: era cam cât o treime din vasta suprafață a palatului. În centrul pajiștilor de un verde strălucitor se intersectau două alei acoperite cu dale, străjuite de o parte și de alta de ghivece mari cu pomi fructiferi. Printre copaci erau tufe de trandafiri, pline de țepi și tunse în așteptarea iernii. În spatele tufelor, la intervale bine studiate, vedeai statui de un stat de om, așezate pe piedestale înalte. Cea care mi-a atras atenția o arăta pe evreica Iudita, ținând în mâna încleștată părul dușmanului ei căzut la pământ, Olofern. În mâna cealaltă avea o sabie mare, ridicată deasupra capului, gata să-l descăpățâneze pe Olofern.

Iar pe lângă pereți, așezate în grămezi bine ordonate, se vedeau rânduri-rânduri de arme și piese de armură: scuturi, coifuri, săbii lungi, buzdugane, pumnale și lăncii care mă trimiteau cu gândul la capodopera lui Uccello.

Vederea lor m-a luat cu fiori: în tot acest timp, familia Medici se pregătise de luptă.

Mi-am ridicat privirea spre un grup restrâns de soldați care se aflau în preajmă, stând de vorbă. S-au oprit și s-au uitat lung la mine, cu priviri curioase și lipsite de prietenie.

Poate că totul era doar urmarea acțiunilor lui Piero, rodul neliniștii și a lipsei lui de încredere – mi-am zis în sinea mea. Cum erau și trupele de soldați ai lui Orsini care-l așteptau în dreptul porții San Gallo. Poate că Giuliano nu fusese niciodată de acord cu un asemenea gest sau nu-l crezuse necesar.

Și totuși, m-am îndreptat spre unul dintre mormanele de cuțite și am scos, cu grijă, un pumnal cu tot cu teacă – pe cel mai mic dintre ele. Bărbaților nu le-a plăcut; unul dintre ei a făcut o mișcare de parcă ar fi fost gata să vină spre mine și să mă oprească, dar ceilalți l-au ținut în loc. La urma urmelor, acum făceam parte din familia Medici.

Am scos pumnalul din teacă și l-am studiat în lumina razelor tot mai palide ale soarelui care apunea. Era din oțel curat, cu

tăiș dublu și un vârf ascuțit ca un brici. Răsuflarea mi s-a întețit când l-am vârât la loc în teacă și-apoi l-am ascuns în buzunarul interior al hainei de brocart.

Omul care mă urmărise de când plecasem din casă rămăsese sub arcadă. I-am aruncat o privire sfidătoare, știind că mă văzuse luând arma. N-a spus nimic.

L-am lăsat să mă urmărească până la bibliotecă. Gata cu Petrarca. Voiam ceva sec, care să nu stârnească emoții și să-mi ceară cât mai multă concentrare. Voiam să-mi abat gândurile de la orice necaz. Drept care am ales o carte de învățat latina, pentru începători. Dacă totul se desfășura conform planurilor – dacă Signoria și Piero puteau fi reconciliați – îmi propuneam să-i studiez mai bine pe clasici, pentru că ar fi urmat să stau de vorbă cu mulți cărturari. Nu voiam să apar vreodată drept o țărancă neștiutoare de carte și să-l pun pe soțul meu în situația de a roși pentru mine. Și începusem de pe-acum să mă gândesc cum să-i fac o impresie bună noii mele cumnate.

M-am întors în camera mea și am închis ușa, ceea ce le-a adus o mare ușurare celor care mă păzeau. Mi-am scos haina de brocart și am pus-o pe scaun, după care m-am așezat lângă foc. Cartea era făcută ca pentru un copil care se apuca să învețe latina. Am deschis-o și am citit:

Video, vides, videt, videmus, videtis, vident...

Eu văd, tu vezi, el vede și așa mai departe. Dacă aș fi fost liniștită, aș fi zburat de la o pagină la alta, dar mi-erau gândurile atât de împrăștiate, încât mă uitam la cuvinte fără să înțeleg nimic. Ca să pot să mă adun cât de cât, am început să citesc cu voce tare.

Am ținut-o tot așa timp de câteva minute, când am fost întreruptă de un sunet care venea de afară – tânguirea melancolică și joasă a unui clopot, pe care lumea îl numea de obicei „vaca“ pentru că suna la fel ca o talangă.

Era clopotul care-i chema pe cetățenii Florenței să se adune în Piața Signoriei.

XLVII

Am scăpat cartea, am dat fuga la fereastră și am tras obloanele. Afară încă mai era puțină lumină și mi-am aruncat

privirea în lungul străzii, spre Piața Signoriei. Chemarea clopotului se întețea. Îi vedeam pe servitorii care ieșeau din palatele elegante și se uitau lung la mișcările pe de stradă, pe trecătorii care se opreau locului și-și întorceau fața spre piață, încremeniți. Chiar dedesubtul meu, o mică armată de bărbați a ieșit în grabă pe intrarea principală și pe cele laterale ale clădirii în care mă aflam, cu scuturile în dreptul piepturilor, cu săbiile scoase din teacă și strâns ținute în mâini.

M-am agățat cu disperare de un gând. Cetățenii fuseseră convocați; puteam să presupun că nu pentru a sărbători căderea lui Piero. Se putea foarte bine să fi fost convocați ca să-i sărbătorească triumful.

Am stat aplecată peste pervazul ferestrei preț de o veșnicie – ca și vecinii mei – așteptând un semn. Clipe chinuitoare s-au scurs până l-am avut. A venit încet, dinspre răsărit și dinspre sud și părea, la început, doar un uruit îndepărtat. Și-apoi un singur glas, limpede și puternic, s-a ridicat peste suflarea vântului.

Popolo e liberta! Popolo e liberta!

Pe loc l-am revăzut în fața ochilor pe Messer Iacopo călare, în piața mare, străduindu-se în zadar să atragă poporul de partea cauzei sale. Doar că acum, în aceeași piață, se găseau soțul meu și fratele lui – iar strădaniile lor fuseseră la fel de zadarnice.

Am revăzut în fața ochilor cadavrul vinețiu și murdar al lui Messer Iacopo, scos din mormânt și târât pe străzile orașului.

Sub fereastra mea, servitorii fugeau la loc în palate, trântind ușile în urma lor; trecătorii se împrăștiau care încotro, luând-o spre locul în care îi chema clopotul sau cât mai departe de el.

M-am smuls de la fereastră și mi-am tras pe mine haina de brocart. Nu-mi adusesem nimic altceva cu mine, deci nu mai aveam nimic altceva de luat – dar instinctul m-a făcut să mă opresc în dreptul ușii. M-am întors, am deschis sertarul birouașului, am dat peste scrisoarea de la Leonardo și am azvârlit-o pe foc.

Du-te la Giovanni, zisese soțul meu.

M-am îndreptat grăbită spre anticameră. Gărzile plecaseră de acolo. Am ieșit în fugă pe coridor și-acolo l-am văzut pe Michelangelo care venea spre mine, tot în fugă. Nu mai avea

nici urmă de sfială. S-a uitat în ochii mei. Ne-am oprit în clipa când nu mai aveam mult și ne ciocneam; abia suflam amândoi.

— Unde e Giuliano? S-a întors? am întrebat.

Vorbele lui aproape că s-au suprapus cu ale mele.

— Trebuie să fugi de aici, Madonna! Du-te repede la Giovanni!

— Giuliano…

— Nu l-am văzut. Nu cred că s-a întors. Dar știu sigur că și-ar dori să te știe lângă fratele lui.

M-a luat de umăr și m-a dus în jos pe scări, prin curte și apoi în sus pe alte scări. Mergea atât de repede încât chiar alergând mi-era greu să țin ritmul; m-am împiedicat de două ori în fuste.

Când am ajuns, Michelangelo a deschis ușa. Cu mișcări calculate și calme, Giovanni explica ceva unei perechi de servitori: îi instruia unde anume să fie duse cuferele în care se găseau lucrurile lui. Doar când s-a uitat spre noi i-am citit în ochi starea de agitație, dar în voce nu avea nici o șovăială.

— Ce s-a întâmplat?

— Trebuie să ai grijă de Madonna Lisa, a răspuns imediat Michelangelo și din glas era limpede că nu-i făcea plăcere situația. I-ai promis fratelui tău. Acolo unde mă duc eu nu e un loc sigur, unde să poată merge și ea.

— A, da. Cu un pocnet al degetelor, Giovanni a pus capăt discuției cu servitorii care au plecat, gâfâind, roșii la față sub povara greutăților pe care le duceau. Bineînțeles.

Michelangelo s-a întors către mine.

— Mă rog lui Dumnezeu să ne reîntâlnim în împrejurări mai fericite. După care a plecat. Pașii lui iuți au răsunat o vreme de-a lungul coridorului.

Giovanni stătea acolo, arătând impecabil în roba și tichia lui roșie. Era proaspăt ras și dichisit, de parcă s-ar fi pregătit pentru un vizitator de rang înalt. Era prea răvășit, poate prea înspăimântat ca să se mai prefacă. S-a uitat la mine fără pic de curtoazie. Eram o belea, o greșeală.

— Du-te să te pregătești pentru plecare, a zis. Am s-o trimit pe Laura să te ajute.

Nu l-am crezut nici o clipă. Am făcut un semn spre hainele pe care le purtam.

— Nu am ce să iau. Port pe mine tot ce am adus.

Ceea ce era adevărat, dacă nu socoteam rochia de un maro ponosit pe care tata mă punea să o port; nu puteam decât să mă bucur că o lăsam acolo.

— Atunci du-te în odăile tale. Cardinalul m-a examinat cu atenție și a adăugat: Uite ce se întâmplă, nu sunt decât câțiva dintre membrii Signoriei care încearcă să stârnească o revoltă. Cu puțin noroc, frații mei – a ezitat puțin chiar înainte de a rosti ultimele două cuvinte; știam că pe buze îi fusese numele lui Giuliano – reușesc să liniștească lucrurile. Între timp, mă duc spre ei să le sar în ajutor. A slobozit un suspin, de parcă s-ar fi resemnat cu gândul de a se arăta îndurător: Nu trebuie să te îngrijorezi. N-am să te las aici.

— Mulțumesc, am spus eu.

— Du-te. Am s-o trimit pe Laura să stea cu tine.

Am traversat iar curtea palatului și m-am întors în camera de dormit a lui Lorenzo. N-am putut să rezist și m-am apropiat de fereastra deschisă, care umpluse camera cu un val de aer rece, în ciuda focului aprins. Afară, începea să se întunece; făcliile pâlpâiau în depărtare. Veneau dinspre apus, dinspre San Marco, în jos pe Via Larga. Cei care le țineau în mâini strigau cât puteau:

Palle! Palle! Palle!

Am rămas cu ochii la siluetele care păreau să se întrupeze din întuneric. Cei mai mulți erau călare, câțiva mergeau pe jos. Erau oamenii cu stare – însoțiți de servitorii lor, prieteni și membri ai familiei – care locuiau în palatele de pe Via Larga, o enclavă cu simpatii pro-Medici.

Lumina făcliilor lucea pe mânerele săbiilor scoase din teci, pe aurul colanelor, pe fațetele pietrelor prețioase. Au ajuns și s-au înșirat lângă bărbații care păzeau intrarea în palatul Medici.

Palle! Palle!

Venind din direcție opusă, dinspre Piața Signoriei, strigătul *Popolo e liberta!* a început să prindă formă umană: se apropiau siluete întunecate, slab luminate de cârpele aprinse agățate de prăjini sau de cozile măturilor.

Abbasso le palle! Jos bilele!

Vârfurile ascuțite ale furcilor, ascuțișurile lănciilor zimțate, îndoite, muchiile lucioase ale ciomegelor se profilau pe cer.

Cu puțin înainte ca cele două forțe să se ciocnească, dintre cei care îi sprijineau pe Medici s-a desprins un nou contingent. De sus de unde eram cocoțată, nu distingeam chipurile – nici măcar pe cel al călărețului care ținea în mână o lampă. Însă am recunoscut stacojiul capei, umerii lați și ținuta plină de demnitate: Giovanni înainta încet, înconjurat de mai mulți soldați înarmați.

Văzând primejdia care se apropia a strigat cu un glas frumos, tunător.

— *Palle!* Oameni buni ai Florenței, ascultați-mă!

Dar oamenii buni ai Florenței nu voiau să asculte. O piatră a zburat prin aer, lovind calul negru al lui Giovanni. Calul s-a dat înapoi. Giovanni a liniștit animalul, dar a luat o hotărâre: decât să-i înfrunte pe opozanți față în față, cardinalul și grupul lui au ales să o ia la galop pe o alee, spre nord.

Nu puteam decât să mă rog sperând că-și păstra intenția de a ajunge în piață.

În timp ce Giovanni și oamenii lui piereau din fața ochilor mei, cetățenii furioși înaintau. Numărul lor părea nesfârșit; în lumina slabă, șirurile se întindeau cât vedeam cu ochii. Celor care veneau pe jos li se alăturau dușmani mai înstăriți ai casei Medici: călări, cu buzdugane, cu lăncii zdravene, cu săbii și iatagane turcești.

Dându-și seama că sunt copleșiți numeric, mulți dintre susținătorii casei Medici s-au îndepărtat, lăsând gărzile palatului să se lupte de unele singure.

Vedeam siluete înspăimântătoare, auzeam sunete înspăimântătoare.

Un țăran a fost străpuns în stomac și ridicat în vârf de lance; un negustor a căzut în genunchi când un buzdugan i-a zdrobit capul. Un bărbat din gardă s-a prăbușit și i-am auzit țipătul răgușit, când un țăran l-a străpuns cu dinții furcii. Un altul s-a aplecat să-și ia de jos făclia și a dat foc corpului străpuns.

Pictura lui Uccello nu avea cum să capteze mirosurile, zgomotele, învălmășeala grăbită. El zugrăvise războiul ca pe un spectacol măreț; eu îl vedeam sub ochii mei ca pe o nebunie.

Dedesubtul meu se auzeau bătăi furioase, sunet de metal și carne care se izbeau de lemn, răsunând în toată casa. Unii dintre răzvrătiți ajunseseră la ușă.

Laura nu venise; am știut atunci că nici n-avea să mai vină. M-am hotărât să plec, dar pe când mă dezlipeam de fereastră, mi-a atras atenția o mișcare agitată pe aleea cea mai apropiată.

Călăreții care se apropiau cu repeziciune țineau în mâini făclii și lămpi ca să-și lumineze calea. Pe urmele lor venea o mulțime furioasă, gălăgioasă. M-a cuprins speranța că poate era Giuliano. M-am aplecat și mai mult pe fereastră. Cum grupul se apropia de intrarea în palat, unde se dădeau lupte, l-am recunoscut pe Giovanni. Abia când a ajuns sub locul unde mă aflam am reușit să disting ceva din strigătele lui disperate

— Renunță… Piero… *Popolo e liberta!*

Iar cetățenii furioși care îl urmăriseră până aici, cetățenii care aruncau în el și în oamenii lui cu pietre, au strigat pe bună dreptate: *Trădătorule! Trădătorule!*

Am fugit de la fereastră. Mi-am ridicat cât am putut de sus fustele și am luat-o în jos pe scări, de-a lungul coridoarelor, am traversat curtea, am trecut prin *loggie* și am ieșit în grădină. Acum nu se mai găsea nici o armă acolo – era doar Giovanni, obosit, respirând cu greutate, mergând cu pași mari spre palat, cu doi soldați pe urmele lui.

— L-ai văzut? am spus eu cât de tare puteam. Gălăgia de dincolo de ziduri era cumplită.

Giovanni era doar cu gândul la cele practice. Bunătatea pe care o întrezărisem în el mai devreme dispăruse cu totul, înlocuită de o hotărâre rece. A trecut pe lângă mine fără să-mi arunce o privire, fără să încetinească și, când am fugit după el, a răspuns scurt:

— N-am putut să ajung în piață.

— Atunci nu l-ai văzut? Nu l-ai văzut pe Giuliano?

— Piero e aici.

A întins mâna undeva în spate. M-am repezit la gardul de lemn și am deschis poarta. Am trecut de poartă și m-am trezit în zona nepavată din fața grajdurilor. Mirosea a bălegar și a fân și a cai încinși, cu valtrapuri de piele. Treizeci sau patruzeci de bidivii, ținuți în frâu de călăreți, băteau pământul cu copitele. Bărbații

vorbeau tare, discutau cum să facă să se aventureze iar în afara porților cu cât mai puține pagube. Am trecut în revistă fețele, fără să o zăresc pe cea care mă interesa.

— Giuliano! am strigat eu. Unde e Giuliano?

Cei mai mulți, prinși în vârtejul gândurilor de bătălie, m-au ignorat total; câțiva m-au privit curioși, dar nu au dat nici un răspuns.

O mână fermă mi s-a așezat pe umăr. M-am răsucit și l-am văzut pe Piero, asudat și cu fața sumbră, cu ochi sălbatici.

— Unde e Giuliano?

— N-a mers deloc bine, a zis el și eșecul părea să-i fi înțepenit trăsăturile. Blestemat să fie Loreno – ne-a trădat. Nu m-a lăsat să intru pe ușa principală. N-am putut să accept o asemenea insultă: Intră doar dumneata, prin ușa laterală, și lasă-ți armele. Adică ce sunt eu, un servitor? Mi-am pierdut firea, i-am trimis pe toți la dracu', iar Loreno, fecior de târfă ce este, a predat dușmanilor mei cheia turnului cu clopot…

L-am apucat de braț.

— Unde e Giuliano?

S-a dat un pas înapoi.

— Giuliano e tot în piață. Încearcă să liniștească mulțimea. Văzând furia care mi se citea pe față, s-a grăbit să adauge: A fost ideea lui. Eu n-am vrut să-l las acolo. Știe că, dacă lucrurile iau o întorsătură urâtă, îl aștept la poarta San Gallo…

M-am întors, cuprinsă de dezgust. În timp ce mă îndreptam spre grajduri, în minte mi-a încolțit un plan.

— Trebuie să pleci cu noi! a strigat Piero în urma mea. O să-mi aducă lucrurile imediat… Ești gata cu toate?

Nu l-am băgat în seamă. Era acolo un șir lung de padocuri, din câte văzusem, și aproape toate păreau goale. Un bărbat vârstnic se certa cu doi soldați. Am ridicat vocea acoperindu-i pe toți trei.

— Un cal! Am nevoie de un cal, imediat!

— I-auzi, a zis bărbatul vârstnic, care era cu siguranță starostele grăjdarilor. A început pe un ton imperios; cred că, în toată nebunia, m-a luat drept una dintre cameriste, dar când s-a uitat mai bine la rochia mea, și-a schimbat purtarea: Iertare, Madonna – sunteți soția lui Giuliano, nu-i așa? Aveți nevoie de

un cal? Ser Piero știe? Din câte am înțeles, consideră că o trăsură e mai ușor de apărat și poate să vă transporte și lucrurile…

— S-a răzgândit, am zis eu. Și nu am nici un fel de lucruri de dus. A zis că trebuie să-mi dați un cal acum.

Un grup de șase oameni înarmați și-a făcut apariția lângă noi.

— Sunt gata căruțele? a întrebat unul dintre ei. Ser Piero vrea cât mai multă apă și mult fân pentru drum.

Bărbatul cel vârstnic a ridicat o mână drept răspuns și-apoi s-a întors spre mine.

— Uite cum stau lucrurile, Madonna. Nu am decât atâția cai câți mai sunt în grajduri. S-a răsucit cu fața spre soldați. Și doar atâta fân și apă cât mai există…

Tremurând de furie, m-am întors cu spatele la el și m-am îndepărtat, trecând iute pe lângă soldați fără să-i văd. Am înaintat prin fața mai multor padocuri, în timp ce starostele grăjdarilor se certa cu cei șase. Unul mai gol decât celălalt: Totuși, exista un padoc – la capătul cel mai îndepărtat – în care am zărit o iapă. Putea să fie chiar animalul pe care starostele îl oprise ca să-și scape pielea, la nevoie. Stătea acolo gata înșeuată, cu frâul pus și, când m-am apropiat de ea, a fornăit pe nări. Era un cal sur și-avea doar o pată neagră pe bot. Când am deschis poarta și am intrat în padoc, iapa s-a tras înapoi, și-a lăsat capul în jos. S-a uitat la mine cu priviri întunecate și neliniștite; albul ochilor îi strălucea.

— Uite cum stau lucrurile, am spus eu, luându-mă fără voie după starostele grăjdarilor. Dacă cineva e speriat rău, eu sunt aceea.

Am pus mâna pe botul ei catifelat și tremurător; i-am simțit căldura răsuflării pe piele.

— Pot să te încalec? am întrebat.

Eu eram învățată să călătoresc în trăsuri; tata credea că femeile nu sunt înzestrate pentru călărit. În cazul meu, poate că avea dreptate, întreprinderea se dovedea dificilă. Amândouă eram neliniștite, iar eu eram prea scundă. A trebuit să mă urc pe o găleată întoarsă ca să-mi fac vânt, cu stângăcie, și să ajung în șa. Fustele lungi cu trenă nu făceau decât să mă îngreuneze.

Odată cocoțată în șa, mi-am înfășurat fustele în jurul picioarelor cât am putut de bine și mi-am aranjat haina pe deasupra.

Iapa era învățată cu o mână mai puternică decât a mea, dar am îndemnat-o s-o ia înainte, știind că urma s-o apuce pe drumul cel mai scurt ca să iasă din grajduri. Din fericire, ruta ei preferată nu trecea pe lângă locul unde se afla starostele.

Când am ajuns în curte, am continuat să o las în voia obișnuinței, de vreme ce știa bine drumul care ducea la Via Larga.

Gărzi înarmate se învârteau în fața porții zăvorâte. În vârful porții se zăreau țepușele cu ascuțișul lor mortal, iar de-a latul ei erau trase bare metalice groase cât un braț de om. Printre gratii, vedeam umbrele negre ale soldaților care se profilau pe fundalul jocului de lumină și întuneric. Se mișcau foarte puțin; ei erau ariergarda, ultima linie de apărare care stătea între cei dinăuntru și mulțimea de afară.

Pe partea pe care mă găseam, am văzut un soldat care stătea în dreptul zăvorului. Am ajuns lângă el și m-am aplecat.

— Hei, dumneata de colo. Deschide poarta.

Și-a ridicat privirea spre mine. Nici măcar lumina săracă nu putea ascunde ce i se citea pe față: mă credea nebună.

— Au să te sfâșie în bucăți, Madonna.

— Toată lumea de afară e buimacă. Nimeni n-are să observe de unde am apărut. Nimeni nu știe cine sunt. Nu sunt înarmată. Cine să mă atace?

A clătinat din cap.

— E primejdios pentru o doamnă.

Am început să-mi pipăi buzunarul hainei de brocart – am dat deoparte pumnalul vârât în teaca lui – și am extras unul dintre medalioane. Nici măcar nu m-am uitat să văd care din ele era. Făcliile aruncau pe el doar atâta lumină cât să-i scoată în evidență strălucirea.

— Uite aici. Valorează mai mult de un florin. Poate cu mult mai mult.

L-a luat, s-a încruntat și brusc și-a dat seama ce era. A aruncat priviri piezișe și vinovate în jur, după care fără să mai scoată o vorbă, a tras încet zăvorul și a împins poarta – doar cât să mă pot strecura, pentru că presiunea trupurilor din afară o

împiedica să se deschidă prea mult. Iapa și cu mine ne-am prelins prin deschizătură. Fierul aspru mi-a zgâriat rău fluierele picioarelor și mi-a agățat firele delicate ale rochiei și ale hainei de brocart.

În momentul când am trecut de ea, poarta s-a închis imediat în urma mea. Zăvorul a fost tras; oricât de sumbre păreau lucrurile, nu mai era cale de întoarcere.

M-am trezit în mijlocul unui grup de vreo patruzeci de bărbați, care păzeau poarta. Erau așezați umăr la umăr. Iapa a luat-o din loc trecând chiar pe lângă ei și am simțit o parte din greutatea trupurilor îmbibate de sudoare.

— Măicuță preacurată! a strigat unul dintre ei, cu năduf.

Un'altul a exclamat:

— Pe toți dracii, ea de unde a mai apărut?

Săbiile lor mi-au prins trena, mi-au făcut zob marginile fustelor, mi-au crestat pielea – și precis au atins crupa iepei, pentru că a nechezat a durere. Dar o mânam neobosit, cu fermitate, spre locul unde se dădea bătălia.

Acolo, oamenii se luptau la lumina făcliilor atârnate pe pereții palatului. Umbrele gărzilor păreau să plutească pe deasupra cetățenilor răzvrătiți; contururile negre ale săbiilor ridicate se întindeau dincolo de granițele realității: s-ar fi zis că erau capabile să străpungă oameni care se aflau la o distanță bunicică.

Am mânat iapa silind-o să intre în plină încăierare. Aerul era rece, dar duhnea cumplit a fum, a grăsime arsă, râncedă. Zgomotul era înnebunitor: „vaca“ Signoriei răsuna și acum, caii nechezau, iar oamenii blestemau. Cei care nu blestemau recurgeau la strigătul dătător de însuflețire al lui Messer Iacopo.

Dar nu auzeam pe nimeni dând replica *Palle! Palle!*

Trupurile dănțuiau de jur împrejur cu o asemenea iuțeală, într-o lumină atât de sărăcăcioasă, încât nu puteai să-l deosebești pe prieten de dușman. Aici nu era nici un steag plin de culoare, forțele nu erau aliniate de o parte și de alta. Și nu era nici urmă de erou care să conducă atacurile. O sabie a vâjâit prin aer în spatele meu, cât pe ce să-mi reteze piciorul. Iapa a zvâcnit în față, cu tot cu mine; în locul unde eram noi a și apărut imediat un țăran.

Nu-l vedeam pe soldatul din spatele meu împărțind lovituri în stânga și în dreapta, dar vedeam ce rămânea în urma lui. Lama s-a lăsat în jos și s-a înfipt cu zgomot între gâtul și umărul țăranului. Omul a scos un țipăt, atât de sălbatic și ascuțit încât te lua cu răcori. Sângele a țâșnit din rană și a început să se împrăștie cu repeziciune, un șuvoi negru care se scurgea peste piepții hainei celui rănit, și mai departe până unde culoarea se topea în umbră. Țăranul a căzut în genunchi. Continua să urle, cu sabia încă înfiptă în carnea lui, în timp ce soldatul se căznea să-și recupereze arma. În cele din urmă, sabia a fost smulsă, cu un fel de plescăit cumplit, după care s-a abătut din nou, de data aceasta asupra capului. A căzut asupra nefericitului țăran cu o asemenea forță încât – preț de o bătaie a pleoapelor – un vârtej de stropi roșii a rămas în aer.

Omul a căzut în față, lovindu-se de copitele iepei mele.

Am întors capul, m-am uitat în spate și am întâlnit privirea unui ucigaș: un soldat Medici, de vârsta lui Giuliano sau chiar mai tânăr. În ochi i se citea un fel de teroare înfiorătoare. Era clar că nu observase nimic: nici că eram o femeie îmbrăcată în veșminte alese, nici că nu eram înarmată, nici că veneam din direcția palatului. Părea să știe doar un singur lucru: că trebuie să-și ridice iarăși sabia și s-o abată asupra cuiva. Iar eu stăteam chiar în calea lui.

Mi-am strâns capul între umeri și am îndemnat calul s-o ia la galop. Am făcut cărare prin mulțime. Am trecut prin ziduri de carne și oase, metal și lemn, izbindu-mi genunchii și umerii.

Curând, am ieșit la loc deschis și m-am îndreptat spre răsărit, pe Via Larga, trecând pe lângă *loggia* și intrarea din față a palatului. Nu erau decât câțiva ani de când Lorenzo mă preluase de acolo și mă dusese înăuntru. Gărzile palatului erau încă prinse în mici grupuri încleștate în luptă, dar ușile masive de la intrare fuseseră abandonate și o mână de răzvrătiți încercau să forțeze intrarea cu o bârnă grea de lemn. Am luat-o pe aleea pe care o folosise Giovanni ca să se ferească din calea mulțimii. Am trecut pe lângă biserica San Lorenzo, pe lângă Baptisteriul Sfântului Ioan și am ajuns în Piața Domului. Pe străzi rătăceau pâlcuri, pâlcuri de oameni – colo, trei călăreți, doi călugări, un

biet cuplu de părinți fugind de mama focului, copiii care urlau îngroziți în brațele lor.

Abia când am ajuns lângă Dom, numărul tot mai mare de oameni m-a silit să încetinesc. M-am trezit brusc înconjurată doar de bărbați; doi dintre ei țineau în mâini crengi rupte cărora le dăduseră foc. Le-au ridicat și mai mult ca să mă vadă bine.

Erau *giovani,* tâlharii străzilor.

— O doamnă atât de frumoasă, a strigat unul cu respect prefăcut. O doamnă atât de frumoasă care s-a aventurat așa, călare, cu fustele ridicate până la brâu! Ia uitați-vă, ce glezne delicate!

M-am uitat urât la ei, începeam să-mi pierd răbdarea. Mi-am aruncat privirile în jur. Era multă lume care m-ar fi putut auzi, ce e drept, dar sunetul clopotului Signoriei era mult mai puternic aici și toată lumea striga și alerga spre piață. Nu eram deloc sigură că ar băga cineva în seamă strigătele unei femei singure.

Nu voiam să încep să țip – nu încă.

-— Lăsați-mă să trec, am mârâit eu și am scos pumnalul din haină; e drept că era vârât în teacă.

Huliganii au început să râdă cu dispreț; parcă ar fi fost o ceată de câini întărâtați.

— Ia te uite, a exclamat unul. Lisa di Antonio Gherardini știe să muște!

Avea bărbia ascuțită și era uscățiv, iar buclele părului blond i se răreau în creștet.

— Raffaele! am lăsat pumnalul în jos cu ușurare. Era fiul măcelarului. Slavă Domnului, Raffaele, vreau să trec…

— Vreau să trec, m-a maimuțărit Raffaele. Unii dintre tovarășii lui s-au pornit să chicotească. Ia uitați-vă la ea, băieți. E dintre *ai lor.* Nici nu sunt două zile de când s-a căsătorit cu Giuliano de Medici.

— Fata unui negustor? s-a mirat careva. Minți!

— Pe Dumnezeul meu că da, a zis Raffaele cu hotărâre. Vorbele lui și privirea care-i stăruia în ochi m-au făcut să trag pumnalul din teacă. Ce s-a întâmplat, Monna Lisa? Giuliano al tău te-a și lăsat baltă?

Mi-am încleștat mâna pe pumnal.

— *Vreau* să trec…

Raffaele a rânjit cu ură.

— Hai să vedem cum faci.

Ceva a zburat pe lângă mine, în întuneric. Iapa a nechezat de durere și a dat înapoi. M-am ținut în șa cu disperare, dar o altă piatră m-a pocnit în încheietură și mă durea de parcă îmi luase mâna foc. Cu un țipăt ascuțit, am scăpat arma.

A urmat altă piatra și-apoi alta. Lumea a început să se clatine. Am scăpat hățurile, nu mai știam unde mă aflu și m-am prăbușit – lovindu-mă de crupa calului și de pietrele din caldarâm.

Zăceam într-o rână, mă durea tot trupul și eram îngrozită pentru că nu puteam să respir. Deasupra capetelor strălucea lumina focului. Mi-am forțat privirea să mă uit spre ea, dar flacăra continua să se rotească în fața ochilor. Curând, a fost eclipsată de chipul lui Raffaele, pe jumătate învăluit în umbră, pe jumătate strălucind de gânduri viclene.

— Iat-o și pe prințesa care abia a ieșit de la adăpost, a zis el cu voce înmuiată în venin. Habar nu ai să te ții pe cal și să mânuiești o armă. Uite. Mi-a fluturat pumnalul în fața ochilor. Așa se ține un cuțit. A făcut o pauză; a răsucit lama cu vârful în jos și a îndreptat-o spre mine. Și așa se folosește un cuțit…

Aer. Pumnalul mă înspăimânta, dar nu atât de mult cât faptul că nu puteam să respir; pieptul, coastele refuzau să se clintească. În jur, totul s-a întunecat și mai tare, a devenit neclar.

Am auzit o altă voce, plângăreață:

— N-am putea mai întâi să ne distrăm puțin cu ea?

Și o alta.

— Aici, în văzul lumii?

— Cui crezi că-i pasă? Uită-te, nici măcar unul singur nu aruncă vreo privire încoace!

Și Raffaele, acum dezgustat:

— Tocmai ea, care abia a fost aranjată de un Medici?

Pumnalul, o pată argintie, s-a mișcat puțin până când a rămas proptit în gâtul meu; doar să fi înghițit și m-ar fi tăiat. Încă vedeam mâna lui Raffaele și mânerul de piele neagră.

După care, și mâna, și pumnalul au dispărut. Lumina a fost înghițită de beznă.

XLVIII

Oare am murit?, m-am întrebat. Dar nu – suferința mi s-a transformat într-o durere cumplită de cap și un junghi în umăr. Dintr-odată, din piept mi-a ieșit un suspin cutremurător și am tras aer în piept cu disperarea unui om care stă să se înece.

N-am observat decât niște umbre vagi în jur, n-am deslușit decât câte o vorbă care se ridica deasupra sunetului metalic de copite, dangătului de clopot și zgomotului mulțimii.

Deasupra mea am văzut deodată niște bărbați călare, cu făclii în mâini. Dezorientată cum eram, mi se părea că sunt câteva sute, uriași negri cu siluete prelungi, purtând flăcări care păreau niște diamante portocalii de mărimi colosale.

Unul dintre călăreți a prins a vorbi. Avea tonul cuiva care deține o funcție importantă.

— Ce faceți aici cu tânăra doamnă?

De undeva de lângă mine, Raffaele a răspuns cu glas timid:

— Este un dușman al poporului… mireasa lui Giuliano… o spioană.

Omul de pe cal a spus câtea cuvinte. La mine nu au ajuns decât:… la Signorie… protecție…

Am fost ridicată pe sus. Durerea ascuțită provocată de răni m-a făcut să mă vait.

— Stați liniștită, Madonna. N-avem nici o intenție să vă facem rău.

Am fost aruncată de-a latul pe cal, cu burta lipită de spinarea lui, în timp ce capul și picioarele îmi atârnau de-o parte și de alta. Un bărbat s-a ridicat în șa în spatele meu. Frâul mă zgâria pe spate.

Am pornit. Părul mi-a ieșit din chingile fileului de aur al Alfonsinei; fileul a căzut, o comoară pe care cine știe ce suflet norocos avea s-o găsească. Fața mi se lovea de pielea încinsă a calului; mi-a crăpat o buză și am simțit gustul de sare și sânge. Nu vedeam altceva decât piatra întunecată, nu auzeam altceva decât clopotul și strigătele. Ambele s-au întețit. Până la urmă, sunetul clopotului s-a făcut atât de puternic încât îmi bubuia capul cu fiecare dangăt. Ne aflam în Piața Signoriei. Am încercat să mă îndrept cumva, să-mi ridic capul. În buimăceala mea, îmi trecea prin cap să-l strig pe Giuliano, dar călărețul m-a împins la loc.

În timp ce traversam piața, furia cuprindea mulțimea cu iuțeala unui fulger. Scoteau strigăte ascuțite, sălbatice.

— Uite-l cum se duce, ticălosul!

— Sus de tot! La a treia fereastră! Uite-l cum atârnă în streang!

— *Abvasso le palle!* Moarte neamului Medici!

M-am zbătut ca un pește prins în cârlig, părul mi-a căzut peste ochi. Mi-am înfipt mâna în el, încercând să văd ceva din poziția mea cu capul în jos, dar n-a fost de nici un folos. Nu deosebeam decât câteva siluete întunecate, strânse unele într-altele.

M-a cuprins panica gândindu-mă la Francesco de Pazzi, atârnând gol de o fereastră înaltă, cu dinții arhiepiscopului Salviati înfipți în umăr. Mi-am amintit ce spunea tata, *Optzeci de oameni în cinci zile... azvârliți de la ferestrele palatului Signoriei.*

Atârnam pe cal, moale ca o cârpă.

— Giuliano, am șoptit eu știind bine că, într-o asemenea zarvă, nimeni n-avea cum să mă audă. Giuliano, am spus iar și m-am pornit pe plâns.

M-au băgat într-o celulă la Bargello, închisoarea de lângă palat. Era o cămăruță fără ferestre, murdară, cu podele pline de pete și pânze pe păianjen pe la colțuri. Avea trei pereți obișnuiți; al patrulea consta din mai multe rânduri de piatră – care-mi ajungeau până la talie – și mai multe gratii care se ridicau până în tavan. Ușa era și ea tot de fier. Pe podea fusese aruncată o mână de paie, iar în mijloc trona un hârdău mare care era folosit drept latrină. Firește că, nefiind ferestre, în cameră nu se vedea mai nimic; singura geană de lumină venea de la făclia de pe coridorul de afară.

Eram trei persoane în celulă: eu, Laura și o doamnă de trei ori mai în vârstă decât mine, îmbrăcată în mătăsuri și catifele minunate de culoare vineție. Părea să fie din neamul Tornabuoni – familia nobilă din care se trăsese mama lui Lorenzo.

Când gardianul m-a adus înăuntru, gemeam de durere, dar m-am prefăcut că nu o recunosc pe Laura. Apoi, deși trecuseră ore bune de când omul plecase, noi tot nu ne-am uitat una spre alta.

În prima noapte, nu ne-a băgat nimeni în seamă. Omul care m-a adus n-a mai apărut deloc. După o vreme, clopotul – care suna

să ne spargă urechile, din turnul de lângă noi – a încetat să mai bată. Scurtă mi-a fost bucuria. Pentru că apoi, ceas după ceas, auzeam mulțimea de afară amuțind brusc... și, după o clipa de tăcere, izbucnind în strigăte răgușite de bucurie.

Îmi închipuiam că aud cântecul frânghiei care se încorda.

Doamna Tornabuoni, albă și delicată ca o perlă, răsucea o batistă între degete și plângea fără contenire. Mă vârâsem într-un colț și-mi acoperisem cu fustele făcute ferfeniță picioarele pline de vânătăi. Laura stătea lângă mine, ghemuită. Într-o clipă în care mulțimea amuțise, am întrebat-o încet:

— Giuliano...?

Răspunsul ei a venit plin de neliniște.

— Nu știu, Madonna; nu știu...

S-a înălțat un alt strigăt și amândouă ne-am cutremurat.

Dimineața, au luat-o pe Laura și n-au mai adus-o înapoi.

Mi-am spus în sinea mea că, în orașul luminat al Florenței, femeile nu erau niciodată executate, în afară de cazul în care se dovedeau a fi ucigașe de rând... sau trădătoare. Sigur îi dăduseră drumul Laurei sau, în cel mai rău caz, o alungaseră din oraș.

M-am mângâiat cu gândul că nu mai auzeam mulțimea scoțând strigăte de bucurie. Liniștea nu putea să însemne decât că execuțiile încetaseră.

Clătinându-mă, m-am ridicat în picioare. Am icnit când m-a săgetat durerea de umăr. Cea mai mică mișcare îmi dădea junghiuri. De frig, nu-mi mai simțeam nici mâinile, nici picioarele; pereții și podeaua de piatră erau reci ca gheața. Dar mă îndurera mult mai mult faptul că-mi pierdusem inelul de cununie și celălalt medalion de aur.

Am trecut pe lângă doamna din neamul Tornabuoni și m-am așezat în dreptul ușii mâncate de rugină. Femeia se oprise din plâns și-acum se clătina pe picioare, mai ales că nu se așezase mai deloc în noaptea de dinainte. Pe fața albă, ochii păreau două vânătăi; vinețiul intens al rochiei îi făcea să fie și mai izbitori. M-am uitat spre ea și mi-a aruncat o privire în care nu citeai decât deznădejdea și furia. Am întors iute capul.

M-am încordat să-l aud pe gardian. Cât timp fusese Laura acolo, nu pronunțasem numele lui Giuliano ca să nu o incriminez, dar acum îmi stătea pe limbă. Când în sfârșit a apărui temnicerul, am strigat încetișor.

— Ce se știe despre Giuliano de Medici?

N-a răspuns pe loc, dar a venit în dreptul ușii. A început să caute în mănunchiul zornăitor de chei, mormăind în barbă. S-ar fi zis că îi era greu să o aleagă pe cea potrivită, așa că a încercat una dintre ele. Nu s-a potrivit, drept care a pescuit una asemănătoare, închisă la culoare și tocită. Cheia a zăngănit și s-a tot poticnit în încuietoare, dar până la urmă ușa s-a deschis cu un scârțâit prelung.

— Giuliano de Medici, a zis el sarcastic. Dacă ai vreo știre despre ticălosul ăla, ar fi bine să ciripești tot ce știi, când îți vine rândul.

Nu s-a uitat la mine deloc.

— Madonna Carlotta, a adăugat el, nu lipsit de amabilitate. Vreți să mă însoțiți? E o problemă simplă. Priorii Signoriei vor să vă pună niște întrebări. Nu au de gând să vă facă nici un rău.

În ochii ei, în tonul ei era venin pur.

— Nici un rău… mi-au făcut deja cel mai mare rău cu putință!

— Aș putea să chem ajutoare, a spus el simplu.

S-au înfruntat din priviri preț de o clipă; apoi bătrâna a ieșit și s-a așezat lângă el. În urma lor, ușa a fost trântită și încuiată.

Nu-mi păsa. Nu-mi păsa deloc. *Dacă ai vreo știre despre ticălosul ăla, ar fi bine să ciripești…*

Nici măcar n-am mai simțit durerea din umărul rănit. Asemenea vorbe nu puteau fi spuse decât despre un om viu. Giuliano plecase și ei nu știau încotro.

M-am dus la loc în colțul meu și m-am așezat cât am putut de bine, cu umărul lipit de perete pentru ca răceala lui să-mi amorțească durerea. Am auzit clopotele bătând, dar am ațipit un pic și n-am reușit să-mi dau seama de câte ori sunaseră.

Când m-am trezit, luasem o hotărâre: am să recunosc faptul că mă căsătorisem cu Giuliano. O asemenea crimă nu aducea neapărat pedeapsa cu moartea – chiar și când fusese mânat de setea răzbunării, Lorenzo le cruțase pe femeile din neamul

Pazzi. Mai curând, aducea exilul, ceea ce mi-ar da libertatea de a-mi căuta soțul.

M-am gândit la cuvintele cele mai potrivite pe care să le rostesc în fața membrilor Signoriei. Am să arăt limpede cât de mult îl preocupa pe Giuliano binele Florenței. Am să scot în evidență faptul că s-a căsătorit cu mine, fiica unui negustor – ceea ce dovedea clar că îi privea pe cetățenii mai puțin înstăriți drept egalii săi.

Când în sfârșit am auzit pașii temnicerului și zornăitul cheilor, m-am ridicat în picioare cu stângăcie. În ciuda hotărârii și a planului iscusit pe care-l făcusem, îmi tremurau mâinile și limba mi s-a lipit de cerul gurii, acum uscat.

Alături de temnicerul care se apropia pășea Zalumma, cu ochii larg deschiși. Când a dat cu ochii de mine, a deschis gura și am auzit un suspin de ușurare, de bucurie – și de groază; bănuiesc că arătam ca vai de mine.

Temnicerul a adus-o până în dreptul barelor de la ușă, și-apoi s-a tras puțin înapoi. Am întins mâna spre ea, dar spațiul dintre zăbrele nu-mi îngăduia să-mi strecor decât degetele.

— Nu vă atingeți! a mormăit temnicerul.

Mi-am lăsat mâna în jos. Când am văzut-o acolo s-a ridicat din mine un hohot atât de adânc încât m-a luat și pe mine prin surprindere. Și odată ce m-am pornit, am simțit că nu mă mai puteam opri.

— A, nu, a spus ea cu tandrețe și a întins o mână spre mine. Temnicerul a bombănit din nou și ea și-a îndepărtat mâna. Nu și nu. Pentru că nu ajută cu nimic…

Chiar în timp ce rostea vorbele, lacrimile îi alunecau pe obraji. M-am luptat să-mi recâștig stăpânirea de sine.

— Nu am nimic. O să vrea doar să îmi pună întrebări. Și, cum nu știu nimic, o să treacă repede.

Zalumma s-a uitat într-o parte, cu o privire ciudată, după care și-a întors iarăși ochii spre mine.

— Trebuie să fii curajoasă.

Am înțepenit.

— E aici la închisoare, cu alți bărbați. Noaptea trecută, au dat foc la casă, dar servitorii au reușit să stingă flăcările, până la

urmă – au salvat multe lucruri. Dar… Și-a vârât capul între umeri; am văzut cum își înghițea lacrimile.

— Doamne Dumnezeule! Giuliano – spune-mi repede – e cumva rănit? Spune-mi că nu are nimic!

Și-a ridicat ochii spre mine, cu o privire ciudată.

— Despre Giuliano nu știu absolut nimic. Judecătorul a venit noaptea trecută și l-a arestat pe tatăl dumitale.

XLIX

— Nu. Am făcut un pas înapoi.

— Judecătorul și oamenii lui au scotocit prin fiecare colțișor al casei, au luat odaie cu odaie și au desfăcut totul. Au descoperit scrisorile de la Giuliano…

— Nu.

— … și, adăugând faptul că Lorenzo a fost, vreme de ani lungi, cel mai bun client al tatălui tău – l-au acuzat că a fost spion în solda familiei Medici. Zalumma și-a lăsat ochii în jos. Vocea a prins să-i tremure: L-au torturat.

În egoismul meu, nu mă gândisem decât la mine și la Giuliano. Știusem bine că, prin căsătoria mea, zdrobisem inima tatei, dar socotisem că merita. Acum înțelegeam că, din cauza încăpățânării mele, prețul pe care trebuia să-l plătească era mult mai mare.

— O, Doamne, am zis eu cu un geamăt. Spune-le – spune-le să-mi pună *mie* întrebări. Spune-le că el nu știe absolut nimic despre familia Medici, iar eu știu totul. Oamenii… m-am luptat să mă îndrept, cuprinsă de un val de inspirație, și am înșfăcat zăbrelele încercând să prind privirile sleite ale temnicerului. Oamenii care erau pe Via Larga sâmbătă, după cununia mea! L-au văzut pe tata strigând la mine, din mijlocul străzii. Eu eram în *palazzo* Medici, la o fereastră. El mă implora să vin acasă; era cu totul împotriva căsătoriei mele și împotriva familiei Medici. Să-l întrebe pe Giovanni Pico! Tata îi este loial lui Savonarola – să o întrebe pe servitoare, pe Laura!

— Am să le spun, a promis Zalumma. Temnicerul venise iar lângă ea și-i făcea semn să plece. Am să le spun! a mai strigat ea, în timp ce se îndepărta pe coridor.

Următoarele ore mi le-am petrecut singură în celulă și nici măcar nu mai aveam prezența temnicerului ca să-mi mai abată atenția: rămăsesem doar eu și cu mine gândul că eram cea mai ticăloasă dintre fiice. Ce altceva aș fi putut să fac? Cum să-l apăr pe tata? Am tot stat acolo, nenorocită, tânjind să aud zgomot de pași, voci de bărbați, zgomotul metalic al cheilor.

Până la urmă le-am auzit. M-am dus grăbită spre ușă și am început să pipăi zăbrelele de fier cu degetele.

Acum, temnicerul însoțea un bărbat înveșmântat într-un albastru de o eleganță sobră care vorbea despre importanța lui; poate un membru al Signoriei sau un *Buonomo*, unul dintre cei doisprezece aleși să-i consilieze pe membrii Signoriei. Era înalt și subțire, cu un aer cât se poate de serios, și avea în jur de patruzeci de ani. În păr i se zăreau destule fire argintii, dar avea sprâncene foarte negre și groase, apropiate una de cealaltă. Nasul îi era lung și subțire și bărbia ascuțită.

M-am uitat lung la el și el m-a privit cu gravitate. Mi-am dat seama că îl mai văzusem, în biserică, la predicile lui Savonarola. Când mama era în criză și mă aruncase la podea, mă ajutase să mă ridic și ne făcuse loc să plecăm de acolo.

— Madonna Lisa? a întrebat el, cu voce politicoasă. Di Antonio Gherardini?

Am dat din cap.

— Eu sunt Francesco del Giocondo. S-a înclinat ușor. Nu am fost prezentați unul altuia, dar poate îți amintești de mine.

Numele mi-era cunoscut. El și familia lui erau negustori de mătăsuri destul de înstăriți, ca și tata.

-— Îmi amintesc. Ai fost de față când a murit mama, la San Lorenzo.

— Mi-a părut foarte rău când am auzit, a zis el, de parcă am fi purtat o conversație la cină.

— De ce ai venit dumneata aici?

Avea ochi de un albastru pal – culoarea cerului oglindită într-o bucată de gheață –, iar marginea fiecărui iris era înconjurată de un cerc întunecat. Și-a îngustat ușor privirea și m-a cercetat cu mare atenție. Gulerul tunicii pe care o purta era tivit cu hermină albă, ceea ce îi adâncea culoarea gălbejită a feței.

— Ca să vorbim despre Ser Antonio, a zis el.

— E nevinovat, am spus eu iute. Nu avea habar că eu plănuiam să fug la Giuliano, nu făcea decât să vândă lâneturi familiei Medici; toată lumea știe cât îi este de devotat lui Fra Girolamo și cum îi urmează învățăturile…

Și-a ridicat o mână cerând liniște.

— Madonna Lisa, pe mine nu e cazul să mă convingi. Sunt convins de nevinovăția lui Ser Antonio.

M-am lăsat în jos sprijinindu-mă de zăbrele.

— I-au dat drumul?

— Încă nu. A lăsat să-i scape un suspin ușor. Se află într-o situație destul de încurcată: anumiți priori consideră că are legături evidente cu familia Medici. Toată lumea pare să fie cuprinsă de un soi de nebunie, chiar și unii dintre cei mai înalți demnitari, din păcate. Noaptea trecută – în ciuda sfaturilor mele – membrii Signoriei l-au spânzurat pe contabilul lui Lorenzo chiar la una dintre ferestrele clădirii în care suntem. Se pare că domnul cu pricina l-a ajutat pe Lorenzo să jecmănească orașul de o mare parte din fondul de zestre. Și înțeleg că ai descoperit pe propria dumitale piele cât de porniți sunt oamenii să distrugă pe oricine și orice le-ar aduce aminte de numele Medici. Oamenii judecătorului fac tot ce pot ca să-i liniștească, dar… Și iarăși a suspinat. Multe palate au fost jefuite, unora li s-a și dat foc. Toate cele de pe Via Larga și de prin alte locuri.

— Tata este un apropiat al lui Giovanni Pico, am spus eu furioasă pentru că-mi simțeam tremurul din voce. El poate să depună mărturie că tata nu era un prieten al neamului Medici.

— Pico? a murmurat el. Înainte să se întoarcă iar spre mine, i-a apărut un licăr în priviri. Era unul dintre asociații lui Lorenzo, nu-i așa? Dar vai, e chinuit de o boală care îl topește văzând cu ochii. Mi s-a spus că este prea bolnav ca să se mai poată ridica din pat sau chiar să mai vorbească. Se pare că nu mai are cum să o ducă mult.

— Atunci Laura, servitoarea care a fost cu mine în celulă. Ea a văzut…

— Nu le putem cere priorilor să creadă în vorbele unui servitor al casei Medici.

— Ce ar trebui să fac? Ce *aș putea* să fac? Tata e cu desăvârșire nevinovat.

— Eu am o oarecare influentă, a zis el cu un calm înnebunitor, asupra lui Corsini și Cerpellone, dușmanii cei mai înverșunați ai lui Piero. Aș putea să mijlocesc în favoarea tatălui dumitale.

— Ai vrea? am spus eu apucând iar barele cu nerăbdare, deși chiar atunci a apărut un gând îndepărtat care mă nedumerea: *De ce nu a făcut-o până acum?*

Și-a dres vocea.

— Depinde în întregime de dumneata.

Am dat drumul zăbrelelor și am făcut un pas înapoi. M-am uitat lung la el până când tăcerea prelungită l-a silit să vorbească.

Era un om rece. Doar un om rece ar fi putut să spună ce a spus el fără să roșească.

— Sunt văduv, a zis el. A trecut prea mult timp de când am rămas fără soție. Am așteptat ca Dumnezeu să mă îndrume spre femeia potrivită, o femeie de caracter, o femeie care să vină dintr-o familie bună. Să fie tânără, puternică și să-mi poată aduce pe lume fii.

Am făcut ochii mari, îngrozită. El nu dădea nici un semn de stânjeneală.

— Te urmăresc de mai multă vreme. De fapt, ori de câte ai venit să-l asculți pe Fra Girolamo. Ești foarte frumoasă, cred că știi. Uneori, aruncai o privire peste umăr și mă gândeam că poate te uitai în direcția mea, poate te uitai la mine, știind că sunt acolo. Pentru că n-aveai cum să nu mă observi. Știu că ești o femeie capabilă de pasiune, Madonna. Scrisorile către cel pe care-l considerai viitorul dumitale soț sunt la mine. Nimeni dintre cei care au legătură cu Signoria nu știe nimic despre ele, deocamdată. Și am aranjat lucrurile în așa fel încât tânăra care a fost cu dumneata în celulă să păstreze tăcerea. Nimeni nu trebuie să știe că *dumneata* ai avut ceva de-a face cu familia Medici. Pot să distrug scrisorile. Pot să vă feresc, pe dumneata și pe tatăl dumitale, de orice urmări.

A făcut o pauză, de parcă s-ar fi așteptat la un îndemn să continue, dar eu amuțisem. Atunci am văzut la el primele semne de emoție autentică: s-a uitat în jos către botforii pe care-i avea în picioare și obrajii i s-au colorat ușor. S-a foit nervos și botforii s-au târșâit de piatră.

După care și-a recâștigat stăpânirea de sine și s-a uitat drept la mine.

— Vreau să mă căsătoresc cu dumneata. Am anumite sentimente față de dumneata și speram…

— Nu pot, l-am întrerupt eu. Eram sigură că înțelege de ce.

Chipul i s-a înăsprit.

— Ar fi păcat ca tatăl dumitale să treacă prin alte suferințe. Sau să moară.

Dacă n-ar fi fost zăbrelele care ne despărțeau, m-aș fi aruncat asupra lui ca un bărbat și l-aș fi înhățat de gât.

— Aș face orice ca să-l salvez pe tata! Dar nu pot să mă căsătoresc cu dumneata. Sunt căsătorită cu Giuliano de Medici.

A pufnit încet; avea o privire nemiloasă.

— Giuliano de Medici, a zis el nepăsător, este mort. A fost aruncat de pe cal când trecea peste Ponte Santa Trinita și s-a înecat în Arno.

L

Mi-a fost limpede că după mine se dusese Giuliano. Pesemne că lăsase în urmă mulțimea din Piața Signoriei și se îndreptase spre reședința Medici. Poate că Piero plecase de-acum sau poate că nu – dar Giuliano trebuie să-și fi spus cumva că eu mă întorsesem la casa tatălui meu.

Ser Francesco mi-a spus că un om care patrula în zonă i-a pescuit trupul din râu. Îl dusese imediat la priori, care l-au recunoscut și l-au îngropat undeva în afara zidurilor cetății înainte ca cineva să-și pună în gând să-l profaneze. Locul de îngropăciune era secret. Nici măcar membrii Signoriei nu-l pomeneau între ei, ca nu cumva să se pornească o vânătoare pe urmele rămășițelor și de aici noi răzmerițe.

N-aș putea să vă spun ce am făcut atunci. N-aș putea să vă spun pentru că nu-mi aduc aminte. Se spune că Dumnezeu, în nemărginita lui înțelepciune, le ajută pe mame să uite durerile facerii ca să nu le fie teamă să mai aducă pe lume alți copii. Poate că așa a făcut și cu mine, ca să nu-mi fie teamă de o nouă iubire.

Singurul lucru pe care mi-l amintesc de atunci este clipa când l-am reîntâlnit pe tata. Era pe înserat și o perdea ușoară de fum arunca și mai mult întuneric în jur. În piața mare era pustiu; cât vedeai cu ochii, doar o trăsură solitară și soldații plătiți de Signoria, care patrulau călare sau pe jos.

Cineva azvârlise vopsea de culoare închisă peste portretele conspiratorilor Francesco de Pazzi, Salviati și Baroncelli. Cu senzația că ochii acestora mă priveau, m-am agățat de brațul lui Ser Francesco și am coborât scările palatului cu pași șovăielnici spre o lume nouă, plină de grozăvii.

La capătul scărilor, trăsura pe care o comandase Ser Francesco și în care se afla tata și-a deschis portiera. Ser Francesco m-a ajutat să urc – cu mâna pe cotul meu și cu o privire surprinzător de sfioasă, de parcă ar fi fost un tânăr care abia începea să-mi facă avansuri – și a spus:

— O să fiți primiți cu mâncare și băutură. Am aranjat eu totul.

M-am uitat lung la el, încă prea amorțită. Nu pusesem nimic în gură toată ziua, dar ideea de a mânca mi se părea aproape o jignire. Am întors capul și am intrat în trăsură.

Tata stătea pe banchetă, cu un umăr sprijinit de peretele trăsurii și tot corpul întins pe o parte. Își ținea o mână cu mare băgare de seamă. Obrajii învinețiți îi erau atât de umflați, încât nici nu-i vedeam ochii. Iar mâna…

Îl torturaseră cu menghina. Degetul mare de la mâna dreaptă era mult lăsat în jos și umflat ca un cârnat; în locul unde ar fi trebuit să fie unghia, se vedea o rană deschisă de un roșu stacojiu. La fel făcuseră și cu degetul arătător: trăseseră de el cât se putuse. Acum zăcea acolo, umflat, lângă degetul mare.

Când l-am văzut, m-au podidit lacrimile.

— Fata mea, a șoptit el. Slavă Domnului, copila mea dragă.

M-am așezat lângă el și l-am luat în brațe, atentă să nu ating mâna rănită.

— Îmi pare rău. I s-a frânt vocea. Te rog să mă ierți. Îmi pare atât de rău…

Când l-am auzit ce spune, toată furia s-a topit.

— Îmi pare rău, atât de rău…

Înțelegeam. Nu regreta doar situația în care ne aflam sau promisiunea pe care fusesem forțată să o fac ca să-i câștig

libertatea. Îi părea rău pentru tot: pentru că o lovise pe mama, pentru că o dusese la San Lorenzo; îi părea rău că Fra Domenico o omorâse și el nu fusese în stare să lupte pentru cauza ei. Îi părea rău pentru ziua plânsă a nunții mele și pentru spaima pe care o trăsesem noaptea trecută gândindu-mă la el și pentru mila care-mi sfâșia inima acum.

Și mai presus de toate, îi părea rău pentru Giuliano.

În dimineața următoare, când m-am trezit liniștită în patul meu, am găsit-o pe Zalumma aplecată deasupra mea. În priviri i se citea o asemenea feroală, încât mi-am înăbușit nevoia de a vorbi chiar înainte să o văd că-și duce degetul la buze.

Soarele strălucea la ferestrele din spatele ei cu putere și lumina mă împiedica să văd ce-avea Zalumma în mâini.

M-am încruntat și m-am ridicat în capul oaselor cu o strâmbătură, pentru că mă dureau toate. Zalumma mi-a vârât în mâini o hârtie împăturită.

— M-am strecurat sus, a zis ea șoptit, atât de șoptit încât a trebuit să fac un efort ca să o aud, din pricina foșnetului pe care-l făceau hârtiile pe care mi le dăduse. Cum am văzut că a venit judecătorul cu oamenii lui, am urcat repede aici ca să încerc să ascund scrisorile. Dar n-am avut timp. Asta e tot ce-am putut să salvez.

Le-am întins frumos – o bucată mare de hârtie, împăturită atent și una mică, îndoită la jumătate. Și am rămas cu ochii în poală, uitându-mă la propriul meu chip, schițat măiestru în creion cu vârf de argint, și la un desen în cerneală de culoare închisă: Bernardo Baroncelli atârnând în streang.

În oraș, ordinea a fost restabilită destul de repede. Dar, până atunci, toate statuile care-l înfățișau pe Lorenzo de Medici au fost răsturnate, toate însemnele în piatră ale blazonului Medici, de pe orice clădire ar fi fost ele, au fost răzuite cu dalta. La patru zile după fuga lui Piero, Signoria a anulat legea care-i trimisese în exil pe cei din familia Pazzi și a încurajat toate progeniturile asasinilor lui Giuliano să se întoarcă în oraș. A fost emis un act care decreta că Francesco și Iacopo de Pazzi acționaseră în numele libertății celor mulți.

A doua zi după plecarea familiei Medici, Savonarola s-a întâlnit cu regele Carol ca să negocieze condițiile intrării trupelor lui în Florența. La o săptămână după nunta mea, regele Carol a intrat triumfător în oraș, unde a fost întâmpinat ca un erou. Ser Francesco și-ar fi dorit mult să-l însoțesc, pentru că priorii dăduseră ordine ca toți florentinii care erau sănătoși să fie de față, îmbrăcați în straie de sărbătoare.

Eu nu m-am dus. Toate hainele mele bune fuseseră arse în noaptea răzmeriței, iar rochia de nuntă era făcută praf. Și, în plus, era nevoie de mine acasă pentru lucruri mai importante. Mâna tatei era roșie și plină de puroi; era scuturat de febră. Am stat lângă patul lui zi și noapte, i-am tot schimbat compresele umede de pe frunte și i-am pus cataplasme pe rănile care supurau. Zalumma a rămas lângă mine să mă ajute, dar noua cameristă a tatei, Loretta, s-a dus la spectacol și pentru noi.

Îmi plăcea Loretta. Avea privirea ascuțită și mintea la fel; spunea adevărul chiar și atunci când nu era deloc cazul.

— Carol e un idiot, ne-a spus ea. N-are nici atâta bun-simț încât să-și țină gura închisă. Stă așa, cu gura deschisă, și când respiră i se văd dinții mari și strâmbi. E urât – îngrozitor de urât! Un nas ca un cârlig, mare și plin de noduri. Cred că-i dă fiori și lui Fra Girolamo.

Zalumma s-a pornit încet pe râs. I-am făcut semn să tacă. Eram în pragul camerei în care dormea tata. În spatele nostru, tata căzuse într-un somn liniștit ca de moarte, după o noapte agitată, în care durerile îl chinuiseră rău. Închisesem obloanele ca să-l feresc de strălucirea soarelui dimineții.

— Da, și cu toate astea, când a trecut ieri pe sub poarta San Frediano, a fost un spectacol impresionant, a mai zis Loretta. Membrii Signoriei erau sus pe o platformă, în haine de culoare purpurie cu hermină la gât. Și era o hărmălaie! Toate clopotele din oraș băteau și, când a început și răpăitul tobelor, am crezut că-mi iau foc urechile. Și n-am auzit de când mă știu eu de vreo armată cu uniforme atât de frumoase – ce să spun, până și servitorii purtau catifea brodată cu fir de aur, armura cavaleriei gravată în fel și chip și toți aveau steaguri brodate cu aur… Și-apoi a venit Carol. Știam că el trebuie să fie, pentru că mergea călare pe un armăsar negru și-avea armura bătută cu pietre

scumpe. Patru cavaleri stăteau în jurul lui – doi de fiecare parte – și-i țineau deasupra capului un baldachin de mătase. A fost minunat, de-a dreptul minunat – până când Carol s-a oprit, s-a dat jos de pe cal și s-a urcat pe platformă, lângă priori. E cel mai ciudat omuleț pe care l-am văzut vreodată. Un cap mare, cu păr de culoarea aramei frecate, aproape rozaliu, și un corp mititel – arată ca un copilaș care abia s-a ridicat pe picioare. Un copilaș cu pantofi mari cât potcoavele de cal. Nu știu ce se întâmplă cu picioarele lui. A fost foarte caraghios. Toată lumea aștepta ca regele Carol sau priorii să înceapă să vorbească și, în liniștea din jur, o fetiță de lângă mine a zis tare și răspicat: Dar e mic *de* tot! Și oamenii din preajma mea s-au pus pe râs – nu prea tare, totuși. N-avea nici un rost să stârnim necazuri. Așa e deci bărbatul care ne-a făcut să tremurăm de frica morții atâta vreme. Un omuleț. Iar cei de la Signorie i s-au adresat în latină – și n-a înțeles nici o vorbă! Unul dintre cei care-l însoțeau a trebuit să-i traducă totul în franceză. Știți ce mi-a zis un bărbat care era și el acolo, în mulțime? Un nobil cu educație, un om foarte inteligent. Mi-a spus – încet, bineînțeles pentru că în ziua de azi nu știe cine te poate asculta – că regele Carol și-a dorit să invadeze orașul Neapole pentru că a auzit că e o zonă bună pentru vânat, că vremea e mereu frumoasă și cum lui îi e foarte dragă vânătoarea… Și pe urmă i-au ajuns la urechi vorbele pe care Savonarola le spunea despre el și-atunci și-a zis că nu i-ar strica o mică plimbare.

Pe Zalumma povestea o fascina, dar eu m-am întors cu spatele și m-am dus iar în camera tatei. Nu voiam să aud că regele francez era un bufon care nimerise cumva drumul spre Toscana și care, din motive de-a dreptul neghioabe, provocase moartea soțului meu și căderea familiei Medici.

Oricum, nu-mi lăsam gândurile să se abată prea mult de la tata. Acum, nu-mi mai rămăsese decât el, el și Zalumma. Era tot ce mai aveam.

M-am temut sincer că tata trăgea să moară. Erau nopți când dinții îi clănțăneau atât de tare și trupul îi era cuprins de asemenea spasme violente, încât mă băgăm în pat și îl țineam

în brațe, în speranța că prin căldura mea îi ușurez suferința. Dormeam în odaia lui; într-a mea abia dacă mai intram.

Încet, încet și-a mai revenit, deși degetul mare și arătătorul au rămas deformate și, în locul unde ar fi trebuit să fie unghiile, avea cruste negre.

Zalumma se mișca pe lângă mine ca o stafie. Era singura căreia îi spusesem despre moartea lui Giuliano. Priorii nu făcuseră informația publică, de teamă ca mormintele din afara zidurilor cetății să nu fie toate răscolite de profanatori.

Aveam doi soldați francezi care stăteau la noi acasă. Signoria insistase ca familiile înstărite să-i găzduiască și să-i hrănească pe soldații lui Carol. Eu nu mă duceam la piață și nici nu ieșeam deloc în oraș, așa încât abia dacă i-am văzut. De la ferestrele din odaia tatei sau în trecere, când ieșeau de acolo, doar atunci i-am zărit.

Câteodată, dădeam cu ochii de ei când Ser Francesco venea să ne viziteze. În primele zile, când orașul era în fierbere, iar tata bolnav, nu-și făcea apariția prea des. Însă, când a fost limpede că tata avea să supraviețuiască, Ser Francesco a venit să-și prezinte omagiile. Recunosc, atunci când tata, palid și tras la față, l-a întâmpinat cordial, am simțit că fierb.

Dar mi-am spus că nu făcea decât să-i zâmbească omului care-i salvase viața. Mai mult, Ser Francesco a continuat să ne fie de ajutor: *bottega* tatălui meu fusese arsă și toate lâneturile lui, fie furate, fie mistuite în flăcări. Casa fusese vandalizată, drept care mobila de la parter și mai toate hainele, rufăria, tapiseriile și pânzeturile pieriseră în foc. Ser Francesco ne trimisese mâncăruri alese, îi poruncise spițerului să trimită unguente și alte ingrediente pentru cataplasme, vorbise cu bărbierul să vină să deschidă cu briciul rănile purulente ale tatei și propriul lui doctor se prezentase la noi să pună lipitori pe trupul bolnavului. A făcut toate astea fără să-mi ceară să rămân singură cu el – de fapt, chiar fără să facă cea mai mică aluzie la învoiala noastră. Singura dată când a reușit să-mi vorbească între patru ochi, în timp ce-l conduceam către odaia tatei, mi-a spus încet, în așa fel încât tata să nu-l poată auzi:

— Am lăsat niște bani în grija Zalummei, pentru mobilă și celelalte lucruri pe care tatăl dumitale le-a pierdut din pricina

răzmeriței. N-am vrut să par îngâmfat și să le aleg eu însumi. Dumneata cunoști gusturile lui Ser Antonio mai bine decât mine. S-a oprit: îmi pare rău pentru ce urmează să spun: contele Pico a murit. Știu că tatălui dumitale are să-i fie greu. Poate că ar fi mai bine să nu-i dăm asemenea vești până nu se pune pe picioare.

Am dat din cap. Și m-am uitat la el – m-am uitat în adâncul ochilor de un albastru înghețat – și am văzut ceva care semăna mult cu afecțiunea, cu dorința de a fi pe plac. Numai că nu erau ochii lui Giuliano, iar asta mă umplea de amărăciune. Cea mai mică aluzie la Lorenzo, Cosimo sau orice nume care ar fi avut o cât de vagă legătură cu familia Medici îmi ardea inima ca un fier înroșit.

Când Loretta a spus odată, într-o doară, că regele Carol ceruse ca Piero de Medici să fie readus la putere, m-am întors spre ea ca o furie și i-am poruncit să iasă din încăpere. A doua zi, după o noapte în care nu reușisem să închid un ochi, apăsată de tot ceea ce știam, i-am cerut scuze Lorettei și am pus-o să mă țină la curent cu noutățile.

— Signoria nici nu vrea să audă, a zis ea. Savonarola se dusese la Carol și-i spusese că Dumnezeu avea să-l distrugă dacă îi ajută cumva pe cei din neamul Medici să revină la putere.

S-au scurs două săptămâni. Carol și soldații lui aveau pretenții din ce în ce mai mari și abuzau din ce în ce mai mult de gazdele lor. Florentinii nu-i mai priveau ca pe niște eroi; ajunseseră să-i socotească o mare pacoste.

În ziua de 27 – la optsprezece zile după cununia mea cu Giuliano – Savonarola s-a dus iarăși la regele Carol. De data aceasta, i-a spus monarhului că este voia lui Dumnezeu ca armata franceză să meargă mai departe; dacă nu, riscă să înfrunte mânia divină. Iar Carol, prostănacul de Carol, l-a luat în serios.

A doua zi, duși erau francezii.

A sosit și luna decembrie. Tata s-a înzdrăvenit cât să se poată ridica din pat, deși s-a mâhnit foarte și s-a închis în tăcere când i s-a spus că Giovanni Pico era mort. Nici măcar vizitele lui Ser

Francesco, cu discuțiile despre nunta din iunie și pregătirile necesare, nu reușeau să-l înveselească.

Eu, pe de altă parte, m-am îmbolnăvit.

La început, am crezut că m-am îmbolnăvit de inimă rea. Era firesc ca durerea care-mi măcina inima să fi cuprins tot corpul. Îmi simțeam mâinile și picioarele ca de plumb; câteodată, cel mai mic efort mă lăsa fără suflare, ostenită și abia așteptam să mă duc să mă întind. Mă dureau sânii. Mâncarea îmi făcea scârbă. La un moment dat, scârba devenise atât de mare încât n-am mai suportat să intru în bucătărie.

Într-o seară, am renunțat la cină și m-am băgat în pat, m-am învelit în blănuri – pentru că frigul părea să mă atace cu vârf și îndesat în iarna aceea. Zalumma mi-a adus de jos una dintre mâncărurile care-mi plăceau cel mai mult: prepeliță friptă cu ceapă și salvie. Și, ca să mă tenteze și mai mult, adăugase câteva smochine dintr-un compot abia luat de pe foc.

Mi le-a adus la pat și a venit cu tava chiar sub nasul meu. M-am uitat la mica vietate friptă, în crusta ei lucioasă și fragedă și la sucurile care i se îmbibaseră în piele. Odată cu aburul s-a ridicat și aroma puternică a salviei... și m-am ridicat din pat, cu un salt disperat, copleșită de o greață care m-a cuprins dintr-odată, cu o putere pe care n-o mai simțisem de când mă știam.

Zalumma s-a dat imediat la o parte, dar n-am reușit să ajung la lighean. Mirosul de fum și de lemn încins care venea dinspre cămin s-a amestecat cu aroma fripturii; am căzut în genunchi și am început să vomit și sufletul din mine. Din fericire, nu înghițisem toată ziua decât apă și puțină pâine.

Pe urmă, cum stăteam pe vine, sprijinită de perete, cu ochii închiși, tremurând și răsuflând anevoie, am auzit-o pe Zalumma: a ieșit repede cu tot cu tavă. Într-o clipă s-a și întors, a curățat pe jos și a venit să-mi pună o cârpă rece pe frunte.

Când în sfârșit i-am luat cârpa din mână, am deschis ochii și m-am șters pe față, m-a întrebat:

— Când ai sângerat ultima dată?

Am clipit din ochi, pentru că nu înțelegeam ce voia. Avea un aer grav, de-a dreptul sever.

— Cu două săptămâni înainte, am început eu și m-a podidit plânsul.

— Gata, gata. Și-a așezat mâna pe umărul meu. Atunci n-are de ce să-ți fie teamă. Ești doar foarte obosită, prea multă tristețe te-a obosit din cale-afară și lipsa de mâncare te-a îmbolnăvit.

— Lasă-mă să termin, m-am căznit să vorbesc, mă poticneam la aproape fiecare cuvânt. Cu două săptămâni… înainte de cununie.

— O…

Lacrimile îmi curgeau pe obraji, dar am văzut-o cum calcula în gând. Eram aproape la jumătatea lui decembrie. Căsătoria mea cu Giuliano se consumase pe nouă noiembrie. Erau cinci săptămâni de atunci.

— Ești însărcinată, a spus ea.

Ne-am uitat lung una la alta multă vreme, fără să scoatem un cuvânt.

Brusc, am dat drumul unui hohot de râs. Ea m-a prins de mână și a zâmbit. La fel de brusc, mi-am întors fața și am rămas cu ochii în flăcările din cămin, lovită de melancolie.

— Vreau să o văd pe mama, am zis.

LI

Două zile mai târziu, Zalumma m-a înfofolit bine ca să mă apere de frig. Cu permisiunea tatei, ea și cu mine am luat trăsura și ne-am dus la cimitirul de la Santo Spirito. Dacă m-aș fi ținut bine pe picioare, am fi putut merge pe jos.

Vizitiul ne-a așteptat în nartex, în vreme ce noi, femeile ne-am dus afară în cimitir. Aerul rece îmi înțepa nările și ochii: îmi dădeau lacrimile. Vârful nasului Zalummei era roșu. Ne-am ridicat gluga de la capă – aveam cape noi, un alt dar făcut de Ser Francesco.

Iarba uscată și frunzele erau înghețate și se sfărâmau sub picioarele noastre în timp ce ne îndreptam spre locul în care era îngropată mama.

Mama zăcea într-o criptă de marmură albă și roz care arunca străluciri de perlă în locurile unde răzbătea câte o rază palidă de soare. În virtutea dorințelor tatei, placa ei comemorativă era de o mare simplitate în comparație cu mai toate cele din jur:

împodobită cu doi heruvimi cu plete cârlionțate. Unul stătea pe lespede, cu fața și un braț ridicate spre cer, de parcă ar fi contemplat raiul unde se afla ea. Celălalt se uita cu gravitate la privitor, cu degetul arătător al mânuței lui bucălate îndreptat spre numele ei:

ANNA LUCREZIA DI PAOLO STROZZI

Dacă vremea n-ar fi fost dușmănoasă, cred că m-aș fi așezat acolo lângă ea, pe jos, și prezența ei mi-ar fi adus alinare și pace. Dar am rămas în picioare – nici pe ele nu eram prea sigură – și am zis în sinea mea: *Mamă, să știi că eu o să am un copil.* Mi-am așezat mâna înmănușată pe lespede; ardea ca gheața și m-am gândi cât de reci trebuie să-i fie oasele.

— Acum trei ani, am spus apoi cu voce tare. Acum trei ani, tot în ziua asta, m-a dus la Dom. Și atunci a fost frig, doar că frigul nu mă supăra atât de tare.

— E ziua ta de naștere, a zis Zalumma. Părea gata să plângă. Voia să facă ceva pentru dumneata în ziua cu pricina.

Durerea o făcea uitucă, mi-am zis eu. Am țâțâit ușor din limbă și mi-am luat un aer mai sprințar. Zalumma plângea foarte rar și nu puteam îndura să o văd cu lacrimi în ochi.

— Ce prostie. Unde ți-e mintea? Știi bine că ziua mea de naștere e în iunie. Într-o zi de 15, ca astăzi.

Zalumma și-a lăsat capul în jos.

— Mama dumitale încerca mereu să facă ceva în acea zi. Ceva care să nu bată la ochi, dar eu știam, bineînțeles.

M-am întors spre ea. Știa ce spune. Se uita înainte, cu ochii pe mormântul mamei; nu avea puterea să-mi înfrunte privirea.

— Cu neputință, am zis eu încet. Toată lumea știe că ziua mea de naștere e în iunie.

— Te-ai născut la moșia de la țară a bunicii dumitale. Tatăl dumitale a trimis-o acolo pe Madonna Lucrezia când sarcina a început să se vadă. Și a rămas acolo vreme de aproape un an după nașterea dumitale. (Chipul Zalummei se înroșise. Ea, care se arătase de când o știam încrezătoare, vorbea acum sfioasă, poticnindu-se la fiecare două vorbe.) Așa au căzut ei la învoială,

ea și tatăl dumitale. Iar ea m-a pus să jur că n-am să spun nimănui. Dacă ar fi fost vorba doar despre el…

Trăsăturile ei armonioase s-au schimonosit de ură. Uitasem cu totul de frig.

— Ce spui acolo nu are nici o noimă, Zalumma. Nici o noimă. De ce crezi că atâta lume…

— Tatăl dumitale a mai avut o soție înainte, a spus ea în grabă. O femeie foarte tânără. Au fost căsătoriți vreme de patru ani, după care ea a murit de fierbințeală. Dar n-a adus pe lume nici un copil. Lumea a dat vina pe ea, bineînțeles. Bărbatul nu este niciodată pus la îndoială. După care el s-a căsătorit cu mama dumitale. Au trecut trei ani și, din nou, nici un copil. Până când… Zalumma s-a răsucit spre mine și-acum era așa cum o știam, iar în ochi i se citea exasperarea. Doamne, copilă dragă! Uită-te în oglindă! Nu aduci nici un pic cu Antonio! Toată lumea vede foarte bine…

— Ce vede toată lumea? Mă simțeam ca ultima proastă, pentru că nu voiam să înțeleg ce-mi spunea – dar bănuiesc că înțelesesem totul de la bun început. Eram în pragul lacrimilor: Știu că nu semăn deloc cu tata, dar… *ce* vede lumea foarte bine?

Și-a pus mâinile pe umerii mei, ca să mă aline, de parcă abia acum își dădea seama că ceea ce îmi spunea avea darul să mă îndurereze.

— Te rog să mă ierți, Madonna. Te rog să mă ierți. Mama ta l-a iubit pe Giuliano de Medici.

— Giuliano… am început eu, după care m-am oprit. Eram pe punctul să spun că Zalumma era *nebună*, că Giuliano – Giuliano *al meu* – nu o întâlnise niciodată pe mama, așa că era curată nebunie să spui că îl iubea.

Numai că mi-a revenit în minte un anumit moment când eram în curtea palatului lui Lorenzo, alături de Leonardo, și artistul îmi ceruse să-i pozez în fața statuii lui Giuliano, cu aerul ei ciudat de familiar.

Mi-am amintit privirea pricepută, bine antrenată a lui Leonardo și cu câtă fidelitate îmi reprodusese chipul în schiță, deși nu mă întâlnise decât o dată. Mi-am amintit și de Lorenzo, care stătea

în dreptul ferestrei și se uita lung la noi. Și am înțeles că era cu ochii la artist și aștepta un semn din partea lui.

Mama trebuie să fi știut de la bun început că eram copilul lui Giuliano. Tata, în gelozia lui, a ascuns-o de ochii lumii cu câteva luni bune înainte să mă nasc și a continuat să o țină departe mult timp după. Tot din cauza geloziei o și lovise, când ea îi mărturisise că e însărcinată.

Au fost zvonuri despre aventura lor, firește. Când Giuliano a murit, mama și Antonio au căzut de acord să pună la cale o poveste, pentru ca tata să nu ajungă de rușine: urma să mă nască în taină, la casa de la țară a mamei ei, și să se întoarcă cu mine la Florența când aș fi ajuns la vârsta la care minciuna să nu bată la ochi.

Am fost botezată târziu; data mea falsă de naștere a fost trecută în registrul orașului.

În felul acesta, nimeni nu avea cum să suspecteze că aș fi fata lui Giuliano de Medici. Nimeni, cu excepția astrologului, plătit de Zalumma în taină, pentru ca ea și cu mama – în curiozitatea ei disperată – să afle adevărul despre destinul meu.

Nimeni, cu excepția lui Leonardo și Lorenzo, care recunoscuseră de departe trăsăturile omului pe care-l iubiseră.

Zalumma și cu mine am făcut drumul spre casă în tăcere.

De ce, o întrebasem eu în cimitir, *nu mi-ai spus toate astea mai devreme? De ce ai așteptat până acum?*

Pentru că mama dumitale m-a pus să-i promit că am să păstrez secretul față de dumneata, a răspuns ea și vorbele au fost aproape un strigăt, atât de puternică era emoția care o stăpânea. *Și mai târziu, era limpede că traiul alături de tatăl dumitale te făcea atât de nefericită și nu avea nici un rost să-ți sporesc nefericirea. Plănuisem să-ți spun în ziua în care te-ai cununat cu Giuliano.*

Vorbesc acum pentru că meriți să știi adevărul despre copilul pe care îl porți.

Simțeam nevoia să plâng, dar lacrimile mi se opriseră cumva în gât. Mi-am amintit șoapta lui Lorenzo, *Te iubesc, copilă*, mi-am

amintit-o pe mama când mi-a dat medalionul, ca să-l păstrez cu luare-aminte.

Iar acum medalionul era dus și nu mai aveam nimic care-mi aducă aminte de tatăl meu adevărat sau de soțul meu – care îmi era văr.

Poate că ar fi trebuit să fiu mânioasă pe tata – pe Antonio – pentru că o lovise pe mama aflând că poartă prunc. Dar nu aveam în fața ochilor decât mâinile lui zdrobite, degetele însângerate cu unghiile smulse din carne. Și nu-mi veneau în minte decât cuvintele tatei, pe care mi le spusese înainte să mă duc la căpătâiul lui Lorenzo.

Orice îți spune, ești fiica mea.

Trebuie să fi trăit cu groaza că aveam să aflu adevărul în noaptea aceea; și totuși mă lăsase să plec.

Când am ajuns acasă, m-am dus sus în odăile mele și n-am mai coborât la cină. Oricum n-aș fi fost în stare să mănânc. Zalumma mi-a adus pâine și sare.

Tot nu vorbeam una cu alta. Mintea mea lucra de zor revăzând toate întâmplările din trecut, iar Zalumma părea să înțeleagă. Am stins lampa și m-am întins în pat, dar am rămas cu ochii deschiși. Am privit în gol, pe întuneric, preț de un ceas, două sau trei.

Și-apoi m-am ridicat în capul oaselor, cu inima bătându-mi nebunește. Mi-am adus aminte de schița în cerneală a lui Bernardo Baroncelli; dintr-odată am înțeles de ce mi-o trimisese Leonardo. Și mi-am amintit câteva dintre ultimele cuvinte pe care le auzisem din gura soțului meu.

Leonardo. Leonardo l-a văzut; unchiul meu a murit în brațele lui.

Leonardo l-a văzut: el știa cine era omul care îl ucisese pe tatăl meu adevărat, Giuliano. Omul pe care, când trăgea să moară, Lorenzo îl numise „al treilea bărbat.“

De dragul mamei, de dragul meu, doream răzbunare.

Către Leonardo da Vinci, la curtea lui Ludovico Sforza, ducele Milanului:

Ser Leonardo,

Vă scriu pentru că am aflat de curând un anumit lucru – despre mine, despre legătura dintre mama și fratele asasinat al lui Lorenzo de Medici, Giuliano. Am impresia, după felul în care v-ați purtat în seara când ne aflam în curtea palatului Medici, că știți de mult lucrul despre care vă vorbesc.

Iertată fie-mi îndrăzneala, dar simt că pot să am încredere în dumneavoastră ca într-un prieten. Giuliano mi-a spus că ați fost în Dom în ziua asasinatului și că sunteți singurul care deține informații – în legătură cu identitatea unui anume bărbat care se afla și el în catedrală în acea zi. Din câte am înțeles, bărbatul cu pricina a fost de negăsit până acum.

Acest om mă interesează în mod deosebit. Vă rog, Ser Leonardo, ați putea să-mi spuneți tot ce știți despre el?

Dacă aveți cum să-l descrieți – sau chiar să-i faceți o schiță a trăsăturilor, așa cum vi le amintiți, v-aș fi foarte îndatorată.

Dacă e încă în viață, sunt hotărâtă să-l găsesc. Nu mai am multe alte lucruri pentru care să trăiesc.

Fie ca Dumnezeu să vă ocrotească,
Lisa di Antonio Gherardini
Via Maggio
Santo Spirito, Florența

LII

Scrisoarea am compus-o în zori. Și, din clipa în care i-am dat-o Zalummei, am așteptat cu nerăbdare un răspuns, sperând din tot sufletul că scrisoarea n-avea să fie confiscată pentru că făcea referire la familia Medici.

În aceeași dimineață, m-am silit să cântăresc în minte un lucru tare neplăcut: Francesco și tata fixaseră nunta pentru luna iunie. Viitorul meu soț insistase să-mi ofere o rochie de nuntă așa cum se cuvenea, făcută după un model ales de el, și mai spusese că Zalumma și cu mine trebuia să avem un răgaz: ca să putem umple lada de zestre cu haine noi și cu lenjerie brodată de mâinile noastre. Vechea mea *cassone* fusese mistuită în foc, cu tot cu hainele din ea.

În plus, Francesco ținea să-mi ofere o ceremonie de nuntă după toate regulile tradiției, ca și cum aș fi fost o mireasă castă

– ca și cum Giuliano nici n-ar fi existat, ca și cum n-aș fi fugit niciodată din casa tatei ca să fiu a lui. Vara era anotimpul pe care îl alegea lumea pentru nunți, având în vedere că era vremea cea mai potrivită pentru procesiunea lentă a alaiului nupțial prin oraș, mai cu seamă că miresele erau însoțite de familie, iar familia mergea pe jos.

Dar n-aveam cum să ocolesc faptul că, la ora la care ar fi însemnat să mă sui pe calul alb al miresei, urma să fiu gravidă în șapte luni. Francesco ar fi aflat atunci că l-am mințit când i-am spus că am rămas castă. Mai rău, ar fi aflat că e copilul lui Giuliano. Când o văduvă se recăsătorea, copiii ei erau adesea priviți cu ochi răi în casa noului soț. Și n-aș fi îndurat să fiu despărțită de copilul lui Giuliano.

Nu cunoșteam decât o singură soluție: să-l conving pe Francesco cum că ar fi copilul lui. Și nu exista decât o singură cale, îngrozitoare.

A trecut o zi până când să găsesc prilejul.

Se ținea, la noi acasă, un fel de consiliu de familie: puneam la punct toate amănuntele legate de rochia mea de mireasă. Tatăl vârstnic al lui Francesco, Ser Massimo – un om liniștit și mohorât – și sora lui văduvă, o stafie fără culoare pe nume Caterina, erau și ei de față. Toți cei trei frați ai mirelui meu locuiau la țară, prea departe ca să poată veni în pripă, dar urmau să vină la oraș în iunie. Din partea familiei mele, erau și mai puține rude, pentru că toți cei din partea tatei locuiau în Chianti și nu aveau cum să ia parte, iar mama își pierduse două surori încă de la naștere și alte două, mai mari ca ea, din cauza ciumei. Prin urmare, nu rămăseseră decât unchiul Lauro și soția lui, Giovanna Maria, care și-au adus cu ei doi băieți mai răsăriți, o doică și trei copilași care o țineau tot într-un chirăit. Giovanna Maria era iarăși grea. Era umflată și avea o față rotundă ca luna; Lauro părea hărțuit, iar pe frunte i se vedea un început de chelie.

Cerusem ca întâlnirea să aibă loc mai către seară – la cină, pentru că mai toate crizele de vomă mă apucau dimineața și la prânz. Mai târziu, mă puneam cât de cât pe picioare și, deși nu reușeam să mănânc decât foarte puțin și mirosul anumitor mâncăruri mă întorcea pe dos, nu eram în primejdie să vărs în fața oaspeților.

Numai că pericolul de a mă pune pe plâns era la fel de mare. Gândul că mă pregăteam pentru o altă nuntă la nici o lună după ce-l pierdusem pe Giuliano mă răvășea cumplit. Dimineața și tot restul zilei n-am făcut altceva decât să plâng. La apusul soarelui, când și-au făcut apariția noile mele rude, le-am întâmpinat cu un zâmbet mecanic și cu ochi roșii, umflați de atâta plâns.

Tata înțelegea. De-acum se înzdrăvenise pe deplin și, grație intervenției și recomandărilor făcute de Francesco, negoțul lui se punea iar pe roate: culmea, prin vânzarea de marfă către familia Pazzi, reîntoarsă din exil.

Robust și serios, m-a prins bine de braț și a stat acolo, alături de mine, când ne-au sosit oaspeții. La cină, s-a așezat lângă mine, pe locul pe care ar fi stat mama, și a dat răspuns întrebărilor care îmi erau adresate, când a simțit că eram prea copleșită și nu-mi găseam cuvintele. Iar când m-am ridicat și m-am îndreptat grăbită spre bucătărie – după ce tatăl lui Francesco a întrebat ce fel de flori să aibă ghirlanda pe care urma să o întindă în stradă – a venit și tata după mine. Și, când m-a văzut că-mi șterg o lacrimă, m-a luat în brațe și m-a sărutat pe păr, drept care m-am pornit pe plâns de-a binelea. El credea că jelesc doar de dorul soțului meu mort; nu-și dădea seama că îmi jeleam și propria soartă, că pasul îngrozitor pe care urma să-l fac mă întrista.

Stăruisem să nu se mai pună nici un fel de salvie în mâncăruri, drept care am reușit să mănânc câte ceva și să beau puțin vin când a venit vremea închinărilor. În clipa în care cina era pe sfârșite și erau luate farfuriile, aveam deja vocea răgușită de atâtea răspunsuri pe care fusesem obligată să le strig, conversând cu tatăl surd al lui Francesco.

Puțin mai târziu, a început discuția despre rochie. Francesco ne-a arătat schița modelului pe care și l-ar fi dorit el: o rochie cu talie înaltă, cu un corsaj de formă pătrată. Mânecile nu aveau aspectul obișnuit, ca de clopot; erau strâmte, croite după forma brațelor, iar accentul se punea pe *camicia,* care era trasă prin mai multe despicături și înfoiată. Răscroiala de la gât era destul de adâncă, drept care și pe acolo ieșea la iveală o bună parte din *camicia.*

Am rămas surprinsă. Viitorul meu soț era considerat un *piagnone* în toată puterea cuvântului, și totuși îmi așezase în față un model după ultima modă spaniolă, abia adus în oraș pe filiera curții papale a neamului Borgia.

Francesco, așezat și el lângă mine, a pus pe masă un mănunchi de mostre de țesături. Deasupra trona un damasc strălucitor de culoarea argintului și un *cangiante* roșu-galben atât de fin încât părea impalpabil.

— Și ca podoabe, granate și perle pentru tocă, dacă îți sunt pe plac. Nici una dintre culori sau dintre pietre nu mi se potrivea.

— A! a zis el. E reticentă! Atunci, nu se mai pune problema.

A împachetat materialele și le-a pus imediat deoparte.

Mișcarea a avut darul să-l irite pe tatăl lui.

— Nu ea e cea care trebuie să aleagă.

— Tată, a zis Caterina tăios, Francesco a venit aici să asculte părerile tuturor.

Giovanna a intervenit și ea.

— Ceva în culori proaspete, ca florile de primăvară sau ceva delicat ca florile de la începutul verii? a propus ea. Cu roz și alb. Catifele și satin, cu perle nesțlefuite.

— Are pielea măslinie, a replicat Caterina. Cu un roz palid are să pară trasă la față.

Tata m-a luat de mână pe sub masă și m-a strâns. Acum manifesta față de Francesco același soi de rezervă ciudată pe care i-o arătase și lui Pico, după moartea mamei.

— Modelul este încântător, a spus el. Sunt sigur că îi place și Lisei. De-a lungul anilor, am observat că, dintre toate culorile, cel mai bine îi vin nuanțele de albastru, de verde și de violet – și, cu cât sunt mai intense, cu atât e mai bine. Și safirele… Vocea i s-a poticnit preț de o clipă, după care și-a recăpătat puterea: Safirele erau pietrele preferate ale mamei ei și sunt și ale ei. Safire și diamante.

— Mulțumesc, a zis Francesco. Mulțumesc mult, Ser Antonio. Atunci Lisa va avea safire și diamante. Și tonuri bogate de albastru care să se asorteze, poate și tonuri de violet.

— Nu e nevoie să-i faci pe plac, a zis Ser Massimo cu un aer supărat și ar fi continuat să zică, dar fiul lui a ridicat un deget și l-a oprit.

— Nu e nevoie, dar am s-o fac, a spus Francesco. Speram cândva la o mireasă modestă, cu un chip drăguț. Dar n-am îndrăznit niciodată să sper că am să câștig o soție care să fie și modestă, și strălucitor de frumoasă. Orice femeie atât de încântătoare trebuie să se simtă și mai încântătoare în rochia de mireasă. Îi datorez acest lucru.

Mi-am lăsat ochii în jos și m-am uitat la masă; poate că alții au socotit că am reacționar ca o mironosiță.

— Un discurs de toată frumusețea, a spus Caterina. Abia mai târziu am simțit zeflemeaua din vocea ei.

— Ce norocoasă ești, Lisa! a exclamat Giovanna Maria, aruncând o privire cu înțeles către soțul ei, Lauro. Norocoasă că ai găsit un bărbat care te mănguleşte, care ține cont de părerile tale.

Seara era un chin, dar până la urmă s-a încheiat și la masă au mai rămas doar tata și Francesco. Pe masă rămăseseră acum doar pocalele noastre și un candelabru. Clipa când trebuia să încep să-mi țes urzeala de minciuni se apropia cu repeziciune. Mi-am ridicat pocalul la buze, după care l-am pus la loc repede când am văzut cât de tare îmi tremurau mâinile.

Tata și Francesco vorbeau cu voce scăzută, aplecându-se în față fiecare pe partea lui, ca să nu mă simt prinsă la mijloc. Francesco stătea cu schița rochiei întinsă în fața lui și arăta spre fustă.

— Nu trebuie să fie o țesătură prea groasă, cred eu, a zis el. Cam toată lumea optase pentru catifea în cazul fustei – dar, chibzuind mai bine, Francesco se gândise că alegerea fusese influențată de faptul că noaptea aceea de decembrie era deosebit de friguroasă. În iunie se face cald, Lisa. Ce crezi?

Chiar și în urechile mele glasul mi-a sunat uimitor de stăpânit.

— Cred că tata este obosit și ar trebui să se retragă, am zis eu.

— Lisa, a făcut tata cu reproș. Ser Francesco n-a terminat discuția despre rochie. Și e îndreptățit să-și savureze vinul.

— Desigur. El ar trebui să-și savureze vinul, iar dumneata ar trebui să te retragi.

Francesco s-a întors către mine și a ridicat o sprânceană.

Tata a clipit repede, de câteva ori, și a tras încet aer în piept. M-a studiat preț de o clipă.

— Ce e drept… sunt obosit, a zis el, în cele din urmă.

Nu că nu-i puteai da crezare. Stătea cu mâinile încrucișate pe masă și umerii îl ajutau să se susțină; simțeai că altfel s-ar fi aplecat în față, sub o povară care nu se vedea cu ochiul liber. Flăcările din cămin trimiteau sclipiri pe firele aurii ale părului, dar de-acum aurul se amestecase cu argintul. Privirea lui ascundea multe taine; pe una dintre ele o știam.

S-a ridicat și a pus o mână pe umărul lui Francesco.

— Domnul fie cu tine.

A rostit vorbele aproape ca și cum l-ar fi avertizat. După care s-a aplecat și m-a sărutat pe obraz, cu un aer mâhnit. Mi-am încleștat degetele pe piciorul pocalului și am ascultat pașii care se îndepărtau de încăpere, traversau holul cel mare și o luau în sus, pe scări.

Nici nu se stinsese bine sunetul lor când l-am auzit pe Francesco spunând:

— Am adus un dar pentru dumneata. Și-a vârât mâna sub mormanul de țesături și a scos la iveală un pătrat micuț de satin roșu, legat cu o panglică. Ți-ar plăcea să-l vezi?

Am dat din cap. M-am așteptat să mi-l dea mie, să mă lase să-l desfac eu, dar nu: el a tras de panglică și, din luciul satinului, a ieșit la vedere ceva strălucitor.

Ochii lui Francesco luceau și ei; lumina din ei era ciudată. A ridicat mâna în care ținea darul și a așezat-o în dreptul lumânărilor: era un pandantiv cu smarald. Lanțul aluneca pe degetele mâinii lui, în timp ce piatra se rotea încet, iar aurul în care era montată arunca scântei. Ochii lui Francesco erau încordați, buzele i se desfăcuseră.

— Erai atât de dornică să-l vezi pe tatăl dumitale plecat. Aveai vreun motiv pentru care voiai să rămâi singură cu mine?

— Poate că aveam.

Vorbeam foarte încet. Poate că lui i s-o fi părut că o făceam anume – un glas scăzut este mai atrăgător –, dar altul era motivul: dacă aș fi vorbit mai tare, mi s-ar fi auzit tremurul din voce. Am îndrăznit chiar să zâmbesc ușor.

— Ai fost vreodată cu el? m-a întrebat Francesco. Și m-a străpuns cu privirea: Tatăl dumitale spune că ai stat acolo mai puțin de o zi.

Mi-am coborât ochii spre pocalul din mâna mea și am clătinat din cap. Prima minciună.

Răspunsul meu i-a fost pe plac și l-a stârnit.

— Uită-te la mine, a zis el și s-a pornit să joace bijuteria în fața ochilor mei. Îl vrei?

— Ce anume?

— Colierul. S-a aplecat spre mine, îi simțeam respirația pe față. Glasul i s-a oțelit și a căpătat mlădieri periculoase: Spune-mi că îl vrei.

Am îngăimat uimită:

— Îl… îl vreau.

— Ce-ai fi în stare să faci ca să-l ai?

Vorbele i-au ieșit din gură de parcă ar fi fost plesnetul unui bici.

Mi-am stăpânit furia și m-am uitat la el. Îmi ziceam în gând: *Am să mă ridic și am să-ți spun să pleci. Am să strig după servitori. Am să-ți interzic să mai pui piciorul în casa noastră.* Îmi ziceam în gând: *Dacă îl dezamăgesc, are să plece și toată lumea are să afle că port în pântece copilul lui Giuliano. Dacă îl dezamăgesc, are să-l dea iar pe tata pe mâna celor de la Signoria, să-l interogheze.*

— Tot ce dorești, am răspuns în șoaptă.

— Vorbește mai tare. Ca și cum ar fi chiar așa. Privește-mă în ochi.

L-am privit în ochi. Am repetat cuvintele.

S-a ridicat imediat, s-a dus la ușă și a închis ambele canaturi. Din alți câțiva pași, a și venit înapoi în dreptul meu și mi-a tras scaunul de lângă masă, cu o mișcare aprigă. După care s-a aplecat și a început iar să legene colierul în fața ochilor mei.

Era încins rău de tot, gâfâia, ochii îi străluceau sălbatic.

— În genunchi, a zis atunci. Imploră-mă să ți-l dau.

Furia mă mistuia. M-am uitat în jos și m-am străduit să gândesc până unde eram gata să merg ca să-l feresc de primejdie pe copilul lui Giuliano. Pe copilul nostru. Până unde eram gata să merg ca să-l feresc de primejdie pe tata. M-am lăsat în jos de pe scaun și am căzut în genunchi.

— Te rog să mi-l dai.

— Așa. Era roșu la față, tremura plin de însuflețire. Deci ăsta este prețul dumitale. Prețul dumitale, a mai zis o dată și a aruncat colierul cât colo.

Bijuteria a căzut pe covorul din fața căminului.

M-am ridicat de jos. Mă așteptam să mă sărute, dar pe el nu-l interesa deloc fața mea. M-a împins spre masă și a măturat, cu o mână, toate pocalele. Unul dintre ele a și căzut și s-a făcut praf pe podeaua de piatră.

M-a împins pe tăblia solidă de stejar; picioarele îmi atârnau la margine, iar vârfurile botforilor atingeau podelele. Mi-am apăsat palmele pe șolduri ca să-mi țin fustele, dar el s-a aplecat și a tras de țesătură ca un apucat. S-a auzit un pârâit puternic: *camicia,* lenjerie franțuzească din cea mai fină, se rupsese.

Cu mișcări iuți, și-a coborât colanții negri și și-a ridicat cămașa. Nu-și pusese nici un *farsetto* sub tunică. Faptul că mă zbăteam nu făcea decât să-i întețească pofta. Imediat ce mi-am dat seama, am făcut un efort și m-am lăsat pe spate, moale, supusă, chiar și atunci când mi-a ridicat brațele deasupra capului și mi-a țintuit încheieturile cu o forță nebună.

Se purta ca un animal, nici urmă de iubire în ceea ce făcea. M-a pătruns cu atâta putere încât, de durere, mi-a scăpat un strigăt.

Atunci am plecat de acolo. Nu mai eram în trupul meu, mă mutasem în luminile și umbrele care se jucau pe tavan. Și în mirosul lumânărilor care ardeau aproape de capul meu, în căldura care venea dinspre cămin.

Devenisem o fortăreață. El era ca un berbec care căuta să-mi surpe zidurile. Dar fortăreața a rămas în picioare, până la urmă. Giuliano și copilul nostru se aflau în siguranță, de partea cealaltă a zidurilor.

Mi-am venit în fire și în trup, cu senzația că un lichid fierbinte curge în mine și-apoi afară din mine. Am gâfâit când a ieșit din mine cu aceeași violență cu care mă pătrunsese. Mi-am pus mâna între picioare și-atunci mi-am dat seama că fusesem rănită.

M-am ridicat încetișor și mi-am pus tălpile pe podea, cu mișcări poticnite. El continua să gâfâie, în timp ce își potrivea cămașa la

loc în colanți, își aranja tunica și centura. A simțit că mă uit la el și a zâmbit. Era vesel și-avea un aer ghiduș.

— Lisa, Lisa. Tare bine ți s-ar potrivi rolul Izabelei din Biblie. Du-te și ia-ți răsplata.

Chipul mi s-a înăsprit. Mi-am întors privirile.

— Du-te, a zis el amenințător. Sau să-i chem chiar acum pe servitori, să ia de aici pocalele? Nu, mai bine să-l chem pe tatăl dumitale și să-i spun ce ai făcut?

M-am închis în mine și, în tăcere, m-am dus încet până unde zăcea colierul și l-am cules de pe jos. Piatra se încălzise din pricina focului. Avea o culoare intensă, un verde etern scânteietor.

Nu văzusem în viața mea ceva mai urât.

S-a apropiat și el. Mi-a pus colierul la gât. Odată tranzacția încheiată, s-a transformat. A redevenit amabil, plin de solicitudine.

— Așa, a spus el cu blândețe. Înainte de a-i chema pe servitori – a făcut semn cu capul spre cioburile de pe podea – dă-mi voie să te ajut. Eu sunt de vină că ai părul încâlcit și rochia în dezordine.

L-am lăsat să mă atingă. A prins buclele rătăcite la loc în plasa de mătase, mi-a netezit fustele.

— Îmi pare rău că s-a rupt frumusețe de *camicia.* Va trebui să o înlocuiesc imediat cu una și mai de soi.

Am strigat după fata de la bucătărie și recunosc că îmi tremura glasul. În timp ce ea strângea cioburile, Francesco glumea pe seama propriei lui stângăcii. Eu n-am scos nici o vorbă.

Când am rămas iarăși singuri, n-am vrut să-l însoțesc până la ușă. N-am reacționat nici când s-a înclinat și mi-a urat, cu glas scăzut, noapte bună.

M-am dus sus în odaia mea și mi-am dat jos hainele, cu ajutorul Zalummei.

Am azvârlit *camicia* într-un colț al camerei. Eram bucuroasă că se sfâșiase. Aș fi aruncat-o oricum: puțea a Francesco.

Zalumma adusese un lighean și o bucată de pânză, ca să mă spăl. Numai văzându-le și m-a podidit plânsul. Zalumma m-a

luat în brațe și m-a mângâiat pe spate, la fel cum făcea și mama când eram copil.

Zalumma nu m-a lăsat să arunc *camicia,* așa ruptă și plină de pete cum era. Mai mult, și-a înțepat un deget și a stors cât mai multe picături de sânge pe care le-a lăsat să curgă pe poale, în față și la spate: roșul sângeriu se lăfăia pe albul ametitor de pur. După care, a împăturit-o cu mare grijă, a învelit-o într-o bucată de pânză, a legat-o și a pus să-i fie trimisă lui Francesco, la prăvălia din oraș.

LIII

Două zile mai târziu, Francesco a venit iar la noi, pasămite ca să discutăm noutăți legate de rochie și să aranjăm o probă. Acum, el a fost cel care a dat de înțeles că tata ar trebui să ne lase singuri.

Eu n-am protestat deloc; știam că așa urmau să fie lucrurile. Discutasem serios cu Zalumma, care fusese de acord că, de dragul pruncului, nu aveam ce altceva să fac decât să mă supun poftelor lui. Cu cât mă dăruiam mai des lui Francesco, cu atât mai ușor avea să fie convins că odrasla era cu adevărat a lui.

De data aceasta, mi-a adus cercei cu diamante și opale, care se prelingeau pe gâtul meu ca niște lacrimi.

Curând, Francesco a renunțat să mai caute pretexte pentru vizite și a devenit un oaspete obișnuit la masa noastră de seară. Am adunat o mulțime de bijuterii, deși darurile lui erau tot mai modeste. Tata știa de-acum că era cazul să plece de la masă mai devreme. Când eram între noi, nu vorbeam despre Francesco. Suferam fiecare de unul singur.

Două săptămâni mai târziu, după o altă întâlnire cu Francesco – la fel de brutală ca de obicei – i-am spus tatei în treacăt că nu am mai sângerat la sorocul cuvenit.

A pufnit pe nas ca unul care avea multă experiență, dar acum se potolise, drept care s-a purtat cu o oarecare blândețe.

— E prea devreme ca să știi cu adevărat, Lisa. Nu-ți face griji. De vină sunt nervii, fără doar și poate. Ai să vezi.

Am mai lăsat să treacă o săptămână. Și-apoi am rugat-o pe bucătăreasă să-mi facă felul preferat de mâncare: prepeliță cu salvie și ceapă. M-am așezat la masă lângă Francesco și, când mi-am primit farfuria, m-am aplecat ușor peste orătania micuță, cu pielița ei aurie și crocantă, și am tras aroma pe nas.

Rezultatele au fost cele așteptate. Mi-am dus mâna la gură și am fugit de la masă, dar n-am reușit să ies din încăpere la vreme. M-am sprijinit de perete și am început să vărs chiar acolo, de față cu tata și cu Francesco.

Chiar și în halul în care mă simțeam, tot am auzit un scaun care a fost împins cât colo. Când, în cele din urmă, gâfâind, am fost în stare să-mi întorc capul și să mă uit spre ei, l-am văzut pe tata în picioare, cu pumnii încleștați și cu ochii pironiți asupra viitorului meu soț. Acum nu mai căuta să-și ascundă nici furia, nici ura.

A venit o servitoare să curețe mizeria și să mă spele pe față. Tata a cerut să fie luate farfuriile și să se deschidă ferestrele, să pătrundă aerul curat. Când m-am simțit cât de cât bine și ne-am reașezat cu toții, am spus:

— Nu vreau să mă mărit în iunie. Aș prefera ca nunta să fie în martie.

Tata s-a uitat în sus; socotea în gând. După care, s-a uitat iar la Francesco, de parcă voia să-l sfredelească cu privirea până în adâncul sufletului. Pe Francesco l-au cam trecut fiori de groază.

— Pe 5 martie, a zis tata, iar tonul lui era atât de categoric și prevestitor de rele, încât nici logodnicul meu, nici eu nu am avut nimic de spus.

Vreme de o săptămână, tata a refuzat să ne mai lase singuri după cină – dar curând, probabil a căzut cumva la învoială cu Francesco; pentru că am ajuns să fiu din nou la cheremul viitorului meu soț.

Acum, când Francesco știa că eram însărcinată, n-a mai venit cu nici un dar. În schimb, îmi cerea să cerșesc împreunarea în sine, de vreme ce starea în care mă aflam era urmarea limpede a poftelor mele deșănțate. Mă silea să mă înjosesc și să spun despre mine cuvinte îngrozitoare: să mă numesc târâtură, desfrânată, târfă.

Mi-era teamă să nu înnebunesc. Mă gândeam cu groază la ziua de 5 martie.

Și ea a sosit, mult prea devreme. Era o zi umedă, răcoroasă și neobișnuit de caldă față de ce fusese până atunci: o iarnă aprigă. Pe cerul gri-albăstrui pluteau nori groși. Mi-ar fi fost ușor să merg călare pe un cal alb și să traversez podul până la casa lui Francesco, dar noi avuseserăm în vedere o zi friguroasă, așa că eu, tata și Zalumma am mers în trăsură, iar unchiul Lauro, cu soția și copiii au venit după noi, într-o căruță.

Rochia de pe mine era dintr-o catifea de un albastru intens, vibrant, cu o cingătoare lată dintr-un brocart de aceeași culoare. Din pricina taliei îngroșate, purtam cingătoarea imediat sub sâni. Zalumma o ținea una și bună că arăta ca și cum așa ar fi fost modelul. Francesco îmi dăduse un colier din aur cu safire și, ca să-mi acopăr creștetul luase un lucru atât de scump încât mă simțeam neliniștită doar știindu-l pe cap: o plasă în care se întrețeseau fire gingașe de aur și o ploaie de diamante micuțe. De câte ori îmi mișcăm capul, diamantele scânteiau în soare și întrezăream, cu coada ochiului, străluciri de curcubeu. Dimineața era pe la jumătatea ei. Mă încercau gretșurile și mă aplecam des pe fereastră să mă bucur de aerul curat și răcoros.

Am trecut de Via Maggio și ne-am îndreptat spre răsărit, mai exact spre Borgo Sant' Iacopo, lăsând în urmă cartierul nostru, Santo Spirito. De acolo, am trecut peste Ponte Vecchio, unde era mare animație. Bărbații și băieții au văzut trăsura drapată în satin alb și au început să strige; unii se țineau de glume, alții de măscări, iar alții ne felicitau.

Eu alesesem ruta. Pentru vizitiu ar fi fost mai la îndemână să treacă peste podul Santa Trinita, dar pentru mine era prea greu să mă uit într-acolo, să văd apele râului Arno și să-mi închipui cum își găsise Giuliano sfârșitul.

Iată-ne ajunși în zona Santa Maria Novella; de-acolo am luat-o pe Via Por Santa Maria, pe urmă spre răsărit pe Via Vaccherecia, locul unde se găseau prăvăliile cu mătăsuri, inclusiv cea a lui Francesco. Stăteau toate în umbra turnului – Arte della Seta – al ghildei mătăsarilor.

Palatul soțului meu se întindea pe o stradă laterală, în spatele unor porți negre de fier. Fusese construit special pentru el și

prima lui mireasă. Era în stil clasic roman, zidit din piatră de un cenușiu atât de pal, încât avea o strălucire albă în lumina soarelui. Avea forma unui dreptunghi și părea o construcție puternică și cu adevărat elegantă. Se ridica până la înălțimea a patru caturi și era cu fața spre nord și cu spatele spre căminul familiei noastre. Era prima oară când o vedeam.

Pe când ne apropiam de porți, am auzit un strigăt. Francesco stătea în fața casei, cu palma întinsă înainte și degetele răsfirate, în semn că trebuia să ne oprim lângă el, tatăl lui, adus de spate și trei bărbați de vârstă mijlocie, cu părul negru: frații lui. Toți purtau *mantelli* de culoare închisă.

Am scos capul pe fereastră să mă uit la drum. O ghirlandă împletită din panglici de satin, alb lucitor și albastru închis, era întinsă pe pietrele pavajului, întinzându-se de la un capăt al străzii la celălalt.

Nu aveai de unde să iei flori în martie.

În timp ce frații lui scoteau strigăte de bucurie și făcea glume cu două înțelesuri, Francesco – cu un zâmbet sfios – s-a dus și a tras de o panglică. Ghirlanda s-a desfăcut brusc chiar la mijloc și, pe când bărbații din jur aplaudau, el s-a grăbit să îndepărteze cele două jumătăți atât cât să lase loc trăsurii să treacă.

A făcut totul cu pricepere; la urma urmelor, eu eram cea de-a treia soție. Prima murise dând naștere unui copil, cea de-a doua se îmbolnăvise de fierbințeală. Înțelegeam prea bine de ce se arătaseră nerăbdătoare să se vadă pe lumea cealaltă.

Poarta de fier s-a deschis larg. Și pe ea au ieșit călare Francesco și frații lui, urmați de două căruțe în care se afla restul familiei. Alaiul meu nupțial a pornit-o spre est, ca și cele ale soțiilor de dinainte: spre cupola din cărămidă portocalie care se profila pe cer în întreaga ei vastitate – Santa Maria del Fiore. M-am aplecat din nou pe fereastra deschisă, recunoscătoare pentru aerul curat, care se răcorea simțitor cu fiecare clipă. Cerul se încărcase de nori grei, aducători de ploaie.

Tata a repetat vechea zicală:

— O mireasă cu rochia udă e o mireasă fericită. Ploaia în ziua nunții e aducătoare de noroc, cum ar veni.

În cele din urmă, am ajuns în marea Piață a Domului și ne-am oprit. Am așteptat o vreme dându-le răgaz lui Francesco și celor

din familia lui să intre înaintea noastră în Baptisteriu, care fusese zidit pe pământul unde se înălțase cândva un templu antic închinat zeului Marte. Aici era locul unde orice bun florentin se boteza, în pruncie, și se cununa, la vremea potrivită.

În timp ce viitorul meu soț și oaspeții se așezau pe locurile lor, am așteptat mult și bine, luptându-mă cu grețurile. Chiar în clipa în care eram sigură că nu mai era mult și îmi venea rău, s-a dat semnalul și am fost silită să îmi țin firea și să fiu gata de ceremonie. Zalumma mi-a ridicat trena și am coborât. Tata, bântuit de neliniște, m-a luat de braț cu duioșie.

Braț la braț cu el, am trecut dincolo de uimitoarele uși făcute de Ghiberti. Trăisem în acest oraș de când mă știam, dar nu pătrunsesem decât o singură dată în interiorul acelui octogon de piatră. Am pășit peste podelele de marmură ornate cu spirale și siluete de grifoni, am văzut pereții aurii și mi-am ridicat privirile spre cupola îmbrăcată în foiță de aur.

Preotul și Francesco mă așteptau în fața altarului din marmură albă – cu un aer demn, respectuos, tandru.

Drumul până la ei a fost un șir de senzații neclare: trena lungă de catifea care se întindea în spatele meu, scânteierea diamantelor, albastrul mânecii, albul sclipitor al mătăsii subțiri ca pânza de păianjen. Jocul de ape al mozaicului cu chipul lui Christos, în nuanțe de albastru și roșu sau de galben șofraniu la scena Judecății de Apoi, unde erau înfățișați păcătoșii perpelindu-se în iad, chinuiți de diavoli.

Tata s-a ținut strâns de mine – cât a putut de strâns – până când a venit momentul să mă dea. Când m-a lăsat în grija lui Francesco și s-a tras înapoi, a plâns.

A urmat o slujbă care părea să nu se mai termine. M-am poticnit la multe rugăciuni pe care le știam din copilărie, am ascultat predica preotului fără să înțeleg nici un cuvânt. Cu cât stăteam mai mult în picioare, cu atât mi-era mai teamă să nu leșin. De câte ori îngenuncheam, eram încredințată că n-am să mai fiu în stare să mă ridic.

— Vrei? a întrebat preotul în cele din urmă.

Francesco mirosea a rozmarin. M-am uitat spre el, am văzut aerul amăgitor al unui om care voia să pară blând și prin el mi-am văzut viitorul nefericit. Mi-am văzut copilul venind pe lume,

l-am văzut pe tata îmbătrânind. Am văzut amintirea lui Giuliano pălind ca o șoaptă în vânt.

— Da, am spus.

Glasul meu m-a surprins și pe mine, atât era de puternic, atât era de neșovăitor. Da, până la moartea tatei. Până la moartea tatei și până când am să reușesc să-mi iau copilul și să ne facem scăpați.

De undeva a apărut un inel – un alt cerculeț subțire și simplu de aur – care a prins a străluci în lumina lumânărilor. Doar că de data aceasta era prea strâmt, dar Francesco mi l-a îndesat pe deget cu forța, ca să-l facă să intre. Nu mi-am îngăduit nici măcar să mă strâmb de durere.

Sărutul lui Francesco a fost sfios. Au urmat alte sărutări, multe sărutări și multe chipuri și multe cuvinte abia murmurate.

Braț la braț cu soțul meu, am ieșit afară în piață și am tras aer în piept. După-amiaza era cenușie; în aer plutea ceața. Mi s-a aninat de față, moale ca aburul care se ridică deasupra apei; doar că era rece la atingere.

LIV

Când totul s-a încheiat, alaiul s-a întors la noua mea casă. De data aceasta, trăsura noastră a intrat huruind pe porțile mari de fier negru și a pătruns pe o alee circulară pavată de curând, care ne-a purtat pe lângă un șir dens de lauri tineri. Ușile de la intrare, făcute din lemn scuipat cu motive sofisticate, erau atât de înalte cum nu mai văzusem. La est, se vedea o *loggia* mare, cu un aer oficial, unde, când vremea se arăta mai blândă, erau întâmpinați oaspeții.

Trăsura s-a oprit și Francesco m-a ajutat să cobor, în timp ce Zalumma și-a bătut capul cu trena lungă pe care o târam după mine. Ghemuiți pe niște piedestale înalte, doi lei de piatră maiestuoși păzeau intrarea. Am pășit printre ei și ușile s-au deschis în fața noastră de parcă ar fi fost vrăjite.

Un servitor ne-a condus spre o încăpere de pe partea stângă: un hol mare, cu pereții de un alb străveziu și podeaua de marmură pală cu intarsii negre, în stil clasic. Mai departe, treceai pe sub o arcadă, și ajungeai la sufragerie și masa lungă care se vedea era acoperită în întregime cu platouri pline ochi

cu mâncare. Încăperile erau atât de mari încât ar fi fost mai potrivite pentru un prinț și suita lui decât pentru grupul nostru. Ce e drept, focul care ardea în sufragerie nu prea reușea să alunge răcoarea. Era un loc rece, convențional.

Noul meu soț era un om foarte bogat.

Eu trăisem într-o casă care avea mai mult de un secol, cu ziduri simple și mobilă obișnuită. Eram învățată cu podele inegale de piatră, roase de pașii mai multor generații, cu scări care se afundau la mijloc, cu uși ale căror margini erau înnegrite de atingerea unui număr nesfârșit de mâini.

Casa în care mă aflam acum nu avea nici zece ani, podelele erau perfect drepte, netede și lucioase, pe uși nu se vedea nici o urmă, iar metalul zăvoarelor și al balamalelor strălucea de nou ce era. Nu îmi plăcea deloc.

Nici una dintre rudele tatei de la țară nu se arătase, dar frații lui Francesco își aduseseră soțiile și copiii. Imediat ce familia lui a intrat după noi în casă, alături de unchiul Lauro și liota lui, clădirea parcă n-a mai părut atât de goală, deși sunetul vocilor se izbea de pereți. Când a început să curgă vinul în pocale, s-au pornit și râsetele, unele chiar zgomotoase și aspre.

Obiceiul pretindea ca eu să merg călare pe un cal alb până la locul cununiei, după care să mă întorc pe jos la casa tatălui meu și să petrec o noapte acolo, în singurătate castă. Nunta nu se cuvenea consumată decât în cea de-a doua noapte, după o zi de festin.

Dar am călcat în picioare obiceiurile și la prima mea nuntă și la a doua. Nu am mers călare pe un cal alb. Nici nu m-am întors pe jos la casa tatei, o hotărâre care fusese luată din trei motive: avusesem febră în săptămâna dinainte și încă mă simțeam slăbită de pe urma ei, vremea era neîndurătoare, iar eu eram însărcinată. Ultimul dintre ele nu fusese pomenit pe față, dar mi se îngroșase talia atât de tare încât era clar pentru aproape toată lumea. Lucrul în sine nu a stârnit decât o îngrijorare trecătoare, pentru că logodna oficială era considerată o legătură la fel de puternică precum căsătoria în sine. Multe dintre miresele Florenței erau nevoite să-și lărgească rochiile de mireasă înainte de a se duce la San Giovanni și nimeni nu le ținea de rău.

Am mai întâmpinat un rând de oaspeți, priori și *Buonomini,* cei de un rang cu Francesco. Și a început banchetul de nuntă, o masă care ar fi stârnit nemulțumirea lui Savonarola: miei la frigare, doi purcei fripți, trei gâște și o lebădă, fazani fără număr, mai mulți iepuri și zeci de pești, supă și prăjituri, zaharicale frumos prezentate, șase feluri diferite de paste, cu mai multe feluri de brânză, cu nuci și cu fructe uscate.

Mirosul de mâncare îmi dădea senzația că mi-a vârât cineva un pumn în gură. Totuși, am zâmbit până când au început să mă doară obrajii. Mi s-a spus, de o sută de ori și mai bine, că sunt cea mai frumoasă mireasă pe care o văzuse Florența vreodată. Am răspuns mecanic, curtenitoare.

S-au rostit fel de fel de urări, între care și cea obișnuită pentru tinerii abia căsătoriți: să rămân însărcinată în noaptea nunții. Mi-am ridicat pocalul în dreptul gurii, dar am ținut buzele bine strânse: aroma vinului mi-a făcut atât de rău, încât a trebuit să-mi țin respirația.

N-am mâncat decât puțină pâine și o bucățică de brânză, deși aveam în față o farfurie plină. Am aranjat mâncarea cu atâta dibăcie încât să pară că am luat mai mult.

După mâncare, a început dansul. Cânta un cvartet pe care-l angajase Francesco. Dacă trecusem de cununie și de masă, m-am simțit mai ușurată o vreme. Eram ostenită, dar am râs și m-am jucat și am dansat cu noii nepoți și noile nepoate pe care le aveam; m-am trezit că îi priveam cu o melancolie pe care abia mi-o descopeream.

M-am întors la un moment dat și am descoperit că și tata se uita la mine, copleșit de același sentiment.

Dar, când soarele a început să coboare pe cer, nuntașii au plecat, iar tata s-a întors la casa lui acum lipsită de orice urmă de familie – până și Zalumma îl părăsise.

Când Francesco mi i-a prezentat pe câțiva dintre servitori mă simțeam de-a dreptul amorțită: cameristele lui, Isabella și Elena; valetul, Giorgio; bucătăreasa, Agrippina; una dintre fetele de la bucătărie, Silvestra; și vizitiul, Claudio. Mai toți dormeau la parter, în aripa dinspre sud-vest, care dădea spre spatele palatului. Le-am repetat numele cu voce tare, deși știam că n-aveam să le țin minte mai mult de o clipă. Inima îmi bătea cu

putere și bubuitul mă împiedica să-mi aud până și vocea. Erau și alții pe care nu i-am cunoscut – ajutoarele de grăjdari și starostele grăjdarilor, o altă bucătăreasă, care se simțea rău, un băiat care era folosit ca mesager.

Elena, o femeie cu un chip blând, păr de culoarea castanei și privire senină ca a unei madone, ne-a dus pe amândouă – Zalumma și cu mine – în sus pe scări până la al treilea cat. Am trecut pe lângă odăile lui Franceso, de la al doilea cat, și am ajuns la încăperile de proporții impresionante care erau de-acum ale mele. Ținând lampa cât mai sus, mi-a arătat mai întâi camera copiilor, cu leagănul uitat sub o pictură a Maicii Domnului – în care chipul ei părea înțepenit, iar pruncul din brațe aducea a bărbat – și apoi locul gol unde ar trebui să stea doica, înăuntru frigul era atât de pătrunzător, încât mi-am zis că în căminul de aici nu se făcuse niciodată vreun foc. După care am făcut un tur al odăilor mele: scaune, o masă pe care stătea o lampă aprinsă, un birou și o etajeră cu mai multe cărți care să răspundă gustului femeiesc: poezie de dragoste, psalmi în limba latină.

Nici aici nu ardea pic de foc, dar era mai cald, având în vedere că ne aflam cu două etaje deasupra căminului bine încins din sufragerie și cu doar un etaj deasupra odăilor lui Francesco.

Camera de zi și camera copiilor erau în partea din față a clădirii, iar ferestrele lor dădeau spre nord. Încăperea unde avea să stea Zalumma (și pe care o împărțea cu Elena și Isabella) era orientată spre sud, la fel ca și odăile mele. Elena ne-a dus apoi spre odăile servitorilor și am avut răgazul să arunc o privire de jur împrejur: nici dormitorul meu de acasă nu fusese atât de încăpător sau atât de bine pus la punct.

Am traversat coridorul și Elena a deschis ușa camerei nupțiale, camera mea.

Camera avea un aer femeiesc. Pereți albi, podeaua din marmură în culori pestrițe – crem, roz și verde – căminul și poliția dintr-un granit alb care strălucea în lumina unui foc vesel. În fața căminului, erau două scaune delicate, tapițate cu brocart de un verde pal, tocmai bune pentru o doamnă. Pe peretele din spatele lor, se vedea o tapiserie mare: două femei care culegeau portocale dintr-un pom. Pe pat erau presărate petale

uscate de trandafir, peste o cuvertură brodată făcută din aceeași catifea albastră ca și rochia mea. Draperii asortate, tivite cu fir de aur, atârnau din baldachinul de abanos. Perdelele dinăuntru erau din valuri de șifon alb, pliate cu multă dibăcie. Spre sud se vedeau niște uși batante care dădeau spre un balcon, am presupus eu.

De o parte și de alta a patului erau măsuțe; pe una odihnea un lighean pictat cu flori și plin cu apă îmbătătoare de trandafiri. Deasupra lui atârna o oglindă ovală. Pe cealaltă, o lampă, o farfurie de argint cu stafide, o carafă cu vin și un pocal de argint.

Tot ce se găsea în încăpere era nou și părea făcut în onoarea mea. Elena mi-a arătat lanțul care atârna din tavan, în apropierea patului; era legat de un clopoțel care suna în odăile unde locuiau servitorii, de partea cealaltă a holului.

— Mulțumesc, am spus eu vrând să scap de ea. Am tot ce îmi trebuie. Acum am să îmi scot hainele.

A făcut o reverență, și a plecat, închizând ușa în urma ei. Am rămas pe loc și am ascultat mișcarea botforilor ei pe marmura podelelor, apoi sunetul ușii de pe partea cealaltă a holului; ușă deschisă, ușă închisă.

Zalumma mi-a desfăcut șireturile corsajului. Rochia voluminoasă cu trena ei grea s-a lăsat pe podea și – acoperită doar de strălucirea vaporoasă a *camiciei* – am ieșit din mormanul de catifea cu un geamăt adânc. Mă simțeam la capătul puterilor.

Și totuși, nu aveam stare. Am stat acolo, în dreptul patului, și m-am uitat la Zalumma cum împăturea cu grijă mânecile, rochia și le așeza pe un raft în comoda pântecoasă. Pe urmă, cu blândețe, mi-a scos plasa de păr și a pus-o în cufăr, lângă celelalte bijuterii pe care le aveam. M-am așezat în fața oglinzii și am lăsat-o să-mi desfacă părul. Mă uitam la chipul din fața mea și o vedeam pe mama, tânără, îngrozită și cu un copil în pântece.

Și Zalumma o vedea. A ridicat peria și a coborât-o, după care a netezit părul cu mâna liberă. Fiecare mișcare a periei era

imediat urmată de o mișcare a mâinii, mângâietoare. Voia să îmi aducă alinare și doar așa putea să o facă.

În cele din urmă, periatul părului s-a încheiat. M-am întors cu fața spre Zalumma. De-acum afișa un curaj vesel, în dorința de a-l încuraja pe cel de alături.

— Dacă ai nevoie de ceva, orice… a zis ea.

— Am să mă descurc foarte bine.

— Am să fiu chiar lângă ușă, doar dă un semn.

— Ai să vii după aceea? am întrebat. În ciuda spaimei care mă încolțise, observasem că Francesco trecuse cu vederea una dintre cerințele mele: în cameră nu era nici un culcuș pentru Zalumma. E drept că moda cerea ca servitorii să doarmă separat de stăpânii foarte bogați, dar Zalumma dormise întotdeauna într-un culcuș de lângă patul mamei. După moartea ei, prezența Zalummei fusese o mângâiere pentru mine. Și avea să fie singura mea mângâiere aici, în casa asta lipsită de inimă.

— Încăperea e prea mare, și uită-te la pat; nu pot să suport ideea că am să dorm aici de una singură.

— Am să vin, a zis ea încetișor.

Am dat din cap.

— Am să te chem.

Am întors capul ca să o las să plece.

Francesco a sosit după un sfert de ceas. A bătut la ușă cu oarecare șovăială și, când a văzut că nu vin imediat, a deschis și m-a strigat pe nume.

Stăteam în fața căminului de piatră cu ochii pierduți în vâlvătaia focului, mă făcusem ghem cu mâinile încolăcite în jurul picioarelor, cu obrazul lăsat pe genunchi. Picioarele goale se lipiseră de granitul cald și aspru. Doar puțin de-aș fi fost mai aproape, căldura mi-ar fi pârjolit pielea, dar adevărul era că frigul îmi intrase în oase și nu puteam să scap de el.

M-am ridicat și m-am dus spre el. Încă învești mântat în hainele de culoarea vinului pe care le purtase la cununie, mi-a adresat un zâmbet sfios.

— Cununia și banchetul au decurs destul de bine. Cred că oaspeții noștri au fost încântați, nu-i așa?

— Da, am răspuns eu.

— Cum ți se par odăile dumitale? Sunt mulțumitoare?

— Sunt peste așteptările mele.

— E bine. Am un dar pentru dumneata.

A băgat mâna în buzunar și a scos o punguliță de mătase. Am întins mâna și am luat-o. Mi s-au încurcat degetele trăgând de șiretel, eram amorțită și îmi simțeam mâinile de parcă abia aș fi ieșit dintr-o apă rece ca gheața. Francesco a râs încetișor și a desfăcut el șiretul: conținutul mi-a căzut în căușul palmei.

Era o broșă mare, făcută dintr-un granat cât o ghindă, înconjurat de perle neșlefuite. Montura era de argint.

— E o… tradiție de familie, a zis Francesco și l-am simțit brusc stânjenit. Și-a prins mâinile la spate. A fost a mamei… și a bunicii.

Piatra era opacă, neatrăgătoare, bijuteria în sine nu avea nimic remarcabil în afară de faptul că era foarte veche. Pete negre se încăpățânau să se arate în jurul fiecărei perle, deși se vedea că broșa fusese lustruită de curând.

O tradiție, mi-am spus eu. *Pentru toate miresele lui.*

— Mulțumesc, am zis eu rece, și m-am îmbărbătat la gândul actelor de cruzime care aveau să urmeze, fără doar și poate.

Numai că s-a întâmplat ceva cu totul neobișnuit; chipul lui Francesco și-a păstrat expresia blândă. Și-a înăbușit un căscat.

— Cu mare plăcere, a zis el cu un aer nesigur. Bine. Și-a aruncat privirile prin cameră cu stângăcie, după care mi-a zâmbit. Sunt sigur că a fost o zi foarte obositoare pentru tine. Ne vedem mâine dimineață. Noapte bună.

M-am uitat la el și nu-mi venea să cred. Era limpede că nu se simțea în largul lui, se arăta neliniștit, dornic să plece.

— Noapte bună, am spus.

Și dus a fost. Am lăsat imediat broșa din mână, mi-am lipit urechea de ușa închisă și i-am auzit pașii care se depărtau pe hol și-apoi coborau scările. Când am fost sigură de plecarea lui, am deschis ușa să o strig pe Zalumma – și am tresărit când ea a și apărut în fața ochilor mei.

Avea privirile ațintite asupra scărilor întunecate.

— Se mai întoarce? a șoptit ea.

— Nu, am răspuns și am tras-o în cameră.

A deschis gura și a făcut ochii mari.

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic.

M-a copleșit sentimentul că spectacolul pe care trebuia să-l dau în noaptea cu pricina se încheiase. M-am simțit dintr-odată stoarsă de oboseală și abia am reușit să ajung la pat înainte să cad din picioare. M-am așezat, cu spatele sprijinit de tăblia de lemn, cu picioarele întinse și, cu gândul aiurea, am cules o petală uscată și am început să mă joc cu ea. Zalumma a luat vasul cu vin, a umplut pocalul de argint și mi l-a dat. Buchetul lui mi s-a părut surprinzător de îmbietor, având în vedere că îmi fusese atât de rău în cursul zilei. Cu grijă, am luat o înghițitură mică și am savurat-o îndelung. Era unul dintre cele mai delicioase vinuri pe care le gustasem, la fel de bun ca cele care se beau în casa familiei Medici.

Pentru prima oară de la începutul zilei, am avut ochi și pentru Zalumma. Stătea lângă pat, încruntată, și mă urmărea cu atenție să vadă dacă băutura îmi prieșteș, dacă n-are să-mi facă rău. Era de-a dreptul frumoasă, în acea zi. După atâtea griji pe care și le făcuse cu mine ajunsese să slăbească, drept care pomeții de sub ochii întunecați și migdalați îi împungeau pielea. Părul negru ca cerneala care-i înconjura fața fusese împletit cu măiestrie și greutatea lui era prinsă sub un văl de mătase crem; avea o rochie dintr-o stofă plină de lână maronie, tivită cu panglici aurii.

— Ce-a spus? m-a întrebat ea, când n-a mai putut să îndure tăcerea mea.

— Mi-a făcut un dar. Am făcut un semn cu capul înspre broșa cu granat de pe măsuță. Mi-a dat darul și a zis că probabil mă simt obosită și s-a scuzat.

Ea a rămas cu ochii la broșă.

— E nebun.

— Poate nu se simte bine, am zis eu. Sau poate că și el e obosit după atâtea pregătiri. Uită-te la pat. S-a îngrijit de tot ce vezi aici, pentru mine.

— Măcar atâta lucru putea și el să facă, a răspuns ea.

Am mai luat o înghițitură de vin și mi-am dat seama că eram lihnită. M-am uitat la farfuria cu stafide de lângă mine și m-am încruntat. Servitorii au presupus că am să fiu ghiftuită după ce

benchetuisem toată ziua și lăsaseră stafidele doar pentru că dulceața lor mergea bine cu un pocal de vin. Nu aveau cum să știe de-acum că mie nu-mi plăceau stafidele.

Zalumma a băgat de seamă.

— Ți-e foame? N-ai mâncat nimic pe ziua de azi.

— Mi-ar plăcea grozav niște pâine cu brânză.

— Mă duc să caut.

Am făcut o pauză.

— Mai adu un pocal – pentru tine. Și orice altceva îți mai poftește inima. Nu vreau să mănânc de una singură.

Lui Francesco i s-ar părea că așa ceva nu se face, dar puțin îmi păsa. Ușurarea pe care o simțeam îmi dădea amețeli și, în pofida oboselii, aveam o dispoziție de sărbătoare. Aveam cel puțin o noapte în care eram scutită de atențiile lui Francesco.

— Ești sigură, Madonna?

Am țâțâit revoltată de o asemenea întrebare și i-am făcut semn cu mâna să plece.

Cât a lipsit, mi-am ținut ochii închiși. Nici nu aveam cuvinte ca să-mi rostesc recunoștința: fusesem lăsată în pace în noaptea nunții, cea de-a doua pentru mine. Nu dorisem să profanez amintirea celei dintâi. Cu voce tare, i-am făcut o promisiune lui Giuliano:

— Am să-i povestesc copilului tău tot ce știu despre tine, despre bunătatea ta și despre bunătatea tatălui tău. Am să-i povestesc despre unchiul tău. Și am să-l învăț tot ce știu despre iubire și bunătate.

Am închis ochii și l-am văzut pe Giuliano îngenunchind pe podeaua capelei, după ce rupsese în două ghirlanda cu flori, și zâmbindu-mi.

Am zâmbit și eu. Și, când Zalumma s-a arătat la ușă cu o tavă pe care o ținea în echilibru, buzele mele erau încă înflorite în zâmbet. Pe tavă adusese trei feluri de brânză și o jumătate dintr-o pâine rotundă. M-am bucurat să văd că luase și un al doilea pocal.

— Te simți mai bine, a spus ea cu un aer mulțumit. N-am mai văzut niciodată o asemenea bucătărie. Cât pe ce să cred că așteptau o armată întreagă, astăzi.

În voce i se simțea ceva nerostit.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat-o.

Știam că descoperise ea ceva, văzuse ceva. A împins cu grijă lampa și a pus tava jos, pe măsuța de lângă pat.

— Ser Francesco, a zis ea cu un aer nedumerit. Când m-am dus jos la bucătărie, am văzut că afară, la ușa din față, erau lămpi aprinse și se auzeau voci de bărbați.

— Și?

— M-am apropiat de fereastră. N-aveam lumânare, așa că n-au avut cum să mă vadă. Băiatul de la grajduri deschidea poarta. Ser Francesco era călare. Vorbea cu băiatul. Cred că îi spunea când să-l aștepte. Și arunca mereu priviri de jur împrejur ca unul căruia îi era teamă să nu fie văzut.

A plecat, mi-am zis în sinea mea încercând să-mi dau seama ce ar putea să însemne asta. Poate că ar fi trebuit să mă simt îngrijorată, dar eram de-a dreptul fericită să îl știu plecat.

— Ei și? Poftim. Am ridicat carafa cu vin. Bea cu mine și mănâncă ceva. Am scăpat cu bine după prima noapte petrecută aici.

Am mâncat și am băut. Când ne-a ajuns din nou oboseala, m-am ținut de capul Zalummei să se întindă pe pat, lângă mine. Și ea a descoperit, din postura de sclavă, libertatea de a se sta pe patul nu foarte comod al stăpânei; dar nu își dorise una ca asta. Ei i se părea mai mult un semn că și-ar fi luat nasul la purtare și își dădea seama că Isabella și Elena aveau să afle că nu dormise în patul ei, din aripa servitorilor. Totuși, până la urmă a doborât-o somnul.

Am ațipit și eu o vreme. Am visat că eram undeva, dar știam că am greșit casa și am greșit bărbatul; de durere, m-am trezit din vis. M-am ridicat în capul oaselor. Zalumma sforăia ușurel lângă mine, îmbrăcată tot în rochia ei de lână, cu vălul strâmb. De pe urma focului din cămin nu mai rămăsese decât jarul.

Eram cu adevărat căsătorită cu Francesco, Giuliano murise și nimic din ce era făcut nu mai putea fi desfăcut. Mi-am dat seama că eram gata să plâng, și nu oricum, ci în hohote – numai că nu voiam să mă audă sau să mă vadă nimeni.

M-am dat ușurel jos din pat, tremurând de frig, și m-am grăbit să ies din cameră pe tăcute. Am închis ușa în urma mea și am

coborât până pe la jumătatea primelor trepte. M-am așezat acolo.

N-am apucat să dau drumul primului hohot care mi se oprise în gât, pentru că m-a oprit un sunet: se auzeau niște pași, șovăielnici. Se îndreptau spre mine, parcă. Mult mai jos de locul unde stăteam, am observat lumina clătinată a unei lămpi. S-a întins încet, încet pe perete, ca o pată care se tot mărea.

Am știut că era soțul meu. Nesigur pe picioare, s-a oprit să se dezmeticească la catul al doilea; cu doar câțiva pași mai jos de treapta pe care stăteam.

— Francesco, am spus eu cu voce scăzută. De fapt, vrusesem să vorbesc doar în gând. Nu-mi doream să mă vadă.

Dar mi-a auzit glasul și s-a uitat în sus, luat prin surprindere.

— Lisa, a spus el cu greutate.

Era beat mort. A ridicat lampa și a clipit din ochi încercând să mă vadă. Era înfășurat într-o *mantello* de culoare neagră, azvârlită peste el neglijent. Când a ridicat brațul, marginea a alunecat și i s-au văzut colanții și tunica de mire.

Lângă coapsa dreaptă, marginea tunicii era boțită, la fel și colanții – tunica pentru că fusese strânsă în sus, iar colanții în jos. Lâna albă a cămășii flutura într-un colț ca o bucată de steag.

Priveliștea m-a amuzat atât de mult încât am scăpat un hohot înfundat; m-a izbit mirosul iute de lavandă ieftină. Îl simțisem de mai multe ori prin piață. Venea dinspre acele femei boite și cu îmbrăcăminte deocheată, de care Zalumma se grăbea să mă țină departe.

Mi-a revenit în minte glasul lui Francesco, am revăzut privirea lucioasă și plină de pofte murdare. *Târâtură. Desfrânată. Târfă.*

Numai că, începând cu acea dimineață, eram o femeie căsătorită, o femeie respectabilă. Eram liberă.

— N-am putut să dorm, am spus eu repede. Dar cred că acum am să pot. Noapte bună.

— Noapte bună, a mormăit Francesco și l-am auzit gemând în vreme ce alergam în sus pe scări.

Când m-am văzut la loc în odaie, am închis ușa după mine, m-am sprijinit de ea și m-am pus pe râs într-un așa hal încât am trezit-o pe Zalumma.

LV

A sosit primăvara și vremea s-a încălzit. În timpul zilei, stăteam pe balcon. La stânga se vedeau grajdurile și grădina de legume, mărginită de garduri vii de levănțică și rozmarin. Chiar în fața ochilor mei, se întindea o grădină-parc după toate regulile artei: alei pietruite, lauri tineri și merișori turcești fasonați cu migală. Dimineața, mă plimbam de una singură prin grădină, pe lângă un leu de piatră încremenit într-un răget: dintre fălcile lui ieșea un jet răcoros de apă care curgea într-un bazin. Mai încolo, era un spalier acoperit cu tulpini țepoase de trandafiri și, de acolo, intrai într-o mică grotă a Sfintei Fecioare, care-i întâmpina cu brațele deschise pe toți cei veniți să-i ceară ajutorul.

Pruncul din burta mea creștea. Când am intrat în aprilie, nimeni nu se mai putea înșela văzându-mă: mă îngrășasem, linia obrajilor se îmblânzise. Grețurile lăsaseră loc unei pofte de mâncare atât de mari încât țineam farfurii cu mâncare pe măsuța de lângă pat și mă trezeam des în toiul nopții ca să mănânc. Francesco mă trata cu grija și duioșia unui părinte. O instruia zilnic pe Agrippina să-mi aducă un vas mare cu lapte, încă înspumat, care mai păstra în el o parte din căldura animalului.

Soțul meu nu se mai atingea de mine nici un pic. Ne purtam unul cu celălalt de parcă am fi fost niște cunoștințe care se aflau în relații excelente. Și îmi aducea orice i-aș fi cerut. Nu a protestat deloc când am dat ordin să fie adus un culcuș pentru Zalumma, pe care l-am pus la picioarele patului meu. Numai că eram, într-o mare măsură, prizonieră. Prizoniera lui. Nu mă mai duceam la piață. Aveam voie să asist la predicile lui Savonarola și să merg, dacă voiam, până la capela familiei de la Santissima Annunziata. Pentru orice altă ieșire aveam nevoie de permisiunea soțului meu.

Cu Francesco mă vedeam de obicei zilnic, la cină. Tata venea și el. Compania mea părea să-i aducă o mare bucurie și se lumina la față de câte ori venea vorba despre copilul care urma să apară pe lume. Dar slăbise atât de mult încât îmi făceam griji pentru sănătatea lui; iar când stătea la masă și îl asculta pe

Francesco, simțeam că era ros de o tristețe adâncă și tăcută. Mă îndoiam că avea să mai fie vreodată fericit.

Nici eu nu mai aveam speranțe să fiu fericită, deși viața nu ajunsese să fie chiar iadul de care mă temusem. Dimineața, Francesco asculta predicile lui Savonarola, iar noaptea își făcea vizita la târfe. Nu părea frământat de deosebirea ca de la cer la pământ dintre viața lui publică și cea privată. După o zi de lucru la *bottega* și la palatul Signoriei, unde ocupa funcția de *Buonomo,* își savura cina și plăcerea de a fi ascultat cu atenție. Tata și cu mine eram atenți și vorbeam puțin, în timp ce Francesco relata noutățile zilei.

Se schimbaseră multe datorită lui Fra Girolamo, care hotărâse că Dumnezeu trebuia să fie mult mai prezent în activitățile Signoriei. Apăruseră legi noi: sodomia era pedepsită prin moartea pe rug, un decolteu adânc aducea dizgrația publică, plus o amendă. Poezia și jocurile de noroc erau scoase în afara legii. Cei care practicau adulterul tremurau de frica morții prin lapidare. (Francesco ne-a comunicat vestea serios; parcă n-ar fi fost cu musca pe căciulă.) Bărbații și femeile care cutezau să se afișeze cu bijuterii riscau să rămână fără ele, pentru că străzile erau patrulate de tineri loiali călugărului, puși pe luat orice aducea a bogăție „de prisos” drept „donație” către biserică. Cetățenii se strecurau afară din case pe furiș, temându-se că orice act negândit ar putea să atragă atenția asupra lor sau că orice vorbă întâmplătoare ar putea fi luată drept dovadă de neascultare față de Dumnezeu.

Frica ne prinsese în gheare pe toți.

Între timp, Dumnezeu decretase că Florența nu mai trebuia să fie guvernată de către cei înstăriți. El prefera un Mare Consiliu cum era cel de la Veneția. Și, dacă orașul nu avea de gând să creeze un asemenea consiliu, brațul lui Dumnezeu urma să-l facă una cu pământul. Maica Domnului era și ea foarte interesată de mersul politicii. I se arătase monahului și îi vorbise despre nevoia de reforme.

Savonarola a început să predice cu virulență împotriva Romei și împotriva purtării scandaloase a Papei Alexandru, care-și adusese metresa – o adolescentă – în palatul de la Vatican.

Francesco m-a învățat un termen nou: *Arrabbiati,* câinii turbați. Erau bărbații care mârâiau la Savonarola, care susțineau că un călugăr nu ar trebui să-și bage nasul în politică. Francesco nu avea decât cuvinte pline de dispreț la adresa lor.

Tata, care fusese cândva un adept declarat al monahului, zâmbea vag sau se încrunta când era cazul, dar nu spunea mai nimic. Focul din el se stinsese cu totul, deși se ducea cu Francesco să-l asculte pe Savonarola.

Discuțiile despre profet mă agasau. De-acum predicile lui excludeau prezența femeilor – având în vedere că vorbea mai ales despre chestiuni politice – mai puțin în zilele de sâmbătă. Atunci, predicile erau adresate sexului frumos. Trebuia să mă duc; soțul meu era un *Buonomo,* la urma urmelor. Zalumma și cu mine ne așezam și ascultam într-o tăcere înțepenită.

Câteodată însă vorbeam cu Dumnezeu. Îl iertasem, într-o oarecare măsură, după însănătoșirea tatei. Dar de rugat nu mă rugam decât în capela familiei de la Santissima Annunziata, unde mă simțeam în largul meu. Îmi plăcea pentru că era veche, micuță și simplă.

Între timp, regele Carol al Franței străbătuse drumul până la Neapole, dar acolo îl aștepta doar înfrângerea, în cele din urmă. Armata lui a făcut cale întoarsă spre nord, trecând iarăși fără nici o opreliște prin Roma. Acum, ajunsese aproape de Florența; la nici două zile de mers călare.

Savonarola ne-a avertizat pe toți: era timpul să ne pocăim. De nu, Dumnezeu, întrupat în regele Carol, avea să ne nimicească. În același timp, tot el s-a dus la Siena, a ascultat confesiunea lui Carol, i-a dat Sfânta împărtășanie și l-a amenințat pe față cu mânia lui Dumnezeu dacă nu preda cheile orașului Pisa în mâinile noastre.

Carol nu a scos nici o vorbă; Savonarola s-a întors acasă fără să fi primit vreun răspuns, iar noi, florentinii, am început să ne îngrijorăm văzând că francezii nu se dădeau duși de la Siena.

Și totuși, eu una nu aveam de gând să-mi bat capul. Stăteam la mine pe balcon și mă uitam cum înfloreau crinii.

În luna mai, tot grâul tânăr care creștea pe malurile râului Arno a fost inundat. Un semn al nemulțumirii divine, a zis profetul. Dacă nu ne căiam, El avea să-l trimită pe Carol asupra noastră.

Am văzut laurii crescând în toată splendoarea și fluturându-și în vânt podoaba argintie; i-am văzut înclinându-se sub ploile cenușii.

În iunie, am privit îndelung trandafirii, roșul lor aprins pe fundalul verde-închis. Am tras în piept miresmele lor, purtate pe aripa brizei. Apa curgea din gura leului cu un susur mângâietor.

În august a fost foarte cald și m-am simțit rău. Nu puteam să dorm din cauza căldurii, din cauza copilului care mișca mereu, din cauza durerilor de spate.

Nu mă simțeam bine nici când rămâneam în picioare, nici când mă întindeam, nici când stăteam în capul oaselor. Nu mai reușeam să-mi văd gleznele, nu puteam să-mi scot nici papucii, abia izbuteam să mă ridic din pat sau de pe scaun. Verigheta ajunsese să mă strângă atât de tare încât mă durea degetul. Zalumma a frecat-o cu săpun din belșug și, când a reușit în fine să smulgă inelul din deget, am scos un țipăt.

Și eu, și Zalumma socoteam întruna. Așteptam copilul în prima sau a doua săptămână a lunii. Când am ajuns la ultima săptămână, Zalumma a fost mulțumită – întârzierea copilului nu făcea decât să-i alunge lui Francesco orice urmă de dubiu asupra paternității.

În prima zi a lui septembrie, ajunsesem să mă port urât cu toată lumea. Renunțasem să mai cobor la cină. Francesco îmi trimitea mici daruri, dar eram prea țâfnoasă ca să le bag în seamă.

În săptămâna aceea, a fost o noapte deosebit de fierbinte și m-am trezit brusc, într-o stare ciudată. Transpiram. Îmi făcusem cămașa de noapte sul și o împinsesem sub pernă; cearceaful jilav mi se lipise de burtă atât de mult încât vedeam prin el mișcările copilului.

M-am ridicat greoi și mi-am tras cămașa. Zalumma sforăia ușor în culcușul ei. M-am mișcat cât de ușor mi-a îngăduit burta și m-am strecurat încet pe ușă. Mi-era sete și mă gândeam să mă duc jos, unde era mai răcoare, și să-mi iau apă de băut proaspătă. Ochii mi se învățaseră cu întunericul din jur, așa că nu am mai luat nici o lumânare.

Când am început să cobor treptele, am văzut o lumină care venea din direcția opusă – Francesco, am presupus eu. Ca o

soție bună, m-am întors, vrând să mă retrag iar în cameră, discret. Dar un chichotit m-a făcut să mă opresc, să-mi lipesc spatele de perete ca să-mi țin corpul în afara arcului de lumină și să privesc în jos.

La etajul de sub mine stătea Isabella – tânără și frumoasă – într-o *camicia* de pânză albă. Avea mâinile ridicate: într-una era o cheie, în cealaltă o lumânare. Chiar în spate, lipit de ea, se vedea un bărbat care-și încolăcise brațele peste sânii ei, o trăgea spre el și își ascundea fața în ceafa ei. În timp ce el o săruta, ea se căznea să-și înăbușe râsul – și, cum nu reușea, el i-a făcut semn să tacă și ea s-a desprins de el și a deschis ușa care dădea în odăile soțului meu. Înăuntru ardea o lampă, așezată acolo să lumineze întoarcerea stăpânului.

Francesco, mi-am zis eu, și Isabella. Se întorsese cu un ceas, două mai devreme; poate că vreuna dintre târfele lui se îmbolnăvise, pentru că orarul lui era altminteri bătut în cuie. Nu m-am simțit deloc surprinsă sau ofensată de hârjoana lor, deși recunosc că Isabella mă dezamăgise oarecum.

Dar omul care și-a ridicat fața nu era soțul meu.

Nu l-am zărit decât în treacăt, am prins o fulgerare de zâmbet, după care el a întins mâna și a luat cheia de la Isabella. Avea părul închis la culoare și era cam de vârsta mea: șaisprezece ani sau pe aici. Nu-l mai văzusem până atunci. Oare Isabella dăduse drumul în casă unui hoț?

Am rămas acolo nemișcată. Din motive pe care nu le înțeleg nici acum, nu-mi era frică de omul acela.

Isabella s-a răsucit și l-a sărutat cu foc. Când s-a desprins de lângă el și a pornit în jos pe scări, luând și lumânarea cu ea, el i-a dat o palmă peste fund. După care a intrat de unul singur în odăile lui Francesco, ajutat de lumina lămpii care strălucea în interior.

Am ascultat zgomotul pașilor pe care nu-i cunoșteam. M-am strecurat tiptil în jos pe scări, am trecut de ușa pe care pătrunsese intrusul: se oprise în biroul soțului meu.

M-am dus la căminul din bucătărie și am luat cu mine un ditamai vătraiul, după care am urcat iar scările până la biroul lui Francesco.

Învăluită în umbră, l-am urmărit pe intrus cum s-a așezat la pupitrul lui Francesco, pe care pusese o lampă aprinsă luată din dormitor. Sertarul era deschis și cheia era pusă alături. Străinul avea în față o hârtie pe care o despăturise și se încrunta la ea. Buzele lui păreau să rostească vorbe tăcute în timp ce citea. Era un tânăr arătos, cu un nas lung și puternic și ochi iuți, mărginiți de gene negre ca tăciunele. Chipul oval era încadrat de cârlionți negri-arămii. Hainele de pe el erau de artizan: o tunică gri, care-i ajungea aproape până la genunchi, acoperind colanții negri, peticiți. Dacă l-aș fi văzut cu bijuteriile soțului meu sau cu ceva aur, argint sau orice alt obiect de valoare, aș fi strigat după servitori. Dar nu se arăta interesat decât de hârtia pe care o citea.

Nu m-a văzut până nu am ieșit din conul de umbră și l-am întrebat:

— Ce faci aici?

S-a oprit, și-a ridicat bărbia luat prin surprindere și, când s-a întors să se uite spre mine, hârtia i-a alunecat dintre degete. Am întins mâna și am prins-o când tocmai flutura în aer, gata să cadă.

El s-a ridicat și a dat să se apropie să mi-o ia, dar am ridicat vătraiul amenințător. Mi-a văzut arma și buzele pline i s-au curbat într-un zâmbet ca o semilună. Era un zâmbet lasciv și plin de voioșie. Ca și mine, era un om fără frică. Ca și mine, știa prea bine că era de-ajuns să se dea câțiva pași înapoi ca să poată ajunge cu mâna la vătraiul sprijinit de căminul rece. Și-a aruncat iute ochii spre el, dar a respins ideea.

— Monna Lisa.

Avea tonul cuiva ușor surprins să descopere un prieten bine cunoscut, dar nu în locul unde s-ar fi așteptat să-l vadă. Arăta ca un ucenic sărac, iar după vorbă aducea cu un negustor.

— Cine ești?

— Diavolul însuși.

Zâmbetul nu i s-a clintit nici o clipă; în ochi i se citea o oarecare buimăceală provocatoare, de parcă eu aș fi fost intrusa, nu el. Era un răufăcător neobrăzat și vesel.

— De unde îmi știi numele?

— Soțul dumneavoastră are să se întoarcă acasă curând. Ar trebui să plec, nu credeți? Dacă nu, o să intrăm amândoi într-un mare bucluc. E mult prea devreme să fiți surprinsă în cămașa de noapte alături de un tânăr. Și-a aruncat ochii spre vătrai, a înțeles că n-aveam de gând să-l folosesc și a întins mâna spre hârtia împăturită. Ați sosit într-un moment nepotrivit. Dacă aș putea să mă mai uit la scrisoare încă puțin, vă rog – nu vreau nimic mai mult – și-apoi am să v-o înapoiez și am să-mi văd de drum. Și puteți să pretindeți că nu m-ați văzut niciodată…

Degetele lui au atins hârtia. Încă o clipă și o înhăța. Am luat o hotărâre.

— Ajutor! am strigat din răsputeri. Hoțul! Hoțul!

Zâmbetul i s-a lărgit și mai mult, dezvelind dinții albi cu o ușoară strungăreață. Nu a mai încercat să pună mâna pe scrisoare, cum mă așteptam. În schimb, în ochi i-a strălucit aprecierea față de tactica pe care o adoptasem.

M-am pus iar pe strigat.

— Am să vă spun la revedere, a zis el și s-a năpustit în jos pe scări, cu un pas surprinzător de ușor. M-am luat după el cât am putut de repede și l-am văzut deschizând cu putere ușile de la intrarea principală. Le-a lăsat așa deschise în urma lui și am rămas cu ochii după silueta neagră care alerga de-a lungul aleii curbate și se pierdea în noapte.

Eram uluită și de-a dreptul curioasă. În clipa când Claudio și Agrippina m-au strigat, am împăturit repede hârtia și am strecurat-o sub braț. Nu se vedea nimic de sub faldurile cămășii de noapte.

Când au ajuns amândoi la mine, speriați, trăgându-și sufletul de atâta alergătură, le-am spus doar atât:

— Cred că am visat. Mi s-a părut că era cineva aici… dar nu era nimeni.

I-am trimis înapoi în camerele lor și au plecat clătinând din cap. Claudio a mormăit în barbă ceva despre femeile însărcinate.

Imediat ce i-am văzut plecați, m-am înapoiat la biroul lui Francesco și m-am așezat în dreptul lămpii. Hârtia era o scrisoare, împăturită în trei, iar sigiliul de ceară întunecată fusese rupt. Scrisul era înclinat spre dreapta și gros, ca și cum cineva ar fi apăsat cu putere pana.

Temerile dumitale privind pedeapsa pe care ar putea să o aplice Alexandru sunt nefondate. Excomunicarea este doar un simplu zvon. Când are să fie mai mult de atât, ne vom folosi de ea pentru scopurile proprii.

Între timp, încurajează-l în continuare să predice împotriva Romei și a celor numiți Arrabbiati. *Și să-mi trimiți o listă cu toate numele de* Bigi…

Bigi. Cenușiii. Cei mai mulți erau de o anumită vârstă și cu o poziție socială bună – erau bărbații care sprijiniseră familia Medici. Auzisem termenul mai demult, din gura soțului meu și din a tatei.

Dar nimic mai mult. O lovitură în acest moment ar fi nechibzuită. Eu investighez planurile lui Piero de a invada Florența. Deocamdată s-a stabilit la Roma și am găsit agenți gata să se ocupe de el cum te-ai ocupat dumneata de Pico. Dacă reușim, nu mai trebuie să ne temem de nimic dinspre partea cenușiilor.

Ca de obicei, nu vom uita ajutorul dumitale și îl vom răsplăti cum se cuvine.

Am împăturit hârtia și am așezat-o la loc pe birou, în locul unde Francesco își ținea corespondența, după care am încuiat biroul. M-am oprit o clipă și am studiat cheia. Isabella i-o dăduse intrusului; să fi fost cheia soțului meu sau era o copie?

Am rămas cu ea în mână. Dacă Francesco i-ar fi simțit lipsa, cea care trebuia să dea explicații era Isabella, nu eu.

M-am întors în cameră. Pe jumătate adormită, Zalumma a murmurat ceva vag despre niște zgomote care veneau de jos.

— N-a fost nimic. Dormi, i-am spus eu, și ea m-a ascultat, recunoscătoare.

Am ocolit patul și m-am dus afară, pe balcon, să chibzuiesc. În atmosferă era o căldură apăsătoare, grea ca o apă. Am tras adânc aer în piept și l-am simțit cum se lăsa în jos, peste plămâni, peste inimă.

… încurajează-l în continuare să predice împotriva Romei și a celor numiți Arrabbiati.

M-am gândit la Francesco și la felul cum se ducea el, plin de râvnă, să asculte toate predicile lui Savonarola. Cum era atent la fiecare cuvânt. Cum se întorcea la palatul lui somptuos și mă răsfăța cu bijuterii. Cum pleca în fiecare noapte să se întâlnească cu târfele lui.

... gata să se ocupe de el cum te-ai ocupat dumneata de Pico.

Mi-am adus iar aminte de Pico, de felul în care ținea pocalul în mâini și îi zâmbea lui Lorenzo; și am revăzut chipul aceluiași Pico, dar de-acum avea ochii goi și obrajii trași. Mi-am adus aminte de cuvintele lui Francesco, rostite încetișor, *Pico...? Era un apropiat al lui Lorenzo, nu-i așa? Vai... s-ar părea că nu mai are cum să o ducă mult.*

Crezusem că cel mai mare pericol care mă putea amenința pe mine sau îl putea amenința pe tata era ca Francesco să deschidă gura și să dea la iveală legăturile mele cu familia Medici. Să vorbească.

Ar fi păcat ca tatăl dumitale să treacă prin alte suferințe. Sau să moară.

Crezusem că-l înțeleg pe soțul meu. De fapt, nu înțelesesem nimic.

Lumea era fierbinte și grea și înăbușitoare. Mi-am pus capul pe genunchi, dar n-am reușit să-mi potolesc respirația ca să dau drumul lacrimilor.

Atunci mi s-a deschis corpul; am auzit ceva care curgea și mi-am dat seama că din mine curgea. Scaunul, picioarele, cămașa erau toate leoarcă și, când m-am ridicat, m-a cuprins un spasm atât de violent încât am crezut că tot corpul mi se întoarce pe dos ca o mănușă.

Am scos un țipăt și m-am prins de balustradă. Când a apărut Zalumma, trează de-a binelea și gâfâind, i-am spus să aducă moașa.

LVI

Francesco l-a numit Matteo Massimo: Massimo, după tatăl lui Francesco și Matteo, după bunic. Am acceptat supusă alegerea numelor după modelul patriarhal. Știusem de la bun început că n-am să-l pot numi Giuliano. Am fost încântată când am aflat că

Matteo înseamnă „darul lui Dumnezeu”. Nici că mi-ar fi putut trimite Dumnezeu un dar mai bun.

Matteo era frumos și uimitor. Datorită lui mi-a revenit inima la loc. Fără el nu aș fi putut îndura ceea ce aflasem în biroul soțului meu; fără el, nu aș fi avut nici un motiv să îmi păstrez curajul. Dar, de dragul lui, am ținut totul numai pentru mine; i-am vorbit doar Zalummei despre scrisoare – dar era necesar, pentru că ea ar fi băgat de seamă prezența cheii, pe care de altfel Francesco nici nu o pomenise.

Când i-am redat partea în care era pomenit Pico, a înțeles pe loc și și-a făcut semnul crucii, cu spaimă.

Matteo a fost botezat a doua zi de la naștere, la San Giovanni, unde mă căsătorisem a doua oară. Ceremonia oficială a botezului s-a ținut după două săptămâni la Santissima Annunziata, care era puțin mai spre nord, în cartierul din vecinătatea Baptisteriului San Giovanni.

Multe generații ale familiei lui Francesco trecuseră prin capela privată pe care o aveau acolo. Biserica se ridica pe o latură a pieței și tot acolo, chiar în fața ei, era orfelinatul, Ospedale della Santa Maria degli Innocenti. Colonadele care se arcuiau grațios – toate purtând amprenta lui Michelozzo – dădeau spre stradă.

M-am simțit bine în acea capelă. În afara unui crucifix de bronz cu un Christos în agonie, erau pereți albi, dați cu var stins, care se ridicau de jur împrejurul unui altar din lemn sculptat, de culoare închisă; parcă era susținut, de o parte și de alta, de două candelabre metalice cât mine de înalte și de două ori mai late. Lumina blondă pe care o dădeau cele douăzeci și patru de lumânări se lupta să compenseze lipsa ferestrelor. Încăperea mirosea a praf, a lemn și a piatră, a tămâie dulce și ceară de lumânări și în aer stăruia ecoul stins al rugăciunilor murmurate vreme de secole.

De la nașterea fiului meu, mă ținusem departe de Francesco; ura, dezgustul și spaima mea erau atât de mari, încât abia puteam să mă uit la el. Purtarea lui a rămas neschimbată – plină de curtoazie și blândă –, dar acum, când îl studiam, îl vedeam în el pe omul perfect capabil să aibă pe conștiință moartea lui Pico, poate și pe a lui Lorenzo. Îl vedeam pe omul care dăduse o

mână de ajutor la înlăturarea lui Piero, moment care adusese după sine moartea lui Giuliano al meu.

Mă străduisem să fac în așa fel încât devotamentul meu de mamă să șteargă orice gând despre afacerile necurate dintre soțul meu și Savonarola, de parcă uitarea ar fi putut să-l pună pe Matteo la adăpost de ele. Mă străduisem – dar, stând acolo în capelă și zâmbindu-i radios fiului meu, simplul fapt că îl știam pe Francesco lângă mine îmi făcea rău.

Unchiul Lauro și Giovanna Maria erau nașii. Era de necrezut ce copil mulțumit se arăta a fi Matteo. A dormit cât a ținut ceremonia și, când s-a trezit, a zâmbit. M-am așezat, încă ostenită după o naștere lungă, și am urmărit totul cu bucurie: tata ținea pruncul și Lauro dădea răspunsurile.

Când s-a terminat, în timp ce tata își purta cu mândrie nepotul spre ieșire, urmat de ceilalți, m-am oprit să iau certificatul lui Matteo din mâinile preotului. Era un bărbat tânăr și emoționat; vocea i se frânsese de câteva ori în timpul botezului. Când am luat certificatul, el nu i-a dat drumul din mână și a aruncat o privire furișată spre ceilalți. Când s-a convins că erau preocupați doar de prunc, mi-a șoptit:

— Noaptea. Citiți ce vă dau numai noaptea – la noapte, când sunteți singură.

M-am tras înapoi… după care m-am uitat în jos. Îmi dăduse ceva în plus față de pergamentul pe care era certificatul. Sub el, ascunsese o bucățică de hârtie, împăturită frumos.

Crezând că era nebun, m-am îndepărtat iute de lângă el și m-am grăbit să îi ajung pe ceilalți.

Afară, în *piazza,* eram la câțiva pași de ai mei când un călugăr tânăr mi-a tăiat calea. Purta rasa neagră a Slujitorilor Sfintei Fecioare, al căror ordin monastic se stabilise acolo, la Santissima Annunziata. Își ridicase capișonul, drept care fruntea și ochii îi rămâneau ascunși. Pe braț, purta un coș mare plin cu ouă. În timp ce treceam ușor pe lângă el, mi-a spus din vârful buzelor:

— Un copil frumos, Monna.

M-am întors gata să zâmbesc. Și m-am trezit față în față cu Diavolul însuși, care-mi surâdea plin de el.

— *Dumneata,* am exclamat eu pe șoptite.

I-a plăcut faptul că îl recunoscusem. S-a înclinat ca să-l văd mai bine – în ochi i se citea amuzamentul, bine temperat de neliniștea că ar putea atrage atenția soțului meu.

— La noapte, a zis el încetișor. Singură.

Și apoi s-a întors și s-a îndepărtat cu pas săltat.

Când m-am alăturat celorlalți, care vorbeau și se maimuțăreau pe lângă Matteo înainte ca Francesco să se întoarcă la *bottega,* l-am văzut pe soțul meu ridicându-și ochii de la așa-zisul lui fiu, cu o privire blândă, absentă.

— Cine era? m-a întrebat el.

— Nimeni, am zis eu apropiindu-mă de el. Țineam certificatul strâns, în așa fel încât să fiu sigură că acoperă în întregime biletul care-mi fusese dat pe ascuns.

N-am vorbit cu nimeni despre bilet – nici măcar cu Zalumma. Dar, când ea a coborât la prânz să mănânce cu ceilalți servitori și m-a lăsat pe balcon singură cu Matteo, am despăturit bucata de hârtie. Soarele strălucea deasupra noastră dintr-un cer fără nori, dar nu mai puteam să aștept – și nici nu vedeam de ce aș face-o. Matteo stătea lipit de mine, cald și gingaș. Să cutez să mă afund și mai tare în înșelăciune?

Când m-am uitat atentă la hârtie, am scos o exclamație de dezgust. Era goală, dela un capăt la celălalt. Diavolul se ținea de glume proaste. Dacă ar fi ars focul în cămin, aș fi aruncat hârtia în flăcări. Dar mi-am ținut firea, am întins bine hârtia și am pus-o într-un sertar. Mă gândeam să o folosesc pentru corespondență, pentru că era de calitate bună, tăiată cum se cade și de un alb strălucitor.

Noaptea târziu, m-a trezit plânsul lui Matteo venind dinspre camera copiilor. S-a oprit pe loc imediat ce doica a venit să îl hrănească, dar eu n-am mai reușit să adorm. Aerul era neobișnuit de cald. Zăceam în pat, scăldată în sudori și nu-mi găseam locul, în timp ce Zalumma dormea în culcușul ei.

Mi-au revenit în minte cuvintele preotului: *Citiți ce vă dau numai noaptea – la noapte, când sunteți singură.*

M-am ridicat. Pe întuneric, m-am strecurat cu mișcări bine calculate, grijulii, în ciuda faptului că Zalumma era greu de

trezit. Am aprins o lumânare, am deschis încet, încetișor sertarul de lângă patul meu și am recuperat hârtia pe care mi-o dăduse preotul.

Mă simțeam ca o proastă, dar mi-era și frică. Am ridicat hârtia în dreptul flăcării.

M-am uitat stăruitor la albul ei și m-am încruntat până când mi-a venit inspirația. Am ținut hârtia mai aproape de sursa căldurii, atât de aproape încât flăcăruia s-a întins spre ea și a început să o afume.

Sub ochii mei literele prindeau contur, transparente, maronii-apoase. Luată prin surprindere, am căscat gura.

Salutări,

Îmi pare rău că nu am putut să dau răspuns scrisorii pe care mi-ai trimis-o mai înainte. Mâine, la ora a șasea, du-te de una singură și cere răspuns de la Dumnezeu.

De secole întregi, credincioșii împărțiseră ziua în ore dedicate rugăciunii: cele mai obișnuite erau Laudele, în zori de zi, și Vesperele, în fapt de seară. După răsăritul soarelui, venea Tertae, ora a treia a dimineții, iar Sexta, ora a șasea, era la miezul zilei.

Am rămas cu ochii la scris: literele perfect verticale, cu f-urile și l-urile lungi și pline de înfloriturі, la n-urile înghesuite, ortografia neglijentă. Nu îl văzusem decât de două ori în viața mea, dar l-am recunoscut pe loc.

Salutări de la Milano, Madonna...

LVII

N-am mai reușit să dorm în noaptea cu pricina. Am stat în pat și am întors biletul pe toate părțile. Du-te să te rogi, scria acolo. *De una singură.* Asta însemna că trebuie să ies din *palazzo.* Numai că erau pe puțin o sută de biserici la Florența. Unde se gândise el că ar trebui să mă duc?

În cele din urmă, am hotărât: Santissima Annunziata, capela familiei noastre, unde mi-ar fi fost ușor să mă duc să mă rog și

la ceasul Laudelor și la Sexta fără să trezesc suspiciuni – și unde îl întâlnisem ultima dată pe Diavol.

Dimineața, m-am trezit și nu i-am spus nimic Zalummei, dar ea mi-a simțit neliniștea și m-a întrebat ce mă frământa. Când i-am explicat că aveam intenția să mă duc să mă rog de una singură s-a bosumflat. Rareori se întâmpla să merg undeva fără ea.

— E ceva în legătură cu scrisoarea, a zis ea. Am tras o spaimă când am auzit-o, până în clipa în care mi-am dat seama că vorbea despre scrisoarea pe care o scăpase tânărul intrus cu apucături diavolești, cea despre care îi povestisem. Știu că vrei să mă ferești de rele, Madonna, dar nu am cum să nu fiu îngrijorată. N-aș vrea să te știu vârâtă în cine știe ce afaceri primejdioase.

— N-aș face niciodată o asemenea prostie, am răspuns eu, dar până și mie cuvintele mi s-au părut nesigure.

A clătinat din cap.

— Atunci, du-te singură, a spus ea cu un aer întunecat. Dar adu-ți aminte că ai un copil.

— Cum aș putea să uit?

Vizitiul m-a dus la Santissima Annunziata. I-am zis să mă aștepte în piața deschisă din fața bisericii, peste drum de grațioasele colonade ale căminului pentru copiii părăsiți. Chiar în clipa în care clopotele s-au pornit să-i cheme pe credincioși, am pășit pragul, am trecut pe lângă călugări și alți oameni care se aflau în sanctuar și m-am îndreptat spre mica noastră capelă.

Încăperea era goală. M-am simțit și dezamăgită, și ușurată. Nu se vedea nici un preot în așteptare. Lumânările nu fuseseră aprinse, în aer nu era nici fir de tămâie. Nu aranjasem nimic dinainte, doar Zalumma și vizitiul știau că venisem aici. M-am liniștit spunând Rozariul. Când, în sfârșit, am auzit în spatele meu pași ușori și iuți, m-am întors.

Era Diavolul, care se uita la mine zâmbind, îmbrăcat în straiele de împrumut ale Slujitorilor Sfintei Fecioare. Capișonul îi acoperea obrazul. În mâini ținea o țesătură neagră împăturită în falduri.

— Vreți să veniți cu mine, Monna Lisa? a zis el. Încerca să fie politicos și prudent, dar nu putea să mascheze cu totul șiretenia care-i răzbătea în priviri.

Drept răspuns, m-am ridicat. Când am ajuns lângă el, a întins spre mine țesătura pe care o ținea în mâini. Faldurile s-au desfăcut, dând la iveală o pelerină.

— Asta e o prostie, am spus eu mai mult pentru mine decât pentru el.

— Nicidecum, a răspuns el și mi-a ținut pelerina ca să o pot pune pe mine în timp ce privirea îi tot fugea spre ușa capelei. Se va dovedi utilă cât de curând.

L-am lăsat să mă înfășoare în pelerină, să ridice capișonul și să-l tragă în față – ca să-mi acopere toca și vălul, să-mi umbrească fața. Bumbacul negru atârna până jos și mătura podeaua în urma mea, așa încât îmi ascundea și fustele.

— Veniți, a zis el.

M-a dus înapoi în stradă, departe de locul unde mă aștepta trăsura, în piață era mare forfotă: bărbați și copii și oameni ocupați să vândă, drept care nimeni n-a luat în seamă doi călugări. M-a ghidat către o căruță care abia se ținea legată de un stâlp. În ham era un cal bătrâior, cam rupt de șale.

— Dați-mi voie să vă ajut.

Mi-a făcut semn să mă urc pe capră.

— Nu.

Tânărul de față fusese în stare să se strecoare hoțește în casa mea. De unde puteam să știu că n-avea de gând să mă răpească și să mă ia la întrebări despre activitățile soțului meu?

A ridicat mâinile într-un gest fățiș de inocență indignată.

— Atunci nu veniți. Duceți-vă înapoi în palatul dumneavoastră cochet. Închideți ochii.

Vorbea serios. Se dăduse un pas înapoi. Dacă voiam, puteam să-l las acolo și să mă întorc în capelă. Puteam să traversez piața și să ajung la vizitiul nostru.

— Ajută-mă să urc, am zis.

Așa a făcut, după care a dezlegat hățurile și s-a urcat lângă mine.

— Mai întâi, o simplă măsură de prevedere.

A întins mâna după o bucată de pânză care se afla pe locul dintre noi. Cu gesturi iuți și îndemânatice, a desfăcut-o. Degetele dibace s-au îndreptat spre capișonul meu, mi-au

înfășurat pânza peste ochi, și au legat-o chiar mai înainte ca eu să-mi dau seama ce punea la cale.

Eram legată la ochi. Mi-am ridicat mâinile, cuprinsă de panică.

A pocnit din limbă de parcă ar fi vrut să liniștească un animal.

— Gata, gata. Nu o să pățiți nimic rău. E pentru siguranța dumneavoastră, nu a mea. M-am cutremurat când am simțit o atingere moale pe obraz și m-am tras iar înapoi sub imperiul senzației că mi-au fost astupate urechile. Toate sunetele erau înfundate – zgomotul mulțimii din piață s-a transformat într-un zumzet neclar – dar îl auzeam pe Diavol vorbind. Ridicase vocea anume pentru mine.

— Acum ajungem…

Căruța s-a smucit și a luat-o din loc. M-am clătinat și am întins mâna să mă țin de marginea locului pe care stăteam. Am mers așa preț de câteva minute. M-am străduit cât am putut să ascult zgomotele și să-mi dau seama încotro mergeam și atunci am înțeles de ce fusesem chemată la miezul zilei. Clopotele tuturor bisericilor se și porniseră pe cântat; nici unul nu cânta cu voce umană – care să aibă timbrul ei special – și să-mi spună în care parte a orașului ne găseam.

În sfârșit, căruța s-a oprit. Glasul tânărului diavol m-a instruit să mă întorc spre dreapta. Am auzit o oarecare mișcare, am simțit cum cineva îmi întindea mâinile. Cu ajutorul acelui cineva, am coborât pe dibuite din căruță. Cineva, cred că Diavolul, m-a prins de umăr și m-a îndemnat să mă mișc repede; de fapt, pasul nostru semăna mai mult cu o alergare. Mi-am ridicat fustele de teamă să nu mă împiedic. Chiar și așa, fără să mă pot folosi de ochi și cu bucata de lână înfundată în urechi, am simțit schimbarea: am ieșit din atmosfera încinsă de soare de afară spre un loc unde aerul era închis și răcoros.

Cineva m-a prins de braț și m-a silit să mă opresc; călăuza mea a fluierat. Pauză și-apoi sunetul unui alt fluierat, înăbușit. Ceva ca un trup cald s-a așezat în fața noastră și-apoi s-a întors. Diavolul și cu mine ne-am luat după el. Am mers puțin, după care am urcat un șir de trepte. Am fost din nou oprită și am auzit un scârțâit greu, de lemn tras peste piatră – de parcă cineva împingea un perete. O ușă s-a deschis și s-a simțit un oarecare curent.

De-aici încolo însoțitorul meu a trecut la un pas mai de voie și am pășit pe o podea care scârțâia din pricina urmelor de nisip. Intrasem prin multe *botteghe* de artiști, drept care am recunoscut pe loc mirosul înțepător de ulei de in fiert și var nestins. Am fost îndemnată să mă așez pe un scaun cu speteaza joasă. Pe un ton vesel și mulțumit de sine, diavolul s-a adresat unei terțe persoane. A vorbit suficient de tare încât să pot distinge clar fiecare cuvânt.

— Cere și ți se va da.

— Ai de gând să-mi aduci ce ți-am cerut?

— Dacă trebuie. Și, după aceea, cât timp am pentru mine?

— Să nu ne lași mai mult de o jumătate de ceas, ca să nu apară nici o primejdie. Vocea care vorbea cu el era bărbătească, dar catifelată: Ai grijă să nu zăbovim mai mult de atât.

Când am auzit acea voce nouă, mi-am ridicat mâinile și am tras de cârpa care-mi acoperea ochii până când am scos-o de pe cap în sus.

Diavolul plecase de-acum, îi răsunau pașii pe coridor. Bărbatul care stătea lângă mine, întinsese și el mâna să tragă bucata de pânză, aproape odată cu mine. Era ras; părul, castaniu cu fire de culoarea fierului, îi cădea în valuri ondulate până la umeri. Îl purta cu o cărare pe mijloc. Și el era îmbrăcat în rasa unui Slujitor al Sfintei Fecioare.

Preț de o clipă, nu l-am recunoscut. Fără barbă, bărbia ieșea în evidență, neașteptat de ascuțită, pomeții și falca erau mai colțuroase. Perișorii de pe față luceau în lumina difuză și păreau aproape argintii. Era tot frumos; puțin mai aproape de perfecțiune să-i fi fost trăsăturile – ochii mai puțin adânciți în orbite, puntea nasului mai puțin proeminentă, buza de sus mai strânsă – ar fi doar drăguț și atât. Leonardo a zâmbit blând în fața nedumeririi mele și-atunci au ieșit la iveală cutele din colțul ochilor de un cenușiu deschis.

Mi-am scos lâna din urechi și i-am rostit numele. Instinctiv, m-am ridicat. Figura lui îmi stârnea amintiri: Giuliano al meu, Lorenzo.

Mi-am adus aminte de scrisoarea lui către Giuliano, în care-l prevenea despre intențiile ducelui de Milano, și m-am simțit

plină de recunoștință. Aș fi vrut să-l îmbrățișez ca pe un prieten drag, ca pe o rudă.

Și el era mânat de aceleași sentimente. Am citit-o în zâmbetul lui strălucitor, chiar dacă era cam nesigur, în brațele lui, care atârnau hotărâte pe lângă corp, dar se simțea în ele dorința de a atinge, de a cuprinde. Dacă ar fi putut, și-ar fi apropiat vârful degetelor de fața mea și i-ar fi citit contururile. Mă iubea și nu pricepeam de ce.

În spatele lui era o fereastră acoperită cu o bucată de pânză, atârnată de un băț; două frânghii, făcute să o ridice și să o coboare, serveau ca scripeți. Pânza era ridicată, dând la iveală un strat gros de hârtie cerată îndeajuns de opacă încât să nu dezvăluie nimic din ce era afară, dar îndeajuns de translucidă încât să permită filtrarea unei lumini galbene.

— Te rog, ia loc, a zis el, după care a arătat spre un taburet. Îmi dai voie? Când am dat din cap că da, l-a tras de-a lungul podelei de piatră și s-a așezat în fața mea.

Tot în spatele lui se vedea un șevalet pe care era pusă o placă mare de lemn. M-am aplecat în față și am reușit să văd niște hârtie crem împăturită cu grijă peste marginea de sus a plăcii, bine fixată pe șevalet, ca să stea locului.

În stânga șevaletului, ardea o lampă pe o măsuță cu bucăți împrăștiate de cărbune și o grămăjoară de pene pufoase de pui. Alături, pe podea era un coș cu ouă, o sticlă de ulei astupată și câteva zdrențe mototolite și pătate.

— Madonna Lisa, a spus el cu voce caldă. Negrul sever al rasei îi scotea în evidență scobiturile obrajilor. A trecut multă vreme. Pe neașteptate, și-a luat un aer ciudat: Iertare pentru că a trebuit să facem totul în mare secret. Trebuie să te protejăm și pe dumneata, și pe noi. Sper că Salai nu te-a speriat.

Salai: Micul Diavol. Porecla perfectă. Am râs scurt.

— Nu. Nu cine știe ce.

S-a luminat când mi-a văzut veselia.

— Gian Giacomo este numele lui de botez, dar nu i se potrivește mai deloc. A ajuns la mine când era doar un copil al străzii; de câțiva ani încoace, m-am străduit cât am putut să îl educ. A învățat literele, chiar dacă abia le buchisește, și e bun ca ucenic. Totuși, câteodată nu pot să îl învăț cum să se poarte

în lume. Dar este loial pe viață și pe moarte și asta îl face foarte util.

Tonul i s-a schimbat, a devenit foarte blând.

— Arăți bine, Madonna. Îți prieste maternitatea. Salai spune că ai un fiu minunat.

— Da, Matteo, am zis eu înflorind.

— Un nume bun. E sănătos?

— Foarte. Mănâncă tot timpul și încă mai vrea. Și se mișcă tot timpul, în afară de momentele când doarme...

— Seamănă cu dumneata?

— Cred că da. Are ochi albaștri deocamdată, parcă ar fi niște agate, dar au să se întunece la culoare, sunt convinsă. Și are păr mult și moale ca mătasea, tot numai cârlionți mititei – îmi duc un deget, uite așa, în creștetul capului și i-l răsucesc pe tot într-un inel mare... M-am poticnit când mi-am dat seama ce făceam. Ochii lui Francesco erau de un albastru înghețat și avea părul destul de întins. Fusesem cât pe ce să recunosc că fiul meu semăna cu tatăl lui – cu păr cârlionțat și ochi care sigur aveau să fie închiși la culoare. Cât pe ce să m-apuc să descriu gropița dulce pe care o făcea în obraji – gropița lui Giuliano.

— S-ar zice că știți o mulțime de lucruri despre mine și despre soțul meu, am spus. V-ați întors la Florența? Credeam că sunteți în Milano, la curtea lui Ludovico.

Pe chip nu i se citea nimic.

— Așa este, dar am venit în vacanță la Florența pentru o vreme.

— Și m-ați adus aici, cu atâtea măsuri de precauție, pentru care motiv?

Nu mi-a dat nici un răspuns, pentru că tocmai a intrat Salai cu o tavă – vin, brânză și nuci. Leonardo s-a ridicat și a luat-o, după care și-a expediat asistentul. S-a dus cu tava spre o masă lungă și îngustă care se întindea pe toată lungimea peretelui din spatele nostru. A avut mult de furcă până să găsească un loc liber unde să o poată așeza.

M-am întors cu gândul să îmi ofer ajutorul, dar ce am văzut m-a fascinat atât de tare încât m-am sculat și m-am dus până acolo să cercetez. Pe masă erau tăblițe de lemn cu muchii lungi, ascuțite; piei neprelucrate de hermină, cu găuri în locurile unde

blana fusese smulsă fir cu fir, fuseseră aranjate în vrafuri, lângă o foarfecă. Se mai găseau și grămezi de pene – cele mai întunecate, de vultur, cele de culoare deschisă, de gâscă, cele mai mici și mai delicate, de porumbel – și de peri sârmoși, translucizi, de porc. La capătul cel mai depărtat era o găleată de lemn, stropită cu var nestins și acoperită cu o pânză. Podeaua de dedesubt era pătată cu ipsos. Aproape de ea, orânduite cu grijă și precizie, grăunțe de culoare, mici și rotunde – albe, negre, galben cafeniu, roz – erau întinse la uscat. În apropiere, un mojar și un pistil, în care străluceau câteva grăunțe minuscule de malachit. Mai era și o placă mare de piatră roșie, pe care era întinsă o grămăjoară de pudră galben-maronie, o piatră de măcinat de mărimea unei palme și o spatulă subțirică de lemn cu marginea ascuțită. Se zăreau mai multe pensule încă neterminate: o pană de vultur smulsă, cu vârful tăiat – în deschizătură era vârât cu dibăcie un șomoiog de peri de porc, după care totul fusese prins zdravăn cu ață cerată. Mai erau și bețigașe foarte subțirele în formă de fus; unul dintre ele fusese înfipt în tija cilindrică a penei ca să o ajute să suporte presiunea unei mâini de artist.

— Deci așa arată atelierul unui pictor, am zis eu, încântată foarte.

Leonardo lăsase tava din mână și se uita la mine în timp ce turna vin în pocale.

— E un fel de a spune. E doar ceva temporar. Cel de la Milano e mult mai plăcut. Nu te sfii, poți să atingi ce vrei. Te rog.

Am tras adânc aer în piept. Am întins mâna să iau o pensulă care avea nevoie de un mâner. Era făcută din pene de porumbel. Cel care o lucrase intercalase blană de hermină, fâșiuță cu fâșiuță, și fasonase vârful pensulei. Am atins vârful mătăsos cu degetul și am zâmbit. Era un instrument numai bun pentru pictat lucruri minuscule: un fir de păr, o geană.

Am pus-o la loc și am arătat spre grăunțele care stăteau la uscat. Culorile erau de o uniformitate uimitoare.

— Cum sunt făcute? Și cum se folosesc?

A așezat un pocal pe masă și l-a umplut pe celălalt. Întrebarea mea îi făcea plăcere.

— Vezi ocrul de colo, de pe piatra de porfir? A întins mâna spre pudra de pe placa de piatră roșie. Cel mai bun ocru se găsește în munți. Pe ăsta l-am găsit în pădurile de lângă Milano. Dacă sapi acolo, găsești filoane de alb, de ocru și sinopis în toate nuanțele posibile, de la negru până la brun roșcat. Minereul trebuie spălat de multe ori și pisat de multe ori, până devine pur și strălucitor. După care se prepară cu ulei de in – sau apă, dacă preferi – și se pune la uscat. Negrul pe care-l vezi aici nu este sinopis. E făcut din coji de migdale arse; dau o culoare foarte plăcută și se lucrează ușor cu ea.

— Și aici? E tot sinopis? am întrebat eu arătând spre un grăunte de un roz aprins.

— E *cinabrese.* Un amestec de alb din var nestins cu cea mai deschisă dintre nuanțele de sinopis. Se folosește la pictarea carnației. Când sunt gata de lucru, strivesc o sămânță de in și storc din ea cât am nevoie. S-a oprit și mi-a aruncat o privire curioasă, ciudat de timidă. Știu că avem multe de discutat, Madonna, dar speram…

Mi-a întins un pocal cu vin. Eram prea neliniștită ca să am chef de vin, dar am luat o înghițitură ca să îi dau libertatea de a bea din propriul pocal. A luat și el o înghițitură și l-a lăsat jos.

— Speram să ne putem liniști puțin înainte de a vorbi lucruri serioase. Și speram că ai să te învoiești să-mi pozezi, chiar dacă astăzi avem puțin timp.

— Să pozez?

— Pentru portretul dumitale.

Am slobozit un hohot scurt, neîncrezător.

— Și care ar mai fi rostul? am întrebat eu sfidător. Lorenzo a murit. Iar Giuliano…

— Eu tot aș vrea să duc portretul la bun sfârșit.

— Și e limpede că nu o faceți dintr-o obligație față de cei duși, ci din alte motive.

Nu a răspuns pe loc. Și-a întors fața spre fereastra prin care nu se vedea nimic; și trăsăturile, și părul i s-au muiat în luciul stins, de culoarea untului. Ochii îi erau limpezi ca sticla, aproape decolorați, inundați de lumină.

— Am văzut-o pe mama dumitale.

A vorbit atât de încet, încât n-am fost sigură că auzisem bine. Mi-am ridicat fruntea.

— Ce vreți să spuneți? Ați cunoscut-o pe mama?

— Am cunoscut-o. Pe atunci, ea și ta… soțul ei, Ser Antonio, erau adesea invitați la palatul Medici. Înainte ca ea să se îmbolnăvească. Ser Antonio nu mi-a fost niciodată prezentat – el era destul de retras și rămânea mai mult pe afară, prin grădină sau se ducea să stea de vorbă cu cei de la grajduri. Dar am stat lângă mama ta la două banchete. Și am vorbit mult cu ea în timpul carnavalului. Ca și dumneata, avea ochiul format pentru artă. O aprecia și o înțelegea.

— Venea des la palatul Medici?

A încuviințat.

— Lorenzo avea o mare slăbiciune pentru ea – ca prieten. I-a arătat colecțiile, firește. Îi respecta părerile. Familia ei fusese întotdeauna în cei mai buni termeni cu neamul Tornabuoni – familia mamei lui Lorenzo – și așa se face că s-au întâlnit. Bineînțeles că prin Lorenzo l-a cunoscut pe Giuliano.

— Ea era… adică toată lumea știa ce se petrecea între ei?

Și-a lăsat pleoapele în jos.

— Nu, Madonna. Mama dumitale era o femeie cât se poate de virtuoasă. Sincer îți spun: nu cred că ea și Giuliano…

S-a oprit brusc. Spre surprinderea mea, s-a înroșit.

— Nu credeți că erau… împreună… până…? am sugerat eu.

Nu voiam să-l stingheresc, dar trecuseră ani de zile de când așteptam să aflu adevărul despre viața mamei mele.

Și-a ridicat privirea, dar nu s-a uitat direct la mine.

— În noaptea de dinaintea morții lui Giuliano – am văzut-o pe Via de Gori, în fața palatului Medici. Urma să se întâlnească cu el. Arăta atât de fericită! Și… lumina era blândă, o învăluia cu blândețe. Era la apus și am zărit-o ieșind din umbră. Eu… Glasul lui părea să-și piardă din putere. Încercarea de a reda ceva ce văzuse cu propriii ochi, ceva trecător, aproape supranatural, îl copleșea. Nu se vedea nici o linie în plus, nici o delimitare clară între trupul ei și aerul care o învește mânta. A ieșit din umbră și totuși nu se detașa de ea, nici de cer sau de stradă sau de clădiri. S-ar fi zis cumva că… era în afara timpului. A fost un moment uluitor. Părea să fie mai mult decât o femeie. Era o

Madonă, un înger. Lumina era… absolut remarcabilă. S-a oprit iar. S-a reîntors la tonul obișnuit: Te rog să mă ierți pentru asemenea aiureli prostești.

— Nu sunt aiureli. Sună a poezie.

— Știi cât era de frumoasă.

— Da.

— Imaginează-ți-o de o sută de ori mai frumoasă. Imaginează-ți că lumina izvora dinlăuntru! ei. Îmi doream din tot sufletul să o pot picta, dar… Giuliano a fost ucis, cum știi. Și Anna Lucrezia s-a îmbolnăvit.

— Nu s-a îmbolnăvit, am zis eu. Soțul ei nu putea să facă copii. A lovit-o când a aflat că e însărcinată.

În ochii lui Leonardo am văzut un licăr de mânie și durere, de parcă el însuși ar fi fost lovit.

— Deci a știut de la bun început.

— A știut de la bun început.

I-a trebuit ceva timp până când s-a adunat.

— Îmi pare foarte rău. În noaptea cu pricina, m-am hotărât să o pictez pe mama ta. Voiam să surprind esența frumuseții ei și s-o înfățișez în toată bucuria. În toată mulțumirea. Să o arăt așa cum era atunci, când se ducea la Giuliano, nu așa cum a fost mai târziu. Avea o lumină aparte, se născuse cu ea – și dumneata o ai, Madonna Lisa, în dumneata o văd pe ea. Și dacă mi-ar fi permis să o aștern pe hârtie… Știu că e foarte neplăcut să te rog să îmi pozezi acum, dar m-am convins că soarta poate fi capricioasă. Ea era cu Giuliano atunci, era fericită. Și a doua zi, el se dusese. Cine știe unde o să fim mâine?

Poate că ar fi continuat tot căutând să-și susțină cauza, dar l-am oprit punându-mi mâna pe brațul lui.

— Unde ați vrea să mă așez? am întrebat.

M-a lăsat să mă uit mai întâi la schița în cărbune de pe șevalet, *cartone,* cum o numea el. Era făcută în ziua de după înmormântarea lui Lorenzo și folosise desenul din grădina de la Santo Spirito. Acum nu mă mai uitam peste umăr, ca în desenul făcut în creion cu vârf de argint. Aveam fața orientată spre privitor, doar corpul și umerii erau ușor răsuciți. Nu mai eram doar un cap cu o umbră de umeri și de fileu. Aveam păr lung și

lăsat pe umeri, cum îl țin fetele. Decolteul rochiei ar fi stârnit mânia copiilor militanți ai lui Savonarola. Mi se vedeau mâinile și o mare parte din tors – suficient ca privitorul să-și dea seama că eram așezată.

Cum stăteam așa lângă Leonardo, cu ochii la desenul de pe șevalet, mi-a aruncat o privire, a scos un sunet care aducea a dezgust și, dintr-o singură mișcare, a luat o pană de pui de pe măsuță. A trecut-o ușurel peste hârtie. Marginile penei s-au înnegrit. Cărbunele de dedesubt a dispărut.

— Așează-te, a zis el cu gândurile în altă parte. Bărbia, e momentul să o fac cum trebuie.

M-am îndepărtat și m-am așezat. Cu pana în mână, a venit în dreptul meu și mi-a stabilit poziția cu mare atenție la amănunte: bărbia perfect dreaptă, nici gând să o înclin în sus sau în jos, capul întors într-un anumit unghi, precis măsurat, față de trup. Pe moment, nu-i păsa cum îmi țineam mâinile. Ba chiar mi-a dat pocalul cu vin și m-a poftit să beau înainte să înceapă.

Am păstrat tăcerea în timp ce el termina de șters urmele „crimei”. După care a luat cărbunele fixat de bețigaș și, cu o mișcare elegantă și dibace, a corectat bărbia. Și-apoi s-a pornit să mă studieze. Mă studia și verifica: cum era nasul meu față de cel din desen, pe urmă ochiul drept, ochiul stâng, sprâncenele și iarăși nasul. La un moment dat, am simțit că nu mai am stare și am început să-mi plimb ochii de jur împrejur. Privirea mi s-a oprit asupra peretelui de lângă șevalet – la un mic panou de lemn care fusese îmbrăcat în ipsos și lăsat la uscat. Lângă el se vedea o aschie ascuțită; era clar că fusese folosită la netezirea suprafeței panoului.

— E panoul pe care o să-l folosiți pentru portret? am întrebat eu.

S-a încruntat, supărat de întrerupere.

— Da. Mai are nevoie de câteva zile să se usuce.

— Și suprafața e făcută doar din ipsos?

— Ipsos de un anumit fel, a zis el. E un *gesso sottile,* ipsos de Paris, cu niște îmbunătățiri aduse de mine. Mai întâi e lemnul de plop alb din care e făcut panoul. Pe el se lipește o pânză de calitate bună, ca să fie o bază potrivită pentru *gesso.* După care

i se netezește suprafața, până ajunge să fie ca fildeșul. Când se usucă, pun schița pe el.

— Și o copiați?

— Sunt mult prea leneș pentru asta. Iau schița, o lipesc de panou și presar praf de cărbune peste ea. Merge foarte repede. După care începe pictura. Dar rămâne să o să facem când ne întâlnim data viitoare, dacă soarta ne îngăduie. Te rog să mai bei puțin vin, Madonna.

— Înțeleg să vreți să mă îmbătați, am spus.

În mintea mea era o glumă, dar când m-am uitat la el, am văzut că nu zâmbea.

— Avem destule lucruri grave de discutat, nu ești de acord?

Drept răspuns, am dat pe gât o înghițitură zdravănă de vin. Era ieftin și acruț.

— Atunci de ce nu ne apucăm să le discutăm? M-am plictisit să pozez într-o făptură mulțumită de sine. Nu m-ați adus până aici doar ca să lucrați la portret și să vorbim despre vremuri mai fericite.

— Prea bine. Spune-mi adevărul, Madonna. Te-am văzut... cu Francesco del Giocondo...

Voia să adauge ceva, dar l-am întrerupt.

— Când?

— La botezul copilului.

Așa deci. Stătuse cu ochii pe mine când Salai îmi înmânase biletul. A continuat:

— Îl iubești?

În glasul lui se strecurase amărăciunea. Am simțit că îmi ard obrajii. Mi-am pironit privirea în podelele de piatră.

A suspinat și vocea i s-a muiat.

— Greșesc cumva sau relațiile dintre voi sunt încordate, cel puțin dinspre partea dumitale?

Mi-am ridicat fața.

— De unde știți?

Răspunsul meu a părut să-l mulțumească.

— Din ce am văzut cu ochii. E din cale-afară de greu să-ți ascunzi în întregime sentimentele. Și în gesturile dumitale nu am văzut cine știe ce afecțiune. Nu ar fi prima oară când am

detectat... o asemenea nefericire între soț și soție și am avut dreptate.

— Eu...

Sentimentul de vinovăție a pus stăpânire pe mine. Mi-am amintit zilele îngrozitoare când m-am sacrificat de dragul lui Matteo, când mi-am călcat pe suflet și m-am lăsat tratată drept târfă.

— Îl arestaseră pe tata. Francesco s-a oferit să-l salveze dacă...

N-am fost în stare de termin. A dat din cap cum că nu era nevoie să spun mai mult.

— Atunci trebuie să te întreb dacă îți păstrezi loialitatea față de Giuliano. Față de familia Medici.

Dintr-odată, am înțeles totul. Nu avea cum să știe că nunta cu Francesco îmi fusese impusă; nu avea cum să știe dacă eram la curent cu manevrele lui Francesco și dacă eram de acord cu ele.

— Nici în ruptul capului nu l-aș trăda pe Giuliano! L-am iubit...

Mi-am acoperit obrajii cu palma. Stătea nemișcat în fața șevaletului; cărbunele părea înțepenit deasupra desenului.

— Și acum nu-l mai iubești?

— Ba da. Lacrimile s-au pornit și nu s-au mai oprit. N-am făcut nimic ca să le opresc. Bineînțeles că da. Când a murit, am vrut să mor și eu. Și aș fi murit de mâna mea, dacă nu i-aș fi purtat copilul în pântece... Când mi-am dat seama ce am spus, m-a cuprins panica: Nu trebuie să spuneți nimănui – nici măcar lui Salai! Dacă Francesco prinde vreodată de veste, are să mi-l ia.

— Giuliano... mort. Cu mișcări foarte lente a pus cărbunele la loc pe măsuță, fără să se uite la el. Sunt puțini cei care au auzit o asemenea veste. Cei mai mulți cred că este în viață.

— Nu. Francesco mi-a spus. I-au găsit trupul în Arno... Membrii Signoriei l-au luat și l-au îngropat în afara zidurilor orașului. Le-a fost teamă știind ce s-a întâmplat cu Messer Iacopo.

A cugetat la ce îi spusesem.

— Înțeleg.

A rămas tăcut și momentul de liniște mi s-a părut lung, neplăcut – un moment în care m-am luptat să-mi recâștig stăpânirea de sine, să înăbuș toată durerea pe care nu-mi îngăduisem niciodată să o revărs în voie. După care a spus, căutându-și cuvintele cu mare grijă:

— Prin urmare, îți păstrezi loialitatea față de familia Medici. Și nu te-ai da în lături să-l ajuți pe Piero să revină la putere în Florența? Și ești în stare să îți ții gura?

— Răspunsul e da, la amândouă întrebările. Aș face orice, atâta timp cât fiul meu Matteo n-ar avea nimic de suferit.

Mi-am șters lacrimile și mi-am ridicat privirile spre el. În ochi i se citea tulburarea, dar zidul dintre noi începuse să se năruie.

Mi-am dat seama că nu știuse. Nu știuse că știam despre moartea lui Giuliano. Poate că mă crezuse capabilă să-l trădez, să mă mărit cu Francesco deși primul meu soț ar fi putut să fie încă în viață. Totuși, continuase să fie cordial; ba chiar îmi ceruse să îi pozez.

— Crede-mă că îți înțeleg îngrijorarea față de copil. Nu ți-aș cere niciodată să faci ceva care l-ar putea pune în primejdie. Am fost destul de surprins când am primit scrisoarea dumitale, a spus el încet, din respect pentru lacrimile mele. Aveam… motive să cred că ți-ai găsit sfârșitul în noaptea când frații Medici au fugit din Florența. Nu-ți cunoșteam scrisul de mână, e de înțeles. Prin urmare, nu am răspuns. Mai târziu, am aflat că te-ai căsătorit cu Francesco del Giocondo…

— Am citit scrisoarea care a scăpat din mâna lui Salai, am zis eu întrerupându-l. Cea adresată soțului meu. Până în noaptea cu pricina, nu… avusesem habar că are vreo legătură cu Savonarola. Nici măcar nu știu cine i-a trimis scrisoarea.

L-am privit cu atenție. Voia să mă creadă, dar ceva îl ținea în loc.

— E adevărat, a spus el mai mult pentru sine decât pentru mine. Când l-ai văzut pe Salai la botez, ai fi putut să-i spui soțului tău că el era cel care-i luase scrisoarea din scrin. Dar n-ai făcut-o.

— Bineînțeles că nu. Ce ar trebui să fac? M-ați adus aici dintr-un motiv anume.

— Piero de Medici dorește să-ți vorbească, a zis el.

Am rămas cu gura căscată; arătam ca lovită cu leuca.

— Piero? Piero e aici?

— Vrea să pună iar mâna pe putere. Și are nevoie de ajutorul dumitale. Poate să conteze pe el?

— Bineînțeles.

A plecat de lângă șevalet și s-a apropiat de mine.

— Prea bine. Du-te la Dom peste trei zile, la ceasul prânzului. Urmează să vă întâlniți în sacristia din partea de nord.

M-am gândit bine.

— O femeie de una singură, într-o sacristie… Preoții au să fie suspicioși. Dacă mă vede cineva așteptând acolo…

— Preoții știu ce au de făcut. Spune-le că te-a trimis Gian Giacomo. Au să te conducă spre un pasaj secret la care nu se poate ajunge decât prin sacristie.

— Și de ce nu v-a pus Piero să transmiteți mai departe mesajul lui, pur și simplu? De ce să riște venind în persoană la întâlnire?

— Nu sunt decât o unealtă, Madonna. Nu mă încumet să-mi închipui că îl înțeleg.

S-a ridicat și l-a strigat pe Salai, după care s-a descotorosit de mine cu o plecăciune. Salai mi-a legat iar cârpa la ochi și am fost dusă înapoi la Santissima Annunziata în același fel în care fusesem adusă.

Zalumma mă aștepta în odăile mele. Știam că era pierdere de vreme să încerc să-mi ascund tulburarea. Mirosise faptul că mă întâlnisem cu Leonardo la fel de sigur cum ar fi simțit mireasma uleiului de trandafiri. Dar hotărâsem deja să nu-i dau nici un fel de amănunte, de dragul ei. Înainte să scot o vorbă, mi-a spus cu voce scăzută, în așa fel încât nimeni care s-ar fi aflat pe coridor să nu audă:

— Știu că te-ai dus să te întâlnești cu cineva și mai știu că are legătură cu scrisoarea pe care a găsit-o intrusul. Nu se cuvine să pun eu întrebări. Dar sunt aici. Sunt gata să-mi ofer ajutorul în orice fel. Spune-mi ce dorești.

I-am luat mâinile și am sărutat-o de parcă mi-ar fi fost soră, nu sclavă. Dar nu am rostit o vorbă despre Leonardo sau Piero; asemenea nume îi puneau viața în primejdie.

Și mie mi-l puneau. M-am dus în camera copiilor și l-am ținut pe Matteo în brațe. Am rămas așa multă vreme, mi-am plimbat ușor mâinile peste pielea moale din creștetul capului, peste smocurile de păr pufoase. I-am sărutat obrazul catifelat și am tras în piept mirosul de lapte și săpun.

Trei zile s-au scurs repede.

Claudio a ridicat o sprânceană când i-am cerut ceva neobișnuit: să mă ducă la Dom. Am spus-o cu aerul cel mai obișnuit, de parcă ar fi fost vorba de o toană, de parcă n-ar fi trecut ani de zile de la prima și ultima mea vizită acolo.

Chiar înainte de miezul zilei, pe când clopotele băteau asurzitor, am trecut pe sub cupola masivă și am îngenuncheat la mică distanță de altarul înalt, dăltuit în lemn de culoare închisă și pictat în aur.

Am îngânat rugăciunile alături de ceilalți, bolborosind cuvintele pe care le știam din copilărie. Am îngenuncheat și m-am ridicat și mi-am făcut semnul crucii. Era puțină lume, pentru că cei mai mulți credincioși preferau să se ducă la San Marco și la celebrul ei prior sau la San Lorenzo, unde el venea adesea să țină predici.

În clipa în care s-a încheiat slujba, m-am ridicat și m-am îndreptat iute spre partea de nord a catedralei, unde se afla sacristia principală – încăperea în care tânărul Lorenzo își căutase adăpost în dimineața asasinării fratelui său. Ușile din bronz încrustat erau atât de înalte și de grele, încât abia dacă s-au clintit când am vrut să le deschid.

Când să încerc a doua oară, am auzit pași în spatele meu și m-am răsucit. Doi preoți – unul tânăr, celălalt cu părul alb și un aer obosit – se apropiau de sacristie, ducând cu ei potirul de aur și o carafă de cristal cu apă.

— Ia te uită, a spus cel vârstnic. Aveți nevoie de sfatul unui preot, Madonna? În glas i se citea o oarecare rezervă. Prezența unei femei în preajma sacristiei era ciudată, dar era limpede că sunt de neam nobil.

A trebuit să îmi dreg vocea.

— Gian Giacomo m-a îndrumat să vin aici.

— Cine?

— Gian Giacomo. A spus că știți despre ce e vorba.

Bătrânul a clătinat din cap. Au schimbat o privire iute, ușor stânjenită.

— Îmi pare rău, Madonna. Nu știu despre ce este vorba. De ce anume te-ar trimite cineva aici?

— Gian Giacomo, am zis eu ridicând puțin vocea. Poate că mai e un preot care m-ar putea ajuta…

Acum, amândoi preoții s-au încruntat.

— Nu cunoaștem pe nimeni cu acest nume, a zis preotul cel vârstnic cu hotărâre. Îmi pare rău, Madonna, dar avem treburi de făcut.

Cu mâna liberă a împins ușa cu toată greutatea ei, i-a făcut loc celui tânăr, după care a intrat și el și a închis ușa în fața mea.

Am făcut câțiva pași în sus și în jos, sperând în apariția unui alt preot. Să nu fi ajuns mesajul? Să fi fost Piero prins? Leonardo nu avea nici un motiv să mă atragă într-o capcană, fără îndoială…

Preoții au ieșit din sacristie și m-au găsit tot acolo.

— Duceți-vă acasă! a poruncit cel tânăr. Acasă la soțul dumneavoastră!

— Nu este deloc cuviincios, Madonna, a zis cel vârstnic. De ce ați venit aici întrebând de un bărbat? Unde vă este escorta?

Mi-a trecut prin cap că cineva și-ar fi putut închipui ceva simplu: Gian Giacomo era numele iubitului meu, cu care aș fi pus la cale o întâlnire amoroasă. În zilele acelea când domnea Savonarola, acuzația de adulter putea fi la fel de periculoasă ca și adevărata mea misiune. Mi-am cerut scuze și am plecat în grabă din biserică.

M-am întors acasă, speriată și furioasă. Leonardo reușise să-și bată joc de mine și nu-mi dădeam seama de ce.

LVIII

Ajunsă acasă, m-am dus direct în odaia copiilor și mi-am luat în brațe feciorul. Nu voiam să dau ochii cu Zalumma, să fac față tăcerii ei scrutătoare acum, când eram mânioasă. I-am poruncit doicii să plece și am început să-l legăn pe Matteo. Când copilul a întins mâna și m-a tras de păr – cu atâta putere încât m-a durat de-a binelea – mi-am îngăduit să plâng puțin.

Până acum nu-mi dădusem seama cu câtă ardoare îmi dorisem să fac ceva care să-mi îngăduie să cinstesc amintirea lui Giuliano. De la moartea lui, mă văzusem silită să nu rostesc o vorbă despre el, să mă port ca și cum cununia mea cu el nici n-

ar fi avut loc. Iar acum speranțele mele se transformaseră într-o glumă.

Stăteam cu fiul meu de aproape un ceas când Zalumma și-a făcut apariția în tăcere și a rămas lângă ușă.

— M-am gândit că s-ar putea să-ți fie foame, a zis ea încet.

Am clătinat din cap. S-a răsucit să plece, după care s-a oprit și și-a aruncat privirea dincolo de ușă ca să fie sigură că nu era nimeni pe coridor.

— Cineva a lăsat o scrisoare, a spus ea dintr-o suflare. Pe masa de lângă pat. Elena sau Isabella sigur au s-o vadă curând.

I l-am dat pe Matteo fără să spun nimic, m-am dus în odaia mea și am închis ușa.

Hârtia era de un alb imaculat, marginile fuseseră tăiate cu grijă și, așa cum am bănuit înainte să o desfac, era complet goală.

Dimineața fusese rece și în cămin pâlpâia și acum un foc. M-am dus în dreptul lui și am lăsat hârtia în jos, cât mai aproape de flăcări.

M-am ghemuit ca să pot citi literele de un maroniu pal pe măsură ce ieșeau la iveală.

Iertare. Dumnezeu va da lămuriri mâine, când te vei duce la rugăciunea de la miezul zilei.

Am azvârlit hârtia în foc și m-am uitat cum arde.

Nu i-am spus nici un cuvânt Zalummei. A doua zi, la prânz, m-am dus să mă rog la capela de la Santissima Annunziata.

De data asta, când Diavolul pe post de călugăr numit Salai s-a apropiat de mine, i-am aruncat o privire fioroasă. Când am ajuns în căruță, mi-a legat cârpa la ochi și a șoptit:

— Acum chiar că este spre binele dumneavoastră, Madonna. Am păstrat tăcerea. Când, în sfârșit, ochii mi-au fost dezlegați și m-am aflat față în față cu Leonardo, nu am zâmbit deloc.

În vocea și în purtarea lui citeai blândețe și multă înțelegere.

— Îmi pare rău, Madonna Lisa, a zis el. Stătea în fața ferestrei acoperite cu hârtie, înalt și slab, în rasa largă de călugăr. Nu mai avea tuleie pe față; se bărbierise de curând și pe obrajii lui parcă sculptați se vedeau urmele roșii ale briciului. Șevaletul era

gol. Șasiul de lemn cu desenul pe el, acoperit cu un strat negru de funingine, era așezat pe masa cea lungă.

— A fost o păcăleală crudă, dar situația în care suntem e din cale-afară de primejdioasă.

— M-ați mințit. Piero nu se afla în Dom.

— Nu, nu era acolo. (S-a apropiat până când a fost la o lungime de braț în fața mea. În ochii lui deschiși la culoare am văzut o duioșie adevărată.) Te rog să mă crezi, nu mi-a făcut nici o plăcere să mă port atât de urât. Dar trebuia să te supun la o probă.

— De ce? De ce nu ați vrut să aveți încredere în mine?

— Pentru că ești căsătorită cu unul dintre marii dușmani ai familiei Medici. Și pentru că, deși te știu de multă vreme, nu te cunosc bine. Și… mai e faptul că nu pot să mă bizui pe propria mea judecată în ceea ce te privește.

Am scos o exclamație de dezgust.

— Vă rog. Sper că nu vă închipuiți că mă puteți duce de nas pretinzând că ați avea anumite sentimente față de mine. Știu că nu m-ați putea iubi niciodată în acest fel. Știu ce acuzații vi s-au adus. Știu totul despre dumneavoastră și Salai.

A făcut ochii mari, i-a îngustat la loc. Furia le dădea strălucire.

— Știi deci. I-am văzut pumnii încleștându-se. Te referi la Saltarelli.

— Cine?

— Iacopo Saltarelli. Când aveam douăzeci și patru de ani, am fost acuzat de sodomie – un cuvânt foarte simplu pe care se pare că ți-e greu să-l rostești. De vreme ce par să te intereseze detaliile, am să ți le spun. Am fost arestat și dus la Bargello, unde am aflat că eram implicat într-un denunț anonim. Se presupunea că eu și alți doi bărbați – Bartolomeo de Pasquino, un aurar, și Leonardo de Tornabuoni – ne-am fi dedat la tot felul de împreunări împotriva firii cu Iacopo Saltarelli. Saltarelli avea șaptesprezece ani. Era un destrăbălat și probabil că merita pe deplin acuzațiile – dar mai era și ucenicul fratelui său, un aurar foarte căutat de pe Via Vaccarechia. Pasquino avea și el o *bottega* pe aceeași stradă, iar eu mă duceam la ambele prăvălii pentru că mă angajau adesea ca pictor. Sunt sigur că ai auzit de

meseriașii fără succes care scapă de rivali cu o *denuncia* trimisă la momentul potrivit.

— Am auzit că se obișnuiește, am spus eu.

— După spusele proprietarilor de prăvălii de pe stradă, *denuncia* cu pricina fusese scrisă de numitul Paolo Sogliano. Întâmplător, era pictor și ajutor pe lângă un aurar de pe Via Vaccarechia, Antonio del Pollaiuolo. Acuzațiile au fost retrase din lipsă de dovezi, deși au fost chestionați mulți martori potențiali. Și, la câțiva ani după, Sogliano s-a văzut afară, în stradă.

— Deci n-a fost nimic adevărat.

— Nu a fost nimic adevărat. Și îți cer să te gândești cum te-ai fi simțit dumneata în situația mea. Cum te-ai fi simțit dacă ai fi fost smulsă noaptea din pat, dusă la închisoare și luată la întrebări. Cum te-ai fi simțit când i-ai fi spus tatălui dumitale. Cum te-ai fi simțit dacă ar fi trebuit să te bizui pe relația cu Lorenzo de Medici – să îi ceri ajutorul – ca să fii eliberat și să dormi în patul propriu în loc să rămâi în celulă. Dante spune că sodomiții sunt sortiți să străbată de-a pururi un deșert de foc. Ascultă-mă pe mine, nu există nici un deșert mai înfiorător decât interiorul unei celule de la Bargello.

Furia i s-a stins. Următoarele vorbe au fost rușinate.

— Ceea ce nu înseamnă că nu m-am îndrăgostit niciodată de un bărbat. Nici nu înseamnă că nu am iubit niciodată o femeie.

M-am gândit cum trebuie să fi fost pentru un tânăr să-i spună tatălui său că fusese arestat pentru un asemenea delict. M-am gândit la furia tatălui său și m-am făcut roșie.

— Cât despre Salai… E doar un băiat, cum poate ai observat. Da, e de vârsta dumitale, așa este, deși ar putea la fel de bine să fie cu zece ani mai mic; vezi bine că are mintea unui copil. Încă nu e așa de copt ca să știe ce vrea. Eu sunt un om în toată firea și tutorele lui. Să dai de înțeles că ar mai fi ceva în relația noastră este condamnabil.

Când în sfârșit am fost în stare să vorbesc, am spus:

— Îmi cer iertare pentru cuvintele îngrozitoare. Știu cum este închisoarea Bargello. Acolo m-au dus în noaptea când a murit Giuliano. Și tata era acolo. Am fost eliberați numai prin intervenția lui Francesco.

Chipul i s-a îmblânzit pe loc.

— Și chiar ați crezut că am să-l aduc pe Francesco cu mine? am întrebat. Să-l aresteze pe Piero? Să vă aresteze pe dumneavoastră?

A clătinat din cap.

— Nu. Te-am considerat demnă de încredere. Cum spuneam, trebuia să-mi spun propria judecată la încercare. Am... (Un licăr de durere i-a străbătut fața.) Graba cu care m-am lăsat în voia sentimentelor a dus la adevărate tragedii. Un asemenea lucru nu trebuie să se mai întâmple niciodată. S-a apropiat de mine și mi-a luat mâinile: Ce am făcut a fost jignitor, dar necesar. Și îmi cer iertare din toată inima. Vrei să mă ierți, Madonna Lisa, și să mă primești din nou ca prieten?

Prieten, spunea el, dar emoția din ochii lui vorbea despre un sentiment mai adânc. Înainte să mă îndrăgostesc de Giuliano, aș fi putut cu ușurință să-mi dăruiesc inima acestui om. Acum, eram prea îndurerată. Mi-am tras mâinile, cu blândețe.

— Știți bine că l-am iubit pe Giuliano.

Mă așteptam ca vorbele mele să fie usturătoare, să înăbușe afecțiunea care i se citea în ochi. Nu a fost așa.

— Nu am nici o îndoială, a zis el cu veselie și s-a uitat la mine întrebător.

— Vă iert, am spus eu și exact așa simțeam. Dar, înainte să vin astăzi aici, nu-l aveam decât pe fiul meu. Acum am și altceva. Înțelegeți? Așa că nu-mi luați fericirea de a fi de ajutor.

— N-am s-o fac, a spus el încetișor. Ne-ai putea fi de mare ajutor.

— Piero nu e aici, la Florența?

— Nu, Madonna. Și, dacă soțul tău l-ar fi crezut aici, sigur ar fi pus la cale omorârea lui.

— Deci ce trebuie să fac? am întrebat. Ca să fiu de ajutor?

— Mai întâi, a zis el, poți să-mi spui ce îți amintești din scrisoarea pe care o citea Salai când l-ai găsit în pupitrul lui Ser Francesco.

Și i-am spus. I-am spus că soțul meu primise ordin să facă rost de toate numele bărbaților cunoscuți drept *Bigi* și să-l încurajeze pe Fra Girolamo să țină predici îndreptate împotriva Romei. Se

pare că Salai se descurca greu cu cititul și la fel de greu cu memoria. Aș fi fost un informator mult mai bun decât el.

Urma să cercetez biroul lui Francesco noapte de noapte, dacă era cu putință, și, dacă aflam ceva important, să dau un semn așezând o anume carte din biblioteca mea pe măsuța de lângă pat. Nu am întrebat de ce. Îmi era cât se poate de clar. Isabella, cea care îi mijlocise lui Salai intrarea în birou, curăța odaia mea de dormit în fiecare dimineață și aprindea focul în fiecare seară. Mă îndoiam că știa până la capăt în ce se băgase și nu credeam ca Salai să-i fi spus; probabil își închipuia că nu era nimic mai mult decât un *Buonomo* care-l spionează pe un altul.

După ce lăsam cartea, a doua zi trebuia să mă duc la Santissima Annunziata, chipurile ca să mă rog.

Aveam două inimi: una era grea de suferința pe care discuțiile și amintirile despre Medici o stârniseră; cealaltă era ușoară, fericită că sunt în sfârșit în stare să lucrez pentru îndepărtarea lui Savonarola, căderea lui Francesco de la putere și cea de-a doua venire a lui Piero.

— Mai e un lucru pe care poți să-l faci ca să fii de ajutor, mi-a spus Leonardo.

M-a dus spre masa lungă acoperită cu resturile muncii sale de artist. Panoul din lemn de plop acoperit cu ipsos era la vedere și peste el, un *cartone* în cărbune cu chipul meu. Patru pietre netede țineau în jos colțurile hârtiei și pe deasupra desenului fusese presărat praf de cărbune lucitor.

— Puțină magie, a zis Leonardo. Ține-ți respirația. A dat pietrele deoparte și, cântărindu-și fiecare gest, a prins hârtia din colțul de sus din stânga și cel de jos din dreapta și a tras-o în sus de pe panou. Cu maximă atenție, s-a îndepărtat de masă și a lăsat pudra să se prelingă de pe desen într-o ladă așezată pe podea. Vârtejuri de praf negru mi s-au așezat pe față și pe haine ca un strat fin de funingine.

Am rămas așa în fața panoului de pe masă, tot cu respirația oprită, iată-mă acolo pe întinderea neted-ivorie a panoului: trăsăturile neclare, cenușii, fantomatice așteptau să se nască.

Nu am stat mai mult de o jumătate de oră, de teamă să nu-i trezesc bănuieli lui Claudio. Leonardo a luat panoul cu schița și

l-a pus pe șevalet. Voia să mă așez pe scaun și să pozez chiar atunci, dar eu mi-am cerut dreptul de a examina uneltele de lucru mai întâi. Acum, pe măsuța de lângă șevalet erau trei pensule subțirele din blană de hermină, așezate într-un vas mic de cositor pe jumătate plin cu ulei – și fiecare avea vârful diferit, dar toate erau foarte fin fasonate. Pe o paletuță de lemn se vedeau grăunțe uscate de culoare, unele pe jumătate zdrobite. Lângă ele, trei vase de cositor, într-unul era negru, în celelalte două nuanțe de un maroniu-verzui noroios.

— E negru din coajă de migdale și *verdaccio,* a zis el. Negrul scoate în evidență trăsăturile, celălalt adaugă umbre. *Verdaccio* e un amestec de ocru închis, *cinabrese,* cu var nestins și o idee de negru, doar atât cât să acopere vârful paletei.

— Dacă pictați contururile, de ce ar mai trebui să pozez? am întrebat.

S-a uitat la mine de parcă aș fi pus o întrebare smintită.

— Trebuie să-mi dau seama cum cad umbrele. Cum se dezvăluie trăsăturile, contururile, cum se estompează. Și trebuie să văd un chip viu – cu o mie de expresii care se schimbă după cum se schimbă gândurile – altfel, cum să-l facă să fie viu în ochii privitorului?

L-am lăsat să mă instaleze pe taburet și să-mi aranjeze – după cum se cerea – poziția mâinilor, capul, partea de sus a corpului, cu mișcări ușoare.

Când a părut mulțumit, s-a dus la loc și s-a așezat în fața șevaletului, după care s-a încruntat.

— E prea întuneric, a zis el. Nu sunt adeptul luminii puternice, care fură din dulceață, dar avem nevoie de mai multă… A făcut câțiva pași până la fereastră și, trăgând de scripete, a ridicat pânza până sus. Când lumina i-a fost pe plac, s-a întrebat cu voce tare dacă n-aș putea să-mi desfac părul, pentru că nu-și dădea seama sigur cum arăta acum – dar privirea ascuțită pe care i-am aruncat-o l-a amuțit. Mi-era ușor să-mi închipui ce-ar fi gândit Claudio dacă m-aș fi întors de la capelă cu părul în dezordine.

În cele din urmă, a luat pensula. Am rămas nemișcată multă vreme, ascultând fâșâitul șoptit al blănii pe suprafața de ipsos uscat și făcând tot posibilul să nu mă fâțâi, să nu mă scarpin la

nas. Leonardo lucra iute, era surd la tot ce se petrecea în jur. Se uita la mine, vedea orice rotunjime, orice linie, orice umbră, dar nu mă vedea pe *mine.* În cele din urmă, am întrebat:

— E pentru Piero? O să i-l dați lui?

A ridicat o sprânceană.

— Nu știu sigur cui am să i-l dau. Poate că n-am să-l dau nimănui.

M-am încruntat când am auzit una ca asta. S-a grăbit să mă mustre cu voce scăzută.

— Nu, nu… acum vreau numai zâmbete. Gândește-te doar la lucruri plăcute!

— Care lucruri plăcute? Nu e nici unul în viața mea.

A ridicat privirea din tablou cu o ușoară surprindere în ochii de culoare deschisă.

— Îl ai pe fiul dumitale. Nu e de ajuns?

Am râs scurt.

— Ba da.

— Prea bine. Și mai ai amintirea lui Giuliano, nu?

Am dat din cap că da.

— Atunci închipuie-ți… În voce i s-a strecurat un grăunte de tristețe: închipuie-ți că ești din nou cu Giuliano, a spus el cu atâta melancolie încât mi s-a părut că vorbea și cu el însuși, în aceeași măsură în care mi se adresa mie. Închipuie-ți că îi faci cunoștință cu fiul lui.

Am alungat tristețea. M-am lăsat în voia închipuirii. Am simțit cum fața mi se liniștește, cum trăsăturile mi se netezesc, dar n-am reușit chiar să zâmbesc de-a binelea.

Am plecat de acolo dornică să fac tot ce îmi stătea în putință ca să ușurez revenirea lui Piero la putere; însă zile întregi după întâlnirea cu Leonardo am scotocit în taină la ceas de noapte și degeaba. Scrisorile vechi dispăruseră din biroul lui Francesco, dar n-a apărut nici una nouă în loc.

Totuși, în cea de-a șaptea noapte, am găsit o scrisoare împăturită în trei, cu un sigiliu de ceară neagră. Sigiliul fusese rupt. Am desfăcut-o cu mâini tremurânde și am citit:

Piero a luat legătura cu Virginio Orsini, vărul lui militar din Neapole. Se pare că strânge trupe, vezi Doamne ca răspuns la cererea Papei Alexandru ca locuitorii din Pisa să fie apărați de o armată la întoarcerea regelui Carol. Dar cine poate spune că, odată adunată, o asemenea forță nu ar putea prea bine să-și croiască drum spre Florența, pentru un alt scop?

Desigur, cardinalul Giovanni susține planurile fratelui său. Papa își pleacă urechile la spusele sale – dar și la ale mele. Sanctitatea Sa a scris o scrisoare care va ajunge curând în mâinile celor de la Signoria. L-a amenințat pe regele Carol cu excomunicarea dacă el și armata lui nu pleacă din Italia; ba a amenințat Florența însăși cu aceeași soartă dacă va continua să-i acorde sprijin lui Carol. Și i-a ordonat profetului să-și înceteze predicile.

Uită de ultimul ordin. De fapt, profetul nostru ar trebui să predice cu îndoită ardoare împotriva familiei Medici. Am să fac în așa fel încât Sanctitatea Sa să se îmblânzească. Cât despre Carol – ar fi bine pentru călugăr dacă ar începe să nu-l mai laude.

I-am scris lui Ludovico. Nu ne putem încrede în el, dar s-ar putea să avem nevoie să ne trimită oameni dacă Piero se hotărăște să încerce să preia orașul în viitorul apropiat.

Îți apreciez mult invitația, dar venirea mea la Florența ar fi prematură. Să vedem mai întâi ce planuri are Piero.

Trimite complimente verilor mei – ce bine este să-i știu din nou acasă, după atâția ani și să văd că Messer Iacopo este răzbunat. Florența a fost și va fi mereu casa noastră.

Verii mei... Messer Iacopo răzbunat.

Mi-am amintit-o pe mama stând în Dom și plângând, în timp ce vorbea despre moartea mult iubitului ei Giuliano. Am revăzut și clipa când mă uitam la astrolog, care era așezat în trăsură.

În stelele tale am văzut un act de violență, unul care-ți este trecut și viitor... Ceea ce alții au început tu trebuie să sfârșești.

LIX

Cel care scrie scrisorile e din neamul Pazzi, am spus. Leonardo se stăpânea foarte bine. Totuși, în ziua ploioasă de toamnă în care am rostit aceste vorbe, am văzut limpede că nu era în apele lui. Trecuseră două zile de când găsisem scrisoarea.

Atentă la poziția mea, m-am așezat pe scaun în timp ce el s-a aplecat peste șevalet. Stăruisem să văd portretul așa cum era acum înainte să mă așez iar și să pozez. Trăsăturile erau subliniate cu negru și contururile se estompau în straturile pâcloase de *verdaccio;* pete de umbră se adunaseră sub partea dreaptă a bărbiei, în scobitura obrazului drept, sub nara dreaptă. Mă uitam în ochii privitorului cu ochi albi, dătători de neliniști. Părul fusese pictat cu negru mat. Am fost surprinsă când am văzut una ca asta – deși îl purtam răsucit și prins cu ace, iar de obicei era acoperit de voal – Leonardo își amintise cum arăta pe vremea când îl purtam lăsat pe umeri, la Palatul Medici. În portret, apărea așa cum era, unduit atât cât trebuia și cu un început de cârlionți la capete.

Astăzi erau cinci vase mici de cositor pe măsuță: unul cu ulei în care stăteau pensulele, unul cu *verdaccio* și trei cu nuanțe diferite ale culorii vag cenușii căreia i se spunea *terra verde.* Pe cele trei din urmă le-a aplicat pe panou cu o tușă delicată, fluidă, ca să obțină ceea ce el numea umbre printre umbre printre umbre. Culorile întunecate veneau primele, urmate de tonurile intermediare și de cele deschise, strat după strat după strat.

Învățasem pe dinafară ce scrisese corespondentul misterios al lui Francesco. Mi-era frig și tremuram; umezeala ploii îmi pătrunsese în țesătura fustelor, în ciuda pelerinei negre pe care Salai mi-o pusese pe umeri. Încăperea era întunecată, deși era miezul zilei și o lampă își arunca lumina gălbuie pe hârtia cerată care acoperea fereastra. În cămin ardea focul, dar nici măcar el nu reușea să alunge răcoarea. Iarna își arăta fața amenințătoare.

Leonardo și-a ridicat ochii și și-a trecut gânditor mâna peste față, de parcă ar mai fi avut și acum barbă.

— E periculos să interpretezi ce ai citit, a zis el în cele din urmă.

— Nu am dreptate?

— Răspunsul la întrebarea pe care ai pus-o nu e important. *Important* este ca dumneata să fii în siguranță.

— Nu-mi pasă. Piero se întoarce. Adună o armată. Și, când ajunge aici, totul are să se schimbe.

— Poate că se întoarce. Poate că nu… Chiar crezi că i-ar lăsa pe cei din neamul Pazzi să știe de mișcările lui?

A lăsat mâna în care ținea pensula și s-a uitat lung la mine. A vrut să mai spună ceva, dar l-am întrerupt.

— Totul a început cu mult timp în urmă, nu-i așa? A început de la Lorenzo?

A clipit și am văzut dezaprobarea ascunsă în acel gest mărunt.

— Lorenzo a făcut o mare greșeală când s-a lăsat mânat de ură la moartea fratelui său. Și greșeala s-a întors să-l bântuie în ultimii lui ani. Chiar și acum, când este mort, îi bântuie pe fiii lui. Întrebarea este dacă se poate pune capăt acestui cerc vicios al violenței.

— Dumneavoastră știți cine sunt, am spus eu. I-ați spus lui Lorenzo. I-ați făcut un semn, în noaptea când am fost la Palatul Medici, când mi-ați arătat sculptura cu chipul lui Giuliano.

Vorbele mele l-au făcut să ridice o sprânceană.

— Ești mult prea isteață, Madonna.

— Giuliano *al meu…* știa?

— Nu când te-ai căsătorit cu el, dar… Și-a luat seama: Ar trebui să fii cu mare băgare de seamă și să nu-i lași pe alții să-ți ghicească emoțiile. A ridicat iar pensula, după care a spus încetișor, parcă mai mult pentru sine: Câteodată, îmi doresc să nu-l fi descoperit pe Salai în biroul soțului dumitale.

— Nimeni n-are să mă prindă.

— Poate că nu. Acum îmi dau seama că ești la fel de inteligentă ca și tatăl dumitale. Prea inteligentă. Te îndemn din nou să nu meditezi prea mult la descoperirile dumitale. Dacă o faci, se prea poate să fii descoperită și asta te-ar putea costa viața. Înțelegi?

— Știu să-mi țin gura, am răspuns cam din scurt. Și sunt, după cum spuneți, inteligentă. Nu am să mă las descoperită. La urma urmelor, trăiesc alături de un om pe care îl disprețuiesc – și el nu știe ce simt.

— Dar eu știu. Am citit-o pe fața dumitale, în fiecare gest al dumitale. Cine poate să spună dacă n-au văzut și alții?

Am rămas tăcută. Leonardo a continuat cu un aer mai senin.

— Poftim. Nu servește la nimic dacă mă apuc să vorbesc pe un ton sumbru. Te-am făcut să-ți pierzi zâmbetul. Știu că ești înțeleaptă și ai să fii discretă. Să discutăm despre ceva mai vesel. Poate despre fiul dumitale? Sunt sigur că îți seamănă.

Mi-am adus aminte de Matteo și m-am îndulcit pe loc.

— Crește văzând cu ochii. Acum merge în patru labe, am zis mândră foc. Uneori se mișcă atât de repede că nu mă pot ține după el. Și seamănă cu mine. Ochi negri, gene lungi și buzele pline ale bunicii lui… Când mă uit la el, îl văd pe tatăl lui, firește… are părul moale și cârlionțat exact ca al lui.

Și-a ridicat privirea de la șevalet și pe buze i-a trecut o părere de zâmbet.

— Și dumneavoastră? am întrebat pe neașteptate.

— Și eu ce?

— Când vă uitați la mine, îl vedeți pe tatăl meu? Pe tatăl meu *adevărat?.*

I s-a întunecat chipul. În cele din urmă, a răspuns:

— Îl văd, dar mai ales o văd pe mama dumitale. Citesc aceeași tristețe pe care am văzut-o pe fața ei, când…

— Când? Ați văzut-o vreodată și altundeva decât la palatul Medici?

A clipit. Și-a plecat ochii. Când a răspuns, s-a uitat la portret, nu la mine.

— Am văzut-o la ceva vreme după moartea lui. La Santo Spirito.

— Ce căutați de partea cealaltă a râului Arno?

A ridicat din umeri.

— Aveam comenzi în tot orașul, venite de la multe biserici. Mă duceam să vorbesc cu priorul dominican despre o piesă de altar pentru o capelă…

— Se ruga? Era în timpul slujbei?

— Slujba se încheiase și pleca. Nu era cu soțul ei, o însoțea o cameristă…

— Zalumma.

— O femeie cu un păr uluitor. Îmi doream mult să o pot desena… Da, camerista era cu ea. Mama ta era însărcinată.

— Cum arăta?

— Era frumoasă. Și nefericită, a spus el încetișor. Nefericită și totuși, cumva, însuflețită de speranță. I-ai dat o rațiune de a fi și așa a putut trăi mai departe, cred eu.

Mi-am întors fața către fereastra acoperită cu hârtie și lumina galben-cenușie.

— Îmi pare rău, a zis Leonardo, ridicându-și iar ochii spre mine. Nu am vrut să te întristez.

Am ridicat din umeri, tot cu ochii la fereastră.

— Nu pot să nu mă întreb dacă i-a dat voie să se ducă la înmormântarea lui Giuliano.

— N-a avut cum s-o oprească, a spus el și glasul i-a sunat deodată atât de aprins, încât am întors capul și l-am privit.

— Ați văzut-o acolo?

— Da.

Obrajii i s-au împurpurat. M-am gândit la cum trebuie să fi fost ei doi acolo – doi oameni îndrăgostiți de același bărbat – și m-am întrebat dacă mama știuse, dacă vorbiseră vreodată deschis despre asta. Am deschis gura să mai pun o întrebare, dar Leonardo a lăsat pensula din mână și a pus-o grijuliu într-un vas cu ulei; după care a plecat din dreptul șevaletului.

— A trecut aproape un ceas. Nu mai poți zăbovi. Am să mă întorc la Milano și am să stau acolo un timp, Madonna. Am obligații față de patronul meu, Ducele. Mi-a comandat să pictez Cina cea de Taină pentru un reflectoriu.

— Plecați?

N-am putut să-mi ascund dezamăgirea. M-am ridicat. Mantia neagră și umedă a lui Salai mi-a alunecat de pe umeri pe scaun.

— Am să mă întorc, fără doar și poate, dar nu pot să spun când. Între timp, Salai rămâne aici. Vei continua ca și până acum, doar că ai să-i spui lui conținutul oricărei scrisori pe care o descoperi. Și el are să mi-l transmită mie.

— Dar… dacă vine Piero? Ce să fac atunci?

A zâmbit cu bunătate.

— Dacă vine Piero, nu ai de ce să-ți faci griji. Și dumneata, și copilul veți avea parte de siguranță deplină. Cât lipsesc… s-ar

putea să afli multe lucruri care să te tulbure sau chiar să te scoată din minți. Te rog să înțelegi că sunt dedesubturi pe care nu ți le dezvălui pentru că ar spori primejdia în care te afli… și în care se află și cei pe care îi iubești din tot sufletul.

— Dacă urmează să vă întoarceți la Milano, am zis eu, și poate că nu o să ne mai vedem multă vreme… trebuie să vă rog să-mi dați răspunsul la scrisoarea pe care v-am trimis-o mai demult.

Știa la ce mă gândesc, dar nu se arăta deloc dornic să răspundă.

— Asasinul de la Santa Maria del Fiore, din ziua când a murit Giuliano, am continuat eu. Primul care l-a atacat și care a scăpat. Giuliano, soțul meu, el mi-a povestit. Mi-a spus că dumneavoastră i-ați povestit lui Lorenzo despre acel bărbat. Că ați fost în catedrală când celălalt Giuliano a fost asasinat.

— Purta o robă de penitent, a spus Leonardo scurt. Cu glugă. N-am avut cum să-i văd fața prea bine.

— Dar trebuie să fi zărit o parte din ea. Giuliano al meu mi-a spus că l-ați văzut. Că unchiul lui și-a dat sufletul în brațele dumneavoastră.

— Am… văzut doar ceva din ea. Numai că toate s-au întâmplat acum mai bine de cincisprezece ani și nu l-am văzut decât preț de o clipă. Nu te poți aștepta să-mi amintesc.

— Ba da, am zis eu. V-ați adus aminte chipul meu după ce-l văzuserăți doar o dată la Palatul Medici. L-ați schițat doar din amintire. Și mi-ați explicat *cum să faci* ca să ții minte chipul cuiva. Sunt sigură că ați folosit aceeași tehnică și ca să vi-l amintiți și pe al bărbatului. Aveți mereu la îndemână hârtie. Nu-mi vine să cred că n-ați făcut nici o schiță a acelui chip – sau măcar a părții pe care ați văzut-o.

Pe coridor s-au auzit pași. M-am întors și l-am văzut pe Salai în prag.

— Nu mai poate să stea mult. Norii s-au învinețit; o să plouă.

— Am înțeles, a zis Leonardo și i-a făcut semn să iasă.

Și-a întors iarăși privirile spre mine și a tras aer în piept:

— Trebuie să îmi iau bun rămas.

I-am răspuns rece:

— Când m-ați întâlnit prima dată aici, mi-ați spus că Piero voia să mă vadă. Și mi-am dorit atât de mult să vă cred, încât n-am

băgat de seamă că mințeați. Dar acum văd cât se poate de limpede că nu spuneți adevărul. Ați făcut o schiță a penitentului, nu-i așa? Cred că l-ați căutat ani de zile. Am dreptul să văd chipul celui care l-a ucis pe tata. De ce nu vreți să mi-o arătați?

Fața i s-a împietrit. A așteptat să termin ce aveam de spus și, după o tăcere apăsată, a întrebat:

— Ți-a trecut cumva prin minte gândul că s-ar putea să fie mai bine pentru dumneata să nu știi anumite lucruri, Madonna?

Am dat să vorbesc, dar m-am oprit.

— Giuliano a fost asasinat cu multă vreme în urmă, a zis el. Fratele lui, Lorenzo, este mort. Familia Medici a fost alungată din Florența. Asasinul – dacă mai este în viață – nu are cum să mai aibă mult de trăit. Dacă ar fi să ne abatem de la altele și să îl găsim, ce bine ar putea ieși de aici?

Din nou n-am găsit nici un răspuns.

— Prin răzbunare n-am servi nici o cauză nobilă. N-am face decât să zgândărim dureri vechi, o ură veche. Suntem deja prinși în lațul unor împrejurări care s-au născut din greșeli ale trecutului. Să nădăjduim că nu le vom repeta.

— Totuși, merit să știu. Și nu vreau să fiu mințită.

A ridicat iute bărbia.

— Eu n-am să te mint niciodată. Poți să ai deplină încredere. Dar, dacă socotesc că e mai bine pentru dumneata, am să ascund adevărul. Și n-am să o fac cu inima ușoară. Nu uita că ești mama unui moștenitor din familia Medici. E o povară uriașă. Dumneata și băiatul trebuie să fiți în siguranță. Și eu sunt legat prin jurământ să am grijă de voi, chiar dacă inima mea n-ar fi dictat-o oricum.

M-am uitat la el. Eram furioasă; totuși, mă încredeam în el tot atât de mult cât mă încredeam în omul care mă crescuse ca pe propria fiică.

— Trebuie să pleci, a zis el cu voce înceată. Nu vrem ca vizitiul să intre la bănuieli. Și mai e ploaia.

Am dat din cap. Am ridicat pelerina umedă de pe scaun și mi-am înfășurat-o pe umeri, după care m-am întors către el.

— Nu vreau să ne luăm la revedere supărați.

— Nu e nici o supărare. Doar bunăvoință. A făcut un semn din cap spre portret. Am să-l iau cu mine și am să lucrez la el, dacă pot. Poate vei mai avea prilejul să pozezi pentru mine.

— Știu sigur că da. Mergeți sănătos. Și să vă fie bine.

— Și dumitale, Madonna Lisa. Știu că zilele prin care treci sunt grele. Pot doar să-ți promit că, la capătul lor, te așteaptă fericirea adevărată.

Părea convins de ce spunea, dar n-am simțit nici urmă de mângâiere. Giuliano al meu era dus; pentru mine fericirea era îngropată undeva în trecut – cum fusese și pentru mama.

Și Salai mi-a pus iar o cârpă întunecată de bumbac la ochi. Și-a pus mâna pe umărul meu și m-a ghidat. Am pășit încet, nesigur de-a lungul unui coridor, ne-am oprit când ceva mare de lemn – o ușă, mi-am zis eu sau un panou solid – a fost dat la o parte să ne facă loc, ne-am continuat drumul și încălțările ne-au scârțâit, hainele au șters aceeași podea de piatră.

Am coborât un rând de scări – eu, cu mare grijă, ținându-mi cu mâna fustele lungi, rochia grea, marginile fluturânde ale pelerinei. A urmat obișnuita pauză, când Salai a trebuit să aștepte ca cineva care stătea de pază să-i spună că drumul era liber. Semnalul a fost dat și am pășit încetișor peste niște podele netede.

Apoi, pentru prima oară, am șovăit – în dreptul unei uși, știu sigur, pentru că se auzea cum ploua cu găleata, la doar câțiva centimetri depărtare de fața mea. Scăpărări răzlețe, purtate de vânt, îmi zgâriau obrajii. Tunetele bubuiau așa de tare încât pământul de sub picioare se cutremura.

Lângă mine, Salai s-a încordat, și-a luat avânt și m-a prins de braț.

— Fugiți, a poruncit el și m-a tras după el.

Am fugit orbește. Respiram greu de câte ori mă izbeau perdelele de apă rece ca gheața. Ploaia mă biciuia izbindu-mă pe față. Am tras gluga mai în jos, încercând să mă pun la adăpost, dar pânza de pe ochi s-a făcut repede leoarcă. Apa îmi săgeta ochii. Mi-am dus mâna în dreptul lor.

Când am ridicat mâna, un pantof mi s-a agățat de marginea udă a pelerinei. M-am împiedicat și am căzut, smulsă din mâna

lui Salai. M-am căznit să mă ridic. Mi-am sprijinit palma de niște pietre de pavaj reci și alunecoase. În același timp, mi-am ridicat mâna și mi-am șters ochii fierbinți.

Legătura de pânză a alunecat și s-a dus. M-am trezit că mă uitam la fața tânără și chipeșă a lui Salai, care acum părea speriat.

Lângă noi, am văzut calul și căruța. Și în spatele lui, se ridicau zidurile masive ale unei mănăstiri impozante, pe care o știam prea bine. A întins mâna spre mine, a încercat să mă rețină, dar era prea târziu. Mi-am răsucit capul și, prin perdeaua cenușie a ploii, m-am uitat spre piața care se arăta în spatele meu, la o oarecare distanță.

Colonadele grațioase de la Ospedale degli Innocenti, spitalul copiilor de pripas, mi-au răspuns la privire de pe partea cealaltă a străzii. Mai jos, pe partea stângă, dar atât de departe încât părea de dimensiunile unei muște, vizitiul meu Claudio se adăpostise sub o *loggia.*

Salai și cu mine eram pe latura nordică a bisericii; Claudio mă aștepta pe cea de apus, care dădea spre *piazza.*

De câte ori mă întâlnisem cu Leonardo, totul se petrecuse la Santissima Anunziata.

LX

Nici Salai, nici eu nu am scos o vorbă. Rafalele de ploaie împiedicau orice fel de comunicare. M-a ridicat de jos, mi-a tras capișonul la loc pe cap și am luat-o iarăși la goană, dar acum ne-am întors să ne adăpostim în mănăstire. Acolo, în holul de intrare care dădea spre un dormitor, presupuneam eu, ne-am tras sufletul. Genunchii și umărul stâng mă dureau, dar nu pățisem nimic grav.

Salai nu s-a mai obosit să-mi pună pânza la loc peste ochi. Mai mult, mi-a făcut semn să-mi scot bumbacul din urechi. S-a aplecat și mi-a șoptit la ureche:

— Acum stă în puterea dumneavoastră să ne trădați pe toți. Rămâneți aici. N-ar trebui să apară nimeni. Dacă apare cineva, nu spuneți nimic – mă gândesc eu la ceva când mă întorc.

Am așteptat. Într-o clipă, Salai s-a întors cu o cârpă mare. M-a ajutat să-mi scot pelerina veche, udă de tot, după care s-a uitat la mine cum încercam să mă usuc, atât cât puteam.

— Bun, a spus el când i-am dat cârpa înapoi. Mă gândeam cum o să-i explicați vizitiului hainele ude.

— Nu e nevoie să-i spui lui Leonardo că știu unde vă aflați, am spus eu.

A pufnit.

— N-avem nici o șansă să-i ascundem așa ceva, Monna. Simte o minciună la fel de sigur cum simțim noi sângele când ne apropiem de un măcelar. Și m-am plictisit să vă plimb prin oraș. Veniți.

M-a condus pe o scară în sus, pe urmă printr-un labirint de coridoare, am coborât și am ajuns la nartexul care duce spre altarul principal.

Acolo m-a lăsat și a plecat, fără să întoarcă măcar o dată capul.

Am deschis ușile, m-am așezat sub o ieșitură a zidului și am făcut semn cu mâna în direcția *loggiei* unde aștepta Claudio.

În noaptea aceea, când Matteo a adormit în camera copiilor, Zalumma mi-a dezlegat șireturile mânecilor. Aveam chef de vorbă.

— L-ai cunoscut pe Giuliano? am întrebat-o. Fratele lui Lorenzo?

Era tulburată dinainte. Venisem acasă zguduită, cu părul ud. Ca și Leonardo, mirosea imediat înșelăciunea. Când am întrebat-o despre Giuliano, s-a întunecat și mai tare la față.

— Nu-l cunoșteam bine, a zis ea. L-am întâlnit de câteva ori. S-a uitat undeva în sus ca și cum ar fi privit în trecutul îndepărtat, și vocea i s-a îmblânzit: Era un om deosebit; dățile când l-am zărit, puține, nu prea spuneau mare lucru despre el. Era un om cu o fire fericită, foarte bun. Parcă ar fi fost un copil. Se purta frumos cu oamenii și atunci când nu avea neapărat nevoie să o facă. S-a purtat frumos cu mine, o sclavă.

— Îți plăcea?

A dat din cap, gânditoare, în timp ce împăturea mânecile și le așeza în comodă. S-a întors iar lângă mine și a început să-mi desfacă șireturile rochiei.

— O iubea pe mama dumitale din tot sufletul. Ar fi fost foarte fericită cu el.

— A mai fost un bărbat. În Santa Maria del Fiore. Atunci când Giuliano a fost omorât. Cineva... cineva a fost de față când s-a întâmplat. Nu erau doar Baroncelli și Francesco de Pazzi. Mai era un alt bărbat. Avea o glugă, ca să-și ascundă fața. El a dat prima lovitură.

— Mai era un alt bărbat? Zalumma părea îngrozită.

— Da, un bărbat care a scăpat. Și n-a fost descoperit niciodată. Ar putea să mai fie și acum aici, la Florența.

Zalumma a țâțâit supărată.

— Mama dumitale îl iubea pe Giuliano mai mult decât pe sine. Când el a murit, am crezut că o să moară și ea...

Încet, încetișor, am zis:

— Cred că... e cineva, cineva care stă la Florența... și care știe cine era bărbatul. Va veni vremea când am să aflu și eu. Atunci, are să dea în sfârșit socoteală pentru ce a făcut și are să-și primească dreptatea din mâna mea, sper.

— La ce ar mai folosi? a întrebat ea. E prea târziu. Viața lui Giuliano s-a dus, a mamei tale la fel. Se ducea la el în noaptea asasinatului. Știai? Avea de gând să-l părăsească pe tatăl tău și să plece cu el la Roma... În noaptea aceea, se dusese să-i spună lui Giuliano, și-apoi el a fost ucis.

M-am dus să mă așez în fața căminului ca să mă încălzesc. Nu i-am mai spus nimic Zalummei. Am rămas cu ochii în vâlvătaia focului și m-am gândit la viața mamei mele. Și am făcut o promisiune tăcută: să găsesc o cale prin care să o răzbun pe mama și pe cei doi Giuliano ai noștri.

Iarna a trecut încet. În absența lui Leonardo, mă duceam aproape zilnic să mă rog la Santissima Annunziata. Mi-era dor de el: fusese singura verigă dintre mine și tatăl meu adevărat, dintre mine și iubitul meu Giuliano. Știam că deplânge pierderea lor, ca și mine.

Aproape seară de seară, când era cale liberă – adică atunci când Francesco era plecat în căutare de curve – mă strecuram în jos pe scări și în biroul lui, scotoceam să văd dacă era vreo scrisoare. Nu găseam nimic. Mă luptam cu descurajarea, zicându-mi că avea să vină Piero. Și-atunci, la venirea lui, urma să-l părăsesc pe Francesco și – alături de Matteo, de tata și de Zalumma – să caut adăpost la familia Medici.

Dar Piero nu venea.

Ca soție a unui *piagnone* sus-pus, eram silită să mă tot duc la predicile pentru femei pe care Savonarola le ținea în zilele de sâmbătă. Mă duceam la San Lorenzo cu Zalumma și ne așezam în apropierea altarului principal și a pupitrului, locul rezervat celor care aveau relații directe cu profetul. Înduram predica închipuindu-mi cum mă duceam la Leonardo și îi comandam să facă un monument frumos în memoria lui Giuliano al meu. La un moment dat, vocea răsunătoare a lui Fra Girolamo mi-a atras atenția. Se adresa, ca de obicei, unei congregații peste care se lăsase tăcerea

— Cei cu iubire pentru Piero de Medici și frații săi, Giuliano și așa-zisul cardinal Giovanni…

Și Zalumma și eu ne-am uitat țintă în față; nu cutezam să mă uit spre ea. Durerea și mânia îmi întunecau privirea. Am auzit cuvintele profetului, dar n-am putut să-i văd fața. *Prostule,* mi-am zis. *Nici nu știi că Giuliano a murit…*

— Dumnezeu le cunoaște numele. Dumnezeu le citește în inimi! Ascultați ce vă spun, oamenii care îi iubesc și astăzi pe cei din neamul Medici sunt precum ei: bogătași care se închină la idoli, care divinizează idealurile păgâne de frumusețe, arta păgână, comorile păgâne. Și, în timpul acesta, în timp ce ei aruncă aprinse scânteieri din aurul și avuțiile lor, săracii flămânzesc! Sunt cuvinte pe care mi le-a spus Dumnezeu – nu de la mine vorbesc: *Privește, cei care îi venerează pe asemenea iubitori de idoli merită să simtă pe grumaji tăișul lamei călăului. Se poartă ca niște descăpățânați; nesocotesc legile Domnului, nu simt milă pentru săraci. Și-atunci, descăpățânați vor fi cu adevărat!*

Am păstrat liniștea, dar pe dinăuntru clocoteam pentru că îmi amintisem un rând din ultima scrisoare pe care o descoperisem în biroul lui Francesco.

De fapt, profetul nostru ar trebui să predice cu îndoită ardoare împotriva familiei Medici.

Clocoteam. Și eram cuprinsă de tremur. Mă rugam să vină Piero.

În acea perioadă nu am găsit decât o scrisoare în biroul lui Francesco – cu același scris apăsat.

Temerile dumitale de excomunicare sunt neîntemeiate. Ți-am spus și mai înainte să ai încredere. Lăsați-l să predice fără frică! Nu îi tăiați avântul. Ai să vezi. Papa Alexandru se va îmbuna.

Anul vechi s-a topit în următorul. Chiar în prima zi a lui 1496, Ludovico Sforza, ducele Milanului, a trădat Florența.

Una dintre nestematele pe care regele Carol i le furase Florenței în marșul lui către sud era fortăreața de la Pisa. Pisa fusese dintotdeauna sub stăpânirea Florenței, dar tânjea de multă vreme să fie liberă. De la invazie încoace, se aflase sub control francez.

Iar Ludovico îl mituise pe păzitorul fortăreței și îl pusese să predea cheile cetățenilor din Pisa. Și așa, dintr-o singură mișcare, Pisa și-a dobândit libertatea – față de Carol și față de Florența.

Ludovico, viclean până în pânzele albe, reușise să ascundă rolul pe care îl jucase. Drept urmare, florentinii credeau că regele Carol le-a dat celor din Pisa dreptul de a-și hotărî propria soartă. Carol, proclamat de Savonarola drept campion al lui Dumnezeu care avea să-i aducă cetății Florența mare glorie, o trădase în schimb.

Și oamenii dădeau vina pe Savonarola. Pentru întâia dată, laudele lor s-au transformat în motive de nemulțumire.

Salai a fost cel care – incapabil să-și stăpânească entuziasmul – mi-a șoptit adevărul într-o bună zi, când îmi terminasem rugăciunile în capela familiei și plecam. Am zâmbit. Dacă așa

arătau rezultatele trudei lui Leonardo, atunci puteam să-i accept absența cu inimă mai ușoară.

Iarna i-a făcut loc primăverii, care a adus cu ea ploi necontenite. Zonele mai joase ale orașului au fost inundate, stricând multe dintre ateliere, inclusiv pe cele ale boiangiilor; drept urmare, profiturile prăvăliei de mătăsuri a lui Francesco și celei de lâneturi a tatei au scăzut.

Totuși, deocamdată, aveam mai multă mâncare decât ne trebuia – mai cu seamă datorită relațiilor lui Francesco.

În acele zile, soțul meu se arăta foarte vesel. Nu am aflat de ce până într-o seară, la cină, când se dovedea din cale-afară de vorbăreț.

Furtuna de afară se potolise și cădea o burniță grea, monotonă. După săptămâni întregi de vreme întunecată, în palatul nostru era frig și trăgea curentul, drept care noi trei – tata, Francesco și cu mine – stăteam cât mai aproape de foc.

Francesco își petrecuse după-amiaza la Palazzo della Signoria; era îmbrăcat în cel mai bun *lucco,* tunica lungă de culoarea vinului roșu garnisită cu blană de samur la mâneci și la gât. A sosit acasă cu un zâmbet pe buze și veselia parcă i-a sporit și mai mult cu fiecare clipă. Când a venit vremea să ne așezăm toți trei la masă – în clipa în care se turna vinul – Francesco nu s-a mai putut stăpâni.

— Vești bune, Ser Antonio! a zis el adresându-i-se tatei – bietul tata, slab și tras la față, care avea aceeași vârstă ca și Francesco, dar părea mult mai bătrân.

Ochii lui Francesco străluceau; obrajii și vârful nasului erau încă roșii de la drumul călare spre casă prin aerul rece și ploios. Bobițe minuscule de umezeală se strânseseră în șuvițele lui argintii și luceau în lumina focului.

— Vă amintiți cu siguranță scrisoarea Papei de anul trecut, care îi cerea lui Fra Girolamo să-și înceteze predicile?

— Sigur, a răspuns tata fără entuziasm.

Predicile lui Savonarola continuaseră sfidând ordinul. Erau unii care spuneau că excomunicarea nu putea să mai întârzie mult.

— După ce a făcut investigații, Sanctitatea Sa și-a dat seama că lucrul pe care l-a cerut nu era drept. Astăzi, Signoria a primit

vorbă de la el că Fra Girolamo poate continua să predice atâta timp cât nu arată cu degetul spre Roma și mai ales către Sanctitatea Sa.

Francesco plesnea de bucurie. A băut din pocalul cu vin.

Am ascultat, dar mi-am păstrat pe față o expresie politicoasă, lipsită de interes. În sinea mea, m-am întrebat dacă Francesco aflase știrea chiar de la Signorie sau de la corespondentul lui de taină. M-am hotărât să-i scotocesc în birou la vreme de noapte.

— Atunci, a spus tata, cu atât mai bine dacă nu stârnește mânia celor de la Roma. Oamenii începuseră să se îngrijoreze, știi bine.

— Asemenea griji nu își au nici un temei, a zis Francesco. Iar oamenii uită cu prea mare ușurință tot ce a făcut Fra Girolamo pentru Florența. Carol ar fi putut să radă orașul de pe fața pământului dacă nu era el.

Tata a dat din cap încetișor și a rămas cu privirea pierdută în flăcările din cămin.

— Dar cum rămâne cu zvonul, am început eu cu un aer de nevinovăție prefăcută, cum că a fost găsită cândva o scrisoare, trimisă în Franța… de la Fra Girolamo către regele Carol?

Soțul meu s-a întors fulgerător spre mine.

— De unde ai aflat asemenea lucruri?

— Agrippina spune că așa a auzit vorbindu-se la piață. Lumea spune că dominicanul l-a implorat pe Carol să vină în Italia pentru ca oamenii din Florența să creadă în profeția lui.

— Am auzit și eu zvonul, dar cum poți să crezi o minciună atât de gogonată?

— Am adus vorba despre ea tocmai pentru că știam că știi adevărul, am zis eu cu un ton atât de mătăsos încât m-a cuprins și pe mine mirarea. Și am mai auzit că Papa se gândește să iasă din Liga Sfântă: Papa Alexandru formase Liga – care era sprijinită de Neapole, Milano și de Sfântul împărat Roman – ca să-l alunge pe Carol din Italia. Firește că Savonarola era împotrivă, dar Roma exercita presiuni mari asupra Florenței ca să o determine să i se alăture.

Vorbele din urmă au avut darul să-l liniștească pe Francesco.

— Despre asta nu am auzit nimic. Tot ce se poate. Ar fi o veste bună pentru noi. A făcut o pauză și a luat o altă înghițitură de

vin, după care a strecurat o privire ghiduşă spre tata. Ser Antonio, mă gândeam că ar cam fi timpul să te bucuri de un alt nepot. (Ochii i-au sticlit spre mine. Şi a zâmbit lăsându-şi privirile peste pocal.) Nu sunt un om tânăr. Am nevoie de fii care să preia negoţul de familie. Ce părere ai?

Îngreţoşată, mi-am lăsat ochii în jos şi mi-am aţintit privirea asupra vinului din pocal. Îmi doream să mă pot îneca în el.

— Cred, a răspuns tata încet, că eu nu am avut decât un singur copil. Şi nu am simţit nici o lipsă. Sunt foarte mândru de fiica mea.

— Da, suntem mândri de ea, a spus Francesco dintr-o suflare. Veselia lui nu putea fi întunecată cu una, cu două: Şi, desigur, am greşit discutând asemenea lucruri fără să mă consult mai întâi cu iubita mea soţie.

Şi-a băut tot vinul din pocal şi a mai cerut, după care a schimbat brusc subiectul trecând la starea vitregă a vremii şi la consecinţele ei.

— Preţurile au să crească peste măsură, a zis tata. S-a mai întâmplat şi înainte, când eram eu băiat. Dacă nu se opreşte ploaia, nu o să avem deloc grâne. Şi, dacă se întâmplă una ca asta, are să se dezlănţuie foametea.

— Nu trebuie să ne facem griji, a spus Francesco cu tărie. Dumnezeu priveşte Florenţa cu bunăvoinţă. Ploaia se va opri.

Tata nu s-a lăsat impresionat.

— Dar dacă nu se opreşte? Dacă o să ajungem să nu mai avem grâne? Savonarola ar face bine să mijlocească cumva, dacă e să ne bucurăm iarăşi de strălucirea soarelui.

Zâmbetul lui Francesco a mai pălit. Şi-a întors ochii spre tata.

— Ne vom bucura, Ser Antonio, vă spun eu că aşa va fi.

— Inundaţiile aduc ciuma, a zis tata. Foametea aduce ciuma. Am mai trăit aşa ceva…

Cu gândul la Matteo, am tresărit. Tata a băgat de seamă. M-a luat de mână.

— N-am vrut să te sperii. Ciuma nu are cum să te atingă pe tine, Lisa.

— Aşa este, nici vorbă, a zis Francesco. Aici nici inundaţiile, nici foametea nu au cum să ne pună în primejdie. Nimeni din casa mea nu va suferi vreodată de foame.

Tata a dat din cap și și-a plecat privirea.

Am mâncat în tăcere, mai puțin Francesco. S-a plâns că țăranii erau încă prea proști ca să-și dea seama de adevărul adevărat: că ducele Milanului, Ludovico Sforza, și nu Fra Girolamo, era cel care le dăduse locuitorilor din Pisa cheile fortăreței. O neînțelegere nefericită, pentru că-i făcea pe oameni să îl vorbească de rău pe cel care îi iubea cel mai mult și se ruga lui Dumnezeu pentru ei. De aici venea singurul motiv pentru care se îngroșase numărul celor care-și spuneau *Arrabbiati.* Ajunseseră să fie aproape un partid politic în toată regula, care se opunea lui Savonarola cu ai săi *piagnoni.*

Mai târziu, Francesco a făcut o aluzie cum că el și cu mine eram obosiți și voiam să ne retragem devreme; tata – care de obicei stătea acolo până mai târziu și se bucura de compania nepotului – a tratat aluzia cu toată eleganța și a plecat.

Când m-am ridicat și am cerut îngăduința să mă retrag în odăile mele, Francesco s-a ridicat și mi-a aruncat o privire plină de înțeles.

— Du-te în camera ta, a zis el cu un ton din care nu lipsea amabilitatea. Și spune-i Zalummei să te ajute la dezbrăcat. Am să vin și eu curând.

Așa am făcut, plină de scârbă.

În timp ce Zalumma îmi dezlega șireturile rochiei, ne-am uitat una în ochii celeilalte cu aceeași spaimă pe care o trăisem în noaptea nunții.

— Dacă te lovește… a murmurat Zalumma cu un aer întunecat.

Am dat din cap. Dacă mă lovea, nici eu, nici ea nu puteam face nimic să-l împiedicăm. Am privit-o cum mi-a pus rochia în comodă și am stat răbdătoare cât timp mi-a periat părul și l-a împletit. În cele din urmă, am trimis-o în camera ei. Așa cum eram, îmbrăcată doar în *camicia,* m-am așezat pe pat și i-am cerut iertare lui Giuliano.

Francesco îmi atinge doar trupul, i-am spus, *n-are să-mi atingă niciodată iubirea pentru dumneata.*

Timp de o jumătate nenorocită de oră, am așteptat stând singură pe pat. Când s-a deschis ușa, mi-am ridicat ochii și l-am văzut pe Francesco, cu ochii roșii, nesigur pe picioare. În mână ducea un pocal cu vin.

— Iubita mea soție, a murmurat el. Ce spui despre dorința mea de a mai avea un fiu?

Nu m-am uitat în ochii lui; poate că avea să o ia drept pudoare.

— Ești soțul meu. Nu mă pot împotrivi dorințelor dumitale.

S-a așezat lângă mine, dându-și drumul cu toată greutatea pe pat, și a pus pocalul pe măsuța de noapte. Vinul s-a revărsat peste margine și a îmbălsămat aerul.

— Nu ai nici un fel de dorințe? Sunt sigur că *vrei* mai mulți copii. Care e mama să nu vrea?

N-am putut să mă uit la el.

— Sigur că vreau mai mulți.

M-a luat de mână. Mi-am lăsat degetele să atârne în mâna lui.

— Nu sunt prost, Lisa, a zis el.

Am încremenit. Știa totul? Își dăduse seama că îi căutam prin birou? Văzuse Claudio ceva?

Dar el a continuat așa:

— Știu că nu mă iubești, deși am sperat ca într-o zi să ajungi să o faci. Ești o femeie foarte frumoasă și inteligentă. Mă simt mândru că ești soția mea. Și am tras nădejdea că ai să-mi răsplătești bunătatea dându-mi mulți moștenitori.

— Bineînțeles, am repetat eu.

S-a ridicat. Și-a luat un ton rece, oarecum amenințător, ca și cum ar fi discutat afaceri.

— Atunci, întinde-te.

A fost ceva ciudat. A rămas complet îmbrăcat, dar și-a lăsat colanții doar atât cât a fost nevoie. Cu grijă, dar fără vreo urmă de tandrețe, s-a strecurat între picioarele mele, mi-a ridicat *camicia* și m-a pătruns. Doar că nu era pregătit până la capăt; de fapt, apropierea de mine i-a stins orice ardoare și i-a tăiat cheful. A rămas nemișcat un moment, gâfâind, după care s-a sprijinit cu palmele de saltea, ridicându-și trunchiul.

Credeam că vrea să iasă din mine. M-am mișcat imediat, în speranța că se declară învins și pleacă.

— Ți-am spus să stai întinsă! A ridicat mâna, și-a răsucit dosul palmei spre mine de parcă ar fi fost gata să mă lovească. M-am ferit iute și mi-am întors fața.

Asta i-a făcut plăcere. A închis ochii și a început să-și spună în șoaptă:

— Târfă. Cățea obraznică!

Mi-am golit mintea de gânduri. Mi-am lăsat capul să se izbească de tăblia de lemn a patului. Am ascultat zgomotul tăbliei care se ciocnea de zid.

Și am ținut-o așa mult timp; au fost clipe dureroase. Îi era greu, dar s-a îmbărbătat cu tot felul de vorbe murdare până când și-a atins scopul, în cele din urmă.

Când a terminat, s-a desprins de mine, s-a aranjat din câteva mișcări și a plecat fără o vorbă, închizând ușa în urma lui.

Am chemat-o pe Zalumma. O soție bună ar fi rămas în pat și ar fi făcut totul ca să rămână însărcinată. Eu însă m-am sculat pe loc și, când a venit Zalumma, i-am spus cu voce tremurată.

— N-am de gând să-i port copilul. Înțelegi? Nu am de gând!

Zalumma a înțeles. În dimineața următoare, mi-a adus o carafă cu ceai și m-a învățat cum trebuie să-l folosesc.

LXI

Previziunile tatălui meu s-au adeverit. Ploaia nu s-a domolit nici o clipă. La jumătatea lunii, râul Arno a ieșit din matcă și a spălat toate recoltele. La începutul lui iunie, râul Rifredi a dat și el pe afară distrugând puținele câmpii care mai erau întregi.

Când a venit vara și cerul a secat, peste oraș s-a abătut un val de febră. De dragul lui Matteo, nu doar că am interzis orice fel de vizite în camera copiilor, dar am și rămas închisă în *palazzo.* Tocmai începuse să facă primii pași, stângaci; cu cât îi priveam mai mult chipul, cu atât mai mult îl vedeam pe tatăl lui.

Plecam rareori de acasă. Când fierbințeala s-a răspândit, i-am interzis Zalummei să o mai însoțească pe Agrippina la piață. Mă duceam doar când și când la Santissima Annunziata, pentru că biroul lui Francesco n-a scos la iveală nici o scrisoare nouă în acele săptămâni.

În dorința de a părea o soție bună și de a risipi orice bănuieli, mă duceam totuși la predicile pentru femei pe care Savonarola le ținea în zilele de sâmbătă. Și-a continuat vituperările împotriva familiei Medici și a susținătorilor ei, dar acum erau îmbinate cu o altă obsesie: faptul că Alexandru trăia la Vatican

cu tânăra lui amantă, Giulia Farnese, și îi plăcea să cheme prostituate la petrecerile pe care le dădea.

— O, tu, întâi stătător al Bisericii! striga el ieșindu-și din fire. În fiecare noapte te duci la concubina ta și în fiecare dimineață, te împărtășești cu Sfintele Taine. Ai stârnit mânia lui Dumnezeu. Voi, desfrânaților, voi, codoșilor nenorociți, v-ați transformat bisericile în dughene ale târfelor!

Iar când cardinalii bombăneau că nu se cuvenea să vorbească astfel despre Papa, el proclama sus și tare: *Nu eu sunt cel care amenință Roma, Dumnezeu o face! Roma nu are decât să facă ce poftește, dar nu va avea cum să stingă o asemenea flacără!*

După mai multe nopți, când soțul meu se dusese să-și viziteze propriile concubine și servitorii se retrăseseră, mi-am făcut drum spre biroul lui Francesco.

Scrisoarea ascunsă în birou era scrisă pe un ton nemulțumit.

Lasă-l să aiureze despre familia Medici, așa am spus. Dar nu l-am încurajat deloc să-l atace pe Alexandru – nici pe departe! Distruge tot ce clădesc eu cu grijă aici, la Roma. Lămurește-i pe toți: dacă nu pun capăt chiar acum acestei purtări prostești, au să plătească cu vârf și îndesat!

Între timp: foametea care face ravagii printre oameni ar putea să ducă la nemulțumiri fățișe. Ostoiește-le. Fă-i să nu se gândească la burțile goale, ci la Cer și la Fra Girolamo.

Am repetat în gând cuvânt de cuvânt, întipărindu-mi-le în minte ca să le pot scoate la iveală când avea să fie cazul.

A doua zi, am lăsat cartea la vedere. Apoi, am luat trăsura până la Santissima Annunziata și am ajuns în clipa în care clopotele anunțau Sexta.

Salai nu a mai recurs la nici un fel de subterfugiu. Slujitorii Sfintei Fecioare erau cu toții în rugăciune și aveau să se adune curând în reflectoriu, la masa de seară. Drumul era liber. Din capelă, am luat-o pe un coridor strâmt și am urcat un șir de trepte de piatră, în spirală.

La capătul lor era un perete fals de lemn. Salai s-a îndreptat spre un colț și a scos un uguit gingaș ca de porumbel. S-a deschis un panou ascuns în perete. Am pășit înăuntru.

Un artist tânăr, cu tunica lungă, pătată de stropi colorați, tipică breslei sale, a închis panoul în urma noastră. Am străbătut un coridor de-a lungul căruia se vedeau trei încăperi: o chilie de călugăr cu un așternut; o cameră mai mare în care doi tineri, cu urme de ipsos proaspăt pe obraji, pe mâini și pe șorțurile lungi, pregăteau o frescă; și camera în care mă întâlnisem cu Leonardo.

Portretul meu era și acum pe șevalet. Salai mi-a explicat că, în graba plecării, Leonardo uitase să-l ia cu el. L-am privit cu atenție: în afară de contururi și de umbre, panoul cu stratul alb de ipsos ținea loc de piele. Arătam ca o stafie.

Am zâmbit înspre portret.

Și i-am zâmbit lui Salai, în timp ce îi redam întocmai conținutul scrisorii. S-a căznit să scrie cuvintele, încet, cu poticneli.

Am plecat de la biserică și mi-era inima ușoară. Eforturile lui Leonardo dădeau roade, mi-am zis eu. Sigur că acum Papa urma să-l reducă la tăcere pe Savonarola. Biciul soartei se abătuse asupra dușmanilor neamului Medici și aveam să-l întâmpin iarăși pe Piero.

Zâmbeam pentru că eram neștiutoare. Zâmbeam pentru că nu-mi dădeam seama care era adevăratul înțeles al scrisorii; nu-mi dădeam seama că era o amenințare la adresa a tot ceea ce îndrăgeam.

Odată cu toamna, a venit ciuma. Savonarola continua să predice, dar Francesco mi-a îngăduit să rămân acasă. Nu i-a mai sosit nici o epistolă de la Roma ca să fiu obligată să mă aventurez spre capela familiei. Lipsită de drumurile la Santissima Annunziata și cu vremea care se tot înrăutățea, nu aveam nici cum să stau pe balcon, nici cum să mă plimb prin grădină. Eram supărată foc.

Pierderea recoltelor de primăvară a distrus Toscana. Fermierii și țăranii au lăsat în urmă ogoarele pustiite și au dat năvală în oraș căutând de-ale gurii. Bărbați și femei stăteau înșirați pe marginea drumurilor, cerșind resturi de la mese. Dormeau pe treptele bisericilor, în fața prăvăliilor. Într-o dimineață, Francesco s-a dus la *bottega* și a găsit o mamă și doi copii, lipiți de ușa prăvăliei. Toți trei erau morți. Pe măsură ce se răceau

nopțile, unii au murit înghețați, dar cei mai mulți se prăpădeau din pricina foametei și a ciumei. Fiecare dimineață aducea cu ea alte și alte cadavre; nu puteai să le îndepărtezi pe toate, așa că duhoarea a început să plutească peste Florența.

În ciuda avuției și a relațiilor lui Francesco, și noi am simțit lipsurile. Mai întâi, Agrippina a rămas fără pâine, apoi fără făină, drept care ne-am lipsit de obișnuita supă cu paste. Vânătorii ne aduceau ce prindeau și am mâncat vânat până ni s-a aplecat.

Când a venit iarna, până și pe noi, cei bogați, ne cuprinsese disperarea.

A trecut Crăciunul, a trecut și Anul Nou. A sosit vremea carnavalului – cândva un timp al sărbătorii, al paradelor și banchetelor; acum, sub domnia lui Savonarola, noii reprezentanți ai Signoriei scoseseră asemenea manifestări păgâne în afara legii.

În cele din urmă, s-a zvonit că Signoria hotărâse să deschidă hambarele de rezervă: grânele urmau să le fie vândute cetățenilor la un preț bun. În Piazza del Grano, în dimineața de șase februarie, ultima zi a carnavalului. Postul Paștelui începea în ziua imediat următoare.

Agrippina, bucătăreasa, abia își pierduse un nepot din cauza ciumei. De teamă să nu aducă *la moria* în casă, nu se dusese la înmormântare – dar zicea cu glas hotărât că și-ar găsi mare mângâiere, dacă s-ar putea duce măcar doi pași până la Dom, să aprindă o lumânare și să se roage pentru sufletul lui.

Sigur că era de datoria ei să meargă să cumpere grâne și pâine pentru noi toți. Părea firesc să se ducă la Dom și să-și facă rugăciunile, după care să mai facă alți câțiva pași până la Piazza del Grano pentru cumpărături.

Iar eu, neliniștită cum eram, m-am prezentat în fața lui Francesco și i-am spus de ce credeam că ar trebui să o însoțesc pe Agrippina până la Dom. Distanța era mică; nu riscam să dau peste multă lume; eram nerăbdătoare să mă rog. Spre încântarea mea, s-a învoit.

Și așa, în joia cu pricina, m-am urcat în trăsură alături de Agrippina și de Zalumma, iar Claudio a pornit spre răsărit, spre domul de cărămidă portocalie.

Cerul era senin și de un albastru înverșunat. Aerul era neclintit și, câtă vreme reușeam să stau nemișcată sub un petic de soare, îi simțeam căldura; dar orice umbră aducea cu ea un frig pătrunzător. Am rămas cu privirea la prăvălii, la case, la biserici, la oamenii care se mișcau alene pe străzi. Înainte ca Savonarola să pună stăpânire pe inima Florenței, carnavalul fusese un timp al frumuseții. Copilă fiind, străbăteam străzile și mă zgâiam la fațadele clădirilor golașe și gri, care se transformau datorită pânzelor alb-roșii, tapiseriilor lucrate în fir de aur, ghirlandelor din flori de hârtie viu colorată. Bărbați și femei dansau pe străzi, purtând măști împodobite cu aur și diamante. Lei și cămile din menajeriile familiei Medici treceau în pas de paradă, spre bucuria privitorilor.

Acum, străzile erau din nou mohorâte și nu se auzea nici un sunet – totul din pricina urii pe care o nutrea profetul.

Zalumma și bucătăreasa tăceau. Agrippina era o femeie cu părul sur, născută într-o familie de țărani, era bondoacă, avea oase mari, fața lată și dinți puțini. Avea ochi căprui, iar unul dintre ei era pâclos și nu vedea deloc. Ochiul bun era ațintit asupra ferestruicii; se vedea că și ea, ca și mine, era însetată după o schimbare de peisaj.

Ne înțeleseserăm că era bine să ne rugăm mai târziu și să cumpărăm mâncare mai întâi, înainte să se împuțineze rezervele. Drept care trăsura a trecut huruind pe lângă Dom, spre sud, către meterezele ascuțite ca niște dinți puternici ale turnului de la Palatul Signoriei. Piazza del Grano, un pătrat de dimensiuni modeste, se afla în spatele palatului, pe latura de est. Lăzi mari pline cu grâu și orz erau proptite de zidul din spate al palatului, dincolo de niște garduri solide de lemn; în fața lor se vedeau tarabele și cântarele. Și mai în față era o poartă joasă, care rămânea încuiată până în clipa când se porneau afacerile.

Claudio a oprit trăsura într-o margine a pieței; nu aveam cum să mergem mai departe. Mă așteptasem să văd lume multă, dar nu chiar atâta câtă mi se înfățișa în fața ochilor: piața era înțesată de oameni. Erau atât de mulți încât nu aveai loc să arunci un ac. Sute de țărani cu capete descoperite, chipuri cu dâre de murdărie și mâini înnegrite, cu bucăți de lână înfășurate

pe umeri strigau cerând îndurare, cerând un pumn de grăunțe de pomană. Pe lângă ei, dar trăgându-se înapoi cât puteau, erau femei din nobilime, îmbrăcate în blănuri și catifele, care nu avuseseră încredere în slugi să le trimită după mâncare și servitori cu fețe neîndurătoare, care se împingeau cu umerii încercând să treacă de săraci. Numai că și aceștia se arătau la fel de hotărâți.

Mi-am scos capul pe ferestruica trăsurii. Din locul înalt pe care stăteam, vedeam mai mulți bărbați stând cu capetele apropiate și ținând sfat în spatele porții care continua să rămână închisă. Simțiseră încordarea mulțimii, așa cum o simțiseră și caii noștri, care s-au pornit să frământe pământul cu copitele. Nici unul dintre noi nu se așteptase să găsească asemenea puhoi de oameni așa devreme.

Claudio s-a dat jos de pe locul vizitiului și a pus mâna pe portiera trăsurii, dar nu a deschis-o. Era posomorât.

— Poate că ar trebui să mă duc eu, a zis el. Agrippina e scundă; n-are cum să se lupte să ajungă până în dreptul porții.

Ea a pufnit și s-a uitat la el de sus, cu singurul ei ochi bun.

— Am avut grijă să hrănesc familia vreme de patruzeci de ani. Nici o gloată nu e în stare să mă oprească.

Claudio a rămas cu privirea la mine.

— Vă duceți amândoi, am spus eu. Așa aveți mai mulți sorți de izbândă. Zalumma și cu mine vă așteptăm în trăsură.

Claudio a dat scurt din cap și a deschis portiera să coboare Agrippina. Bucătăreasa s-a dat jos cu o oarecare greutate. Îi ajungea lui Claudio până la brâu, dar s-a răsucit și s-a îndreptat alături de el spre mulțime; el și-a lăsat mâna pe mânerul cuțitului cu lamă lungă.

M-am uitat după ei cum dispăreau în înghesuială – până când a apărut brusc o față în dreptul ferestrei și m-a făcut să tresar.

Femeia de la fereastră era tânără, cam de o seamă cu mine; părul ei era spălăcit, ochii albaștri îi ieșeau din orbite. Obrajii trași aveau dâre de funingine. Un copilaș tăcut îi atârna la piept, legat într-o eșarfă.

— Fie-vă milă, Madonna, a zis ea cu un accent greoi, țărănesc. Fie-vă milă, pentru numele lui Dumnezeu! Dați-mi un ban, ceva de mâncare pentru copilașul meu…!

Zalumma și-a luat un aer neînduplecat.

— Pleacă de aici! Pleacă de lângă trăsura noastră!

Ochii tiviți cu roșu ai cerșetoarei lăcrimau și nasul îi curgea din cauza frigului.

— Dumnezeu v-a trimis aici în calea mea, Madonna! Pentru numele lui Isus Christos...

Dacă n-ar fi fost copilașul la mijloc, aș fi fost mai prudentă. Dar așa, am bâjbâit după punga de la brâu. Am scos un ban. Am vrut mai întâi să i-l pun în palma murdară și goală, dar gândul la Matteo și la ciumă m-a făcut să-l arunc înspre ea.

S-a căznit să-l prindă cu degetele ei înghețate, stângace; banul a căzut chiar în dreptul ferestrei și femeia a îngenuncheat în căutarea lui. Nu era singura. Un alt țăran din apropiere văzuse totul și s-a aruncat asupra ei. Ea s-a pornit să chirăie și curând zarva i-a atras pe mai mulți.

— Plecați de aici! a strigat Zalumma. Lăsați-ne în pace!

Dar ei continuau să vină spre noi, bărbați și băiețandri. Unul dintre ei a început să o lovească pe cerșetoarea cea tânără și ea s-a pornit să urle, după care a căzut la pământ, într-o tăcere prevestitoare de rele.

— A avut un ban – trebuie să fie mai mulți! a zis cineva.

Caii noștri au nechezat și au făcut un salt în față; trăsura s-a zgâlțâit și a început să se legene.

— Moarte bogătașilor! a zbierat un bărbat. Ne iau mâncarea și ne lasă fără nimic!

La fereastra trăsurii s-au arătat chipuri murdare; brațe ciudate s-au întins spre noi, au început să ne tragă de haine. Cineva a deschis portiera.

Zalumma, care era lângă mine, și-a băgat mâna în corsaj și a scos un cuțit subțire, cu lamă dublă. Lama cuțitului a trecut fulgerător peste brațele care ne loveau la întâmplare. Un bărbat a scheunat și s-a pornit pe înjurat.

Și atunci, dinspre mulțime s-au ridicat strigăte tunătoare, urmate de pârâitul puternic al lemnului spulberat spintecat și de un uruit care suna de parcă ar fi anunțat venirea unui cutremur. Cerșetorii care luaseră trăsura cu asalt s-au întors. Într-o clipită au pornit-o și ei la goană spre locul de unde venea zarva, lăsându-ne în plata Domnului.

M-am agățat de marginea portierei deschise și m-am uitat cu atenție.

Mulțimea dărâmase poarta încuiată și se năpustea spre tarabe. Cum mă uitam la ei, tocmai atacau gardul care proteja lăzile cu grâne și îl rupeau cu furie. Doi bărbați – unul din ei, era de fapt un băiețandru – s-au cățărat în grabă pe marginea unor lăzi și au început să împrăștie pumni de grâne spre oamenii disperați.

Mâini fără număr s-au înălțat cu pumnii căuș spre cer, încercând să prindă cât mai mult din ploaia întăritoare. În mijlocul nebuniei, se auzeau țipete – cei mai iuți și mai puternici îi călcau în picioare pe cei înceți și neputincioși.

Și, în timp ce bărbații care se cocoțaseră pe grâne râdeau și, în ropot ca de ploaie, aruncau boabele spre marea de fețe rebegite de frig de dedesubt, am auzit o litanie ritmică și joasă, care a prins apoi forță și a început să sune tot mai tare, răspândindu-se cu iuțeala focului în rândurile mulțimii:

— Palle, palle, palle...!

Am prins-o de braț pe Zalumma și am strâns tare; am început să hohotesc, dar n-am vărsat nici o lacrimă.

Zeci de oameni au murit în acea zi – călcați în picioare – în goana după mâncare. Toți soldații și toate gărzile au fost scoși să înăbușe răscoala și să-i trimită pe oameni la casele lor – dacă le aveau. Agrippina s-a ales cu pieptul și picioarele zdrobite. Claudio s-a întors șchiopătând la trăsură: o ducea pe bucătăreasă pe brațe. Uimitor era faptul că reușise să strângă într-un săculeț o câtime din grânele luate cu japca. M-am așteptat cumva ca Francesco să-i ceară să le ducă înapoi – la urma urmelor, erau de furat –, dar soțul meu nu a spus nimic.

Vestea că mulțimea strigase deviza Medici se răspândise pretutindeni, chiar și pe buzele servitorilor noștri. După-amiază, când Francesco s-a întors de la prăvălie, avea chipul împietrit și era neobișnuit de tăcut. Când a aflat că Agrippina fusese rănită, s-a dus la patul unde zăcea bucătăreasa, a murmurat câteva cuvinte de mângâiere, după care a trimis după doctor.

Nu-l văzusem niciodată atât de supărat. Când Elena a cutezat să întrebe dacă a auzit că mulțimea strigase *Palle!,* s-a întors spre ea și i-a spus amenințător:

— O dată să te aud că mai spui cuvântul ăsta aici, și te trezești aruncată în stradă!

În seara aceea, tata nu a venit la cină, dar Francesco a decis să i-o ia înainte plecând, zicea el, la o întâlnire cu membrii Signoriei.

Nu am schimbat multe vorbe cu Zalumma. Seara, când ne-am retras în odaia de dormit – ea s-a întins în culcușul ei, iar eu în pat. I-am spus încetișor, pe întuneric:

— Aveai un cuțit. Aș vrea și eu unul.

— Am să ți-l dau pe al meu, a zis ea.

Iar dimineața s-a ținut de cuvânt.

Ziua următoare era Miercurea Cenușii. La prânz, Francesco, tata și cu mine ne-am dus la San Lorenzo să-l ascultăm pe Fra Girolamo: ținea o predică la care putea să asiste oricine dorea.

Mi-am ridicat ochii spre profetul așezat la amvon, spre fața lui uscățivă și urâtă, cu nasul ca pliscul unui șoim, și m-am întrebat dacă înțelesese că inspirația nu-i venea dintr-o sursă divină.

N-a spus nimic despre Papa Alexandru, dar a vorbit despre „acei prelați mârșavi care scâncesc cuvântând despre Dumnezeu, dar continuă să se împodobească cu bijuterii și blănuri”. Și le-a înfierat pe femeile care făceau paradă de rochii „necuviincioase” făcute din țesături atât de alese încât doar din vânzarea uneia ar putea fi hrăniți mulți cerșetori lihniți, care mureau de foame pe străzile Florenței chiar în acea clipă.

Mi-am aruncat ochii spre soțul meu, care stătea alături. Părea să asculte cu toată atenția: fruntea i se încrunta a înțelegere deplină, ochii îi înotau în duioșie și inocență prefăcută.

La apusul soarelui, Zalumma m-a îmbrăcat într-o rochie cenușie și mi-a pus pe cap o pânză simplă. M-am ferit de orice fel de bijuterii; nu mai purtasem nici una de teamă să nu dau peste *fanciulli.* Erau „armata” lui Savonarola, băieți de vreo zece ani și chiar mai mici; se îmbrăcau în robă albă și patrulau pe străzile Florenței în căutarea femeilor care încălcau legile privind ținuta cuviincioasă. Orice corsaj care sugera sânii, orice sclipire de aur sau de pietre scumpe era o infracțiune. Coliere, cercei, broșe – toate erau confiscate în chip de „ofrande”

destinate celor săraci. În lunile de dinainte, copiii străbătuseră tot orașul intrând din casă în casă și puseseră mâna pe statuete, picturi, obiecte rare – orice ar fi putut servi, în acea zi de Miercurea Cenușii, drept pildă.

Dar în palatul nostru nu au călcat niciodată.

Când am fost gata îmbrăcată, am așteptat să mă cheme Francesco. În timp ce coboram scările, mi-a trecut în revistă ținuta cenușie, părul împletit și strâns simplu pe cap, vălul negru cât se poate de cuviincios și a spus doar atât:

— Bine.

După care mi-a dat un tablou lat cât brațul meu, de la umăr la vârful degetelor.

— Aș vrea să-l aduci drept ofrandă în seara aceasta.

Mi-am aruncat privirea spre el. Îl văzusem și mai înainte, pe coridorul din apropierea camerei copiilor. Era un portret al primei soții a lui Francesco, Nannina, costumată în chip de Atena. Un bust văzut din profil. Pe cap avea un coif nu prea înalt de argint, de sub care se revărsau buclele lungi, negre, ondulate cu măiestrie. Stilul artistului era lipsit de rafinament, n-avea nici un fel de profunzime. Pielea era de un alb nefiresc, ochii păreau lipsiți de viață, postura înțepenită, deși era clar că se voia demnă.

În casă se găseau multe picturi pe teme păgâne – una chiar în biroul lui Francesco, înfățișând un nud al zeiței Venus – și totuși el alesese una cuviincioasă, poate ca să arate publicului că era obiectul cel mai încărcat de păcat pe care reușiserăm să-l găsim.

Și îl scosese din rama de argint cu înfloriturі.

Am luat portretul și am pornit în tăcere – Francesco era tot în toane rele – spre Piazza della Signoria.

Din pricina cerului înnorat, era foarte întuneric, dar când ne apropiam de piața plină de lume am văzut vâlvătaia. În timp ce trăsura trecea prin fața Palatului Signoriei, peste tot se zăreau torțe: torțe în apropiere de platforma înaltă pe care stăteau profetul și armata lui de *fanciulli* înveșmântați în alb; torțe de-o parte și de alta a intrării la Palatul Signoriei; torțe în mâinile privitorilor; torțe care străjuiau, pe toate cele patru laturi, marele Rug al Deșertăciunilor. La toate ferestrele palatului, la

toate geamurile de sus ale clădirilor dimprejur lucea lumina lumânărilor: oamenii priveau în jos, dornici să vadă spectacolul din piață.

Francesco și cu mine am coborât din trăsură și ne-am alăturat mulțimii care stătea în fața rugului. Soțul meu avea o funcție înaltă; cei care l-au recunoscut s-au dat la o parte ca să putem ajunge aproape de foc.

Era o structură masivă – cu înălțimea, lățimea și adâncimea cam cât ale unei prăvălii cu două caturi sau ale unei case de negustor modest – constând din opt șiruri de butuci așezați ca un soi de scară improvizată, în așa fel încât copiii să le poată urca ușor de jos până sus. În vârf se zărea o efigie umflată cu paie a Regelui Carnaval, cu o burtă mare și un cap de pânză pictată. Nu avea fața de monarh binevoitor pe care o văzusem la carnavalurile trecute, ci părea mai curând un demon înspăimântător cu ochi injectați de culoarea sângelui și colți care-i ieșeau din gură.

Așezate de-a valma pe scândurile abia ridicate și negeluite se găseau toate semnele de deșertăciune pe care micii soldați ai monahului le adunaseră în lunile anterioare: coliere de aur, grămezi de perle, mormane de catifele brodate și satinuri și eșarfe de mătase, oglinzi de mână aurite, perii și piepteni de argint, plase de păr din fir de aur, tapiserii cu ciucuri, covoare persane, vaze și obiecte de ceramică, statuete și picturi. Statuete ale lui Zeus, Marte, Apollo, Eros, Atena, Hera, Artemis, Venus și Hercule – simbolul al puterii orașului Florența. Pictură după pictură, pe lemn, pe pânză, pe piatră. Schițe desenate pe hârtie în creion cu vârf de argint sau cretă roșie sau cerneală sau creion obișnuit. Delictele de care se făceau „vinovate” erau aceleași: teme păgâne și nuditate. M-am simțit la fel ca atunci când am intrat prima dată în biroul lui Lorenzo: m-a cuprins un val de venerație și teamă văzând atâta frumusețe, atâta avuție în toată măreția ei.

S-a pornit sunet de trâmbițe. Au început să cânte lăutele. Francesco mi-a făcut semn cu cotul, dând din cap spre portretul pe care-l țineam în mâini.

M-am apropiat de foc alături de alți cetățeni de vază nerăbdători să-și afișeze pioșenia în public. Treptele improvizate

erau pline de obiecte, terebentina se îmbibase în scândurile grosolane. Mi-am întors fața ca să nu inhalez fumul și am înghesuit portretul Nanninei pe muchie, între brațele unui candelabru înalt și greu de bronz turnat, care avea la bază două femei goale cu brațele ridicate.

Când mă întorceam să plec, m-am atins în treacăt de cineva; mi-am ridicat ochii și am văzut un bărbat mai vârstnic, îmbrăcat într-o haină neagră cu guler înalt. Înfățișarea lui m-a făcut să mă opresc. Bătea spre șaizeci de ani, avea ochi tiviți cu roșu pe o față palidă, buhăită. De sub bărbia ieșită în afară îi atârna o gușă ca un moț.

Mi s-a părut că aud iar vocea lui Leonardo, *Sandro,* zicea el. Și, dintr-odată am avut în fața ochilor același bărbat cu câțiva ani mai tânăr, ducând la gură un copan de prepeliță friptă, zâmbind strengărește și exclamând sarcastic: *Vai, scumpă orătanie...*

Acum, Sandro nu mai zâmbea; lumina torțelor reflectată în ochii lui sălbatici dădea la iveală o suferință nesfârșită.

S-a uitat la mine și n-a știut cine eram; atenția lui era acaparată de pictura pe care o ținea strâns în brațe. Purta imaginea unei femei – zvelte, cu picioare lungi și pielea de o transparență perlată. Era goală; doar o buclă din părul de culoarea ambrei îi aluneca peste un sân. Unul dintre brațele ei se ridica spre un cer încă nedesăvârșit.

S-a uitat la pictură cu tandrețe și durere – și apoi, cu o mișcare hotărâtă, a zvârlit-o în față, spre cea mai apropiată treaptă. A căzut peste o urnă mare și a rămas acolo.

L-am privit cum dispare în mulțime, după care m-am dus lângă soțul meu.

Când clopotul din turnul palatului a început să bată, patru dintre conducătorii armatei „albe” a lui Savonarola au coborât de pe platformă și fiecare a ridicat câte o torță. Sub rug, fuseseră îndesate ghemotoace de paie și iască, în patru locuri: două spre mijloc, în față și în spate, și două aproape de margine.

Trompetele au prins să răsune, lăutele să se tânguiască, cimbalele să spargă aerul. Când mulțimea a amuțit, băieții înveșmântați în alb s-au adunat lângă profet, iar vocile lor tinere și dulci s-au ridicat într-un imn.

Paiele s-au aprins la iuțeală, lujere întunecate care se chirceau în vâlvătaia strălucitoare.

Vreme de două ceasuri, am rămas lângă Francesco și am stat cu ochii pe rugul aprins, am stat cu ochii pe zeița lui Botticelli și am văzut-o cum se înnegrea și se topea. La început, am bătut din picioare ca să lupt cu frigul, dar când treptele de sus ale rugului s-au carbonizat și s-au prăbușit, flacăra a răbufnit în sus cu zgomot șuierător. M-am descheiat la *mantello;* obrajii mi s-au încins atât de mult încât mi-am lipit de ei palmele neînmănușate, ca să mă răcoresc cumva.

În cele din urmă, dogoarea ne-a silit să ne dăm înapoi. Francesco mi-a atins ușor umărul, dar am rămas stană de piatră o vreme, cu ochii la limbile mânioase ale focului, la culoarea lor roșu-portocalie proiectată pe cerul care acum bătea în rozaliu. În inima flăcărilor, zăceau deșertăciunile, înnegrite și scorojite.

Când ne-am întors la trăsură, mă treceau toate sudorile. Pe drumul spre casă, s-a pornit vântul. Scântei încă roșii pluteau prin aer și se lipeau ca un roi de licurici sclipitori de fațadele caselor.

— E posibil să fie incendii la noapte, a zis Francesco.

Nu am răspuns. Am rămas cu fața rezemată de fereastră și m-am uitat la cenușa care plutea în jur, tăcută ca zăpada.

LXII

Un atac din partea lui Piero este iminent. Umblă vorba că are de gând să vină dinspre nord; Siena pare și ea o posibilitate. Pregătește-te – dar să nu te arăți alarmat prea pe față. Nu are de partea lui decât soldați de-ai lui Orsini și mercenari; să tot fie o mie trei sute cu totul. Nu e de-ajuns.

Când are să dea greș, folosește-te de prilej și anunță componența noului consiliu. Arrabbiati *au devenit din cale-afară de zgomotoși, la fel și Bernardo del Nero și ai săi* Bigi. *Consiliul trebuie să îi distrugă.*

Eram în atelierul de la Santissima Annunziata și recitam conținutul scrisorii în fața lui Salai. El scria așa cum îi dictam – stângaci, cu o încetineală care mă scotea din minți și îmi tot

cerea să repet. Când am întins mâna să iau eu pana, s-a tras înapoi.

— Nu, Monna! Scrisul tău ar putea fi recunoscut.

Când în sfârșit a isprăvit și s-a ridicat să mă conducă, am rămas unde eram.

— Crezi că Piero are vreo șansă de izbândă? Că ar putea să-și recâștige locul la Florența?

Salai a strâmbat din nas; și-a trecut degetele prin cârlionții scurți și negri, cu o exasperare jucată.

— Puțin îmi pasă de politică, iar despre manevre militare știu și mai puțin. Dar un lucru știu sigur: dacă cineva vrea să-l dea jos de la putere pe profetul nebun, cu tot cu nerușinații lui purtători de foc, am să pun mâna pe arme și am să mă alătur.

— Știi să mânuiești cuțitul? l-am întrebat.

— M-am născut cu el în mână.

Cu grijă să nu mă tai am scos cuțitul cu lamă dublă al Zalummei din teaca pe care o ascunsesem bine în corsaj.

Salai s-a strâmbat.

— Dacă nu vă scrijeliți coastele mai întâi, dușmanul are să se îndoaie de râs până reușiți să trageți arma din teacă.

— Nu râde pe socoteala mea. Învață-mă cum să-l mânuiesc.

— Leonardo nu s-ar învoi în ruptul capului. N-am fost în stare să-l conving nici să se atingă de așa ceva. Când vine vorba despre astfel de lucruri, e mai rău ca o femeie.

— Leonardo nu este aici.

— Așa e, a râs el scurt. Mai înainte de orice, nu-l țineți în corsaj. Vă încetinește mișcările. Uitați-vă aici: trebuie să întindeți mâna ca să-l apucați. E bine să-l țineți la brâu, aproape de talie.

— Dar nu port mereu cingătoare.

— O să purtați dacă vreți să aveți la îndemână un cuțit. Una frumoasă și latră – cum este la modă acum, nu-i așa? Ascundeți-l sub ea. Dar vă rog, nu-l țineți așa, de parcă ați avea de gând să mâncați cu el.

Am clipit și m-am uitat la arma din mâna mea.

— Cu permisiunea dumneavoastră, a zis el.

A venit și s-a așezat în spatele meu, lângă umărul drept și și-a pus mâna peste mâna mea. Țineam cuțitul strâns, țeapăn; m-a prins de încheietură și a mișcat-o de mai multe ori.

— Acum, a zis el poruncitor, îl ții de partea de sus, dar cu vârful îndreptat în jos. E bine să procedați invers: țineți cuțitul de dedesubt, cu vârful în sus. Doar ușor în sus. Așa.

Îi simțeam răsuflarea caldă lângă ureche. Mirosea a vin și a ulei de in. Am aruncat o privire spre el și, pentru prima oară, mi-am dat seama că, în ciuda lipsei lui de maturitate, era un bărbat în toată puterea cuvântului. Avea vârsta mea și era arătos, puternic și vânos. Când mi-a întâlnit privirea, mi-a zâmbit larg, șăgalnic. M-am înroșit, jenată de căldura care se ridicase între noi, și m-am uitat în altă parte. Dar acum înțelegeam mai bine cum de o păcălise pe Isabella.

— E bine, a zis el încetișor. E bine că are două tăișuri; mai puține griji. Și-acum, arătați-mi cum atacați pe cineva. Haideți, să zicem că vreți să-l omorâți.

Am făcut un pas înainte și am înfipt cuțitul în aerul din fața mea. Salai a chicotit.

— E foarte bine și frumos dacă omul cu pricina rămâne nemișcat și vreți doar să-l crestați și să-l lăsați să scape. Uitați-vă aici.

A venit lângă mine și, iute ca fulgerul, a scos din faldurile robei de călugăr un cuțit lung și subțire. Nici n-am apucat să tresar surprinsă, când a făcut un pas înainte și a înfipt cuțitul undeva jos în fața lui; pe urmă, cu o mișcare sălbatică, a despicat aerul drept în sus.

— Înțelegeți? S-a întors spre mine, tot cu cuțitul ridicat. Loviți-l jos, în pântece; e locul cel mai moale. Ușor de străpuns chiar și cu forța unei fete. Inima, plămânii – acolo e prea mult os, e greu. Țintiți pântecele, aproape de vintre și-apoi – ca să fiți sigură că n-o să aibă ocazia să vă mai supere – ridicați lama cu putere. Până sus, până simțiți că s-a oprit în coaste. Lama sfârtecă tot. Atât aveți de făcut dacă vreți să omorâți pe cineva. Omul sângerează și se stinge aproape la fel de repede ca atunci când îi tai beregata. A zâmbit și și-a ascuns la loc cuțitul: Acum e rândul dumneavoastră.

Nici nu i-au ieșit bine cuvintele din gură, când am țâșnit în față atât de iute încât l-am luat prin surprindere. Am ținut cuțitul cu vârful ușor răsucit în sus. Mi-am amintit că trebuie să-l înfig mai jos și-apoi să-l ridic.

Salai a țâțâit uimit.

— Și ziceți că sunteți o femeie nobilă, dintr-o familie de neam? Prindeți foarte repede, Monna Lisa. Mânuiți cuțitul de parcă v-ați fi născut pe stradă.

În seara aceea, după cină, am ieșit singură pe balcon. Cu arma în mână, vârful ușor răsucit în sus, am exersat. Fandam înainte, împlântam cuțitul în față, îl smuceam în sus și auzeam lama retezând aerul cu un șuierat.

Am exersat iar și iar. Am mânuit cuțitul. Am rănit și am ucis. În repetate rânduri, am împlântat cuțitul în măruntaiele celor din neamul Pazzi, în măruntaiele celui de-al treilea bărbat.

Piero n-a ajuns niciodată. La două săptămâni după ce-i dusesem mesajul lui Salai, Zalumma a venit în odăile mele; i se citea pe față o înfrângere dureroasă. Vestea se răspândea în tot orașul. Piero și oamenii lui se apropiaseră dinspre Siena și ajunseseră până la San Gaggio. Numai că, pe drum, cerurile se deșertaseră și ploaia violentă silise armata să se adăpostească și să aștepte sfârșitul furtunii; nu putea ataca la adăpostul nopții. Din pricina întârzierii, prezența lor ajunsese la urechile trupelor florentine staționate la Pisa, înspre nord. Piero a fost nevoit să se retragă ca să nu fie copleșit numeric.

Firește, adepții lui Savonarola au pretins imediat că Dumnezeu și-a spus cuvântul. Noi, ceilalți, eram descurajați.

Și aveam un gust amar. Pentru că știam că nu vom afla niciodată adevărul întreg, mulțumită soțului meu și familiei Pazzi. Ziua, îmi țineam în brațe copilul; noaptea, țineam în mână cuțitul.

Având în vedere eșecul invaziei plănuite de familia Medici, mă așteptam ca Francesco să fie în toane foarte bune – mai mult, mă așteptam să nu-și încapă în piele de bucurie. Dar în seara următoare, la cină, părea îngrijorat și nu a suflat o vorbă despre încercarea lui Piero de a lua orașul.

— Am auzit, a zis tata, că membrii nou aleși ai Signoriei sunt cu toții *Arrabbiati.* Bănuiesc că Fra Girolamo e supărat.

Francesco nu l-a privit în ochi, dar a murmurat:

— Trebuie să știți mai bine decât mine. După care s-a smuls din tăcere și a zis, ridicând vocea. N-are a face, oricum. Signoria se mișcă mereu ca valul: coboară și urcă. Vreme de două luni, o să-i suportăm pe *Arrabbiati.* Cine știe? Poate că data viitoare au să fie toți *piagnoni.* În orice caz, Signoria n-are cum să ne facă necazuri prea mari. Am reușit de curând să formăm un Consiliu al celor Opt, ca urmare a amenințărilor.

Mi-am lăsat privirea în farfurie. Știam că vorbea despre Piero; poate că nu rostise cu voce tare numele cumnatului meu de teamă să nu mă ofenseze.

— Cei opt? a întrebat tata nepăsător.

— Opt bărbați aleși să păzească orașul împotriva amenințărilor. Au să vegheze în mod special asupra lui Bernardo del Nero și grupului lui de *Bigi.* Și vor lua măsuri severe împotriva oricărei forme de spionaj. Toate scrisorile care plecă de la Florența și cele care ajung la Florența au să fie interceptate și citite. Cei care sprijină familia Medici vor descoperi că toate căile obișnuite le-au fost închise.

Mi-am făcut de lucru cu bucata de iepure fript din fața mea. Grânele erau încă scumpe, iar Agrippina – care rămăsese schilodită și șchiopăta de pe urma acelei zile cumplite din Piazza del Grano – se bizuia mai mult pe vânătorii locali ca să ne umple cămările. Am cules carnea de pe oase, dar nu am mâncat nici o bucată.

— Și ce părere are Fra Girolamo? a zis tata.

Am fost surprinsă. Se ducea zilnic să asculte predicile călugărului; uneori stătea de vorbă cu el, după predică. Ar fi trebuit să știe, fără doar și poate.

Francesco a răspuns scurt:

— De fapt, a fost ideea lui.

Am terminat masa în tăcere. Zâmbetul gol al lui Francesco nu s-a mai arătat deloc.

În noaptea aceea, am plecat de lângă Zalumma și m-am dus jos, în biroul lui Francesco. Eram bucuroasă că nu mai venise

niciodată în camera mea, după ce se chinuise să mă lase grea. S-ar fi zis că îl dezgusta profund orice împreunare legiuită.

Eram spre sfârșitul primăverii și vremea se arăta plăcută; toate ferestrele stăteau deschise și aerul era plin de mirosul trandafirilor și de fojgăitul insectelor. Și totuși, nu mă puteam desfăta de frumusețea nopții. Îmi pierise somnul la gândul că poate Piero n-avea să reușească niciodată să preia orașul, că aș fi putut să îmbătrânesc și să mor alături de Francesco, într-un oraș condus de un om nebun.

Am intrat în biroul soțului meu – destul de întunecat, dacă nu socoteai lampa care pâlpâia în încăperea alăturată – și am deschis iute pupitrul, bănuind că n-am să găsesc nimic și am să mă întorc tiptil în patul meu.

Dar în sertar era o scrisoare pe care nu o văzusem încă, cu un sigiliu abia rupt.

M-am încruntat. Aș fi preferat să nu găsesc nimic. Nu aveam chef să discut despre eșecul lui Piero cu Salai. Dar n-am avut încotro și am luat scrisoarea, m-am strecurat în dormitorul soțului meu – pentru că în birou nu era aprins focul – și am ridicat-o în dreptul lămpii.

Se pare că profetul nostru continuă să înfiereze Roma. Sanctitatea Sa își arată nemulțumirea și nu prea mai am cum să-l calmez. Întreaga noastră strădanie se clatină! Pe seama cui ar trebui să pun acest eșec monstruos! Intenția mea era doar să-i dau profetului frâu liber împotriva familiei Medici – cum de-ai putut să înțelegi greșit? Știi că am lucrat ani de zile ca să am drum deschis spre Papa, să-i câștig încrederea... și acum ești gata să asiști la zădărnicirea efortului meu? Sau ar trebui să te cred nevinovat și să pun totul pe seama lui Antonio? Dacă e adevărat că profetul își pleacă urechea la spusele lui înseamnă că e un om foarte puternic. Îndeamnă-l să-și folosească toată puterea de convingere. Daca dă greș – poate din pricină că profetul și-a pierdut încrederea în el sau din pricină că nu mai este la fel de hotărât – rămâne să hotărăști daca te lipsești de serviciile lui cu totul sau te folosești de fiică și nepot. Aici mă bizui pe alegerea dumitale, având în vedere că ești departe de a fi o parte dezinteresată. Dacă Antonio dă înapoi, bazează-te din

nou, cum ai făcut cu mult timp în urmă, pe Domenico; el a dovedit că e în stare să facă orice se cere făcut.

Dacă Papa Alexandru trece la măsuri împotriva călugărului, nu prea avem de ales și va trebui să recurgem la metode extreme. Poate are să fie cazul să ne servim de Bernardo del Nero și ai săi Bigi *și să facem din ei un exemplu în ochii poporului.*

— Antonio, am șoptit eu.

M-am aplecat și m-am sprijinit de măsuța de lângă pat. Am rămas cu ochii la scrisoare, am citit-o și răscitit-o. Crezusem sincer că Francesco se căsătorise cu mine din pricina frumuseții mele.

Dacă Antonio dă înapoi, bazează-te din nou, cum ai făcut cu mult timp în urmă, pe Domenico...

M-am gândit la tata, un om nefericit, cu o viață irosită. Mi-am amintit clipa aceea îngrozitoare din sacristia de la San Marco, când Fra Domenico se lăsase pe trupul mamei. Când înfruntase privirea tatei și apoi aruncase spre mine o privire cu înțeles.

O amenințare.

Și tata se lăsase în genunchi. Furios, dar se lăsase în genunchi.

Mi-am amintit cum, mai târziu, mă implora să merg cu el să-l ascult pe Savonarola. Când am refuzat, a plâns. La fel cum plânsese și în ziua când m-am căsătorit cu Giuliano, când mi-a spus disperat că n-avea cum să mă mai apere.

Mi-am adus aminte de răceala care a apărut în prietenia tatei cu Pico, după moartea mamei. M-am gândit la moartea lui Pico și la nefericita prietenie actuală cu soțul meu.

... sau te folosești de fiică și nepot...

Nu puteam să plâng. Eram prea lovită, prea înfricoșată.

M-am ridicat; respirând anevoie mi-am întipărit fiecare cuvânt în memorie. Când am terminat, m-am întors în biroul soțului meu și am pus scrisoarea la loc, după care am încuiat.

M-am strecurat în sus pe scări spre odăile mele, am luat cuțitul și mi l-am strecurat la cingătoare. Înarmată, am traversat coridorul spre camera copiilor. Matteo dormea în pătuțul lui. Nu l-am trezit, dar m-am așezat pe podea lângă el până în momentul când l-am auzit pe Francesco venind acasă, până când am fost sigură că s-a băgat în pat, până când liniștea s-a

așternut din nou asupra casei, până când soarele a prins în sfârșit să se ridice și s-a crăpat de ziuă.

LXIII

Dimineața devreme, am trimis-o pe Zalumma pe jos la atelierul tatei ca să-i spună că voiam să îl văd între patru ochi. S-a întors în nici două ore și mi-a spus că tata nu se simțea bine, că se ducea acasă și spera că aveam să-l vizitez acolo.

Sigur că nu era nici vorbă despre vreo boală. Și, în timp ce alături de Zalumma – cu Matteo așezat pe genunchii ei – ne legănam în trăsură spre casa tatălui meu, ea se uita la mine, fără să clipească. Până când, în cele din urmă, am spus:

— Tata este și el amestecat.

N-avea rost s-o mint. Îi povestisem deja ce conținea prima scrisoare pe care o descoperisem în biroul lui Francesco; știa că soțul meu era mână în mână cu Savonarola, știa că era cumva părtaș în sfârșitul lui Pico. Dimineață mă găsise dormind lângă pătuțul lui Matteo și era departe de a fi proastă. Din clipa în care o trimisesem cu vorbă la tata, tot aștepta să-i aduc lămuriri.

Cuvintele mele nu au părut să o surprindă.

— Împreună cu Francesco?

Am dat din cap că da.

Chipul i s-a întunecat.

— Și-atunci de ce te duci la el?

Mi-am întors privirea spre fereastră și nu am răspuns.

Tata mă aștepta în încăperea mare în care îl primise pe Giuliano, atunci când venise să îmi ceară mâna, aceeași încăpere unde mama se întâlnise cu astrologul. Era puțin după miezul zilei și draperiile fuseseră trase ca să intre soarele; tata era așezat într-o fâșie de lumină crudă. Când am intrat, s-a ridicat. Nu era nici un servitor prin preajmă, iar eu am trimis-o pe Zalumma într-o altă cameră, să aibă grijă de Matteo.

Pe față i se citea îngrijorarea. Nu știam cum formulase Zalumma cererea mea sau la ce anume se aștepta tata. Sunt sigură însă că nu era deloc pregătit pentru vorbele mele.

În clipa în care Zalumma a închis ușa în urma ei, mi-am îndreptat ținuta și nici măcar nu am pierdut vremea cu un salut.

— Știu că dumneata și Francesco îl manipulați pe Savonarola. Glasul meu era de un calm uimitor. Știu și despre Pico.

Buzele i s-au întredeschis. Fusese gata să se apropie și să mă îmbrățișeze; acum, s-a dat un pas înapoi și s-a așezat iar pe scaun.

— Christoase! a șoptit el. Și-a trecut mâna peste obraji și s-a uitat în sus la mine, ca un om lovit. Cine… cine ți-a spus toate astea? Zalumma?

— Zalumma nu știe nimic.

— Atunci unul dintre servitorii lui Francesco?

Am clătinat din cap.

— Știu că te duci la Savonarola. Știu ce se așteaptă de la dumneata: să îi spui să predice împotriva familiei Medici, dar nu și împotriva Papei Alexandru. Numai că rezultatele nu sunt deloc strălucite.

— Cine? Cine anume îți spune? Și, când a văzut că păstrez tăcerea, pe față i s-a așternut panica oarbă. Spionezi. Fata mea spionează pentru familia Medici…

Nu era o acuzație; și-a lăsat capul în mâini, într-atât îl înspăimânta gândul.

— Nu spionez pentru nimeni, am spus eu. Nu am comunicat cu Piero de la moartea lui Giuliano. Nu știu decât ce ți-am spus. Am dat peste informații din întâmplare.

A scos un geamăt. Mi s-a părut că îi venea să plângă.

— Știu… Știu că ai făcut totul doar ca să mă aperi, am zis. N-am venit aici ca să te acuz. Am venit doar pentru că vreau să fiu de ajutor.

M-a apucat de mână și m-a strâns.

— Îmi pare grozav de rău, a spus el. Grozav de rău că a trebuit să afli. Eu… Fra Girolamo e un om sincer. Un om bun. Vrea să împlinească voia Domnului. Am crezut în el cu adevărat. Am avut speranțe mari… numai că în jurul lui sunt oameni răi. Și se lasă înrâurit prea ușor. Cândva m-am bucurat de prietenia lui, de încrederea lui, dar acum nu mai sunt atât de sigur.

Am strâns tare mâna care mă ținea.

— Nu are importanță. Important e că i-ai nemulțumit pe stăpâni. Ești în pericol. Trebuie să fugim. Dumneata, Matteo și cu mine trebuie să plecăm de la Florența. Nu mai avem de ce să rămânem aici.

— Tu n-ai fost niciodată în siguranță.

— Știu. Dar acum nu mai ești nici dumneata în siguranță.

M-am lăsat în genunchi lângă el.

— Crezi că nu m-am gândit să plec? Cu ani în urmă – când a murit mama ta, m-am gândit să te duc la fratele meu Giovanni, la țară, crezând că acolo o să fim amândoi la adăpost. Au aflat. Au trimis un asasin acasă la fratele meu; l-a amenințat cu un cuțit. La fel au făcut și cu mine. Ne urmăresc îndeaproape. Chiar acum, când am să te conduc la trăsură, Claudio are să-ți studieze chipul. Dacă ești necăjită, o să-i spună lui Francesco. Sunt lucruri pe care nu ți le pot spune, înțelegi? Lucruri pe care nu ai voie să le știi pentru că Francesco și Claudio au să le citească în ochii tăi. Pentru că ai să te porți necugetat și ne pui pe toți în primejdie. Îl pui în primejdie pe Matteo.

Am șovăit.

— Nu cred, totuși, că Francesco ar îngădui cuiva să-i facă vreun rău lui Matteo.

— Uită-te bine la el, a zis tata și, la început, nici n-am știut despre cine vorbea. E doar un copilaș, dar până și eu văd în el chipul adevăratului tată.

Vorbele lui m-au străpuns. Am rămas neclintită.

— Dar când te uiți la mine, a cui față o vezi?

M-a privit cu iubire și durere.

— Văd o față cu mult mai frumoasă decât a mea… Mi-a ridicat mâna la buze și a sărutat-o, apoi s-a ridicat și m-a tras după el. Nu-mi pasă de amenințările împotriva mea, dar pentru tine și copil am să găsesc eu o scăpare. Au spioni peste tot, în Florența, la Milano, la Roma… dar am să găsesc un loc sigur, undeva. N-ai voie să sufli o vorbă despre asta; n-ai voie să spui nimănui. Vorbim din nou când e sigur. A chibzuit puțin, după care m-a întrebat: A văzut-o cineva pe Zalumma când a venit să-mi trimită vorbă?

Am clătinat din cap.

— Claudio era acasă. Le-am spus tuturor că Zalumma se duce la spițer, trimisă de mine.

Prăvălia spițerului era pe aceeași stradă unde își avea tata atelierul. Tata a dat din cap:

— Bine. Atunci spune-le că Zalumma a trecut pe acolo și a aflat că eu sunt bolnav și m-am dus acasă – iar tu ai venit să mă vezi. Asigură-te că și Zalumma spune aceeași poveste. Acum ești fericită pentru că m-ai văzut și ți-ai dat seama că nu era ceva grav.

M-a strâns în brațe. L-am strâns și eu. Nu eram sânge din sângele lui, dar îmi era tată mai mult decât orice alt om.

Pe urmă, s-a smuls din îmbrățișare și s-a căznit să pară mai vesel.

— Acuma, pune-ți un zâmbet pe față. Zâmbește și arată-te fericită de dragul lui Matteo, de dragul meu. Zâmbește și fii veselă când te studiază Claudio și când ai să ajungi acasă, pentru că în casa aceea nu e nimeni în care să te poți încrede.

Am dat din cap, l-am sărutat pe obraz și am strigat-o pe Zalumma. Când a sosit, cu tot cu Matteo, i-am spus că nu mai trebuia să stăm cu Francesco decât puțină vreme – dar, până atunci, ar trebui să ne luăm un aer fericit.

Și așa am ieșit și ne-am îndreptat spre trăsură, Zalumma, eu și Matteo, care păștea cătinel, cătinel pe lângă noi. Am ridicat ochii și i-am zâmbit lui Claudio, strângând din dinți.

În ziua aceea, nu am avut de ales și am lăsat o carte pe măsuța de noapte, să o vadă Isabella. Oricât de mult m-aș fi temut de întâlnirea cu Salai, informația pe care o aflasem era prea importantă. Dușmanii noștri își pierdeau influența asupra Papei și asupra călugărului – și, încă mai important, se gândeau să treacă la acțiuni care să-i lovească pe *Bigi.*

Dar nu aveam de gând să spun tot adevărul. Am stat trează noaptea, repetând în gând conținutul scrisorii, dar omițând orice care făcea referire la Antonio, la fiică și la nepot. Nu era nimic rău: Leonardo și Piero urmau oricum să afle tot ce era important.

Iar Salai, ușuratic cum era, n-avea de ce să bage de seamă.

Dimineața, cu mintea întunecată și zăpăcită, i-am spus Zalummei că aveam nevoie de Claudio, ca să mă duc la Santissima Annunziata. Nu mi-a pus nici o întrebare, dar din atitudinea ei serioasă și înnegurată am înțeles că bănuia de ce mă duceam acolo.

Era prima săptămână din mai. În trăsură, m-am încruntat, mijindu-mi ochii din cauza soarelui, și m-am sprijinit de portieră până când am ajuns la biserică.

Salai și-a făcut apariția la ușa capelei; l-am urmat, stând la o distanță îndeajuns de mare încât să nu stârnesc bănuieli, de-a lungul coridorului, în sus pe scara spiralată. Și-apoi am așteptat lângă el, când a bătut în panoul de lemn din perete, care s-a dat deoparte să ne putem strecura înăuntru.

Eram hotărâtă să recit repede conținutul scrisorii, să nu pierd deloc vremea cu discuții, ci să mă pretind foarte obosită și să mă întorc repede acasă.

Numai că Salai a schimbat ritualul obișnuit. El se așeza imediat la măsuța lui Leonardo – eliberată de cele necesare picturii, dar împodobită cu un vas plin de cerneală, o pană și hârtie – și intra în rolul scribului, în timp ce eu dictam ce aflasem în noaptea anterioară.

În schimb, a făcut un gest spre scaunul meu cu spătar jos, zâmbind cu un aer oarecum entuziast.

— Poftiți vă rog, Monna Lisa… Vine și el imediat.

El. Am tras repede aer în piept, surprinsă, și m-am uitat de jur împrejur. Portretul meu se afla din nou pe șevalet. Lângă el era măsuța, acoperită iarăși de pensule noi, vase mici de cositor, un grăunte zdrobit de *cinabrese* – folosit la pictarea chipurilor – un vas cu *terra verte* și unul cu o nuanță caldă, cafenie.

Mi-am dus mâna la guler. *Nimic nu s-a schimbat,* mi-am spus în sinea mea. *Nimic nu e altfel. Leonardo se află aici și te bucuri la gândul să îl vezi. Și ai să zâmbești și ai să spui întocmai ce ți-ai pus în gând. După care ai să pozezi pentru tablou.*

În mai puțin de un minut, Leonardo a apărut surâzând în fața mea. Părea să fi prins forțe proaspete; se vedea pe chipul lui că stătuse mult la soare. Părul îi crescuse, trecuse de umeri, și își lăsase iar barbă: era scurtă, tunsă cu migală și aproape toată argintie.

Am surâs și eu. Gestul meu a fost ușor forțat, cu siguranță mai mult neprefăcut decât surâsul pe care i-l adresasem lui Claudio.

— Madonna Lisa, a spus el aplecându-se spre mine și luându-mi mâna. E o bucurie să te revăd. Îți merge bine, nădăjduiesc.

— Foarte bine, da. Și dumneavoastră arătați bine. Vă prieșteți la Milano. Sunteți de multă vreme la Florența?

— Nici gând. Și ce face familia? Matteo?

— Toată lumea e bine. Matteo crește ca din apă. Acum aleargă. Obosim cu toții încercând să ținem pasul.

Am râs ușurel, sperând ca Leonardo să pună epuizarea mea pe seama preocupărilor materne. Mi-a dat drumul la mână și s-a dat înapoi, cântărindu-mă din priviri.

— Perfect. Totul e perfect. Salai spune că ai ceva de transmis astăzi. N-ar fi bine să terminăm repede cu partea asta?

Și-a încrucișat brațele. Spre deosebire de Salai care scria totul, Leonardo mă asculta pur și simplu.

— Atunci așa facem. Mi-am dres glasul; am simțit un val ușor de căldură care-mi inunda obrajii și mi-am dat seama, cu deplin dezgust, că roșisem. Îmi pare rău, am zis eu cu un zâmbet timid. Nu am dormit bine noaptea trecută și sunt cam obosită. Am să mă străduiesc cât pot.

— Bineînțeles, a zis el, cu ochii pe mine.

Am tras aer în piept cu hotărâre și am început. Primele șase propoziții mi-au venit lesne pe buze. Vedeam cu ochii minții scrisul întunecat, apăsat, exact așa cum apărea pe pagină. Și-apoi, fără să vreau, am început iar: *Și acum ești gata să asiști la zădărnicirea efortului meu? Sau ar trebui să te cred nevinovat...*

M-am întrerupt, cuprinsă de panică. Știam care era încheierea: *și să pun totul pe seama lui Antonio?* Dar nu îndrăzneam să rostesc numele tatei; totuși, eram silită să termin ideea.

— Îmi pare rău, am spus iar, după care am continuat: *și să pun totul pe seama prietenului nostru?* Din acel moment, ca să dau continuitate scrisorii, am redat toate cuvintele referitoare la tata, dar am avut grijă să înlocuiesc numele lui prin cuvintele *prietenul nostru.* Și am avut grijă să nu mă poticnesc când am sărit peste *sau te folosești de fiică și nepot.*

Când am încheiat, m-am uitat spre Leonardo. Nu avea nici o reacție. Stătea acolo cu ochii la mine; părea foarte stăpânit, doar privirea îi era scrutătoare.

Tăcerea prelungită mi-a dat amețeli. Mi-am lăsat privirea și iarăși am constatat cu groază că roșesc.

În sfârșit, cu voce joasă și fără urmă de reproș, a vorbit.

— Ești un spion mai puțin înzestrat decât am crezut, Lisa. Nu știi să ascunzi faptul că minți.

— Nu mint, am spus eu, dar n-am putut să-l privesc în ochi.

A suspinat. Avea un ton trist, resemnat.

— Bine. Să o luăm altfel: ascunzi adevărul. Cred că știi cine este „prietenul nostru”. Poate că ar trebui să te pun să redai iarăși și iarăși o anumită parte a scrisorii… până când mi-o spui așa cum a fost scrisă.

Mi-era ciudă pe mine și mi-era rușine. Îl trădasem pe omul care avea cel mai mult nevoie de încrederea mea.

— V-am spus tot ce trebuie să știți. Nu puteți… credeți că știți totul, dar nu e așa.

A rămas liniștit și abătut:

— Madonna… nu o să-mi spui nici un lucru pe care să nu-l știu deja. Înțeleg că vrei să-l aperi, dar e prea târziu pentru asta.

Am închis ochii. Când i-am redeschis, am spus:

— Trebuie să-mi promiteți că nimeni n-are să-i facă rău. Că n-are să pățească nimic. Dacă aș crede că dumneavoastră sau Piero ați fi un pericol la adresa lui, aș…

— Lisa, a spus el. Încerci să protejezi pe cineva care nu e demn de protecția dumitale. S-a răsucit cu fața spre fereastră. Am sperat să nu ajungem niciodată la asta, am sperat că ai să fii cruțată. Acum înțeleg că nu era decât o chestiune de timp.

— Dacă îi faceți rău, n-am să vă mai ajut, i-am zis cu un tremur în voce.

— Salai! a strigat el cu atâta putere încât m-a făcut să tresar, cu gândul că se rățoia la mine. Salai!

Salai a apărut la ușă imediat. Era cu gura până la urechi. Când ne-a văzut, i-a pierit buna dispoziție.

— Stai cu ochii pe ea, i-a poruncit Leonardo și a ieșit din cameră.

După câteva clipe, l-am auzit mișcându-se în încăperea de alături: căuta ceva. Când s-a întors, avea în mână un *folio;* l-a concediat pe Salai cu o mișcare din cap. După care s-a dus cu mapa spre masa lungă de lângă peretele cel mai depărtat și a deschis-o. A început să caute printre desene – unele erau în cărbune, altele în cerneală, cele mai multe în cretă delicată maro-roșcată – până a găsit ce căuta.

Și-a pus degetul pe el, cu un aer hotărât, acuzator.

M-am apropiat și m-am așezat lângă el; m-am uitat în jos la desen.

— Ai avut dreptate, a spus el. Am făcut o schiță imediat după momentul acela îngrozitor și am păstrat-o foarte multă vreme. Aici este una pe care am făcut-o de curând, la Milano. Mi-am dat seama că s-ar putea să vină momentul când ar trebui să o vezi.

Era desenul întreg al unui cap de bărbat; gâtul și umerii erau doar sugerate. Fusese surprins în clipa în care se uita peste umăr într-un punct aflat la mare, foarte mare distanță de el. Avea o glugă care-i acoperea părul, urechile și-i umbrea cea mai mare parte a feței. Doar vârful nasului, al bărbiei și o parte din gură erau la vedere.

Buzele îi erau întredeschise și un colț al gurii i se lăsase în jos în clipa în care își întorsese fața; am avut impresia că îl aud suspinând din rărunchi. Deși ochii se aflau la adăpostul întunecat al capișonului, teroarea, mânia ostoită, părerea de rău care-l cuprinsese – toate se citeau limpede în strălucita redare a buzei de jos, în grimasa ei îngrozită, în încordarea mușchilor gâtului.

L-am privit cu atenție. Simțeam că îl cunosc, deși nu îl mai văzusem în viața mea.

— E penitentul, am spus. Bărbatul pe care l-ai văzut în interiorul Domului.

— Da. Îl recunoști?

Am șovăit și, după o vreme, am răspuns:

— Nu.

A făcut mai mult loc pe masă, a scos desenul din *folio* și l-a întins.

— Nu am descoperit lucrul pe care vreau să ți-l arăt acum până de curând. A înșfăcat o bucățică de cretă roșie sfărâmicioasă și mi-a făcut semn să rămân aproape.

Și a început să deseneze cu același firesc cu care alții merg sau respiră. A tras câteva linii scurte și repetate peste falcă mai întâi și peste bărbie; mi-a luat o clipă ca să-mi dau seama că desena părul și o barbă. Sub ochii mei, linia aspră a fălcilor s-a îndulcit, buza de sus s-a făcut nevăzută sub o mustață stufoasă. A mai desenat două linii și colțurile gurii s-au strâns, purtând amprenta vârstei.

Încet, de sub mâna lui, ieșea la iveală chipul unui bărbat pe care-l cunoșteam, pe care-l văzusem aproape zilnic, toată viața mea.

Mi-am întors fața. Am închis ochii pentru că nu doream să văd mai mult.

— Acum îl recunoști.

Glasul lui Leonardo era foarte blând și mâhnit. Am dat din cap, orbită.

— Amestecul lui nu s-a datorat naivității, Lisa. A făcut parte din conspirație încă de la început. Și nu i s-a alăturat din pietate, ci din gelozie, din ură. Nu merită să-l aperi. El a nenorocit-o pe Anna Lucrezia.

I-am întors spatele, lui și desenului. Am făcut un pas înainte.

— Te-ai dus la el, Lisa? I-ai spus ceva? I-ai vorbit despre mine, despre Piero?

M-am mișcat până în dreptul scaunului meu și m-am așezat. Apoi m-am aplecat. Mi-era rău. Aveam cuțitul la mine, îmi dorisem cu sete să ajung aici și să-l aflu pe cel de-al treilea bărbat.

Leonardo a rămas lângă masă, lângă desene, dar cu fața spre mine.

— Te rog să răspunzi. Avem de-a face cu oameni care nu se dau în lături de la crimă. Te-ai dus la el? I-ai spus ceva, lui sau altcuiva?

— Nu, am zis eu.

I-am mărturisit doar jumătate de adevăr lui Leonardo – că nu am spus nimic despre el sau despre scrisorile pe care le primea

Francesco. Poate că acea jumătate de adevăr mi se oglindea pe față, pentru că nu mi-a mai pus alte întrebări. Dar nici măcar el, cu tot farmecul lui, nu m-a putut convinge să pozez pentru el atunci, nici n-a reușit să mă facă să vorbesc despre tot ce se întâmplase de la ultima noastră întâlnire. M-am întors acasă devreme.

Francesco a venit târziu de la *bottega.* Nu s-a oprit deloc în camera copilului, să ne salute; s-a dus direct în odăile lui și nu a ieșit de acolo până nu a fost chemat la cină.

Tata a ajuns târziu la masă și nici el nu a trecut mai întâi pe la Matteo, cum făcea de obicei. Am coborât la masă și am văzut că Francesco avea chipul împietrit: arăta învins, dar era pradă unei furii reci, neputincioase. Mi-a spus pe nume și m-a salutat înclinând scurt din cap, dar trăsăturile nu i s-au clintit.

Tata se străduia să zâmbească – numai că, după tot ce aflasem de la Leonardo, îmi era greu să mă uit la el. Imediat ce ne-a fost adusă mâncarea, a întrebat dacă Matteo se simțea bine, dacă eu mă simțeam bine; i-am dat răspunsuri stângace. După ce a trecut de amabilități, s-a apucat să vorbească puțin despre politică, cum făceau adesea el și Francesco, urmând un tipic, în ideea că aș putea să înțeleg și să învăț câte ceva.

— Fra Girolamo lucrează la o *Apologia, Triumful Crucii.* Sunt unii care pretind că el ar fi eretic, că s-ar revolta împotriva Bisericii, dar lucrarea despre care vorbesc le va arăta tuturor cât de ortodoxe sunt ideile în care crede. O scrie special pentru Sanctitatea Sa, drept răspuns la acuzațiile care îi sunt aduse.

Mi-am aruncat privirea spre Francesco: era atent la *minestra* din fața lui și nu dădea nici un semn că ar avea vreo părere.

— Ei bine, am spus eu, a predicat asiduu împotriva Romei, fără îndoială.

— El predică împotriva păcatului, a răspuns tata cu blândețe. Și nu împotriva papalității. Scrierile lui au să dovedească respectul pe care îl poartă papalității.

Eram mai bine informată, dar m-am uitat în farfurie și nu am răspuns.

— Eu cred că e un lucru înțelept din partea lui Fra Girolamo să scrie despre asemenea probleme, a spus tata.

Când nici Francesco, nici eu nu am dat un răspuns imediat, s-a dat bătut și toți trei am continuat să mâncăm în tăcere. După câteva momente, Francesco m-a luat prin surprindere vorbind brusc și pe un ton de amărăciune rece.

— Profetul nu are decât să scrie ce dorește. Sunt unii care consideră că are puține șanse să-l îmblânzească pe Sanctitatea Sa.

Tata și-a ridicat ochii din farfurie, cu o privire iscoditoare; întâlnind chipul încremenit a lui Francesco, și-a lăsat iar ochii în jos.

Cina s-a terminat în tăcere. Tata și-a luat la revedere imediat după aceea – lucru care m-a bucurat, pentru că eram prea tulburată ca să mă mai pot simți bine cu el de față. Francesco s-a întors în odăile lui. Eu am urcat în camera copilului și m-am jucat cu Matteo, încercând să mă înveselesc, să șterg imaginea care mi-l arăta pe tata înfigându-și cuțitul în spinarea lui Giuliano.

Până nu mi-am culcat copilul și nu m-am întors în odaia mea nu am înțeles deloc furia lui Francesco. Nici n-am apucat să întind mâna spre ușă și ea s-a deschis; Zalumma m-a apucat de braț și m-a atras înăuntru. A închis iute ușa în urma noastră, apoi s-a sprijinit de ea, cu un aer tainic, dar agitat.

— Ai auzit? Ai auzit ce s-a întâmplat, Madonna? Tocmai mi-a spus Isabella – vestea se răspândește cu iuțeală!

— Ce să aud?

— Savonarola. Papa a făcut-o până la urmă: l-a excomunicat!

LXIV

Vara a venit cu un al doilea val, și mai crâncen, de *la moria,* Moartea. Florența a fost crunt lovită: peste tot vedeai câte o targă transportându-i către spital pe trecătorii care se prăbușiseră în drum spre casă, spre prăvălie, spre biserică.

Vizitele mele la Santissima Annunziata s-au oprit. Chiar dacă aș fi vrut să-mi iau inima în dinți și să o pornesc pe străzile bântuite de ciumă, nu aveam ce vești să-i transmit lui Leonardo, pentru că nu mai aveam acces la scrisorile soțului meu. De teamă să nu se molipsească, Francesco nu mai umbla noaptea și rămânea în odăile lui; stătea adesea la birou și nu ieșea decât

până la prăvălia din apropiere și, doar rareori, când erau probleme foarte importante la mijloc, până la Palazzo della Signoria. Totuși, în pofida ciumei, niciodată parcă nu primise atâția vizitatori: priori, *Buonomini* și alți bărbați care nu-mi erau niciodată prezentați și despre care nu puneam nici un fel de întrebări. Savonarola era în primejdie, iar Francesco încerca cu disperare să-l salveze.

Ca să evite pericolul traversării râului Arno, tata a venit să stea la noi o vreme. Când vizitatorii lui Francesco plecau, îl chema des pe tata la el în birou și stăteau de vorbă îndelung.

Nu am încercat deloc să trag cu urechea, dar erau dăți când le auzeam glasurile, suișurile și coborâșurile conversației. Vocea lui Francesco suna mai mereu poruncitoare, părea pus pe ceartă; tata părea mâhnit.

După o vizită în zori a unuia dintre membrii Signoriei, Francesco și tata au coborât să mănânce de dimineață. Eu stăteam la masă și Matteo se foia în poala mea. Nu-l mai adusesem niciodată jos la masă, dar de-acum avea aproape doi ani și speram să-l învăț să mănânce cu lingura. Când au sosit ei doi, Matteo, în culmea încântării, pocnea cu lingura masa frumos lustruită a lui Francesco. M-am așteptat să-l văd arătându-și nemulțumirea, să-l aud vorbind apăsat, mai ales că îi tuna și îi fulgera mereu, în ultima vreme. Dar Francesco a zâmbit; se întâmpla pentru prima oară după nu știu câte zile.

Tata stătea lângă el, cu un aer mohorât.

— O veste minunată! a exclamat Francesco, ridicând vocea ca să se facă auzit peste țăcănitul pe care-l făcea Matteo; era mult prea vesel ca să-l supere un zgomot. Tocmai am prins un spion al familiei Medici!

Mi s-a tăiat răsuflarea; mi-am îndreptat spatele și abia am reușit să-mi feresc fața de mânuțele lui Matteo.

— Un spion?

Tata a părut să-mi simtă spaima; și-a tras un scaun și s-a așezat lângă mine.

— Lamberto dell’ Antello. Ai auzit de el: era unul dintre prietenii lui Piero, a zis el încet, aproape de urechea mea. S-a și dus la Roma cu Piero. A fost prins încercând să intre în Florența cu o scrisoare…

Francesco rămăsese zâmbind în fața noastră.

— Da, Lamberto dell' Antello. A fost capturat ieri și acum l-au luat la întrebări. Pentru *Bigi* a sosit sfârșitul. Lamberto vorbește, dezvăluie nume. A făcut un pas spre bucătărie. Unde e Agrippina? Vreau mâncare și o vreau repede. În dimineața asta, trebuie să mă duc la Palazzo della Signoria. L-au băgat în închisoarea Bargello.

— Nu crezi că e periculos să ieși? am întrebat doar de dragul aparențelor și nu pentru că mi-aș fi făcut griji pentru Francesco.

— Nu contează – nu pot să lipsesc când e vorba despre o problemă atât de importantă! S-a făcut nevăzut în bucătărie. Agrippina!

În clipa când a plecat, tata mi-a scrutat chipul cu atenție. Am făcut tot ce am putut ca să par doar vag interesată de vestea despre Lamberto și să am aerul că mă preocupă plăcerea de a-mi ține în brațe fiul – care nu se oprea o clipă locului. M-am străduit, dar mă tem că tata mi-a citit frica pe chip.

Știu că eu am citit-o pe chipul lui.

Odată ce Francesco a terminat de mâncat și a plecat cu trăsura, tata și cu mine l-am luat pe Matteo și ne-am dus să-l lăsăm să alerge, în grădina din spatele palatului. Grădina era plină de verdeață, iar aburul care se ridica din fântâna cu lei plutea răcoros și mângâietor. M-am plimbat cot la cot cu tata și l-am lăsat pe copil să alerge; din când în când, strigam după el să nu dea cu picioarele în merișorul turcesc, să nu se atingă de tufele țepoase ale trandafirilor. Eram încă mânioasă pe tata. Știam că nu mi-ar face niciodată vreun rău, dar de câte ori mă uitam la el, vedeam figura penitentului. Cu toate astea, îmi făceam griji pentru el.

— Mi-e teamă, am zis eu. Excomunicarea – Francesco are să spună că i-ai înșelat așteptările.

A ridicat ușor din umeri ca să pară degajat.

— Nu e cazul să-ți faci griji din pricina mea. Am vorbit cu Fra Girolamo – și eu, și alții. S-a convins în sfârșit că trebuie să-și ispășească greșeala. Știe că s-a purtat prostește – că nu a reușit să-și țină gura și că vorbește ca un apucat atunci când se află în amvon. Dar are să-și scrie *Apologia.* Și a trimis de-acum mai

multe scrisori private către Sanctitatea Sa, implorând să fie iertat. Alexandru se va îmblânzi.

— Și dacă nu?

Tata s-a uitat la trupul robust al nepoțelului lui.

— Atunci, Florența va fi pusă sub interdicție papală. Nici un oraș creștin nu va avea voie să facă afaceri cu noi până nu-l predăm pe Savonarola, ca să-și primească pedeapsa. Dar nu se va întâmpla una ca asta.

A vrut să mă ia de mână ca să mă aline.

Mi-am tras mâna fără să vreau. I-am văzut durerea în ochi.

— Ești mânioasă pe mine. Nu-ți fac nici o vină, pentru că știu tot ce am făcut – lucruri cumplite. Mă rog lui Dumnezeu să mă ierte, deși am renunțat de multă vreme la orice nădejde de a vedea Raiul.

— Nu sunt mânioasă, am răspuns eu. Nu vreau decât un singur lucru: să plecăm din Florența, cu Matteo. Nu mai pot să stau aici. E prea primejdios.

— E adevărat, a recunoscut el cu tristețe. Numai că e cu neputință, în clipa de față. Când l-au descoperit pe Lamberto dell' Antello, parcă au înnebunit toți priorii. Acum toți s-au făcut *piagnoni* și toți sunt setoși de sânge. Au închis toate cele nouă porți ale orașului și orice scrisoare este citită. Consiliul celor Opt ia pe toată lumea la întrebări, în căutare de spioni. Dacă nu i-aș fi de folos lui Francesco, ne-ar lua și pe noi la întrebări. Glasul i s-a frânt: Au de gând să-i distrugă pe *Bigi* – pe toți cei care i-au privit cu simpatie pe Lorenzo și pe fiii lui. Și vor capul lui Bernardo del Nero.

— Nu, am spus eu în șoaptă.

Bernardo del Nero era unul dintre cetățenii cei mai respectați ai Florenței și fusese multă vreme un apropiat al lui Lorenzo de Medici. Era un om puternic și luminat de șaptezeci și cinci de ani, văduv și fără copii, care își dedicase viața bunului mers al orașului. Îndeplinise cu onoare funcția de *gonfaloniere* și era de o cinste ireproșabilă. Se bucura de atâta simpatie încât până și Signoria îi respecta și tolera poziția politică de șef peste *Bigi.*

— N-au să îndrăznească să-i facă rău! Nici un locuitor n-ar îngădui una ca asta.

Dar mă îngrijora și mai mult soarta lui Leonardo, care era prins în oraș ca într-o capcană și nu putea să comunice cu nimeni din afară.

Tata clătina din cap.

— O să îngăduie, pentru că n-o să aibă încotro. Apariția lui Lamberto del' Antello a vârât spaima în sufletul fiecărui *piagnone.* După revoltele din Piazza del Grano, Signoria dorește cu disperare să înăbușe orice strigăte de *palle, palle.*

— Dar când Piero a fost alungat, am zis eu, Savonarola a cerut milă pentru toți prietenii familiei Medici. A cerut ca toți să fie iertați.

Tata și-a aruncat privirea peste grădină, peste poteca pietruită, cu tufe de trandafiri în floare și merișor de-o parte și de alta, peste nepotul lui, care necăjea o gâză. Priveliștea ar fi trebuit să-l umple de veselie; dar el avea aerul unui om bântuit de spaime.

— Acum n-are să mai fie nici pic de milă, a spus el cu convingere, ca unul care știa ceva tainic. Și nici o speranță. Are să fie doar sânge.

Îmi doream să mă duc la Santissima Annunziata și să-l avertizez pe Leonardo că Bernardo del Nero și partida lui politică erau în primejdie, dar Francesco nici nu voia să audă: să plec de acasă ca să mă rog – mai ales că mă duceam la capela familiei, care se afla peste drum de bolnița Ospedale degli Innocenti, unde erau adăpostiți mulți bolnavi. Și, oricât m-aș fi rățoit, tot nu l-aș fi convins pe Claudio să nesocotească poruncile stăpânului.

Așa că am rămas sechestrată în casă. În toate scrisorile lui Francesco se vorbea despre *Bigi* ca despre niște dușmani care trebuie ținuți în frâu; acum devenea limpede că trebuiau distruși. Nădăjduiam că Leonardo cunoștea pericolul mai bine decât mine.

Între timp, m-am furișat singură pe balcon și am scos cuțitul din teacă. Cel din fața mea nu mai era al treilea bărbat, ucigașul tatălui meu adevărat. Era Francesco; era cel care scria scrisorile – ucigașul iubitului meu Giuliano. Noapte de noapte, îmi

înfigeam cuțitul. Noapte de noapte, îi omoram pe amândoi și asta îmi aducea puțină mângâiere.

Au fost arestați mai mulți oameni; cei acuzați au fost supuși torturii. Cinci bărbați au fost reținuți și aduși în fața Signoriei și a înaltului Consiliu de Judecată: augustul Bernardo del Nero, Lorenzo Tornabuoni, vărul mai tânăr al lui Piero, care – deși fruntaș printre *Bigi* – era totuși un *piagnone* plin de credință și foarte îndrăgit; Niccolo Ridolfi, un bărbat mai în vârstă al cărui fiu se căsătorise cu fiica lui Lorenzo, Contessina; Giannozzo Pucci, un prieten mai tânăr de-al lui Piero; și Giovanni Cambi, care avusese afaceri multe cu familia Medici.

Aveți milă! strigau adepții lor, convinși că pedepsele vor fi ușoare și, în cazul lui Bernardo del Nero, comutate. Toți acuzații erau cetățeni integri și lumea îi admira; mărturisirile lor – că erau implicați în acțiuni care puneau la cale revenirea lui Piero de Medici ca stăpânitor autoproclamat al orașului – fuseseră smulse sub cea mai cumplită tortură.

Oamenii s-au întors spre Savonarola ca să-i învețe ce să facă. Neîndoielnic, călugărul avea să predice iertarea, îngăduința.

Dar Fra Girolamo era prea cufundat în eforturile sale de a îmblânzi un Papă furios. Nu mai voia să se ocupe de chestiuni politice.

— Nu au decât să moară cu toții sau să fie trimiși în exil. Mie îmi este totuna.

Vorbele lui au fost repetate de mii de ori; le spuneau credincioșii, cu priviri tulburate și voci înăbușite.

Cu trei ore înaintea răsăritului, în dimineața zilei de 27 august, ne-am trezit brusc din somn din pricina bubuiturilor în ușa camerei. Zalumma a sărit din așternutul ei și a deschis ușa: a dat peste Isabella, despletită și clipind des în lumina lumânării pe care o ținea în mână. Încă buimacă de pe urma somnului, m-am dus spre ea și am privit-o lung.

— Soțul dumneavoastră vă cheamă, a zis ea. Spune să vă îmbrăcați repede pentru o împrejurare tristă, și să coborâți.

M-am încruntat și m-am frecat la ochi.

— Și Zalumma? O auzeam undeva în spate bâjbâind să aprindă lampa.

— Numai dumneavoastră trebuie să coborâți.

În timp ce Zalumma lega șireturile unei rochii cuviincioase de mătase cenușie brodată cu fir negru, am început să intru la idei. Ce fel de împrejurare tristă cerea să fiu trezită în crucea nopții? Poate că murise cineva; gândul m-a dus pe loc la tata. Excomunicarea lui Savonarola îl lăsase la mila neînduplecatului său stăpân. Se hotărâseră în sfârșit să se descotorosească de el?

Aerul era apăsător, cald și nemișcat; oricum, din pricina căldurii, avusesem un somn zbuciumat. Când am fost îmbrăcată de sus până jos, deja asudasem.

Am lăsat-o pe Zalumma și am coborât scările, oprindu-mă o clipă la catul de dedesubt ca să arunc o privire în camerele de oaspeți, unde dormea tata. În fața ușii închise am șovăit – dar disperarea a fost mai puternică decât orice curtoazie. Am deschis ușa doar atât cât să văd dincolo de anticameră și să mă asigur că tata era acolo și dormea.

Am închis ușa la loc cu fereală și recunoștință și am coborât mai departe. Francesco se plimba în sus și în jos prin fața intrării principale, vioi și neliniștit. N-aș fi putut să spun că era fericit, dar pe chip și în ochi i se citea încordarea triumfului, umbra unei bucurii întunecate. Atunci am înțeles că îl așteptam pe Claudio, că se întâmpla un lucru atât de important încât Francesco era gata să se expună la pericolul ciumei.

— A murit cineva? am întrebat, cu îngrijorarea firească a unei soațe bune.

— Nu are rost să discut acum cu dumneata; ai să începi să te agiți, cum fac de obicei femeile când e vorba despre asemenea lucruri. Ai să vezi curând unde ne ducem. Nu-ți cer decât să te stăpânești, să dai dovadă de tot curajul de care ești în stare. Îți cer să mă faci să fiu mândru.

M-am uitat la el și m-au trecut primii fiori de frică.

— Am să fac tot ce pot.

A zâmbit lugubru și m-a dus până la trăsură, unde Claudio și caii erau gata pregătiți. Afară era un aer înăbușitor și nu se făcea simțită nici o adiere răcoroasă. Nu am vorbit deloc pe drum. Eu stăteam cu ochii lipiți de străzile întunecate și spaima

se aduna în mine pe măsură ce ne îndreptam spre Dom și mai departe, neabătut, spre sud.

Am încetinit în Piazza della Signoria. La ferestrele palatului priorilor ardeau toate lămpile, dar nu ajunsesem la destinație. Ne-am oprit cu zgomot în fața clădirii alăturate: Bargello, închisoarea unde fusesem prizonieră; și unde gardienii de noapte îl duseseră pe Leonardo. Era o fortăreață pătrățoasă cu aspect amenințător, încoronată de parapeți. Pe fiecare latură a ușilor masive ardeau făclii de mari dimensiuni.

Când Claudio a deschis portiera, inima mi s-a făcut cât un purice. *L-au prins pe Leonardo,* mi-am zis în sinea mea. *Francesco știe totul.*

M-a adus aici ca să fiu supusă interogatoriului... Dar nu am lăsat să se vadă nimic. M-am prins de brațul lui Claudio și am pășit ușor pe piatra de pavaj. Gândul mi-a zburat o clipă la cuțitul Zalummei: era acasă, sub saltea.

Francesco s-a dat și el jos din trăsură și m-a prins de umăr. În timp ce el mă îndruma spre uși, am zărit mai multe căruțe în apropiere – erau cinci, adunate una lângă alta, și în jurul lor, grupuri de oameni cu un aer sumbru, înveșmântați în negru. Sunetul unei voci care jelea m-a făcut să întorc privirea și să mă uit la ei mai cu atenție: o femeie, cu un văl negru, stătea pe capra unei căruțe și hohotea atât de tare încât putea să cadă în orice moment, dacă vizitiul nu ar fi ținut-o bine.

Am pătruns înăuntru. Mă așteptam să fiu dusă într-o celulă sau într-o încăpere plină de priori cu priviri acuzatoare. Gărzi înarmate ne-au scrutat cu privirea în mersul nostru de-a lungul holului de la intrare și-apoi afară, într-o vastă curte interioară. În toate cele patru colțuri erau stâlpi solizi, construiți din aceeași piatră de un maroniu mat ca și clădirea. De fiecare dintre stâlpi era fixat câte un inel de fier înnegrit și în fiecare inel era fixată câte o torță, care-și arunca în jur pâlpâirile portocalii.

De peretele din spate se sprijinea o scară abruptă care pornea de la un balcon, iar la capătul de jos al scării se vedea o platformă lată, înălțată de curând. Maldăre de paie fuseseră împrăștiate pe suprafața ei. Dincolo de mirosul lemnului proaspăt tăiat și al paielor, se ghicea un iz de lături.

Nu eram singuri acolo. Erau de față și alți *piagnoni* de rang înalt: șapte priori asudați, în tunicile lor stacojii, o mână de *Buonomini* și mai mulți dintre membrii Consiliului celor Opt. Cel mai de vază era Francesco Valori, *il gonfaloniere,* care se bucura de înalta funcție pentru a treia oară; un om sfrijit, cu priviri aspre și cu plete argintii, Valori ceruse sângele celor cinci *Bigi* puși sub acuzare. Își adusese tânăra soție, o ființă drăgălașă cu zulufi aurii. Am dat din cap, salutând în tăcere, după care ne-am alăturat mulțimii care stătea în fața platformei. Am oftat atât de adânc încât tot corpul mi s-a cutremurat: mă aflam aici ca martor, nu ca prizonier – cel puțin deocamdată..

Oamenii murmurau unii la urechea altora, dar au tăcut atunci când pe platforma joasă a urcat un bărbat: un călău care ducea o secure mare cu un singur tăiș. După el venea un alt bărbat, care a așezat jos, pe paie, un butuc de lemn scrijelit.

— Nu, am șoptit eu doar pentru mine.

Mi-am amintit vorbele tatei despre *Bigi;* refuzasem să le cred. Dacă aș fi găsit o cale să mă întâlnesc cu Leonardo, aș fi putut oare să preîntâmpin momentul cumplit de față?

Francesco și-a plecat capul spre mine, ca să-mi arate că nu m-a auzit, că ar trebui să repet, dar eu nu am mai scos o vorbă. Ca și ceilalți, am rămas cu ochii la eșafod, la călău, la paie.

Mai întâi s-a auzit zdrăngănitul lanțurilor; după care, pe balcon au apărut acuzații, flancați de mai mulți bărbați cu săbii lungi la șold.

Primul era Bernardo del Nero. Fusese de când îl știam un om cu păr alb și aer demn, cu ochi mari, serioși și nas drept, proeminent. Acum, ochii erau atât de umflați încât aproape că nici nu se mai deschideau; nasul, sucit și acoperit de sânge uscat, se umflase peste măsură. Nu mai reușea să se țină drept și se sprijinea de temnicerul lui, cu fiecare pas șovăielnic. Ca și ceilalți acuzați, fusese silit să-și predea pantofii și să întâmpine moartea în picioarele goale.

Pe tânărul Lorenzo Tornabuoni nu l-am recunoscut; îi zdrobiseră nasul, iar fața îi era atât de învinețită și de umflată încât nu vedea deloc și au trebuit să-l ducă temnicerii în jos pe scări. După ei veneau alți trei prizonieri: Niccolo Ridolfi, Giannozzo Pucci, Giovanni Cambi și toți erau frânți, resemnați.

Nici unul dintre ei nu părea să îi vadă pe cei adunați să îi privească.

Când au ajuns pe eșafod, *il gonfaloniere* a dat citire acuzațiilor și sentinței: spionaj și trădare, moarte prin decapitare.

În semn de milostenie, Bernardo del Nero urma să moară primul. Călăul i-a cerut iertare și i s-a răspuns, cu un fir de voce, că este iertat. Și atunci Bernardo și-a mijit ochii spre grupul privitorilor și a spus:

— Dumnezeu să vă ierte și pe voi.

Era prea slăbit ca să poată îngenunchea fără ajutor; un gardian l-a ajutat să-și așeze bărbia în lăcașul stropit cu sânge închegat.

— Să lovești cum trebuie, a spus el, când călăul și-a ridicat securea.

Am întors capul și am închis ochii. Dar i-am deschis aproape imediat, luată prin surprindere de vuietul mulțimii. Cu coada ochiului am zărit trupul îngenuncheat al lui Bernardo căzând într-o parte, sângele țâșnind într-un arc gros din gâtul lui descăpățânat și pe temnicerul care a făcut un pas înainte ca să ridice din paie ceva roșu și rotund.

Și deodată mi-am amintit. Mi-am amintit o zi, petrecută cu ani în urmă, în biserica San Marco; mama, cu privirea înspăimântătoare ațintită asupra lui Savonarola, care era în amvon. Și clipa în care strigase în gura mare:

În flăcări are să se perpelească până au să-i cadă mădularele, unul câte unul, drept în Iad! Cinci bărbați descăpățânați au să-l tragă în adâncuri!

Cinci bărbați descăpățânați. Am făcut un pas înapoi, călcându-l pe picior pe un prior. Francesco m-a prins de braț și m-a ajutat să mă îndrept.

— Iertare; e din pricina emoțiilor. E tânără și nu e învățată cu asemenea lucruri. Își revine imediat, a spus el în șoaptă către bărbat.

Au venit mai mulți temniceri și au luat cadavrul. Tornabuoni a fost împins în față, obligat să-și șoptească vorbele despre iertare, să îngenuncheze și să moară. Au urmat alți doi. Ultimul a fost Giovanni Cambi. A leșinat de spaimă și l-au târât până la butuc. A murit urlând.

La sfârșit, paiele erau năclăite. Mirosul de lemn proaspăt tăiat se pierduse în duhoarea sângelui.

Întunericul încă nu se risipise când ne-am pornit înapoi spre casă. Am păstrat tăcerea, dar Francesco a spus pe neașteptate.

— Iată ce se întâmplă cu cei care țin partea familiei Medici. Se uita la mine cu un aer curios. Iată ce se întâmplă cu spionii.

Poate că paloarea mea îi stârnea suspiciuni; poate că vorbea doar ca să arate cât de mult își savura victoria. Oricum ar fi fost, nu am răspuns. Mă gândeam la tata și la ce avea să se aleagă de el din clipa în care profetul va fi tras în adâncuri.

LXV

Când vremea a început să se răcească, ciuma și-a slăbit puterea. Tata s-a întors la el acasă, Francesco s-a înhăitat iar cu târfele lui, iar eu am început să mă duc la piață și la biserică pe cât de des puteam, într-o dimineață, am pus cartea pe măsuța de noapte, deși nu găsisem nici o altă scrisoare în biroul lui Francesco. În ziua următoare, m-am îndreptat spre Santissima Annunziata.

Spre ușurarea mea, Leonardo o ducea bine, ba chiar lucrase la portret. Liniile îndrăznețe și umbrele de pe fața mea se îmblânziseră după ce le aplicase o nuanță fină de *cinabrese,* ca o perdea de carne translucidă, începeam să am o înfățișare umană.

Dar, când i-am povestit despre cuvintele tatei care prevăzuse că Cenușiii vor plăti cu capul – despre cum m-am chinuit știind că nu puteam să vin să îl previn – mi-a spus:

— Nu ai nici o vină. Știam de pericol cu mult înainte ca tatăl tău să-ți vorbească despre el. Dacă are cineva vreo vină, eu sunt acela. Nu am fost în stare – nu am putut să schimb lucrurile la timp. Iar partea crâncenă este că și dacă am fi putut pune la cale o scăpare… Nu a avut tăria să continue.

— Chiar dacă ar fi putut fi salvați, nu ar fi fost bine, am spus eu.

— Da, a murmurat el. Aici e partea cea mai cumplită. E mai bine că au murit.

Era adevărat; execuțiile îi revoltaseră pe toți cei din Florența, chiar și pe cei mai mulți *piagnoni,* care considerau că monahul ar fi trebuit să răspândească același spirit al iertării pe care îl proslăvise în zilele de după alungarea lui Piero. Isabella, Elena, ba chiar și cucernica Agrippina, care se temuse mereu să stârnească dezaprobarea soțului meu, îl criticau pe Fra Girolamo.

— Mama a spus… am început eu, dar m-am oprit neștiind cum să-mi exprim gândurile fără să par nebună. Cu ani în urmă, mama mi-a spus… că Savonarola va fi doborât. De cinci bărbați descăpățânați.

— Mama dumitale? Ți-a vorbit despre Savonarola cu multă vreme în urmă?

— Știu că sună foarte ciudat, dar… cred că e adevărat ce a spus ea. Cred că din pricina asta va fi înfrânt Savonarola. Cred că s-ar putea să-și găsească moartea.

A rămas neclintit. I se citea pe față interesul.

— A mai spus vreodată și altceva despre Fra Girolamo?

— Am convingerea că despre el vorbea. A spus: *În flăcări are să se perpelească până au să-i cadă mădularele, unul câte unul, drept în Iad! Cinci bărbați descăpățânați au să-l tragă în adâncuri!*

Replica lui m-a uluit.

— Deci are să moară mistuit de foc Și totul se trage de la execuțiile astea. O să așteptăm momentul, o să ne pregătim pentru el.

— Mă credeți?

— O cred pe mama ta.

M-am uitat lung la el, atât de lung încât și-a lăsat ochii în jos și a spus, cu o tandrețe neașteptată.

— Ți-am spus că m-am întâlnit o dată cu mama dumitale când era însărcinată.

— Da.

— Mi-a spus că poartă în pântece o fată. Mi-a spus că am să-ți fac portretul. Atunci i-am dat medalionul. Am rugat-o să ți-l lase ție spre păstrare.

Am simțit nevoia să plâng. Am întins mâna spre mâna lui.

Signoria a încercat cu disperare să reaprindă iubirea poporului pentru Savonarola. Au comandat o medalie în onoarea lui Fra Girolamo, cu profilul lui cam sinistru pe o parte, iar pe cealaltă, imaginea unei mâini fără trup ridicând o sabie sub inscripția *Ecce gladius Domini super terram cito et velociter.* Mai rău, l-au încurajat să sfideze porunca papală care-i interzicea să predice. Drept care, Francesco m-a anunțat că el și cu mine urma să mergem împreună să-l ascultăm pe profet. Tata nu se simțea bine și a rămas acasă.

Priorii au hotărât că cel mai potrivit loc pentru reîntoarcerea lui Savonarola la amvon este Domul, ca să fie destul loc pentru mulțimea la care se așteptau; dar când am intrat amândoi în catedrală, am descoperit că era mai mult de jumătate goală. S-ar fi zis că nu toată lumea era dornică să riște excomunicarea din partea unui Papă furios.

Hotărârea lui Francesco de a lua parte la slujbă îmi stârnise curiozitatea. După executarea celor cinci *Bigi,* se arăta foarte prudent când venea vorba despre Savonarola. Nu mai trâmbița succesele grupului de *piagnoni* și nici nu mai vorbea cu înflăcărare despre profet, iar când Agrippina a lăsat să-i scape o critică la adresa călugărului, nu a scos o vorbă. Totuși, participarea noastră la o asemenea predică – o sfidare prin ea însăși – arăta că-l sprijinim. Sau că Francesco dorea să-și aibă „purtătorul de cuvânt” sub ochi și să vadă ce zic oamenii.

În ziua aceea, nu s-a auzit nici un plânset sub cupola Domului și aerul n-a fost încărcat de nici o emoție; privirile oamenilor erau serioase și prudente, iar în clipa când Savonarola s-a urcat în amvon s-a făcut liniște.

Fra Girolamo avea o înfățișare îngrijorătoare. În timpul lunilor de tăcere ținuse post și arăta încă și mai sfrijit decât îl știam: ochii lui întunecați păreau două hăuri adânci pe chipul livid. S-a uitat lung la mulțime. Răzbătea dinspre el o tristețe atât de apăsătoare, o disperare atât de adâncă, încât trebuia să o împărtășească; altfel își pierdea mințile. De unde stăteam, îi vedeam pieptul ridicându-se și coborând; gâfâia.

Când a început să vorbească, am tresărit: îi uitasem vocea ascuțită, care îți zgâria urechile.

A început pe un ton coborât, smerit, rostind cuvintele psalmistului: „Doamne, ce mulți sunt vrăjmașii mei! Și ce mulțime se scoală împotriva mea!“

Și-a plecat capul și, timp de un minut, s-a arătat prea mișcat ca să poată vorbi. În cele din urmă, a spus:

— Nu sunt decât o unealtă în mâinile Domnului. Nu caut faimă, nu vreau glorie; l-am implorat pe Dumnezeu să-mi îngăduie să duc viața simplă a unui monah și să fac jurământ de tăcere, să nu mai prihănesc niciodată amvonul. Cei dintre voi care m-au atacat, care au spus că ar fi trebuit să intervin în politica Florenței, nu văd oare că am stat deoparte din smerenie, nu din cruzime? Nu eu sunt cel care a ridicat securea, nu eu... Și-a închis ochii și i-a strâns tare: O, Doamne, dă-mi voie să închid ochii și să mă odihnesc! Dă-mi voie să mă bucur de un răstimp al tăcerii! Dar Dumnezeu nu mă aude. Nu-mi dă voie să mă odihnesc!

Și călugărul a tras aer în piept cu un fel de hohot.

— E voia Lui să vorbesc, să-mi ridic glasul împotriva prinților acestei lumi, fără teamă de pedeapsă.

Lângă mine, Francesco s-a încordat.

— Sunt lipsit de respect la adresa papalității? a întrebat Fra Girolamo. Nu! Este instituția creată de Dumnezeu. Isus a spus: „Pe această piatră voi zidi Biserica Mea“. Și toți creștinii adevărați trebuie să-l cinstească pe Papa și să respecte regulile bisericești. Dar un profet – sau un papă – nu este decât o unealtă a Domnului, nu un idol care trebuie adorat. Iar un profet care se lasă amuțit nu mai poate fi o unealtă... La fel cum un papă care calcă în picioare legile lui Dumnezeu este o unealtă stricată, un instrument fără valoare. Dacă inima lui e plină de răutate, dacă își astupă urechile și nu vrea să audă, cum se mai poate Dumnezeu folosi de el? Nu poate! Un bun creștin trebuie să facă deosebire între legile Domnului și legile omului. Alexandru este o unealtă stricată, iar excomunicarea lui, un act de erezie. Voi, cei care ați venit astăzi aici, recunoașteți acest lucru în inima voastră. Cei care s-au ținut deoparte de teama Papei sunt niște lași și Domnul are să ia seama la ei.

Am aruncat o privire spre soțul meu. Ochii lui Francesco erau reci și priveau neclintit în față. În Dom se așternuse o tăcere

neobișnuită, iar cuvintele lui Savonarola se loveau de cupola înaltă a catedralei. Predicatorul a suspinat și a clătinat din cap cu mâhnire.

— Încerc să vorbesc frumos despre Sanctitatea Sa, dar când ajung aici – în casa sfântă a lui Dumnezeu – mă văd nevoit să spun numai adevărul. Trebuie să mărturisesc cuvintele pe care le-am auzit chiar de la Dumnezeu. „Girolamo, a spus El, dacă ești proscris pe Pământ, vei fi binecuvântat de mii de ori în Cer."

Profetul și-a ridicat brațele în sus și a zâmbit înaltului, de parcă l-ar fi ascultat pe Tatăl; iar, când Dumnezeu i-a spus ce avea de spus, călugărul și-a strigat răspunsul:

— O, Doamne! Dacă vreodată am să caut iertare pentru această excomunicare, trimite-mă Tu drept în măruntaiele Iadului!

Am auzit cum se mișca aerul în interiorul catedralei. Credincioșilor revoltați li s-a tăiat răsuflarea. Francesco a fost unul dintre ei.

Călugărul și-a plecat fruntea cu smerenie. Când și-a ridicat iar privirea spre congregație, a revenit la un ton normal, blând.

— Dar cum să mă adresez celor care mă judecă, celor care spun că nu vorbesc în numele lui Dumnezeu? Vă spun chiar acum: Dumnezeu, în nesfârșita Lui înțelepciune, va da curând un semn care îi va amuți pentru totdeauna. Nu doresc câtuși de puțin să-l ademenesc pe Dumnezeu – dar, dacă am să mă văd obligat, am să-i dau Florenței un miracol.

Cât a durat drumul înapoi până la trăsură, Francesco a rămas pe gânduri. Părea atât de prins, încât atunci când i-am vorbit s-a uitat la mine și, preț de o clipă, a părut să nu mă recunoască.

— Fra Girolamo are nevoie de un miracol, am spus cu un ton prudent și respectuos. Să sperăm că Dumnezeu va îngădui unul cât de curând.

Soțul meu mi-a aruncat o căutătură cercetătoare, dar nu a răspuns.

Naiba să-i ia pe Ascanio Sforza și pe fratele lui Ludovico! Și naiba să o ia de scrisoare a profetului către prinți! Unul dintre agenții lui Ludovico a făcut rost de ea și cardinalul Ascanio a

pus-o direct în mâinile nerăbdătoare ale Papei. Controlul pe care îl avem asupra Signoriei nu are cum să mai dureze. Până și între piagnoni *au apărut facțiuni. Dacă monahul continuă așa cum spui, interdicția papală asupra Florenței nu mai poate fi ocolită.*

Am încercat să-i aplic Sanctității Sale metoda pe care am folosit-o cu Pico. Dar Papa Alexandru este prea bine păzit. Nici o speranță să-l înlocuim cu cineva mai înclinat să ne înțeleagă țelurile.

Vremea profetului apune prea curând, iar a mea încă nu a sosit. Nu mă mai pot bizui pe trupele papale; nu am destui prieteni în Signoria. Dar nu am de gând să întorc spatele speranțelor mele! Mai există o cale. Dă-i profetului miracolul pe care-l vrea.

Dacă el dă greș, trebuie să găsim o cale să intrăm iute în grațiile Signoriei și ale poporului. Dacă lui Savonarola îi revine rolul diavolului, atunci eu trebuie să fiu prezentat drept un salvator. Gândește-te la asta și scrie-mi ce idei îți vin.

În studioul de la Santissima Annunziata, m-am uitat îndelung la portretul de pe șevalet. Vopseaua încă se usca – un strat de roz sidefiu foarte deschis, care înflorea delicat obrajii și buzele – așa că n-am îndrăznit să-l ating, deși degetul s-a rotit doritor deasupra unui punct din căușul gâtului.

— Aici e puțin albastru, am zis. Și verde. (Imaginea abia ghicită a unei vene străvezii care se furișa pe sub piele. Am urmărit linia cu degetul; simțeam că, dacă l-aș fi putut așeza pe lemn, mi-aș simți pulsul.) Parcă aș fi vie.

Leonardo a zâmbit.

— N-ai observat până acum? Uneori, am impresia că o văd pulsând. Acolo pielea este străvezie.

— Bineînțeles că nu. Nu m-am uitat niciodată în oglindă cu atâta stăruință.

— Păcat, a spus el fără urmă de ironie. Se pare că cei care sunt dăruiți cu cea mai mare frumusețe o apreciază cel mai puțin.

A rostit vorbele cu atâta onestitate încât m-am simțit stânjenită; am schimbat subiectul pe loc.

— Acum am să pozez.

Și, cum făceam de obicei înainte de a poza, am recitat conținutul scrisorii. M-a ascultat, ușor încruntat, și când am terminat, a zis:

— I-a cuprins disperarea. Dacă Savonarola nu-și primește miracolul, au să-l arunce la câini și au să caute altă strategie. Omul n-are să renunțe în ruptul capului.

— E clar că el – oricine ar fi – vrea să preia controlul asupra Florenței.

Am făcut o pauză.

— Dar cine este? Știu că face parte din familia Pazzi, dar aș vrea să înțeleg de ce e însetat de putere?

Leonardo nu a răspuns imediat. Am stăruit:

— Ce rău poate să-mi facă dacă știu asemenea lucruri? Dacă mă prind, oricum pot să fiu omorâtă pentru că știu de scrisori. La urma urmelor, știu că omul cu pricina a vrut să-l omoare pe Papa; știu că Ascanio Sforza și fratele lui, Ludovico, sunt amestecați.

M-a privit o clipă, după care a suspinat ușor. Amândoi știam că eu aveam dreptate.

— Îl cheamă Salvatore. Este fiul nelegitim al lui Francesco de Pazzi, a răspuns el. Avea cam zece ani în anul asasinării lui Giuliano, când mulți bărbați din familia lui au fost executați, la ordinul lui Lorenzo, iar restul au fost trimiși în exil. Au pierdut totul: pământurile, celelalte avuții… El și cu mama lui au fugit la Roma. Cei mai mulți din neamul Pazzi sunt oameni buni, onorabili; au trecut prin lucruri cumplite din cauza lui Lorenzo și, firește, a rămas în urmă foarte multă amărăciune. Dar nu voiau altceva decât să se întoarcă la Florența, casa lor din moși-strămoși. Dar mama lui Salvatore i-a picurat în suflet, de la o vârstă necoaptă, nu doar amărăciunea, ci și o ură neîmpăcată. A fost un tânăr foarte precoce și ambițios; de la început și-a pus în gând să câștige Florența pentru neamul Pazzi, din răzbunare.

— Totul se repetă, am spus eu. Lorenzo s-a răzbunat, iar acum familia Pazzi vrea același lucru.

— Nu toată familia. Doar Salvatore. S-a folosit de poziția familiei, ca bancheri ai Papei, ca să intre în grațiile Sanctității Sale.

— Atunci de ce… avea nevoie să îl amestece pe Savonarola?

Leonardo și-a tras un scaun în fața mea.

— E o poveste foarte lungă, a zis el. A început cu Giovanni Pico, în tinerețe, era un mare crai și un filozof minunat. Papa era pornit să îl excomunice – ba chiar se gândea să-l ardă pe rug – pentru sincretismul lui oarecum necreștin. Lorenzo de Medici a fost cel care și-a folosit talentele diplomatice ca să-l salveze, în 1490, cu mult înainte ca relațiile dintre familia lui și papalitate să se răcească. Însă Pico a dovedit că stătea prost cu memoria. Și-a luat o metresă din neamul Pazzi, care l-a întors împotriva lui Lorenzo. Când Giuliano a murit și Lorenzo și-a dezlănțuit răzbunarea cumplită asupra familiei Pazzi, Pico a început să caute căi de a-i înrâuri pe oameni împotriva familiei Medici, în ideea de a-i aduce înapoi pe inamicii lor.

Când Pico s-a dus la Ferrara să-l asculte pe Savonarola, a dat peste un om foarte înflăcărat care se arăta potrivnic celor bogați și corupți. A văzut în el o șansă de a-i întoarce pe oameni împotriva lui Lorenzo. Iar Fra Girolamo este un om naiv și înfocat. Pico și-a dat seama că îi stătea în putere să-l convingă pe Savonarola să predice împotriva familiei Medici și, totuși, călugărul să fie încredințat că dă glas propriilor lui idei.

— Savonarola știe ceva despre familia Pazzi? Despre acest Salvatore?

A clătinat din cap.

— Nimic. Savonarola ascultă de tatăl tău și de Fra Domenico, dar asta e o altă poveste. Cât despre Pico… datorită metresei sale, știa despre existența lui Salvatore, fiul lui Francesco de Pazzi. Când familia a fost alungată din Florența, Pico a început să corespondeze cu Salvatore. Și n-a făcut decât să sporească furia băiatului cu povești despre faptele celor din neamul Medici, despre furtișagurile din fondul public. Când Salvatore a ajuns un tânăr în toată puterea cuvântului, nu voia altceva decât să smulgă Florența din mâinile familiei Medici. Și s-a sfătuit cu Pico întrebându-l cum ar putea fi câștigat orașul.

Pico a sugerat să fie folosit Savonarola, care să îi înrâurească pe locuitorii Florenței și a venit cu ideea otrăvirii lente a lui Lorenzo. Cunoștea familia Medici și știa că Piero nu e făcut din același aluat, deci va fi slab și ușor de îndepărtat. Planul a fost simplu: să-l omoare pe Lorenzo, să-l alunge pe Piero și să-l

instaleze pe Salvatore la cârma Florenței. Din nefericire – sau din fericire, dacă vrei – Lorenzo a murit înainte ca Salvatore să adune trupe sau să capete sprijin îndestulător din partea Signoriei. Totuși, Salvatore reușise să-și câștige un partizan în rândurile administrației: un suporter al familiei Pazzi, Francesco del Giocondo pe numele său. El i-a pus în legătură pe cei doi: Francesco și Giovanni Pico. Împreună, au pus la cale un plan menit să întoarcă Florența împotriva neamului Medici. Sunt convins că reușita planului a fost cu mult mai mare decât s-ar fi așteptat ei vreodată.

După o vreme însă, Pico s-a simțit copleșit de vina uciderii lui Lorenzo. Ba chiar a început să creadă în cuvintele lui Savonarola, să le pună la inimă; a început să se căiască. Prin urmare, era gata să facă mărturisiri. Și de aceea a fost omorât.

— De tata, am zis eu cu mâhnire adâncă.

— De Antonio di Gherardini, m-a corectat el cu blândețe. Antonio avea motivele lui pentru care ținea partea familiei Pazzi. N-a avut nici o clipă de gând să se lase prins în capcana unui joc politic.

Mi-am privit mâinile. Din obișnuință, le așezasem una peste alta, așa cum își dorea Leonardo să apară în tablou.

— Iar Francesco s-a căsătorit cu mine ca să îl poată controla pe tata.

Replica lui Leonardo s-a făcut auzită pe loc.

— Ești o femeie frumoasă. Soțul tău știe asta: am văzut cum se purta cu tine la botez.

Nu m-am lăsat măgulită.

— Și ce e cu scrisoarea profetului? Cum se face că le-a stricat toate jocurile?

Leonardo a zâmbit.

— Savonarola este un om greu de stăpânit. Într-un moment în care s-a simțit stăpânul lumii, le-a scris prinților Europei – printre alții, lui Carol al Franței, lui Frederic al Spaniei și împăratului Maximilian – îndemnându-i să se unească și să scape de Papa. Le-a zis că Alexandru nu este creștin și nu crede în Dumnezeu.

— E nebun.

— Mai mult ca sigur.

— Și bănuiesc că ați avut de-a face cu asta, am zis eu. Cineva i-a dat scrisoarea ducelui Ludovico și el i-a dat-o mai departe fratelui său, cardinalul Sforza, care i-a înmânat-o Papei.

N-a dat nici un răspuns. Mi-a aruncat doar o privire binevoitoare.

— Dar dacă așa numitul miracol dă greș, am continuat eu… dacă oamenii nu se unesc sub conducerea lui Savonarola… ce se va întâmpla atunci?

— Cu siguranță ceva violent, a răspuns el.

— Dacă nu au de ales și trebuie să-l împingă la pieire pe Savonarola – dacă îl ucid – atunci nu mai au deloc nevoie de tata. De Antonio…

Trăsăturile i s-au muiat; se vedea că îi pare rău pentru mine, dar îmi dădeam seama și de reținerea pe care o simțea.

— Ce aș putea să fac? Credeam cu toată ființa în spusele mamei, cum că moartea profetului era pe aproape. Cu cât rămân mai mult aici, cu atât mai periculoase devin lucrurile pentru tata. Trebuie să ne ajutați. Scoateți-ne din Florența. Luați-ne cu dumneavoastră la Milano.

— Lisa… în glas i-am simțit mila. Dacă aș fi putut, aș fi făcut-o cu mult timp în urmă. Dar nu e atât de ușor. Ești dumneata și tatăl dumitale și copilul… și sclava dumitale, presupun. Patru oameni. Îți dai seama, cu siguranță, că vă sunt pândite toate drumurile și la plecare, și la venire. De aceea stau aici la Santissima Annunziata, unde poți să vii fără să trezești bănuieli. Dar n-ai să poți niciodată să treci dincolo de porțile orașului câtă vreme soțul dumitale se bucură de vreo influență.

— Deci trebuie să stau aici până va fi prea târziu, până îmi moare familia? am întrebat eu cu amărăciune.

Cuvintele mele l-au durut, dar și-a păstrat tonul blând.

— Tatăl dumitale nu este un om neajutorat. A supraviețuit până acum. Și va veni vremea să pleci destul de curând. Îți promit. Va veni vremea.

— N-are cum să vină atât de repede pe cât mi-aș dori.

Acum îmi doresc să mă fi înșelat.

LXVI

Florența tânjea după miracolul pe care i-l promisese Savonarola și așa s-a ivit întâmplarea pe care lumea o numește Proba Focului.

Cât a durat tăcerea lui Fra Girolamo, Fra Domenico i-a ținut locul în amvonul de la San Marco. Nu era la fel de îndrăgit ca mai marele său, fiind încăpățânat și oarecum greu de cap – dar era încăpățânat și devotat. Susținea cu dârzenie că fiecare cuvânt care ieșea din gura lui Fra Girolamo venea direct de la Dumnezeu.

Începuseră și alții să predice – între care un franciscan de la Santa Croce, Fra Francesco da Puglia; care a și lansat o provocare:

— Am să trec prin foc alături de orice om care vrea să facă dovada că Savonarola este un profet și dă glas cuvântului lui Dumnezeu. Căci eu unul gândesc că Fra Girolamo nu e decât un mincinos și un eretic – și că oricine care trece prin foc crezând cu tărie contrariul va muri. Nu mă aștept să supraviețuiesc nici eu… dar cel care ar reuși cu bine să treacă prin foc, crezând în Fra Girolamo și în vorbele lui, ar ști atunci pe deplin că ele grăiesc adevărul.

Provocarea a ajuns la urechile lui Domenico. Și, într-o zi de duminică, călugărul a declarat, din amvonul de la San Marco, cum că el se arăta gata să treacă prin foc. La auzul unor asemenea spuse, congregația a fost cuprinsă de o asemenea emoție, încât toți cei prezenți – bărbați și femei deopotrivă – s-au oferit să treacă prin foc alături de el.

Un val de entuziasm sălbatic a cuprins orașul. Pentru prima dată, *Arrabbiati* și *piagnoni* au ajuns la una și aceeași concluzie: Savonarola ar trebui să primească provocarea și să dovedească, mai presus de orice tăgadă, dacă era sau nu unsul lui Dumnezeu.

Ambele partide s-au prezentat în fața Signoriei ca să-și expună ideea, iar priorii au încuviințat pe loc și au făcut un anunț: în Piazza della Signoria urma să fie construită o scenă. Spectacolul trebuia să aibă loc într-o sâmbătă, pe 7 aprilie, imediat după miezul zilei. Toată suflarea abia aștepta întrecerea. După cum spunea Leonardo Strozzi, un *Arrabbiato* care se bucura de mult respect:

— Cerem o lămurire a sursei de inspirație a lui Savonarola: Dumnezeu sau Diavolul.

Lumea toată aștepta, mai puțin Savonarola. Regreta, spunea el, că susținătorii lui se arătau dornici să se lase duși de valul unei încercări care putea pricinui moartea unei alte ființe omenești; avuseseră, cu siguranță, prea destule dovezi ale inspirației sale și nu vedea de ce și-ar mai dori altele. L-a mustrat public pe Domenico pentru că îl pusese într-o postură care se putea dovedi primejdioasă pentru alții. S-a străduit – dar fără nici un spor – să-i convingă pe *piagnoni* că încercarea era un spectacol inutil, o paradă a vanității.

Dar n-a putut să oprească lucrurile. „Dacă stăpânul meu nu intră în foc, a spus Domenico într-o sclipire de inteligență, atunci am să intru eu și am să dovedesc că este alesul lui Dumnezeu.”

Și așa, într-o zi de sâmbătă, pe 7 aprilie, la zece dimineața, soțul meu și cu mine ne-am dus cu trăsura la Palazzo della Signoria. Se luaseră măsuri deosebite: străinii fuseseră evacuați din Florența și toate porțile orașului erau închise. De-a lungul și de-a latul Florenței patrulau mici grupuri înarmate din vecinătăți, iar străzile se umpluseră de *piagnoni* care mergeau pe jos spre piață. Doar trei căi spre piață erau libere; restul fuseseră blocate. Iar cele trei erau și ele păzite de soldații Signoriei.

Femeile nu aveau voie să asiste la spectacol – cel puțin, acele femei care nu aveau nici soți cu greutate și nici trăsură. Soțul meu ajunsese să fie unul dintre cei mai puternici bărbați ai Florenței: fusese în sfârșit ales ca prior al noii guvernări. Am dat și o petrecere ca să sărbătorim evenimentul – și încă una destul de fastuoasă, dar nici unul dintre *piagnoni* care-l înconjurau pe Francesco nu a părut deranjat.

Francesco purta oricând cu mare mândrie tunica lungă, stacojie, de membru al Signoriei, iar dimineața aceea nu făcea excepție. În clipa când au văzut tunica, gărzile s-au înclinat. Francesco i-a salutat la rându-i cu un gest elegant, după care am trecut mai departe. Dispoziția soțului meu era schimbătoare: acum mă învăluia în zâmbetul lui binevoitor și calm; acum se adâncea într-o tăcere încruntată. Cred că nutrea speranța ca împrejurările să se schimbe cumva în favoarea lui Savonarola.

Am ajuns la Palazzo, unde Francesco s-a retras cu scuze ca să se alăture celorlalți membri ai Signoriei; stăteau cu toții în *ringhiera,* un cerdac împrejmuit și acoperit aflat în fața palatului, de unde aveai cea mai bună perspectivă asupra pieței. Eu m-am așezat în apropiere, într-o *loggia* micuță, cu scaune pentru soțiile oficialităților. Erau de față patru asemenea doamne. Lângă mine stătea Violetta, soția cu păr auriu a lui Francesco Valori, cel care ceruse capul lui Bernardo del Nero. Dimineața se arăta răcoroasă, dar Violetta își adusese un evantai pe care-l agita în timp ce vorbea despre minunea care avea să se întâmple, fără doar și poate. Ce lucru minunat, spunea ea, să-i vedem pe *Arrabbiati* reduși în sfârșit la tăcere.

Atmosfera părea mai curând de carnaval. Cerul era strălucitor, fără pic de nori, în aer plutea voioșia. Cei care veniseră în piață mai devreme, pe jos, erau veseli, triumfători. *Piagnoni* arătau pe față de partea cui se aflau: purtau în mâini cruci mititele de culoare roșie și cântau imnuri. Pe când *Arrabbiati* și cei care nu făceau parte din nici o tabără lălăiau cântece lumești și își aruncau glume unii altora.

Deși Savonarola le ceruse credincioșilor să postească, din palat au ieșit mai mulți servitori care ne-au oferit nouă, doamnelor, pâine, brânză și vin, de parcă am fi asistat la un duel cavaleresc.

În cele din urmă, au apărut doi bărbați cu niște chiupuri și au început să toarne ulei din belșug peste lemne și paie. Au venit apoi alți bărbați, cu torțe, și în șanțuri s-au aprins flăcări. Mulțimea s-a bucurat zgomotos. Fumul negru s-a ridicat în valuri spre cer. Vreme de un ceas, mulțimea a continuat să urmărească veselă focul care se tot întindea și se întețea, dar apoi entuziasmul s-a domolit și s-a transformat în neliniște.

Mai apoi, ne-am scuturat oarecum de plictiseală la apariția franciscanilor: au sosit împreună, în neorânduială, înveșmântați în rasa lor cenușie, de parcă ar fi fost un stol risipit de porumbei. Purtătorul lor de cuvânt s-a apropiat imediat de *ringhiera,* unde stăteau demnitarii, și s-au strâns cu toții să țină sfat. Între timp, ceilalți franciscani s-au așezat într-o *loggia* din imediata noastră apropiere.

Violetta ne-a făcut să tresărim; și-a lăsat evantaiul din mână, s-a apropiat de îngrăditura noastră de piatră și li s-a adresat printre dinți franciscanilor:

— De ce s-a dus să stea de vorbă cu ei? Fratele vostru nu vrea să intre în foc?

Întrebările i-au atras o privire disprețuitoare din partea unui călugăr tânăr, care s-a și întors să-i răspundă, deși sfătuit de cei mai vârstnici să n-o facă.

— Bineînțeles că are să intre. Nu îi este teamă. Dar avem motive să credem că hainele pe care le poartă Fra Domenico – pentru că el era cel care continua să susțină sus și tare că vrea neapărat să intre în foc – au fost vrăjite.

— Minciuni! a făcut Violetta. Eu și soția unui *Buonomo* am tras-o înapoi, unde îi era locul.

Dominicanii au sosit cu întârziere; Signoria n-a avut încotro și a trimis un om înarmat cu un buzdugan să-i însoțească până în piață. Intrarea lor a fost cât se poate de măreață: Fra Domenico se afla în fruntea alaiului, purtând pe umeri crucea martirului; crucea era aproape cât el de mare. După Fra Domenico, venea Savonarola, cu o casetă de argint în care se afla ostia pentru împărtășanie. Profetul susținuse cu tărie că Domenico nu avea cum să fie în siguranță dacă nu lua cu el în flăcări azima sfântă. În spatele lor, venea congregația bisericii San Marco, cu torțe și alte cruci roșii, iar ceilalți călugări încheiau procesiunea.

Din mulțime au izbucnit șuierături și strigăte de batjocură, chiote de bucurie și hohote de plâns. Bărbații se dezlănțuiau în înjurături, binecuvântări, rugăciuni sau insulte. Și călugării franciscani și cei dominicani s-au pornit să cânte.

În cele din urmă, alaiul de la San Marco s-a așezat la oarecare distanță. Și atunci, printr-un semn, judecătorul Francesco Valori i-a îndemnat pe Domenico și Savonarola să se apropie de el.

Am urmărit discuția din ochi, pentru că de auzit nu se putea: Valori i s-a adresat lui Savonarola, care a făcut un gest arțăgos. Domenico – eliberat între timp de povara crucii – și-a pus mâna pe umărul superiorului său, ca să-l liniștească. După care, Valori și soțul meu l-au însoțit pe Domenico în Palatul Signoriei.

Mulțimea a început să bombăne. Așteptarea fusese îndelungată și nu înțelegeau dispariția lui Domenico. Dar noi,

femeile, înțelegeam; drept care nu m-am arătat surprinsă când Domenico a ieșit din palat, la scurtă vreme, îmbrăcat într-o rasă de franciscan. Violeta mi-a dat un ghiont și mi-a spus, îndeajuns de tare cât s-o audă franciscanii:

— Vedeți? Dacă haina i-ar fi fost vrăjită, nu ar fi primit atât de repede și cu bunăvoință să o dea jos de pe el. Lui chiar nu-i este teamă să intre în foc.

Fra Domenico și Savonarola își croiau acum drum spre platformă, unde se aflau doi soldați și Fra Giuliano, tânărul franciscan care se oferise să intre în foc alături de Domenico. Deodată, tânărul franciscan a făcut un pas înainte și le-a oprit înaintarea – drept urmare, Domenico și Savonarola s-au întors în grabă la *ringhiera.*

Un suspin a străbătut mulțimea.

Valori, soțul meu și alți doi *piagnoni* l-au interceptat pe Domenico și i-au comunicat ceva foarte scurt. Domenico a clătinat din cap scârbit, dar s-a lăsat din nou condus către palat.

Lângă mine, Violetta și-a strâns evantaiul cu zgomot, l-a lăsat să cadă pe scaun și s-a dus iar la îngrăditura de piatră care dădea spre *loggia.*

— Acum ce mai este? a zis ea cu un ton provocator. Presupun că urmează să-mi spuneți că Domenico însuși a fost vrăjit, deci nu poate să intre în foc!

Un franciscan mai vârstnic s-a întors către ea.

— Sigur că nu, Madonna. Dar oare nu e cu putință ca hainele de dedesubt ale lui Fra Domenico să fi fost vrăjite, la fel ca și cele de deasupra? Poate vă este greu să credeți, dar unii dintre noi susțin că puterea lui Fra Girolamo nu vine de la Dumnezeu, ci dintr-o sursă cu mult mai sinistră.

— Ce prostie! Violeta s-a aplecat mult peste balustrada de piatră. Nu faceți decât să trageți de timp pentru că vă este frică!

— Bineînțeles că ne este frică, a răspuns călugărul cu mult calm. Știm că, odată intrat în foc, pe Fra Giuliano îl așteaptă moartea. Dar nu avem decât o singură întrebare.

Violetta s-a încruntat și a așteptat.

— Dacă Fra Girolamo nu se teme – dacă știe că Dumnezeu dorește să-l cruțe și să-l arate lumii în chip de profet – de ce nu intră chiar acum în foc, ca să pună capăt vrajbei?

Violetta s-a retras; s-a așezat iar pe locul ei și a început să-și facă vânt cu evantaiul, bombănind. Dar în ochii ei am văzut primul licăr de îndoială. O adiere răcoroasă mi-a mișcat vălul de pe cap. Mi-am ridicat ochii spre cerul care, până de curând, fusese senin. Vânturi apărute de nu se știe unde adunau nori iuți care aduceau cu ei miros de ploaie.

Și iarăși a ieșit Domenico din palat; pesemne predase orice urmă de îmbrăcăminte care ar fi putut să fie vrăjită. S-a dus în sfârșit să-și ia crucea pe care o purtase pe umeri până în piață.

Gonfaloniere Valori l-a bătut pe umăr și i-a făcut semn să lase crucea jos. Domenico s-a supus în silă.

Dezgustați, câțiva bărbați din mulțime au huiduit.

Între timp, un alt călugăr se apropiase de tânărul Fra Giuliano și amândoi s-au îndreptat pentru a treia oară către oficialii din *ringhiera.* Savonarola aștepta acolo, lângă caseta de argint în care se afla ostia; o așezase cu venerație pe o masă. Când cei doi franciscani au început să le vorbească demnitarilor, Savonarola s-a pornit pe țipat. Cu gesturi largi, arăta când spre caseta de argint, când spre ceilalți călugări, când spre soțul meu și spre Francesco Valori. Profetul s-a întors apoi spre Domenico și, din felul în care masivul călugăr clătina din cap, a reieșit clar că se ajunsese într-un impas.

— Ce s-a întâmplat? Ce este? a strigat Violetta.

Călugării din *loggia* nu au răspuns, dar m-am uitat la gestul emfatic al lui Savonarola și la caseta de argint și am spus:

— Nu vor să-l lase pe Domenico să ia ostia cu el.

Era un lucru asupra căruia toată lumea căzuse de acord, de la început. Un călugăr dominican visase că Domenico avea să treacă prin foc cu bine ducând în mână ostia. Savonarola ținea morțiș ca Domenico să poate face întocmai. Până atunci, franciscanii nu avuseseră nimic împotrivă.

Cu un aer furios, Domenico a înaintat și s-a așezat îndărătnic în dreptul locului de unde începea platforma, cu ochii ațintiți asupra focului. Alura mânioasă a călugărului contrasta puternic cu imnurile dulci pe care le intonau frații lui. Vântul îi biciuia poalele rasei. Deasupra capetelor, cerul se înnegura.

Franciscanul care îi vorbise Violettei mai devreme s-a întors iar cu fața spre noi, femeile.

— De ce se teme Fra Domenico să intre în foc fără ostie? a întrebat el cu blândețe. Nu îi este de-ajuns credința? Și de ce nu pune Savonarola capăt discuțiilor? Dacă cererile noastre îl fac să-și piardă răbdarea, de ce nu trece el prin foc, pur și simplu?

Violetta n-a dat nici un răspuns. S-a încruntat privind spre *ringhiera,* unde soțul ei și franciscanii stăteau și discutau cu Fra Girolamo.

— Lașule! a strigat cineva.

Au început să cadă câțiva stropi rătăciți de ploaie.

— Lașule! a izbucnit o altă voce.

— Îi e frică! a țipat un bărbat. Nu vedeți? îi e frică!

Un tunet s-a spart, înfricoșător de aproape. Violetta a tresărit și m-a apucat de braț. Domenico stătea, mare, puternic și neînduplecat sub ploaia care se întețea, în timp ce Savonarola continua să se certe cu membrii Signoriei.

Un alt tunet, urmat de un strigăt ascuțit:

— Ne-a mințit! Ne-a mințit de la bun început!

Valuri de apă, ca niște pânze cenușii, s-au abătut asupra pieței acoperind-o rapid. Fulgerele îți luau ochii. Mi-am aruncat privirile spre piață: Domenico nu se clintise. Uimitor era faptul că și mulțimea rămăsese pe loc. Veniseră să afle adevărul despre profet și nu se dădeau duși fără un răspuns satisfăcător.

Flăcările care, cu puțin timp în urmă, se înălțau spre cer amenințătoare se potoliseră; acum, lemnul și paiele erau mult mai îmbibate de apă decât de ulei.

La fel de repede se stinsese și entuziasmul oamenilor. Bărbații strigau cât puteau ca să acopere răpăitul ploii.

— Și Dumnezeu se împotrivește!

— Fra Girolamo a făcut farmece ca să vină furtuna și să nu fie dat în vileag ca mincinos!

Soțul meu și Valori i-au spus ceva unui bărbat; el a luat-o la goană prin ploaie ca să transmită ordinul către soldați. Drept urmare, soldații au început să-i îndemne pe oameni să se împrăștie și să se ducă la casele lor. Numai că bărbații din piață – mare parte dintre ei aruncaseră pe jos crucile roșii pe care le aveau – nu voiau să plece.

— De ce nu intră în foc?

— Sodomitule!

— Ereticule!

— Mincinosule!

Doamnele s-au speriat; au pornit în grabă spre *ringhiera,* unde erau soții lor. M-am dus și m-am așezat lângă Francesco. Savonarola era și el pe aproape, neatins de ploaie, dar tremurând din toate încheieturile de parcă ar fi fost ud din cap până-n picioare.

— Nu pot să plec de aici fără escortă! Franciscanii i-au întors pe oameni împotriva mea!

— Am să fac rost de o escortă, a zis Valori și a dispărut în palat.

Francesco a trimis un paj în piață să-l cheme pe Claudio.

În timp ce ne îndreptam spre casă, potopul s-a oprit la fel de repede cum se pornise. Francesco s-a uitat pe fereastră și a lăsat să-i scape un suspin ciudat.

— S-a terminat.

LXVII

Ne-am întors acasă și Francesco n-a mai ieșit în ziua aceea. A dat ordin ca poarta să fie închisă și încuiată și a rânduit să fie păzită de câțiva oameni de încredere, înarmați cu săbii; după care s-a așezat în birou și n-a mai coborât de acolo nici măcar pentru masa de seară.

Tata nu a venit nici el la cină, un gest care mi-a stârnit îngrijorarea. Nu-l mai văzusem de câteva zile, dar Francesco nu dădea voie nimănui să plece din palat în seara aceea. Din fericire, pe strada noastră a fost liniște, însă vedeam strălucire de torțe spre partea de vest, unde se aflau mănăstirea și biserica San Marco.

În zorii zilei următoare – din curiozitate, nu din credință – Isabella așteptase cu emoție, alături de femeile de la San Marco, să audă cum avea să fi prezentat rezultatul Probei Focului. Când a sosit, ne-a povestit ea, Savonarola le-a spus femeilor că franciscanii amânaseră atât de mult încât îl mâniaseră pe Dumnezeu, care a trimis din cer o furtună. Femeile s-au arătat neîncrezătoare – și îndoiala a crescut când au apărut soții lor, furioși foc pe profet. Isabella ne-a spus că enoriașii au sărit să-i ia la bătaie pe călugări și, de frică, a trebuit să plece.

Ziua următoare era Sărbătoarea Floriilor. Francesco nu s-a dus la biserică și a hotărât să rămână tot acasă; ne-a interzis din nou să ieșim. Totuși, cât a fost ziua de lungă a avut vizitatori, dar fiecare a venit la altă oră. Francesco Valori, care era și șeful peste *piagnoni,* a venit dimineața devreme și a vorbit cu soțul meu între patru ochi, în birou; a sosit și a plecat cu aerul unui om puternic lovit, care tocmai descoperise că tot aurul lui se prefăcuse în nisip. Al doilea vizitator a fost un tânăr mesager cu o scrisoare; soțul meu a ținut neapărat ca scrisoarea să-i fie înmânată personal.

Al treilea vizitator era un membru de vază al grupării *Arrabbiati,* Benedetto de Nerli pe numele lui. A sosit seara târziu, după cină, și s-a scuzat pentru ora târzie, dar a explicat că era imperios necesar să vorbească urgent cu Ser Francesco.

Soțul meu l-a primit în cel mai impozant salon. Auzisem zgomotele și am coborât; deși nu fusesem invitată să iau parte la discuție, mi-am făcut de lucru pe lângă ușa deschisă și am tras cu urechea. Ser Benedetto avea o voce adâncă, răsunătoare și rostea cuvintele răspicat.

— Aduc vești rele, a început Ser Benedetto.

Vocea lui Francesco era ușor batjocoritoare.

— Nu-mi închipui ceva mai rău de-atât.

Ser Benedetto a trecut peste comentariu și a vorbit mai departe, fără să șovăie:

— *Piagnonii* au rămas fără conducător. Francesco Valori a fost ucis în cursul nopții.

A urmat o tăcere lungă, timp în care soțul meu a luat act de proporțiile tragediei.

— Cum s-a întâmplat?

— Se dusese la San Marco pentru slujba de seară. Niște bătăuși au dat buzna în biserică și au întrerupt slujba. L-au amenințat pe Valori și au spus că se duc să-i dea foc la casă. Lucrurile au luat o întorsătură urâtă; l-au scos de acolo pe sus, dar el a reușit să scape. Când a ajuns acasă, Valori s-a ascuns într-un dulap; numai că derbedeii îl urmăriseră. Au folosit arbaleta și au lovit-o în cap pe soția lui Valori. După care au descoperit și locul unde se ascundea el. L-au târât după ei spre Signoria…

— Un gest prostesc, dacă avea de gând să-i facă rău, a exclamat soțul meu. Acolo s-ar fi aflat în siguranță.

Tonul lui Ser Benedetto s-a răcit brusc.

— Poate că nu. S-a oprit o clipă, cu subînțeles. În drum spre Signoria, s-au întâlnit cu Vicenzo Ridolfi și Simone Tornabuoni…

Cunoșteam numele. Erau rudele a doi dintre bărbații decapitați, Lorenzo Tornabuoni și Niccolo Ridolfi.

— E greu să le găsești vreo vină pentru dorința de a se răzbuna pe Valori; el a aprins scânteia campaniei care a dus la decapitarea unora dintre apropiații lor. Se porniseră amândoi să bată străzile, cum au făcut mulți alții care speră ca Savonarola să fie arestat. Tornabuoni avea la el un cârlig de curățat arborii…

Am închis ochii.

— … și cu el a crăpat în două capul lui Valori, în timp ce Ridolfi striga: N-ai să mai fii niciodată la putere! După câte știu eu, trupul lui Valori zace și acum în plină stradă.

— De ce îmi spuneți mie asemenea lucruri? a întrebat soțul meu.

— După cum bine știți, în guvernarea actuală Signoria este egal împărțită între partida dumneavoastră și a mea. Dacă rămâne la fel, nu se va găsi nici o cale legală de rezolvare a problemei numite Savonarola. Totul se va hotărî în stradă, cu vărsări de sânge și multă suferință în rândul locuitorilor. Dar dacă…

Soțul meu l-a întrerupt.

— Dacă unul singur dintre priorii *piagnoni* s-ar hotărî să treacă de partea celor de la *Arrabbiati…*

— Întocmai. Atunci justiția și-ar putea vedea de treabă și multe vieți ar fi cruțate.

— Ser Benedetto, a spus soțul meu cu aceeași voce caldă și plină de curtoazie pe care o folosea în prezența oaspeților de onoare, am să mă gândesc la ce mi-ați spus. Și am să vă dau un răspuns mâine dimineață, la întâlnirea reprezentanților Signoriei.

— Cu nici un minut mai târziu, a răspuns Ser Benedetto și avertismentul a răzbit limpede din vocea lui.

Am auzit acel avertisment și m-am simțit fericită. Voiam să-l văd pe Fra Girolamo arzând. Mai mult, voiam ca și Domenico să ardă odată cu el.

Luni de dimineață, soțul meu m-a pus să vorbesc cu servitorii: casa trebuia pregătită pentru sosirea unui oaspete de mare vază, care urma să stea cu noi vreme de câteva săptămâni; după care a plecat la Signoria. Deși pe străzi domnea un oarecare calm, grație micilor trupe din vecinătate care menținеau pacea, nu a plecat de unul singur: i-a ordonat lui Claudio să-l ducă cu trăsura și a luat cu el doi oameni înarmați.

Mă vedeam iarăși închisă în casă, fără vizitiu. Zalumma și cu mine puteam oricând să mergem călare, dacă vreo nevoie disperată ne împingea să ieșim – dar era mult mai sigur să fim întovărășite de un bărbat chiar și în vremuri normale; ca să nu mai vorbesc de perioadele nesigure, ca cea în care ne aflam. Și fiecare dintre slujitorii care ar fi putut servi drept însoțitor era mult prea ocupat să îndeplinească ordinele lui Francesco: pregătirile pentru sosirea oaspetelui erau în toi.

Fierbeam de mânie, pentru că voiam să-l văd pe tata. Imediat ce se întorcea Francesco, eram hotărâtă să stăruiesc să-mi vizitez tatăl, ca să mă asigur că era bine. Mi-am imaginat discuția cu Francesco: mă gândeam cum avea el să mă refuze, pe motiv că era primejdios, și cum aveam eu să insist, spunând că am să fiu însoțită de Claudio și de cei doi oameni înarmați, gata să mă apere.

Am ieșit cu Zalumma și l-am luat pe Matteo din camera copiilor. L-am dus cu noi jos, în grădină, pentru că vremea era frumoasă. Am alergat după el și am chicotit, l-am prins de mâini și de încheieturi și l-am învârtit roată până i s-au ridicat picioruşele de la pământ.

Voiam să fiu obosită. Nu cunoșteam nici o altă cale de a-mi înseninа gândurile. Numai că, pentru prima dată, Matteo a obosit primul. Cu capul lăsat, a adormit în poala mea – crescuse și abia mai puteam să-l țin în brațe. Am pornit-o la pas pe lângă tufele de trandafiri, însoțită de Zalumma.

Ea m-a întrebat cu voce scăzută.

— Ce crezi că are să pățească Savonarola?

— Cred că Francesco se va alătura grupării *Arrabbiati,* am zis eu, și Savonarola va fi trimis la moarte. Are să piară pe rug, cum a spus mama. A avut dreptate când a vorbit despre cei cinci bărbați descăpățânări, dacă îți amintești.

— Îmi amintesc. Privirea Zalummei s-a pierdut într-un pâlc îndepărtat de măslini de pe un deal; părea să contemple o amintire secretă. A avut dreptate în multe privințe. Am să mă bucur la moartea lui.

— Numai că moartea lui nu poate să schimbe nimic, am zis eu.

S-a uitat la mine de parcă nu-și credea urechilor.

— Ce vrei să spui? Are să schimbe *totul*!

Am oftat.

— Aceeași oameni rămân să conducă Florența. Deci nimic nu se poate schimba.

Mai târziu, când Matteo dormea în camera copiilor, iar servitorii coborâseră cu toții la bucătărie să mănânce, m-am dus în biroul lui Francesco.

Era o nebunie să intru acolo în plină zi, dar mă rodea neliniștea și nu îmi găseam starea. Și nici măcar nu mă gândisem cum aș fi putut să ajung la Leonardo dacă aș fi găsit o scrisoare nouă.

A sosit clipa să te alături partidei de Arrabbiati *și să-l sacrifici pe profet. Am și pus în practică sfatul dumitale de a-l ademeni pe Piero să vină la Florența și de a face din el o pildă pentru popor. Oamenii sunt încă furioși; le vom oferi un al doilea țap ispășitor. Altfel, cu dispariția lui Savonarola, s-ar putea să li se întoarcă inimile spre familia Medici. Luăm planul lui Messer Iacopo drept model: am să-l dau în vileag pe trădător prinzându-l asupra faptului, îl voi duce în piață ca să aibă lumea parte de spectacol și, drept întăriri, am să mă bizui pe trupele de mercenari. Atunci, cu ani în urmă, mercenarii au înșelat așteptările lui Messer Iacopo – dar ai noștri nu vor face la fel, te asigur.* Popolo e liberta!

Găsește-i pe priorii care sunt dispuși să ne sprijine. Oferă-le recompense generoase. Garantează-le funcții înalte în

guvernarea care va veni; însă dumneata și numai dumneata ai să ajungi al doilea om din oraș.

Să nu ne mulțumim cu Piero. Trebuie să scăpăm de toți frații Medici – ajunge ca unul singur să supraviețuiască și-atunci nu vom fi niciodată eliberați de amenințare. Cardinalul Giovanni este cel mai puțin primejdios și agenții mei vor încerca să se ocupe de el la Roma, unde va rămâne cu siguranță.

Însă cel mai tânăr este cel mai periculos, pentru că are toată inteligența și agerimea politică de care duce lipsă fratele său mai mare. Iar în casa dumitale doarme ispita care să-l ademenească înspre Florența.

Am alunecat încet la pământ, de parcă m-ar fi străpuns un cuțit ucigaș: abia suflam, cu fustele alandala în jurul meu și cu o scrisoare în poală. Eram prea încremenită ca s-o pot înțelege cu totul. Și nu cutezam să mă gândesc la el. Tata avusese dreptate: dacă aș fi știut adevărul până la capăt, Francesco și Claudio mi l-ar fi citit în fiecare privire, în fiecare gest.

De dragul tatei și al copilului meu, am hotărât să mă port ca o persoană amorțită. Nu puteam să-mi îngădui nici să gândesc, nici să simt ceva. Nici să sper, nici să turbez de furie.

M-am ridicat deși îmi tremurau genunchii, după care am împăturit cu grijă scrisoarea și am strecurat-o înapoi în plic. Am urcat scările și m-am dus în camera mea. Am luat o carte din cufăr și am așezat-o pe măsuța de noapte, unde Isabella putea foarte ușor să o vadă.

Pe scări s-au auzit pași repezi; au răsunat apoi pe coridor. Când m-am dus să deschid ușa, Zalumma o și împinsese din afară.

Nu a băgat de seamă că eram înlemnită, nu mi-a văzut ochii mari, paloarea. Pe sprâncenele ei negre, pe buze erau săpate urme adânci de durere curată.

— Loretta, a zis ea. Vine din casa tatălui dumitale. E aici. Coboară repede.

Tata era pe moarte, mi-a spus Loretta. Cu trei zile în urmă, măruntaiele i se umpluseră de sânge și de atunci nu mai putea nici să mănânce, nici să bea. Febra îl făcea adesea să delireze.

Nu era ciumă, a zis ea. Ciuma nu ar fi provocat diaree cu sânge. Și, de două zile, tata întreba mereu de mine.

De câte ori venise până la noi, Claudio sau Francesco sau vreuna dintre gărzile înarmate o alungaseră.

Acum Loretta plecase de acasă de una singură, într-o căruță. Nu m-am gândit, n-am întrebat; n-am spus nimănui nimic. M-am dus pe loc spre căruță și m-am suit în ea. Zalumma a venit și ea cu mine. Loretta s-a suit pe locul vizitiului și duse am fost toate trei.

A fost un drum îngrozitor dincolo de Arno, pe Podul Santa Trinita, peste apele întunecate în care Giuliano pasămite s-ar fi înecat. Am încercat să opresc cuvintele care mi se învârteau întruna în minte, dar era în zadar.

Însă cel mai tânăr – el este cel mai periculos…

Iar în casa dumitale doarme ispita perfectă.

— Nu pot, am zis cu voce tare. Zalumma mi-a aruncat o privire plină de îngrijorare, dar nu a scos o vorbă.

Scrisoarea trebuie să fi fost o capcană; Francesco a descoperit pesemne că îi umblam prin birou sau Isabella s-a pierdut cu firea și a dat totul în vileag. Era cu neputință, fără doar și poate. Lumea n-ar fi putut să știe că el era în viață și să nu-mi fi spus nimic.

Am tras adânc aer în piept și mi-am amintit că tata era pe moarte. Se clătina pământul sub picioarele mele, iar eu mă agățam de un punct de sprijin.

Am intrat în odaia tatălui meu, Antonio.

Era miezul zilei; afară se simțea o briză răcoroasă. În camera tatei era întuneric și focul duduia; aerul duhnea, încărcat de mirosuri grele.

Antonio zăcea despuiat sub o cuvertură uzată, pe un pat care se umezise de cât fusese curățat. Își ținea ochii închiși; în lumina care se filtra printre obloanele pe jumătate închise, chipul lui avea o paloare alb-cenușie. Până astăzi, nu băgasem de seamă cât de mult slăbise; puteam să-i număr coastele doar privind la pieptul dezgolit, atât de ieșite în afară erau. La față arăta de parcă pielea de pe oase stătea să se topească.

M-am apropiat de pat și a deschis ochii. Avea privirea pierdută; albul ochilor se îngălbenise.

— Lisa, a spus el în șoaptă.

I-am simțit izul respingător de dulce al respirației.

— Tată, am spus eu.

Loretta mi-a adus un scaun. I-am mulțumit și am rugat-o să plece, dar i-am cerut Zalummei să rămână. M-am așezat și l-am apucat de mână; era prea slăbit ca să mă poată strânge. Trăgea aer în piept cu precipitare, dar nu din rărunchi.

— Cât de mult semeni cu mama ta… dar ești încă și mai frumoasă. Am deschis gura să-l contrazic, dar s-a încruntat: Da, mai frumoasă… Și-a rotit ochii prin încăpere: E și Matteo aici?

M-am simțit vinovată; nu-i adusesem singura bucurie – nepotul.

— Îmi pare rău, am zis. Doarme.

— Foarte bine. Aici e un loc îngrozitor pentru un copil.

Nu m-am uitat spre Zalumma. Am rămas cu ochii la tata și am spus:

— Deci te-au otrăvit.

— Da. S-a întâmplat mai curând decât mă gândeam eu. A clipit din ochi. Abia te văd. Umbrele… Un spasm de durere i-a schimonosit fața și, când și-a revenit, s-a uitat spre mine cu aerul că se scuza: Am vrut să aranjez plecarea de la Florența. Aveam un om care ne putea ajuta să scăpăm cu toții sau așa am crezut… I-au dat mai mulți bani decât îi dădusem eu. Îmi pare rău. Nici măcar atât nu-ți pot da…

Prea multe vorbe dintr-odată l-au obosit; a închis ochii, gâfâind.

— E un lucru pe care poți să mi-l dai, am spus eu. Adevărul.

Și-a întredeschis ochii și m-a privit pieziș.

— Știu că l-ai ucis pe Giuliano cel de demult, am zis eu. (În spatele meu, am auzit-o pe Zalumma scoțând un sunet de surpriză amestecată cu furie. Tata și-a deschis gura să ceară iertare.) Te rog, nu te necăji; nu îți cer lămuriri. Știu că l-ai omorât și pe Pico. Știu că ai făcut tot ce ți-a spus Francesco ca să mă aperi. Numai că n-am terminat cu secretele. Mai ai ceva să-mi spui. Despre primul meu soț. Despre singurul meu soț.

Chipul i s-a boțit; a scos un zgomot adânc care ar fi putut să fie un suspin.

— Vai, fata mea, a zis el. Minciuna asta plină de cruzime mi-a frânt inima.

— E adevărat, prin urmare.

Am închis ochii. Simțeam nevoia să-mi ies din țâțâni, să dau frâu liber mâniei și bucuriei, dar nu puteam să scot un sunet. Când am deschis iar ochii, totul în jur părea schimbat.

— Dacă ți-aș fi spus, a șoptit el, ai fi încercat să te duci la el. Și ei te-ar fi omorât. Ar fi omorât și copilul. Iar dacă el ar fi încercat să vină la tine, l-ar fi omorât pe el.

— *Giuliano,* a murmurat Zalumma. M-am răsucit și m-am uitat la ea. Nu știam, a explicat ea. N-am fost niciodată sigură. Un bărbat de la piață mi-a spus odată ceva care m-a făcut să cred că poate... dar mi-am zis că era nebun. Și, de la o vreme, au fost puține persoane la Florența care au îndrăznit să pronunțe numele Medici, asta dacă nu-i vorbeau de rău. Nimeni altcineva nu a cutezat vreodată să spună ceva în preajma mea, în preajma dumitale, pentru că te căsătorișești cu Francesco. Iar Francesco le-a spus celorlalți servitori să nu pomenească niciodată numele lui Giuliano, ca nu cumva să te necăjească.

Viața mea alături de Franceso fusese îngrădită; îi vedeam pe servitori, pe oaspeții soțului meu, pe asociații lui și mai vedeam interiorul bisericilor. Și nimeni nu-mi vorbise despre Giuliano. Nimeni, în afară de Francesco, nu-mi vorbise pe larg despre familia Medici.

Mi-am întors iar ochii spre tata și n-am putut să-mi stăpânesc durerea din voce.

— El de ce n-a venit la mine?

— A venit. A trimis un om; Francesco l-a omorât. A trimis o scrisoare; Francesco m-a obligat să scriu un răspuns în care să spun că ai murit. Nici măcar atunci nu cred că Giuliano a crezut; Francesco mi-a spus că cineva s-a dus la Baptisteriu și a umblat în registrele de căsătorii.

Salai. Leonardo. Poate că Giuliano auzise ceva despre căsătoria mea și dovezile i-au confirmat-o; se gândise poate că îmi doream ca el să mă creadă moartă.

Închipuie-ți că ești din nou cu Giuliano, spusese Leonardo. *Închipuie-ți că îi faci cunoștință cu fiul lui...*

— Vrei să știi tot adevărul… a șoptit Antonio. Mai este ceva. Motivul pentru care eram atât de supărat pe mama ta…

Glasul i se stingea; m-am aplecat mai mult spre el.

— Uită-te la chipul tău, copilă. Chipul tău. N-ai să vezi trăsăturile mele acolo. Și te-am privit de mii de ori, dar n-am văzut nici trăsăturile lui Giuliano de Medici. A mai fost un bărbat…

Am crezut că delira. Și oricum nu am avut timp să mă gândesc la asta, pentru că tata a început să tușească, cu un sunet bolborosit. Pe buze i-a apărut o spumă roșie.

Zalumma s-a și înființat lângă mine.

— Ridică-l!

L-am apucat de sub brațe și l-am tras în sus; imediat un jet de sânge întunecat i-a țâșnit din gură. Zalumma s-a dus să o strige pe Loretta, în timp ce eu țineam umerii tatei cu o mână și capul, cu cealaltă. A icnit și a scos al doilea val de sânge, mai puțin întunecat; pe urmă a părut să se simtă puțin ușurat și a rămas așa, respirând anevoie. Am vrut să-l întreb de cine îi reamintea chipul meu, dar știam că nu mai era timp.

— Te iubesc, i-am spus eu la ureche. Știu că și dumneata mă iubești. Dumnezeu are să-ți ierte toate păcatele.

M-a auzit. A scos un geamăt și a încercat să mă mângâie pe mână, dar n-a avut putere.

— Curând, am să plec cu Matteo, am șoptit eu. Am să găsesc o cale să ajung la Giuliano, pentru că lui Francesco nu prea îi mai sunt de folos. Nu trebuie să-ți faci griji pentru noi. O să fim în siguranță și o să ne gândim mereu cu drag la dumneata.

A clătinat din cap, agitat. S-a căznit să vorbească, dar n-a reușit decât să tușească iar.

Atunci, a sosit Loretta cu prosoape și l-am curățat cât am putut, după care l-am lăsat să stea întins. Din acea clipă n-a mai spus nimic limpede. Ochii i s-au împâclit și nu a mai auzit nimic. N-a trecut mult și a închis ochii. Părea că doarme.

Am stat lângă el toată după-amiaza. Am stat cu el când soarele apunea și mai departe, la căderea nopții. Când Francesco și-a făcut apariția – se prefăcea că-mi înțelege nesupunerea – nu l-am lăsat să intre în camera tatei.

Am rămas lângă tata până după miezul nopții și-atunci mi-am dat seama că nu mai răsuflă de ceva vreme. Le-am chemat pe Loretta și Zalumma, după care am coborât în sufragerie, unde Francesco stătea și bea vin.

— A murit? m-a întrebat el, cu voce blândă.

Am dat din cap că da. Aveam ochii uscați.

— Am să mă rog pentru sufletul lui. Dar din ce i s-a tras, știi cumva?

— Fierbințeală, am zis eu. O boală a intestinelor.

Francesco mi-a cercetat chipul și a părut mulțumit de ceea ce vedea. La urma urmelor, poate că nu eram o iscoadă atât de nepricepută.

— Îmi pare tare rău. Rămâi să stai aici cu el?

— Da. Până după înmormântare. O să trebuiască să vorbesc cu servitorii, să le găsesc un loc la noi sau la o altă familie. Și mai sunt alte lucruri…

— Eu trebuie să mă întorc acasă. Aștept o veste despre momentul sosirii oaspetelui nostru și mai am treburi la Signoria de care trebuie să mă ocup neapărat.

— Da.

Știam că Savonarola fusese arestat datorită soțului meu, care trecuse la țanc în tabăra de *Arrabbiati.* Cel puțin, nu mai trebuia să pretindem că suntem pioși.

— Atunci, ne vedem la înmormântare?

— Bineînțeles. Fie ca Dumnezeu să ne întărească pe toți.

— Așa să fie, am spus eu.

Îmi doream să fiu tare. Trebuia să fiu tare, ca să-l omor pe Francesco.

LXVIII

În noaptea aceea am stat în casa tatei și am dormit în patul mamei. Zalumma s-a dus până la palatul lui Francesco și mi-a adus câteva obiecte de toaletă, o rochie de doliu și un văl pentru înmormântare. La cererea mea, a adus piatra mare de smarald pe care Francesco mi-o dăruise în prima noapte când îmi pângărisem trupul dându-mă lui și cerceii cu diamante și

opale. Matteo a rămas acasă cu dădaca; nu m-a lăsat inima să-l aduc într-un loc în care domnea nefericirea.

Nu am stat lângă Loretta cât timp l-a spălat pe tata; am rămas să aștept întoarcerea Zalummei. Între timp, m-am dus la biroul tatei și am găsit o bucată de pergament, cerneală și o pană.

Giuliano di Lorenzo de Medici
Roma

Iubirea mea cea mare,

M-au mințit cu toții, mi-au spus că ai murit. Dar inima mea nu s-a schimbat, a rămas tot a dumitale.

Ai grijă: Salvatore de Pazzi și Francesco del Giocondo și-au pus în gând să vă atragă aici, pe dumneata și pe Piero, ca să vă omoare. Au început să strângă oameni ca să-și facă trupe la Florența. Vor să repete – de data aceasta, cu succes – planul lui Messer Iacopo de Pazzi: să-i asmută pe oamenii din Piața Signoriei împotriva familiei Medici.

Nu trebuie să vii.

Am făcut o pauză. După atâta vreme, cum putea el să mai fie sigur că avea în față scrisul meu? Ce aș putea să-i spun ca să-l încredințez de autenticitatea scrisorii?

Spun doar atât, cum am făcut și mai demult: Numește un loc, într-un alt oraș, și un ceas. Oricum ar fi, am să vin la tine curând. Să nu faci greșeala de a-mi trimite vorbă pe căile obișnuite – scrisoarea ar fi confiscată, iar eu și copilul nostru am fi în primejdie.

O intrigă monstruoasă m-a ținut departe de dumneata. Acum, când știu adevărul, nu pot să mai rabd despărțirea nici o clipă mai mult decât e nevoie.

Soția ta iubitoare,
Lisa di Antonio Gherardini

Când s-a întors Zalumma, i-am întins pergamentul împăturit.

— Nu pot să o trimit ca pe o scrisoare obișnuită, i-am spus. Consiliul celor Opt ar intercepta-o imediat și pe urmă mi-ar cere

capul. Va trebui să cumpăr serviciile cuiva care să să ascundă scrisoarea undeva, lipită de corp, să o ducă tot drumul până la Roma și să o pună în mâinile persoanei care este destinatarul. I-am arătat smaraldul și cerceii și i le-am dat. Ești singura persoană în care pot să am încredere, i-am mai spus.

Crezusem că mă pot încrede în Leonardo; acum nici nu reușeam să-i pronunț numele fără să mă înveninez. Îmi ascunsese cu bună știință singurul adevăr care ar fi putut să-mi vindece inima.

Giuliano mort... Sunt puțini cei care au auzit o asemenea veste. Cei mai mulți cred că este în viață.

Acum nu-l mai iubești?

Fusese cu băgare de seamă la prima noastră întâlnire pentru că își închipuise că m-am căsătorit cu un alt bărbat știind că primul meu soț trăia. Mă crezuse în stare de trădare deplină – pentru că el însuși era în stare de așa ceva.

Zalumma a luat bijuteriile și le-a strecurat cu grijă în buzunarul ascuns între faldurile rochiei.

— Dacă găsesc vreo cale, a zis ea, am să fac tot ce trebuie.

Am căzut de acord ca ea să plece dis-de-dimineață în căutarea unui curier demn de încredere. Scornisem și minciuna menită să-i acopere drumul: atât de mult mă doborâse durerea, încât trebuia să se ducă la un spițer și să caute un leac care să mă aline. Era foarte devreme și mă împingea disperarea, drept care n-am mai așteptat să se trezească băiatul de la grajduri și să pregătească un cal. Am trimis-o la drum pe jos.

Mă îngrozea ideea că o îndemnam să plece la un soi de vânătoare cât se poate de primejdioasă; și mai era ceva care mă umplea de îngrijorare.

— N-am luat cu mine cuțitul, am zis eu.

Dacă l-aș fi luat, i l-aș fi dat ei.

A avut un zâmbet scurt și rău.

— L-am luat eu.

Nu am jelit moartea tatei în noaptea aceea. Am zăcut cu ochii larg deschiși în patul mamei, în timp ce Zalumma dormea în culcușul de la picioarele mele. Tata nu se simțise niciodată în

stare să îndepărteze acel culcuș. Acum, când Antonio murise, Francesco nu mai avea nevoie de mine – decât în chip de momeală, un rol pe care nici nu mă gândeam să-l joc. Venise vremea să scap; și destinația era Roma. Am trecut în revistă peste zece feluri diferite în care aș fi putut să trec de porțile orașului – dar, când aveai cu tine un băiețel neastâmpărat de doi ani, nici unul dintre ele nu era sigur.

Un lucru însă l-am hotărât: noi trei – Zalumma, Matteo și cu mine – aveam să plecăm înainte de răsărit, după întoarcerea lui Francesco de la dezmățurile sale, ca să-l pot omorî când zăcea beat în pat.

În liniștea nopții, cu toată lumea încă în pat, a venit clipa și Zalumma a trebuit să plece. I-am luat mâinile într-ale mele și am sărutat-o pe obraji.

— Ai să mă vezi din nou, mi-a promis ea. Nu mai târziu de ziua înmormântării tatălui dumitale. Dacă este să întârzii, am să te găsesc la biserică. S-a îndreptat spre ușă, cu pas ușor; un gând a oprit-o locului și a îmboldit-o să se uite peste umăr la mine. L-ai iertat pe tatăl dumitale pentru multe, a spus ea. Prea multe. Poate am să caut să-l iert și eu.

Când ea a dispărut, am intrat în odaia de dormit a tatei. Părea nefericit și rece în cămașa lui albă de pânză, cu mâinile așezate peste o cruce roșie. I-am luat crucea de pe piept și am ascuns-o în comodă, sub un teanc de tunici, ca să n-o descopere Loretta. Când să termin treaba, am dat peste un stilet cu mânerul de aur și l-am vârât la cingătoare.

Înmormântarea a avut loc imediat după Nona, ora a noua, la Santo Spirito. Loretta se dusese într-acolo din vreme, să pună totul la punct; ciuma nu mai era atât de răspândită și a găsit gropari mai ușor decât se aștepta.

Serviciul religios a fost scurt și foarte trist.

Francesco s-a prezentat lângă mine, dar abia a reușit să-și ascundă nerăbdarea până la sfârșit; după care a plecat, spunând că tocmai apăruse ceva ce nu suferea amânare la Signorie. M-am simțit ușurată. Îmi era tot mai greu să-mi ascund ura față de el.

Puțini s-au recules lângă mormântul tatei: doar unchiul Lauro, soția și copiii lui, Loretta, grăjdarul, bucătăreasa și eu. Matteo a rămas acasă cu dădaca. Nu am vărsat nici o lacrimă când am presărat primul pumn de pământ peste sicriul tatei – cuibărit lângă îngerașii drăgălași care o vegheau pe mama.

Poate că spaima mi le furase: Zalumma nu se întorsese. Îmi tot spuneam în sinea mea: a fost o greșeală să o trimit pe străzi de una singură, când avea la ea asemenea bijuterii de preț; mai cu seama la ceasul la care orașul era pustiu. Dacă a dat peste vreun hoț, cine să-i audă strigătele de ajutor?

Venise vremea să ne întoarcem la casa tatei pentru masa de pomenire. Unchiul Lauro și ceilalți au încercat, cu binișorul, să mă convingă să mă întorc cu ei, dar eu am spus nu. Îmi doream să stau o clipă cu tata și mama; voiam să mai zăbovesc, poate Zalumma venea totuși.

Când ceilalți au plecat, n-am rămas singură decât pentru puțină vreme. S-a apropiat de mine unul dintre călugării augustini de la Santo Spirito, îmbrăcat în veșmântul lor tradițional: cu roba adunată în jurul umerilor și chipul acoperit de capișon.

Am rămas cu ochii la mormântul tatei; nu aveam nici un chef de vorbă. Numai că omul a venit lângă mine și a spus, încetișor.

— Îmi pare îngrozitor de rău, Madonna Lisa.

M-am simțit scârbită. Mi-am întors fața.

— Ai lăsat o carte, semn că a mai apărut o scrisoare, a zis el, dar văzând că nu vii, am început să mă îngrijorez. Constat că motivul este trecerea la cele veșnice a lui Antonio și îți împărtășesc tristețea.

— Plecați de aici. Plecați și să nu vă mai întoarceți.

Glasul îmi suna spart. Cu coada ochiului, l-am văzut pe Leonardo plecându-și capul.

— Ai tot dreptul să fii mânioasă: n-am putut să-l salvez, deși m-ai rugat. Dar n-am reușit să găsesc nici o cale. Nimic care să nu vă pună în pericol pe dumneata și pe Matteo. Poate când durerea se mai domolește, ai să înțelegi…

— Înțeleg că sunteți un mincinos și că așa ați fost de la bun început. *Știați… am* vrut să rostesc cuvintele, dar am simțit că îmi rămân în gât; m-am răsucit furioasă spre el. Giuliano este

viu. Și m-ați lăsat atâta timp să trăiesc în durere. V-ați folosit de mine fără pic de inimă!

Și-a ridicat bărbia. Și-a îndreptat spatele.

— Ți-am spus cu mult timp în urmă că nu pot să-ți spun totul pentru că te-aș pune în mare primejdie. Nu m-am folosit de dumneata. Țin la dumneata mai mult decât îți închipui.

— Aiurea! Nici nu vă pasă! Vă uitați la mine doar ca să puteți visa la iubitul Giuliano pe care l-ați pierdut.

S-a înroșit și am simțit cum se lupta să își păstreze cumpătul.

— Cum ai aflat că trăiește? Din scrisoare?

— Și de la tatăl meu, care mi-a spus totul înainte să moară.

M-a prins de cot cu familiaritatea unui soț sau a unui frate. M-am împotrivit, dar nu mi-a dat drumul.

— Spune-mi cu cine ai vorbit despre vestea asta? Francesco știe? Bănuiește că ai aflat adevărul despre Giuliano?

Am încercat iar să-mi eliberez brațul; m-a strâns și mai tare.

— Nu, am spus eu. Nu sunt chiar atât de proastă. De ce nu mi-ați spus? De ce m-ați lăsat să sufăr atâta amar de vreme?

— Uită-te la tine! a spus el cu o voce tăioasă și rece pe care nu i-o auzisem niciodată. Îți răspunzi singură la întrebare. Oamenii ucid pentru că nu-și pot stăpâni emoțiile, oamenii mor pentru că nu-și pot stăpâni emoțiile. Nu mă cunoșteai prea bine când ne-am întâlnit prima dată la Santissima Annunziata. N-aveai de ce să te încrezi în mine.

Dacă ți-aș fi spus că Giuliano trăiește, i-ai fi scris pe loc. Sau ai fi încercat să pleci la Roma ca să-l găsești. Nimic din ce ți-aș fi putut spune nu te-ar fi oprit. Și atunci dumneata sau el sau amândoi ați fi murit. Dacă lui i-aș fi spus vreodată că te-ai căsătorit cu Giocondo pentru că îl credeai mort, ar fi…

— Ar fi venit după mine, nu-i așa? Deci l-ați mințit și pe el. Și de ce ar mai trebui să cred vreodată în ce spuneți? Lacrimile pe care mi le oprisem atâta vreme s-au pornit brusc să-mi curgă pe obraji. De ce ar trebui să vă spun dumneavoastră ce conține scrisoarea? I-am scris chiar lui despre primejdia…

— *Dumnezeule,* a șoptit el, și s-a albit de frică.

Văzându-l am rămas fără grai.

— Jură-mi că nu ai încercat să iei legătura cu el, Lisa!

— N-am de gând să fac nici un jurământ. Vor să-l ademenească într-aici, pe el și pe Piero, și să-i omoare. Vor să repete totul, să asmută poporul împotriva neamului Medici, cum și-a dorit Messer Iacopo. Credeți că sunt atât de necoaptă încât să-l las pe Giuliano să se arunce în gura leului? I-am spus să nu vină. I-am spus să stea acolo. Dați-mi drumul!

Mi-am desprins brațul. A întins iar mâna spre mine. M-am dat cu un pas înapoi, spre locul unde stăteau groparii.

— Lisa… Au să descopere totul. Au să te omoare.

— N-au cum să afle. Mi-am luat toate măsurile.

Din depărtare, am auzit pe cineva care-mi striga numele. M-am răsucit și am văzut-o pe Loretta, care venea spre mine aproape în fugă.

— Lisa, te rog. Nu-l mai auzisem niciodată vorbind cu atâta disperare. Să nu te duci înapoi cu ea – vor să te atragă în capcană ca să te omoare sau să te folosească împotriva lui Giuliano. Ce trebuie să spun ca să te conving…? Tot ce am făcut a fost doar ca să te știu în siguranță, pe dumneata și copilul dumitale.

I-am văzut o strălucire în ochi. Îi dăduseră lacrimile.

Un spectacol minunat, mi-am zis în sinea mea. Loretta era încă prea departe ca să ne poată auzi, dar îndeajuns de aproape ca să-i citesc teama de pe chip. N-a avut încotro și mi-a dat drumul la braț; un călugăr care se purta atât de ciudat ar fi bătut la ochi.

— Trebuie să mă convingeți repede, pentru că mă pregătesc să plec spre casă.

M-am întors cu spatele la el și am făcut un pas spre Loretta.

— Lisa, te iubesc, a spus el repede.

I-am aruncat o privire peste umăr.

— Nu la fel de mult cum l-ați iubit pe Giuliano, am spus eu cu răutate.

— Mai mult, a zis el. Mai mult decât am iubit-o pe mama dumitale.

M-am oprit. M-am uitat spre el.

— Nu Giuliano de Medici era tatăl tău, a zis el. Eu sunt.

— Madonna Lisa! a strigat Loretta. Era la poarta bisericii, roșie la față și fără suflare. Matteo e bolnav! Se simte rău; ei zic că ar fi *la moria!* Claudio a venit aici și așteaptă să vă ducă acasă!

— Matteo e bolnav, i-am spus eu.

A deschis gura și a întins iar mâna spre mine, dar, înainte să mă atingă, înainte să poată rosti o vorbă, mi-am ridicat fustele și am fugit spre Loretta.

M-am repezit în casă pe intrarea principală și aș fi luat-o la goană pe scări, dacă nu mi-aș fi auzit soțul strigând din sufragerie.

— Lisa! Vino să-l cunoști pe oaspetele nostru!

După care și-a făcut apariția, cu zâmbetul nevinovat pe care-l arbora de obicei, și m-a luat de braț.

— Vino, a zis el și m-a tras după el înainte să apuc să protestez.

La mijlocul mesei lungi stătea un bărbat; când m-a văzut, s-a ridicat și s-a înclinat. Era cu un cap mai scund ca Francesco și cu douăzeci de ani mai tânăr. Tunica scurtă, barbișonul ascuțit și accentul – toate miroseau a Roma.

— Madonna Lisa, nu-i așa?

— Domnule, vă rog să mă iertați. Fiul meu este bolnav. Trebuie să mă duc la el.

Zâmbetul lui Francesco nu s-a clintit.

— Nu e nici o grabă. Vino să stai cu noi.

Nepăsarea aceea era nelalocul ei; am intrat în panică. Oare îmi murise copilul, iar Francesco se pregătea să mă consoleze? Oare străinul era un doctor, venit să-mi ofere mângâiere?

— Unde e Matteo?

— La loc sigur, a zis el și cele trei cuvinte ascuțite aveau două tăișuri.

N-a încercat să mă oprească atunci când am luat-o la goană pe scări, disperată, împiedicându-mă în rochie. Când am deschis ușa camerei copilului, am găsit încăperea goală – totul era curat, lucrurile lui Matteo fuseseră îndepărtate cu grijă – iar camera dădacei era și ea pustie. În pătuțul lui nu era nici urmă de așternut.

Am coborât scările ca o nebună. Francesco mi-a ieșit în cale la primul cat, în fața odăilor lui.

— Unde e copilul? am întrebat tremurând. Unde l-ai dus?

— Suntem cu toții în birou, a zis el calm și m-a luat de braț cu o clipă înainte să scot cuțitul.

Mi-am rotit privirile prin birou: copilul meu nu era acolo. În schimb, oaspetele nostru stătea la o măsuță rotundă din centrul camerei, în fața căminului. De-a dreapta și de-a stânga lui stăteau alți doi bărbați: Claudio și unul dintre soldații care ne păziseră palatul imediat după Proba Focului.

Soldatul ținea un cuțit la gâtul Zalummei.

— Cum poți să faci așa ceva? i-am zis eu printre dinți lui Francesco. Cum poți să-i faci așa ceva fiului tău?

A scos un suspin dezgustat.

— Am ochi să văd. E la fel ca mama lui: provine dintr-o sursă îndoielnică.

M-a îndreptat spre un scaun așezat în fața oaspetelui nostru; m-am lăsat pe el, cu privirea lipită de Zalumma. Avea chipul ca de piatră și nu părea să simtă remușcare. Mi-am lăsat ochii în jos. Pe măsuța din fața mea stătea scrisoarea către Giuliano, deschisă în așa fel încât să fie mai ușor de citit. Lângă ea, o pană, cerneală și o bucată de pergament.

Francesco s-a postat lângă mine, în picioare. Și-a pus mâna pe umărul meu.

— Va trebui să rescrii scrisoarea de față.

Am dat înapoi. Am privit-o pe Zalumma în ochi: parcă m-aș fi uitat în două oglinzi negre, tainice. Stimatul nostru oaspete a făcut încet semn cu capul și soldatul și-a apăsat vârful cuțitului pe pielea gâtului ei alb, până a făcut-o să scoată un geamăt. Un firicel de sânge a țâșnit din carne și s-a adunat la baza gâtului. Și-a întors capul; nu voia să-i mai văd fața, să-i văd frica, să văd cât era de conștientă că se află la doi pași de moarte.

— *Nu,* am spus eu. Am să scriu tot ce doriți.

L-am măsurat din priviri pe soldat, m-am uitat la Claudio și la omul cu barbișon, toți așezați de cealaltă parte a mesei; l-am revăzut pe Francesco, așezat lângă mine. Dacă duceam mâna după stiletul ascuns la cingătoare, aș fi fost oprită înainte să

ajung de partea cealaltă a mesei, iar Zalumma ar fi fost omorâtă pe loc.

Cu un gest plin de grație, Francesco i s-a adresat omului cu barbișon.

— Ser Salvatore, a zis el.

— Te rog.

Salvatore s-a sprijinit cu coatele de masă și s-a aplecat spre mine.

— Copiază primele două rânduri, a zis el. Scrisoarea trebuie să sune ca și cum ai fi scris-o dumneata.

Am înmuiat pana în călimară și am scris:

Iubirea mea cea mare,

M-au mințit cu toții, mi-au spus că ai murit. Dar inima mea nu s-a schimbat, a rămas tot a dumitale.

— Foarte bine, a zis Salvatore, după care mi-a dictat următoarele rânduri.

Și eu, și fiul tău ne aflăm în pericol de moarte; dușmanii au pus mâna pe noi. Dacă tu și fratele tău Piero nu veniți la Santa Maria del Fiore la liturghia din ziua de 24 mai, au de gând să ne omoare. Dacă trimiteți trupe sau pe oricine altcineva în locul vostru, ne așteaptă moartea.

Soția ta iubitoare,
Lisa di Antonio Gherardini

— *Giocondo,* spusese el, dar eu m-am încăpățânat să nu scriu.

Francesco a împăturit scrisoarea și i-a dat-o lui Claudio, care a băgat-o în buzunar.

— Și acum, a spus presupusul meu soț, întorcându-se către mine, să vorbim despre felul cum m-ai spionat.

— N-am avut de gând să spionez, am zis eu. Eram curioasă și n-am citit decât o singură scrisoare…

— Curios. Isabella spune altceva. Zice că lași o carte pe noptieră, ca să știe ea și să-i spună unui anume Giancarlo că în ziua următoare ai să te duci să te rogi.

Salvatore vorbea firesc, ai fi zis că e aproape prietenos.

— Cu cine te întâlnești la Santissima Annunziata, Lisa?

— Doar cu Giancarlo, am răspuns eu repede. Mă duc să îi spun ce conține scrisoarea.

— Minte, a zis Francesco aspru; era vocea cu care rostise și cuvântul *târfă.*

Salvatore continua să stea nemișcat.

— Cred că soțul dumitale are dreptate, Madonna Lisa. Și cred că are dreptate și când spune că ții mult la sclava dumitale. A fost a mamei dumitale, nu-i așa?

Am rămas cu privirea la măsuță.

— Mă duc să mă întâlnesc cu un spion, am zis eu. Un om mai în vârstă, cu păr cenușiu. Nu știu cum îl cheamă. L-am descoperit pe Giancarlo noaptea, în biroul lui Francesco, și avea o scrisoare. Am fost curioasă și am citit-o.

— Cât e de atunci? a întrebat Salvatore.

— Nu mai știu – un an, poate doi. Spunea că lucrează pentru familia Medici. M-am hotărât să fac ce spunea el – să mă duc la Santissima Annunziata și să-i povestesc omului mai vârstnic despre scrisori.

Salvatore s-a uitat spre soldatul care o ținea pe Zalumma. O scurtă privire și o ridicare a degetului.

M-am uitat și eu. Dintr-o mișcare fulgerătoare, cuțitul soldatului a spintecat gâtul Zalummei. Iute și simplu; am auzit când a început să curgă sângele. Zalumma s-ar fi prăbușit imediat, dar soldatul a prins-o și a lăsat-o în jos. S-a prelins pe podea lin.

-— Cheamă un servitor, i-a zis Salvatore soldatului. Să curețe mizeria.

Eu am țipat și m-am tras înapoi. Francesco m-a împins la loc.

Salvatore s-a întors către mine, acuzator:

— Minți, Madonna Lisa. Știi bine că numele tânărului nu este Giancarlo; este Gian Giacomo. Știi la fel de bine și numele omului mai bătrân.

Am început să plâng în hohote. Nu mă puteam opri, nu puteam vorbi. Zalumma era moartă; voiam să mor și eu.

Francesco s-a văzut silit să ridice mult vocea ca să acopere plânsetele mele.

— Haide, Lisa. Sau să trimit după micuțul Matteo? Putem să-l aducem și pe el aici. Sau ai de gând să ne spui numele omului tău vârstnic?

— Adu-l, am spus eu printre suspine. Adu-l aici și arată-mi că este în viață. Pentru că, dacă nu este, va trebui să mă omorâți.

Francesco a oftat, dar Salvatoare i-a făcut semn din cap să plece. S-a întors după câteva clipe, urmat de o dădacă speriată, care stătea aplecată și-l ducea pe Matteo de mână.

Copilul a început să râdă și a dat să vină la mine; și-a întins brațele spre mine. Dar, când a văzut-o pe Zalumma întinsă pe jos și a băgat de seamă că mama lui plângea, s-a pornit și el pe plâns. Am întins mâna spre el, dar Francesco l-a ridicat și l-a lăsat iar în grija dădacei; degetele mele abia dacă i-au atins palma.

— Gata, a țâțâit Francesco și a închis ușa.

El și Salvatore s-au întors spre mine.

— Vrem numele, Lisa, a zis Francesco.

N-o vedeam pe Zalumma întinsă în spatele mesei, dar îi simțeam trupul cum simți căldura focului. Mi-am plecat capul, mi-am privit mâinile și, încet de tot, am spus:

— Leonardo da Vinci.

LXIX

Când m-au scos din încăpere, nu m-am uitat la Zalumma; nu voiam să-mi amintesc de ea cum îmi aminteam de mama, cu ochii goi și împroșcată de sânge. În timp ce Claudio mă ducea afară, Salvatore și Francesco au și început să discute. Glasul lui Salvatore se înfierbântase.

— Oare nu e cazul să schimbăm planul? Dacă le-a spus totul altor persoane, poate acestui Leonardo…

Francesco părea nepăsător.

— Isabella mi-a spus că n-a avut când să ajungă la Santissima Annunziata. A descoperit scrisoarea înainte să plece să-și vadă tatăl. De atunci nu s-a mai dus nicăieri: doar acasă la el și la înmormântare.

Erau vorbe care atunci nu însemnau nimic pentru mine. Mai târziu, aveau să se dovedească foarte importante.

În cursul săptămânilor următoare, am fost încuiată în odaia mea. Soldații stăteau de pază în fața ușii. Francesco le-a spus servitorilor că mă prinseseră spionând pentru familia Medici și că Signoria nu se hotărâse încă dacă să mă pună sub acuzare sau nu. Din bunătate, îi îngăduiseră să mă țină sub pază, în palatul nostru.

În prima zi când m-au încuiat în cameră, am rămas singură cam un ceas și, cu toată durerea, mi-am dat seama că trebuia să ascund pumnalul pe care-l luasem de la tata înainte să fiu dezbrăcată și luată la puricat. L-am împins în adâncul stratului de puf și pene din salteaua mea, cât mai spre perete. Iar noaptea, când Elena a venit cu o tavă de mâncare și să-mi desfacă șireturile rochiei, am întâmpinat-o fără nici o grijă.

Duse erau și privirea veșnic senină a Elenei și zâmbetul ei; se vedea că prezența mea o tulbura și nu se putea uita în ochii mei.

M-am luptat din greu să vorbesc fără să plâng.

— Vreau să o spăl, am zis eu.

Elena a pus tava pe masa de lângă cămin și mi-a aruncat o privire, după care și-a lăsat imediat ochii în pământ.

— Ce anume, Madonna?

— Vreau să spăl trupul Zalummei. Îmi era foarte dragă. Vreau să o știu înmormântată cum se cuvine. Dacă vrei să-l întrebi pe Francesco – poate să trimită un om de pază cu mine. Ea m-a moșit. Te rog… dacă poți să-l întrebi.

Și-a lăsat capul în jos întristată.

— Am să-l întreb, Madonna. Este un om fără inimă și are să spună nu, dar eu am să-l întreb.

M-am așezat pe un scaun în fața căminului rece, am închis ochii și mi-am ridicat mâinile spre gură, dar eram prea copleșită ca să mă pot ruga.

Elena s-a apropiat de mine și mi-a atins ușor brațul.

— Am să fac tot ce pot, Madonna. E îngrozitor ce i-au făcut Zalummei… Acum ei zic că era spioană, că era periculoasă, dar știu eu bine ce știu. N-am fost mereu în casa lui Ser Francesco. Am venit aici cu stăpâna mea, Madonna Nannina. Am iubit-o atât de mult și când a murit… Elena a clătinat din cap: Am vrut

să mă duc în altă casă, îmi pare rău că nu am făcut-o. Mi-e teamă de el.

— Și Matteo, am zis eu cuprinsă de groază. Dacă aș ști că…

I s-a luminat chipul; atunci m-a privit în sfârșit drept în ochi.

— Copilul e bine. Nu i-au făcut nici un rău – presupun că ceva atât de îngrozitor nu poate intra nici măcar în capul lui Ser Francesco. Îl țin în partea de jos, lângă servitori.

Durerea din piept m-a mai lăsat. Mi-am dus mâna la inimă. Îmbărbătată, am întrebat:

— Și Isabella?

— Nu mai este. A fugit…

Apoi s-a întrerupt și n-a mai zis nimic, dându-și seama că poate fi în primejdie.

Mi-a dezlegat șireturile rochiei și a pus totul în comodă. După care am rămas singură.

Afară, pe coridor, am auzit scârțâitul unui scaun și zgomotul făcut de un corp greoi care tocmai se instala mai bine. Claudio, m-am gândit eu. Sau soldatul.

În acea primă noapte am fost ca lovită cu leuca. Pierdusem atâția oameni dragi: mama, Giuliano, tata… dar Zalumma îmi fusese mereu alături.

Zalumma ar fi știut cum să mă aline acum, când Matteo fusese luat de lângă mine. Îmi tot spuneam că Salvatore ar putea fi în stare să-i facă rău copilului, dar Francesco n-ar îngădui una ca asta niciodată. Dar speranța pe care mi-o făceam era ca o ață; dacă mă aninam prea tare de ea, se rupea.

Nu voiam să mă bag în patul masiv. M-am strecurat în schimb în micul culcuș al Zalummei și am plâns până m-a doborât somnul.

Francesco nici n-a vrut să audă de ajutorul pe care voiam să-l dau la înmormântarea Zalummei sau să mă lase la slujba de la biserică.

Până la moartea tatei și a Zalummei, până nu-l luaseră pe Matteo de lângă mine, nu știam cât de adânc poate ura să cotropească o inimă.

Așa cum se simțise tatăl meu Antonio la gândul de a-și pierde soția din cauza altui bărbat, tot așa mă simțeam și eu: mistuită.

Ucideam și în vis. Știam că n-am să-mi mai găsesc odihna până nu vedeam pumnalul tatălui meu înfipt în pieptul lui Francesco, până la plăsele.

Ești un temperament fierbinte, spusese astrologul, *un cuptor în care trebuie făurită sabia dreptății.*

Puțin îmi păsa despre dreptate. Eu voiam răzbunare.

În orele lungi de singurătate, scoteam pumnalul și îi simțeam greutatea rece în mână. Îmi închipuiam că e arma care adusese moartea lui Giuliano cel vârstnic, că tata îl păstrase ca să-și aducă aminte de vina pe care o purta. *Totul se repetă,* șoptise mama și abia acum înțelegeam de ce. Nu voia să spună că și eu urma să mă îndrăgostesc, ca și ea, de un bărbat cu numele de Giuliano sau că urma să port în pântece copii care nu fuseseră zămisliți de tații lor oficiali sau că aveam să mă simt prizoniera propriului meu soț.

Ești prinsă într-un cerc al violenței, al vărsărilor de sânge și minciunilor. Ceea ce alții au început dumneata trebuie să sfârșești.

Mi-am pus degetul pe vârful pumnalului și i-am simțit ascuțimea tăcută. A curs un strop de sânge, ca o perlă întunecată, și mi-am lipit gura de el înainte să mi se scurgă pe rochie. Avea gust metalic, ca al unei lame; mi-am dorit să fi fost sângele lui Francesco.

Ce trebuia eu să repet? în ce fel anume eram sortită să termin ce începuseră alții?

Mi-am amintit, atât cât am putut, ce îmi spusese mama despre moartea lui Giuliano; m-am gândit la fiecare mișcare în parte.

Sub cupola Domului, preotul ridicase potirul plin cu vin, oferindu-l lui Dumnezeu spre binecuvântare; era semnalul pe care îl așteptau asasinii gata să lovească.

În clopotnița de alături, clopotul începuse să bată; era semnalul pe care îl aștepta Messer Iacopo ca să pornească spre Piazza della Signoria, călare, și ajuns acolo să proclame sfârșitul domniei neamului Medici; soldații mercenari urmau să i se alăture și să-l ajute să ia cu asalt Palatul Signoriei.

Planul lui Messer Iacopo a dat greș pentru că mercenarii nu au mai venit, iar poporul s-a arătat loial familiei Medici.

În Dom, totuși, planul a fost pe jumătate încununat de izbândă.

În clipa în care s-a dat semnalul – prin ridicarea potirului – tatăl meu Antonio a și lovit, rănindu-l pe Giuliano la spate. A urmat lovitura dată de Baroncelli; la urmă a venit atacul lui Francesco de Pazzi. Dar Lorenzo – aflat în cealaltă parte a bisericii – s-a dovedit a fi prea iute pentru cei care se pregăteau să-l asasineze. Nu au reușit decât să-l rănească ușor, în schimb el s-a luptat până și-a găsit scăparea într-una dintre sacristii.

Dacă Piero și Giuliano ar fi venit, ei ar fi urmat să joace rolul celor doi frați. N-aveam nici o îndoială: Francesco și Ser Salvatore aveau să aducă în catedrală un număr cât mai mare de asasini, ca să fie siguri. Era limpede că Salvatore visa să preia rolul lui Messer Iacopo: să intre călare, dar victorios de data aceasta, în Piața Signoriei și să anunțe mulțimea cum că tocmai a salvat Florența de neamul Medici.

Dar care urma să fie rolul meu? N-aveam de gând să stau cu mâinile în sân așteptând să fiu omorâtă. Știam că viața mea nu valora nimic. Nici viața fiului meu nu valora nimic, în afară de cazul în care luam măsuri să le contracarez planurile.

Și apoi mi-am dat seama: eu aveam să fiu penitentul, persoana mânată de o furie personală. Cea care trebuia să dea prima lovitură.

M-am gândit des la Leonardo. În acele zile, lacrimile mele se adăpau de la multe izvoare; vinovăția pentru faptul că îl trădasem era unul dintre ele. Isabella dispăruse din palat și Elena nu mai voia să vorbească despre ea. Speram că scăpase și apucase să le dea de veste lui Salai și stăpânului lui. Nu puteam decât să trag nădejdea că plecaseră de la Santissima Annunziata cu mult înainte de venirea oamenilor lui Salvatore.

M-am gândit la ultimele cuvinte pe care mi le spusese. *Nu Giuliano de Medici era tatăl tău. Eu sunt.*

Te iubesc, Lisa, spusese el. Tonul vorbelor mi-l amintea pe al altcuiva, cineva care vorbise cu mult timp în urmă, dar nu mi-am dat seama despre cine era vorba decât după ce m-am gândit îndelung.

Lorenzo de Medici, când trăgea să moară, și l-am întrebat de ce fusese atât de bun cu mine.

Te iubesc, copilă.

Credea că este unchiul meu? Sau Leonardo îi spusese adevărul?

Am ridicat oglinda de mână și m-am privit cu atenție, Îl mințisem pe Leonardo când îi spusesem odată că nu mă uit des în oglindă. Din clipa în care am aflat despre legătura dintre mama și Giuliano, mi-am cercetat cu stăruință chipul încercând să găsesc vreo asemănare cu tânărul zâmbitor care pozase pentru bustul de teracotă creat de Leonardo. Și n-am găsit niciodată nimic.

Acum, când m-am uitat în oglindă, din luciul ei m-a privit Leonardo, neîmblânzit și șăgalnic.

M-am trezit târziu pe 23 mai, ziua dinaintea celei în care Giuliano ar fi trebuit să vină la întâlnirea din catedrală. Dormisem prost în noaptea de dinainte: mă trezeam de câte ori răzbăteau până la mine țipetele înăbușite ale lui Matteo. Am plâns și eu până după răsăritul soarelui, după care am căzut într-un somn greu, nefiresc.

Când m-am ridicat, m-am dus pe balcon și am mijit ochii spre soare. Am tresărit când am descoperit că trecuse de mijlocul cerului și se îndrepta spre apus. Era deja după-amiază. Cerul era albastru și fără urmă de nori – mai puțin un fuior de fum negru, lung ca un deget, care se ridica în partea de răsărit.

M-am uitat lung la el, până când a venit Elena. M-am întors în cameră când ea așeza tava cu pâine și fructe pe masă. Când și-a îndreptat spatele, s-a uitat spre mine. Era îngândurată.

— Ați văzut fumul, nu-i așa?

— Da, am spus eu încă amețită de somn. Este…

— Savonarola, a zis ea.

— Deci l-au ars pe rug.

De săptămâni bune, de când aflasem că Savonarola fusese arestat, nu ajunsese la mine nici o veste. Totuși, imediat ce văzusem fumul, îmi dădusem seama.

— Întâi l-au spânzurat, a spus ea cu un aer nefericit. În piață, chiar pe locul unde au fost Rugul Deșertăciunilor și Proba Focului. M-am dus și eu de dimineață. Ser Francesco ne-a îndemnat pe toți să mergem.

— A spus ceva?

— Fra Girolamo? Nu, nici un cuvânt. Era îmbrăcat doar într-o cămașă de lână. A fost urât. Au construit un eșafod rotund, l-au umplut ochi cu lemne uscate și la mijloc au ridicat un stâlp de lemn atât de înalt, încât era nevoie de o scară lungă ca să ajungi în vârf. Călăul l-a cărat până sus și i-a pus ștreangul de gât. S-a zbătut puțin, n-a murit pe loc. După care au aprins focul. Un nebun a pus artificii printre lemne și lumea a fost îngrozită, la început. Pe călugări i-au legat cu lanțuri ca să nu le cadă leșurile în foc când se topea ștreangul și să se perpelească încet. Signoria și-a dorit un spectacol cu orice preț. Elena s-a cutremurat.

— Călugării au început să se înnegrească. Și-atunci un *giovano* a aruncat cu piatra într-unul dintre ei și i s-au vărsat mațele cu sânge cu tot… Până la urmă, focul s-a încins tare de tot și s-a ridicat mult; leșurile s-au copt de-a binelea și-au început să le cadă brațele și picioarele…

Am închis ochii.

— Da, am zis eu. Firește. Ai spus „călugării”… deci n-a fost singur.

— Nu. Mai era și călugărul mătăhălos, care a fost primul la Proba Focului… cum îl chema? Domenico. Fra Domenico a murit alături de el.

— Mulțumesc, am zis eu. Acum am să mănânc ceva ușor, ca de dimineață. Am să te chem când sunt gata de îmbrăcate.

A plecat. Nu m-am așezat să mănânc. În schimb, m-am dus iar pe balcon să stau la soare și să privesc fumul care se ridica spre Cer. M-am gândit că, odată Savonarola îndepărtat, Fra Domenico devenea primejdios pentru Salvatore și Francesco.

Zalumma ar fi fost mulțumită.

LXX

În dimineața următoare, când Elena a venit să mă îmbrace, ducea în mână o punguță de catifea. Când i-a vărsat conținutul pe masă, au ieșit la iveală colierul de safir și plasa de păr presărată cu diamante pe care le purtasem în ziua căsătoriei cu Francesco.

Nu fuseseră păstrate în cufărul meu. Îl deschisesem în a doua zi a captivității mele și descoperisem că toate bijuteriile îmi erau luate. Le căutasem cu gândul să o mituiesc pe Elena și să o conving să fugă cu Matteo.

Francesco mă cunoștea bine. Dar nu știa chiar totul.

Elena a căutat în comodă. A scos de-acolo cea mai fină dintre cămășile mele și rochia de nuntă: albastrul catifelei a strălucit în soare.

— Ser Francesco spune că astăzi trebuie să arătați cât se poate de bine.

Urma deci să fiu momeală. N-am scos nici o vorbă în timp ce îmi lega șireturile rochiei; de data aceasta, am legat cingătoarea de brocart mai jos, ca să pot duce mâna la ea dintr-o singură mișcare iute.

Am păstrat tăcerea și în timp ce Elena îmi peria părul. Dar când a început să-l prindă cu grijă în plasa scânteietoare, am spus.

— Nu ai de gând să mă ajuți în privința lui Matteo, deci.

I-am văzut fața în oglinda de mână; îi era teamă.

— Nu îndrăznesc. Țineți minte ce s-a întâmplat cu Zalumma…

— Da, am spus cu voce grea. Țin minte ce s-a întâmplat cu Zalumma. Nu crezi că același lucru se va întâmpla și cu noi, cu mine și copilul meu?

Și-a plecat capul, copleșită de rușine, și de atunci nu s-a mai uitat la mine și nu mi-a mai vorbit. Când a terminat și eram gata cu totul, s-a dus să deschidă ușa.

— Stai, am zis eu și ea a șovăit. E ceva ce poți să faci pentru mine. Am nevoie de o clipă. Să fiu singură și să mă pregătesc.

Fără tragere de inimă, s-a întors către mine.

— Nu am voie să vă las de una singură, Madonna. Ser Francesco…

— Atunci nu mă lăsa, am spus eu repede. Mi-am lăsat șalul pe balcon. Vrei să mi-l aduci, te rog?

Și-a dat seama. A suspinat ușor și a dat din cap. S-a îndreptat spre balcon cu pași înceți, atentă să stea tot timpul cu spatele la mine.

M-am mișcat mai iute și mai pe tăcute decât mă crezusem vreodată în stare. Am tras pumnalul tatei din adâncurile pline de pene ale saltelei și l-am strecurat la brâu.

Elena a venit de pe balcon cu mișcări la fel de încete.

— Șalul dumneavoastră nu e acolo, a zis ea.

— Îți mulțumesc că l-ai căutat, am răspuns.

Soldatul care o ucisese pe Zalumma – un tânăr ciupit de vărsat – m-a dus până la trăsură, unde mă așteptau Francesco și Salvatore de Pazzi. Francesco era îmbrăcat cu cea mai bună robă de prior pe care o avea și, pentru prima oară de când îl știam, avea la brâu un cuțit lung. Salvatore purta un *lucco* de un verde închis foarte discret – o tunică elegantă, dar austeră, pe care ar fi putut-o alege un Lorenzo de Medici. Și el avea la șold o sabie de toată frumusețea.

— Minunat, minunat, a murmurat Salvatore când m-a văzut. Mi-a oferit o mână drept ajutor; eu l-am refuzat, eliberându-mă și din strânsoarea soldatului care se ținea în spatele meu. M-am prins de marginea portierei și m-am suit, ridicând odată cu mine greutatea rochiei și trena lungă.

— Este o apariție frumoasă, nu e așa? a spus Francesco plin de mândrie, de parcă aș fi fost creația lui.

— Așa este, a răspuns Salvatore și ne-a fericit cu un zâmbet trufaș.

Stăteam lângă soldat. Claudio mâna caii; după noi venea o altă trăsură și m-am aplecat pe fereastră să încerc să văd cine era înăuntru. N-am reușit să zăresc decât niște umbre.

— Stai liniștită, Lisa, a zis Francesco tăios și m-am întors să mă uit la el în timp ce ieșeam pe poartă. Nu e cazul să fii atât de curioasă. Ai să afli curând mult mai multe decât ți-ai dorit vreodată să știi.

Îi străluceau ochii de voie bună. M-am uitat la el și am simțit cuțitul tatei lipit de trupul meu.

Era o zi caldă – prea caldă pentru o rochie grea de catifea – și totuși mă simțeam înfrigurată și amorțită; în aer pluteau și acum urmele fumului de cu o zi înainte. Lumina era prea crudă, culorile prea strălucitoare. Albastrul rochiei îmi rănea ochii.

În Piața Domului era puțină lume; bănuiam că la San Marco era și mai puțină în dimineața aceea. Flancată de Francesco și de Salvatore, urmată de soldat, am trecut pe lângă Baptisteriul octogonal al Sfântului Ioan, unde fusesem cununată, iar fiul meu botezat. Francesco m-a luat de braț și m-a dus drept în față, ca să nu pot vedea persoanele care coborâseră din cealaltă trăsură.

Înăuntrul Domului era răcoare și penumbră. Când am pășit peste prag, contururile clipei prezente s-au tulburat și s-au topit în trecut. Nu-mi dădeam seama unde se termina unul și unde începea celălalt.

Am pornit-o așa de-a lungul unei laturi a Domului: Francesco la stânga mea, lângă el Salvatore. La dreapta mea era tânărul soldat. Mergeam în pas vioi; am încercat să văd ceva dincolo de Francesco și de Salvatore. M-am uitat cu disperare după un chip mult iubit – când rugându-mă să îl văd, când să nu îl văd.

Dar nu am zărit mare lucru în mersul nostru spre altar. Am văzut că nici măcar o treime din biserică nu era plină. Cerșetori, călugărițe cu văl negru pe cap, negustori; doi călugări care se străduiau să liniștească un grup de copilași neastâmpărați.

Când am trecut pe lângă alți nobili spre locul nostru – al doilea rând de la altar, pe partea unde stătea corul – Francesco a zâmbit și a salutat. M-am uitat într-acolo și am văzut câțiva membri ai Signoriei, șase cu totul, stând pe locurile din preajma noastră.

M-am întrebat care dintre ei erau complici și care victime.

În sfârșit, am ajuns sub cupola masivă. Eram așezată între soțul meu și soldat. Am întors capul la dreapta când am simțit mișcare.

Matteo. Matteo mergând pe piciorușele lui zdravene, agățat de mâna dădacei. Încăpățânat copil; nu o lăsa să-l ducă în brațe. Când s-a apropiat, mi-a scăpat un mic strigăt. Francesco m-a strâns de braț, dar am întins mâna cealaltă spre fiul meu. Matteo m-a văzut și cu un zâmbet zdrobitor, m-a strigat. Și eu l-am strigat pe el.

Dădaca l-a prins, l-a tras și l-a dus mai mult pe sus către locul gol de lângă soldat – asasinul Zalummei devenise bariera dintre noi. Matteo s-a zvârcolit, încercând să se strecoare până la

mine, dar dădaca îl ținea strâns; iar soldatul și-a pus un picior în față ca să mă împiedice să-mi ating copilul. Am întors fața, pradă chinului.

— Ne-am gândit că e mai bine, mi-a zis Francesco încetișor, ca mama să-și poată vedea fiul. Să știe unde se află în orice moment, ca să-și amintească mereu că ar fi de dorit să acționeze spre binele lui.

I-am aruncat o privire soldatului. Îmi închipuisem că era pus să mă păzească și să mă omoare. Însă acum îl vedeam cum stătea, înarmat cu un cuțit zdravăn, chiar lângă băiatul meu; ura mă mistuia atât de tare, încât abia reușeam să mă țin pe picioare.

Venisem la Dom cu un singur gând: să-l ucid pe Francesco înainte de a se da semnalul. Acum stăteam pe gânduri. Cum să-mi salvez copilul și, în același timp, să-l trimit la moarte pe cel care mă chinuia? Doar o lovitură, atâta aveam. Dacă-mi înfigeam cuțitul în soldat, Francesco m-ar fi atacat, iar Salvatore de Pazzi n-avea decât să-și întindă sabia ca să ajungă la moștenitorul lui Giuliano.

Copilul tău e mort de pe acum, mi-am spus eu, *și tu la fel.* Aveam, totuși o portiță – nu spre eliberare, ci spre răzbunare.

Ușor, am așezat mâna pe care o întinsesem spre Matteo la brâu, unde era ascuns pumnalul. Mă minunam, în sinea mea, că eram gata să uit de fiul meu și să ascult doar glasul urii. Cât de mult o luasem pe urmele tatălui meu Antonio! Numai că el avusese de îndurat o singură pierdere, mi-am zis eu cu încăpățânare. Eu suferisem mai multe.

Mi-am pipăit cingătoarea. Nu știam ce să fac mai departe.

A început slujba. Preotul s-a pornit spre altarul pictat cu aur și încoronat de o sculptură a lui Isus pe cruce. În semiîntunericul plin de umbre, fuioare de fum tămâiat izvorau din mișcarea cădelniței, încețoșând și mai mult totul. Corul a cântat *Introit*-ul și *Kyrie.* De undeva din spatele nostru, câțiva orfani puși pe chicotit se împingeau de zor să ajungă în rândurile din față și curând s-au amestecat printre nobilii ofensați. După ei a apărut unul dintre călugări, strecurând mustrări șoptite printre dinți. Mirosul acru de copil murdar a ajuns până în dreptul nostru; Francesco și-a dus batista la nas.

Dominus vobiscum, Domnul fie cu voi, a spus preotul.

Et cum spiritu tuo. Și cu duhul tău, a răspuns Francesco.

În timp ce diaconul dădea glas Epistolei, am sesizat o mișcare, cu coada ochiului. Ceva, cineva, o formă întunecată cu glugă pe cap se strecurase printre cei din jur și se așezase în spatele meu. Mi s-a părut că îi aud răsuflarea, îi simțeam căldura pe umăr. Am știut că pentru mine venise acolo.

Nu are de ce să lovească acum, mi-am spus în sinea mea, deși mă mânca palma să pun mâna pe armă. *Nu mă poate omorî înainte de semnal.*

Francesco și-a aruncat privirea peste umăr, în direcția asasinului; în ochi i s-a aprins un licăr aprobator. Totul făcea parte din planul pe care-l gândise. Când și-a întors capul, și-a dat seama că îl urmărisem și spaima mea i-a făcut plăcere. M-a fericit cu un zâmbet rece, care se voia binevoitor.

Corul a intonat *Gradualul: Scoală-Te, Doamne, cu mânia Ta! Scoală-Te împotriva urgiei potrivnicilor mei.*

De undeva de la distanță, dinspre partea stângă, un freamăt a trecut peste șirurile de priori și nobili iar unda lui a ajuns la Salvatore de Pazzi. El s-a întors spre soțul meu și a început să-i șoptească ceva. Am ciulit urechea:

— … l-au descoperit pe Piero. Dar nu…

Francesco s-a tras înapoi și, fără să-și dea seama, și-a întins gâtul scrutând șirurile de oameni din partea stângă.

— Unde e Giuliano?

M-am încordat. Știam că în spatele meu stătea un asasin, iar lângă copil aștepta soldatul. Dacă Giuliano nu venise la întâlnire, puteam fi omorâți pe loc. Doi puștani din spatele nostru s-au pornit să râdă de cine știe ce glumă; călugărul i-a potolit.

Nu am auzit nici un cuvânt din Evanghelie. Glasul preotului ajungea până la mine, dar nu eram în stare să deslușesc cuvintele. Degetele mâinii mele drepte își făceau de lucru pe lângă cingătoare. La cea mai mică mișcare a soldatului sau a celuilalt asasin, aș fi lovit orbește.

Un alt val de șoapte s-a pornit înspre Salvatore. El a murmurat ceva pentru urechile lui Francesco și, din bărbie, a arătat undeva în partea stângă.

— Este aici…

Este aici.

Aici, undeva nu prea departe de mine, într-un loc în care totuși vederea și glasul meu nu-l puteau ajunge, unde nu-l puteam atinge în clipa de dinaintea morții. Când am aflat vestea n-am țipat, dar m-am clătinat. M-am uitat țintă la marmura de sub tălpile mele și m-am rugat. *Să fie ocrotit și să trăiască. Să fie ocrotit...*

Preotul a trecut la *Oremus,* a luat ostia și a înălțat-o drept ofrandă înspre Christos cel răstignit.

Offerimus tibi, Domine...

Când s-a aplecat spre Francesco, mâna lui Salvatore a poposit pe mânerul săbiei. De pe buzele lui s-a desprins un singur cuvânt: *Curând.*

Chiar atunci, ucigașul meu s-a înclinat și el, călcându-mă pe trenă ca să nu-mi lase nici o șansă de scăpare și imediat și-a lipit buzele de urechea mea.

— Monna Lisa, a zis el în șoaptă. Dacă nu ar fi rostit cuvintele acelea, aș fi scos pumnalul. La semnul meu, trebuie să cădeți.

Nu reușeam să respir. Am deschis gura și am tras aer în piept. M-am uitat la diaconul care s-a dus spre altar și a început să toarne vin în potir. Mâna lui Francesco se mișca pe undeva pe lângă șold.

Un altul dintre ajutoare a făcut un pas în față. Avea în mână o carafă cu apă.

— *Acum,* a șoptit Salai și m-a împuns sub coaste cu un obiect dur și neted, ca și cum mi-ar fi aplicat o lovitură fatală.

Fără o vorbă, m-am lăsat pe podeaua de marmură rece.

Francesco a scos un țipăt și s-a lăsat în genunchi în timp ce-și scotea cuțitul; arma s-a lovit de podea și a zăngănit. M-am străduit să mă ridic în capul oaselor. Copiii străzii, mica armată a lui Salai, s-au repezit în față împresurându-l pe soldat. Unul dintre ei i-a înfipt un cuțit în spate și l-a tras în jos, iar altul i-a tăiat beregata.

S-a stârnit un cor de urlete.

Am rămas o clipă pe podea, în timp ce strigam din răsputeri după Matteo și-mi blestemam fustele încurcate. Orfanii stăteau roi în jurul lui și al doicii; am scos stiletul tatei și m-am apropiat de ei clătinându-mă.

Fiul meu se cuibărise în brațele unui călugăr de la Ospedale degli Innocenti.

— Lisa! a strigat el. Vino cu noi, Lisa.

Clopotele din turnul bisericii au început să răsune. Un nobil disperat și soția lui au trecut săgeată pe lângă mine, cât pe ce să mă culce la pământ. M-am ținut bine pe picioare când a sosit un alt val de credincioși cuprinși de panică.

— Ia-l de aici, Leonardo! am zis cât am putut de tare. Vin și eu, vin imediat, dar acum plecați de aici!

S-a răsucit fără tragere de inimă și a luat-o la goană. Am continuat să mă țin pe picioare, în ciuda oamenilor care alergau nebunește, și m-am întors spre Francesco.

Căzuse pe o parte și se sprijinea în șold. Salai îl rănise și îi azvârlise cuțitul cât colo. Era neajutorat.

— Lisa, a zis el. Avea o privire sălbatică, încărcată de teroare. Spune-mi ce rost are? Ce rost?

Ce rost? M-am îndreptat spre el cu pumnalul ridicat deasupra capului – știind că nu așa trebuia făcută mișcarea. Salai nu ar fi fost de acord. Numai că voiam să-l abat asupra lui așa cum făcuse Francesco de Pazzi când îl atacase pe fratele lui Lorenzo; cu sălbăticie, într-o răbufnire de furie, cu stropi de sânge care să sară împroșcând în jur, cu o mie de lovituri pentru fiecare dintre relele pe care le făcuse. Nu i-aș fi cruțat nici un petic de carne.

L-ai prins pe tata în laț.

I-ai ucis pe cei care mi-erau dragi.

Mi-ai furat viața și copilul.

— Nu ești soțul meu, am zis eu cu furie amară. Și n-ai fost niciodată. De dragul soțului meu adevărat, am să te omor.

M-am aplecat.

Iar el a lovit primul. Cu o lamă foarte mică ascunsă în pumn. Mi-a pătruns în carne puțin sub urechea stângă și era gata să sfârtece până în partea dreaptă. Dar m-am tras înapoi, uluită, înainte ca lama să ajungă la jumătate și m-am așezat iarăși pe vine.

— Cățea ce ești, a croncănit el. Credeai că te las să strici totul?

S-a prăbușit la podea, gâfâind, și mi-a aruncat o privire care mustea de ură. Mi-am dus mâna la gât și am tras-o înapoi. Avea

culoarea grânarelor – un colier întunecat, darul cel de pe urmă al lui Francesco.

Pot să rămân pe loc și să sângerez până îmi dau duhul, m-am gândit atunci. *Pot să mă răzbun. Pot să-l omor pe Francesco chiar acum și să sângerez până mor. Mai târziu, o să mă găsească aici, fără viață, deasupra hoitului lui.*

M-am hotărât să nu-l ucid.

În urechi îmi răsuna un vuiet, ca zgomotul apelor care se ridică. Asemenea lui Giuliano în minciuna ticluită de Francesco, mă înecam la fel de sigur de parcă aș fi căzut în Arno de pe Ponte Santa Trinita. Și m-aș fi prăbușit în adâncuri. Ajunsesem în sfârșit undeva unde peste toate grijile mele se așternuse liniștea.

Nu-mi făceam griji pentru Matteo. Știam că se afla la loc sigur, în brațele bunicului său. Nu-mi făceam griji pentru mine și nu încercam să fug de cei care voiau să mă atace. Știam că de-acum nu mai eram eu ținta lor. Nu-mi făceam griji gândindu-mă la Francesco și la ura pe care i-o purtam. Aveam să-l las în plata lui Dumnezeu. Nu asta era menirea mea. De fapt, abia acum știam care mi-era menirea.

Doamne, Dumnezeule, m-am rugat atunci. *Îngăduie-mi să-l salvez pe Giuliano.*

Printr-o minune, m-am ridicat.

Trupul îmi era greu, ca de plumb, mă mișcăm ca și cum aș fi înaintat prin apă, dar m-am oțelit. Am luat-o încotro se dusese Salvatore de Pazzi, am plecat în căutarea iubitului meu. Pumnalul mi se părea greu, îmi tremura mâna în care îl țineam.

I-am auzit vocea.

Lisa! Lisa! Unde ești?

Vin spre tine, soțul meu drag. Am deschis gura să rostesc vorbele, dar glasul meu nu mai era decât un șuierat înspăimântat, pierdut în vuietul apelor.

Apele din catedrală erau mâloase; abia reușeam să zăresc umbrele mișcătoare ale celor care se luptau, pe fundalul nevinovaților care abia acum reușeau să fugă. Îi vedeam pe orfani – puștani jegoși cu mici lame scăpărătoare – și pe bărbații mânuitori de săbii. Vedeam țărani și preoți și nobili, dar totul mi

se părea fără noimă. Auzul îmi slăbea cu fiecare clipă, până când și sunetul clopotelor s-a șters de tot. În râu, totul era tăcere.

Razele soarelui au pătruns prin ușa deschisă dinspre Via de Servi și, la lumina lor, l-am văzut pe Giuliano. Era îmbrăcat în straie de călugăr. Își azvârlise gluga pe spate, dând la iveală părul negru, cârlionțat și barba pe care și-o lăsase să crească. Era înarmat cu o sabie lungă. Acum era un bărbat în toată puterea cuvântului. Pe chipul lui stăruiau încordarea și o umbră de amărăciune.

Era frumos și, văzându-l, mi-am recăpătat puterile.

Dar nu mă mai aflam aici ca să mă las pradă emoțiilor; ci ca să răscumpăr păcatele altora. Mă aflam aici ca să duc la bun sfârșit ceea ce ar fi trebuit făcut cu aproape douăzeci de ani în urmă: să opresc uciderea nevinovaților.

Și l-am văzut pe Salvatore, fiul lui Francesco de Pazzi, croindu-și cu furie drumul printre șuvoaiele năvalnice de credincioși care goneau, își ținea sabia într-o parte. Se îndrepta spre Giuliano.

Dar Giuliano nici nu-l vedea. Giuliano n-avea ochi decât pentru mine. Ochii lui luceau ca luminile unui țărm îndepărtat. Fața lui era un far călăuzitor. I-am văzut numele meu pe buze.

Tânjeam să ajung la el, dar nu aveam voie să repet greșeala pe care o făcuseră Anna Lucrezia, Leonardo și Giuliano cel vârstnic. Nu aveam voie să mă las copleșită de pasiune. M-am forțat să-mi dezlipesc privirea de chipul lui Giuliano și să rămân cu ochii la Salvatore. Îmi era cu neputință să merg și totuși înaintam cu hopuri în urma lui. Reușeam cumva să mă țin pe picioare, în ciuda valului potrivnic al mulțimii care își căuta scăparea. Dumnezeu m-a învrednicit cu o minune: nu am căzut, nu am leșinat, nu am murit. Și am reușit să merg înainte aproape în fugă.

În timp ce mă apropiam de ei amândoi, bucuria strălucitoare de pe fața lui Giuliano s-a prefăcut în îngrijorare, și-apoi în spaimă. Vedea sângele care-mi curgea din rană. Nu-l vedea pe Salvatore care se apropia dintr-o parte; mă vedea doar pe mine, care eram în urma lui. Nu avea ochi pentru Salvatore care era de-acum la un braț depărtare și se pregătea să ridice sabia,

gata să o abată, gata să-l ucidă pe fiul cel mai iubit al lui Lorenzo.

Dar eu îl vedeam. Și, dacă m-ar fi ținut puterile, m-aș fi aruncat între cei doi bărbați. Aș fi primit eu lovitura menită omului pe care îl iubeam. Numai că n-am reușit să ajung la timp; n-am reușit să mă așez între cei doi. N-am putut decât să țâșnesc în față și să ajung chiar în spatele lui Salvatore.

Iar când el și-a ridicat sabia, cu o clipă înainte să o coboare asupra lui Giuliano, m-am întins cât am putut de mult. Am dibuit punctul slab de sub coastele lui Salvatore și mi-am îngropat pumnalul în el.

Mi-am amintit pictura de pe peretele închisorii Bargello: sfârșitul lui Bernardo Baroncelli. Mi-am amintit desenul în cerneală care-l arăta atârnând în ștreang, cu chipul abătut, cu remușcarea încă întipărită pe față. Și am șoptit:

— Ține, trădătorule.

După care am suspinat, ușurată. Giuliano era viu și stătea pe malul râului Arno, scăldat în lumina soarelui, cu brațele deschise. M-am scufundat în căldura lor și m-am lăsat în jos, tot mai în jos, unde sunt apele mai adânci și mai întunecate.

EPILOG

Lisa
IULIE 1498

LXXI

Nu am murit nici eu și nici Francesco. Lovitura pe care i-am dat-o lui Salvatore de Pazzi l-a doborât și, cum zăcea acolo, l-a omorât altcineva.

Mercenarii lui, care au intrat călare în Piața Signoriei în clipa în care clopotele au prins să bată, s-au trezit că aveau de înfruntat oponenți redutabili. Când s-au văzut față în față cu oamenii lui Piero și când au aflat că Salvatore nu avea să mai vină să stârnească mulțimea împotriva familiei Medici, să conducă asaltul asupra Palatului și îndepărtarea prin forță a Signoriei – mercenarii au rupt rândurile și au fugit.

Messer Iacopo nu a mai avut parte de răzbunare.

Încă nu sosise vremea, după cum m-a lămurit soțul meu, ca familia Medici să revină la putere în Florența; nu aveau suficient sprijin în rândurile Signoriei. Piero ajunsese să deprindă înțelepciunea răbdării. Iar vremea potrivită avea să vină. Avea să vină, cu siguranță.

Am aflat că Francesco spusese peste tot în Florența că eu sunt soția lui, dar m-am dus pur și simplu să locuiesc la țară, cu tot cu copil, din pricina spaimei trăite la catedrală. S-a folosit de mintea ascuțită și de relațiile pe care le avea ca să scape de ștreang, dar a căzut în dizgrație. Nu are cum să mai ajungă vreodată în frunte.

Mă aflu în sfârșit la Roma, cu Giuliano și Matteo. Aici e mai cald, sunt mai puține înnorări și ploi. Cețurile apar mai rar decât la Florența; soarele înviorează toate lucrurile din jur.

Acum, când m-am mai întremat, ne-a vizitat și Leonardo. Pozez din nou pentru el – în ciuda fesei de la gât – și încep să cred că n-are să fie nicicând mulțumit de tablou. Îl schimbă tot timpul, spunând că regăsirea dintre mine și Giuliano se vede pe chipul meu. Promite să nu rămână la Milano pentru totdeauna; imediat ce-și va îndeplini obligațiile față de duce, are să vină la Roma, iar Giuliano are să-i fie patron.

La scurt timp după sosirea lui Leonardo, când am pozat pentru prima oară în palatul în stil roman al lui Giuliano, i-am pus întrebări despre mama. În clipa în care îmi mărturisise că eram

copilul lui, știusem că spunea adevărul. Din cauză că mă priveam mai mereu în oglindă căutând trăsăturile altui bărbat, nu le văzusem deloc pe ale lui. Și totuși mă uitam la ele ori de câte ori studiam chipul din tablou.

Într-adevăr, fusese îndrăgostit lulea de Giuliano – până când, prin Lorenzo, o cunoscuse pe Anna Lucrezia. Nu-și dezvăluise niciodată sentimentele, pentru că se legase cu jurământ să nu-și ia soție, pentru a nu-i stânjeni arta sau studiile. Numai că pasiunea pe care o simțea devenise de nestăpânit și, în clipa în care și-a dat seama că mama și Giuliano se iubeau – în seara aceea sub clar-obscurul de pe Via de Gori, când și-a dorit pentru prima oară să o picteze –, a căzut pradă geloziei. Atunci, după cum a mărturisit, i-a venit să-l omoare pe Giuliano cu mâna lui.

Iar în dimineața următoare, în catedrală, a fost orbit de gelozie și n-a văzut tragedia care se pregătea.

Din această pricină nu dezvăluise ce aflase la puțină vreme după ce se instalase la Santissima Annunziata, ca agent al fraților Medici: că tata era penitentul din Dom. Cum ar fi putut el să învinuiască un om care nu făcuse decât să cadă pradă geloziei, când el însuși fusese atât de chinuit de sentimente asemănătoare? I s-a părut că n-ar avea nici un rost; cum la fel de fără rost ar fi fost să mă întristeze dându-mi asemenea vești.

Când a avut loc asasinatul, Leonardo a suferit nespus. Iar în ziua înmormântării lui Giuliano la San Lorenzo, ieșise copleșit din biserică și se dusese în cimitir să-și reverse în liniște durerea. Acolo a găsit-o pe mama, înlăcrimată. Și i-a mărturisit ei cât se simțea de vinovat și cât de mult o iubea. Durerea i-a legat și s-au pierdut amândoi în vâltoarea ei.

— Vezi bine cât de multă suferință v-am adus, dumitale și mamei dumitale, cu pasiunea mea, a zis el. Nu puteam să te las să cazi în aceeași greșeală. Nu aveam cum să-ți spun că Giuliano trăiește, de teamă că o să încerci să iei legătura cu el și asta v-ar fi primejduit pe amândoi.

Mi-am aruncat privirea pe fereastră, spre lumina necurmată a soarelui.

— De ce să nu-mi fi spus totul chiar de la bun început? am stăruit eu cu blândețe. De ce trebuia să cred că sunt copilul lui Giuliano?

— Pentru că voiam să te bucuri de toate drepturile pe care le are cineva din neamul lor; ei erau mult mai în măsură să aibă grijă de dumneata decât un artist sărac. Nimeni n-a avut de suferit, iar Lorenzo și-a găsit un motiv de bucurie când era pe moarte. Mai mult decât orice, nu am vrut cu nici un chip să întinez amintirea mamei dumitale. Era o femeie care punea mare preț pe virtute. Mi-a mărturisit că, deși era iubita lui Giuliano, nu împărtise niciodată așternutul cu el – deși toată lumea era convinsă de contrariu. Atât de puternică era loialitatea pe care o avea față de soț; și cu atât mai mare rușinea pe care a simțit-o când mi s-a dăruit mie. De ce aș fi mărturisit că ea și cu mine – care mai sunt și sodomit, pe deasupra – am fost împreună? Puteam să spulber toată cinstirea care i se datorează.

— Eu o cinstesc la fel de mult, am răspuns eu. Și vă iubesc pe amândoi.

Leonardo mi-a zâmbit.

Am să-i trimit portretul înapoi lui Leonardo, când se întoarce la Milano. Și când are să-l termine – dacă îl va termina vreodată – nici eu și nici Giuliano nu avem de gând să-l primim. Vreau să rămână la el. Pentru că el nu-l are decât pe Salai. Dar, dacă ia tabloul, e ca și cum ne-ar avea mereu alături pe mama și pe mine.

Eu, pe de altă parte, îi am pe Giuliano și pe Matteo. Și, ori de câte ori am să mă uit în oglindă, am să-i văd pe mama și pe tata.

Și am să zâmbesc.